

T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RADYO PİYESLERİNDE HALK BİLİMSEL UNSURLAR

ESMA KOCABAŞ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. İBRAHİM GÜMÜŞ

BARTIN-2022

T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

RADYO PİYESLERİNDE HALK BİLİMSEL UNSURLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esma KOCABAŞ

BARTIN-2022

KABUL VE ONAY

Esmâ KOCABAŞ tarafından hazırlanan “RADYO PİYESLERİNDE HALK BİLİMSEL UNSURLAR” başlıklı bu çalışma, 05.06.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir

Başkan : Doç. Dr. İbrahim GÜMÜŞ

Üye : Doç. Dr. Şerife Seher EROL ÇALIŞKAN

Üye : Doç. Dr. Gülten KÜÇÜKBASMACI

Bu tezin kabulü Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../..... tarih ve..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. H. Selma ÇELİKİYAY
Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Doç. Dr. İbrahim GÜMÜŞ danışmanlığında hazırlamış olduğum “RADYO PİYESLERİNDE HALK BİLİMSEL UNSURLAR” başlıklı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

.... /.... /....

Esmâ KOCABAŞ

ÖN SÖZ

Öğrencilik hayatım boyunca, hiçbir zaman desteğini esirgemeyen ve ideallerimin peşinden gitmemi sağlayan, çıkmaza girdiğim zamanlarda umut verip cesaretlendiren, engin bilgi ve tecrübeleriyle yoluma ışık tutan saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. İbrahim Gümüş'e teşekkürü borç bilirim. Ayrıca, bu süreçte bana zaman ayırıp, gerekli kaynak temini konusunda her daim yardımcı olan, çalışmamla ilgili ufuk açıcı önerileriyle destek veren Doç. Dr. Can Şen hocama içtenlikle teşekkür ederim. Oyun arşivini benimle paylaşan, bu süreçte duyarlı ve içten yaklaşımlarıyla çalışmama katkı sağlayan Podacto'ya çok teşekkür ederim. Bu süreçte beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan, değerli fikirleriyle çalışmamın geliştirilmesine katkı sağlayan sevgili arkadaşım Nurcihan AKKUŞ'a, çıkmaza düştüğüm zamanlarda beni motive edip, önerileriyle çalışmama katkı sağlayan sevgili arkadaşım Ali Rıza İŞSEVER'e, eğitim hayatım boyunca desteklerini her daim hissettiğim aileme çok teşekkür ederim.

Esma KOCABAŞ

Bartın-2022

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

RADYO PİYESLERİNDE HALKBİLİMSEL UNSURLAR

Esmâ KOCABAŞ

Bartın Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İbrahim Gümüş

Bartın-2022, Sayfa 14+520

Teknolojinin hızla gelişmesi, değişmesi ve ihtiyaçlar doğrultusunda dönüşmesi sonucu 20. yüzyılın en popüler ve etkili iletişim kanallarından biri haline gelen radyo hem Birinci Dünya Savaşı'na hem de Soğuk Savaş dönemine tanık olmuştur. İki dünya savaşına da tanık olan radyo gerek mobil yapısı ile gerekse de program içerikleriyle insanların yaratıcı dünyasına eşlik ederek, dinleyicisine pek çok avantaj sunarak, dönemin en aktif ve etkili iletişim araçlarından biri haline gelmiştir. Kitleleri etkisi altına alan bu gelişme birçok yeniliği de beraberinde getirdi. Bir asrı aşkın geçmişe sahip olan radyo, tarihsel süreçte dönemlere bağlı olarak farklı roller üstlenmiştir. Türkiye'de radyonun gelişimi ve yayıncılığın başlangıcı 6 Mayıs 1927'ye dayanmaktadır. Yeni Türk devletini kurumsallaştırmak, inkılaplar ve uygulamalar konusunda halkı bilinçlendirmek için radyo yayınlarından yararlanılmıştır. Radyo, yasal statüsündeki değişikliklere rağmen, cumhuriyetin en önemli kurumlarından biri olarak hizmet etmiştir.

Radyo, değişen düzene uyum sağlamak için haber yayınları ve eğlenceli yayınlar yaparak rolünü işlevsel hale getirmiştir. Radyo, kültürel etkileşimde önemli bir yere sahiptir ve değerinin anlaşılması sonucunda sanat dalları ile etkileşim yoluyla kültürel etkinliklerin tanıtılmasında önemli bir rol oynamıştır.

Radyo oyunu için üzerinde görüş birliğine varılmış tek bir isimlendirme dışında, farklı kaynaklarda farklı isimlendirmeler kullanılmıştır. Radyo oyunu, radyo tiyatrosu, mikrofonda tiyatro, radyofonik piyes, radyo temsili bunların belli başlıları arasında yer almaktadır. TRT'nin radyo programı olarak bilinen “Arkası Yarın” adlı radyo oyun programı, TRT'nin ve halkın bu türü tanımlarken en çok kullandığı genel bir adlandırma olarak görebiliriz. Radyoda oynanan oyunlar için kullanılan çeşitli isimlendirmeler olmakla birlikte, en yaygın kullanım; radyo tiyatrosu ve radyo oyunları kavramları üzerinde olmuştur. Türkiye’de radyo yayıncılığının, halk tiyatrosu gelenekleri açısından da önemli katkıları olmuştur. Çalışmamızda radyo tiyatrosunda yayımlanan oyun metinlerinin incelenmesi ve incelenen oyunlardan hareketle mit, masal, atasözü, halk hikâyesi, halk tiyatrosu, inançlar, geçiş törenleri gibi halk bilimsel unsurlar belirlenecek ve çözümlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Radyo, radyo piyesi, gelenek, kültür, halk bilimsel unsurlar.

ABSTRACT

Master Thesis

FOLKLORE ELEMENTS IN RADIO PLAYS

Esma KOCABAŞ

Bartın University

Graduate School

Department of Turkish Language and Literature

Thesis Advisor: Assoc. Dr. İbrahim GÜMÜŞ

Bartın-2022, Page 14+520

Radio, which became one of the most popular and effective communication channels of the 20th century as a result of the rapid development, witnessed both the First World War and the Cold War Period. The radio, which witnessed both world wars, became one of the most active and effective communication tools of the period, accompanying the creative world of people with its dynamic structure and program content, and offering many advantages to its listeners. This development, which influenced the masses, brought many innovations with it. Radio, which has a history more than a century, has assumed different roles in the historical process depending on the periods. The development of radio and the beginning of broadcasting in Turkey date back to 6 May 1927. Radio broadcasts were used to institutionalize the new Turkish state and raise public awareness about reforms and practices. Despite the changes in its legal status, the radio served as one of the most important institutions of the republic.

Radio has made its role functional by making news broadcasts and entertaining broadcasts to adapt to the changing order. Radio has an important place in cultural interaction and as a result of understanding its value, it has played an important role in the promotion of cultural activities through interaction with branches of art.

Apart from a single agreed upon nomenclature for the radio play, different names have been used in different sources. Radio play, radio theater, microphone theater, radiophonic play, radio performance are the most frequently used ones. We can see the radio play program “Arkası Yarın” known as TRT's radio program as a general nomenclature that TRT and the public use most when defining this genre. Although the different names used for the games played on the radio are various, the most common usage has been on the concepts of radio theater and radio plays. Radio broadcasting in Turkey has also made important contributions to folk theater traditions. In the study, based on the analysis of the play texts published in the radio theater and the analyzed plays, folk scientific elements such as myth, fairy tale, proverb, folk tale, folk theater, beliefs, parades will be determined and analyzed.

Key Words: Radio, radio play, tradition, culture, folklore elements.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BEYANNAME	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xiii
1. GİRİŞ	1
2. RADYONUN İCADI VE TARİHSEL GELİŞİMİ	
2.1. Radyonun Keşfi ve Dünyadaki İlk Radyo Yayıncılığı	12
2.1.1. Propaganda Aracı Olarak Kullanılan Radyo: Sözcüklerin Savaşı	15
2.2. Türkiye’deki Radyo Yayıncılığı	20
2.2.1. 1927-1936 Şirket Dönemi Radyoculuğu	20
2.2.2. 1936-1940 Geçiş (PTT) Dönemi Radyoculuğu	23
2.2.3. 1940-1964 Çok Partili Hayat ve Basın-Yayın Radyoculuğu	27
2.2.4. 1964-1994 TRT Dönemi ve Özel Radyo Yayıncılığı Dönemi	30
2.2.5. 2000- Dijital Radyo ve İnternet Radyoculuğu Dönemi	35
3. RADYO VE TİYATRO	
3.1. Radyo Oyunlarında Adlandırma Karmaşası	
3.1.1. Tiyatro mu? Piyas mi? Oyun mu?	41
3.2. Radyonun Kültür Aktarımındaki Rolü	45
3.3. Radyo Oyun Yazarları	65
3.4. Radyo Oyunu Yapan Programlar	70
3.4.1. Arkası Yarın	70
3.4.2. Radyo Tiyatrosu	71
3.4.3. Çocuk Bahçesi	71
4. RADYO PİYESLERİNDE HALK BİLİMSEL UNSURLAR	
4.1. Anonim Halk Edebiyatı	
4.1.1. Manzum Türler	
4.1.1.1. Türkü	72
4.1.1.2. Ağıt	75
4.1.1.3. Ninni	77

4.1.2. Mensur Türler	
4.1.2.1. Masal	78
4.1.2.2. Halk Hikâyeleri	87
4.1.2.3. Kalıplaşmış İfadeler	
4.1.2.3.1. Atasözleri /Kalıp sözler	91
4.1.2.3.2. Deyimler	102
4.1.2.3.3. Dualar (Alkışlar)	194
4.1.2.3.4. Beddualar (Kargışlar)	199
4.1.2.3.5. Yemin İfadeleri	201
4.1.2.3.6. Selamlaşmalar	203
4.1.2.3.7. Vedalaşmalar	207
4.1.2.4. Argo ve Adlar/Adlandırmalar	
4.1.2.4.1. Argo/Küfür	210
4.1.2.4.2. Adlar ve Adlandırmalar	
4.1.2.4.2.1. Kişi Adları	222
4.1.2.4.2.2. Lakaplar	234
4.1.2.4.2.3. Unvanlar	237
4.1.2.4.2.4. Bitki ve Hayvan Adları	
4.1.2.4.2.4.1. Bitki Adları	255
4.1.2.4.2.4.2. Hayvan Adları	258
4.1.2.4.2.5. Yer Adları	
4.1.2.4.2.5.1. Ülke Adları	264
4.1.2.4.2.5.2. Şehir ve Semt Adları	268
4.2. Geçiş Dönemleri	272
4.2.1. Doğum	272
4.2.1.1. Ad Verme	275
4.2.1.2. Sünnet	275
4.2.2. Evlenme	
4.2.2.1. Evlenme Biçimleri	275
4.2.2.1.1. Severek Evlenme	275
4.2.2.1.2. Görücü Usulü Evlenme	277
4.2.2.1.3. Kaçarak Evlenme	279
4.2.2.2. Evlenme Aşamaları	280
4.2.2.2.1. Nişan	284

4.2.2.2.2. Nikâh	285
4.2.2.2.3. Düğün	287
4.2.2.2.4. Boşanma	289
4.2.3. Ölüm	292
4.2.3.1. Ölüm ve Gömme ile İlgili Uygulamalar	295
4.3. Halk Bilgisi	
4.3.1. Halk Hekimliği	297
4.3.1.2. Hastalıklar	303
4.3.2. Halk Takvimi	307
4.4. Halk Taşıtları /Halk Taşımacılığı	310
4.4.1. Kara Ulaşımı	310
4.4.2. Deniz Ulaşımı	315
4.4.3. Hava Ulaşımı	316
4.4.4. Demiryolu Ulaşımı	316
4.5. Giyim-Kuşam-Süslenme	
4.5.1. Kıyafet	317
4.5.1.1. Erkek Giyimi ve Süs	318
4.5.1.2. Kadın Giyimi ve Süs	321
4.5.2. Kumaş Türleri	324
4.6. Halk Sanatları /Zanaatları	324
4.7. Ekonomik Faaliyetler	327
4.7.1. Meslekler	333
4.7.2. Para Birimi	345
4.8. Gündelik Eşyalar	
4.8.1. Kişisel Eşyalar	347
4.8.2. Ortak Kullanıma Ait Olan Eşyalar	350
4.9. Halk Mimarisi	
4.9.1. Konutlar ve Yardımcı Yapılarda Bölümler	359
4.9.1.1. Yerleşim-Yerleşim Türleri	
4.9.1.1.1. Sürekli Yerleşim (köy, kasaba, kent)	380
4.10. Aydınlanma / Isınma	
4.10.1. Işık Elde Etme; Işık Araç ve Gereçleri	381
4.10.2. Isı Elde Etme; Isı Araç ve Gereçleri	383

4.11. Halk Mutfağı	
4.11.1. Beslenme	
4.11.1.1. Besin Türleri	392
4.11.1.1.1 Hayvansal Besinler	386
4.11.1.1.2 Bitkisel Besinler	389
4.11.2. Yemek Çeşitleri	
4.11.2.1. Tatlılar	394
4.11.2.2. İçecekler	394
4.11.2.3. Yiyecek	399
4.12. Halk Müziği ve Müzik Araçları	407
4.13. Halk Oyunları (Dansları)	414
4.13.1 Oyun /Eğlence /Spor	415
4.13.1.1. Çocuk Oyunları	416
4.13.1.2. Büyüklerin Oyunları	419
4.14. Eğlence Hayatı /Eğlence Mekânları /Bayramlar; Özel Gün /Gece Kutlamaları	
4.14.1. Eğlence Hayatı	421
4.14.2. Eğlence Mekânları	426
4.14.3. Dini Bayramlar	430
4.14.4. Özel Günler ve Geceler	432
4.15. Halk İnançları ve İnanışları	
4.15.1. Sayı ile İlgili İnanışlar	434
4.15.1.1. Üç	434
4.15.1.2. Yedi	437
4.15.1.3. Kırk	437
4.15.2. Renk ile İlgili İnanışlar	438
4.15.3. Dini İnanışlar	439
4.15.4. Halk İnançları; töreler, âdetler, gelenekler, görenekler	452
4.15.5. Fal /Uğur /Uğursuzluk /Büyü /Sihir /Kerâmet ve Diğer inanışlar	461
4.16. İletişim /Haberleşme	
4.16.1. Ağızlar	471
4.16.2. Haberleşme	479
4.17. Keyif Verici, Uyuşturucu Maddeler ve Zararlı Alışkanlıklar	485
4.17.1. Alkol	486
4.17.2. Tütün Ürünleri	490

4.17.3. Kumar	491
4.17.4. Uyuşturucu Maddeler	491
SONUÇ	492
KAYNAKLAR	516
EKLER	526
ÖZGEÇMİş.....	529

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
VOA	: Voice of America
BBC	: British Broadcasting Corporation
DP	: Demokrat Parti
TTTAŞ	: Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi
PTT	: Posta İşletmesi Genel Müdürlüğü
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
PEK	: Pembe Evin Kaderi
Y	: Yaşamak
P	: Pasaklı
BYS	: Bir Yürek Satıldı
BMİ	: Bir Milyon İğne
SBV	: Sıfıra Bir Var
BÇKF	: Binbir Çiçek Kolonya Fabrikası
SB	: Sil Baştan
BMS	: Bir Maşrapa Su
BA	: Büyük Amca
RAK	: Recep Ağa'nın Kızı
ŞÇ	: Şapur Çelebi
EF	: Ertuğrul Faciası
T	: Tayyarzade
B	: Bedel
YDİP	: Yürek Dede ile Padişah
K	: Katıraslan
YF	: Yüzen Fil
KKT	: Kuş Kafesindeki Tenor
YYP	: Yıldızlar Yoksulların Pırlantalarıdır
BL	: Bakır Lamba
DKB	: Dört Kişilik Bahçe
DK	: Duple Kaynana

AS	: Armudun Sapı
İA	: İnsanın Alacası
YA	: Yorgun Atlar
B	: Bağlanma
ÇK	: Çekmece Komedisi
V	: Vazo
DK2	: Derna Köylüleri
BG	: Baloncuklu Gazoz
ES	: Elim Sende
HS	: Hayvan Sevgisi
HBT	: Hoş Bir Tesadüf
K2	: Klemens
Y2	: Yolda
Y3	: Yel
YE	: Yakındoğu'da Emanet
GKA	: Gözü Kara Alaturka
Sİ	: Son İnsan
BBKKA	: Bırak Bu Kurt Kadın Ayaklarını
AHŞBBY	: Artık Hiçbir Şey Bizi Birbirimize Yaklaştıramaz
M	: Medet
L	: Limonata
AB	: Altı Buçuk
K3	: Kasap
11'11	: 11'11
KKBT	: Kar Küresinde Bir Tavşan
HKH	: Hortlak Kızın Hikayesi
BH	: Bay Hiç

1. GİRİŞ

Teknolojik gelişmeler ve değişmeler sonucunda 20. yüzyılın en popüler iletişim kanallarından biri olan radyo, iki dünya savaşına tanıklık etmiştir. İnsanların yaratıcı dünyasına eşlik eden, dinamik yapısı ve mobil yapısı ile dinleyicilerine birçok avantaj sunan radyo, geçtiğimiz yüzyılın en aktif ve etkili iletişim araçlarından biri hâline gelmiştir. Kitleleri etkileyen bu gelişme, birçok yeniliği de beraberinde getirmiştir. Yüzyılı aşkın bir geçmişe sahip olan radyo, tarihsel süreçteki dönemlere göre farklı roller üstlenmiştir. Yeni kurulan Türk devletinin ana kurumlarından biri olan radyo, halkın yeni düzene uyum sağlaması, devrimler ve uygulamalar hakkında farkındalığının artırılmasında kullanılmıştır. Radyo yayınları, devletin kurumsallaşmasında önemli roller üstlenmiştir.

Radyo, insanların beklentileri doğrultusunda, değişen düzene uyum sağlamak için, program içeriğini haber verme, çeşitli eğlence programları ve müzik yayınları yapma gibi rolleri üstlenerek halkı eğitmeyi amaçlamıştır. Radyo ilk zamanlar müzik kutusu olarak değerlendirilmiştir. Tarihi süreç içinde radyonun kültürel etkileşimde önemli bir yere sahip olduğu zamanla ortaya çıkmış, iletişimdeki gücünün farkına varılması ve değerinin anlaşılması neticesinde diğer sanat dallarıyla da etkileşime girerek, kültürel etkinliklerin tanıtılmasında önemli bir rol oynamıştır. Kitle iletişim araçları arasında önemli olan gazete, dergi, radyo gibi iletişim kanalları hem o dönemin hem de sonraki neslin yaşamını şekillendirdi. Kültürel aktarım kanalları, kitle iletişimin gelişmesi ile şekillendi ve değişti. Radyo aynı zamanda kültürün iletilmesinde de rol oynadı. Ülkemizde radyo yayıncılığı 1927 yılında başladı. Diğer ülkelerin yayıncılık tarihine bakıldığında bizdeki yayıncılık faaliyetlerinin de çok geç olmadığını görürüz. İlk yayıncılık denemeleri amatörler elinde gelişmiştir. Türkiye'de yayıncılığın ilk günlerinden itibaren evin bir köşesinde yer alan radyo, program içeriği ve mevcut yapısı ile insanları eğiterek yönlendirici bir rol üstlenmiştir.

6 Mayıs 1927 yılında başlayan radyo serüveni, devletin talimatıyla kurulan bir şirket olan TTTAŞ'ın (Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi) elindeydi. On yıllık bir süreci kapsayan şirket radyosu dönemi böylelikle 1927 yılında İstanbul ve Ankara olmak üzere iki farklı şehirde radyo yayınlarına başladı. İlk yayın İstanbul'da Büyük Postane'den, Ankara'da ise Ankara Palas'ın bodrum katında bir odadan, halka müzik dinletilerek yapılır. Şirket dönemi

olarak adlandırılan bu dönem, profesyonellikten uzak gerek teknik açıdan gerekse içerik olarak deneyimsizdir. Bu yıllarda radyo oyunlarına rastlanmamaktadır. Fakat diğer ülkelerde radyo oyunları önemli bir yer tutmaktadır. 1936 yılına gelindiğinde şirketin anlaşma süresini uzatma talebi, istenilen başarıyı yakalayamadığı için reddedilir ve tasfiyesine karar verilir. Bu tarihten sonra şirketin vericileri PTT'ye verilerek devlet kontrolünde olan bir yayıncılık anlayışına geçilir.

1936-1940 PTT dönemi radyoculuğu Türkiye'nin ilk güçlü vericisi Etimesgut'ta inşa edildi ve Ankara Radyosu 1938'de bugünkü mevcut binasında açıldı. Geçiş dönemi olarak da adlandırılan PTT döneminde, daha önceki dönemin başarısızlığı dikkate alınarak yeni kararlar alınır. Bu dönemde eğlence programlarının içinde radyofonik piyeslere rastlanmaktadır. Radyo bir kez daha el değiştirerek 22 Mayıs 1940 yılında kabul edilen 3837 sayılı kanunla Matbuat Umum Müdürlüğüne devredilir. Bu dönem devlet radyosuna geçiş olarak nitelendirilir. İstanbul ve Ankara radyosunun vericileri güçlendirilerek yeni binalarına taşınır. Şirket döneminde radyo binasının sürekli yer değiştirmek zorunda kalması, hizmet kalitesinin düşmesine ve yayınların belirli periyotlarla kesintiye uğramasına neden oldu. Bu dönemde önemli bir adım atılır ve Ankara radyosu radyo evine kavuşur. Bu dönem devlet radyosuna geçişin önemli bir sürecini kapsayan bir dönem olarak, yayıncılık açısından gelişim dönemidir de diyebiliriz.

1940-1964 Çok Partili Hayat ve Basın-Yayın Dönemi radyoculuğu olarak geçmektedir. Radyo yayıncılığı bu dönem altın çağını yaşar. Soğuk Savaş döneminin etkisi, diğer ülkelerin radyoyu propaganda aracı olarak kullanmaları, onu önemli bir iletişim ve haberleşme kanalı yapmıştır. Savaş sırasında her ülke kendi çıkarları doğrultusunda ideolojilerini diğer kitlelere empoze etmeye çalıştı. Kitleler üzerinde baskı kurarak, radyo aracılığıyla sahip oldukları gücü korumaya, ideolojilerini benimsetmeye çalıştılar. Türkiye'nin bu dönemde izlemiş olduğu tarafsızlık politikası, diğer ülkelerden farklı olarak radyoyu siyasal çekişmelerin odağında propaganda aracı olarak kullandı. Radyo bu açıdan daha çok siyasi çekişmelerin egemen olduğu CHP ve DP'nin kendi ideolojisini benimsetmek için kullanmaya çalıştığı bir araç olmuştur. Bu dönem radyo yayıncılığı açısından iki olguya dayanır; İkinci Dünya Savaşı'nın etkisi ve radyonun niteliksel gelişimidir. Bu dönemde radyonun etkili kullanılması tarihe "radyo savaşları" ve "parazit savaşları" olarak geçer. Yayıncılık diğer dönemlere oranla daha düzenli gelişir ve bir meslek olarak kurumsallaşmaya başlar.

1964-1994 TRT ve özel radyo dönemi, çok partili hayatın geçişi merkezinde olan radyo, iktidar tarafından propaganda aracı olarak kullanılır. CHP döneminde tek taraflı olmakla suçlanan radyo, DP iktidara geldikten sonra daha katı kurallarla propaganda aracı olarak kullanılmaya devam eder. Öyle ki 1960'lara giden süreçte radyo 27 Mayıs ihtilalinin nedenleri arasında gösterilir. Radyo, DP iktidarının suç aracı olarak gösterilir. Radyonun özerk bir kimliğe bürünmesi için 1961 Anayasasına göre 1 Mayıs 1964 tarihlerinde Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu kurulur. Böylelikle radyo ve televizyon yayıncılığı tekeli TRT kurumuna verilir. Bu dönemde ilk televizyon yayınlarına başlanır, radyonun görüntüye karşı olan rekabeti de böylelikle başlamış olur. TRT döneminde farklı illerde radyo istasyonları kurulur. Önceki dönemlere göre radyo yayıncılığının daha profesyonel olduğu görülür. 1964 yılında TRT ile başlayan özerk durum, 1993 yılından sonra yerini özel radyo dönemine bırakmakta ve böylece tekel durumu terk edilmektedir. Bu dönemin bir diğer önemli yönü de gerek televizyon gerekse de radyo yayıncılığında uydu teknolojisinin kullanılmasıdır. Uydu teknolojisinin kullanılmaya başlanması ile 1990'ların başına kadar analog sistemde yayın yapılırken, 1990'ların ikinci yarısından sonra dijital teknoloji radyo yayıncılığına girmeye başladı.

2000 yılından sonra, dijital radyo ve internet radyo yayıncılığı ve dijital radyo döneminde çeşitli kavramlarla karşılaşmaktayız. Özel radyoların getirmiş olduğu çeşitlilik, radyoların içeriksel olarak değişimini de sağladı. Bunlar: yeni medya, tematik yayıncılık ve podcast. Yeni medya kavramı, dijital dünyanın tüketen toplumunun ihtiyaçları sonucunda, farklılaşan kitle iletişim araçlarını ve çeşitli iletişim kanallarını ifade eder. Bu çeşitlilik ile beraber kültürün üretimi, tüketimi ve aktarımı da değişmiştir. Dijital toplumdan, dijital kültüre giden bir sürecin değişimine tanık olmaktadır. Tematik radyoculuk adı verilen yayıncılık anlayışı ise, farklı alanlarda ve farklı konularda insanların ilgi alanlarına göre yayın yapan, internet tabanlı dijital radyolar olarak karşımıza çıkmaktadır. Tematik radyolar spor, müzik, kültür, haber, trafik, hava durumu gibi çeşitli konularda yayın yaparak, dinleyicisine ilgi alanlarına göre tercih yapma hakkı sağlamaktadır. Teknolojik gelişmeler dinleme alışkanlıklarını da değiştirmiştir. Bu dinleme stilleri, podcast üretimini ve tüketimini hızlandırdı. Podcast'le birlikte insanlar kullandıkları uygulamalar sayesinde istedikleri her şeyi, istedikleri yerde ve zamanda dinleme imkanına sahip olmaktadır.

Radyo yayınlarının başlamasından bu yana radyo, birçok kültür ve sanat programına ev sahipliği yapmıştır. Kültür-sanat programları içinde önemli bir yere sahip olan “radyo

oyunları” geçiş döneminden itibaren halk tarafından ilgiyle takip edilen bir program haline geldi. Radyo oyunlarının isimlendirilmesi konusunda pek çok görüş bulunmaktadır. Bunlar: “Radyo Tiyatrosu”, “Radyo Oyunları”, “Mikrofonda Tiyatro”, Radyofonik Piyes” ve günümüzde ise “Kulak Tiyatrosu” ya da “Cep Tiyatrosu” adlandırılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat en çok kullanılan terim radyo oyunları ve piyes şeklinde dir. Adlandırma konusundaki karışıklık, sahne tiyatrosunun ve radyo oyunlarının farklı türler olarak değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Konu ile ilgili, Fazıl Hayati orbacıoğlu, *Radyo Tiyatrosu ve Piyes*, Turgut Özakman, *Oyun ve Senaryo Yazma Tekniği*, Murathan Mungan, *Dört Kişilik Bahçe*, Adalet Ağaoğlu, *ağımızın Tellalı Radyo Oyunları* adlı çalışmalarında sahne tiyatrosu ile radyo piyeslerinin farklılıklarından bahsederler. Biz bu farklılıklardan hareketle çalışmamızda “piyes” kavramını kullanmayı uygun gördük.

Sözlü ve yazılı kültür ortamları, tarihsel süreç içerisinde teknolojinin hızla gelişmesi ve iletişim araçlarının değişmesi ile yerini elektronik kültür ortamlarına bırakmıştır. Radyo yayınlarının başladığı 1927 yılından itibaren yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurumsallaşmasında büyük katkısı olmuştur. Kültürel yayınlara da ağırlık veren radyo yayınları sözlü kültürün icra mekânlarını da kısmen değiştirmiştir. Adalet Ağaoğlu, *ağımızın Tellalı; Radyo Oyunları* adlı çalışmasında radyoyu her şeyden haberdar olan bir tellala benzetir. Ağaoğlu'na göre radyo bir tellalıktır, anlatıcıdır dolayısıyla anlatıdır. Radyo bir habercidir, dönemin kültürüne ayna tutan bir anlatıcıdır. Anlattıklarını halka duyurmaya ve ulaştırmaya çalışan kültür aktarıcısıdır. Kültür aktarımında radyonun rolü önemli ve güçlüdür. Muzaffer Sarısözen'in halk müziği üzerine yaptığı derleme çalışmaları halk müziğinin zenginliğini ortaya çıkarmıştır. Sarısözen yaptığı derleme çalışmaları sonucu 10.000 civarı halk ezgisi malzemesi toplamıştır. Topladığı malzemeyi notaları ile icra bağlamıyla kaydederek korunmasını ve radyo vasıtasıyla nesillere aktarılmasını sağlamıştır. Radyonun kültürel bir aktarıcı olarak sözlü kültürün önemli geleneklerinden biri olan açıklık geleneğini elektronik kültür ortamında devam ettirmeye çalıştığı görülmektedir. Radyo programları içinde aşık atışmalarına yer veren programlar yer almaktadır. Gülsüm Sadıç aşık atışmalarının yapıldığı radyo programları zerine *Sözlü Kültürden Aşıkların Hazırlayıp Sunduğu Radyo Programlarına Aktarılan Unsurlar* adlı yüksek lisans tezinde açıklık geleneğinin teknolojik gelişmelerle değiştiğini ifade eder. Aşıkların uzun yıllar büyükşehirlerde radyo programları yaptıklarını aktarır. Mustafa Aydın, şeref Taşlıova, Murat obanoğlu ve Maksut Koca gibi aşıkların radyoda yaptığı programların örnekleri devam etse de çoğunun da yayın hayatından çekildiğini ifade eder. Radyo programlarına

Çıkarılan âşıklar geniş halk kitlelerine tanıtılmış ve geleneğın icra bağlamı sözlü költür ortamından elektronik költür ortamına taşınmıştır.

Esra Köse, *Süleyman Kazmaz'ın “Köyün Saati” Adlı Radyo Programına Gönderilen Mektuplar (1950-1955)*” adlı yüksek lisans çalışmasında gönderilen mektupların sözlü ve yazılı költürümüz açısından önemli olduğuna değinir. Her kesimden insanların gönderdiği mektuplarda şiir, hikâye, şarkı, fıkra, masal, bilmece, atasözleri, deyim gibi költürel ürünlerimizin radyoda yer alması için pek çok mektup gönderilmiştir. Radyonun mizah költürüne de yer verdiğini görmekteyiz. Radyo yayınları, programlarda geleneksel Türk tiyatrosuna da yer vermiştir. Radyo oyunları içerisinde mizah, eğlence, geleneksel unsurlar ve eğitici içeriklerle elektronik költür ortamına katkı sağlamıştır.

Radyo yayınları uzun yıllardır halkı eğitme, bilgilendirme ve sosyalleştirme aracı olarak kullanılmaktadır. Özellikle devletin költür, sanat ve dil politikaları çerçevesinde radyo, nesilleri şekillendiren bir költür aktarıcısı rolünü üstlenmiştir. 1964 yılında TRT ile birlikte radyo yayıncılığı özerkleşmiş ve radyonun eğitme –eğitim- işlevi ön plana çıkmıştır. Radyonun ilk zamanlarından itibaren devam eden költürel aktarım rolü hâlâ devam etmektedir. Radyo bir költür vasıtasıdır. Radyo dinleyen insanların sayısı da sanıldığı gibi az değildir. Teknolojik gelişmelerin sağladığı imkanlar neticesinde sınırlar ortadan kalkmış, radyo dinlemenin bir zamanlar lüks sayıldığı yılların yerini, herkesin her yerde radyo dinleme imkanı bulduğu yıllara bırakmıştır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla radyonun icadı ve tarihsel gelişimi, radyo ve tiyatro, radyo piyeslerinde geçiş törenleri, halk tiyatrosu, masal, hikâye gibi halk bilimine ait ürünler ve türler şeklindedir. İlk bölümde; radyonun tarihi gelişimi ve propaganda olarak kullanılan radyonun sihirli kutuya dönüşümü, Türkiye’deki radyo yayıncılığına, dönemsel olarak alt başlıklar hâlinde yer verilecektir. İkinci bölümde; radyo oyunlarında adlandırma karmaşası, radyo oyun yazarları, radyonun költür aktarımındaki rolü ve radyo piyesi yapan programlar ele alınacaktır. Üçüncü bölüm tezin asıl kısmını oluşturan bölümdür. Bu kısımda tespit edilip dinlenen oyunlar Sedat Veyis Örnek’in ilk baskısı 1977 yılında Türkiye İş Bankası Yayınlarından çıkan *Türk Halk Bilimi* adlı eserinde bahsettiği halkbilimsel unsurlar; mit, masal, atasözü, halk hikâyesi, halk tiyatrosu, inançlar, geçiş törenleri gibi unsurlar belirlenecek ve çözümlenecektir. Belirlenen unsurlar, geçmişten günümüze köprü gibi uzanan radyo költürünün teknolojik gelişmelerle içeriğinin değiştiğini

ve insanların dinlenme alışkanlıklarına ne şekilde yansıdığını gösterecektir. Tezin araştırma soruları şu şekildedir: Kitle iletişim araçlarının gelişimi radyonun içeriğini değiştirdi mi? Değiştirdiyse hangi konulara ağırlık verildi? Radyo oyunları kültürel mirasın aktarıcısı oldu mu? Geçmişten günümüze devam eden radyo oyunları sahip olduğumuz gelenek ve görenekleri yaşatabildi mi? Tespit edilen unsurların kültürümüze katkısı olumlu ya da olumsuz nasıl etki etmiştir? Radyo ve radyo oyunları insanlar için ne gibi bir öneme sahip?

Sosyal bilimler alanında yapılan literatür taramasında radyo oyunları ile ilgili üç çalışmaya rastlanmıştır. Bunlar kısaca şu şekildedir. Sevda Arslan tarafından 2010 yılında yeni Türk edebiyatı alanında yazılan yüksek lisans tezi, *Türkiye'de Radyo Oyunları* adlı çalışmasında dünyada ve Türkiye'de radyo yayın mecrası ve bu macerada radyo oyununun yeri, tarihsel bir çizgide aktarılmaya çalışılmıştır. Radyonun siyaset ve teknoloji karşısındaki durumuna yer verilmiştir. Ankara Radyosu ve İstanbul Radyosu arşivlerinden elde edilen radyo oyunları derlenmiştir. İsim olarak arşivlerde varlığı tespit edilen oyunlara metin olarak ulaşılamadığından basılmış olan oyunlar tercih edilmiştir. Herhangi bir dönemsel sınıflama yapılmadan doksan beş oyun, konu yönünden (toplumsal konular, ilişkiler, tarihi oyunlar-kahramanlık) sınıflandırılmıştır. Radyo çocuk oyunları, arkası yarınlar, skeçler ve eğitsel amaçlı kısa dramatize oyunlar kapsam dışında bırakılmıştır. En son kısımda radyo oyununda kurgu, mekân, zaman, karakter, efekt ve diyalog kavramları ayrı ayrı bölümler halinde ele alınarak incelenmiştir.

Nigar Pösteki 1998 yılında iletişim bilim dalı alanında yazmış olduğu yüksek lisans tezi, *Bir Program Biçimi Olarak Radyo Oyunu ve Tarihsel Gelişmesi* adlı çalışmasında giriş bölümünde kitle iletişimin özelliklerine kısaca değinilmiş, radyonun bir iletişim aracı olarak gelişimi hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Tez iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tiyatro ve tiyatronun tarihi gelişiminden, radyo oyununun özellikleri ve tiyatro ile arasındaki farklar, radyo oyununda kullanılan efekt, müzik ve diyalog kullanımı alt başlıklar hâlinde açıklanmıştır. Radyo oyun ekibi ve drama sanatına değinilmiş, radyo oyununun Türkiye, İngiltere ve Amerika'daki tarihsel gelişimi ele alınmıştır. İkinci bölümde Türkiye'de radyo oyununun bugünkü durumuna kısaca değinilmiştir; TRT ve AKRA FM özel radyo istasyonlarının karşılaştırılması yapılmıştır.

Serhat Doğan'ın 2017 yılında radyo televizyon bilim dalında yazdığı yüksek lisans tezi *Türkiye'de Değişen Radyo Dinleme Alışkanlığı ve Özel Radyolarda Radyo Tiyatrosu* adlı

çalışması giriş ile dört bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında radyo ile ilgili genel bir çerçeve çizilerek gelişiminden bahsedilmiştir. İkinci kısımda Türkiye'de radyo yayıncılığının tarihsel süreci ele alınmıştır. Tarihsel süreç içinde radyonun 1927'den başlayarak 1994'e kadar devam eden ve sonrasında özel radyolar ile farklılaşan içeriği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Üçüncü kısımda Türkiye'de radyo dinleme alışkanlıkları, toplum üzerindeki etkisinin oldukça fazla olması ve toplumu yönlendiren ve eğiten bir araç olmasının farkına vardıldıktan sonra bunun devletler için propaganda olarak kullanılmasını sağlamıştır. Radyonun iletişim ve haberleşme konusundaki etkisine değinilmiştir ve değişen radyo dinleme alışkanlıklarının analizi tablolar halinde verilmiştir. RTÜK tarafından yapılan araştırma da radyo dinleme sıklığı, günlük ortalama radyo dinleme süresi ve radyo yayınlarının nereden ve nerede dinlendiği gibi birçok konu açıklık kazanmıştır. Son bölümde ise 90'lı yıllarda yayın hayatına başlayan özel radyolar, zaman içerisinde başta müzik yayını olmak üzere çeşitli içerikle dinleyicisine ulaşmaya çalıştı. İlk yıllarda drama programlarına yer veren özel radyolar olsa da, günümüzde programları arasına radyo oyunlarını alan özel radyoların yok denecek kadar az olduğu ifade edilmiştir ve TRT ve özel radyo istasyonlarının yayınları (TRT Radyo 1, NTV Radyo, TGRT FM) karşılaştırılmıştır.

Adalet Ağaoğlu'nun 2011 yılında yazmış olduğu *Çağımızın Tellâli; Radyo Oyunları* kitabı, bir bütün halinde iki kısımdan oluşmaktadır. Girişte Ağaoğlu, Çağımızın Tellâli, Zamanımızın Halk Ozanı Radyo ve “Radyo Günlerim” adını verdiği kısımda radyoyu her şeyden haberdar olan ve her yere yetişebilen bir tellala benzetmiştir. Radyoyu hem dinleyen hem de anlatan biri olarak geçirmiş olduğu değişim ve dönüşümü ele almıştır. Radyo onun için teknolojik çağın halk ozanıdır. Çalışmanın ikinci kısmında 1952-1971 yılları arasında Ağaoğlu tarafından yazılan yedi oyun metnine yer verilmiştir.

Ahmet Özdemir'in 2017 yılında yayınlanan “*Radyo Tiyatroları*” adlı kitabı oyun metinlerinden oluşmaktadır. Kitapta bahsedilen oyunlar TRT radyolarında yayınlanmış olan oyunlardır. 1990'lı yılların önde gelen tiyatro yönetici ve oyuncularından seslendirilmiştir. Kitapta toplamda beş radyo oyunu yer almaktadır.

Kenan Bölükbaş tarafından 2020 yılında yayınlanan *Türkiye'de Radyo Tiyatrolarının İlk Yılları; Radyofonik Piyeler* adlı kitabı, toplamda on başlıktan oluşmaktadır. Çalışmada 1941-1948 yıllarında radyo tiyatrolarının genel çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın odaklandığı dönem, dünya tarihi açısından savaş yıllarını, ülkemiz açısından da savaşın

etkilerini yansıtmaktadır. 1944-1948 yıllarında radyo alıcılarının sayısı yapılan değerlendirmeler sonucu tablolar halinde verilmiştir. Radyo içeriklerinin değerlendirilmesi ve haftalık yayın akışlarında radyo tiyatrolarının durumu ele alınmıştır. Radyo tiyatrolarının çocuk dinleyiciler açısından değerlendirilmesi ve “Radyo Çocuk kulübü” programının o dönemki başarısı yurt içi ve yurt dışından birçok insanın mektup yazmasını sağlamıştır. Radyo oyunlarında kullanılan efekt ve malzemenin öneminden bahsedilmiştir. Radyo tiyatrolarında sanatçıların ve aydınların rolü TRT arşivinden alınan görsel medya ile desteklenmiştir ve dünya radyolarında (Amerika, Kanada, Hindistan, İtalya, Küba, İsveç, Fransa, Almanya) radyo tiyatroları dönemsel bir bakış ile ele alınmıştır.

Behçet Necatigil, Cahit Zarifoğlu tarafından yazılmış radyo oyunları, daha sonra toplanıp kitaplaştırılmıştır. Ülkü Ayvaz, Zeynep Ünal, Nazlı Eray, Emine Işınsoy, Hasan Erkek tarafından yazılan radyo oyun metinlerinden oluşan kitaplar vardır. Cenk Gündoğdu *Radyonun İçindekiler* adlı kitabı radyo oyun metinlerinden oluşmaktadır. Çalışmamızda farklı sitelerden 800 oyun tespit edilmiştir ve 50 oyun incelemeye dahil edilmiştir. Bu oyunların hangi tarihlerde oynandığı belli olmamakla birlikte kimler tarafından yazıldığı ve hangi radyo tarafından yayınlandığı bilgisine ulaşılmıştır. Çok bilinen oyun yazarları ve adı hiç bilinmeyen oyun yazarlarının varlığının tespit edilmesi açısından önemli bir derleme çalışması olmuştur. Menşei yerli ve yabancı olmak üzere pek çok oyun vardır. Fakat bazı oyunların uyarlaması yapılırken menşei ve kim tarafından yazıldığı belli değildir. Biz çalışmamızda 50 tane radyo piyesine ve radyo piyeslerinin ilk zamanlarından günümüze kadar olan pek çok oyun metnine yer verdik. Oyun metinlerinin elimizdeki en eski tarihli 1951 yılından güncel olarak 2020 yılına kadar olan metinleri inceledik, değişimini görmeye ve göstermeye çalıştık.

Radyo oyunlarının 2020 yılında aktif olarak oynanmasını sağlayan Podacto adlı dijital ekipten yirmiye yakın oyun aldık. Yeni (1990-2020 arası) ile eski (1950-1990 arası) oyunlar arasındaki farkları görmek çalışmamız için önemlidir. Podacto, dijital toplumun dijital nesline yönelen sesli tiyatro projesidir. Oyunlarını “kulak tiyatrosu” adıyla, dijital bir platform olan “Storytel” üzerinden dinleyicisine sunmaktadır. Podacto, çağdaş tiyatro anlayışı ve yaratıcı ses tasarımı ile hikaye anlatıcılığına yeni bir soluk getirmek istediklerini ifade ediyor. Yerli-yabancı, eski-yeni ve Podacto’ya özgü pek çok oyuna yer vermektedir. Yapılan literatür taraması sonucunda konu ile ilgili daha çok, tarihsel olarak radyonun gelişimi, kullanılan malzemeler ve radyo oyun metinleri üzerinedir. Halk bilimsel unsurların

tespiti ile ilgili çalışmalara rastlanmamaktadır. Bu nedenle araştırmamızda eksik olan bu yönü tamamlamaya çalışılacaktır.

Araştırmamızın amacı, radyo piyeslerinde yer alan halk bilimsel unsurları tespit etmek, sözlü kültür ortamında yaratılan anlatıların elektronik kültür ortamındaki değişimi ve yeniden yorumlanışını; radyo piyeslerindeki geleneksel kültür ile modern kültür arasındaki farkları karşılaştırarak çözümlemektir. Radyo piyesleri geçmişten günümüze köklü bir geleneğe sahiptir. Bu geleneğin sürdürülebilirliği ise tamamen tüketim alışkanlıklarına bağlı olarak değişmiş ve çeşitlenmiştir. Geçmişten günümüze baktığımız zaman, sözlü kültürden yazılı kültüre ve elektronik kültüre geçişte her zaman bir değişimin olduğu görülmektedir. Bunları sağlayan da kültürün aktarıcı görevini üstlenen insan faktörüdür. Sözlü kültürden yazılı olan kültüre geçerken; gelenek ve göreneklerin, maddi ve manevi kültürün, yazılı kültüre olan etkisi kısmen de olsa kesinleşmiş oldu. Kültürümüzün gelecek kuşaklara aktarılması çok önemlidir. Ama asıl önemli olan da var olan geleneklerin ne şekilde olduğu değil, muhakkak aktarılması gerektiğidir. Tam da bu kısımda gerek dünyada gerekse de ülkemizde radyonun keşfi ile beraber farklı arayışlar için kullanılan radyo, daha sonra edebiyat dünyasını da etkisi altına almıştır. Âşıklarla yapılan söyleşiler, edebiyat programları, şairlerle yapılan şiir dinletileri ve radyo içinde oynanan piyesler radyo içeriğinin sadece bir kısmıdır. Sözlü kültürden yazılı kültüre ve oradan teknolojinin keşfi ile de kültür aktarımı el değiştirmeye başlamıştır. Çalışmamızda bu sürecin işleyişi, kitle iletişimin etkisi ve kültür aktarımı yapılırken, değişen gelenek ve göreneklerin üzerinde durulacaktır. Geleneğin çeşitlenmesi, hangi alanlarda ne kadar olduğu belirlenecek ve bu belirlenen unsurlar da Sedat Veyis Örnek'in *Türk Halk Bilimi* adlı kitabında yer alan tasnifinden yararlanılarak ele alınacaktır. Sedat Veyis, *Türk Halk Bilimi* adlı eserinde halk bilimsel unsurlardan bahsederken aslında kültürün aktarımı sırasında değişen kültürel değerlerimize de dikkat çekmektedir. İncelenen piyesler, var olan unsurlar ile sınıflandırılıp çalışmaya eklenecektir. Bu yüzden geleneğin nereden “nereye” olduğunu yapılan çalışmada görmemiz mümkün olacaktır.

Çalışmanın özgün değeri, radyo piyesleri üzerine daha önce çalışmalar yapılmıştır. Fakat yapılan çalışmalar daha çok Radyo Televizyon Bilim Dalı ve İletişim Bilim Dalı tarafından yapılan çalışmalardır. Edebiyat sahasında yapılan çalışmalar çok az olmakla birlikte daha çok makale düzeyinde yazılmış ve radyo oyun metinleri üzerine yoğunlaşmıştır. Radyo piyesleri üzerine kapsamlı bir çalışma mevcut değildir. Bundan dolayı, alanda bu çalışmanın gerekliliği ve daha önce incelenen makalelerde de bu konu üzerinde yeterli çalışma

olmadığından bahsedilmektedir. Halk edebiyatı alanında konu ile ilgili çalışmalara rastlanmamaktadır. Sözlü ortamda yaratılan anlatıların kısmen de olsa radyo piyesleri içinde olduğu görülmektedir. Radyo piyeslerinin geçmişten günümüze kadar olan serüveni içinde bu anlatıların nasıl aktarıldığı, nesilden nesile aktarılırken uğradığı değişiklikler karşılaştırılarak tespit edilip incelenecektir. Çalışma geçmişten günümüze değin süren radyo piyeslerinin kültürümüzü ne şekilde aktardığı ve bunu yaparken de radyonun kültürel aktarıcı olma rolü göz önünde tutulduğunda geçmişten günümüze değişen gelenek ve göreneklerin nasıl bir değişime uğradığını görmek açısından önemli bir çalışma olacaktır.

Çalışmamızda nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi uygulanacaktır. Araştırma kapsamında incelenen konuyla ilgili olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı belgelerin analiz edilmesi ile veri sağlanmasına doküman incelemesi denilmektedir. Araştırma yapılan alanla ilgili pek çok bilgi, görüşme ve gözlem yapmaya gerek kalmaksızın belge inceleme yoluyla elde edilebilir. Bu sayede araştırmacı zaman ve kaynak tasarrufu sağlamış olur. Hangi dokümanın önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabileceğine araştırma konusuna bakarak karar vermek gerekir. Örneğin çocuk suçluluğu ile ilgili bir araştırmada adli istatistiklere, emniyet verilerine ve sosyal hizmet dosyalarına bakılması yerinde olacaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 188). Araştırma konusuyla ilgili olarak da metin merkezli (doküman analizi) yaklaşımla belirlenen radyo oyunlarındaki, halk kültürü ve halk edebiyatı öğeleri fişlenerek tasnife tabi tutulacaktır.

Araştırmamızda hem basılı hem de arşivde kaydı olan oyunlardan 1951-2020 arasında radyoda ve dijitalde oynanan yaklaşık 50 oyuna yer verilmiştir. Basılı oyunlarda dipnot olarak eklenen ve radyoda oynandığına dair bilgi bulunmayan oyunlar kapsam dışı bırakılmıştır. Çalışmamızda oyunlardan verilen örnekler temel aldığımız kaynaklardan alıntılanmış olup Sedat Veyis Örnek'in ilk baskısı 1977 yılında Türkiye İş Bankası yayınlarından çıkan *Türk Halk Bilimi* adlı eserinden hareketle Örnek'in yapmış olduğu tasnifinden yararlanılarak yürütülecektir.

Çalışmayla birlikte radyo oyunlarındaki halk bilimi ürünlerinin tespiti ve çözümlenmesi neticesinde Türk kültüründeki simgesel anlamları diğer türlerle ve farklı kültürlerle karşılaştırılıp yeni tez çalışmalarının ortaya çıkmasına kaynaklık edecektir. Akademik anlamda da çalışma halk bilimi disiplinine farklı bir okuma imkanı sağlayacaktır. Ayrıca Türk halk tiyatrosu derslerinde kullanılarak konunun eksikliğini de giderecektir. TRT veya

diğer özel radyolardaki radyo oyunlarında halk kültürü unsurlarının kullanımına dikkat çekecektir. Yeni oyunların yazılmasına da kaynaklık edecektir. Ayrıca örgün eğitimde ilk, orta ve lise düzeyinde çeşitli teatral etkinliklerin yaratılmasını da sağlayacaktır.

2. RADYONUN İCADI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. Radyonun Keşfi ve Dünyadaki İlk Radyo Yayıncılığı

20. yüzyılın önemli iletişim kanallarından biri olan radyo, elektrik ve elektromanyetik alanlardaki gelişmeler sonucunda gelişmiş ve toplumun bütününe yayıncılık faaliyetleri ile yayılmıştır. Radyo tarihsel süreç içindeki gelişimini tamamlayana dek birçok bilim insanı tarafından yapılan araştırmalar ve bu araştırma sonuçlarının geliştirilmesi ile ortaya çıkmıştır. Radyonun tanımı TDK sözlüğünde, “Elektrik dalgalarının özelliğinden yararlanarak seslerin iletilmesi sistemi ve elektrik dalgalarıyla düzenli olarak yayın yapan istasyon ve bu istasyonun programlarını düzenlemekle görevli kuruluş”¹, olarak geçmektedir. Radyo yayıncılık tarihi 1920’li yıllarda başlamış olsa da o tarihten önce çeşitli deneme yöntemleri ile başladı.

Radyo dalgalarının keşfi, uygulaması ve radyo alıcılarının geliştirilmesi gibi araştırmalar 1860'lara dayanmaktadır. Radyonun keşfi, yayıncılık tarihinden çok önce başlamış olup çeşitli araştırmalar sonucunda son hâlini almıştır. Radyonun keşfi alanındaki yapılan ilk atılım radyo dalgalarının varlığına ve insan sesinin elektromanyetik dalgalara dönüştürülebileceğine dair araştırmalarla oldu.

“Bu konuda dünya literatüründe geçen ilk isim İngiliz James Clerk Maxwell’dir. Maxwell 19. yüzyılda 1860-64 yaptığı çalışmalarda elektromanyetik dalgaların sesi aktarabileceğiyle ilgili kuramları geliştirdi. Bu kuramsal çalışmaların uygulaması ise Alman Heinrich Hertz tarafından yapıldı. Hertz, Maxwell’in buluşundan 20 yıl kadar sonra, 1880’lerde bu buluşun uygulamasını gerçekleştirerek, sesin, daha sonra kendi adı anılacak olan elektromanyetik dalgalar aracılığı ile boşlukta yayıldığını ve bunun özel araçlar yoluyla tekrar sese dönüştürülebileceğini kanıtladı. Bu önemli bir buluştu. Hatta o kadar önemli idi ki, bu buluştan sonra bu dalgalar “Hertz Dalgaları” olarak adlandırıldı” (Aziz, 2018: 6).

Radyonun keşfi ile ilk önemli adımı atan Maxwell, ilerleyen zamanlarda onun çalışmasını destekleyip bir adım ileriye taşıyan ise Hertz olmuştur. Radyo bu çalışmalarla sınırlı kalmayarak, yayıncılık faaliyetlerinin başlamasına değin teknik bakımdan birçok değişim,

¹ Güncel Türkçe Sözlük, Radyo maddesi, Bkz. URL -1, 2021.

dönüşüm ve gelişim yaşamıştır. Radyo için bir diğer önemli gelişme ise Marconi'nin yaptığı yayınlar neticesinde ilk kez insan sesini, elektromanyetik dalgalarla ulaştırılmasını sağlamasıdır. İlk kısa deneyimi İtalya'da 1895 yılında gerçekleştiren Marconi, sonraki süreçte ses dalgalarının uzun mesafeye gönderme denemesini de İngiltere'de yapar. İlk kez Elektromanyetik dalgalarla insan sesinin gönderilmesi Marconi tarafından gerçekleştirilmiş olur. Bunu yapan ilk kişi olarak kabul edilen Marconi, “telsizin babası” ünvanına layık görülür (Aziz, 2018: 6).

Radyo için bir diğer önemli gelişme ise Lee de Forest tarafından gerçekleştirilir. “1907'de Lee de Forest sesi düzenli dalgalar halinde iletebilen ve Audion Tube adı verilen bir aygıt geliştirmeyi başardı ve ilk radyo yayını gerçekleştirdi” (Soydan, 1998: 2). De Forest, radyodan gelen ses sinyalinin sürekliliğini sağlayabilecek bir “vakum tüpü” bularak radyo yayıncılığına geçişi gerçekleştirdi. 1909'da ilk olarak Fransa'nın başkenti Paris'teki ünlü Eyfel Kulesinde denemelerine başladı. Sürekli ve kesintisiz radyo sinyali alımı sağlayan “boşluk tüpü” daha önce İngiliz Ambrose Fleming tarafından icat edilen radyo ışıklarının geliştirilmesidir. De Forest daha sonra araştırmalarına Amerika Birleşik Devletleri'nde devam etti. Bu buluşu Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulamaya koyan Lee De Forest, ilk yayın denemesini gerçekleştirdi. Amaç, Birinci Dünya Savaşı sırasında Fransız askerlerinin moralini yükseltmekti (Aziz, 2018: 7). Bu buluş, radyo sesinin çok daha kaliteli ve kesintisiz olarak yayınlanmasını sağladı. Radyo için önemli olan bu gelişme sayesinde “radyonun babası” ünvanı verildi.

İnsanoğlu kablosuz mesaj göndermek için yaptığı arayışlarda radyo dalgalarının varlığını keşfettiğinde bir önemli adım daha atmıştır. Faraday'ın elektromanyetik indüksiyonu icadı, Maxwell'in radyo dalgalarını keşfinin ardından Hertz, radyo dalgalarının varlığını kanıtlamış ve onların ışık hızıyla ilerlediğini göstermiştir. Lodge'un, Popov'un ve nihayet Marconi'nin çalışmalarıyla kablosuz iletişim başlamıştır. 19. yüzyılın son beş yılında yaptığı çalışmalarla yüzyıl biterken kablosuz iletişimi başarmış, 20. yüzyılın hemen başındaysa denizaşırı kablosuz iletişimi gerçekleştirmiştir (Demirkıran, 2020: 148). Radyonun gelişimi sürecinde birbirini takip eden önemli gelişmeler yaşandı. Bu gelişmeler birbirini takip ederek radyonun teknik olarak geliştirilmesini sağladı. “Tüm bu deneyimleri daha sonraları dalga boyu ve frekanslar, FM ve stereo yayınların bulunması gibi teknik gelişmeler izlemiştir. Radyo bu gelişmeler ışığında artık bir kimlik kazanmış ve tek tek toplumlarla tanışmaya başlamıştır. Bir diğer açıdan artık radyo sahneye çıkmış ve tarih yolculuğuna başlamıştır da

denilebilir” (Yılmaz, 2017: 8). Radyo, başlangıçta bir iletişim aracı olarak denizcilikte kullanılır. Denizden karaya, karadan denize sinyaller gönderilerek radyonun iletişimsel gücünden faydalanılır. 1920 yılında ABD’de ilk programlı radyo yayını yapılır, onu 1922’de İngiltere tarafından yapılan ilk sürekli radyo yayınları izler. Bu ülkeleri Fransa, Sovyetler Birliği, Almanya takip eder. “Bu tarihlerden sonra 1925 yılına kadar önce tüm Avrupa’da daha sonraları 1925-1930 yıllarında ise Asya’da radyo yayınları başladı ve hızla yaygınlaştı. Radyo yayınlarının en geç başladığı ülkeler ise Afrika kıtasındadır” (Aziz, 2018: 9). Tıpkı radyonun keşfi gibi dalga dalga yayılan teknik süreç, yayıncılık konusunda da hızla toplumların bütününe yayılarak etkisini sürdürür.

Radyo yayınlarının insan hayatı üzerinde önemli etkileri olmuştur. “Radyo keşfedilip hayatın içine girdikten sonra haberler bu kanaldan öğrenilmeye ve yayılmaya başlamıştır. Radyo rağbet görülen bir kitle iletişim aracı olmuştur. Bununla beraber iletişim de hızlanmıştır. Öyle ki Titanic’in batma haberini insanlar ilk radyodan duymuştur” (Arsal, 2020: 23). İlk radyo yayınları her ne kadar müzik yayınları ile başlamış olsa da ilerleyen zamanlarda daha çok haber verme ve bilgilendirme amacıyla kullanılmaya başlanır. Radyonun işlevleri de toplumların gelişmişlik düzeylerine göre farklılıklar gösterir.

Radyo yayınları diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de amatörlerin elinde gelişir. Türkiye’de radyo yayıncılığı 6 Mayıs 1927 yılında İstanbul ve Ankara olmak üzere iki farklı şehirde insanlarla buluşmuştur. İlk yayın İstanbul’da Büyük Postane’den, Ankara’da ise Ankara Palas’ın bodrum katında bir odadan, halka müzik dinletilerek yapılır. Diğer ülkelere baktığımızda ülkemizde başlayan yayınların çok geç olmadığını görüyoruz. Müzikle başlayan radyo yayınları, ilerleyen dönemlerde radyo içeriğinde farklı formatların denenmesi ile daha çok bilgi ve haber verme, halkı eğlendirme gibi roller üstlenerek faaliyetlerini sürdürür.

Radyonun bilgi ve iletişim sağlamadaki önemi ve sinyallerinin uzaktaki toplumlar üzerindeki etkisi, radyoyu savaşın kaderini belirleyen önemli bir iletişim aracı haline getirmiştir. Radyonun iletişimdeki gücünün farkına varılması onu İkinci Dünya Savaşı’nın en önemli iletişim ve bilgi alışverişi aracı haline getirmiştir. Radyonun propaganda yapan ülkeler tarafından aktif olarak kullanılması, savaş sırasında olup bitenler hakkında halkı bilgilendirmesi, ülkelerin gidişatı hakkında haberleri yorumlaması gibi özellikler radyoya kitlesel bir güç kazandırmıştır. Türkiye savaş dönemindeki tarafsızlığı ile habercilik

anlayışını dengede tutmaya çalıştı. Yaptığı yayınlar da daha çok bilgilendirme üzerine olmuştur. Böylelikle radyoyu propaganda aracı olarak kullanan ülkeler, savaş döneminde radyoya altın çağını yaşattılar.

2.1.1. Propaganda Aracı Olarak Kullanılan Radyo: Sözcüklerin Savaşı

Propaganda, insan davranış ve düşüncelerini etkilemeyi amaçlayan eylemler bütünüdür. Bu eylemler propaganda yapan kişiler tarafından çok önceden tasarlanarak hedef kitleye göre hazırlanan mesajları içerir. Propaganda, etkili iletişim sayesinde bireyleri duygusal olarak etkileyebilmektedir. Kitle iletişim araçlarının teknik olarak gelişmesi ile insanların bu araçlardan etkili bir şekilde faydalanmasını sağlamıştır. Radyonun insan hayatı üzerindeki etkisi, özellikle ikinci dünya savaşındaki rolü ile pekişmiştir. “Uluslararası radyonun ortaya çıkışını sağlayan teknik gelişmeysen kısa dalganın uzun mesafelere gidebilmesinin farkına varılmasıdır. Böylece yerdeki politik mücadeleler ve savaşlar, havada görünmez hâlde bulunan radyo dalgalarına taşınır” (Demirkıran, 2020: 150). Radyo kitleleri etkileyen uzun dalga yayınları ile insanlığın hayatında yer edinmiş ve insan hayatını yönlendiren bir araç olmuştur. “İletişim alanında yaşanan gelişmeler toplumların değişmesinde, dönüşmesinde etkili olmaktadır. Bu değişimler de siyasal sistemlerin biçimlenmesinde pay sahibi olmaktadır. Bu nedenle siyasal aktörler egemenlik kazanmak ya da iktidar sahibi olabilmek adına kitle iletişim araçlarından faydalanmaktan çekinmemişlerdir” (Öztürk, 2017: 163).

“Propaganda, insanların duygu ve düşüncelerinin yanı sıra inançlarını da etkileyen ve bunu yapabilmek için de her türlü tekniği kullanan özel bir yöntem. İnsanoğlu var olduğundan, devletlerin kurulmaya başladığı ilk yıllardan beri propagandanın var olduğu biliniyor. Geçen yıllar içinde kullanılan yöntemler değişse de propaganda hep vardı. Teknolojinin hızla ilerlemesi, devletler arasındaki ekonomik ve askeri güç dengeleri arasındaki farkların giderek büyümesine yol açtı. Böylece birkaç ülke tüm dünyaya hükmetmeye başladı. Her şeye rağmen yine de zafere giden yolun sadece güç kullanmaktan geçmediğinin farkında olan güçlü ülkeler propagandayı kullanmayı ihmal etmediler. 20. yüzyıla gelinceye dek devletler, bugüne kıyasla son derece basit ve ilkel özellikler gösteren propaganda yöntemlerini kullandılar” (Kuruoğlu, 2006: 11).

Kitle iletişim araçlarının öncüsü sayabileceğimiz radyo, tarihi süreç içinde birçok önemli gelişmelere tanıklık etmiştir. Televizyonun insanların günlük yaşamına bu kadar girmediği, okuryazarlığın bu kadar yaygın olmadığı, gazetelerin basımı ve dağıtımının bu kadar kolay

olmadığı bir dönemde radyo en etkili iletişim aracıydı. Televizyonla rekabeti yoktu. Bu nedenle siyaset ve propaganda tarihinde “Radyo Savaşları”, “Radyonun Altın Yılları” veya “Parazit Savaşları” olarak adlandırılmıştır. Nitekim radyonun bu gücünden bağımsız olarak ya da kendi ideolojilerini yaymak için mücadele eden hükümetler ve çeşitli topluluklar yararlanmışlardır. Radyo, kendi ideolojisini yaymak, ucuz ve kolay ulaşılabilir olması açısından her devletin sıklıkla tercih ettiği etkili bir araçtır. Bugün bile okuma yazma oranının düşük olduğu, televizyonun yaygın olarak kullanılmadığı Afrika, Asya ve bazı Latin Amerika gibi üçüncü dünya ülkesinde Amerika ve bazı Avrupa ülkeleri için radyo etkili iletişim araçlarından biridir. Günümüzde farklı kimliklere sahip topluluklar, kendilerini ifade etmek ve seslerini duyurabilmek için radyoda yayın yapmaktadır (Kuruoğlu, 2006: 8). Radyonun iletişimdeki gücü geçmişten günümüze hâlen kullanılmaktadır.

Bu dönemde ateşli silahların yanı sıra kitle iletişimin gücünden faydalanan devletler, radyoyu yoğun ve etkili bir şekilde kullanmaya çalışmışlardır.

“Propagandanın alanını genişleten etmenlerden biri de demokrasidir. Demokratik rejimlerde iktidarlar halkı arkalarına alabildikleri ölçüde güçlerini artırabilmektedir. Bu nedenle daha fazla insana ulaşabilmenin yolu da kendini daha iyi ifade edebilmekten geçmektedir. 20. yüzyılın ilk yarısında, özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında propagandanın ne denli etkili olduğu anlaşılmıştır. Gücünü sağlamlaştırmak isteyen ya da toplumu belli bir yönde etkileme isteği taşıyan siyasal, sosyal ve toplumsal aktörler dönemin en güçlü kitle iletişim aracı olan radyoyu kullanmaktan çekinmemişlerdir” (Öztürk, 2017: 165).

Radyoyu propaganda aracı olarak kullanan ülkeler, gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak farklı yollara başvurmuşlardır. Her ülkenin izlediği propaganda eylemi bu bakımdan değişiklik göstermektedir. Radyo yayınlarının başladığı dönem, dünya üzerinde birçok devletin iktidar mücadelesine giriştiği ve hakim olmaya çalıştığı yıllara denk gelmektedir.

“Radyonun yaygın olarak kullanılmaya başlandığı 1920’li ve 1930’lu yıllar, dünya genelinde Nazizm, Faşizm ve Komünizm gibi ideolojilerin etkili olmaya başladığı döneme denk gelmiştir. Bu açıdan bu dönemde radyo yayınlarında gerçekleştirilen propaganda faaliyetlerinde yoğun olarak ideolojik söylemlerin hakim olduğu görülmüştür. Radyonun etkili propaganda aracı olarak kullanılmaya başlandığı dönem, Nazilerin 1933 yılında Almanya’da iktidara gelmesi ile birlikte olmuştur. Naziler, Almanya’da iktidara geldikten

sonra ülke genelinde her ailenin bir radyoya sahip olabilmesi için seferberlik başlatmıştır” (Çakı, 2020: 254).

Radyonun sınırlar ötesine uzun dalga yayınlar ile ulaşması, başta Almanya olmak üzere pek çok ülkenin dikkatini çekmiş ve devletlerin iktidar mücadelesi için kullandıkları en aktif iletişim kanallarından biri olmuştur.

“Savaş yıllarında radyo, sadece saldırgan ülkeler tarafından kullanılmamıştır. Saldırıya uğrayan ülkeler de, saldırgan ülkeler kadar güçlü teknik donanımlara sahip olmasalar da, bağımsızlıklarını kazanabilmek için radyo yayınlarını kullandılar. Bu ülkeler bağımsızlıklarını kazandıktan sonra da, halkın moralini yüksek tutmak ve onlara ülkenin yeniden inşa edilmesi sırasında moral destek sağlamak için bu önemli kitle iletişim aracından yararlandılar” (Kuruoğlu, 2006: 9).

“Radyo yayınları bu süreçte bir silah olarak görülmüş ve iyi kullanılırsa birçok askeri birliğe bedel olabileceği düşünülmüştü. Radyonun kitleler üzerindeki etkisini en iyi kavrayan ve onu propaganda amacıyla kullanan ise 53 farklı dilde radyo yayınları başlatan Almanya’nın Propaganda Bakanı Goebbels olmuştur” (Soydan, 2016: 342). İdeolojilerini anlatmanın en etkili yolu onlar için radyodan geçiyordu. Bu yüzden propaganda yaparken kullanılan her kelimenin savaş için bir silah olduğunu düşünerek sistemli, özel eğitilmiş kişilerden oluşan ekipler kurarak, kalıcılıklarını ve insanlar üzerinde etki bırakarak sağlamaya çalışmışlardır. Almanya’nın propaganda konusundaki arka arkaya yaptığı faaliyetlerin arkasındaki isim propagandadan sorumlu bakan Goebbels’dir. “Propaganda, nasıl ki savaşın kazanılmasında bir silah kadar önemliyse, sözcüklerde propaganda için temel silahtır” (Jeanneney, 1998’e atfen Kuruoğlu, 2006: 21). Bu gücün farkında olan Goebbels ve Hitler, bu silahı propagandanın bir aracı olarak sonuna kadar kullandılar. Hem yüz yüze iletişim de hem yazılı medyanın olanaklarından hem de radyo olmak üzere kitle iletişimin bütün olanaklarından faydalandılar.

Goebbels propaganda bakanlığı adı altında aldığı kararları merkezileştirerek, ucuz radyo alıcıları konusunda da farklı bir yol izledi, birkaç yıl içinde bazı çevresel istasyonlarda, sadece kendilerine ait olan frekansı alabilen transistörlü radyoları yaygınlaştırarak popüler hâle getirme çabasına girdi. Goebbels daha da ileriye giderek radyo üreticilerini, yalnızca Alman radyo istasyonlarının rahat bir şekilde alınmasına izin veren popüler alıcıları tanıtmaya teşvik etti. Halk arasında bunlara “Goebbels Burunları” denilmeye başlandı.

Bununla da sınırlı kalmayan propaganda faaliyetleri, daha sonra her ev ve apartman için radyo bekçisi uygulamasına geçildi. Buna göre radyo bekçileri, radyosu olmayan komşularını radyo almaya özendiriyor ve durumu olmayan kişilere radyo almaları için borç para veriyordu (Jeanneney, 1998’e atfen Kuruoğlu, 2006: 24).

“Savaş döneminde Almanya’nın genelinde radyonun yaygınlaşması, Naziler için avantaj olduğu kadar dezavantaj da meydana getirmiştir. Çünkü Almanlar, radyodan Nazi radyo yayınlarının yanında Müttefik radyo yayınlarına da maruz kalmıştır. Naziler, kendi radyo istasyonlarından istedikleri yayınları sansürleyebilmekte, hatta istediği zaman radyo istasyonunun faaliyetine son verebilmekteydi. Buna karşılık Müttefik radyo yayınlarının Almanya’ya gelmesi engellenememekte ve bu nedenle Müttefik radyo yayınlarının sansürlenmesi de mümkün olmamaktaydı” (Çakı, 2020: 255).

Almanya gerek soğuk savaşı döneminde gerekse savaş sonrası süreçte propaganda faaliyetlerini devam ettirmiştir. Pek çok ülke radyoyu propaganda aracı olarak kullanır. Ve sadece birkaç ülke yaptıkları propaganda ile adından söz ettirir. Almanya dışında radyoyu propaganda aracı olarak kullanan bir diğer ülkede Sovyet Rusya’dır. Sovyetler Birliği’nin propaganda çalışmaları hem savaş öncesi Bolşevik Devrimi hem de 2. Dünya Savaşında da iki farklı lider Lenin ve Stalin tarafından devam eder. “Sovyetler Birliği’nde de Almanya, İtalya ve benzer ülkelerde olduğu gibi, tüm kitle iletişim araçları merkezden yönetilmekteydi ve bunun getirdiği avantajla tüm propaganda kampanyasını bir gecede değiştirebilmek mümkündü” (Rhodes, 1975’e atfen Kuruoğlu, 2006: 25). Sovyet Rusya, yalnızca radyoyu değil, yazılı medyayı da kullanarak insanları etkilemeye çalıştı. Yayıncılık bir tür güçtür ve asıl güç propaganda içeriği ile insanları etkileme gücüdür. Kitle iletişimin olanakları merkezden yönetilen kararlar ile silahsız bir araca dönüşüyordu.

Sovyet Rusya’nın yaptığı propaganda genellikle Almanya’ya karşıydı. “...Savaş döneminde Sovyet propagandası üç tema etrafında oluşturulmuştur. Bu temalar, Joseph Stalin’in bireysel kişiliği, ulusal bilinç yaratma ve Anti-Nazi propagandası şeklindedir” (Avcı, 2018: 206). Propaganda kaynağına göre; beyaz propaganda, kara propaganda ve gri propaganda olarak üçe ayrılmaktadır. “Beyaz propagandanın kaynağı bellidir. Kara propaganda dost bir kaynaktan geliyormuş gibi görünür ama gerçek tersidir. Gri propaganda nötr bir kaynaktan

gelir gözükür ama aslında karşı taraftan gelmektedir.”² Sovyet Rusya Soğuk Savaş döneminde radyonun iletişimsel gücünden yararlanarak üç farklı propagandayı da kullanır. İkinci Dünya Savaşı öncesi süreçte Avrupa devletleri arasında yaşanan krizler, yeni bir savaşın meydana gelebileceğini gösteriyordu. Avrupa'da yaşanan krizler, ABD radyolarında halkını bilgilendirerek yayınlanmaktaydı. İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile ABD tarafsızlığını ilan ederek, kriz sürecini uzaktan izlemeyi tercih etti ve böylelikle Almanya, İtalya ve Japonya'nın başını çektiği Mihver Devletlerine karşı ülke içindeki radyo yayınlarını resmîyette desteklemedi (Çalışkan, 2020: 186). Amerika, Almanya ve Sovyetler Birliği'nin aksine, radyo propagandası ve uluslararası yayıncılık ile pek ilgilenmiyordu.

“Amerika'nın bugünkü uluslararası yayın gücünün başlangıcının nedeni Japonlar'dır demek yanlış olmaz. Voice of America (VOA)'nın temeli, Pearl Harbour Baskını'ndan bir yıl sonra, 1942 yılları başlarında kurulan Savaş Enformasyon Ofisi'ne dayanır. Japonlar'ın 7 Aralık 1941'de Pearl Harbour'a düzenledikleri sürpriz saldırı, o güne dek uluslararası yayın yapan hiçbir radyosu bulunmayan A.B.D'yi harekete geçirir. Daha sonraki yıllarda aynı dili kullandıkları BBC ile de işbirliğine girecek olan, işlevlerini arttıran ve etkilerini uzak kıtalara kadar ulaştıran Voice of America (VOA)'nın serüveni böylece başlamış olur” (Kuruoğlu, 2006: 27).

Japonya'nın propaganda yapma süreci de ABD ile yaşadığı kriz ile başlamış olur. ABD, propaganda yapmaya geç başlasa da farklı zamanlarda, farklı ülkeler üzerinde uluslararası yayıncılık ile radyoda propaganda yapmaya devam eder. “İletişim, ideoloji, gücün korunması ve devamının sağlanması, toplum ya da halkın gözünde meşruiyet, yönlendirme, tutum belirleme ve algı oluşturmaya kapsayan her türlü amaç, propaganda zemini üzerinde bir araya getirildiğinde, hem dünyada ve hem de Türkiye'de radyo, bu denklemin en önemli aracı haline gelmektedir” (Okur, 2019: 22). Soğuk savaş döneminde Türkiye radyosunun tarafsız yayın yaptığı görülmektedir. Kısa dalga radyo yayıncılığının temelleri bu dönemde Hatay sorunu ile atılmıştır. Türkiye'nin soğuk savaş dönemindeki tarafsızlığı ve radyo yayınlarında tarafsız yayıncılık anlayışını benimsemesi, radyo yayınlarının diğer devletler tarafından ilgiyle takip edilmesini sağlamıştır.

Radyonun propaganda aracı olarak kullanılması, Türkiye'nin çok partili hayata geçmesi ile gerçekleşir. Diğer devletlerin aksine ülkemizde propaganda yapma eylemi daha çok iktidarın

² Propaganda çeşitleri için ayrıntılı bkz. URL -2, 2021.

elinde olur. 1950’den sonra radyoya yüklenen anlamda bir takım değişiklikler olur. Milletle özdeşleşen radyonun, iktidar tarafından tek yanlı olarak kullanılması nedeniyle “milletin sesi” düşüncesinin yerine “partizan” olarak nitelenmesini sağlar. 1950 yıllarında iktidara gelen DP, bir yandan popülist iç politikayla İslam’ın canlandırılmasına yol açarken diğer yandan Soğuk Savaşın başlamasıyla ABD ile yakın ilişkiler kurarak dış politikaya da yön vermeye çalışır (Ahıska, 2018: 47-48). “DP iktidarı, radyoyu etkili bir “telkin ve propaganda” aracı olarak değerlendirmiş ve bu araçtan kendisi dışında hiç kimsenin yararlanmasını kabul etmemiştir” (Kocabaşoğlu, 2010: 408).

Radyonun iletişim konusundaki gücü, birçok devlet tarafından kullanılmasına olanak sağlamıştır. Radyonun dünyanın en ücra yerlerinde bile sesini duyurması onu silahsız bir savaş aracı haline getirir. Bu dönemde radyonun altın çağını yaşaması, ülkeler tarafından aktif kullanımının ürünüdür. Radyonun savaş aracı olarak kullanılması onun teknik açıdan da gelişimini sağladı. Soğuk savaş sırasında ülkeler, ideolojilerini yaymak ve halk tarafından benimsenmesini sağlamak için pek çok yol izlediler. Radyo savaşları sayesinde insanlar evlerinde ve iş yerlerinde gündemi takip etme fırsatı buldular. Radyonun bir propaganda aracı olarak kullanılması, yazılı medyanın (gazete, dergi, afiş vb.) da gelişmesini sağladı. Radyo sayesinde farklı bölgelerde yaşayan insanlar hiç gitmedikleri ve görmedikleri yerlerin kültürel yapısını radyo aracılığıyla tanıma fırsatı buldular.

2.2. Türkiye’deki Radyo Yayıncılığı

Türkiye’deki radyo yayıncılığı 6 Mayıs 1927’de başlar. Ülkemizdeki yayıncılık faaliyetlerine bakıldığında diğer ülkelerden çok da geç bir tarih olmadığı görülmektedir. Radyonun tarihi gelişimini belli dönemler halinde ele almak mümkündür. İlk yayın denemeleri diğer ülkelerde olduğu gibi amatörlerin elinde ve özel şirket tarafından başladı. Türkiye’deki radyo yayıncılığının tarihi ve teknik gelişimi sırasıyla şöyledir;

2.2.1. 1927-1936 Şirket Dönemi Radyoculuğu

Ülkemizdeki ilk yayıncılık, Fransız işgal güçlerinin 1922 yılında İstanbul’da yaptığı propaganda yayınına ek olarak, Türkiye’nin ilk radyo istasyonu 19 Mart 1923’te yayına başlar. O dönemde İstanbul Muallim Mektebi Kimya Öğretmenlerinden Rüştü Bey öğrencileriyle birlikte, radyonun ilk deneme yayınlarını Fransızların daha önce yayın

yaptıkları yerde gerçekleştirirler. İlk deneme yayının açılış konuşmasında Türk sözlü kültürünün önemli danslarından olan Ege zeybeği oynanır. İlk yayının dinleyicilerini ise İstanbul Üniversitesi'nin öğrencileri oluşturur (Altun ve Sarıoğlu, 2006'dan akt. Özdemir, 2008: 126). Diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de yayıncılık faaliyetleri uzun süre amatörler tarafından yapılır.

Uygur Kocabaşoğlu, radyonun Türk toplumuna ithal edildiğini ifade etmektedir. Buna göre, 1920'ler ve ondan sonraki yıllarda Türkiye'de amatörcce devam eden radyoculuk daha çok alıcı yapma ve çeşitli radyo istasyonlarını dinleme şeklinde anlaşıldı ve uygulandı. Radyo, Türk toplumsal yapısı içinde ortaya çıkan ve o toplumun dinamiklerine dayanan teknolojik bir ürün değildir. Keza radyoyu iletişimde kullanacak sosyal bir yapının olmaması ve toplumsal kurumların gelişmemesi gibi, radyoyu üretecek ve geliştirecek teknik ekipmanın, endüstriyel üretimini yapacak bir sanayisi de yoktur. Ayrıca, verici ve yayın yapma tekel gücü devletin elindedir. Bu fırsat daha sonra özel bir şirkete devredilse bile tekel durumu ortadan kalkmayacaktır. Böyle bir ortamda amatör olarak bir verici kurmaktan bahsetmenin mümkün olmadığını ve uzun yıllar radyonun Türkiye piyasasında pahalı olması, dünya genelinde yaşanan ekonomik buhranın ülkemizde de yaşanması ve bundan kaynaklı bir durum olarak, radyo alıcılarının bundan kazanç sağlamasına yönelik bir tutum sergilediği görülür (Kocabaşoğlu, 2010: 33). Yeni kurulan Türkiye'nin henüz kurumsallaşmaya başladığı bu dönemde, altyapı sorunlarının olması normal kabul edilebilir bir durumdur. Ama iletişim konusunda kendini geliştirmeye çalıştığı yadsınamaz.

Deneme yayınlarının ardından Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketine verilen 10 yıllık yayın imtiyazı sonucunda şirket bünyesinde kurulan radyo istasyonları ile ilk radyo yayınları başlamıştır. Türkiye'de radyo yayıncılığının tarihi “şirket dönemi” ve “devlet dönemi” olarak sınıflandırılarak iki farklı dönem halinde incelenmektedir. Şirket dönemi radyo yayıncılığı 1927'den itibaren 10 yıllık dönemi kapsar iken, devlet dönemi 1936 ve sonrasını kapsamaktadır (Okur, 2019: 41). Böylelikle 1927'de başlayan şirket dönemi yayıncılığı 1936 yılında da sona erer. Telsiz telefon (radyo), telsiz telgrafın bir türevi olarak Türkiye'ye girdi. Kurtuluş Savaşı sırasında insanlar iletişim ihtiyaçlarının önemini kavradılar ve bu alanda büyük bir boşluk olduğunu keşfettiler. Cumhuriyetin ilk yıllarında öncelikle bu boşluğu telsiz telgraf ile doldurmaya daha sonra da yurt içi ve yurt dışına iletişimin daha kolay olması adına girişimlerde bulundular. Bu amaçla 1925 yılında "Telsiz Tesisi Hakkında Kanun" adıyla bir kanun çıkarılmıştır. Yasa, Ankara'da büyük bir radyo istasyonu ve ülkede bir iç

radio ağıının kurulmasını öngörüyordu. PTT, Milli Müdafaa ve Bahriye Bakanlıkları temsilcilerinden oluşan teknik heyet hazırladığı şartname ile istasyonların yapımını ihaleye çıkardı. Başvuran beş şirketten üçü, istenilen şartları karşılayamadığı için reddedilir. Geriye Alman Siemens ve Fransız TSF şirketi kalır. Alman Siemens ve Fransız TSF firması ile yapılan görüşmeler sonucunda istasyonların kurulması işi Fransız firmasına bırakılır (Kocabaşoğlu, 2010: 33-34). Böylelikle şirket dönemi radyoculuğu yabancı bir firmanın desteği ile başlamış olur.

Radio yayıncılığının başlangıç yıllarında yayımla ilgili belirli yasalar yoktu. Yürürlükteki 406 sayılı “Telgraf ve Telefon Kanunu” telsiz telefon haberleşmesini dolaylı olarak düzenlemektedir. 268 sayılı yönetmelik, hem gerçek hem de tüzel kişilerin PTT'den izin almaları şartıyla, ülke içinde kablosuz telgraf tesislerinin kurulması ve kullanımına ilişkin kuralları da getirmektedir. Mevcut düzenlemelere göre, vericiyi inşa etme ve kullanma hakkına sahiptir. PTT, özel kablosuz telgraf ve telefon cihazları üzerinde mutlak kontrole ve telsiz cihazının bulunduğu yere girme, gerektiğinde aracın kullanımını denetleme hakkına sahiptir. Devletin bu katı ve kontrolcü tutumu, iletişim kuruluşlarının büyük bir kısmının yabancılar ve özel şirketlerin elinde olmasından kaynaklanmaktadır. Ülkenin birlik ve bütünlüğünü sağlamaya odaklanmanın sıkı bir denetime yol açması o dönemin şartlarında anlaşılabilir bir tavidir (Cankaya, 2015: 20). PTT'nin şirketi kontrole tabi tutmasının yanı sıra TTTAŞ'ın radyo yayını yaparken yaptığı harcamaları, PTT şirketten tahsil ediyordu.

Türkiye'nin ilk kurumsal yayını İstanbul Radyosu'nun anteninden gönderildi. 1927 Mart ayı başlarında TTTAŞ, İstanbul'daki ilk test yayınlarını üretmek için fırlatıcıyı kullandı. İstanbul Postanesi'nin kapısına yerleştirilen bir vericiden halka müzik dinletisi yayını yapılarak 27 Mart 1927 yılında İstanbul Radyosu'nda ilk konserini veren Türk sanatçıları, Nisan ayı boyunca deneme yayınlarına devam ettiler. Mayıs 1927'den itibaren düzenli ve programlı bir şekilde yayınlara başlanır. İstanbul Radyosu'nun ne zaman düzenli yayına başladığı konusunda görüş birliği olmamakla birlikte, *Akşam Gazetesi*'nde yer alan habere göre ilk düzenli yayının 6 Mayıs'ta gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Ankara'daki telsiz telgraf istasyonu 18 Kasım 1927'de hizmete sokulur. Fakat yayının ne zaman başladığı ile ilgili bir kesinlik yoktur. İstanbul Radyosu'nun on yıllık yayın süreci düzenli olarak devam etse de Ankara Radyosu'nun belli zamanlarda yayınları durmuştur (Kocabaşoğlu, 2010: 55-61). Düzenli olarak yapılmaya başlanan yayınların süresi de ilk zamanlar sınırlı olmakla beraber, belli saat aralığında yapıldı. TTTAŞ döneminde Türk radyoculuğuna ilişkin bilgilerin

sınırlı olduğunu ifade eden Kocabaşoğlu, bu sınırlılığın Ankara radyosu için daha büyük olduğunu, Ankara Radyosunun İstanbul Radyosuna göre ikinci planda kaldığını ve örgütsel ve yönetsel açılardan da geri kaldığını söyler. Fakat şirket dönemindeki bu geri kalmışlık durumu devlet tekeline geçtiği zaman tersine döner.

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun çok başında yayına başlayan radyo, yapılan çok sayıda yeniliğe, devrimlere ve o dönemde yapılan ilklere tanıklık etmiştir. Bu dönemde radyo yayıncılığı eğitim amaçlı da kullanılmış ve toplumsal seviyeyi yükseltmek için birçok radyo programı hazırlanmıştır. 29 Ekim 1933'te Türkiye Cumhuriyeti'nin 10. kuruluş yıl dönümünü kutlamak için büyük bir etkinlik düzenlenmiştir. Atatürk ayrıca Ankara'da tören alanında Onuncu Yıl Nutku'nu okuyarak konuşmasını yapmış ve Cumhuriyet Bayramı'nı Türk milletinin en büyük bayramı olarak nitelendirmiştir. Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'ndan bu yana geçen 15 yılı değerlendiren ve geleceğe dair bilgiler aktaran Onuncu Yıl Nutku konuşması da radyoda yayınlanmıştır (Çelebi, 2016: 42). Radyo, cumhuriyetin ilk yıllarında aktif rol alır. Halkı yenilikler ve devrimler hakkında bilgilendirme konusunda haber verme işlevini etkili olarak kullanır.

Radyolarımız 1927'den 1936'ya kadar çeşitli şekillerde etkilenmiş olsa da, çoğu Batı ülkelerinin radyo yayıncılığı uygulamalarına dayanıyordu. Yazılı basın bu dönemde Türk dinleyicilerin diğer radyo istasyonlarını dinlediğini yazmışlardır. Yine bu dönemde Ankara radyosunda farklı içerikte çeşit çeşit programlar yapılırken, İstanbul Radyosunda kültür ve sanat ağırlıklı yayınların yapıldığı ifade edilmektedir. On yıllık dönemde radyo alıcılarının artışı çok yavaş olur ve birçok kişi ruhsatsız radyo dinlemeyi tercih eder. Devletten belli dönemlerde yardım almasına rağmen, TTTAŞ'ın mali durumu, yasa dışı radyo için kayıt sağlanamaması nedeniyle genellikle yetersiz kalır. Radyo yayıncılığının içeriği ve süresi modern radyo istasyonları düzeyine ulaşamadığı için şirketin yenileme talebi kabul edilmeyerek tasfiyesine karar verilir. 1936'da dönemin cumhuriyet hükümeti yayıncılık yönetimini TTTAŞ'den devralarak devletin himayesine verir (Cankaya, 2015: 22-23). Şirket dönemi radyoculuğu böylece sona erer ve devlet radyoculuğu dönemi başlar.

2.2.2. 1936-1940 Geçiş (PTT) Dönemi Radyoculuğu

Radyonun 1927'de TTTAŞ tarafından başlayan yayıncılık serüveni 1936 yılında PTT'ye verilir. Şirket dönemi radyo yayıncılığı başarısızlıkla sonuçlanır. Şirketin tekrardan

sözleşmeyi yenileme çabası ise bütün uğraşlara rağmen olumsuz sonuçlanır. Böylelikle radyo yayınları PTT tarafından devralınır. 10 yıllık özel şirket dönemi sona erer ve devlet dönemine geçişin ilk adımları atılmış olur. Özden Cankaya, devlet radyosu yayınlarının ne zaman başladığı ile ilgili net bir bilginin olmadığını ifade eder. Bu nedenle, bazı kaynaklara göre devlet tekelinin başlangıcı farklı bir tarih olarak kabul edilebilir. Bazı kaynaklarda devlet radyosu yayıncılığının başlangıcı 1937 yılında çıkarılan 3222 sayılı Telsiz Yasası olarak gösterilirken, bazı kaynaklarda ise 18 Ağustos 1936'da çıkarılan başka bir kararname gösterilmektedir. Kararnameye göre, Nafia Vekâleti radyoyu PTT üzerinden yönetiyordu (Cankaya, 2015: 25). Devlet dönemi yayıncılığının başlangıcı olarak kabul edilen bu dönem, bazı çalışmalarda 1960 yılına kadar tek parça halinde ele alınmıştır. Bazı kesimler bu dönemi TRT dönemine kadar devam ettirirken, bazı çalışmalarda ise bu dönem PTT dönemi ya da geçiş dönemi olarak adlandırılmaktadır. Uygur Kocabaşoğlu tam da bu noktada bu dönemi geçiş dönemi olarak nitelendirmenin olanaklı olduğunu ifade eder. Kocabaşoğlu'na göre, cumhuriyet hükümeti, Ağustos 1936'da radyo istasyonlarının yönetimini doğrudan devralmak için bir kararname çıkarmıştır. Bu da radyo sistemlerinin geleneksel sınıflandırmasında, “devletin tekelinde ve yönetiminde radyo” olarak tanımlanan yeni bir dönemin başladığını gösteriyordu. TTTAŞ'ın sadece 10 yıllık yayın haklarına sahip olduğu, tüm teknik imkanların ve yayınların etkin devlet kontrolünün mevcut olduğu dikkate alındığında, büyük bir değişikliğin olmadığını söyler. Ancak Türk yayıncılık tarihinde yeni bir dönemin başladığını ve bu dönemin uzun yıllar “Devlet Radyosu” kavramıyla ifade edildiğini ve bunu da TRT'nin kuruluşuna kadar sürdüğünü ifade etmiştir. 28 yıllık dönemin 1936-1940 yılları arasında kalan dönemini “Geçiş Yılları” olarak tanımlamanın olanaklı olduğunu ifade eder (Kocabaşoğlu, 2010: 171). Geçiş yılları olarak ifade edilen bu dönem aynı zamanda radyo için bir hazırlık dönemi özelliği göstermektedir.

1964 yılına kadar sürecek olan Türk radyoculuk tarihinde geçiş dönemi olarak nitelendirilen bu dönem, elektronik yayıncılığın (radyo yayıncılığı) yönetimi doğrudan hükümete yani siyasi iktidara devredilmiştir. 1938'den 1940'a kadar radyo yayıncılığı PTT tarafından yönetilir. Radyo yayıncılığının PTT elindeki yönetimi de fazla gelişmemiş ve bir geçiş dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde, teknik olarak önemli bir gelişme yaşanır. Bu gelişme ise, İstanbul ve Ankara radyolarının verici gücünü artırma girişimi ile ilgili olur. Marconi firmasından üç güçlü radyo vericisinin siparişi verilerek, 120 kw'lık uzun dalga ve 20 kw kısa dalga Ankara radyo vericileri 1938 yılında yayına başlamıştır. Dolayısıyla ülkenin beşte biri Ankara'dan gelen radyo yayınlarını dinleme fırsatı bulmuştur. 1940 yılında çıkarılan bir

kanunla radyo yayınları, uzun süre kendi idaresinde kalacağı Matbuat Umum Müdürlüğüne bağlanır. Radyo yayınlarında asıl gelişme bu yıllardan sonra gerçekleşir. Kısacası Türkiye radyoları, savaş yıllarında Türk toplumuna savaşla ilgili haberlerin verilmesinde önemli bir rol oynamıştır (Aziz, 2018: 267-68). Şirket dönemine benzer bir yöneticilik anlayışı PTT döneminde de devam eder. Vericilerin ve yayın stüdyolarının yönetiminden PTT sorumluydu. Bunun yanı sıra programların düzenli bir şekilde işleyişi ve denetimi Milli Eğitim ve İşleri Bakanlığı tarafından yapılmaktaydı.

PTT döneminde Ankara Radyosuna daha çok önem verilmeye başlanır. TTTAŞ döneminde gerek İstanbul Radyosu gerekse Ankara Radyosu, maddi olanaksızlıklardan dolayı pek çok defa stüdyo değiştirmek durumunda kalırlar. Yine bu dönemde Ankara Radyosunun belli dönemlerde yayıncılığını durdurduğunu biliyoruz. PTT dönemine baktığımızda ise, Ankara Radyosuna daha fazla ağırlık verildiği görülür. Ankara Radyosunun vericilerinin güçlendirilmesi, uzun ve kısa dalga yayıncılık yapılmaya başlanması dönemin önemli gelişmelerindendir. Devlet tekeli konumundaki radyo istasyonları, bu dönemin amaçları doğrultusunda hükümetin ağzı olarak yayın yapmaktadır. Hükümetin beklentileri doğrultusunda çalışan radyo, aynı zamanda hükümetin sıkı kontrolü altında yayıncılık faaliyetlerini yürütüyordu. Yayın süresinin uzaması, program türlerinin artması, radyo gazetesi adında bir gazetenin çıkarılması, idari kadro ile yayıncıların birbirinden ayrılması bir diğer önemli gelişmelerdendir (Ulutaş, 2009: 21). Radyo, bu dönemde gerek nicelik gerekse de nitelik yönünden önemli gelişmeler yaşanır.

Kocabaşoğlu'na göre, “Vericiler ve program yapım olanaklarında bu dönemde gelişme olmamasına karşın alıcı sayısında önemli gelişmeler olmuştur. Örneğin 1936 yılında tüm ülkedeki alıcı sayısı 10.640 iken 1937'de 22.800, 1938'de 33.753, 1939'da ise 56.076'dır. Bu sıralamada 1937'den itibaren bir önceki yıla oranla sırasıyla %114, % 48, ve % 66 artış görülmektedir. 1937 yılında bir önceki yıla oranla görülen %114'lük artış büyük ölçüde Telsiz Kanunu'nun yürürlüğe girmesinin bir sonucudur.” Bunun başlıca nedenleri ise, Telsiz Kanunu, ruhsatsız alıcıların ağır yaptırımlarla kullanılmasını engellemeyi amaçlıyordu. Yine 1938 ve 1939 yılında görülen artışlar, hem İkinci Dünya Savaşı'na yol açan siyasi ortamda radyonun artan öneminin hem de yeni Ankara vericisinin hizmete girmesiyle genişleyen kapsama alanına yeni dinleyicilerin dahil olmasının doğal bir sonucudur. Radyo alıcı sayısındaki önemli artışlara rağmen, yüksek alıcı fiyatları bu dönemde de geçerliliğini korur. (Kocabaşoğlu, 2010: 184).

Bu dönemin önemli gelişmelerinden biri olan Ankara Radyosunun güçlendirilen vericileri ile yeni bir Radyoevine kavuşturulması olur. Marconi Wireless Telegraph Company şirketi ile imzalanan sözleşmeye göre, 28 Ekim 1938'de Ankara Radyoevi binası hizmete açılmış ve bu gelişme ile “Türkiye Radyosu” dönemi başlamıştır. Daha önceki dönemlerde stüdyo konusunda pek çok kez yer değiştirmek durumunda kalan Ankara Radyosu, geçiş döneminde Ankara'da yayına uygun binanın yapılması ve “Radyoevi” olarak bilinen binada Ankara Radyosu'nun hizmete açılması, Türk Radyosu tarihinde önemli bir dönüm noktasını oluşturur. Devlet dönemiyle birlikte Türkiye'de radyo yayınlarının bu farkındalığa paralel olarak çeşitlendiği ve yayınların bir düzeye geldiği görülmektedir.

Devlet dönemi radyo yayıncılığı ise radyonun daha istikrarlı, bilinçli, ekonomik sıkıntısının olmadığı, devletin ve halkın bilincinin ve alıcı sayısının arttığı, radyonun daha istikrarlı ve bilinçli olduğu “gelişme” dönemi olarak adlandırılabilir. Artan bir trend olarak radyo, toplumun birçok kesimine hitap etmeye başlar (Okur, 2019: 98). PTT dönemi radyoculuğu, şirket dönemi radyoculuğunun olumsuz etkilerinden kurtulmak adına pek çok yenilik yapma girişiminde bulunmuştur.

Türk radyosu, en önemli niceliksel gelişmeyi stüdyo tesislerinde göstermiştir. 1938-1940'lı yıllarda Ankara Radyoevi, zamanın şartlarında en ileri teknoloji, araç, gereç ve teçhizata sahipti. Ancak alıcı sayısının yetersiz olması ve yayın seyircisinin sınırlı olması nedeniyle Kocabaşoğlu Türk radyoculuğunun bu dönemini, olumlu özellikleri yanında bir de olumsuz yansımaları nedeniyle, tek bacağı topal üç ayaklı bir sehpaye benzetir (Kocabaşoğlu, 2010: 196). Ankara Radyosu'nun yayın denemelerinin yanı sıra, İstanbul Radyosu bazı dönemlerde yayın yapmamış ve 1938 yılının sonlarına doğru yayınlarına ara vermiştir. İstanbul radyosu 1940'lı yılların sonlarına doğru kendi binasına kavuşmuş ve yeniden yayınlara başlamıştır. Radyo yayınlarının başladığı zamanlardan PTT dönemine kadar olan süreçte, radyo binalarının sürekli değişmesi belli dönemlerde yayınların kesintiye uğramasını sağlamıştır. Bu yüzden geçiş dönemindeki Ankara ve İstanbul radyolarının kendilerine ait binalarda yayıncılığa başlamaları, yayıncılık tarihi açısından oldukça önemlidir. Radyonun kalıcı mekana kavuşması, gerek yayın gerekse de idari personelin çalışma koşulları düşünüldüğünde daha sağlıklı bir yayın yapabilme olanağı sağlamıştır.

2.2.3. 1940-1964 Çok Partili Hayat ve Basın-Yayın Radyoculuğu

TTTAŞ döneminde amatörce başlayan radyo yayıncılığı, PTT döneminde örgütsel olarak gelişmiş olsa da şirket döneminin devamı niteliğinde olur. 1940-1964 yılları arasında ise, radyo üzerinde çok partili hayatın etkilerini görmekteyiz. Gerek İkinci Dünya Savaşı'nın etkileri gerekse de siyasal iktidar kendi amaçları doğrultusunda, radyoyu bir propaganda aracı olarak kullanmıştır. Radyo bu dönemde altın çağını yaşar. Tarihe adını “Radyo Savaşları” ve “Parazit Savaşları” olarak yazdırır. Dünyayı etkisi altına alan Soğuk Savaş, Türkiye'nin savaş dışılık politikası ile ikinci plana atılır. Soğuk savaş döneminde ülkeler, kendi ideolojilerini benimsetmek ve yaymak, hitap ettikleri kitleyi manipüle etmek amacıyla radyoyu propaganda aracı olarak aktif ve etkin bir şekilde kullanmışlardır. Radyonun kitleleri etkileyen özelliği sayesinde, insanların dikkatini üzerine çekmiştir. Dünyadaki radyo yayıncılığı bu dönemde kısmen de olsa devletlerin birbirine karşı kullandığı silahsız bir araç olmuştur. Türkiye’de ise, tarafsız bir yayıncılık anlayışı benimsenmiştir. Radyo daha çok ülkenin kendi sorunları ve siyasal iktidarın elinde bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır.

1940 yılında Matbuat Umum Müdürlüğü'nün kurulmasıyla birlikte telsiz hizmetlerini işletme görevi bu teşkilata devredilmiştir. 3837 Sayılı Kanun (aynı zamanda Matbuat Umum Müdürlüğü'nün hukuki dayanağıdır) yayıncılık için yeni bir hukuki dayanak sağlasa da yayıncılığın kuruluş ve işlevlerinin genel tanımının ötesine geçmemektedir. Telsizin yapısı ve işleyişi yine uygulama alışkanlıklarına dayanmaktadır. TTTAŞ dönemi dikkate alındığında pek bir değişiklik olmadığı ifadesini söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak tarihsel gelişim açısından, 1964 yılında TRT'nin kuruluşuna kadar “Devlet Radyosu” olarak adlandırılan dönem, resmen başlamıştır. Bu dönem 28 yıllık bir dönemi kapsamaktadır (Serarlan, 1999: 43-44). Türk radyo yayıncılığında 1936 yılı devlet tekeli döneminin başladığı dönemdir. 1940 yılına kadar PTT tarafından yürütülen bu görev, 1940 yılında Matbuat Umum Müdürlüğüne devredilir.

Kocabaşoğlu'na göre 1940-1946 yıllarının özel bir yeri vardır. Bu özellik ise iki olguya dayanır. Bunlardan birincisi, İkinci Dünya Savaşı'dır. Savaş sadece ülkemizde değil tüm dünyada radyonun önemini artırmıştır. Böylelikle savaşan ve savaşmayan ülkeler radyoyu bir propaganda aracı, diğer bir ifadeyle savaş aracı olarak kullanmaya başladılar. Radyonun etkileşimdeki gücünün farkına varılması sonucu, teknik özelliklerinin geliştirilmesi

konusunda önemli adımlar atılır ve savaş gereksinimleri de dikkate alınarak yeni düzenlemeler yapılır. İstasyonların güçleri yükselterek, yayın süreleri arttırılır. Toplu dinlenme olanakları yaratılarak, radyo yayıncılığını düzenleyen uluslararası anlaşmalar rafa kaldırılır. Yine radyoda yayınlanan başlıca müzik ve söz yayınları da savaşın ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenir (Ertuğ, 1942'ye atfen Kocabaşoğlu, 2010: 229). Böylelikle savaş, toplumun her kesiminden insanların haber alma ihtiyacını doğurdu. Radyodaki bu genel durum Türkiye'de özel ilgi gördü. O dönemin gazete muhabiri Türkiye'deki radyo yayıncılığının önemine dikkat çeken şu ifadeleri kullanıyordu, “İşte bütün bu dramı (savaşı) seyretmek için Türkiye'den iyi bir seyir ve temaşa yeri olamazdı.” Yine bu dönemde Türkiye'nin izlemiş olduğu savaş dışılık politikası dünyanın dikkatlerini Ankara üzerine çekiyordu. Dönemin başlıca radyo yöneticileri bu durumu, Türk radyosunun doğru haber kalitesiyle dünya radyosunda önemli bir yere sahip olmasıyla övünmüşlerdir. Bu dönemde yayıncılığa damgasını vuran ikinci olgu ise yurtiçi yayıncılığın kalitesinde yapılan atılımlar olur (Yalman, 1970'e atfen Kocabaşoğlu, 2010: 229). İkinci Dünya Savaşı'nın etkisi ve radyonun nitelik yönünden gelişimi, radyonun yayıncılığı açısından önemli iki olgudur. Türkiye'nin tarafsızlık politikası ve yayıncılık konusunda doğru haber yapmak için kendini gösterme çabası, radyonun gelişimi açısından önemli adımların atılmasına zemin hazırlamış ve ülkemizde radyoya yüklenen anlamın neticesini ortaya koymuştur.

Çok partili dönemde iktidarın elinde ideolojik bir aygıt haline gelen radyo, iktidar kadar muhalefetin de yararlanmasına söz hakkı verir. CHP hükümeti uzun süre yayın yapma yetkisini paylaşmak istemese de 1949'da çıkarılan yasayla özellikle seçimlerde siyasi partilerin söz sahibi olmasına izin verdi. Demokrasi, çok partili yaşamın gereğidir ve eşit hak ve özgürlüklere işaret eder. CHP hükümeti tam eşit haklar vermese bile bu demokrasi için gerekli bir koşuldur, özellikle Demokrat Parti üyeleri bir ölçüde söz sahibidir. CHP iktidarı döneminde radyoyu manipülasyon amaçlı kullanılmaya devam etmiştir. Ancak Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle birlikte, CHP iktidarının verdiği söz hakkı dahi kısıtlanarak, CHP iktidarının muhalefete uyguladığı sansür, Demokrat Parti tarafından muhalefete fazlasıyla uygulanır (Akdoğan, 2013: 68). 27 yıl iktidarda kalan CHP, 14 Mayıs 1950 seçimlerinde mağlup olmuş ve yeni seçime giren DP (Demokrat Parti)'nin iktidara gelmesi radyo tarihinde bir dönüm noktası olmuştur. Demokrat Parti'nin kurduğu hükümet, iktidara geldikten kısa bir süre sonra radyo yayınlarını kontrol etmeye ve yayın içeriğine müdahale etmeye başlar. Zamanla bu müdahale, hükümetin ve DP'nin haber kanalları vasıtasıyla yaptığı bir propagandaya; muhalefet partilerine ve özellikle CHP'ye radyo

yayınlarıyla söz hakkı vermeme, hatta yayın yoluyla onlara saldırma biçimine dönüşür. Bu 10 yıllık dönem, Türk yayıncılık tarihinin ve Türk siyasi tarihinin önemli bölümlerinden biridir. Radyo yayıncılığının tek taraflı kullanımı 1960 ihtilaline kadar devam etmiş ve iktidarın radyoyu keyfi kullanımı da, ihtilalin sebeplerinden biri olarak gösterilmiştir (Aziz, 2018: 269). Radyonun tek taraflı kullanılması, iktidarın bu konudaki duruşu, diğer siyasi partiler tarafından tepkiyle karşılanır. Radyo, 1946'dan 1960'a kadar, hükümet ve muhalefet arasında bir tartışma konusu haline gelmiştir. 1950'lerin ikinci yarısından itibaren devlet tarafından bir siyasal iletişim aracı olarak kullanılmaya başlanır.

1940-1946 yılları arasında radyo programcılığı bir önceki döneme göre daha büyük bir gelişme göstermiştir. Bu dönemde radyo yayınlarının saat ve süresinde, program yayınlarının düzenliliğinde, programların izleyicilere sunumunda olumlu ilerleme kaydedilmiştir. Ayrıca program yaparken izleyicilerin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve meslek özellikleri de dikkate alınır. Bunun yanı sıra radyo yayıncılığı bir meslek olarak kurumsallaşmaya başlamıştır. Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen, radyo vericilerinin kapsama alanının sınırlı olması, radyo alıcı fiyatlarının yüksek olması ve elektrifikasyonun olmaması gibi finansal zorluklar radyonun geniş bir kesime değil, toplumun çok sınırlı bir kesimine hizmet vermesine neden olmuştur (Tokmak, 2007: 133). Bu dönem Ankara Radyosu dışındaki diğer radyo istasyonlarının gelişme dönemidir. 1938'den beri sessizliğini koruyan İstanbul Radyosu, 1 Eylül 1949'da 150 kilovatlık bir verici kullanarak deneme yayınlarına başladı. İki ayı aşkın deneme yayınından sonra, 19 Kasım 1949'da İstanbul Radyosu, bugün yayınıni sürdürmekte olduğu Harbiye'deki binasında kesintisiz ve düzenli yayına başlamıştır. Günlük 17 saat yayın yapacak olan Ankara ve İstanbul Radyolarının aynı saatlerde aynı türdeki programlarının üst üste gelmemesi için özen gösteriliyordu. Aynı yıl radyo yayıncılığı İzmir'de bir atılım yaparak, Radyo İzmir, Ege Bölgesi için Kültür Park'ta yayına başladı. İzmir Radyosu, İzmir Belediyesi tarafından 1949 yılında kurulmuş ve 1953 yılında devlet radyosu statüsü kazanmıştır (Cankaya, 2015: 51). Çok partili hayata geçişte önemli bir rol oynayan radyo, yine aynı dönemde teknik açıdan da önemli atılımlar yaşamıştır. İstanbul ve Ankara dışında bazı illerde radyo istasyonlarının kurulması için önemli adımlar atılır. Radyonun siyasi iktidarın elinde bir güce dönüşmesi, radyonun kullanım biçiminden duyulan rahatsızlıklar nedeniyle tartışmaların odağında yer almıştır. 1960 devrimine doğru giden süreçte de devrimin başlıca nedenleri arasında sayılmıştır.

2.2.4. 1964-1994 TRT Dönemi ve Özel Radyo Yayıncılığı Dönemi

Radyo tarihi süreç içinde pek çok değişikliğe uğradı. Bu değişikliklerin başında ise, belli dönem aralıkları içinde farklı kurum ve kuruluşlar tarafından yönetilmesi gelmektedir. Radyonun tarihi gelişimine baktığımızda dönemin sosyal ve siyasi yapısını görmek mümkündür. Radyonun geliştirilmesi ve iletişimde en iyi şekilde bir araç olarak kullanılması için pek çok kez, gerek teknik açıdan gerek örgütsel ve yönetim biçimi açısından önemli atılımlar yapılır. Çok partili dönemin geçişi merkezinde yer alan radyo, iktidarın elinde bir nevi kitle iletişim silahına dönüşür. Önce CHP tarafından tek yanlı olmakla suçlanan radyo, daha sonra DP'nin iktidara gelmesiyle daha katı kurallarla, tek taraflı olarak kullanılmaya devam eder. 1960'lara doğru giden süreçte radyo 27 Mayıs ihtilalinin nedenleri arasında gösterilir.

27 Mayıs hareketinin ilk eylemlerinden biri, radyonun nasıl çalıştığını belirlemek oldu. Buna göre Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi organı olan radyo, ne hükümet organı ne de herhangi bir grup veya kişi tarafından nüfuzun kötüye kullanılması olarak kullanılmayacaktır. 27 Mayıs yönetimi, 1960 Temmuz'unda Radyo Yayınları Danışma Kurulunu toplantıya çağırdı. Ankara Radyosu, büyük devrim duygusunu yaşatmak, diri tutmak, öğretmek için 27 Mayıs 1960 yayını yapma görevlendirildi. 27 Mayıs olaylarına radyoculuk açısından baktığımızda, Türk toplumunu askeri darbeye götüren siyasi gelişmelerden birinin de Demokratik iktidarın radyoyu tek taraflı propaganda aracı olarak kullanması olduğunu görebiliriz (Taşer, 1969'a atfen Ertuğrul, 1998: 56).

Kocabaşoğlu'na göre, 27 Mayıs hareketinin radyo üzerinde önemli etkileri olmuştur. Hareketi gerçekleştirenler, radyoyu, anayasayı ihlal eden DP iktidarının suç araçlarından biri olarak tanımladılar. radyo ve televizyon istasyonlarının yönetiminin özerk bir kamu tüzel kişiliği olarak düzenleneceğini öngören 1961 Anayasası'nın 1221. maddesinde yer almaktadır. TRT yasasının çıkması ile kurumun kuruluşu arasında yayıncılıkla ilgili bazı çelişkiler ortaya çıkmış ve iç içe gelişmiştir. Yayıncılık kurumsal ve idari bir toparlanma yaşarken, TRT yasasını beklemenin belirsizliğini ve karmaşasını yaşar. Bu dönemin yayın programlarında hem biçim hem de içerik olarak gelişmiş uygulamalar görülürken, içerik gerici ve biçim olarak olumsuz örneklerini görmek mümkündür. Yani 27 Mayıs'tan sonra TRT'nin kuruluşuna kadar geçen dönemin kalıntıları, yeni bir örgütsel-idari yapıya geçiş

hazırlıkları ve hepsinden önemlisi dönemin sosyo-ekonomik ve kültürel etkileri baskındır (Kocabaşoğlu, 2010: 429).

“27 Mayıs 1960'da yapılan askeri darbe ya da ihtilal ile birlikte Türk toplumsal ve siyasal yapısında pek çok yapısal değişiklikler olmuştur. Bunlardan biri de 1924 Anayasası'nın kaldırılarak, yerine yeni bir anayasanın, 1961 Anayasası'nın getirilmesidir. Bu Anayasa Türk siyasal ve toplumsal tarihi açılarından çok önemli olmakla birlikte, Radyo yayıncılığı açısından da son derece önemlidir. Türk yayıncılık tarihinde ilk kez elektronik yayıncılık (televizyonun da eklenmesi ile) anayasa güvencesine alınıyordu. DP döneminin radyo yayınlarındaki tutum ve uygulaması, Anayasayı yapanları, bu konuyu Anayasa güvencesine almalarına yöneltmiştir. Anayasanın 121. maddesinde radyo ve televizyon yayınlarının “özerk” ve tarafsız bir yayın kuruluşu halinde düzenleneceği hususu yere almakta idi. Bu maddeye dayanılarak çıkarılan 359 sayılı TRT (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu) Kanunu TRT adlı bir kurumun kurulması, radyo ve televizyon yayın tekelinin bu kuruma verilmesini öngörmekte idi” (Aziz, 2018: 270).

Bu dönemin koşullarında yeni kurulan TRT'nin özerkliği kaçınılmazdır, bu Türkiye'nin demokratikleşme mücadelesinde son derece önemli bir karardır. Bu kısımda üzerinde durulması gereken konu, demokratikleşme sebeplerinin veya sosyal devlet modelinin öne çıkmasının alt yapısıdır. 1960'lı yıllarda kapitalist üretim biçiminin siyasi ve ideolojik olarak tehlikeye girdiği, ekonominin yaşadığı sorunlar devlet müdahaleleriyle çözülmeye çalışılırken, kapitalist üretimde toplumun sisteme bağlılığını sağlamak için gelir düzeylerinin, siyasi ve sosyal hakların artırılmasının gerekli olduğu görülmektedir. Böyle bir sosyal ve ekonomik durumda TRT, 1964 yılında özerk olarak kurulmuştur (Ulutaş, 2009: 25). TRT'nin kurulması dönem şartları göz önünde bulundurulduğunda, iktidarın etkisinden kurtulmak ve radyonun tarafsız bir şekilde yayın yapması adına önemli bir adım olur.

1961 Anayasasına göre 1 Mayıs 1964 tarihinde Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu kurulmuş, Türkiye'de radyo ve televizyon yayıncılığı tekeli bu kuruma verilmiş ve radyonun yanı sıra televizyon yayıncılığına başlamak için Almanya'dan teknik yardım alınmıştır. Bu dönemde ilk televizyon yayınlarına 31 Ocak 1968 tarihinde TRT Ankara Televizyonu tarafından başlanmış ve radyo yayınları, vericilerinin güçlenmesiyle Türkiye'nin daha geniş bir alanına ulaşmıştır. TRT, 1961 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda özerk bir kurum olarak yer almasına rağmen, hükümet ile muhalefet arasında tartışma konusu olmaya devam etmiştir (Çelebi, 2016: 54). Radyo bu dönemde bir de televizyon karşısında zorlu bir

rekabete girmiştir. TRT'nin özerklik durumu da her iki kitle iletişim aracının korunmasına ve tarafsız kullanılmasına yönelik olur. Her ne kadar özerk olması düşünülse de, ne radyo ne de televizyon için özerk ya da özgür bir ortamın oluşundan bahsedilemez. Dönemin sosyo-ekonomik koşulları, iktidarın propaganda amaçlı yaklaşımları bu özerk durumun oluşmasına engel teşkil eder.

“İncelenen dönemde il radyoları, orta dalgada, güçlü yabancı istasyonların frekansları arasında sıkışıp kalmış, sesini ancak illerin merkezlerine duyurabilmiştir. Anadolu illerinde dar bölge radyoları olmak amacıyla kurulan bu vericiler Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük kentlerde sınırlı çevrelerce dinlenen müzik kutuları durumuna düşmüştür” (Kocabaşoğlu, 2010: 448). 1971 ve 1980 darbeleri ile 1960 Anayasasına dayanarak kurulan TRT'nin hukuki yapısında bir takım değişiklikler oldu. TRT döneminde ülkenin farklı illerinde radyo istasyonları kuruldu. Kurum içi olarak, önceki dönemlere göre daha profesyonel yöneticiler ve ekipler tarafından yayınlar yapıldı. Belli saatlerde yapılan yayın sınırları ortadan kaldırılarak, tam gün yayınlar yapılmaya başlandı.

Kayador'a göre, TRT radyo tekelinin devreye girdiği 1964-1992 yılına kadar olan dönem, Türkiye'nin yoğun bir siyasi gelişmeye tanık olduğu bir dönemdir. Bu gelişmeler, radyo yayıncılığını ve genel olarak elektronik haberleşme yayıncılığını doğrudan etkileyecek düzeydedir. 1964'ten 1970'lerin ortalarına kadar olan bu etkileşimde radyo yayıncılığı daha yüksek bir önceliğe sahip olsa da, televizyon yayıncılığının 1970'lerin ikinci yarısında ülke geneline yayılması ile halkın dikkati ağırlıklı olarak televizyona ve daha çok televizyon haberciliğine kayar. Ancak Türk radyo yayıncılığının ve radyo yayıncılığının üzerindeki etkilerin ve baskıların devam ettiğini görmek mümkündür. Bu döneme ait radyo yayınlarını tarihsel kategoriler halinde sınıflandırdığımızda siyasi mihenk taşlarının en önemli başlığı oluşturduğunu görüyoruz. Bu nedenle 1964'ten 1971'e kadar özerk TRT, ilk dönem olarak kabul edilmelidir. 1971 askeri müdahalesi, TRT'nin özerkliğini sona erdirdiğinden ve aynı yıl anayasa değişikliği yapıldığından bu tarih bir dönemin sonu, bir diğer dönemin başlangıcı olarak kabul edilebilir. 1971-1982 dönemi ise, siyasi bir gelişmenin ürünüydü, 1982 yılında kabul edilen yeni anayasa ise, 12 Eylül 1980 askeri darbesinin sonucuydu. İkinci dönemden sonra 1980-1993 yılları yayın tekelinin son bölümünü oluşturmaktadır. 1992 yılında gayri resmi olarak başlayan özel radyo yayıncılığı, 1993 yılında 2954 sayılı kanunla meşruiyet kazanır (Kayador, 1999: 106). TRT'nin 1964 yılından başlayan yayıncılığı, 1993 yılına kadar olan özel radyoculuk dönemine kadar pek çok siyasi

çalkantıların odağında yer alır. İktidarın radyoyu emelleri için kullanması, özerk durumunun göz ardı edilmesi sonucu, pek çok kez tartışmaların hedefi olur. Yine bu dönemde televizyonun yayın hayatına başlaması, onu çetin bir mücadelenin içine sokmuştur. Sesin görüntüye karşı olan savaşı, televizyon ile birlikte görüntünün sese karşı etkili olmasını sağlamıştır.

1982 yılından özel radyoların kuruluşuna kadar geçen sekiz yıllık süreçte yayın tekeli elinde tutan TRT, bunu hem yapısal hem de içerik değişiklikleriyle yenilemeye çalışmıştır. 1987 yılında kurulan “Radyo 4” ile yayın ağı genişletilmiş ve “Radyo 1”, “Radyo 2” ve “Radyo 3” Türkiye'nin her yerinde yayına başlamıştır. Türkiye'de de 1980'ler liberal ekonomi, siyaset ve toplum anlayışının güçlendiği, serbest ve rekabetçi piyasa ekonomisine geçişin sağlandığı yıllar olmuştur. Bu dönemde yapılan yasal düzenlemelerle vatandaşlara ve kurumlara daha fazla özgürlük verilmiştir. Avrupa'da görülen özelleştirme dalgası, 1980'lerin ortalarından itibaren Türkiye'yi de etkilemiştir. 1985 Haziranın da özel radyo ve televizyon kurmak için TRT'ye 106 adet başvuru yapılır, fakat bu talepler reddedilir (Cankaya, 1997'ye atfen Yılmaz, 2017: 25).

TRT'deki kadrolaşma ve partilerin ideolojik yaklaşımları doğrultusunda şekillenen yayıncılık anlayışı, DP döneminin yayın politikalarıyla benzerlikler taşımaktadır. İktidara gelen her siyasi parti TRT'yi ideolojisine göre şekillendirmiş ve çeşitli siyasi ideolojileri benimseyen bir kurum haline getirmiştir. Bugün bir kamu kurumu olarak, iktidardan yana duruşunu koruyan bir “devlet kurumu”dur. Özel yayıncılığın başlamasıyla, TRT üzerindeki baskı biraz azalmış olsa da siyasi arenadaki tartışmalar özel yayıncılıkla devam etmektedir (Akdoğan, 2013: 104). 1990'lı yıllara gelindiğinde, özel radyo yayıncılığının başlaması ile birlikte, devlet tekeli sona ermiş ve rekabete dayalı bir yayıncılık dönemine geçilmiştir. Özel radyoculuğun başlaması ile yayıncılık önemli bir ivme kazanır. Teknolojinin gelişmesi siyasal, sosyo-ekonomik ve kültürel değişimler, kitle iletişim araçlarının gelişimini büyük ölçüde etkiler. Özel radyo yayıncılığı da bu gelişmelere paralel olarak rekabetini sürdürür.

Türk radyo ve televizyonun önemli bir dönüm noktası, iletişim teknolojisinin hızla gelişmesinin tetiklediği olaylardır. Bu olayların temeli dünyanın diğer yerlerindeki olaylarla benzerlik göstermekte olup, tamamı Türk yayın hukukunun gerekli tedbirleri zamanında alması sonucunda yasa dışı durumların ve kaosun ortaya çıkması yatmaktadır. 1990'ların başında anayasal gerekliliklere uygun bir yayın tekeline sahip olan TRT'nin, daha sonra bu

durumu ortadan fiili olarak kalkar. Uydu teknolojisinden yararlanan özel girişimciler, yurt dışında televizyon yayını yapmaya başlar. Dönemin siyasi iktidarları tarafından yeşil ışık yakılması, Anayasa ve TRT kanununda yer almasına rağmen, önce özel televizyon yayınları, ardından özel radyo yayınları başlar. İlk televizyon yayınları yurtdışından olsa da, 1991 yılında yurt içi karasal vericilerden radyo yayınları yapılmaya başlandı. Böylece tekel durumunda olan TRT yayınlarına, özel radyo ve televizyon kanalları eklenerek tekel fiilen ortadan kaldırılır (Aziz, 2018: 274).

TRT'nin yapmış olduğu radyo yayınları dışında, birçok kesim tarafından kâr amacıyla kurulan radyo yayınları devam etmekteydi. Kâr amacıyla kurulan radyolar şunlardır: “Power FM”, “Energie FM”, “İstanbul FM”, “Number One”, “Süper FM”, “Best FM”, “Metropol FM”, “Show Radyo”, “Kent FM”, olmak üzere pek çok özel radyo yayıncılık faaliyetlerine başlamıştır. İstanbul'dan yayın yapan bu radyolar dışında, ülkenin pek çok yerinde kurulan radyo istasyonları yayın yapmaya devam ediyordu. Çok ilkel koşullarda kurulan bu radyolar tamamen amatörler tarafından yönetiliyordu (Ertuğrul, 1998: 87). TRT'nin 1964 yılında kurulması ve özerk olmasıyla beraber radyo yayın içerikleri de çoğunlukla değişmeye başlar. 1964 yılından itibaren radyo, halkı eğitme işlevini de üstlenir.

Önceki dönemlerde daha çok halkı eğlendirmek, bilgilendirmek ve haber vermek gibi işlevleri olan radyo, kurumsallaşmaya başladıktan sonra işlevsel olarak da yayıncılık yelpazesini genişletti. 1990'lı yıllara geldiğinde radyo, halkı eğlendirmenin yanında eğitme rolünü de üstlendi. Bu eğlendirme ve eğitme işlevi, özel radyo yayıncılığının başlaması ile birlikte insanların TRT dışında merak ettikleri radyoları dinlemeye ve tercih etmeye sevk etmiştir. 1960 yılıyla 1990 yılını bu anlamda karşılaştırdığımızda TRT'nin dinleyici kitlesinin, özel radyoya kaydığını görebiliriz. Gelişen teknoloji ve tüketim toplumunun bir sonucu olarak, gerek basın ve mal tanıtımında özel de ürün tanıtılmasında önemli gelişmeler olur. Özel radyoların maliyetinin ucuz olması, kolay ulaşılabilir olmasının sonucu olarak, insanların her yerde dinleme kolaylığına imkan bulduğu bir dönem olur. 1927 yılından 1990 yılına kadar radyo, örgütsel ve yönetsel olarak değişmiş ve dönüşmüş olsa da teknik gelişiminin yanında, boyutsal olarak kocaman olan gövdesinin gitgide küçülmesi, onu daha kolay taşınabilir ve dinlenebilir bir duruma getirmiştir.

1990'ların başında TRT, dört (Radyo-1, Radyo-2, Radyo-3 ve Radyo-4) postadan dinleyicisine farklı program içerikleri sunarak ulaşıyordu. Radyo yayıncılığının çıkış noktası

düşünüldüğünde gerek teknik gerekse içerik olarak birçok gelişme kaydedilmiştir. Yayın saatleri uzatılan radyolar içerik olarak da oldukça zenginleştirilmiştir. Her gönderinin yayın içeriği belirli konular çerçevesinde oluşturuluyordu. Bu gelişmeler yaşanırken bir taraftan da teknolojik bir takım değişimler ve gelişmeler yaşanıyordu. 1990'ların başına kadar analog sistemde yayın yapılırken, 1990'ların ikinci yarısından sonra dijital teknoloji radyo yayıncılığına girmeye başladı. Ses kayıtları artık dijital olarak yapılabilirdi. Başlangıçta analog sistemlerdeki gibi kaliteli kayıt yoktu. Ancak teknolojinin gelişmesiyle günümüzde insan kulağının ayırt edebildiği analog ve dijital arasındaki fark tamamen ortadan kalkma noktasına gelmiştir. Ve tüm ses malzemeleri artık dijital olarak işlenmeye başladı (Horoz, 2018: 8-11). Radyonun son dönemi olarak değerlendirilen özel radyo yayıncılığı dönemi, teknolojik gelişmelerle beraber farklı alanlarda farklı mekanlarda ve ortamlar da yayıncılık faaliyetlerine devam etmektedir. Biz çalışmamızda özel yayıncılığın devamı niteliğinde ve önemli olan “dijital radyo” başlığını da ele almayı uygun gördük. Radyonun 1927-1993 yılları arasındaki gelişimi kadar 2000- sonrası dijital dönüşümü de o kadar önemlidir. Dijital radyo yayıncılığına baktığımızda radyoların konu olarak ayrıldığını ve farklılaştığını görüyoruz. Tematik radyolar olarak adlandırılan bu radyolar, kültürel ortamın en aktif aktarıcı rolünü üstlenmektedirler.

2.2.5. 2000- Dijital Radyo ve İnternet Radyoculuğu Dönemi

1990'ların ortalarından bu yana, internet tabanlı iletişim halka açık hale geldi ve iletişim sürecinde yeni bir devrimci çağ başlattı. Bu süreçte geleneksel kitle iletişim araçlarının ağ platformlarına kaymaya başlaması, dijital medyaya özgü yeni bir kitle iletişim türünün ortaya çıkmasına, internet yayıncılığına ve geleneksel kitle iletişim araçlarının ve çevrimiçi medyanın yeni medyaya dayalı işleyişinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnternet, tıpkı yazılı ve görsel-işitsel medya gibi toplumun yapısını, bu yapıya yön veren araçları, dilin kullanımını, davranış ve değer modellerini dönüştürmüş ve değiştirmiştir. Günümüzde internet bağlantıları üzerinden iletişim kuran insanlar, kendi kurallarına göre yeni bir iletişim dünyasına girdiler (Süllü, 2018: 121). Radyo, ilk yıllardan itibaren toplumsal yaşamı derinden etkileyen ve toplumsal düşüncelerin oluşmasında önemli rol oynayan bir kitle iletişim aracı olmuştur. Transistörün icadı ile boyutları küçülen radyo, internet teknolojisi ile günümüz dünyasında etki alanını sınırsız hale getirmeyi başarmıştır. 1990'larda internetin ortaya çıkması ve 2000'lerde hızlanması ile iletişim araçları ve internet teknolojisi eş zamanlı olarak gelişti. Günümüz yayıncılığının tamamen dijital ortama kayması ve dijitalleşmenin

yaygınlaşmasıyla birlikte dijital topluma ve dijital kültüre geçiş yaşanmaktadır. Gerçek dünya bilgilerinin sayısallaştırılması yöntemi ile özellikle bilgisayar ve elektronik sistemlerde bazı teknik altyapıya ihtiyaç duyan sistemlerin kurulmasından sonra 1990'lı yıllarda internetin yaygınlaşmasıyla birlikte çeşitli veri girişleri hızla artmıştır. Bunun sonucunda internetle birlikte her türlü veri girişinin hızla arttığı dijitalleşme adı verilen bir sürece geçilmiştir (Öztürk, 2020: 109). Ülkemizde 1927 yılında başlayan radyo yayınları, günümüze değin pek çok değişim geçirdi. Bunların başında ise, teknolojik gelişmeler sonucu yaşanan gelişmeler gelir. Teknolojinin hızla gelişmesi radyo dinleme alışkanlıklarını da büyük ölçüde etkiledi. Hızla tüketen toplumun, hızla değişen yaşam koşullarına ayak uydurmak durumunda kalan radyo, yine toplumların ihtiyaçlarına göre şekillenmiştir. Evlerin bir köşesinde dinlenebilen lüks bir araçken, hızla değişen teknolojiyle birlikte cep telefonlarında dinlenebilen ve kolayca ulaşılabilen bir araç haline geldi.

Geleneksel radyo yayıncılığından farklı olarak radyo kanallarının yaygınlaşması ve dijitalleşme süreci yeni bir radyo yayıncılığı anlayışını da ortaya çıkarmıştır. Bu yeni radyo yayınının temel amacı sadece programı sunmak değil, aynı zamanda dinleyicilere de hizmet etmektir. Bugün Türkiye'de binlerce yayın kanalı, toplumsal ihtiyaçlar çerçevesinde belirlenen çeşitli kanallarda çeşitli temalarla yayın hayatına katkı sağlamaya devam ediyor. Bu kapsamlılık ve çeşitlilik göz önüne alındığında, Türkiye'de tematik radyo yayıncılığının gelişimi oldukça zorlu bir sürecin sonucu olarak değerlendirilmelidir. Türkiye'de radyo yayıncılığı tarihsel süreç içerisinde önemli kırılma dönemleri³ yaşamış ve bu dönemlerde çeşitli değişimlere uğramıştır (Gölcü, 2018: 13). Teknolojik gelişmeler sonucu radyo dinleyicisinin radyoyu dinleme biçimi de değişti. Teknolojik gelişmelerin yarattığı avantajlar neticesinde radyo, araba içi radyolarından cep telefonuna, saat ve uydu yayınları sayesinde televizyona ve dijital ortamda insanlara kolayca erişebilme olanağı sağladı.

Teknoloji sayesinde radyonun biçimsel değişimi, sınırsız bir alanda dinleme olanağı sağlaması, coğrafi uzaklıkları ortadan kaldırması, onun hem içeriksel olarak hem de radyo dinleyicisinin dinleme alışkanlıklarını değiştirerek önemli bir değişim ve dönüşüme uğradı. 2000 sonrası döneme baktığımızda radyo, uydu yayınları sayesinde etki alanını genişletti ve

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Abdulkadir Gölcü, Radyo İçeriğinin Dönüşümünde Tematik Yayıncılığın Cazibesi, Radyovizyon, 2018, s. 31.

dinleyici kitlesinin ilgi alanlarına göre tematik adı verilen radyolar, farklı alanlarda yayınlar yapmaya ve dinleyicinin dönüşümünü de bu farklılıklarla değiştirmeye başladı.

Günümüz radyolarının Türkiye'deki dağılımına baktığımızda pek çok sınıflandırma biçimiyle karşılaşmaktayız. Radyo yayıncılığı sahipliklerine göre devlet radyoları, özel (tecimsel, ticari) radyolar ve topluluk radyoları (dernek ve vakıf radyoları, üniversite radyoları vb.) olarak ayrılır. Yayın kapsamı açısından yerel, bölgesel ve ulusal radyolar bulunurken, yayın ortamlarına göre karasal, uydu, kablo, sayısal (platformlar, mobil uygulamalar vb.) şeklinde bir sınıflandırma bulunmaktadır. Son olarak, radyolar için başka bir yapılandırma türü de yayın temalarıdır. Program içeriğine göre müzik türlerini (rock müzik, caz müzik, klasik müzik vb.) dikkate alarak yayın yapan radyolar, haber radyoları, dini radyolar, spor veya trafik temalı radyolar dinleyicilerine ulaşmaktadır (Kıyık Kıcırcı ve Tonus, 2020: 194). Teknolojik gelişmelerle beraber kitle iletişim araçlarındaki değişimler radyo yayıncılığına da yansımıştır. Teknolojinin dönüşümü ile yayıncılık yeni işlevler kazanmış, geleneksel yayıncılık yerini tematik yayınlara bırakmıştır. İnternet yayıncılığı bu süreçte, yayın yapmanın iş yükünü ve maliyetini azaltmış, tematik yayıncılığın gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Yeni olanakları teknoloji ile birleştiren radyo, izleyicisini de değiştirmiştir. Bu süreçte radyo, geleneksel yayıncılık anlayışından çıkmış ve programların ne olacağını radyo programcılarının değil dinleyicilerin belirlediği dijital bir araç haline gelmiştir. İlgi alanlarına göre ayrılmış kanallar olan tematik radyo kanalları, spor, haber, müzik ve çocuk gibi temalarla 24 saat yayın yaparak, kitlesel izleyicilere yönelik genel yayından, belirli izleyicilere yönelik yayına geçiş yapmaktadır (Karakoç, 2018: 13). Tematik radyo yayıncılığı, kişilerin ilgi alanlarına göre hangi radyo dinleyicilerinin daha çok radyo dinleme eğiliminde olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Tematik radyo yayıncılığının ortaya çıkmasındaki en önemli etken dijitalleşme sürecidir. Tablet ve akıllı telefon gibi kişisel yeni medya araçlarında radyo dinlemenin başlaması, içerikleri belirli bir kitleye özel olarak hazırlanan “tematik yayıncılık” kavramını da beraberinde getirdi. Bunun yanı sıra iletişimin dijitalleşmesi ile belirli bir frekansta yayın yapmak zorunda olmayan radyolar da internet üzerinden yayın yapmaya başladı. Geleneksel radyo yayıncılığına göre düşük maliyetle yayın yapma imkanına erişen pek çok radyo, yayına başladı. Böylelikle tematik radyo yayınları, dinleyici profilinin farklılaşmasına yol açtı. Belirli konularda yayın yapan tematik radyolar, geleneksel radyo dinleyicilerine göre daha belirgin ve belirli bir hedef kitlenin ortaya çıkmasına zemin hazırladı. Bu durum aynı

zamanda hedef kitleye özel içerik oluşturma imkanı da sağlamaktadır (Kılıç, 2020: 289). Hedef kitleye özel içeriklerin oluşturulması, hedef kitlenin geleneksel radyo yayıncılığından farklı olarak, farklı konularda radyo yayınlarını dinlemeyi tercih etmesi ve dinleyici profilinin değişmesi ile tematik radyo yayıncılığı popüler hale gelmeye başladı. Radyonun televizyon karşısında kısmen de olsa kaybettiği dinleyici kitlesi, radyo yayıncılığında uydu sisteminin kullanılması ve radyo yayınlarının konu olarak farklı içerikler üretip sunması ve çeşitli teknolojik cihazlarda faydalı hale gelmesi, en ücra köşelere bile ulaşabilme özelliği sayesinde popüleritesini yeniden kazandı.

İnternet, radyo yayıncılığında hem iletim yöntemi hem de hizmet çeşitliliği açısından endüstrinin ve bilim insanlarının üzerinde anlaşılmaya vardığı en gelişmiş altyapıyı sunmaktadır. Geleneksel radyo yayıncılarının yayın sınırlarını küreselleştiren göz kamaştırıcı bir mecra olan internet yayıncılığı, hızla benimsenen ve adapte edilen bir teknolojidir. İnternet, radyonun multimedya ve sesli yayın hizmetlerinden gerçekçi bir şekilde faydalanmasının önünü açmıştır ve aynı zamanda çok sesli, katılımcı bir medya ortamı olarak görülmektedir. Radyo yayıncılığı, dijital teknolojilerle sınırlarını genişletiyor gibi görünüyor. Dijital karasal radyo yayıncılığı da gelecekte yaygınlaşacak ve internetin bir motor olarak mevcut gücünü değiştirecektir (Özel, 2014: 186). İnternet yayıncılığı ile pek çok mecrada yayın yapma imkanına sahip olan radyo, özelde tüketen toplumun, genelde ise insanların ihtiyaç ve ilgi alanlarına göre yayın yaparak kalıcılığını pekiştirmektedir.

İnternet hızının ve kullanımının artması, farklı kitlelere ve ilgi alanlarına göre özel içerik tüketme alışkanlığı gibi etkenler “podcast”⁴ üretimini ve tüketimini hızlandırdı. Radyo yayıncılığı, gelişen teknolojiye karşılık her daim ilgi çekmeyi başarmış ve her dönemde dinleyicilere çeşitli seçenekler sunmuş, dijital yayıncılığın sağladığı fırsatları fırsata çevirerek yayın programlarını ve içeriklerini başarıyla artırmıştır (Yıldırım, 2018: 10). İnternet yayınlı tematik radyonun yanı sıra, dinleyicinin istediği zaman ve yerde dinleyebileceği podcast adı verilen yeni bir dinleme stili yarattı. Canlı olarak kaydedilen radyo programları ya da video tarzı medyanın insanlar tarafından istedikleri zaman istedikleri yerde dinleme olanağını sağladı.

⁴ Podcast; bir şekilde RSS servisi ile bilgisayara, tablete ya da akıllı telefonlara daha önceden yapılmış radyo yayınlarının parçalarını yükleyip dinlenilmesine olanak sağlamaktadır. Örneğin TRT radyoları, yayınladıkları programlarını parçalar halinde devamlı olarak sunucusunda (server) saklamaktadır. Böylelikle TRT; podcast hizmetiyle dinleyicilerine/kullanıcılarına, saklanan bu içeriklerden kendi zevklerine uygun olanı istedikleri zaman, istediği tekrarlar, kaldığı yerden dinleme olanağı sunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Besim, Yıldırım, Radyo Yayıncılığında Podcast Uygulamasının Önemi ve Sunduğu Avantajlar, Radyovizyon, s.10.

Özden Cankaya'ya göre, radyonun 1980'lerdeki işleyişini bugüne kadar olan sürecin genel olarak değerlendirmemiz gerekirse, seksenlerin sonlarından itibaren TRT radyoları, özel radyoların olağan dışı yayıncılığı ile karşı karşıya kalır ve dinleyicilerini kaybetme tehlikesini yaşamaya başlar. Yeni radyolar, Türk müziği denetimi tarafından yıllarca onaylanmayan arabesk ve diğer şarkı ve parçaları çalabiliyordu. TRT spiker ve sunucularının yanı sıra, TRT üslubuna aykırı argo sözler, sokak üslubu seslenişler, arabesk müzik parçaları, DJ'ler ve yeni özel radyo yayıncıları tarafından sunuluyordu. Değişen yaşam koşulları, Türkiye'de yaşamın bir parçası olan, eğitim ve kültürü ön planda tutan TRT radyolarını bir kenara itti. Radyolar müzik kutusu işlevi görmeye başladı. Radyolarda yapılan reklam ve elde edilen gelir paylaşılacağı için TRT özel radyolarla rekabet etmek zorunda kaldı. Ancak diğer yandan TRT Kurumu olarak yıllarca ilkelerini, eğitim, kültür ve haber işlevini yerine getirirken kamu hizmeti yayıncılığının kalitesini korumuştur. TRT, ulusal ve bölgesel radyoları ile 1200'e yakın ulusal ve yerel özel radyo yayını ile kamu hizmetini yürütmektedir. TRT radyoları ülke bazında en geniş kapsama sahip ve en çok dinleyiciye ulaşan kitle iletişim araçlarıdır (Cankaya, 2014: 340).

Günümüz yayıncılığına baktığımızda analog yayıncılığın yerini dijital yayıncılığın aldığını görebiliyoruz. Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte tüm kitle iletişim araçlarının sayısal yayıncılığı kullandığı görülmektedir. İnternet teknolojisinin gelişmesiyle birlikte radyo, televizyon ve gazeteler dijital yayıncılığın hızına ayak uydurmuş ve gelirleri fazla olmasa da yayınlarını dijital medya üzerinden yayınlamaya devam etmektedirler. 2020 yılına kadar neredeyse tüm Avrupa ülkelerinde analog yayın tamamen duracak ve dijital yayın yapmayan ülke kalmayacaktır (Öztürk, 2020: 106). Radyo yayıncılık tarihine genel olarak baktığımızda analog yayıncılıktan dijital yayıncılığa doğru pek çok evre geçirdiğini görmekteyiz. Radyo yayıncılık tarihinde belli kırılma noktaları olmuştur. Bu kırılma noktalarında ise, radyonun her seferinde kendini dönüştürdüğü ve yeni şeyler katarak geliştirdiğini görürüz. Tarihsel süreç içinde radyo belli dönem aralıklarıyla ifade edilmiştir. En son dönem ise dijital yayıncılık dönemidir. Radyonun gerek yayıncılık seçeneği gerekse de konu açısından en çeşitli olduğu dönemdir. Radyo boyutsal olarak ne kadar küçüldüyse, etki alanı olarak bir o kadar büyümüş ve genişlemiştir. Farklı konularda yayın yaparak dinleyicisinin ilgi alanlarına göre pek çok avantaj sunan radyo, yine depolama ve kaydetme seçeneklerinin olduğu podcast adı verilen dinleme stillerini yarattı.

Günümüzde radyonun düşük maliyetli olması, her yerde dinleme olanağı sunması açısından sınırların ötesine geçmeyi mümkün kılmıştır. Dijital yayıncılık ile sesini en ücra köşelere kadar duyurabilmesi, kitle iletişim araçlarında da kullanılabilir olması, onun hem ekonomik ve kolay ulaşılabilir bir araç haline getirmiştir. Radyo programları artık programcının değil, dinleyici kitlesinin belirlediği bir süreç içerisine girmiştir. İnternet kullanımı ile iletişim araçlarının artması, dijital medyadan dijital bir topluma doğru evrilmektedir.

3. RADYO VE TİYATRO

Radyo, yayıncılığa başladığı ilk zamanlardan günümüze kadar olan süreçte pek çok programa ev sahipliği yapmıştır. Bu programların çeşitliliği önceleri radyo alıcısı kazanmayı amaçlasa da daha sonra hedef kitlenin ilgi alanlarına göre program yapımına ve yayımına dönüşmüştür. Uygur Kocabaşoğlu, *Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna* adlı çalışmasında radyo yayıncılık tarihinde yapılan programların içeriğini müzik yayınları, söz yayınları, haberler ve siyasi niteliği ağır basan yayınlar, eğitici programlar, manevi yayınlar, kültür ve sanata değin yayınlar, işçi ve köylü programları, çocuk ve gençlik programları, sağlık, kadın ve ev yaşamına ilişkin programlar, dinleyici mektuplarına dayalı programlar, eğlence ve spor programları, olarak farklı başlıklar altında ele almış ve bu yayınları 1927 yılından 1964 yılına kadar olan süreci ele alarak değerlendirmiştir. Tezin ana kısmını oluşturan radyo piyesleri, “kültür sanat yayınları” adı verilen programların içerisinde yer almaktadır.

3.1. Radyo Oyunlarında Adlandırma Karmaşası

Radyo oyunları için farklı kaynaklarda kullanılagelmiş pek çok isimlendirme mevcuttur. Bunlar: Mikrofondada Tiyatro, Radyofonik Piyes, Radyo Oyunları, Radyo Tiyatrosu, Radyo Temsili gibi isimlerdir. Fakat incelediğimiz kaynaklarda en çok kullanılan adlandırma ise “Radyo Oyunları” olarak karşımıza çıkmaktadır. Adalet Ağaoğlu, *Çağımızın Tellâhi: Radyo Oyunları* adlı çalışmasında radyo oyunlarına ‘radyo piyesi’, radyo tiyatrosuna ‘radyo temsili’ denildiğini ifade etmektedir. Fazıl Hayati Çorbacıoğlu, *Radyo Tiyatrosu ve Piyes* adlı çalışmasında tiyatro ve piyes arasındaki farkları ele almıştır. Tiyatronun bir sahne gösterisi olduğunu, piyesin ise insanın zihninde kurduğu hayali sahnelerden oluşan, kendine has özellikleri olduğunu ifade eder. Turgut Özakman, *Oyun ve Senaryo Yazma Tekniği* adlı çalışmasında tiyatro oyunu, radyo oyunu ve senaryo yazma eylemlerinin farklı olduğunu belirtir. Radyo oyununun hem anlatım hem de yazma tekniği açısından farklı olduğunu ifade eder. Birbirine çok benzer özellikler taşımış olsalar da uygulama da farklılıklar olduğu muhakkaktır.

TDK'nin sözlüğünde tiyatro, “sahnelenmek için yazılmış oyunların tümü”⁵, piyes ise, “oyun”⁶ olarak ifade edilmektedir. Her ikisi de sahnenin bir parçası olmak için yazılır. Piyes, sahne için ya da mikrofonda oynanmak üzere yazılmış oyun metinlerini ifade eder. Tiyatro ise, piyesi kapsayan çok genel bir kavramdır. İkisi de birer bütününün parçasıdır. Tiyatroyu genel, piyesi de özel olarak düşünebiliriz. Tiyatro, sahnenin kendisidir, gösterinin bir parçasıdır. Piyes ise tiyatroyu var eden yapı taşıdır. Radyo piyesleri sahne sanatından uzak, bilincin ötesinde hayal dünyasında var olan oyunlardır. Kendine has özellikleri onu sahne tiyatrosundan ayırır. Radyo piyesleri bu açıdan tiyatro oyunundan farklıdır. Radyo tiyatrosu kavramı yerine, bu tür için radyo piyesi ya da radyo oyunu adlandırmasını kullanmak daha doğru bir ifade olacaktır.

Fazıl Hayati Çorbacıoğlu, radyo oyunları için “radyofonik tiyatro” ve “radyofonik piyes” terimlerini kullanmıştır. Fakat hem tiyatro hem de piyes terimini kullanırken iki tür arasında farkların olduğunu ifade eder. “Radyofonik tiyatro, sahne tiyatrosunun tek duygu organına yönelmiş şeklinden başka bir şey değil gibi görünür. Sahne eserini gözle görür kulakla duyarız. Radyofonikte ise gözün yerini imgelem (muhayyile) alır. İşte mikrofon tiyatrosuna ayrı bir sanat türü niteliğini kazandıran da bu, tek duyguya seslenme özelliğidir” (Çorbacıoğlu, 1965: 8). Radyofonik piyesin kendine has anlatım ve yazma teknikleri olması, onu ayrı bir sanat türü olarak değerlendirmemizi sağlar. Radyo piyesi ile sahne tiyatrosu arasındaki en belirgin fark, uygulamada her ikisinin de farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Sahne tiyatrosu göze hitap ederken, radyo piyeslerinde gözün işlevini, zihin üstlenir. Kulakla duyduğumuz her şey zihnimizde karşılık bulur. Radyo oyunları, insan zihninde kurulan bir sahnedir.

Radyo oyununu tiyatrodan bağımsız bir tür olduğunu düşünen Necatigil, radyo oyunun görülmelik olduğunu ve seyirlik bir oyun olmadığını, tamamen duyu organlarımıza hitap eden bir “duyma oyunu” olduğunu söyler. Çünkü tiyatrodaki sahne, dekor, kostüm, ışık, aksesuar, makyaj ve jestler var. Radyo oyunu ise, mikrofona yakın konuşma ve seslerin toplamıdır. Doğanın, nesnelerin ve hayvanların sesleri ve müzik bu oyunun yardımcılarıdır. Öfkeler, nefretler, sevinçler... kısacası duygu ifadeleri, ruh halleri ne mimik ne de jestlerle,

⁵ Güncel Türkçe Sözlük, Tiyatro maddesi, Bkz. URL -3.

⁶ Güncel Türkçe Sözlük, Piyes maddesi, Bkz. URL -4.

değişen ses tonlarıyla ve ünlemlerle ifade edilir (Necatigil, 2016: 283). Radyo oyunları bu bakımdan gözle görünenin yerine zihne ve kulağa hitap eden bir türdür.

Sahne tiyatrosu ile radyo oyununun birbirinden ayrılmasındaki en önemli etken, görüntü ve ses arasındaki çatışmadan kaynaklanmaktadır. Radyo oyunları için ses, dramının baskın ögesi iken; tiyatrodaki ses, söz, müzik yardımcı öğelerdir. Tiyatronun görsel bir sanat olması, radyo oyununda ise ses, dinleyiciye ulaşmayı sağlayan hayati bir öneme sahiptir (Gür, 2013: 3). Neşe Kars'ta tiyatro ve oyun arasındaki farklar üzerinde durmuştur. Kars'a göre, "Radyoda Tiyatro" veya "Radyo Oyunu" kavramı, tiyatro oyununun aynı şekilde radyoda yayınlanması için kullanılmamaktadır. Çünkü bunun ötesinde çok farklı ve özgün çalışmalar söz konusudur. Tiyatronun kendine özgü kuralları vardır. Radyonun malzemeleri yalnızca ses ve mikrofondur. Bir sahne tiyatrosu oyununun aynen alıp radyoda oynanması mümkün değildir. Radyo oyunu, dinleyicisine sesle ulaşabildiği bir tiyatro oyunudur. Bu yüzden radyodaki oyunlar tamamen dinleyici içindir (Kars, 1993: 275). İncelenen pek çok çalışmada "radyo oyunları" kavramı üzerinde yoğunluk göze çarpmaktadır. Bu oyunların sahne tiyatrosu ile aynı olmadığı kanaatine varılmaktadır. Radyo piyesi ya da radyo oyunu kavramının sahne tiyatrosundan farklı olduğunu benzer ve farklı yönlerine bakarak anlayabiliriz.

"Bu noktada Martin Esslin meseleye oldukça tutarlı bir şekilde yaklaşmıştır. Ona göre piyes, tiyatro sanatı için ilk aşamadır. Piyas sahnelenirse bir sanat olarak tiyatro ortaya çıkar. Eğer sahnelenmezse veya sahnelenmekle birlikte yayımlanırsa piyes bir edebî metindir ve bu hâliyle hikâye, roman gibi okunabilir" (Esslin 1996'dan akt. Şen, 2017: 20). Çorbacıoğlu, bu benzer ve farklı yönleri ayrıntılı şekilde ele alarak örnek bir metinle açıklamaya çalışmıştır. Biz de çalışmamızda Fazıl Hayati Çorbacıoğlu'nun *Radyo Tiyatrosu ve Piyas* adlı çalışmasında ele aldığı başlıklarla açıklamaya çalışacağız. Farklılıkları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

"Seyircinin hayal etme gücünden faydalanır", tiyatronun sınırlı olanaklarla kurduğu sahne, radyo piyeslerinde yerini daha geniş olan bir hayal sahnesine bırakır. Radyoda, sahne ve oyuncu dinleyiciye bırakılır. Dinleyici sahneyi dilediği yere, dilediği şekilde kurar. Sahne tiyatrosu sınırlı olanakları ile var olan oyununu kendine has kuralları ve malzemesi ile icra etmeye çalışır.

“Sahneleri gerçeğe daha uygundur”, iki tür arasındaki bir diğer belirgin özellik ise gerçek ile hayalin algılanışı konusunda sahne tiyatrosunun izleyicisine, radyo piyesinin ise dinleyicisine sunduğu imkânlardır. Tiyatroda sahne sınırlı imkanlarla ve metnin olanaklarıyla izleyicisine gösterisini sunar. Radyo piyeslerinde sahne, dinleyicinin hayal dünyasına bırakılır. Oyun yazarı, mekan ve sahne konusunda kendini sınırlamaz. Bir savaş sahnesini ya da bir yolculuk sahnesini istediği efektleri ve sesleri kullanarak yaratabilir. Sahne tiyatrosu bu imkanlardan yoksundur. Savaş sahnesini anlatırken olabildiğince az malzeme ile izleyicisine göstermeye çalışır.

Buna benzer bir yaklaşımı benimseyen Macit Balık, *Hem Edebî Hem Teatral Bir Tür: Radyo Oyunları* adlı çalışmada radyo oyununun her bir alıcısı/dinleyicisi, diyaloglardan ve kendi hayal dünyasında oluşturdukları dekorlardan yola çıkarak zihinlerinde oluşturdukları sahnelere yerleştirdikleri karakterlerle oyunu canlandırmayı seçtiklerini ifade eder. Oyunların “bireysel” olma özelliği, radyo oyunlarının izleyici ölçütlerinden biridir. Radyo oyunu ile birey baş başa kaldığından ve oyun tek tek bireylere hitap ettiğinden toplu olarak dinlemek oyunun etkisini azaltır. Sahnelenen tiyatronun kitlesel olarak izlenmesi ve aynı anda oyuna verilen tepkiler, görüntünün diğer teknik unsurlarla hazır olarak izleyiciye sunulması ve dolayısıyla hayal gücüne izin verilmemesi, radyo oyununun tiyatro ile pek az bağlantısının olduğunu gösteren niteliklerden bazılarıdır (Balık, 2021: 14-15).

“Yer sınırı yoktur”, sahne tiyatrosunda kişiler sahneye bağlı kalmak ve sahne sınırları içinde oyunlarını icra etmek zorundadırlar. Radyo için bu söz konusu değildir. Mikrofon başında oyun oynayan kahramanlar, bir yerden bir yere kolaylıkla girip çıkabilirler. Bu yer cadde, sokak, ev olmakla birlikte, aynı şekilde at, araba, uçak, tren gibi ulaşım vasıtalarını kullanabilirler. Radyo piyesi, bir masal dünyası yaratırken hayal dünyasının uçsuz bucaksız olanaklarından faydalanır. Sahne tiyatrosu elindeki malzeme ile elinde olan imkanlar ölçüsünde bu olanakları seyircisine sağlar.

“Temsili kolaydır”, tiyatroyu sahneye koymanın zorlukları vardır. Ama radyoda mikrofona bir oyun koymak sahne kadar zor değil. Radyo, sahne tiyatrosu için kullanılan dekordan yoksundur, bu yüzden olabildiğince masrafsızdır. Ezber yapma, saatlerce prova yapma gibi uğraşları da yoktur. Metni bir iki kez okuduktan sonra kayıt altına almak mümkündür. Aynı şekilde sahne tiyatrosunda oyuncular çeşitli ve çok olabilirken, radyoda sesini etkili kullanmayı beceren kişi aynı anda birden fazla role bürünebilir. Baba rolünü seslendiren

oyuncu, aynı zamanda amca ya da dayı rolünü de seslendirebilir. Yayıncılığın ilk yıllarında oyuncu eksikliğinden dolayı sıkça yapılan bir uygulamadır. Sahne tiyatrosu ile Radyo piyesleri arasındaki belirgin olan farklar bu kadarla sınırlı değildir elbet. Ama iki türün arasındaki farkları adlandırma karmaşasını nispeten de olsa giderilmesi için bu kadarla sınırlı tutmaya çalıştık.

Radyo oyunlarındaki adlandırma karışıklığı, çoğunlukla iki türün uygulanmasındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. İncelenen çalışmalarda ise çoğunlukla bu benzerlik ve farklılıklardan doğan ayrımlar üzerinde durulur. Piyesler, gözle değil, seslerle ve hayal dünyası ile sınırlı oldukları için, sahne tiyatrosu gibi değerlendirilmemelidir. Turgut Özakman, *Oyun ve Senaryo Yazma Tekniği* adlı çalışmasında “Töre” adlı oyununu, tiyatro oyunu, radyo oyunu ve senaryo olarak yeniden ele alır. Örnek olarak seçtiği oyunu bu üç tür üzerinde farklı anlatma ve yazma tekniklerini gösterme açısından yeniden yazar. Özakman'ın bunu yapmaktaki amacı elbette türler arasındaki farklılıkları ortaya koyma çabasıdır. Aynı şekilde Fazıl Hayati Çorbacıoğlu da *Radyo Tiyatrosu ve Piyes* adlı çalışmasında “Guguklu Saat” adlı radyofonik komedi oyunundan hareketle, radyofonik piyes yazma tekniğinin sahne tiyatrosundan farklı bir tekniğe sahip olduğunu örnek metinle açıklamaya çalışır. Murathan Mungan, “*Dört Kişilik Bahçe*” adlı çalışmasında “Dört Kişilik Bahçe” oyununu üç farklı teknikte -radyo oyunu, senaryo ve uzun hikaye- yazar. Mungan da diğer çalışmalarda olduğu gibi türler arasında gerek kurgu gerekse de dil ve anlatım özelliklerini kullanma farklılıklarını ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışmamızda “radyo tiyatrosu” yerine “radyo piyesi” kavramını kullanmayı tercih ettik. Bunun yanı sıra çalışmamızda hem piyes hem de oyun kavramını birlikte kullandık. Çünkü iki adlandırmanın anlam olarak birbirine benzer olduğu görülmektedir. İncelenen pek çok çalışmada “radyo oyunu” kavramı kullanıldığı görülür. Ancak tiyatro kavramı bu türü karşılamak için yeterli bir kavram değildir, kullanılmaması gerektiği konusunda çoğunluk hemfikirdir.

3.2. Radyonun Kültür Aktarımındaki Rolü

Sözlü anlatımın elektronik dönüşümü, sözcüğün yazıyla başlayan ve matbaayla pekiştirilen mekânsal bağlarını güçlendirmekle kalmadı, bilincimizi de teknolojik gelişmelere bağlı değişen kitle iletişim teknolojisi telefon, radyo, televizyon gibi araçların kullanımı ile “ikincil sözlü kültür çağı”na taşıdı. Bu ikincil sözlü kültür, katılımcı gizemi, topluluk duygusunu, yaşanmış hafızaya odaklanmayı ve hatta sözlü kalıpların kullanımını teşvik

etmesi bakımından “birincil” sözlü kültüre çarpıcı bir şekilde benzer. Ancak yeni sözlü kültür daha amaçlı ve bilinçlidir; kullanılan aletlerin üretimi, çalıştırılması ve kullanılması için gerekli olan yazı ve baskı esastır. İkincil sözlü kültür, birincil sözlü kültüre hem çok benzer hem de hiç benzemez. Birincil ve ikincil sözlü kültürler, söz konusu yazma ve basım olduğunda dinleyiciler arasında güçlü bir grup bilinci oluşturarak insanları okudukları metni anlama konusunda yalnız bırakır. Ancak ikincil sözlü kültürün grup bilinciyle bir araya getirdiği dinleyici, birincil sözlü kültürden -McLuhan'ın deyimiyle bir ‘dünya köyü’⁷- çok daha fazladır (Ong, 2013: 160-161). Ong’un ifade ettiği birincil sözlü kültür ve ikincil sözlü kültür benzerlikler taşımaktadır. Öyle ki ikincil sözlü kültür hiç olmadığı kadar güçlüdür. Sözlü kültürün hitap ettiği kitle, ikincil ortamda daha geniş alanlara sesini duyurabilmektedir. Fakat benzerlikleri kadar farklılıkları da mevcuttur. Ong bu gruplandırmayı yazı ve matbaa bağlamında yapar. Yazıyı bilmeyen toplumları birincil, yazıyı tanıyarak sözlü kültürü devam ettiren toplumları da ikincil olarak ifade eder. Bu bakımdan her iki kültür ortamı benzer olduğu kadar farklıdır da. Bu farklılık düşünme, üretme ve kültürel ortamların değişimi ile ilgilidir.

Marshall McLuhan bilinenin aksine insanlık tarihini dört farklı döneme ayırmıştır. Bu dönemler arasındaki değişim, insanları etkileyen yeniliklerle yaşanmıştır. Bunlar: Kabile Çağı, Edebiyat Çağı, Basım Çağı ve Elektronik Çağ’dan oluşmaktadır. İnsanlık kolektif bir yaşama geçtikten sonra sözlü kültürle evrilmiş ve bu şekilde nesilden nesile hikayeler, efsaneler ve mitler aktarılmıştır. Ancak bu aktarımlar sırasında insanların gruplara ayrılmasıyla durum değişir ve her grup bu kültürel unsurları kendilerine göre uyarlar (Varol ve Çelik Varol, 2019: 143). McLuhan elektronik çağı, teknolojik gelişmenin olanakları çerçevesinde düşünmektedir. Teknolojik değişimler, kitle iletişim araçlarını çok yönlü bir araç haline getirmiştir. Öyle ki teknolojik gelişmelerle birlikte dünyanın sınırları ortadan kalkmakta ve iletişim kanalları sayesinde ortak kültür varlıkları ortaya çıkmaktadır.

Nebi Özdemir, Ong ve McLuhan tarafından ifade edilen kültür ortamlarını yine onlara benzer bir yaklaşımla açıklar. Buna göre; sözsüz-sözlü, yazılı-basılı ve elektronik kültür çağı; sanayi öncesi ve sanayi sonrası toplumlar, sanayi devrimleri vb. kuşaklar arasındaki

⁷ McLuhan’a göre telgrafın icadı insanlığın yeni bir döneme geçmesine neden olmuştur. Bu dönemi elektronik çağ olarak adlandıran McLuhan, basım çağındaki bireyselliğin bu yeni çağ ile sona erdiğini ve dünyanın global bir köy haline aldığını öne sürmüştür. Bu yeni dönemde tıpkı kabile dönemi gibi insanların iletişime ve enformasyona katkı verdiğini, katılım gösterdiğini savunan McLuhan, televizyonun insanları bir araya getirdiğini, aynı anda büyük bir hızla birçok yere götürdüğünü belirtmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Merve, Çelik Varol ve Erdem, Varol, Kavram ve Kuramlarıyla Marshall McLuhan’a Bakış: Günümüzün Egemen Medya Araçları Ekseninde Bir Değerlendirme, Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2019, s. 143.

çatışmayı besleyen yaratıcı bir etkileşim söz konusudur. Her kültürel çağın kendine özgü etkileşim ortamları ve biçimleri vardır. Nitekim sözlü kültürün ocak başı sohbetlerini, gezgin âşıkların karşılaşmalarını, oda toplantılarını, geleneksel kutlamalarını ve törenlerini yazılı kültürde tabletler, papirüs ve diğer kâğıt materyaller, kütüphaneler, yazma ve basmalar/kitaplar, dergiler, gazeteler, okullar vb. izlemiştir. Elektronik kültür bağlamı ise radyo, televizyon, bilgisayar, tablet, internet, akıllı telefon, e-kitap vb. ile belirginleşmeye başlamıştır. Her kültür çağı, tıpkı kuşaklar arası ilişkilerde olduğu gibi, kendinden öncekilerin (kalıpların) eleştirisinden beslenmiştir ve beslenmeye devam etmektedir. Her kültürel dönem, bir öncekinin yeni bağlama aktarılmasına, uyarlanmasına ve yeniden yaratılmasına dayanır. Sonuç olarak kültür aktarılırken nesiller de kültürü deneyimledikçe değişir. Kültür nesillerle, nesiller de kültürle değişir (Özdemir, 2019: 128).

Sözlü-yazılı-elektronik kültür ortamları tarihi süreç içinde iletişim araçlarının değişimi, teknolojinin hızla gelişmesi ile yerini yeni kültürel ortamlara bırakmıştır. Teknolojik değişimler, yeni nesillere sağladıkları imkanlar dahilinde yaşayan nesilleri şekillendirmiştir. Böylece her kültürel çevrenin nesli, bu değişimlerle birlikte yeni nesiller ve ortamlar yaratmıştır.

Çeşitli bilim adamları ve araştırmacılar, üniversiteler, Halkevleri, Köy Enstitüleri, konservatuarlar, dernekler, dergiler ve çeşitli kişi/kurumlar tarafından Türk sözlü ve yazılı edebiyatı üzerine yapılan çalışmaların Ankara Radyosu'nda yer alması alana yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu doğrultuda radyo, mevcut çalışmaların daha geniş kitlelere duyurulduğu “araştırma”, “eğitim” ve “icra” bağlamı hâline gelmiştir. Çağın elektronik kültür ortamı olan radyo ile birlikte önce sözlü edebiyatın yazılı edebiyata dönüşümü gerçekleşmiş, ardından yazılı edebiyatın ikincil sözlü kültür ortamına aktarılması başlamıştır. Diğer bir deyişle radyo, folklor alanında bağımsız bir araştırma ve inceleme bağlamı hâline gelmiştir (Alpyıldız, 2016: 94). Elektronik kültür araçlarından biri olan radyo, yayın hayatına başladığı ilk günlerden itibaren kültürü yaşatma ve iletme görevini üstlenmiştir. Uygur Kocabaşoğlu, *Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna* adlı çalışmasında radyonun tarihsel gelişimini ve Türk siyasal hayatı içindeki yerini, TRT öncesi dönemini ele alarak en kapsamlı çalışmayı yapar. Bu çalışmayı zikretme sebebimiz ise eğitici ve kültürel programları ele alırken bu çalışmadan hareketle kronolojik bir kültür aktarım sürecini göstermektir.

Radyo, ülkemizde uzun süre birçok işlevi yerine getiren bir kitle iletişim aracı olma görevini üstlenmiştir. Kimi zaman konserlerle insanları neşelendirdi, kimi zaman herkesin ilgisini toplayarak haber verdi, kimi zaman da tiyatro sahnelerinin büyüsunü evlere taşımıştır.

Özellikle televizyonun yayına başladığı 1970'li yıllara kadar olan dönemde radyo, düğmesi her çevrildiğinde insanları başka yolculuklara sürükledi. Ulusal birliğin kurulmasında önemli rol oynayan radyo, kültürel batılılaşma ve modernleşmenin göstergelerinden biri hâline gelmiş, devletin kültür politikaları içerisinde eğitim, bilgi ve eğlence aracı olarak kullanılmıştır (Çetinkaya, 2012: 38). 1927 yılında yayıncılık serüvenine başlayan radyonun pek çok işlevi vardır. Bu işlevler temelde halkı eğitime amacı doğrultusunda gerçekleşir. Radyonun işlevleri diğer kitle iletişim araçları ile benzerlik gösterir.

Aysel Aziz, radyonun işlevlerini beş kümede toplamının mümkün olduğunu söyler. Buna göre;

1. Haber verme, bilgilendirme işlevi
2. Eğitime ve kültürlendirme işlevi
3. Mal ve hizmetlerin tanıtılması işlevi
4. Eğlendirme işlevi
5. İnandırma ve harekete geçirme işlevi (Aziz, 2018: 81) şeklinde sınıflandırır.

Radyonun ilk yayına başladığı zamanlara baktığımızda eğlence işlevi ön plana çıkmaktadır. Bunun nedeni, yeni bir kitle iletişim aracı olması, gücünün henüz fark edilmemesi ve daha fazla radyo alıcısına ulaşmak için ekonomik kaygıların izlenmesi idi. TTTAŞ'ın elinde amatör olarak başlayan radyo yayıncılığının, 1936 yılında kurumsallaşması ile birlikte devlet radyoya daha fazla önem vermeye, buna bağlı olarak radyonun program içerikleri, işlevleri kitlesel gücün bilinciyle değişmeye ve gelişmeye başlar. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin radyo yayıncılığına paralel olarak uyguladığı kültür politikaları devletin kurumsallaşmasını sağlamıştır. Radyonun haber verme ve bilgilendirme işlevi, insanların radyoya bağlılığını sağladı. Bilgiye ulaşmaya çalışan insanlar radyoyu merak etmeye başladılar. Radyonun haber ve bilgilendirme işlevinden sonra en önemli işlevi eğitim ve kültüredür. Temelde eğitici ve sosyalleştirici olarak görülen bu işlev, diğer işlevleri etrafında toplar. Çünkü eğitim ve kültürleşme bilgi alışverişini, eğlenceyi ve seferberliği sağlamakta ve bu kültürel ürünlerin tanıtımını yapmaktadır. Her yaşayan toplumun, yaşadığı dönemi

anlamlandırdığı ve deneyimlerini aktardığı muhakkaktır. Radyo da bir dönemin insanlarını anlamlı kılarak ve aydınlatarak, program içerikleriyle dönemin yaşayan nesline yön vermiştir.

Yeni Türk devletinin kurumsallaşmasında, inkılaplar ve uygulamalar konusunda halkı bilinçlendirmede radyo yayınlarından yararlanılmıştır. Yasal statüsündeki değişikliklere rağmen radyo, cumhuriyetin temel kurumlarından biri olarak işlev gördü. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ve kökleşme döneminde radyo, bu işlevini yerine getirirken edebî ürünleri etkin bir şekilde kullanmıştır. Öte yandan sosyal hayatın bir aynası olan radyo, Türk edebiyatının tanıtılmasına, yayılmasına ve gelişmesine de hizmet etmiştir. Radyo yayınları vasıtasıyla sosyal gerçeklerin ve hedeflerin, daha geniş kesimler tarafından bilinmesi, tartışılması ve yorumlanması, değişik düşünce ve değerler temelinde özgün yaratılar ortaya koyan yeni yazar ve şairlerin yetişmesini sağlamıştır (Özdemir, 2008: 128). Sanata ve kültüre dayalı programlar yapmak, yeni kurulan Türk devletinin bu konuda kamuoyunu bilinçlendirmesi, kültür programları yapması, insanların radyoyu sevmesini ve bu iletişim aracına güvenmesini sağlamıştır.

Türkiye'de radyo yayıncılığının başladığı yıllar, pek çok yenilik, değişim ve fikir hareketinin dönüm noktasını oluşturmaktadır. 1900'lü yılların başında Türkiye'de folklorun bir bilim dalı olduğunun anlaşılması üzerine bu yönde yapılan teorik ve uygulamalı çalışmalar; cumhuriyetin ilanıyla birlikte siyasi, sosyal ve kültürel bağlamda sözlü kültürden yazılı kültüre geçiş, köye yönelme, halk kültürüne önem verme ve bunu da yeni cumhuriyetin kurumsallaşma aşamasında kullanmak istemeleri, ülkedeki radyo yayıncılığının içeriğini belirleyen faktörler olarak ortaya çıkmıştır (Alpyıldız, 2016:306). Adalet Ağaoğlu, *Çağımızın Tellalı; Radyo Oyunları* adlı çalışmasında radyoyu her şeyden haberdar olan bir tellâla⁸ benzetir. Ona göre radyo bir tellâlıktır, anlatıcıdır dolayısıyla anlatıdır. Radyo bir habercidir. Dönemin kültürüne ayna tutan bir anlatıcıdır. Anlattıklarını halka duyurmaya ve ulaştırmaya çalışan bir kültür aktarıcısıdır. Radyonun kültürel etkinliklerde ön plana çıktığı en aktif dönemi, radyonun PTT eline geçtiği ve kısmen de olsa devlet tekelinin başlangıcı

⁸ Radyo yayını bir tellâlıktır, anlatıcılıktır, dolayısıyla anlatıdır. Her anlatan gibi o da içinde başka anlatıcıları barındırır. O başka anlatıcılar da başkalarının sözünü taşımakla, bu sözü evirip çevirip kendi 'ses'leriyle anlatmış bulunmaktadır zaten. Ben doğrudan yayının içinde yer aldığım radyo günlerimi de böyle görüyorum. Hiç yüzü olmayan bir yere, yüzü sadece sese çizili bir şeyi, elle tutulamayan bir yolla naklediyorsunuz. Böylece siz de siliniyor anonimleşiyorsunuz. Kaynağı belirsiz manileri, fıkraları, destanları düşünün. Ayrıntılı bilgi için bkz. Adalet. Ağaoğlu, *Çağımızın Tellalı; Radyo Oyunları*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011, s.301.

olarak kabul edilen ve “geçiş dönemi” olarak adlandırılan dönemdir. TTTAŞ’ın 1927 yılında başlayan ve 1936 yılında sona eren on yıllık döneminden sonra, PTT’nin eline geçen radyo, pek çok atılım yaşayarak önemli gelişmelere tanık olur.

1927 yılında yayıncılık faaliyetlerine başlayan radyo, teknik açıdan gelişmemiş, vericilerin zayıf olması, yayın sürelerinin kısıtlı olması ve en önemlisi de radyoculuğun bir meslek olarak gelişmediği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden oldukça yeni olan bu iletişim aracının, bu dönemini radyonun ‘kendini tanımaya çalışma’ şeklinde ifade etmek daha doğru olur. Radyo yayıncılığın ilk zamanlarında yanlış anlaşılmış ve sakıncalı olarak ifade edilmiştir. Kocabaşoğlu, radyonun bu dönemi için şu ifadelerle yer vermektedir. “Radyonun kısa tarihi, bu kitle iletişim aracını yalnızca bir eğlence aracı olarak tanıtmıştır. ‘Türkiye’de radyo hemen yalnız musiki aracı olarak anlaşılmış ve hep öyle kullanılagelmiştir.’ Oysa radyo yayınlarının müzikten ibaret olmadığı artık anlaşılmıştır. Radyoyu bir eğlence aracı saymak yanlıştır, ancak bunu gereği gibi kültür aracı yapabilmek içinde özel bir şirketin parasal ve kültürel olanakları yeterli değildir” (Kocabaşoğlu, 2010: 112). Toplum tarafından radyonun bir eğlence aracı olarak görülmesi onu TTTAŞ döneminde müzik yayınlarına ağırlık vermesi şeklinde yorumlamak mümkündür.

Kocabaşoğlu, TTTAŞ döneminde radyo kullanımına yönelik eleştirilerin yoğun olduğuna değiniyor. Eleştirilerin odaklandığı üç nokta vardır. İlk olarak, radyonun yanlış anlaşılması sakıncalı bir uygulamaya yol açmıştır. İkincisi, yabancı örneklerin ve deneyimlerin öykünmesidir. Üçüncüsü, radyonun sihirli bir öğretmen ve eğitici olduğu eleştirisidir. Radyonun bir eğlence aracı olarak görülmesi o dönemde radyonun yanlış şekilde kullanılmasına neden olmuştur. Radyo eğlenceden çok daha fazlasıydı. Radyonun başka örnekleri ve deneyimleri taklit etmesi, onu kendi kültürüne yabancılaştıran bir hata olmuştur. Bu dönemde özellikle müzik yayınlarında batı müziğinin baskın olduğu görülmektedir. Radyonun öğretmen ve eğitici olduğu fikri, diğer devletlerin başarılarına dayalı olarak yapılan karşılaştırmalar sonucunda ortaya çıkmış bir eleştiri olmuştur. Buna göre, radyonun diğer ülkelerde eğitim ve öğretim aracı olarak kullanılması, ülkemizde radyonun yanlış anlaşılmasına ve kullanılmasına neden olur. Radyo eğer kullanılacaksa doğru bir öykünme ile kendi kültürümüzden beslenmeli ve eğitici bir öğretmen olmalıdır.

TTTAŞ’ın radyo yayıncılığı yaptığı bu dönem, radyonun iki alanda faaliyet gösterdiği vurgulanmaktadır. Devlet, özellikle 1930’lardan sonra, “Milli İktisat ve Tasarruf” ile Türk

Dili, Türk Tarihi ve Müziği konusundaki kendi politikasını desteklemek için radyodan büyük ölçüde yararlanmıştır. Radyo çok etkili bir kitle iletişim aracıdır ancak bu dönemde radyo program türleri ve biçimlerinin varlığı ile profesyonel bir meslek olarak radyo yayıncılığından söz edilmemektedir (Cankaya, 2015: 22-23).

Bu dönemde Atatürk'ün Batı müziğinin yayılmasına yönelik sözleri amacını aşan bir şekilde yorumlanarak Türk müziğinin yayınlardan kaldırılmasına neden olmuştur. Türk müziğinin radyoda yasaklanması kararı daha sonra yine Atatürk'ün emriyle kaldırıldı. 1935 yılında uygulanmaya başlayan Türk müziği yayın yasağı 1936 yılının ikinci yarısında sona ermiştir. Radyolarımız 1927-1936 yılları arasında çeşitli etkilere açık olmakla beraber, çoğunlukla batı ülkelerinin radyo yayıncılığı uygulamalarını ilke edinmiştir. Türk dinleyicilerin bu dönemde başka radyoları dinlediği yazılı basından anlaşılmaktadır. O yıllarda yabancı radyoların programları gazetelerde, günlük olarak yayınlanırdı ve radyo dinleyicileri gazetelerde Viyana, Budapeşte, Bükreş, Paris ve Moskova radyolarının günlük programlarını bulabiliyorlardı (Cankaya, 2015: 21-22). Radyonun Şirket Dönemi olarak adlandırılan (TTTAŞ) bu dönemi, dış etkilere açık ve kültürel ortamdan oldukça uzaktır. Bu eksikliğin fark edilmesi, yayıncılık döneminin kısa olmasına ve radyonun devlet tekeline geçmesini gerekli kılmıştır.

1936 yılından PTT tekeline geçen radyo yayıncılığı örgütsel olarak daha gelişmiş ve program içeriği olarak daha çeşitlidir. Teoman Yazgan, bu dönemde etkinliği artan Ankara Radyosunu bir halk üniversitesi olarak değerlendirir. Yazgan'ın kanaatine göre, Türk halkının eğitimi açısından önemli olan bu tarih, Ankara Radyosu'nun 120 kw'lık bir güçle ulusal yayına başladığı 28 Ekim 1938 tarihidir. Türk halkı bu tarihten sonra ne öğrendiyse Ankara Radyosu'ndan öğrendi. Diğer bir deyişle Türk müziğini, halk müziğini, senfonik müziği, tiyatro denilen sanat dalını, güzel ve doğru konuşmayı, kültür ve kitap tanıtım faaliyetlerini ve hatta tarımla uğraşan çiftçilerin sorunlarını ve çözümlerini bu yayınlardan öğrenmiş ve bir öğrenci gibi gerekli gördüğü notları almayı ihmal etmemiştir (Yazgan, 2016: 300). Yazganın ifade ettiği gibi dönemin yayıncılık yelpazesi oldukça geniştir. Ve program içerikleri tam da istenilen şekilde halk kültürünün zenginliğini göstermek için Ankara Radyosu tam bir okul gibidir.

“1932’de Halkevlerinin açılması ve 1936 yılında Devlet Konservatuvarı’nın eğitim ve öğretim hayatına başlamasıdır. Halkevlerinde yürütülen gelenek kültürüne yönelik

Çalışmaların yanı sıra 1937 yılında Devlet Konservatuarı tarafından yürütölen derleme faaliyetleriyle önemli bir arşiv oluşturulmuştur. 1920’li yıllarda gerçekleştirilen Darü’l Elhan’ın derleme çalışmalarının devamı niteliğindeki bu araştırmalar daha sistemli ve verimli olmuş; bu arşiv Ankara Radyosu’nun özellikle halk müziğı yayınlarının kaynağını ve içeriğini belirlemiştir. Başka bir deyişle 1930’lu yılların sonu Halkevleri, Devlet Konservatuarı ve Ankara Radyosu arasında kültürel birlikteliğın kurulduğı yıllardır. Ankara’nın merkezinde birbirine yakın yürüyüş mesafesinde olan bu kurumlar “şehir içi bir üniversite yerleşkesi” niteliğindedir. Eğitim, kültür ve sanat açısından birbirini tamamlayan bu üç kurumda Halkevleri “görsel ve işitsel sahne, canlı icra, tanıtım”; Devlet Konservatuarı “eğitim, derleme, mülakat, arşiv”, Ankara Radyosu “eğitim, icra, bilgilendirme, duyuru ve tanıtım” gibi işlevlerde bulunmuş; 1941’de yayın hayatına başlayan Radyo dergisi ise tüm bunların “yazılı ve görsel arşivi” olmuştur” (Alpyıldız, 2016: 307).

Özden Cankaya, 1935-1936 yılları arasında Ankara Radyosu’nda kültür sanat programlarının oldukça zengin olduğunu ifade etmektedir. Bu programların içeriğı, “Edebiyat Saati”, “Şiir Saati”, “Türk Dili Araştırma Kurumu Saati” şeklinde öne çıkmaktadır. Türk Radyolarında köye ve köylölere yönelik ilk program “Ziraat Vekâleti Saati” adıyla 1935 yılında yayınlanmaya başlamıştır. Çiftçilere yönelik “Meteoroloji Saati”, “Arıcılık Saati” gibi çeşitli içeriklere sahip programlar da yayınlandı. İstanbul Radyosu’nda bu tür tarım sektörü için program bulunmamaktadır. Kültür ve sanatla ilgili radyo programları daha baskındır. Kültür ve sanatla ilgili programlar daha çok tiyatro ile ilgilidir. Bu tiyatro programları İstanbul Şehir Tiyatrosu’ndan canlı olarak yayınlanmaktadır. Şehirlerin kültürel yapılarının ve dokularının radyo programlarına yansıması, Ankara ve İstanbul Radyolarının farklı program kalıplarından hemen anlaşılabilir. Ankara’daki programlarda hükümete yakın ve hükümetin güvendiğı kişiler “konferans”, “konuşma başlığıyla programlar hazırlarken, programların içeriğini İstanbul’daki sanat ve kültür çevreleri oluşturuyordu (Cankaya, 2015: 22). 1938 yılında Ankara Radyosunun vericisinin güçlendirilmesi ile Ankara Radyosu yeni Radyoevine kavuşur. İstanbul Radyosunun da teknik açıdan güçlendirilmesi ve yeni binaya kavuşması için başlatılan alışmalar İstanbul Radyosunu 1938 yılında yayınlarına ara vermesini sağladı. Yaklaşık on yıl kadar susan radyo, 1949 yılında bugünkü yerinde tekrardan faaliyete geçmiştir. PTT döneminde başlayan bu suskunluk Ankara Radyosunun bir kültür kurumu olarak ön plana çıkmasını sağladı.

1938’den önce Türk radyolarında Halk Müziğı adı altında yayınlanan müzik, yöresel ezgiler çalıp söyleyen birkaç sanatçıdan oluşuyordu. Bu sanatçıların en bilineni tanburuyla Rumeli

ezgileri çalıp söyleyen Tanburacı Osman Pehlivan'dır. 1938'e kadar radyoda halk müziği topluluğu yoktu. Halk müziği çalışmaları, Sadi Yaver Ataman'ın da deyişle, sadece bilinen türkülerini çalıp söylemekten öteye gitmiyordu. Radyoda halk müziği çalışmaları bu düzeydeyken 1936 yılında başlayan derleme çalışmaları kısa sürede önemli gelişmeler göstermiş ve Maarif Vekâleti, Devlet Konservatuvarı ve Radyo işbirliği ile büyük atılımlar yapılmıştır. Zengin bir halk müziği repertuarının oluşmasında 1937'de Devlet Konservatuvarı ve Ankara Radyosu'nda derleme çalışmalarına katılan Sivas Lisesi müzik öğretmeni Muzaffer Sarısözen'in katkıları büyüktür (Kocabaşoğlu, 2010: 204). PTT radyoyu devraldıktan sonra ilk iş olarak müzik yayınlarını zenginleştirilme konusundaki girişimleri olur. Atatürk'ün Türk müziği ile ilgili söylediklerinin yanlış anlaşılması sonucu bir dönem yasaklanan müzik, 1936 yılının ortalarına doğru etkisini yitirmiş ve halk müziği yeniden mikrofonlarda yerini almaya başlamıştır. Maarif Vekâleti tarafından halk ezgilerinin derlenmesi için çalışmalara başlanmıştır. Ankara Radyosu'nun 1938 yılından sonra özellikle halk müziğinin derlenmesi ve radyolar vasıtasıyla halka tanıtılması konusunda önemli katkıları olur.

Muzaffer Sarısözen, 1937 yılında Maarif Vekâleti'nin planladığı ve Sivas'ta düzenlediği ilk derleme gezisi ile Anadolu'da müzik aletlerinin derlenmesi, arşivlenmesi ve Batı notasyonu ile tercüme edilmesinin yanı sıra, Ankara Radyosu'nda kurulan “Yurttan Sesler” topluluğu ile Türk Halk Müziği'nin inşasında ‘kültürel aracılık’ rolünü -aktarma, koruma, güçlendirme, dönüştürme- üstlenen önemli faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. ‘Bu ilk derlemede Sivaslı olan, yöreyi ve halk müziği ustalarını yakından tanıyan Sarısözen'in önemli katkıları vardır. Sarısözen, Sivas müziği ve halk oyunları hakkında detaylı bilgiye sahip olmasının yanı sıra Ruhsatî, Veysel, Verâni, Emrah, Sümmânî ve diğer âşıkların edebiyatlarını yakından bilmektedir. Sivas şivesini iyi bildiği için âşıkların dediklerini anlar ve doğru kaydederdi. Aynı başarıyı bundan sonra ziyaret edilen diğer yerlerde de sergilemektedir (Elçi 1997'e atfen Yükselsin, 2015: 81). Sarısözen'in topladığı malzemeyi notalarıyla beraber kayda alması ve bunu daha sonra kurduğu toplulukta çalışan sanatçılara notalarına bağlı kalarak okutması Türk Halk Müziğinin günümüze kadar olan biçimsel özelliklerini koruması sağlamıştır.

Yükselsin'in bir diğer ifadesine göre, Sarısözen, 1937'den 1952'ye kadar Ankara Devlet Konservatuvarı'nın düzenlediği tüm derleme gezilerinde yer aldı. Sarısözen'in beşinci derleme gezisinden (1941) başlayarak, çoğunu Halil Bedii Yönetken ve Ali Rıza Yetişen ile yaptığı

derleme gezileri sonucunda, konservatuvarın folklor arşivinde 10.000'e yakın müzik aleti toplanmış, toplanan malzemeler teller, mumlar ve taş plaklara kaydedilmiştir.

“Derleme gezilerini incelediğimizde, kültürel aracılık bağlamında üç ana amaca hizmet ettiğini görürüz. Bunlardan birincisi, saf/öz halk müziğini tınısal içeriği ile icra edildiği gibi fonografa kaydederek Ankara’daki folklor arşivi belgeliğine aktarmak ve böylece radyo gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile yok olma tehlikesi altında olduğu düşünülen yerel müzik kültürlerini geleceğe taşımak üzere muhafaza altına almaktır. Bu nedenle köylülerin (uzman müzisyenler) ya da profesyonel müzisyenlerin belleklerinde yer etmiş sözel ve çalgısal gereçlerin içeriklerine ve kültürel özelliklerine ilişkin malumatlar, ileride değerlendirilmek üzere derleme fişleri ile saptanıp yerinde kaydediliyordu. İkincisi, modern/Batılı tekniklerle işlenmiş milli çoksesli Türk müziğinin yaratılması için gereç oluşturmaktır. Sonuncusu ve bu makalede tartışıldığı üzere, tüm Anadolu halk müziklerinin envanterini çıkartarak, bu envanterden seçilenlerden kurulu yeni ulus-devlet modeline uygun bir ‘Türk Halk Müziği’ yaratmaktır” (Yükselsin, 2015: 83).

Sarısözen yaptığı derleme çalışmaları sonucu 10.000 yakın halk ezgisi malzemesi toplamıştır. Topladığı malzemeyi notaları ile icra bağlamıyla kaydederek korunmasını ve radyo vasıtasıyla nesillere aktarılmasını sağlamıştır. Derlenen malzemenin icra ortamına göre değişen farklılıklarını da göz önünde bulunduran Sarısözen, her malzemeyi yöresine göre ve çalgısına bağlı kalarak “Yurtan Sesler” topluluğuna bizzat eşlik ederek takip etmiş ve sürecin sağlıklı ilerlemesi ve bağlam merkezinin dışına çıkılmadan icra edilmesini sağlamıştır.

Sözlü kültürün en önemli geleneklerinden biri olan âşıklık geleneğinde radyo ve televizyon yayıncılığının büyük etkisi olmuştur. 1940’lı yıllara kadar yerel belek ve gündemle yetinen âşıklar, radyo sayesinde uluslararası ve ulusal olay ve kişilerle ilgili sözler söylemeye başladılar. “1950’li yıllarda başlayan iç ve dış göç, ses kayıt ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile Türk âşık geleneği, anlatım ve temsil biçimi, içeriği, ortamı, eğitimi (usta-çırak veya âşık kolu vb.)” ve aktarım tüketim sistemi vb. yönlerden farklılaşmaya başladı (Özdemir, 2008: 140). Sözlü kültürün önemli geleneklerinden biri olan âşıklık geleneği, radyonun kültürel bir aktarıcı olarak bu geleneği elektronik kültür ortamında devam ettirmeye çalıştığını, fakat bu aktarım süreci geleneğin bazı özelliklerinin elektronik kültür ortamı ile değiştirmeye başladığı görülmektedir.

Gülsüm Sadıç, teknolojinin sunduğu imkân ve gelişmelere paralel olarak ilerleyen değişim ve dönüşümün âşıklık geleneğini farklı bir boyuta taşıdığını ifade etmektedir. Âşığın gözünden ve sözlerinden çevresini algılayan sözlü kültür insanları, yeni dönemle birlikte ilgilerini teknolojinin sunduğu ya da sınırlandırdığı yapı içerisinde şekillendirmiştir. Radyo kısa sürede gelenek için önemli bir icra mekanı haline geldi. Âşıkların geleneği yaşatmak, tanıtmak ve tanınmak amacıyla radyo programlarına katılmaları, büyük şehirlerde radyolarda yaptıkları programlar takip eder. Ulusal ve geleneksel olana olan ilginin artması, şehir insanının memleket özlemi bu programlarda izleyici profilinin belirlenmesinde etkili olmuştur. Özellikle yerel radyolarda âşıkların yaptığı programlar, doğal icra ortamları ortadan kalkmaya başlayan geleneğin yeni icra ortamlarında daha fazla kişiye ulaşılmasını sağlamıştır (Sadıç, 2014: 38). Teknolojik gelişmelerin kitle iletişim araçlarını kültür taşıyıcısı haline getirdiği muhakkaktır. Radyo program içerikleri, tüketim toplumunun ihtiyaçlarına göre şekillenmiştir. Âşıklık geleneğinin sözlü kültür ortamından elektronik kültür ortamına geçmesi icra bağlamını da değiştirmiştir. Yeni kültür ortamına uyum sağlayan gelenek, yine bu ortamın insanlarına göre geleneğini icra etmeye devam etmiştir.

Eray Alpyıldız'ın yüksek lisans tezi olarak hazırladığı “Radyo Dergisi Temelinde Radyo ve Gelenek Kültürü İlişkisi” başlıklı çalışmasında, yayınlanan dergiler sayesinde, radyo yayınlarının ulaşamadığı yerlere ulaşabildiğini ve insanların bu dergiler sayesinde radyo programlarının içeriklerinden haberdar olduklarını belirtir. Özellikle kültürün aktarımı konusunda *Radyo Dergisi*'nin etkisi büyüktür. Alpyıldız, Âşıkların radyo ile tanışmalarının Halkevleri/Ankara Devlet Konservatuvarı Folklor Arşivi/Ankara Radyosu ilişkisi ekseninde gerçekleştiğini ifade eder. Kültürel etkinlikler için halkevlerine, onlardan türkü derlemek için “konservatuar” ve daha geniş kitlelere tanıtmak amacıyla radyoya davet edilen âşıkların görsel ve yazılı eksiklikleri *Radyo Dergisi* ile giderilmeye çalışılmıştır (Alpyıldız, 2016: 95). Radyoda âşıkların atışmalarını içeren programlar hem görsel hem de sözlü kültür ürünlerini icra ortamında tutan ve kalıcı hale getiren bir Radyo Dergisi vardı.

Gülsüm Sadıç, âşık atışmalarının yapıldığı radyo programları üzerine “Sözlü Kültürden Âşıkların Hazırlayıp Sunduğu Radyo Programlarına Aktarılan Unsurlar” adlı yüksek lisans tezinde âşıklık geleneğinin teknolojik gelişmelerle değiştiğini ifade eder. Âşıkların uzun yıllar büyükşehirlerde radyo programları yaptıklarını aktarır. Özellikle yerel radyo kanallarında yayınlanan bu programların içeriği, büyükşehirin geleneğe ilgi duyan insanlarını âşıklarla buluşturmuş ve âşıkların geniş kitleler tarafından tanınmasını ve

dinlenmesini sağlamıştır. Mustafa Aydın, Şeref Taşlıova, Murat Çobanoğlu ve Maksut Koca gibi âşıkların radyoda yaptığı programların⁹ örnekleri devam etse de çoğunun da yayın hayatından çekildiğini ifade eder. Bu bakımdan âşıklar tarafından hazırlanan ve sunulan radyo programları, pek çok geleneğin seyirciyle buluşması açısından önemlidir. Kayıtlardan yayınlanan ya da programlarda canlı seslendirilen deyiş ve türküler arasında ustamalı eserler, doğaçlama ve atışma örneklerine rastlanmaktadır. İstek programı formatı ile çoğunlukla birbirine paralel olan bu programlar, unutulmaya yüz tutmuş âşıklık geleneğinin yaşatılması ve radyo aracılığıyla iletilmesi açısından değerlendirilmelidir (Sadıç, 2014: 35-36). Kısaca radyo programlarına çıkarılan âşıklar geniş halk kitlelerine tanıtılmış ve geleneğin icra bağlamı sözlü kültür ortamından elektronik kültür ortamına taşınmıştır.

Devlet dönemi radyoculuğu ile radyoda planlı ve programlı bir yayıncılık anlayışının yerleştiği ve bu planların yeni yayın dönemleri adı altında uygulamaya konulduğu görülmektedir. Konuşma programlarının hayatın her alanıyla ilgili olduğu görülmektedir. Güzel Türkçeden şiire, ekonomiden spora, eğitimden tarihe ve meslek seçimine kadar her alanda cumhuriyetin en başından beri hedeflediği yeni bir millet yaratma hedefi etrafında kümelenedikleri görülmektedir (Okur, 2019: 115). Devletin, dilin doğru telaffuzu ve kullanımı hakkında güzel türkçemizi korumayı amaçlayan programlara da yer verdiğini görmekteyiz. Dil, bir milletin kültür varlığını gösteren zenginliği ifade eder. Bu bakımdan devletin radyo programları içinde yer verdiği bir diğer önemli konu dil ile ilgilidir.

Alpyıldız, *Radyo Dergisi*'nin birinci sayısında Vedat Nedim Tör'ün radyonun dil ve kültür birliğini sağlama çabalarını ele aldığı "*Dil ve Kültür*" başlıklı yazısında, lehçe ve lehçe farklılıklarının olduğunu, belirttiğine değinir. Buna göre, Türkiye'nin çeşitli bölgeleri; radyonun geniş kitlelere ulaşabilen en büyük yayın aracı olması nedeniyle Türkiye'de radyo dili üzerinden "dil birliği" kurulmaya başlandı; söz konusu radyo yayınlarında bazı kelimelerin katı bir şekilde telaffuzunun törpülendiği ve yeni kelimelerin yayılmasına özen gösterildiği; öte yandan kültürel birliğin sağlanması için radyoda bulunan "Bir Türkü

⁹ Radyoda yayın yapan âşıklar ve programlardan bazıları: "Âşık Zeki Erdali, "Âşıklar Saati", FM 99.3, Bayrak FM, Ankara. Âşık Kul Nuri, "Âşıktan Âşıklara", FM 103.4, Arifan Radyo, Ankara. Fazıl Mancılık, "Âşıklar Kervanı", FM 105.5, Radyo En, Bursa. Âşık Mustafa Aydın, "Duyguların Dili Karçıçeği", FM 91.8, Hedef Radyo, Ankara. Âşık Şeref Taşlıova, "Âşıklar Meclisi", FM 98.8, Sizin Radyonuz, Ankara. Âşık Yakup Temeli, "Gönül Telinden", Fm 91.8, Hedef Radyo, Ankara. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gülsüm Sadıç, *Sözlü Kültürden Âşıkların Hazırlayıp Sunduğu Radyo Programlarına Aktarılan Unsurlar*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014, s.55.

Öğreniyoruz” saati ile ülkenin her yöresine bir yöresel türkü benimsenmeye çalışılmış; “bir milletin lirik özsuyu” olarak nitelendirdiği türkülerin Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde kurulan 14 Köy Enstitülerinde okuyan 9000 öğrencinin çabalarıyla ülke geneline yaygınlaştırılacağını; Bu doğrultuda radyonun geniş olanaklarından yararlanmak isteyen Matbuat Umum Müdürlüğü'nün 4 Ocak'tan itibaren radyo programlarına “Güzel Türkçe” ve “Bir Marş Öğreniyoruz” saatlerini koyacağını belirtiyor (Tör 1941'e atfen Alpyıldız, 2016: 70).

Türkiye'de yazın dili, radyo yayıncılığının diliyle birlikte ve karşılıklı etkileşim içinde gelişmiştir. Bu nedenle yayınlarda Türk edebiyatının belli başlı şahsiyetlerine ve eserlerine daha fazla yer verilmiştir. 1940'ların başında Falih Rıfkı Atay, “*Güzel Türkçemiz Saati*” adlı programda Türk dilinin gelişimine katkıda bulunurken, Ahmet Muhip Dıranas “*Şiir Saati*” programında Türk şiirini tanıtmaya çalıştı (Özdemir, 2008: 129). Radyo yayınlarında İstanbul Türkçesinin esas alınması cumhuriyetin dil politikaları çerçevesinde ortak bir kültür dili oluşturulması amaçlanmıştır.

Esra Köse, *Süleyman Kazmaz'ın “Köyün Saati” Adlı Radyo Programına Gönderilen Mektuplar (1950-1955)* konu edindiği yüksek lisans çalışmasında halkbilimi, tarih ve sosyoloji gibi alanlarda kaleme aldığı mektup metinlerini, dönemin sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel yapısının tespitlerini ve ayrıntılarını ele almıştır. Dinleyicilerin istek ve talepleri doğrultusunda Kazmaz'ın programına gelen mektuplar incelendiğinde kültürel anlamda pek çok dinleyici talebiyle karşılaşmaktadır.

Köse, “Köy Saati”ne gönderilen mektupların içeriğinde kültür başlığı altında incelenmeye değer onlarca konudan bahsetmenin mümkün olduğunu ifade eder. Okuma kültürü, gazeteler, dergiler, sosyal eğitim, Türk tarihi, milli anlatılar, ülke ve dünyadan haberler ve gelişmeler, kahramanlık ve savaş hikayeleri, sinema, tiyatro, dini ve coğrafi bilgiler, gelenek ve görenekler, bilmeceler, müzik kültürü, bilim, yazının icadı ve daha onlarca kültürel konu Anadolu'nun dört bir yanından gelen zarflarla, Ankara Radyosuna ulaşır (Köse, 2019: 88). Gönderilen mektuplar sözlü ve yazılı kültürümüz açısından önemlidir. Her kesimden insanların gönderdiği mektuplarda şiir, hikaye, şarkı, fıkra, masal, bilmece, atasözleri, deyim gibi kültürel ürünlerimizin radyoda yer alması için pek çok mektup gönderilmiştir. Alpyıldız, radyo yayınlarında ve radyo dergisinde mizah ve karikatürü, “gelenek ve kültür” ilişkisi çerçevesinde en çok kullanılan unsurlar olarak yer aldığını ve radyonun eğlendirme ve

güldürme işlevinden hareketle de sözlü anlatılarda daha çok Nasreddin Hoca fıkralarına yer verildiğini söyler. Bu anekdotların da dergide çeşitli çizimler ve görsel anlatımlarla sunulduğunu, ancak az sayıda Bektaşî fıkralarını; Karagöz ve orta oyunu gibi geleneksel Türk tiyatro oyunlarında kullanılan mizahi unsurların radyo yayınlarında ve dergide de yer aldığını ifade eder. Nasreddin Hoca ve Bektaşî fıkralarıyla ilgili rivayetlerin, Karagöz ve Orta oyunu gibi sözlü kültür tiyatrolarının radyo programlarında yer alması geleneğin kültüre kabul ettirildiğinin bir diğer göstergesidir. Bu geleneksel anlatılar radyo aracılığıyla topluma öğretilmiş, tanıtılmış ve geleneği hayata geçirmiştir. Öte yandan radyo ile ortaya çıkan yeni bir tür olan radyo tiyatrosunda geleneksel unsurlar kullanılmaya devam edilmiştir. (Alpyıldız, 2016: 311-313).

1944 yılının başlarında Ankara Radyosuna önemli katkıları olan Refik Ahmet Sevengil, “Geçmişte Türk Zevki” adlı programıyla hem kendisini tanıtmış hem de yaptığı programla kendini halka sevdirmiştir. 1944’te programında yer verdiği gösterinin teması “Halk Mizahı” ile ilgiliydi. Yayınlarında Nasreddin Hoca’dan Bektaşî Dervişleri’ne, İncilli Çavuş’dan Yörükler’e kadar Türk mizahının pek çok dehasına yer vermiştir (Yazgan, 2006: 76). Radyonun mizah kültürüne ve geleneksel Türk tiyatrosuna yer verdiği görülmektedir. Ve bu dönemde radyoda yeni bir tür olan radyo oyununa rastlanmaktadır. Radyo oyunları mizah, eğlence, geleneksel unsurlar ve eğitici içeriklerle elektronik kültür ortamına katkı sağlamıştır.

Geleneksel kültürde radyonun çocuklar için kullandığı unsurların başında masallar, hikayeler, fıkralar ve bilmece gelir. Söz konusu türler, “merak, hayal gücü, zeka gelişimi, güldürme” gibi işlevlerle çocuk kimliğine uygun bir yapıdadır. Geleneksel kültür çocuklara radyodaki çocuk programları aracılığıyla öğretilirken; Bunun yanı sıra bahsi geçen türlerin dünya edebiyatından öne çıkanlarına da yer verilmiştir. Diğer bir deyişle, geleneksel kültür ile evrensel kültürün bir arada işlendiği bu çocuk programlarında eğitim, birey ve çağdaş toplum oluşturma, ulusal bilincin yükseltilmesi ve dünyaya açılma söz konusudur (Alpyıldız, 2016: 68). Yazgan, 1940’lı yıllarda kulübün Ayşe Ablası olarak bilinen -gerçek adı Neriman Hızır- radyoda çocuklara yönelik yaptığı “Radyo Çocuk Saati” adlı programla, cumhuriyet çocuklarına geniş ufuklar açtığını, o günün koşullarında öğretici ve güzel program yaptığını aktarır (Yazgan, 2006: 55-57).

Çocuklara yönelik programlar, çocukların küçük yaşta milli değerler, kültür ve eğitim

konusunda yetiştirilmesinin önemli olduğunu ve bunun da toplum oluştururken o ülkenin çocuklarının yetiştirilmesiyle mümkün olduğunu göstermektedir. Bu nedenle programların içeriklerinde kullanılan kültürel unsurlarla çocuklara eğitim verilmesi amaçlanmaktadır.

Nurgün Koç, 1942 yılında yayınlanan programlardan biri olan “Şiir Saati”nin radyo dinleyicileri tarafından büyük beğeniyle izlendiğini ve yurt içinde ve yurt dışında büyük beğeni topladığını aktarmaktadır. Bu saatin yöneticisi şair Ahmet Muhip Dıranas'tır. Programa Vedat Nedim Tör, Baki Süha, Nurullah Ataç, Ceyhun Atuf Kansu, İbrahim Delideniz, Ruşen Eşref Ünaydın, Kemal Tözem, Behçet Kemal Çağlar gibi dönemin önemli kişileri de katılır. Programda okunan şiirlerden bazıları: Dede Korkut'tan bir parça, Atilla'nın Ölümü Vasfi Mahir Kocatürk tarafından, Akıncı Yahya Kemal Beyatlı tarafından, Rayete Meylederiz Gazi Giray ve Köroğlu'ndan bir türkü parçası (Koç, 2012: 83) söylenir. Şiir saatinde eski ve yeni olmak üzere pek çok eserin icrası yapılır.

Kocabaşoğlu, Radyo oyunlarına 1937'den önce de rastlandığını ifade eder. Fakat temsil şefliğinden yoksun olan bu dönemin tiyatro oyunlarının radyoda çok az yer verildiğine değinir. Radyoların kültür sanat yayınlarını iki kümede toplayan Kocabaşoğlu, “Temsil” adı verilen radyo oyunlarının o dönemde orantısız olarak büyük bir yer kapladığını belirtir. Ankara Radyosu 1939 yılında kurulan Radyoevi binasına kavuştuktan sonra Temsil Kolu Şefliği oluşturulur ve bu tarihten itibaren temsillere yer verilir. İstanbul Radyosunun radyo örgütü içinde radyo tiyatrosuna ait bir bölüm olmadığı için o dönem Şehir tiyatrosu ve Eminönü Halkevi olmak üzere buradaki halkevlerinin temsil kolları vasıtasıyla yayınlar naklen gerçekleştirilir. Radyonun millileştirilmesi ile Kemal Tözem'in bölüm başkanlığına getirilmesinden sonra radyo oyunları, 1940'lardan sonra Ankara Radyosu'nda altın çağını yaşadı (Kocabaşoğlu, 2010: 214). Tiyatro oyunlarının 1937 yılından önce görülmesi geleneksel tiyatronun sahnede temsil edilmesi olarak düşünülebilir. Çeşitli kaynaklarda radyo oyunlarının PTT dönemi olarak ifade edilen geçiş döneminde başladığı ifade edilmektedir.

Temsil Şefi Kemal Tözem, radyofonik piyesleri, şive ve lehçe birliğine hizmet eden, halka anlatılmak isteneni kitap, gazete gibi yayınlarla daha canlı bir şekilde geniş kitlelere sunan yayınlar olarak tanımlamaktadır. Radyofonik tiyatro, “bir gün köylere gidecek tiyatroya, bugünden muhit ve seyirci” hazırladığını söyler. Tözem, radyonun seslerden yola çıkarak hayal kurmamızı sağlayan yönüne de vurgu yapmaktadır: “Radyo temsillerini dinlemeye

alışırsak, salonumuzun bir köşesine güldüren ve düşündüren muhayyelerimizin genişliği, zenginliği nispetinde-rengârenk dekoru ve zengin aksesuarı ile modern bir sahne kurmuş oluruz”, (Çetinkaya, 2012: 61) şeklinde ifade eder.

Ankara Radyosu'nda kurumsallaşan radyo tiyatrosu, tiyatronun Türkiye'deki popülaritesini ve yaygınlaşmasında önemli rol oynamış ve “Mikrofonda Tiyatro”, “Arkası Yarın” ve “Çocuk Bahçesi” gibi çeşitli oyunlarla uzun yıllar varlığını sürdürmüş ve programlarda geleneksel unsurlar kullanılmıştır. Geleneksel Türk tiyatrosu radyo bağlamında yaşatılmaya devam etmiştir. Oyunların icrasında kullanılan ve yararlanılan sözlü edebiyat ürünleri (mani, fıkra vb.) açısından farklı bir kültürel hizmette bulunmuştur. Bu bağlamda, tiyatronun radyoya özgü bir tür olan sözlü, yazılı veya radyo oyunları aracılığıyla radyoda icrası, sahneden farklı olarak “dinleyen herkesin gözlerinin önüne bir perde kurulduğu, zihinlerdeki kahramanların farklı portrelerle çizildiği, çağrışım gücünün etkili olduğu, hayalin sınır tanımadığı ve büyülenmenin çeşitlilik gösterdiği” tiyatroyu sevdirmeye, edebi bir zevk oluşturma, dili doğru öğrenme ve doğru kullanma gibi amaçların gerçekleştirilmesi için çalışmıştır (Alpyıldız, 2016: 290-292). Kültür-sanat yayınlarında önemli bir yere sahip olan ve insanlar tarafından ilgiyle takip edilen radyo oyunları, konu, amaç ve içerik açısından yetersiz görüldüğü için sadece sevilmeyle kalmayıp birçok eleştiriye de maruz kalmaktadır. Bunun başlıca sebepleri arasında radyo oyunlarının yayınlanmaya başladığı ilk zamanlar, bu tür hakkında fazla bilgiye sahip ve radyo tiyatrosu eğitimi veren bir bölümün olmamasından kaynaklanmaktadır. Bir diğer önemli etken -ki niteliksiz oyunların oynanmasını sağlayan- ise, bu dönemde çok partili hayata geçiş ve savaş dönemi olması açısından radyonun propaganda da kullanılması sonucu radyoda sansür -Sadri Ertem tarafından 1939 yılında yazılan¹⁰ radyo oyununun komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle durdurulması istenir- uygulanmıştır. Çok partili hayata geçtikten sonra, iktidarın mevcut durumu, ideolojik düşünceleri benimsetmeye çalışması, programlar üzerinde sık sık denetim yapılmasını sağlar.

¹⁰ 1939 yılında Türkiye'de “Kendine Ayı Süsü Veren Adam” isimli bir radyo oyununun temsilinden sonraki yankılar konu edilmektedir. Eser, yayınlanmasından sonra radyo yönetiminin inceleme ve soruşturmasına konu olmuştur. Ünlü öykücü Sadri Ertem'in öyküsünden esinlenerek hazırlanan radyo piyesi, radyoda okunurken, eserin durdurulması yönünde telefonlar gelmiştir. Gelen telefonlara rağmen, esere yönelik onay baştan verildiği için, yayın durdurulmamıştır. Belgeye göre, esere yönelik temel eleştiriler, eserin komünizm propagandası yapması, eserin içeriğinin Türk toplumunun gerçeklerine uymaması ve öyküde belirtilen soruna öykünün kendi kurgusu içinde çözüm gösterilmemesidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Serdar Öztürk, Bir Radyo Piyesinin Yarattığı Yankılar (1939), İletişim: Araştırmaları, 2004, s. 93.

Özden Cankaya, *Kaybolan Bir Program Formatı: Radyo Tiyatrosu* adlı çalışmasında 1960-1964 yılları arası radyo yayınlarında radyo tiyatrosunun önemli bir yer tuttuğunu aktarır. Kültür sanat içerikli yayınların yarısını radyo tiyatrosu oluşturmaktadır. Radyo tiyatrosu yayınları şunlardır; “Perde Arası, Mikrofondan Tiyatro, Pazar Temsili, Sahneden Mikrofon, Devamı Yarın Akşam, Devamı Yarın Sabah, Pazar Tiyatrosu, Mikrofon 13 ve Tatil Tiyatrosu” gibi pek çok program adıyla oyunlar oynanmıştır. Haftanın çeşitli gün ve saatlerinde bu yayınlara rastlandığını ifade eder. 1964-1980 arası radyo tiyatrosu 1964 yılından sonra TRT Radyolarında radyo tiyatrosu önemini korumaya devam eder. Cankaya, 1975 ve 1978 yılında yapılan bir araştırmanın içeriğini aktardığına göre, bu dönemde TRT-1’de yayınlanan oyun sayısının 51 olduğunu, oyunların 14’nün Türk yazarlarına, 28’nin yabancı eser olduğunu ve 9 tane oyunun hakkında bilgi olmadığını aktarır. İlk kez yazılmış oyun metinlerinin 43 tane olduğu ve bu da radyo yeni yapımların yapıldığını göstermektedir. Oyunların 30 tanesi roman ve hikâyelerden uyarlanan dramalardan oluşmaktadır. 1972 yılında TRT-2’de yayınlanan toplam 91 oyun içinden 25’i yerli, 66’sı yabancı eser kullanılarak yazılır. 1980-1990 yıllarını kapsayan dönemde TRT İstanbul Radyo Tiyatro Müdürlüğü tarafından 422 Radyo Tiyatrosu ve 76 Arkası yarın ve Çocuk Bahçesi için oyunların prodüksiyonu yapılır. 1986 yılında ise 13’e düşürülür. Bu dönemde oyunlara yeterince önem verilmediği ve televizyon yayıncılığının etkili olduğu düşünülmektedir (Cankaya, 2011: 9-10). Radyoculuğun ilk yıllarından itibaren görülen radyo oyunları bir dönem altın çağını yaşamıştır. Fakat zamanla bu etkisini yitirerek arka plana itildiği görülmektedir.

Ülkemizde radyo yayınlarının başlangıcından itibaren radyo oyunları görülmeye başlanmıştır. Radyonun yaygınlığı ve etkisi ile radyo, yıllarca bir eğitim aracı olarak kullanılmaktadır. Bu, farkındalığı artırma ve halkı radyo aracılığıyla eğitme hedefini içerir. Halkın büyük bir bölümü Türk tiyatrosunu ve dolayısıyla Türk tiyatro edebiyatını, eskiden radyo temsilleri olarak bilinen, yaygın adıyla radyo oyunları vasıtasıyla tanımıştır. Bu tür programlar kısa sürede TRT’nin en popüler programlarından biri haline geldi. Devlet Tiyatrosu sanatçılarıyla Ankara Radyosu bünyesindeki özel bir stüdyoda başarılı radyo programları yayınlandı. Arkası Yarın program serisi bu alanın en başarılı ve en uzun ömürlü örneğidir (Gür, 2013: 4). Kültür sanat programları içinde önemli bir yer kaplayan radyo piyesleri, TRT’nin isim olarak en çok kullandığı “Arkası Yarın” adlı programla bir dönem insanlar tarafından ilgiyle takip ediliyordu.

Radyo yayınları uzun yıllar halkı eğitme, bilgilendirme ve sosyalleştirme aracı olarak kullanıldı. Özellikle devletin kültür, sanat ve dil politikaları çerçevesinde radyo, nesilleri şekillendiren bir kültür aktarıcısı rolünü üstlenmiştir. 1964 yılında TRT ile radyo yayıncılığı özerkleşmiş ve radyonun eğitici işlevi ön plana çıkmıştır. Özel radyo yayıncılığı dönemine geçişte uydu teknolojisinin kullanılması radyo yayıncılığında yeni bir çağın açılmasına neden olmuştur. Dijital yayıncılıkta yeni medya dönemi ile radyo yayıncılığında öne çıkan ilk şey tematik yayıncılık ve buna bağlı olarak gelişen podcast yapımıdır. Bir anlamda tematik yayın, insanların eksik gördükleri, merak ettikleri ya da hobi olarak dinlemek istedikleri radyo programlarına yönelmelerini sağlamıştır.

Radyonun ilk zamanlarından itibaren devam eden kültürel aktarım rolü hâlâ devam etmektedir. Radyo bir kültür vasıtasıdır. Radyo dinleyen insanların sayısı da sanıldığı gibi az değildir. Teknolojik gelişmelerin sağladığı imkanlar neticesinde sınırlar ortadan kalkmış, radyo dinlemenin bir zamanlar lüks sayıldığı yılların yerini, herkesin her yerde dinleme imkanı bulduğu bir araç haline gelmiştir.

Ülkemizde karasal, sayısal, uydu, kablo ve IPTV ortamından yayın yapacak kuruluşlara lisan ve yayın izni Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından verilmektedir. Üst Kurul yayıncı kütüğünde karasal ortamda yayın yapan toplam 251 televizyon, 1078 radyo yayın kuruluşunun lisans başvurusu mevcuttur. Uydu ortamından yayın yapan 148 televizyon ve 53 radyo, kablo ortamında yayın yapan 78 televizyon kuruluşu bulunmaktadır.¹¹ Özel radyolar daha çok müzik odaklı olduğu için TRT radyo kanalları kültürü yaşatmak, korumak ve yeni nesillere aktarmak için çaba sarf etmektedir. Buna göre TRT'nin radyo kanallarının adları ve içerikleri şu şekildedir:

1. TRT FM: Türkçe Pop,Türk Halk Müziği olmak üzere Türk halk müziğinin nadide eserlerini ve canlı performanslarını, seçkin ses ve çalgı sanatçıları tarafından seslendirilen içeriklerden oluşmaktadır.
2. TRT Türkü: Türk Halk Müziği temelli eserlerin icrasını içerir. Türk halk müziğinin nadide eserlerini ve canlı performanslarını, seçkin ses ve çalgı sanatçıları tarafından seslendirilmektedir.

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.URL -5, 2021.

3. Radyo 1: Radyo Programları haber, kültür-sanat, ekonomi, eğitim, spor, çevre ve hayata dair her şey; Edebiyat, tarih, sanat, teknoloji, genel kültür, haber radyo programlarını içermektedir.
4. TRT Nağme: Türk Sanat Müziğinin eşsiz ezgilerinin, canlı performans örneklerinin, çeşitli şarkı sözü yazarlarının, bestecilerin, solistlerin ve bilgi parçalarının yer aldığı programlardan oluşmaktadır.
5. Radyo 3: Klasik, caz, rock, pop ve dünya müziğinin örneklerine yer verilen ve gün boyu süren kuşak yayınlarından oluşmaktadır.
6. TRT Radyo Haber: Tarafsız habercilik anlayışı ile yola çıkan haber kanalıdır.
7. TRT Kurdî: Kürtçe şarkılar, türküler, eğlenceli programlar ve gündemdeki haber yayınları ile ilgili yayınlar yapmaktadır.
8. TRT World: Derinlemesine analizler ve ilginç vaka konuları ile dünyadaki en sıcak gelişmeleri aktarmaktadır.
9. TRT Arabi: Arap dünyasından en son haberler, farklı bölgesel konular, üzerine yayınlar yapmaktadır.
10. TRT 1: Türkiye'nin en çok izlenen kanalını, birbirinden güzel dizileri, programları ve güncel yayınları canlı olarak dinleyebilirsiniz! Türkiye'nin en çok izlenen radyo kanalıdır. Dizileri, programları ve güncel yayınlarını canlı olarak dinleme olanağı sunmaktadır.
11. TRT 2: Edebiyattan sinemaya, müzikten tarihe, kültür ve sanata dair her şey bu radyo kanalında yer verilmektedir.
12. TRT Müzik: Farklı müzik türlerinden parçalar, eğlence programları ve sohbetlerden oluşmaktadır.
13. Antalya Radyosu: Antalya Radyosu her gün 10.05-13.00 saatleri arasında Akdeniz'in renklerini, müziğini, kültürünü ve geleneklerini yayınlamaktadır.
14. Çukurova Radyosu: Toros Dağları'nın yaşamı ve yerel değerlerini her gün 10.05-13.00 saatleri arasında yayınlamaktadır.
15. GAP Radyosu. Güneydoğu Anadolu kültürü, yörenin sesi, folkloru, her gün 10.05-13.00 saatleri arası bölgesel yayınlara GAP Diyarbakır Radyosu.
16. Trabzon Radyosu: Yeşiliyle, mavisiyle; Tulum ve kemençesi ile her gün 10.05-13.00 arası bölgesel yayın yapmaktadır.
17. Erzurum Radyosu: Türküleri ve folkloru ile Doğu Anadolu, her gün 10.05-13.00 saatleri arasında bölgesel yayın yapmaktadır.
18. Türkiye'nin Sesi Radyosu: Türkiye'nin Sesi Radyosu, 1937'den beri TRT

bünyesinde yayın yapan ve Avrupalı Türklere hitap eden devlet radyosudur.

19. Memleketim FM: Yurtdışında yaşayan Türkiye vatandaşlarına yönelik yayın yapan radyo kanalıdır. Onun dışında, TRT VOT World, TRT VOT East, TRT VOT West olarak küresel ölçekte yayınlar yapan radyo kanalları da mevcuttur.¹²

TRT'nin radyo kanalları içinde özellikle zikretmemiz gereken *Türkiye'nin Sesi Radyosu*¹³ 1937 yılından beri kültürü aktarma işlevini yerine getirmektedir. Canlı olarak yapılan programlar daha sonra podcast stiliyle insanların sürekli ulaşma imkanı sağladığı program arşivinde yer almaktadır. Radyoda pek çok program olmakla birlikte, bizim için önemli olduğunu düşündüğümüz bazı programlar şu şekildedir: “Anadolunun İlkleri”, “Armonik Hikâyeler”, “Beyazperdeden Mikrofonta”, “Bizden Masallar ve Hikayeler”, “Bir Deyim bir Atasözü”, “Doğru Türkçe ve Etkili İletişim”, “Memleket Havaları”, “Kitap Ağacı”, “Miras ve Emanet”, “Türkiyenin Sesleri”, “Başka Türlü Bir Şey”, “Kıssadan Hisse”, “Beşinci sanat”, “Turna Teli” gibi programlara yer verilmektedir. “Hayat Türkülerde” adlı radyo programında türkülerin hikayeleri, simgeleri ile anlatılmaktadır. Yine TRT radyoda Âşıklık geleneği ile ilgili toplam 24 bölümden oluşan bir podcasting yayını bulunmaktadır.

TRT'nin dijital radyo kanalı olan ve podcast yayınlarından oluşan “TRT Dinle”¹⁴ adlı uygulamada, çalışmamızda üzerinde durduğumuz “Radyo Piyesleri” ile ilgili birçok radyo oyunundan oluşan bir podcast arşivi bulunmaktadır.

TRT Dinle'nin Türk sanat müziği podcast arşivinde yer alan; Neşet Ertaş, ayrılık türküleri, eskimeyen ezgiler, deyişler, ağıtlar, yol türküleri, sevdâ türküleri, kına ve kahramanlık türküleri, bölgesel türküler, enstrümantal Türk halk müziği, kimler geldi kimler geçti - Muharrem Ertaş, Aşık Veysel, Ali Ekber Çiçek, Mehmet Özbek- olmak üzere pek çok program bulunmaktadır. Yine Radyo tiyatrosu, Sesli kitap, Türk sanat müziği olmak üzere pek çok program podcast arşivi mevcuttur.

TRT'nin “Arşiv” kategorisinde podcast yayınlarından oluşan, Popüler olan programlar: “Portreler”, “Kelime Ağacı”, “Türkülerin Dilinden”, “Türkü Şehirler”, “Türkü Ola Dile

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz. URL -6, 2021.

¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. URL -7, 2021.

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. URL -8, 2021.

Gele”, “Makamlar ve Şarkılar”, “Türkü Otağı”, TRT 2: “Geleneğin Kalp Atışları” TRT 1: “Mesneviden Hikâyeler”, TRT Arşiv: “Taş Plaktan Bugüne”, “Âşık Veysel Şatıroğlu”, “Bir Öykümüz var”, “Masal Bu Ya”, “Uykudan Önce”, “Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş”, “Edebiyat Dünyası”, “Bir Besteci”, “Edebiyatçılarla Başbaşa”, TRT Müzik: “Fasıl Vakti”, “Türk Müziğinin Usta İsimleri”, “Müzik Köşem”, “Çalgıların Dilinden”, TRT Belgesel: “Türk Okçuluğunun Serüveni”, “Usta Eller Masallı” -mesleğini geleneksel yöntemlerle sürdüren insanlar-, “Şehirden Uzakta”, “Çırak” -yemek kültürü-, “Şehrengiz” -şehirlerin tarihi, kültürel, sanatsal özellikleri-, olmak üzere pek çok kültür sanat programı yer almaktadır. Arşivde sayısını bilmediğimiz çok fazla program yer almaktadır. Çalışmamızda radyonun kültürel aracı olma rolü üzerinde durduğumuz için konumuz ile ilgili programların isimlerini zikretmeyi doğru bulduk.

TRT Dinle, adlı podcast uygulaması, diğer radyoları da bünyesinde toplayan geniş yayın ağına sahip bir uygulamadır. Uygulama üzerinden eski-yeni, geleneksel-modern, pek çok program yer almaktadır. Bu programların içerikleri, tematik yayın anlayışıyla podcast olarak insanlar tarafından dinlenmektedir. İnsanların ilgi alanlarına, ruh hallerine ve hobilerine göre ayrılmış kategoriler altında sınıflandırılan birçok program bulunmaktadır. Uygulamaya hem internet kanalları aracılığıyla -google- hem de cep telefonlarına -google play store- indirip üye olarak kesintisiz dinlemek mümkündür.

3.3. Radyo Oyun Yazarları

Radyo piyesleri kendine has özellikleri olan, çeşitli alanlardan -edebiyat, sanat, tarih, kültür- beslenen bir türdür. Sahne tiyatrosundan farklı olan bu türün en büyük özelliği gözle görünenin yerine, zihinsel bir üretimin ürünü olmasıdır. Her şey insanın zihninde başlar ve yine orada biter. Sahnesi, hayalidir. Teknolojinin kısıtlı olduğu dönemlerde önemli bir iletişim ve etkileşim aracıydı. PTT döneminde başlayan bu oyunlar, kültür sanat programları içinde önemli bir yer tutmaktaydı. Radyo oyunlarının 1950’lerde başladığı düşünülse incelenen kaynak araştırmalarında çok daha önce başladığı görülür. Radyo oyunları ülkemizde 1940’lı yıllarda radyonun devlet tekeline girdiği dönemde başlamıştır.

Bu tarihten itibaren çok sayıda oyun üretildi. İlk zamanlar radyoya özgü bir tür olan bu format, teknik açıdan eğitim veren bir kurumun olmaması ile geri planda kalmış olsa da, oluşturulan Temsil Şefliği ile beraber özellikle de çok partili hayata geçişin olduğu süreçte Kemal Tözem başkanlığında altın çağını yaşamıştır. Uygur Kocabaşoğlu tarafından yazılan

Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna adlı çalışmada Kocabaşoğlu, radyo yayıncılığının başladığı ilk zamanlardan itibaren radyo program içerikleri hakkında yapılan analizleri aktarır. Buna göre radyo oyunlarının tarihsel seyrine bakıldığında git gide programlar içinde önemli bir yer kapladığı ve halk tarafından çok sevilen ve ilgiyle takip edilen bir tür olduğu görülmektedir.

Radyo oyun yazarlığına gelecek olursak eğer, radyo oyunlarının başladığı zamanlar oldukça kalitesiz eserler yazıldığı, sert eleştiriler aldığı görülmektedir. Necatigil'in aktarımıyla, 1940'lara kadar beklenen nitelikte oyunların olmadığını ifade eder. Yaşar Nabi Nayır, 1939 yılında konu ile ilgili şunları söyler: "Bugün radyomuzun, oynanacak eser bakımından sıkıntı çekmekte olduğu, oynanan eserlerin kalitesinden belli olmaktadır" der. Kaliteli oyunların yazılması ve çevirilmesi, artan ihtiyacın karşılanması içinde iyi yazarların rağbet göstermesi sağlanmalıdır. Sedat Veyis Örnek 1951 yılında aynı düşüncede bir eleştiri de bulunur. Buna göre gerek İstanbul Radyosu gerekse de Ankara Radyosu'nda temsil edilen oyunların çoğunun "piyes hüviyet ve haysiyetinden çok uzak, kalitesiz, pespaye şeyler şeyler", olduğunu söyler (Necatigil, 2016: 284). Radyo oyunları için yapılan sert eleştiriler elbette bu türün yeni olması ve yazılan oyunların teknik olarak eksik olması ve oyun yazarlarının eğitimi için gerekli olan kurumun olmamasından kaynaklanmaktadır.

İlk yıllarda oyunların kalitesiz olduğu eleştirilse de pek çok radyo piyesi yazılmıştır. Bu oyunların yazılı bir arşivinin olmaması, kayıtlarının sadece radyo arşivlerinde bulunması ve çoğuna ulaşılamaması gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Oyun metinlerinden yoksun olan bu türe yalnızca kayıtlı oyunların podcast yayınları aracılığıyla erişilebilmektedir. Günümüzde radyo oyunları ile ilgili sınırlı sayıda yazılı metin bulunmaktadır. İncelenen pek çok kaynakta iki bine yakın oyun olduğu ifade edilmektedir. Çalışmamızda çeşitli sitelerden 800 civarı oyunun künyesine ulaşıldı. Yazılı ve podcast üzerinden erişme imkanı bulduğumuz 50 oyuna çalışmamızda yer verdik.

Bu oyunların yapımcılığını TGRT, TRT, NTV ve Diyanet radyosu olmak üzere dört radyo yapmaktadır. Oyunlar çoğunlukla Ankara Radyosu tarafından, az sayıda da İstanbul Radyosu tarafından üretilmektedir. Program türleri çoğunlukla tekli oyunlardan oluşan Radyo Tiyatrosu ve dizilerden oluşan Arkası Yarın'lardır. Ağırlıklı olarak radyo tiyatrosu öne çıkmaktadır.

Radyo oyun yazarları hakkında yapılan çalışmalar Türk edebiyatının öne çıkan yazarları ve oyunları hakkında yapılan çalışmalar şeklindedir. Arşivde bulunmayı bekleyen sayısız oyun yazarı vardır. Yapılan incelemeler sonucu adını duymadığımız çok fazla oyun yazarının olduğu tespit edilmiştir. Kimisi bir defaya mahsus yazmış oyunları kimisi birden fazla oyun ile karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu oyunlarda öne çıkan en büyük problem ne zaman yazıldığı konusudur. Arşivlerde yer alan oyunların büyük çoğunluğu -yazılı metinler hariç- hangi tarihte yazılmış belli değildir. Ve yine arşivlerde yer alan bazı oyunların yazarı belirtilmemiş, nerede, kim tarafından yazıldığı meçhul. Dikkat çeken bir diğer önemli konu ise, radyolarda yer alan uyarlama/yabancı kaynaklı oyun metinlerinin çok fazla olmasıdır. Çeviri olarak çok fazla oyun yer almaktadır. Radyoculuğun ilk yıllarında da genellikle ısmarlama oyunların yazıldığı ve yerli oyunlara nispeten çok fazla olduğu görülmektedir.

Radyo oyunları için büyük emek veren ilk isim Behçet Necatigil'dir. Behçet Necatigil, *Konuş Ki Göreyim Seni* adlı çalışmasında 1966 ve 1977 yılları arasında radyoda yayınlanan toplam on iki oyuna yer vermektedir. Genellikle altı veya on iki gün süren "Arkası Yarın" programı ile tek bölümlük "Pazar Oyunu" ve "Radyo Tiyatrosu" için hazırladığı oyunlar arasında Ahmet Mithat Efendi, Fatma Aliye, Aziz Efendi ya da Nabızâde Nâzım gibi geçmiş edebiyatımızın önemli isimleri arasında yer alan yazarların eserlerini uyarladı. Bunun yanı sıra "Kerem ile Aslı", "Melikşah ve Güllühan", "Tayyarzâde" vb. halk hikayelerinden radyo için uyarladığı oyunlar da (Necatigil, 2019: 7) yer almaktadır.

Derleme çalışmasında Necatigil'in farklı sitelerde bulduğumuz toplam 21 oyunu bulunuyor. Önemli kişilerin hayat hikayesini konu alan biyografiler, geçmişte yaşanan ve iz bırakan tarihi olaylar, halk hikayeleri, günlük hayatı konu alan oyunlara rastlanmaktadır. Necatigil radyo oyunları için; "Radyo oyunlarında şiir dilini kullanmanın geniş imkanları var. Bu oyunları ararken hep yolum masallara ve halk edebiyatının eski kalıntılarına uğruyor. Bu çalışmalar beni, şiirlerimde yeniden masala bağlayacak, masal sembolizminin geniş imkanlarına götüreceğim sanıyorum" (Necatigil, 2019: 9-10) diyerek, Türk kültürüne ait anlatı formlarının ilham veren ve ele aldığı konuları besleyen sembollerine dikkat çekmektedir.

Radyo oyun yazarlığı yapan bir diğer önemli kişi de Adalet Ağaoğlu'dur. Ağaoğlu, *Çağımızın Tellalı: Radyo Oyunları* adlı çalışmasında radyoyu bir anlatıcıya benzetir. Ona göre radyo, "teknolojik çağın halk ozanı"dır. Kitapta toplam 7 oyun vardır. Fakat sadece beş oyun radyoda oynanmıştır. Derlenen malzemeler içinde oyunlarına rastlanmamaktadır.

Edebiyat çalışmalarına radyo oyun yazarlığı ile başlayan lk Ayvaz, *Radyo Oyunları* adlı çalışmasında yazılı olmak üzere toplam 7 oyuna yer vermektedir. Eski (1989) ve yeni (2002-2003) olmak üzere bu dalda üç kez TRT tarafından ödüle layık görülmüştür. Çocuklar içinde oyunlar yazan Ayvaz, bu alandaki üretkenliğini hiç bırakmadı. Derleme çalışmalarında yazılı olan 3 metinle toplam 11 tane oyuna rastlanmaktadır.

Elimizde bulunan basılı oyun metinlerinden oluşan ve Cahit Zarifoğlu tarafından yazılan *Radyo Oyunları* onun ölümünden sonra yayımlanmıştır. Fakat söz konusu eser içinde yer alan metinlerin bir kısmı hiç radyoda yayımlanmamıştır. Behçet Necatigil'in radyo oyunlarının tamamı yetişkinlere yönelik olmasının aksine Zarifoğlu, yazdığı radyo oyunlarını çocuklara yönelik yazmıştır (Zarifoğlu, 2013: 8). Zarifoğlu, ocuklara yönelik yazdığı radyo oyunlarıyla yetişkinlere de önemli mesajlar verir. Bu bakımdan ocuk-yetişkin arasındaki dengeyi iyi kurmaktadır. Derlenen malzeme sonucu Zarifoğlu'na ait 2 tane radyo oyununa rastlanmaktadır.

Radyo oyunları için büyük emek verenlerden biri de Nazlı Eray'dır. *Kuş Kafesindeki Tenor* adlı çalışmasında toplam 27 radyo oyunu bulunmaktadır. Oyunlarında kullandığı dil oldukça farklıdır. eşit çeşit insanlar ve olağanüstülükler vardır. Bu bakımdan çocuklar için yazılmış izlenimi vardır. Fakat verdiği toplumsal mesajlarla bu algıdan sıyrılır. Dinleyicisini hayal kurmaya sevk eder.

lker Köksal, *Toplu Oyunlar* adlı çalışmasında toplamda 8 oyun bulunmaktadır. Bunlardan  TRT tarafından ödüle layık görülmüştür. Farklı sitelerden tespit edilen malzemeye göre, ikisi yazılı olmak üzere toplam 7 oyun bulunmaktadır. Zeynep nal'ın *Radyo Oyunları* ve *Radyo Oyunları 2* olmak üzere iki çalışması ve toplam 14 oyunu bulunmaktadır.

Radyo oyunlarının yazılı metin arşivine katkıda bulunan bir diğer isim ise Ahmet zdemir'dir. zdemir'in *Radyo Tiyatroları* adında bir çalışması olup çalışmada 5 oyun yer almaktadır. zdemir, bu anlamda radyoda oynanan oyunlarını metinleştirerek önemli bir katkı sağlamıştır. Murat Dalga tarafından yazılan *Toplu Radyo Oyunları* 10 tane oyundan oluşmaktadır.

Hasan Erkek yazdığı radyo oyunlarını kitaplaştırarak katkı sağlamıştır. Toplam 16 radyo oyunu yazan Hasan Erkek, oyunları TRT radyolarında yayınlanmış ve bu oyunlar *Radyo*

Çocuk Oyunları ve *Radyo Oyunları* adlarıyla kitap olarak basılmıştır.¹⁵ Erkek tarafından yazılan ve TRT tarafından ödüle layık görülen *Bedel* isimli radyo oyunu da kitaplaştırılmıştır.

Basılı radyo oyunu arşivine katkı sağlayanlardan biri de Emine Işınsu'dur. Daha çok romanları ile tanınan Işınsu, biri basılmış, biri tek oyundan oluşan iki eseri vardır. Bunlar, *Bir Milyon İğne* ve *Bir Yürek Satıldı* şeklindedir. Bir yürek satıldı adlı oyunu TRT tarafından ödüle layık görüldü. Murathan Mungan, şehir tiyatrolarında çalıştığı dönemde iki radyo oyunu yazmıştır. Ve iki oyunda Ankara İl Radyosu'nda seslendirilmiştir.¹⁶ “Dört Kişilik Bahçe” ve “Ölümburnu” olarak bilinen bu iki oyundan *Dört Kişilik Bahçe* adlı oyunu kitaplaştırılmıştır. Radyo oyun yazarlığı yaptığı ve pek çok kaynakta ismi geçen bir diğer önemli kişi de Turgut Özakman'dır. Özakman'ın kaynaklarda geçen iki oyununa rastlanmaktadır.

Yazılı metinler dışında farklı sitelerden derlenen materyallere göre en çok radyo oyunu yazan ve oyunları sitelerde yer alan yazarlar şöyle: Tayfun Türkili (50), Muzaffer İzgü (37), Nesrin Arısoy, Fazıl Hayati Çorbacıoğlu (15), Yeşim Bayer (14), Mehmet Köseoğlu, Leyla Onat, Mehmet Turgut (13), Seçkin Başkan, Jale Sancak (12), Celal Keskin, Bayram Alacatlı (11), Nihal Gökçek, Selma Fındıklı (10), Ünal Bolat, Burhan Günel (9), Enver Ören, Dinçer Sümer, Mahmut Tunaboğlu, Orhan Asena (8), Mehmet Mert, Nuran Devrez, Nurettin İğci, Şaban Demir (7), Sema Göktaş, Hürol Ulu (6), Orhan Asena, Füzulan Toprak, Bülent Haşım Yanar, Pembe Akgün, Nuriye Yiğitler, H. Zekai Yiğitler, Oğuz Tunç, Fikret Arıt (5), Selçuk Baran, Feyzan Şekercioğlu, Erdal Köroğlu, Hidayet Sayın, Miyase Sertbarut, Lütfiye Aydın, Ümran Devran, Fuat İşhan, Gülşen Girginkoç, Mustafa Kovancı (4), Erdoğan Aytekin Şaban Demir, İsmail Kesici, Nihal Gökçe, Hidayet Karakuş, Sevgi Saygı, Türel Ezici, Hüseyin Erdoğan, Dilek Birbil, Savaş Aykılıç Zeynep Ankara, Ayla Kutlu, Turan Oflazoğlu (3), Sabahat Emir, Neşe Çeyiz, Ufuk Baltacı, Esin Bayraktar, İnci Coşge, Hüseyin Aydemir, Ahmet Öner, Emel İnci, Ümit Köreken-Nesrin Çetin Köreken, Can Kapyalı, Serap Işık, Özlem Ergün, Sulhi Dönek, Fide Acarlar, Kazım Eryüksel, Gürbüz Azak, Sönmez Atasoy, Ömür Şölen Soykan, Musa Aydoğanoglu, İsmail Keseci, Nazım Mirkelam, Mahmut Yesari, Turgut Özakman, Yusuf Ziya Özkan, Zeyyat Selimoğlu, Eşref Karadağ, Sevgi İzgü, Aziz

¹⁵ Hasan Erkek için ayrıntılı bkz. URL -9, 2021.

¹⁶ Murathan Mungan için ayrıntılı bkz. URL -10, 2021.

Nesin (2) olmak üzere pek çok isim vardır. Bir defaya mahsus oyun yazan da çok fazla isim vardır.

Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden Ahmet Hamdi Tanpınar, Memduh Şevket Esendal, Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin, Halit Ziya Uşaklıgil, Necati Cumalı, Ömer Seyfettin, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Peyami Safa, Orhan Kemal olmak üzere pek çok yazarın önemli eserleri “Arkası Yarın” adlı program formatıyla dinleyicilere sunulmuştur.

Radio için oyun yazan sayısız yazar vardır. Fakat çalışmamızda yazılan oyunun sayısına göre en çok oyun yazan yazardan en az oyun yazan yazara doğru sıralamaya çalıştık. Tekli oyun yazıp burada ismini zikretmekle bıraktığımız sayısız oyun yazarı vardır. Kaynaklarda geçen ve metinlerden yoksun oyunların, sitelerde sayısı çok fazla olmakla birlikte yenileri de TRT tarafından belli aralıklarla podcast olarak yüklenmektedir.

3.4. Radyo Oyunu Yapan Programlar

3.4.1 Arkası Yarın

Geçmişten günümüze bakıldığında radyo oyunu yapan pek çok programa rastlamaktayız. Bunların başında ise TRT’nin bu türü adlandırmak içinde çokça kullandığı ve halk tarafından sıkı bir şekilde takip edilen “Arkası Yarın” adlı program formatı gelmektedir. Bu programın en önemli özelliği ise, seri olarak yayınlanan oyunların devamlılık sağlamasıdır. Türk edebiyatının önde gelen isimlerinin eserleri genellikle uzun olduğu için bölümler halinde bu program formatı ile yayınlanmıştır.

Başından sonuna kadar belli bir bütünlük ve dramatik aksiyon öğeleri taşıyan bir programdır. En az beş en fazla on iki bölümden oluşan, düğüm ve çatışma unsurlarının ağırlıkta olduğu, her biri yirmi dakika süren radyo oyunlarıdır (Kars, 1993: 279). Programın formatı oynanacak oyunun bazen günler bazen de haftalara yayılan bölümlerinden oluşmaktadır. Oyunun ilk bölümü ikinci güne ya da diğer haftaya bırakılarak dinleyici de merak uyandırma amaçlanır. Böylelikle programın olduğu her gün insanlar diğer bölümün başlamasını merakla beklerlerdi.

2.4.2. Radyo Tiyatrosu

Çeşitli roman ve hikayelerden uyarlanmış veya doğrudan radyo için yazılmış otuz veya altmış dakikalık süren radyo oyunlarıdır. Başından sonuna kadar belli bir bütünlük gösteren ve dramatik aksiyon unsurları taşıyan Türk Radyolarında yayınlanan programın adıdır (Kars, 1993: 278). Radyo oyunlarının başlangıç temelini oluşturan programlardan sayılmaktadır. Türe özgü adlandırma karmaşası da bu programın adıyla başlar. Tek bölümlük oyunlardan oluşan bir radyo programı formatıdır.

2.4.3. Çocuk Bahçesi

Çocuklar için roman ve hikâyelerden radyoya uyarlanan veya doğrudan çocuk dinleyiciler için yazılan radyo oyunları şeklinde hazırlanan programlardır. Çocuk Bahçesi, her biri on beş dakikalık en az beş en fazla on beş bölümden oluşur (Kars, 1993: 278). Çocuk Bahçesi TRT youtube'da radyo oyunları yayınlamaktadır. Geleneksel Türk tiyatrosu ve mizah örneklerinden Hacivat ve Karagöz'ün yanı sıra Nasrettin hoca konulu piyesler yer almaktadır.

2020'den bu yana Podacto, kendi deyimleriyle kulak tiyatrosu radyo piyeslerini aktif şekilde devam ettirmektedir. Yerli-yabancı olmak üzere elliye yakın oyun oynanmıştır. Oyunlarını da Storytel adlı dijital bir mecra da yayımlamaktadır.

4. RADYO PİYESLERİNDE HALK BİLİMSEL UNSURLAR

4.1. Anonim Halk Edebiyatı

4.1.1. Manzum Türler

4.1.1.1 Türkü

Geçmişten günümüze halen devam eden köklü bir türkü geleneğimiz mevcuttur. “Türkü” terimi, konusu, ezgisi ve şekil özelliği ne olursa olsun, ezgi ile yaratılan pek çok anonim manzumeyi içine alabilecek bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun içindir ki zaman zaman bu terimin kapsam alanına ağıt da ninni de girmektedir... Bize göre “türkü” “Türklere mahsus ezgiler” olup bir nazım şekli veya türünün adı değildir” (Oğuz vd, 2013: 191). Öcal Oğuz, yaygın isimlendirmeyi ve akademik kabulü göz önünde bulundurarak türkülerini halk şiiri türleri arasında göstermiş ve onu “ezgi ağırlıklı tür” olarak tanımlamıştır.

Elçin, sözlü ve yazılı kültürde geçen türkülerin, atasözleri, masallar, bilmeceler ve maniler gibi yaygın olduğunu ifade eder. Bu edebi ürünlere Doğu ve Kuzey Türkleri aynı kökten gelen “yır” veya “cır” adını vermişlerdir. Batı Türkleri ise, Türk kelimesinden doğan ve Türklere mahsus ezgi anlamına karşılık gelen “türkü”yü kullanmaktadırlar. Türküler herkesin anlayabileceği sade bir dil ve hece ile söylenmektedir. Aruzla yazılan örneklerine de rastlamak mümkündür (Elçin, 2004: 195).

Cem Dilçin, türkülerini halk edebiyatının en zengin alanı olarak görmektedir. Ezgiyle söylenen anonim bir halk şiiri olan türkü, bu açıdan bakıldığında kişisel olarak icra edilen türküler içerisinde yer aldığı ve dolayısıyla her iki bölümde de değerlendirmenin mümkün olduğu düşünüldüğünde zengin bir içeriğe sahiptir (Dilçin, 1983: 189). Kısaca türkü, kendine has özellikleri olan ve belli bir ezgiyle söylenen, çoğu zaman kim tarafından söylendiği belli olmayan nazım biçimidir. Hece ölçüsünün her kalıbıyla söylenen türküler, yedili, sekizli ve on birli hece kalıpları kullanılarak söylenir. Türküler konu olarak zengin bir içeriğe sahiptir. Anadolu halkı acılarına, hüznlerine, sevinçlerine, umutlarına türküler yakmıştır.

Radio piyeslerinde yer alan türkü örnekleri özellikle köy hayatını konu alan oyunlarda kullanılmaktadır. Gelenek ve göreneklerin vurgulandığı oyunlarda kullanılan müzik seçimi değişmektedir. Bazen arka planda efekt olarak bağlama sesine yer verilir bazen de türkü örneğine yer verildiği görülür. Radio piyeslerinde geçen türkü örnekleri şu şekildedir:

“Neslihan: “...Bakın amca, o zaman yaz sonuydu. Şimdi bahar. Çiftlik buram buram toprak kokuyordur şimdi... İnsanlar karıncalar gibi tarlalarda; tohumlar atılıyor, bağlar budanıyor, **türkü** üstüne türküler gidiyordur...” (Y/127)

“Kadın –...Yaşamak; saçma ve ahenksiz bir **türkü** gibiydi. Denize attım kendimi, kurtardın.” (BYS/34)

“Mehmet –Ne verdiniz şimdiye kadar bana be? Ne verdiniz bir sağlam dal mıydı, tutunacak? Ha? İnsanlık, sevgi ve eşitlik üstüne yıktık bütün **türküleri**... Nerede o türküler, nerede; mavi ve aydınlıktı. Yüreğimi doldurmuştu sevginiz... Nerede o **türküler**, sıcak ve büyüktü. İnsanlar, küçücük, küçücük insanlar üstüne yaktık...

Eskici –Eskiler alıyorum, paltolar, karyolalar, **türküler**, fikirler alıyorum... Eskiciii...” (BMİ/13)

“Savaşçı –Göğüs göğüse bir çarpışmaydı. Hangi savaş olduğunu anımsamıyorum. Akşam güneş batınca her iki tarafın da yığınla ölü doldurmuştu savaş alanını. Bir **şarkı** sesi duydum. Askerler ölen arkadaşlarının çevresinde hem ağlıyor hem şarkı söylüyorlardı. Ölen askerlerin sevdiği şarkıları. Onca savaşı anımsamıyorum da o şarkıları anımsıyorum şimdi.” (SBV/143)

“Türkü –Kimler koktu kimler koktu / Onu bunu ihbar eden / Her kim ise onlar koktu / Kimler koktu kimler koktu / Doğru söze yasak koyan / Haksız yere dayak atan / Her kimse onlar koptu /...

Anlatıcı –Bu **türküleri** bir gazetecinin çıkardığı söyleniyor. Tüm basın yayın organlarının susturulduğu bugünlerde bir tek susmayan o. Onun sözleri duvarlara yazılıyor, fısıltı gazetesiyle de her yere anında dağılıyor.” (BÇKF/156)

“Eroğlu –Diyesiler ki, sevdalandığı kızın önünde diz kırmış... Benim bildiğim erkek takımı, zeybek oynarken diz kırar ancak. (Efekt: saz çalar)” (BMS)

“Ayşe –Eferin kız, pek güzel demişsin, ozanlar örneği laf etmişsin.

Elif –He he. Benimki de fes rengiydi. Seninle “**et koydum tencereye, yar geldi pencereye**”, zeybeğini oynarken...” (BMS)

“Eroğlu –Kıratıma bineyim/yar yoluna gideyim...

Türkü –Yüce dağdan bir yel eser /Tozar Elif diye diye/ Deli gönül abdal olmuş/ Aman aman gezer Elif Elif diye...” (BMS)

“Eroğlu –...İçim bir hoş oldu böyle... Çekti gitti. **Tevekeli Ozan**, ‘aşk ateşten gömlektir,’ dememiş.” (BMS)

Ali Ağa –Geçenlerde Tüfekçilerin Recebin düğünde; ‘Yarım gitti askere, alır gelir teskere’
*türkü*sünü çağırmış hep.” (BMS)

“Büyük Amca –Erken kalkıyorum evlat. Beşte! Gün doğunca ben bahçedeyim. Bir *türkü*
ben tutturuyorum bahçede, bir *türkü* bülbüller tutturuyor...” (BA)

“Büyük Amca –Yok canım, o yorulduğu zaman şöyle sırtıma aldım mı *telli türkü*yü söyleye
söyleye...” (BA)

“Fidan –Evimizin ardı bahçe,
Bahçede söğütler ince,
Kesik bir dal gibi korurum,
Beni ellere verince...
Anam anam, güzel anam,
Ölürüm ben dayanamam,
Bu gencecik yaşımda,
Yaban ellere varamam...” (B/12)

“Fadime –Ağladım ağladım durdum,
İçimi dağladım durdum oy.
Meyve dolu ağaç idim,
Dolu vurdu kurudum kaldım oy.” (B/30)

“Gülsüm –Kuşlardan çiçeklerden erken kalkarız,
Türkülerle karşılaşırız şıyan günü..
Oya işleriz evlerin serin odalarında,
Kızgın tarlalara su taşırız aş taşırız...” (B/41)

“Fadime –Bağbozanlar üzüm toplar
Kurutur da kışa saklar,
Umudunu kesmeyenler,
Uzayan yollara bakar....
Bahtımı kapkara yazdın,
Kapkara yazdın yazgımı,
Kurban olam mevlam sana,
Koru oğlumu kızımı...” (B/59)

“Aslan –Aslan bir okul türkü*sü* söylemeye başlar).
Biz aslan yavruları,
Ormanın gelecek kralları,
Dersimiz açık havada,

Avlamak çakalları.” (K/63)

“Fatma –Yine gam yükünün kervanı geldi...

*Şaziye –Kızım sen gürültüsüz iş yapmaz mısın? Ne ağzında bir **türkü** tutturmuşsun!..”*
(DK/30)

“Delikanlı –(Türkü söyler) Geceler yârim oldu /Ağlamak kârım oldu hey, merhaba!”
(YA/46)

“Mustafa –(Kendi kendine türkü söyler) Benim bir annem vardı elleri kınalı/ Dağda gezerdi severdi koyunları/La la la la la. Benim bir annem vardı elleri kınalı.” (BG/60)

*“Bekir Başkan –Vay vay vay. Şiirler, şarkılar, **türküler**. Ne güzel memleket.”* (11’11/51)

İncelenen oyunlarda on beşe yakın oyunda gerek terim olarak gerekse de ezgisel olarak türkü geçmektedir. Ancak türkülerin varlığına ezgileriyle dokuz metinde rastlarız. Özellikle köy hayatını konu alan oyunlarda türkülerle çokça rastlamak mümkündür. Köy ve köy hayatını konu alan oyunları podcast olarak dinlediğimizde arka planda mutlaka bir bağlama sesi duyarız. Bazı oyunlarda bağlama sesine eşlik eden türküler söylenir. Oyunlarda türkü duymak her zaman mümkün değildir. Geriye kalan altı oyunda ise sadece kavram olarak türkü terimine yer verilmektedir.

4.1.1.2. Ağıt

Türk kültürüne baktığımızda “ağıt yakma” kavramıyla karşılaşmaktayız. Çok eski tarihlerden beri hayatımızda önemli bir yeri olan ağıt yakma geleneği halen devam etmektedir. Türkü sınıflandırması içinde de değerlendirilen ağıtlar, bir kişinin ölümünden sonra duyulan acıyı ifade eden türkülerdir. Ağıt, sadece ölüm karşısında duyulan acıyı ifade etmek için yakılmaz. Doğal afetler, savaşta yaşanan kayıplar ve yenilgiler, korkuyu, endişeyi, üzüntüyü ifade etmek için de yakılmaktadır.

Dilçin, ağıtı birinin ölümü üzerine hissedilen acıyı anlatmak için söylenen şiirler olarak ifade eder. Ölümün hüznü ile ölen kişinin sevapları da anlatılır (Dilçin, 1983: 342). Ağıt yakanlar, ölen kişinin arkasından hissedilen acıyı, hayattayken yapmış olduğu iyilikleri yad ederler. Divan edebiyatındaki karşılığı mersiye olan ağıt, eski Türk geleneklerinde ölen kişinin ardından ayin yapmak âdetine, bir diğer ifadeyle “yuğ” törenlerine kadar götürebiliriz. Bugüne bakıldığında Doğu, Orta ve Güney Anadolu’da ölü için ağıt yakma geleneğinin varlığına rastlamaktayız. Ölen kişinin evini ziyarete gelenler, özellikle halk şiiri geleneğine

yabancı olmayanlar, duygularını şiir halinde anlatır ve yalan da olsa ağlarlar (Güzel ve Torun, 2003: 175). Çalışmamızda yer verilen oyun metinlerinden iki tanesinde ağıt yakma geleneğine rastlanmaktadır.

“Politikacı –Devrimden hemen sonraydı. İsyancıların asılmalarını emretmiştim... İsyancıların hepsi kurşuna dizildi. Kent alanında hiç kimse yoktu, kurşuna dizilenlerin cesetlerinden başka. Bir kadın gördüm. İsyancılardan birinin başını kucağına koymuş okşuyor, zaman zaman da eğilip ölünün yüzünü öpüyordu. Sonra bir **ağıt** söyledi yavaştan. İnce bir sesi vardı... (SBV/143)

“Savaşçı –Göğüs göğüse bir çarpışmaydı. Hangi savaş olduğunu anımsamıyorum. Akşam güneş batınca her iki tarafın da yığınla ölü doldurmuştu savaş alanını. Bir şarkı sesi duydum. Askerler ölen arkadaşlarının çevresinde hem ağlıyor hem şarkı söylüyorlardı. Ölen askerlerin sevdiği şarkıları. Onca savaşı anımsamıyorum da o şarkıları anımsıyorum şimdi.” (SBV/143)

“Meryem –Dertli başımın üstünde,

Kara bulutlar dolandır.

Gözlerim yollarda kaldı,

İçim sıkılır daralır...” (B/73)

“Meryem –Murat’ımı vurdular... Ben napayım şimdi... Başımı hangi taşlara vurayım...”

(B/77)

“Fadime –Duyun komşular duyun, ah neler oldu,

Gözü dönmüş baba, oğlunu vurdu.

Bahtsız anasının körpe kuzusuydu,

Serilmiş yatıyor kanlar içinde...” (B/83)

“Meryem –Anan, bacın karaları bağlıyor,

Gözlerinden kanlı yaşlar akıyor,

Komşular toplanmış yasın tutuyor,

Uyan Murat’ım desem, uyanmaz mısın....

“Fadime –Kötü kaderimin gözleri çıksın,

O da benim çektiklerimi çeksın,

Şu koca dünyada, kimsesiz kalsın,

Acıyla kıvransın eller içinde...

“Meryem –Gurbet ellerde, okullarda okudu,

Gençliğinin tadına doyamadı,

Murat'im Murat'im murad almadı,

Uyan Murat'im desem, uyanmaz mısın..." (B/84)

"Fidan –*Yatma ağabey yatma, öyle yerlerde,*

Sevdiğin bekliyor uzak ellerde,

Hani o konuşan dillerin neredede,

Ağlar anan, bacın, uyanmaz mısın..." (B/85)

Boratav, sadece ölüm için yakılan ağıtlar üzerinde dururken ağıt türünü ölüm törenleri içinde yer alan türkülerle sınırlandırmaz. Ağıtların pek çok çeşidinden bahseder. Bunlar; doğal afetler, gelin ağıtları, yangınlar, yenilgiyle sonuçlanan savaşların bıraktığı derin acılar, kıtlık, hastalıklar, ayaklanmalar (Boratav, 1982: 445) gibi pek çok örnek verir. Oyunlarda yakılan ağıtların konu bakımından çeşitli olması Boratav'ın cümleleriyle açıklanabilir. Ülker Köksal'ın *Sıfıra Bir Var* adlı oyununda ağıtın biçimsel özelliklerinden ziyade savaş meydanında ve sonrasında yaşanan acı dile getirilmektedir. Hasan Erkek'in *Bedel* adlı oyununda ise trajik bir şekilde sonuçlanan ölümlerin ve iki annenin ağıt yaktığı görülmektedir.

4.1.1.3. Ninni

Ninniler de tıpkı ağıt gibi türkü sınıflandırması içinde gösterilmektedir. "Ninni yavrum ninni" ibaresi ile başlayan ninniler, annelerin çocuklarını sakinleştirmek ve uyutmak için söyledikleri ezgiyle söylenen şiirlerdir. Çocukları uyutmak için kullanılan bu ezgi; sakinleştirici, rahatlatıcı ve uyku getiren bir ezgidir. Ninniye söyleyen kadın ya hazır şiir örneklerinden yararlanır ya da doğaçlamaya başvurur. Ninnilerde kadınların da kendilerini ve çocuklarını üzen durumlardan yakındıkları görülmektedir. Bu yönü ninnileri bir ölçüde ağıtlara yaklaştırmaktadır. Övgü dolu sözler içermeleri ya da tamamen övgüye değer olmaları da onları "alkış"a yaklaştırmaktadır (Oğuz vd. 2008: 195). Sözlü edebiyat ürünleri arasında yer alan ninnilerin etkisi günümüzde de devam etmektedir. Çalışmamızda ele alınan oyun metinlerinin sadece beşinde bu ürünlerin varlığına rastlanmaktadır.

"Aysel –*Bir şey olmaz **ninni** gibi gelir ona... Bana da öyle geliyor..." (Y/5)*

"Ayşe –*Eeee benim cici bebeğim, hu hu hu ninni benim güzel kızıma, uyusun da büyüsün ninni. Eeee, huu... Tıptış tıptış yürüsün."* (BMİ/56)

"Çocuk –*Anne... **Ninni** söylesene, N' olur...*

Genç Kadın –Niiinni... Niiinnnni... Uyusun oğlum... Ee... Ninni... ” (SB/122)

“**Anlatıcı** –...Genç bir annenin, bebeğini uyutmaya çalıştığı küçük evindeyiz. Konuk olarak bir de Yaşlı Kadın var.

Genç Kadın –Niiinnnnii... Ninni benim kuzuma, hu huuu... Rahatına bak komşum. Şimdi uyur bebecik.

Genç Kadın –Eee eeee e... Büyüdü ya ninesi.” (BÇKF/150)

“**Aslan** –Sana **ninni** de söyleyeyim.

Tilki –Aman efendim, beni şımartıyorsunuz.” (K/132)

Emine Işınsu'nun, *Bir Milyon İğne* adlı oyununda, Ülker Köksal'ın da *Sil Baştan* ve *Binbir Çiçek Kolonya Fabrikası* adlı iki oyununda ninni türünün ezgisel biçimine rastlanmaktadır. *Sil Baştan* adlı oyunda içinde bulundukları zor durumdan bir nebze de olsa uzaklaşma durumu söz konusuken, *Binbir Çiçek Kolonya Fabrikası* adlı oyunda bir annenin çocuğunu uyutmak ve sakinleştirmek amacıyla ninni söylediği görülmektedir.

4.1.2. Mensur Türler

4.1.2.1. Masal

Masal, sözlü edebiyat kültürünün bir ürünüdür. Kim tarafından söylendiği belli olmayan, olağanüstü kahramanlara ve kurguya sahip olan bir anlatı türüdür. Saim Sakaoğlu, masalı şöyle tanımlamıştır: “Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım geleneğidir” (Sakaoğlu, 2012: 2). Masallar her ne kadar kurgu olsa da dinleyen kişiler tarafından inandırıcı bir etkiye sahiptir.

Karakter ve vakaları, insanüstü ve doğaüstü niteliklere sahip hikayelerdir. Masallarda hayal gücü baskındır; inanılmaz ve sıra dışı konuları içeren masallar, dinleyiciyi gerçek dünyadan uzaklaştırıp hayali dünyaya hazırlamak için tekerlemeye benzer sözlerle başlar (Güzel ve Torun, 2003: 197). Masalların genellikle tekerleme biçimindeki sözlerle başladığını görürüz. Masal bu bakımdan kendine özgü birtakım özellikler ihtiva eder. Masal anlatıcısı olarak daha çok kadınlar ön plana çıkmaktadır. Bunun nedeni ise toplumun kadına biçtiği rol ve çocuk yetiştirme konusunda kadına daha çok görev düşmesi yatmaktadır. Masal anlatıcıları, kimi zaman hoş vakit geçirmek kimi zaman da masalın hayal dünyasıyla gerçek dünyayı birbirine yaklaştırarak gelecek kuşağı eğitmeyi amaçlamaktadır. İncelenen oyunlarda hem masal

türüne ait örneklerle hem de masal formellerine yer verildiği görülmektedir. Yaklaşık on dokuz oyunda masal türüne ve formellerine rastlanılmaktadır.

Emine Işınsu, *Bir Milyon İğne* ve *Bir Yürek Satıldı* adlı oyunlarının her ikisinde de masal formellerini kullanmıştır. *Bir Yürek Satıldı* adlı oyunda masalın içeriğine değinirken *Bir Milyon İğne* adlı oyunda ise kahramanın kendi içinde verdiği mücadeleyi masal unsurunu kullanarak içselleştirmiş ve masalı terim olarak kullanmıştır.

“**Adam** –Geceleri, fırtına **canavarlar** gibi ulurdu... Dalgalar çarpardı sahile, denize kadar inerdim. Taşlar ayaklarımı kanatırdı. (Bir kahkaha atar.) Bu kanları seviyordum, ama deniz onları yıkadı, götürdü. Denize düşman oldum.” (BYS/18)

“**Adam** –Ah yüreğim sevinçten çıldırır, gururdan şişerdi. Parmaklarımı bir oynatmam kafi, en hünerli büyücünün en keskin sihirinden daha etkili.” (BYS/20)

“**Koleksiyoncu** –**Gökkuşağı taşı**.

II. Erkek –Ne renkler!

Koleksiyoncu –**Masallardan “sabır taşı” derler adına.**

I. Erkek –Hani genç **prenses** oturmuş, derdini anlatmış da, taş dayanamamış, orta yerinden çatlamış.

I. Kadın –Kızın yüreğine bir şey olmamış da, taş çatlamış.” (BYS/22)

“**Kadın** –(Ayakta, çok hafif, dans eder gibi konuşur.) Bilmem, anlattıklarını düşünüyorum da, **masal** gibi. Öyle tüller içinde kadınlar, yakalarına beyaz karanfil takan erkekler... Müzik de olur bilir misin, vals yaparlar. Bir de balonlar uçuşsun isterim, yüzlerce binlerce balon...” (BYS/37)

“**Kadın** –Seni tanımıyorum, arada sırada anlattığın **masallardan** başka...” (BYS/48)

“**Selim** –**Masallara** mı kaldı işimiz?” (BMİ/25)

“**Mehmet** –(Bağırır.) Ne **masalı**, ne masalı arkadaş? Sanır mısınız ki benim farkım vardır, öyle bir fıçıya düşmüşten.” (BMİ/25)

Ülker Köksal’ın, oyunlarında kullanılan dilin biçimsel olarak masala yaklaştığı görülmektedir. Köksal’ın oyunları olağanüstülüklerle doludur, aynı zamanda oyun içinde “Anlatıcı Kişi” bulunmaktadır. Köksal dışında anlatıcı kişiye başka oyun yazarları da yer vermiştir. Anlatıcı kişi, olayın tam odak noktasında ve bazen de kahramana eşlik eden rehber konumundadır. Köksal’ın, *Binbir Çiçek Kolonya Fabrikası* adlı oyununda anlatıcı kişi, olayları anlatmakla kalmayıp oyun kahramanlarının içine düştükleri durumları içselleştirerek dinleyicileri de ortak etmektedir. Yazar oyunda, geleneksel masal yerine

masal unsurlarını kullanarak yeni bir masal metni oluşturmuştur. Oyunda koku hastalığına yakalanan başkana, karısı çok eskilerde yaşanan bir olayı masallaştırarak anlatmaktadır. Fakat başkan anlatılanların uydurma bir masal olduğunu düşünerek masalı ironik bir şekilde eleştirmiştir. Yazar, masal formellerini kullanarak yeni bir oyun metni kurgulamıştır. Masalların daha çok çocuklara anlatıldığı düşüncesi, Köksal'ın oyunlarında yerini yetişkin kitleye bırakır. Yazar, bu oyunda çocuklara anlatılan masalların yerine daha çok yetişkinlere hitap eden bir kurguya yer vermiştir.

“Anlatıcı –İşte her şey o yaz gecesi Başkan’ın evinin o güzelim bahçesindeki, canlı müzikli, danslı, eğlence sırasındaki bu konuşmayla başladı. Kokuları, renkleri birbirinden güzel, binbir çiçeğin yetiştiği Binbir Çiçek Ülkesinde garip değişiklikler o gecedan sonra başladı...” (BÇKF/149)

“Karısı –Geçende anlattılar... Çok eskilerde de böyle bir hastalık varmış. Bir adam... Öyle pis öyle pis kokarmış ki hiçbir kız onunla evlenmek istemezmiş. Sonunda kendi halinde çirkin bir kız bulmuşlar. İkisi de nikâhtan önce birbirleriyle hiç görüşmemişler. Nikâh günü adamcağız evini kokulu çiçeklerle doldurmuş, kolonyalar, esanslar sürünmüş... Neyse uzatmayalım. Düğün gecesi kızcağız doğru babasının evine kaçmış. Sonracığıma... Kızın babası kızmış, bağırmış, çağırmış... “Koksa da kocandır, bundan sonra da senin yerin kocanın yanındır”, diyerek kızı kocasının evine yollamış... Zamanlardan zaman geçmiş... Günlerden bir gün yaşlı bir kadın evlerine gelmiş. “Senin derdinin çaresini biliyorum kızım,” demiş. Sonra da ne yapacağını anlatmış kızı. Adamcağızı çırılçıplak soyup toprağa gömmüşler. Yalnızca başı dışarıda kalmış. Toprağı bir güzel sulamışlar. Islak toprak kuruyuncaya kadar da beklemişler. Yaşlı kadın, “Bütün pislikleri, kötü kokuları ancak toprak paklar,” diyormuş. Doğru da... Neyse uzatmayalım... Üç gün sonra zavallıyı taş kesmiş bir halde topraktan çıkarmışlar. Çıkış o çıkış, ama adam mis gibi. Ertesi gün de gömüldüğü yerden zehirli bir ot boy vermiş.

***Başkan –Masal mı bu hanım?.. Bütün bunlar uydurma hanım. Masal. İnanmam bunlara...”** (BÇKF/151-152)*

“Anlatıcı –Olaylar büyük bir hızla gelişti. Susmayanlar ya başka ülkelere kaçtılar ya da sürgün edildiler. Hapishaneler doldu taşı... En sonunda da ülkenin güneşiyle, rüzgarıyla, yağmuruyla, toprağıyla güzel renklere, güzel kokulara bürünen çiçek tarlaları da kurudu... Aradan yıllar geçti. Binbir Çiçek Ülkesinde çiçeklerin kokmaz olduğu günlerden sonra köprülerin altından çok sular aktı... Hiçbir şeyin değişmeyeceği sanılan ülkede değişim başladı...” (BÇKF/157)

Muzaffer İzgü, *Büyük Amca* adlı oyunda masalın dil özelliklerini kullanarak oyun içinde yeni bir masal metni kurgulamıştır.

“Büyük Amca –...İki adam varmış. Biri başka dil konuşuyormuş, öteki başka dil... Bunların ikisi bir gün bir pınarın başında buluşmuşlar. Başlamış biri konuşmaya, ama öteki onun dilinden anlamıyor ki. Sonra öteki konuşmuş, hiç birbirlerinin dilinden konuşmamışlar... Konuşa konuşa da dost olmuşlar. Önceleri ağaç bıçağın dilinden anlamazdı, bıçakta ağacın dilinden... Ama ben onları şu parmaklarımla anlaştırdım...” (BA)

Cahit Zarifoğlu, radyonun eğitime ve bilgilendirme işlevini göz önünde bulundurarak oyunlar yazmıştır. Zarifoğlu’nun hedef kitlesi çocuklardır. Radyo oyunlarında ele aldığı konular, kullandığı kişi ve mekanlar çocukların ilgisini çekecek şekilde özel olarak seçilmiştir (Bulut, 2021:132-133). Çocuklara yönelik oyunlar yazan ve masal dili kullanan Cahit Zarifoğlu, *Katıraslan* ve *Yüzen Fil* adlı oyunlarında kahraman olarak hayvanları seçmiştir. Oyunları olağanüstülüklerle doludur. Fantastik türde yazdığı en çok bilinen oyunu ve oyunları içinde en kalabalık oyuncu kadrosuna sahip *Katıraslan* oyunudur. *Katıraslan* dışında kalan oyunlarda, oyuncu kadrosunun minimum düzeyde tuttuğu görülür. Yazar, oyunda masal terimini ve masal formellerini kullanmıştır.

*“Avcı –Bırakın bu saçmalıkları. Zırvalıyorsunuz. Siz Aslında kurnaz bir tilkiyi kovaladınız, sonra da onu vuruyorum diye içinizden birini yaraladınız. Şimdi ise bana bu **masalı** anlatıyorsunuz.”* (K/90)

“Baykuş –Biz baykuşlar ormanın en sessiz hayvanlarıyız, ama her şeyden haberimiz olur. Tilkinin kolu kırılmış. Bir tavşanın arkasından koşuyormuş. Ayağı bir dala takılmış. Soluğu hayvan hastanesinde almış.” (YF/25)

Olağanüstü kurgu ile oyun yazan bir diğer isim ise Nazlı Eray’dır. Eray’ın, oyunlarında kullandığı dil de yukarıda zikrettiğimiz oyun yazarlarına benzer. Hem kurgusal olarak hem de biçimsel olarak farklı diyebileceğimiz yer yer olağanüstü yer yer de güldürü unsuruna başvurur. *Bakır Lamba* adlı oyununda lambadan çıkan Alaaddin yerine Fetullah’tır. Yazar, “Alaaddin’in Sihirli Lambası” adlı masaldan hareketle yeni bir oyun metni kurgulamıştır. metinlerarası ilişkiler bağlamında “Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm”¹⁷ yöntemine başvurduğu görülmektedir. Mizansen bir yaklaşımla ele aldığı oyunlar hem çocuklara hem de

¹⁷ Alaycı (gülünç) dönüştürüm yöntem için detaylı bkz. Kubilay Aktulum, *Metinlerarası İlişkiler*, Ankara, Öteki Yayınevi. 1999, s.126.

yetişkinlere hitap edebilen, eğlendiren ve eğlendirirken düşündüreren bir biçimde ele alınmıştır.

“**Fetullah** –Alaaddin, elinde tuttuğun **Alaaddin'in Sihirli Lambası**. Ben de lambanın içinden çıkan cin Fetullah.” (BL/39)

“**Fetullah** –(Acı acı güler.) Alaaddin, zaman değişti. O senin anlattıkların çocukların kulaklarına fısıldanan **masallarda** kaldı. Yavrum ekmek aslanın ağzında. Kaç yıldır uğraşıyorum bir devlet dairesine kadrolu odacı olarak dahi giremedim...” (BL/40)

Murathan Mungan tarafından yazılan, *Dört Kişilik Bahçe* adlı oyunda, oyun için kurgulanmış masal örneğine yer vermektedir. Oyun içinde anlatılan masal, aynı zamanda çocuğu eğitme işlevinde kullanılmıştır.

“**Afife Reşat** –Siz çocukken, size bir **masal** anlatırdım hani. Annesini çok seven, onun kucağından hiç inmek istemeyen bir çocuğun masalıydı bu... En sonunda çocuk annesinin göğsünü yarıp içine saklanmak isterken, istemeden annesinin ölümüne sebep oluyordu.

Fatma Aliye: –(Kırık bir sesle.) Hatırladım anne. Bize mesafeli sevmeyi öğretmek için anlatırdın bu **masalı**.” (DKB/58)

Ahmet Özdemir, *Duble Kaynana* adlı oyunda hikâye terim anlamında kullanmış ve oyun içinde masalın dil özellikleri kullanılarak yeni bir metin kurgulanmıştır.

“**Fahri** –Efendim bu bir **hikâye**dir. Bilmem bilir misiniz? Neyse başınızı ağrıtmayayım... Adam iş aramaya başlamış. Şura senin, bura benim derken hayvanat bahçesine kadar gelmiş... Çıkmiş müdürün karşısına. Müdür hayvanat bahçesinde olan tek gorilin geçen hafta öldüğünü, şimdi yenisini bulmalarının imkansız olduğunu anlatmış... “Seni onun postuna sokacağız, kafeste çaktırmadan vaziyeti idare edersin. Çevik bir adama benziyorsun... Bu işi becerirsen sana ayda temiz 200 bin lira var”, demiş. Bizimki teklifi kabul etmiş. Posta bürünüp girmiş kafese. Fakat ne olduysa eli kayıp ağaçtan düşünce olmuş. Ayağını tutarak komşu kafesin tellerine doğru sıçramış. Bir de ne görsün. Burnumun dibinde komşu kafesteki aslan, pençelerini tele dayamış homurdanmıyor mu? Bizimki iyice korkmuş. Çıglık çıglığa “Ben gorillikten vazgeçtim” diyormuş. Komşu kafesteki aslan ne yapmış biliyor musunuz?.. Sus şapşal, demiş; durumu idare et...” (DK/46)

Ülkü Ayvaz da oyunlarında masal formellerinden faydalanır. Hem yetişkinlere hem de çocuklara hitap eden bir dili vardır. Kurgusal olarak sıklıkla olağanüstülüklerle başvurur. *Yorgun Atlar* adlı oyunda, masal türüne ait sayı formellerine; *Bağlanma* adlı oyunda ise

anlatıcı kişiye yer verir. Anlatıcı, oyunda kahramana yol gösteren, akıl veren rehber konumundadır. Yazar, oyun kurgusunda sayı formellerini kullanmış ve oyun içinde anlatıcı kişiye yer vererek yazılan oyunu masallaştırmıştır. Oyunun sonunda ise oyunu masal türüne benzeyen bir sonla bitirmektedir. *Çekmece Komedi* adlı oyun ise yine olağanüstü bir kurguya sahip, oyuncu yelpazesi geniş olan bir oyundur. Yazar, masal terimine ve sayı formellerine yer vermektedir.

“Küçüköğül –(İç çeker.) Hatırlıyor musun: Biz üç oğul, sen, anamız babamız birlikte uzak bir yere pikniğe gitmiştik...” (YA/40)

“Arabacı –(Soluk soluğa.) Ah,siz bu hayvanı bilmezsiniz Bey. Ne güzel bir attır o. Anasından yadigar kaldı bana. Bunu doğururken ölüp gitti zavalıcık. Elime doğduğunda anlamıştım cin gibi bir şey olduğunu. Daha üç aylık bir taydı. Baktım, serpildi gelişti.” (YA/41)

“Küçüköğül –Hey, çocuklar biz Üç Elma Sokağını arıyoruz. Biliyor musunuz?” (YA/44)

“Oğul –...İnek gün doğarken kan içinde kaldı, öldü tabii. Babam, dedeye “keselim şu hayvanı, yazık ziyan olacak”, dedi, ama Dede dinlemedi. Götürüp sazlığa attılar. Sonra biz anamla üç gün uyuyamadık, inanmazsın, gece hep rüyamda kan gördüm.” (B2/63)

“Kız –Dede’yle dost oldun burnun Kaf Dağına erdi. (B2/86)

“Kız –Sanada üç gün izin, ya beni istet, ya da bir daha buralara gelme.” (B2/87)

“Anlatan –Dede 2 yıl sonra öldü. Küçüköğül hala ardından ağlar. Ve öyküde böylece bitmiş oldu. Bitti mi dersiniz? Yıllar yılı kovaladı, Küçüköğül evlenip çoluk çocuğa karıştı. Dedenin sözünü dinleyip baba evinden ayrılmadı, birlikte bir ömür sürdüler. Oysa başını alıp uzaklara gitmek isterdi...” (B2/97)

“Anne –Padişah Padişah... Sultan mıdır, Padişah mıdır...” (ÇK/128)

“Anne –Uzan kucağıma kızım, yat dizlerime. Saçların ne kadar güzel. Küçükken daha kıvrır kıvrır. Sarı bukleler. Anne, derdin küçükken annem, dizlerin yumuşacık, sıcak... Anlat hadi, derdin, masallar anlat... Uzanırdın usulca... Gözlerini usulca kapatırdın.” (ÇK/129)

“Anne –...Irmak donmuştu. Alıp başını giden bir yağız at, buzlara gömülmüş, çırpınmıştı. Kaybolup gitmişti sonra. Dört avuç un vardı idi torbada, iki avuç ona verirdim. Yürümeye başladın; üç adım attın. Konuşmaya başladın; bir dinler üç konuşurdun. Üç çeşmeden su taşıdım sana, üç günlük yollardan ekmek getirirdim.” (ÇK/140)

“Üniversiteli –Kamyon taşlı yolda ilerlemek için çırpınıyordu. Toz, her yanı toz kaplamıştı. Alev aldı motor. Açıl kapı açıl; açılın kapılar açılın.... Ah o zor geçitler. O, dramın kaynakları. Düş ülkesi kayıptı... Dağlar ses veriyordu uzaktan: Yetiş yetiş yetiş...” (ÇK/130)

Zeynep Ünal, *Hoş Bir Tesadüf* adlı oyununda güncel konulara yer verirken yabancı kültüre ait masal örneğine gönderme yapmıştır. Oyunda metinlerarası ilişkiler bağlamında “Anıştırma (allusion)”¹⁸ yöntemi kullanılmıştır.

“*Neşe –O kadın dediğin kadını hatırladın mı? Serap'ın üst katında oturan anasının gözü kadın. Hani Serap'ın değil sanki **Pamuk Prenses**'in üvey anası demiştin.*” (HBT/71)

Podact'o'ya ait güncel oyunlara bakıldığında masal terimine, masal giriş formellerine, metinlerarası ilişkiler bağlamında masal isimlerine ve masal türüne ait unsurlara yer verilmektedir. Ahmet Sami Özbudak *Yel* adlı piyesinde metinlerarası ilişkilerden yararlanmış ve masal terimini kullanmıştır. Bunun yanı sıra metin için kurgulanmış, masal formelleri kullanılarak yeni bir masal metni oluşturulmuştur.

“*Melinda –Doğu Roma İmparatoru Birinci Aleksios'un kuşunun bu ağaca dönüştüğü söylenir...Annem mademki bu ağacın altına oturdun o zaman bu hikayeyi anman gerekir derdi.*

Thelma –Ezberledik bu *masalı*.

Yel –Doğu Roma imparatoru Birinci Aleksios, Konstantinopolis sokaklarında bir kuşun peşine düşmüş. Bu kuş rüyasında ona demiş ki. Yeryüzünde kalan türümün son örneği benim, o kadar yalnızım ki beni vurdurup acıma son verirsen, iktidarın baki olacaktır. Bunu yapsa yapsa senin gibi bir imparator yapar, demiş. Bunun üstüne Aleksios emrindeki askerlere o kuşu bulmasını emretmiş. Her gün imparatorun huzuruna onlarca kuş ölüsü geliyormuş. Ama bir türlü rüyasında gördüğü o kuşu bulamamış imparator. Azap çeker olmuş, uykularından olmuş. O kuş bulunmadıkça iktidarının yavaş yavaş elinden gittiğini hissetmiş. Oysa askerlerlerden biri o kuşu vurmuş ama ölüsünü getirememiş. Kuş toprağa düşer düşmez bir ağacın kökü olmuş. İşte o ağaç da bu ağaçmış...” (Y2/4)

Masalların giriş bölümündeki tekerlemeler dinleyiciyi/okuyucuyu masaldaki olağanüstü durumlara hazırlar. Bu kapsamda değerlendirildiğinde Özen Yula, *Yakındoğu'da Emanet* adlı oyununda masalın giriş formeline yer verdiği görülmektedir. *Gözü Kara Alaturka* adlı oyunda ise masalların gerçek hayatı yansıtmadığını, kurgusal metinlerde işlenen konuların gerçek hayattaki gibi olmadığını, masal ve hikayelerde yer verilen, her şeyi göze alıp kavuşan ve mutlu olan aşıkların gerçek dünyanın yaşantısıyla aynı olmadığını toplumsal bir eleştiri yaparak ironik bir dille ifade etmiştir.

¹⁸ Anıştırma (allusion) yöntemi için ayrıntılı bkz. (Aktulum, 1999: 108).

“**Adam –Evvel zamanda**, bir adam, bir kaplan beslermiş içinde. Yemeğini veriyorum, suyunu da. Suyuna gidiyorum onun. Yüzü suyu hürmetine neler yapıyorum neler. Yediği önünde, yemediği ardında affedersiniz. Ağır ağır geziniyor içimde. Kuyruğunu çarptıkça kalbimin çeperine canım kıyımlar istiyor, cinayetler, darbeler, kim vurduya gitmeler, derin uykusuzluklar...” (YE/2)

“**Adam –Koyunlar gördüm** kardeşim, itler gördüm ve pireler. Sorduklarında sahte adlar verdim onlara, yanlış adresler, bilinmedik doğum yerleri, yaşıma yakın doğum yılları. Hayat hikâyeleri istiyorlardı, anlattım. Hepsi ne kadar muhtaçmış inanmaya. İnandılar. Anlattım. Kelimelerin laneti sardı çevremizi. Anlattım. Dinlediler. İnandılar...” (YE/5)

“**Rüstem –Geç bunları bir kalem!** Öyle büyük aşklar söylencelerde olur. Leyla ile Mecnun, Ferhat ile Şirin, Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Arzu ile Kamber... Bunlar **masal**, söylence, hikâye.” (GKA/21)

Sami Berat Marçalı, *Limonata* adlı eserinde masal terimini kullanarak masalın kurgusal özelliğini vurgulamıştır.

“**Ege –Ben biliyorum.** Gerçekten inanırsan her şey olur.

Koray –Sen iyice masalcı oldun.” (L/40)

Ahmet Sami Özbudak, *Kar Küresinde Bir Tavşan* adlı oyununda masal formellerini kullanarak oyun için yeni bir masal metni kurgulamıştır. Bunun yanı sıra oyunda metinlerarası ilişkiler bağlamında yabancı kültüre ait masal ismine ve oyunda masalların girişinde kullanılan kalıplaşmış formelere de yer vermektedir.

“**Şelale –İlahi çocuk** baştan mı istiyorsun? Peki. Başlıyorum o halde. Buradan çok uzaklarda, belki de çok yakında bir yerde. Mor bir deniz varmış. Dalgaları dağlar boyu, rüzgarları hırçın ve görkemli. Evet, evet Mor Deniz orası. Mor Deniz'in ardında Mürekkepten Atlar Kalesi varmış. Bu kalede baba kral, kraliçe ve prens yaşamış. Üçü birden coşku ve mutlulukla oturmuş her gece akşam yemeğine. Baba kral oğluna çok güvenirmiş, bir gün Mürekkepten Atlar Kalesi'nin başına o gelecekmiş çünkü. (Duygusu değişir) Bu arada kalenin baş düşmanı Altın Dişli Gergedanlar, Mürekkepten Atlar Kalesini işgal edeceklermiş... Hiç endişelenme onlar asla Mor Deniz'i aşamazlar. Hadi biz yemeğimizi yiyelim. Sinekler şarkı söylesin bize. Sinekler de koro halinde ne güzel söyler o şarkıyı.” (KKBT/3)

“**Şelale** –...Ben şimdi nereden model çıkaracağım... Mor denizin ötesinde Gökkuşağı Cinleri kayıklarıyla habercilik yapar, Gri Deniz'e açılıp kale için birtakım ihtiyaçları alırlar...” (KKBT/18)

“**Şelale** –Ah be güzel kızım; gerçekten inandın mı? **Külkedisi** misin sen? Yaşadığın hayat sana geleni de karanlığa sürükler.

Kadife –Belki de **masallardan** başka çarem yok.

Şelale –Masal dediğin bir varmış, bir yokmuş diye başlar.” (KKBT/31)

“**Şelale** –Biz bu masalın içinde çok mutluyuz. Sana parkta rastladığım o gece gibi kalacak her şey. Biz orada tanıştık ve sen bu eve hiç gelmedin.” (KKBT/37)

Derem Çıray, *Hortlak Kızın Hikayesi* adlı oyununda masalı terim olarak kullanmıştır. Bunun yanı sıra masallara inanmanın insanları gerçek dünyadan uzaklaştırdığını eleştirel bir dille ifade etmektedir. *Bırak Bu Kurt Kadın Ayaklarını* adlı piyesinde ise masalı terim olarak kullanmıştır.

“**Hortlak Kız** –...Sonra ben doğmuşum.... Çok güzel şiirler, öyküler yazarmış. Bana küçükken anlattığı **masalların** hepsini kendi yazmış...” (HKH/10)

“**Hortlak Kız** –...Suç bizdeydi. **Masallarla** uyutulup, gerçeklere toslayan, hayallere sığınmış kadınlardık. Dayanmak ne demek iyi biliyorduk. Güçlüydük. Ama bunun farkında değildik.” (HKH/17)

“**Kadın** –...Atina'ya gidiyorum. Psiri'de dünyanın en **masalsı** kafesindeyim...” (BBKKA/2)
Sabahattin Kudret Aksal, *Bay Hiç* adlı oyununda masalın hayal ürünü olması özelliğine yer vermektedir. Oyunda kullanılan ifadelerden masalın uydurma olduğu ifade edilmektedir.

“**Kadın** –Ne olursunuz eğlenmeyin artık benimle, bırakın bu **masalı**. Görüyorsunuz ki çok daha önemli bir durumun içindeyiz şimdi...” (BH/10)

“**Kadın** –Biraz önce korkuttunuz beni. Değil mi? Korkuttunuz! Ama çabuk topladım kendimi... Ne de olsa daha önce hiç karşılaşmadım bir vampirle! **Masallarıyla** büyümüştüm ama sizin gibi kibar sanmazdım onları... Korkunç, çok korkunç, yeşil suratlı düşünürdüm...” (BH/11)

“**Kadın** –...Onun için geldiniz şimdi buraya, denemek için... Bir de güzel, ne güzeli, çok acemice bir **masal** uydurarak... Bir kilometre öteden izlenen ıssık masalı! Ama, görüyorsunuz, yutmadım.” (BH/14)

4.1.2.2. Halk Hikâyeleri

Gerçek veya gerçeğe yakın olayların anlatıldığı, sözlü olarak nesilden nesile aktarılan, hikâye türünün eski örneklerinden olan ve destandan modern hikâyeye geçişi sağlayan anonim eserlerdir. Boratav, halk hikâyelerinin 16. yüzyıldan itibaren eski ozanların anlatı geleneğinin ürünü olan destanın (epopee) yerini aldığını ve anlatma geleneğinden kalan pek çok unsurun, miras olarak hikayeciliğe kaldığını ifade eder. Anlatıda enstrüman-ezgi kullanımı, mimikler ve ses taklitlerinin yer tutması, anlatının büyüklüğü, dinleyici-anlatıcı ilişkilerinin epik gelenektekilerle benzerliği; tıpkı destanda olduğu gibi, sadece dinleyicilerini eğitmek ve eğlendirmek için değil, aynı zamanda “ideal” olarak gördükleri insan tiplerine ve özledikleri toplumsal düzene karşı olan duygularını ifade etmesi, anlatıcının “uzman” bir yetkinliğe sahip olması. Uzun bir öğretim sürecinin sonunda hikâyelerin çoğunlukla erkek ve yetişkinlere seslenmesi (Boratav, 1969: 55) gibi benzer özellikler taşıdığını bununla birlikte halk hikâyelerinin farklı bir türe girdiğini söyler. Çünkü halk hikâyeleri destan geleneğinden kalan bazı özellikleri taşısa da biçim ve üslup olarak destanlardan ayrılırlar.

Elçin, “Türk halk hikâyelerini, zaman seyri ve coğrafya-mekan içinde «efsane masal menkabe destan vb.» mahsullerle beslenerek dini, tarihi, içtimai hadiselerin potasında iç bünyelerindeki bağlarını muhafaza ederek milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserler” (Elçin, 2004: 444) olarak tanımlamaktadır. Halk hikâyeleri, nazım-nesir karışık şekilde icra edilen anlatmalardır.

Diğer türlerde olduğu gibi kendine özgü birtakım özellikleri olan Türk halk hikâyeciliğinin de halk şiiri gibi çok zengin ürünleri vardır. Fakat bazıları yazıya geçirilmemiştir. Halk hikâyeleri, eski destanlarla romanlar arasındaki aşamayı oluşturur. Halk hikâyeleri, aşk ve kahramanlık olmak üzere iki büyük kola ayrılır (Güzel ve Torun, 2003: 212). Kahramanlık hikâyelerinin eski destanlardan izler taşıdığı görülür. Bu kahramanlık hikâyelerinde en bilinen örnekleri Dede Korkut Hikâyeleri ve Köroğlu hikâyeleridir. Güzel ve Torun, aşk hikâyelerine de yine halk arasında bilinen ve aşina olduğumuz, Elif ile Mahmud, Aşık Garip, Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Ercişli Emrah ile Selvihan, Leyla ile Mecnun, Ferhad ile Şirin, Yusuf ile Züleyha gibi halk hikâyelerini örnek olarak verir.

Günümüzde âşıklar halk hikâyesi anlatma geleneğini sürdürmektedir. Usta-çırak ilişkisi içinde yetişen âşık geleneğinin temsilcileri, aşk ve kahramanlık serüvenlerini anlatan halk

hikâyeleri anlatarak sözlü kültür mirasımızın yaşatılmasına katkıda bulunurlar. Bu yönüyle âşıklık geleneği, kültürel birikimin eski ve yeni nesiller arasında paylaşılmasında önemli bir yere sahiptir (Yılmaz, 2011: 17).

Emine Işınsu, *Bir Yürek Satıldı* adlı piyesinde halk hikâyelerinin içeriğini kullanarak yeni bir metin oluşturarak halk hikâyesini radyo piyesine uyarladığı görülmektedir.

“**Mezatçı** –...Acem Şahı kızı için o güne değin görülmemiş güzellikte bir kese ısmarlar; kuyumcular, örücüler, türlü sanat sahipleri uğraşırlar, didinirler, yıllar geçer, altın keselerle dolar taşar... Fakat hayır, hayır! Şah bunların hiçbirini beğenmemektedir. Derken bir gün, bir şair gelir saraya, dilinde beyitler, elinde şu kese! Ve kesenin üstünde, yakut! İriliğini görüyor musunuz efendim?” (BYS/14)

Behçet Necatigil, sözlü kültür ürünlerini başarılı bir şekilde radyo oyunlarına uyarlamıştır. Halk kültüründen faydalanan yazar konu ile ilgili şunları ifade etmektedir: “Radyo oyunlarında şiir dilini kullanmanın geniş imkânları var. Bu oyunları ararken hep yollum masallara ve halk edebiyatının eski kalıntılarına uğruyor. Bu çalışmalar beni, şiirlerimde yeniden masala bağlayacak, masal sembolizminin geniş imkânlarına götüreceğim sanıyorum” (Necatigil, 2019: 10) şeklinde ifade eder. Yazar, orijinal kurgudan kopmayacak şekilde çeşitli edebi türlerden, halk hikâyelerinden yararlanarak yeni bir alt metin oluşturmuş ve bunu radyo piyeslerine uyarlamıştır.

Necatigil, *Recep Ağa'nın Kızı* adlı eserinde metinlerarası ilişkiler yöntemlerinden anımsatma yöntemini kullanırken halk hikayesi kahramanı olan Tahir'i anımsatmış ve yeni bir metin oluşturmuştur. *Şâpur Çelebi* ve *Tayyarzâde* adlı oyunlarını da halk hikâyesinden radyoya uyarlamıştır. Bunun yanı sıra piyeslerde halk hikâyesinin içeriğinden yararlanarak yeni bir metin oluşturduğu tespit edilmiştir.

“**Anlatan** –Bir tarihte Şam şehrinde başhâcip Hacı Süleyman Ağa demekle meşhur bir ağanın, Tahir namında güzel, edip ve çelebi bir oğlu var idi. Bir gece karı koca sohbet ederlerken...” (RAK/127)

“**Anlatan** –Size bu pazar, 8. yüzyıla, Abbasi Halifesi Hârûnurreşîd devrine ait bir hikâye sunuyoruz, sayın dinleyiciler! İran'da Kâzerun şehrinde doğup büyümüş bir delikanlının başına gelenleri dinleyeceksiniz. Olayların hangilerinin gerçek, hangilerinin yakıştırmayduurma olduğunu bilemeyiz ama bütünüyle hoşlanacağınız bir Şark hikâyesidir bu...” (ŞÇ/139)

“**Anlatan** –...*Hârunnurreşît, Şâpur Çelebi’yi saraya kapıcıbaşı tayin etti ve Şâpur Çelebi, Gülruh Bânû ile mutlu mesut yaşadı...*” (ŞÇ/151)

“**Anlatan** –*Tayyyarzâde yahut Binbirdirek Batakhânesi adlı bu oyunumuzda olaylar 17. yüzyılda Sultan IV. Murat devrinde geçer. Eski bir halk hikâyesidir bu...*” (T/225)

Füruzan Toprak, *Bir Maşrapa Su* adlı oyunda metin içinde yeni bir metin oluşturmuş ve hikâye terimini *güldürücü ve güldürürken düşündürücü*¹⁹ anlamında kullanarak yarattığı kurguda fıkra türüne yer vermektedir.

“**Ali Ağa** –*Daha evlenmeden kadınlardan korkuyon be Ahmet! Benim bildiğim erkekler, kendi karılarından korkarlar sadece... Bak bir hikaye hatırıma geldi, anlatayım da dinle... Hoca efendi camide vaazı bittirdikten keli demiş ki, "karısından korkanlar ayağa kalsın," herkes kalkmış. Bir kişi yerinden kıpırdamamış. Hoca ona demiş ki, "demek sen karından heç korkmuyon?" Adam cevap vermiş, "sen ne diyon hoca efendi", demiş. "Karısından sözünü ağzından çıkarır çıkarmaz dizlerimin bağı çözüldü, mümkünü yok kalkamam," demiş.*” (BMS)

Ülkü Ayvaz, *Bağlanma* adlı piyeste “Ak sakallı” tiplemesini kullanarak halk hikâyeleriyle metinlerarası ilişki kurmuş ve halk hikâyesinin dil özelliklerinden yararlanmıştır.

“**Anlatan** –(Anlatıcı gibi.) *Küçükogul’a bütün bunlardan vazgeçmesini söylüyordum hep... Dede ile konuşmak faydasızdı. Ak sakallı bu adama bir şey anlatmak ne mümkün. Bana olup biteni izlemek ve Küçükogul’un öyküsünü yazmaktan başkaca şey düşmüyordu.*” (B2/66)

“**Anlatan** –*İnsanın yalnız yaşaması kolay değil. Geceyi nerede geçireceksin? Bak her yan taş. Dağın tepesi kar içinde.*

“**Oğul** –*Bu dağa deli dağ derler. Yaz kış kar eksik olmaz tepesinden... Hadi kal sağlıcakla. Şimdi iş tepeyi aşmaya kaldı. Hava kararmadan aşmalı. Yoksa kurtlar parça parça eder insanı.*” (B2/78)

Ahmet Özdemir, *Duble Kaynana* adlı piyesinde hikâyeyi terim anlamında kullanarak oyun içinde masalın dil özellikleri ile yeni bir metin kurgulamıştır. *İnsanın Alacası* adlı radyo piyesinde ise yer verdiği atasözü için halk hikâyesinin dil özelliklerini kullanarak yeni bir metin kurgulamıştır.

¹⁹ Fıkra türü için detaylı bkz. URL -10, 2022.

“**Fahri** –Efendim bu bir **hikâye**dir. Bilmem bilir misiniz? Neyse başınızı ağrıtmayayım... Adam iş aramaya başlamış. Şura senin, bura benim derken hayvanat bahçesine kadar gelmiş... Çıkmış müdürün karşısına. Müdür hayvanat bahçesinde olan tek gorilin geçen hafta öldüğünü, şimdi yenisini bulmalarının imkansız olduğunu anlatmış... “Seni onun postuna sokacağız, kafeste çaktırmadan vaziyeti idare edersin. Çevik bir adama benziyorsun... Bu işi becerirsen sana ayda temiz 200 bin lira var”, demiş. Bizimki teklifi kabul etmiş. Posta bürünüp girmiş kafese. Fakat ne olduysa eli kayıp ağaçtan düşünce olmuş. Ayağını tutarak komşu kafesin tellerine doğru sıçramış. Bir de ne görsün. Burnumun dibinde komşu kafesteki aslan, pençelerini tele dayamış homurdanmıyor mu? Bizimki iyice korkmuş. Çığlık çığlığa “Ben gorillikten vazgeçtim” diyormuş. Komşu kafesteki aslan ne yapmış biliyor musunuz?.. Sus şapşal, demiş; durumu idare et...” (DK/46)

“**Hüseyin** –Sivas'ta bir söz vardır. “Dostunu darılt da sına” derler.” (İA/187)

“**Hüseyin** –Uzun hikaye. Bir baba oğluna kasap Memil'in gerçek dostu olduğunu anlatıyormuş. Sinamak istemişler. Kestiği bir danayı çuvala koyup, vermiş oğlunun eline. Al bunu şunlara şunlara götür, “Babamın elinden bir kaza çıktı. Bir adam öldürdü, bunu yok etmeniz için size gönderdi” deyiver. Oğlan götürmüş. Hangi dostuna gittiyse yardımcı olmamış. Yalnız kasap Memil çuvalı almış, evinin arkasındaki bahçeye derin bir kuyu açarak çuvalı gömmüş ve üzerine de bir lahana ekmiş... Oğul eve gelmiş ve babasına, “Senin tek dostun var, o da kasap Memil”, demiş. Babası daha işimiz bitmedi. Dostumuzu daraltıp da sinayacağız demiş. Memil'den bir but aldırılmış, sonra oğlunun eline vererek “Götür bunu Memil'e geri ver, babam bu eti beğenmedi, yenisini istiyor”, de, diye tembihlemiş. Oğul denileni yapmış. Başka et getirmiş. Babası da al bunu götür aynı şeyi söyle, eti dükkân ortasına at, çıkış ona” demiş... Oğlu söylenenleri yapmış. Eti dükkânın ortasına atınca; kasap Memil: “Oğul babana selâm söyle, bana lahana tarlasını bellettiremez,” demiş.” (İA/188)

Podacto'ya ait güncel oyunlardan olan ve Özen Yula tarafından yazılan *Gözü Kara Alaturka* adlı oyunda da halk arasında çok bilinen halk hikâyesi örnekleri isim olarak zikredilerek metinlerarasılık yöntemi kullanılmıştır. Aynı zamanda masal ve hikâyenin gerçek hayatı yansıtmadığı, kurgusal nitelikte olduğu dile getirilerek masal ve hikâye türlerine eleştiri yapılmaktadır.

“**Rüstem** –Geç bunları bir kalem! Öyle büyük aşklar söylencelerde olur. Leyla ile Mecnun, Ferhat ile Şirin, Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Arzu ile Kamber... Bunlar masal, söylence, hikâye.” (GKA/21)

4.1.2.3. Kalıplaşmış İfadeler

4.1.2.3.1. Atasözleri /Kalıp sözler

Atasözünün Eski Türkçedeki karşılığı; “sav, mesel, darb-ı mesel, söz, haber, mesaj, nutuk, şöhet, şey anlamına gelen sab kavramıydı. Sab, Divanu Lugati't-Türk'te; “mektup, hikaye, tarihi hadise, atalardan kalma öğüt” vb. anlamı ile açıklanmıştır. Aynı yüzyılda Kutadgu Bilig'de de atasözü için sab kelimesi yanında ayrıca mesel kelimesi de kullanılmaktadır. Kelime bu haliyle durûb-î emsal, darb-ı mesel şekliyle XX. yüzyıl başlarına kadar kullanılmıştır. Bugün atasözleri, atasözü, atasözleri şeklinde yaygın olan kavram halk ağzında deyişet gibi farklı bir şekilde adlandırıldığı görülür (Güzel ve Torun, 2003: 202). Geçmişten günümüze nesilden nesile aktararak gelen atasözleri, geçmiş dönemde deneyimlerin ürünüdür. Kısa ve özlü olan bu kalıplaşmış ifadeler toplum tarafından da benimsenerek kullanılagelmiştir. Ömer Asım, Atasözleri ve deyimlerin özlü, kalıplaşmış hoş a giden anlatım araçlarının birleşimi nedeniyle çok karıştırıldığını belirtir. Fakat gerek atasözlerini gerekse de deyimlerin ana niteliklerini belirlemenin güç olmadığını söyler. Buna göre: Atasözleri, yüzyıllar boyunca geniş halk kitlelerinin imtihanlarından ve bunlara dayalı fikirlerden doğmuştur. Milletin ortak düşünce, kanaat ve tavrını gösterir ve bize yol gösterirler. Bir atasözünün belgelediği tutumun doğruluğu herkes tarafından kabul edilmektedir. Anlaşmazlıklarda atasözü en büyük yargıdır. Bu atasözleri hem şekil hem de kavram olarak bazı özelliklere sahiptir. Bu özellikleri de şöyle sıralar:

- 1- Atasözleri kalıplaşmış (klişe durumuna gelmiş) sözlerdir: Her atasözü, belli bir kalıp içinde, belli sözcüklerle söylenmiş olan donmuş bir biçimdir. Sözcükler değiştirilip yerlerine -aynı anlamda da olsa- başka sözcükler konulamayacağı gibi sözdiziminin biçimi de bozulamaz. Böyle değiştirmeler yapılırsa ortaya çıkan söz, - anlam değişmese dahi- atalarsözü diye anılmaz.
2. Atasözleri kısa ve özlüdür. Az sözcükle çok şey anlatır.
3. Atasözlerinin çoğu bir, iki cümledir. Daha uzun olanları azdır.²⁰

Çobanoğlu, atasözlerini Türk kültür tarihinde yer alan kalıplaşmış formlara sahip, sosyal ve kültürel olarak benimsenmiş ve meşruiyeti tartışılmaz bir şekilde kabul edilmiş, atalarımızın uzun denemelere dayanan yargılarını genel bir kural, bilge düşünce veya tavsiye haline

²⁰Atasözleri ve deyimler hakkında detaylı bilgi için bkz. Ömer Asım Aksoy, Atasözleri ve Deyimler, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1988, s. 3-4.

getiren, kültürel birlik ve sosyal bir arada yaşama ilkelerine dönüştüren özlü sözler olarak tanımlar (Çobanoğlu, 2004: 15). İncelenen piyeslerde ise kullanılan gerek kalıp sözler gerekse de atasözlerinin belli bir kurala uymadığını görmekteyiz. Eksik ve hatalı kullanımlar, yer yer de biçimce farklı kavramlar ilave edildiğini görmekteyiz. İncelenen metinler de tespit edilen atasözleri ve kalıp ifadeler şu şekildedir:

Turgut Özakman, *Pembe Evin Kaderi* adlı oyunda çeşitli kalıp sözlere değinmektedir. Bunu yanı sıra oyunda yer verdiği, deliye her gün bayram, adlı atasözünü her şeyden kendisine pay çıkaran ve alaya alan oğlu için kullanmaktadır.

“**Babaanne** –*Haklısın ama ne yapalım, **alın yazısı**...*” (PEK)

Deliye her gün bayram.

“**Büyükbaba** –*Eee, **deliye her gün bayram** da ondan.*” (PEK)

“**Ahmet** –*Ben kaçın kurasıyım be anam... Tabiatıyla çok bekleyince tepemin taşı attı...*” (PEK)

Adalet Ağaoğlu, *Yaşamak* adlı oyunda yer verdiği atasözünü bağlamına uygun biçimde kullanmış. Oyunda yurtdışından gelen evin diğer oğlu, abisini ekonomik faaliyetlerde geleneksel yöntemler kullandığı için eleştirmektedir. Abi ise bu durumun elinde olmadığını, köyde yaşam şartlarının dışarıdan görüldüğü gibi kolay olmadığını ve fırsat verilmediğini sert bir dille ifade eder.

Davulun sesi uzaktan hoş gelir.

“**Baba** –(Sert.) *Sana **uzaktan davulun sesi hoş geliyor** galiba! Ben buraya güç yetiştiriyorum...*” (Y/98)

“**Neslihan** –*Hem amcamın **dünya malında** gözü yok ki.*” (Y/109)

Kızım sana söylüyorum (veya dedim) gelinim sen anla (veya işit).

“**Adam** –*Yoldan oradan geçerken babası otobüsü durdurdu... Hani işte **kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla** kabilinden...*” (Y/117)

Fazıl Hayati Çorbacıoğlu, *Pasaklı* adlı oyununda söylediği gerçeğe cevaben aldığı tepkiye karşılık olarak kullanır. Bülbülün çektiği dili belası (belasıdır), adlı atasözünü ise yine dilini tutmayıp söylediği doğruların başına iş açmasından ötürü kullanmaktadır. Yazar her iki atasözünü de bağlamına uygun kullanmaktadır.

İyilik yap kötülük bul.

“**Baba** –*Al bakalım. **İyilik yap kemlik bul** buna derler işte...*” (P)

Bülbülün çektiği dili belası (belasıdır).

“**Baba** –*Bülbülün çektiği dilinin belasıdır, derler ya.*” (P)

“**Doktor** –*Hmm. Ben de **ağız tadıyla** bir kahve içerim diye umutlanmışım.*” (P)

“**Baba** –*Doktor dikkatli konuş. Bu sabah **öfkesi burnunda** karışmam.*” (P)

Emine Işinsu, *Bir Yürek Satıldı* adlı oyunda günlük hayatta kullanılan çeşitli kalıp ifadelere yer vermektedir. *Bir Milyon İğne* adlı oyunda yer verdiği atasözünü bağlamına uygun kullanmaktadır.

“**Mezatçı** –*(Parayı sayar.) Teşekkür ederim. **Hayırlı olsun.***” (BYS/14)

“**Adam** –*Evet ben, bir gümüş hançer düşünürdüm... Bütün arzularımı verdiniz. Sizlere **teşekkür ediyorum.***” (BYS/18)

“**Adam** –*Yok öyle şey, bak nasıl titriyorsun. (Şişeyi uzatır.) Al iç bakalım, **kusura bakma** bardağım yok.*” (BYS/29)

“**III. Erkek** –*Onda da bir **bit yeniği** var ya.*” (BYS/42)

“**Baba** –*Elinin **körü**, bizim anamız şeftali yedi de, öyle mi besledi bizi.*” (BMİ/18)

Üzümünü ye de başını sorma.

“**Meryem** –*İlahi Muallim Bey, sorduğun suale bak, ne demişler (Fingirder.), **üzümünü ye, başını sorma.***” (BMİ/22)

Ülker Köksal, *Sıfıra Bir Var* ve *Binbir Çiçek Kolonya Fabrikası* adlı oyunlarında kalıp sözlere yer vermektedir. Bunun yanı sıra *Binbir Çiçek Kolonya Fabrikası* adlı oyunda yer verdiği atasözünü bağlamında kullanmıştır.

“**Savaşçı** –*Bu benim sorunum değil... Savaşa kahramanlık diyenler... Öldür diyenler. Savaşçı olarak ben bir **emir kuluyum** o kadar...*” (SBV/137)

“**Başkan** –*Bu şimdiye kadar denediklerimizin en **akla yatkını**. Düşünsene, arı temizliğin simgesi değil mi?..*” (BÇKF/154)

Kel başa şimşir tarak.

“**Yaşlı Kadın** –*Niye kokalım ki?.. **Kel başa şimşir tarak**... Bir sürü insan da yabancı ülkelere gidiyorlarmış. Kötü kokularına çare bulmak için.*” (BÇKF/156)

“**İşçi** –*Ekmeğim senin armağanın değil. **Alın terimin karşılığı.***” (BÇKF/156)

Füruzan Toprak, *Bir Maşrapa Su* adlı oyunda kullandığı atasözünü bağlamında kullanır. Oyunda Eroğlu onu sevmeyen ve başkasını seven kadına göz koyar. Onu istemediğini dile getiren kadına karşılığında Nikâhta keramet vardır, diyerek mümkün olabileceğini söyler.

Nikâhta keramet vardır.

“**Eroğlu** –Nikahta **keramet** var derler ama, bilmem ki!” (BMS)

“**Ağa** –Ulen hüsen bu kahve mi yoksa bulaşık suyu mu?.. Benim kahife köpüklü olacak ve yandan çarklı olacak diye.” (BMS)

Muzaffer İzgü, *Büyük Amca* adlı oyunda kalıp sözlere yer vermektedir. Bunun yanı sıra oyunda yer verdiği atasözlerini ise bağlamıyla kullanmaktadır.

“**Büyük Amca** –Eline sağlık kızım, **eline sağlık.**” (BA)

Su küçüğün, söz (veya sofraya veya yemek) büyüğün.

“**Büyük Amca** –Al bakalım evlat; **su küçüğün**... önce Ayhan'ın.” (BA)

Bugünün işini yarına bırakma.

“**Büyük Amca** –**Bugünün işini yarına bırakma!**.. Nerde bakalım o funda güllü?” (BA)

“**Büyük Amca** –Heee... **Az çene, çok iş!**..” (BA)

Behçet Necatigil, *Recep Ağa'nın Kızı* adlı oyunda kalıp söze ve oyun içinde bağlamına uygun kullanılan atasözüne yer vermektedir. Oyunda adı geçen karakter atasözünü bilinçli ve yerinde kullandığını ifade eder. *Şapur Çelebi* adlı oyunda yer verdiği atasözünü de bağlamına uygun kullanır. *Ertuğrul Faciası* adlı oyunda çeşitli kalıp sözlere ve atasözlerine yer vermektedir. Bağlamına uygun kullandığı atasözlerinin yanı sıra başka kültüre ait atasözüne de yer vermektedir. *Tayyarzâde* adlı oyunda da çeşitli kalıp ifadeler ve bağlamına uygun kullandığı atasözlerine yer vermektedir. Necatigil, oyunlarında deyim ve atasözlerine çokça yer vermektedir. Kullandığı atasözlerini metin içinde bağlamına uygun şekilde kullanmaktadır.

“**Recep Ağa'nın Karısı** –...Naime, kızım! **Tanrı misafirlerimize bir su getir.**” (RAK/128)

Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al.

“**Ayşe Kadın** –Efendim, meşhur meseldir: **Kenarına bak, bezini al; anasına bak, kızını al!**..” (RAK/132)

“**Şapur Çelebi** –Yok. Öksüz, yetim büyüdüm. Bir dükkandan başka **dikili ağacım** yok bu şehirde.” (ŞÇ/139)

Sabreden derviş muradına ermiş.

“**Anlatan** –**Bekleyen derviş, muradına ermiş, sevgili dinleyiciler!**” (ŞÇ/140)

Dereyi görmeden paçayı sıvamak.

“**Binbaşı Mehmet Bey** –**Denizi görmeden paçaları sıvamışsın, Ali Ruhi Bey! Geminin seyir defterini şimdiden mi yazmaya başladın?**” (EF/16)

Tebdilimekânda ferahlık vardır.

“**Binbaşı Mehmet Bey** –Lakin bu uzun yolculuk size çok iyi gelecek. **Tebdîl-i mekânda ferahlık vardır.**” (EF/18)

“**Ali Ruhi** –Ben bu cihâna sesimi bıraktım, sen de mızıkayla önce sesleri büyült hele! Zîrâ **bâkî kalan bu kubbede...**” (EF/19)

“**Teğmen İsmail Efendi** –Lakin bu derece **âşık olduğunuzu** bilmiyordum. **Af buyurun**, kime aşıksınız?” (EF/20)

“**Ali Ruhi** –Valideyi **dünya gözüyle** bir daha göreyim, helâllaşayım onunla. Sen beni anlamazsın, ama o hatun anlar...” (EF/20)

İza câe'l-kaza umiye'l-basar.

“**Ali Ruhi** –Üçüncü kaptan bey de bana bu yolda takılır. Lakin lazım mıdır?.. Arap atasözünü hatırlarsınız: **İzâ câel kazâ dâkel fezâ!**” (EF/24)

“**Albay Osman Bey** –Doğrudur, kaza gelecek oldu mu dünya daralır, kaçacak kurtulacak yer kalmaz. Fakat gene de tedbir gerek.” (EF/24)

“**Ali Ruhi** –**Sudan ucuz.**” (EF/32)

“**Ali Ruhi** –**Berhudar olun!** Lakin.. Söylemiyorlar... Ne biçim hastalıktır bu?” (EF/35)

“**Sakaf Bey** –Af buyurun, Osman Beyefendi, telaştan geciktim. **Tebrik ederim...**” (EF/36)

Dost kara günde belli olur.

“**Oki** –Ada halkı fakirdi, geçimleri denizden geliyordu, balıkçıydı çoğu... Meğer Türklerde severlermiş, makbule geçti. Kendi erzağımızı seve seve onlara ikram ettik. **Dost kara günde belli olur.**” (EF/62)

“**Hüseyin Efendi** –...Ah ah! Ve şunun için ah çekerim ki, ben dahi senin gibi derviş ola idim! Fakirsin, amma **gönlün zengin.**” (T/226)

“**Hüseyin Efendi** –Sana devamlı konağımda kal! derim... Bana temelli bir nedim, bir **can yoldaşı** gerek.” (T/226)

“**Yandım Ali** –Yoksa Esmâ Sultan ne etsin bu kocamışı? Ona bıyığı yeni bitmişler gerek. Hanım **keyif ehlidir.**” (T/239)

Demir tavında dövülür.

“**Yandım Ali** –Yandım Ali'dir adım, olur neyse muradım! Biz bu işlerle piştik, Sinan Ağa!.. Tenha yola çıktık, **demir tavında dövülür.**” (T/239)

Armut piş ağızma düş!

“**Yandım Ali** –Ne zaman kapadık ki, Sinan Ağa? Şimdi çeteden dört beş oğlanı da uşaktı, seyisti falan filan diye konağa soktuk mu, **armut piş ağızma düş!**” (T/242)

“**Tayyarzâde** –İstanbul'dadır, lakin belli yeri yoktur, seyyahdır. İlm-i simya bilir. **Eşref saati vardır...**” (T/260)

Hasan Erkek Bedel adlı oyununda çeşitli kalıp sözlere yer vermektedir.

“**Murat** –Çok sevecen, çok **yufka yürekli**dir kardeşim.” (B/9)

“**Uzun Haydar** –**Sözümüz para etmedi**, dediklerinden vazgeçiremedik... **Düğün alayı yasa** büründü bize geldi o zorlu kalabalık... **Öfkeleri ocak söndürür**, doğru bir karar vermeye mecburdum...” (B/23)

“**Uzun Haydar** –Hiç istemezdim böyle olmasını... Karar alınırken benim de içime ateş düştü. Sen okumuş **dünya görmüş** alim adamsın. Sen söyle başka çaresi var mıydı? (B/25)

Uzun Haydar –Gitme oğul **taş yürekli**nin biridir o... Ne yapacağı belli olmaz...” (B/25)

“**Musa** –Üstelik okumuş çocuk... İsterse, aklı keser, **yüreği de elverirse**, bacasının bedel diye götürülmesine engel olur...” (B/29)

“**Fadime** –Sağol yavrum... El öpenlerin çok olsun...” (B/34)

“**Fadime** –**Adı batsın** o bedel töresinin... Bedel diye verdiler beni de bak ne hallere düştüm...” (B/36)

“**Topal Nuri** –**Gözün aydın Fidan** bacı, hem de **geçmiş olsun**...” (B/52)

Topal Nuri –Bana mücade. Gideyim de, etrafı şöyle bir kolaçan edeyim. Bakayım yeni bir haber var mı kasabada... Kasabanın **ayaklı gazetesi** olduk çıktık... Hadi kalın sağlıcakla...” (B/52)

“**Meryem** –Ama, siz de anasınız, bilirsiniz ki, **ana yüreği**, doğru yanlış dinlemez...” (B/74)

Cahit Zarifoğlu, *Yürekdede*, *Katıraslan* ve *Yüzen Fil* adlı oyunlarında kalıp sözlere yer vermektedir. Bununla birlikte oyunların içeriğine göre kullandığı atasözlerini bağlamına uygun kullanmaktadır. *Yürekdede* adlı oyunda yörük atasözüne yer verirken *Yüzen Fil* adlı oyunda kullandığı atasözünü oyunun içeriğine uyarlar. “Hatasız kul olmaz” şeklinde olan atasözünü “hatasız fil olmaz” şeklinde kullanarak atasözünün şeklen yerini değiştirse de bağlamına uygun olarak kullanır.

“**I. Adam** –Öyle deme Ayşe nine. Siz **eski topraksınız**, maşallahınız var...” (YDİP)

“**Ayşe Nine** –**Baş üstüne, el öpenlerin çok olsun** evladım. Güle güle...” (YDİP)

“**YürekDede** –Hayırlı pazarlar olsun evladım. Bu sevimli, **cana yakın** devecik kaç para acaba?” (YDİP)

“**YürekDede** –Hem ben **lafın gelişi** sordum öyle. İnsan bu dağlarda hiç aç kalır mı yahu...” (YDİP)

Yörüğün evini bir katır taşır, keyfini kırk katır taşıyamazmış.

“YürekDede –Hani ne derler bilirsin; yörüğün evini bir katır taşır, keyfini kırk katır taşıyamazmış. Bizimki de o hesap işte.” (YDİP)

“Padişah –Yürek dede, sen bizi çok mahcup ettin bugün. Hakkını nasıl öderiz, bilemem... Eliniz dert görmesin anacığım.” (YDİP)

“Avcı –Çabuk çabuk anlatsana şunu, eveleyip gevelemeden.” (K/92)

“1. Kadın –Bu yeni kurulan mahallede kiralalar ateş pahası imiş. Bizim Sosyete Osman buralarda bir yerde bir dükkân kiralamış...” (K/105)

“Ekip Başkanı –Baş üstüne efendim.” (K118)

Sakla samanı, gelir zamanı.

“Tilki –Evet efendim, sakla samanı gelir zamanı demişler, bakın bazıları lazım olmaya başladı bile.” (K/131)

“Ebefil: “İkisi de iyi. Ana filin burnu havalarda. Sanki ben olmasam çocuk doğurabilirmiş gibi.” (YF/28)

Hatasız kul olmaz.

“Babafil –Hatasız fil olmaz. Hepimizin bir zayıf, bir çürük tarafı vardır...” (YF/39)

Murathan Mungan *Dört Kişilik Bahçe* adlı oyununda çeşitli kalıp ifadelerle yer vermektedir.

“Fatma Aliye: –Bilmiyorum Talia. Biliyorsun pek fazla konuşmaz. Ne de olsa ana yüreği bağışlayıcı bir yanı vardır.” (DKB/38)

“Fatma Aliye: –Reşat, bari Reşat kendini kurtarabilmiş olsa, sen gene Türkiye’desin o yaban ellerde.” (DKB/40)

“Talia –Aman abla bayram çocuğu giydirir gibisin.” (DKB/51)

Ahmet Özdemir, *Duble Kaynana*, *Armudun Sapı* ve *İnsanın Alacası* adlı oyunlarda çeşitli kalıp ifadelerle yer verir. Ayrıca oyuna dahil ettiği atasözlerini bağlama bağlı kalarak kullanır. Bunun yanı sıra *İnsanın Alacası* adlı oyunda atasözünü eksik şekilde kullanarak dinleyici/okuyucuya bırakılmıştır.

“Ayfer –Bilmem... Biz evlendikten sonra ilk defa evimize geliyor... Öyle heyecanlıyım ki, ilk gün her şey dört dörtlük olsun istiyorum...” (DK/15)

Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al.

“Fahri –Haa! Orası doğru. Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al, deseler de...” (DK/23)

“Fahri –Bakınız ben de yalnız yaşayan çiçeği burnunda emekli bir hariciyeciyim.” (DK/26)

“Ayfer –Teşekkür ederim babacığım.” (DK/28)

“**Ayfer** –...**Maşallah**ları var. Sanki **kırk yıllık** dostlar. Pes vallahi!” (DK/37)

“**Fahri** –Oh... Elinize sağlık...” (DK/45)

“**Füsun** –Yalnız Metin'in dediğine göre annesi için evlenemiyormuş. Kadıncağız yatalak hastaymış. Evlenirsem **el kızı** kaç gün bakar, yarın benim bakmama da itiraz edebilir, diyormuş.” (AS/77)

“**Sıdika** –Sen de beni **sulu göz** ettin çıkardın...” (AS/77)

“**Ayten** –Sıdika Hanım Teyze mi? Ah ne kadar çok sevindim. **Gözün aydın olsun**. Ne zaman geldi?” (AS/78)

“**Füsun** –Söylerim canım... Onun da sana selamı var. **Gözlerinden öpüyor** Ayten’ciğim. Haydi gelsene...” (AS/79)

“**Engin** –Siz evlendikten sonra yaşamayı unutmuşsunuz, yaşamayı... Karılarınız üzerinize **ölü toprağı serpmişler**. Biraz silkelenin yahu.” (AS/84)

“**Metin** –Bana bak **Gürol**, dedim: Amirim olarak söylemiş olsaydın, **baş üzerine** der hemen giyinmeye başlardım...” (AS/86)

“**Metin** –Beni affetmeniz lazım... Haydi annemin yanına gidelim. Söz veriyorum. Size **şeref sözü** veriyorum.” (AS/106)

Azı karar, çoğu zarar.

“**Sıdika** –İlahi çocuklar! Üçünüz de beni iyi dinleyin... Nur içinde yatsın kocamın bir sözü vardı: Sarhoş ayılınca düşünmeye başlar... Her şeyin **azı karar, çoğu zarardır**...” (AS/114)

Armudun sapı var, üzümün (veya kirazın) çöpü var demek.

“**Sıdika** –İstersin, İstersin de evladım, fazlaca **armudun sapı var, üzümün çöpü var** dersen evde kalırsın.” (AS/114)

“**Hüseyin** –Yalan mı, hanım yalan mı? Oğul değil, **ömür törpüsü**... Hey gidi anacığım hey! Rahmetli; “**Yularsız at, hayırsız evlat, mazarattır mazarat... Yularlı at, hayırlı evlat, devlettir devlet**” derdi. Ne günah işledim, kimin ahını, bedduasını aldım da, evladım mazarat çıktı. Ne devletni gördüm ne mürüvvetini.” (İA/148)

Böyle gelmiş, böyle gider.

“**Korhan** –Ulan hiç değişmemişsin. Hala lisedeki Murat'sın. **Böyle gelmiş böyle gider**. Toplumu değiştirmek sana mı kaldı?..” (İA/156)

“**Korhan** –Fesuphanallah! Oğlum rahatlık mı batıyor?” (İA/156)

Teşbihte hata olmaz.

“**Korhan** –Canım sözün gelişi. Hani **teşbihte hata olmaz** derler ya. Doğrusu şu ki babam gittikçe huysuzlaşıyor...” (İA/159)

Görünen köy kılavuz istemez.

“**Hüseyin** –Yahu hanım! Otuz yıl öğretmenlik yaptın. Sen de böyle dersin. Ben kime ne diyeyim? Yetiştirdiğiniz çocuklar. Bunların biri de bizim oğlumuz. **Görünen köy kılavuz istemez.**” (İA/165)

“**Sait Usta** –**Geçmiş olsun.** Geç şöyle dükkana girelim. Ne bu dalgınlık?..” (İA/170)

“**Hüseyin** –Hay senin **ağızına sağlık.** Gel de bunu anlat...” (İA/173)

“**Hüseyin** –...Beyefendinin içkisine, eğlencesine emekli maaşımızı yetmiyor. Kenarda köşede kalmış bir kaç kuruşluk **kefen paramızı** da eritmeye başladık.” (İA/173)

“**Hüseyin** –Onlar **mirasyedi** de ondan.” (İA/178)

Pilavdan dönenin kaşığı kırılsın.

“**Korhan** –**Pilavdan dönenin kaşığı kırılsın.** Ben arkadaşlarımdan eminim...” (İA/179)

İnsanın alacası içinde, hayvanın alacası dışında.

“**Korhan** –Nereden bileceksin ki baba. Çoğu zaman sen söylemez misin, “**İnsanın alacası içindedir**” diye.” (İA/186)

Ülkü Ayvaz, *Yorgun Atlar*, *Bağlanma* ve *Çekmece Komedi* adlı oyularda çeşitli kalıp ifadeler yer verir. Ayrıca oyun içinde kullandığı atasözlerini bağlamın uygun şekilde kullanır.

“**Küçüköğlü** –Haydi rastgele...” (YA/34)

“**Arabacı** –Ellerim kırılıydı da, vurmasaydım sırtına onca yükü... Ama dedim ya Bey, evdekiler **ekmek bekler, tuz bekler**... Ne gelir elimden.” (YA/41)

“**Küçüköğül** –Biz yolumuzu kaybettik dostum, anlıyor musun? **Baba evine** giden yolu bulamıyoruz.” (YA/42)

“**Anne** –Sen bizi düşünme. **Gözün arkada kalmasın.** Biz babanla **düşse kalka** yaşayıp **gideriz.**” (YA/48)

“**Baba** –**Estağfurullah** Baba, elbet sen daha iyisini bilirsin.” (B2/61)

İyilik et denize at, balık bilmezse Halik bilir.

“**Bekçi** –Aferin yavrum, **iyilik yap, denize at, demişler.**” (B2/81)

Her koyun kendi bacağından asılır.

“**Şoför** –**Her koyun kendi bacağından**...” (ÇK/130)

“**Üniversiteli** –Şu bizdeki şansa bak! **Kör talih.**” (ÇK/153)

Korkunun ecele faydası yoktur.

“**Şoför** –Kim onlar peki? **Korkunun ecele faydası yok.**” (ÇK/157)

“**Kadın** –Kaç gündür arıyorum, telefonlara cevap vermiyorsun. Çocuk hasta, bu hafta para da göndermedin. Seninle tanıştığım güne **lanet olsun**” (ÇK/158)

Murat Dalga, *Vazo*, *Derna Köylüleri* ve *Baloncuklu Gazoz* adlı oyunlarda çeşitli kalıp ifadelere yer verir. *Vazo* adlı oyunda yer verdiği atasözünü karakterin içinde bulundukları duruma göre değiştirerek kullanır. Atasözünü bağlamından uzak, yapısını bozarak ve başka bir kelime ekleyerek kullanmaktadır.

“**Ertan** –Beklediğin için **sağ ol**.” (V/1)

Misafir umduğunu değil bulduğunu yer.

“**Ertan** –Şu gömleğe bak, İçinde kayboldum.

Aydın –Misafir umduğunu değil bulduğunu giyer.” (V/4)

“**Rone** –Desene **kara haber** geliyor.” (DK2/19)

“**Mustafa** –**Hoş geldin** Hakkı amca. **Ama boş geldin**. Yazık değil mi trenin yaktığı kömüre.” (BG/51)

“**Selma** –Ne çocuğu **eşek kadar adam** olmuş o. Annesini babasını tanır. Size anne baba demez.” (BG/55)

Zeynep Ünal, *Hayvan Sevgisi*, *Hoş Bir Tesadüf* ve *Klemens* adlı oyunlarında çeşitli kalıp ifadelere yer vermektedir. Bunun yanı sıra oyunda yer verdiği atasözünü bağlamına uygun şekilde kullanır.

“**Gülderen** –...Hem istersem havaalanına girmeden paketi açar bakarım. Hissettim belki de kadının beni **çöpsüz üzüm** istediğini kim bilir?” (HS/64)

“**Gülderen** –Aa, **geçmiş olsun**. Gerçekten bu zamanda zor. **Allah kolaylık versin**, benim de aklımda olsun.” (HS/65)

“**Neşe** –O kadın dediğin kadını hatırladın mı? Serap'ın üst katında oturan **anasının gözü** kadın...” (HBT/71)

Kaçan balık büyük olur.

“**Komiser** –Tabii o da kızdı. Ee, **kaçan balık büyük olur**.” (HBT/92)

“**Murat** –Anne **sağ ol** ya.” (K2/109)

Güncel oyunlardan olan ve Murat Mahmutyazıcıoğlu tarafından yazılan *Yolda* adlı oyunda kalıp ifadeye yer verilmektedir.

“**Ercan** –**Top patlasa uyanmaz**... En az iki saat iddiasına var mısınız?” (Y/2)

Ahmet Sami, *Özbudak Yel* adlı oyunda çeşitli kalıp ifadelere yer vermektedir.

“**Melinda**: “*Jilet gibi giyinirdi.*” (Y3/6)

“**Yel** –Boynu ağzımdaydı. Kısıkvrak yakalamıştım. *Thelma’nın fal taşı gibi açılmış gözleri bana bakıyordu...*” (Y3/10)

“**Thelma** –Belki biz de çoktan hikaye olduk bir yerlerde. Sana bir **yalan borcum** vardı, onu ödedim say...” (Y3/20)

Özen Yula, *Gözü Kara Alaturka* adlı oyunda çeşitli ifadelere yer verirken atasözünü bağlamına uygun kullanır. Bunun yanı sıra yer verdiği *Suçtu gelin etmişler, kimse güvey girmemiş* adlı atasözüne duvar yazısı olarak yer vermektedir.

Ağaç yaşken eğilir.

“**Gönül** –Canım, daha küçükken demek istiyorum. Yani, çocukken başlasaydın keşke. Malum, **ağaç yaşken eğilir.**” (GKA/16)

“**Barbaros** –...Hadi bakalım, **tahtalı köye** bir-iki!” (GKA/18)

“**Gönül** –Tabii ki acı! Ölüsü olan bir gün ağlar, delisi olan her gün!” (GKA/28)

“**Rüstem** –**Suçtu gelin etmişler, kimse güvey girmemiş!**”... Bunu yazdı.

Süha –Şimdi de atasözleri mi yazıyor?” (GKA/32)

Sabahattin Kudret, *Aksal Bay Hiç* adlı oyunda kalıp ifadelere yer vermektedir.

“**Erkek** –İyi geceler, bayan! Sayısız **iyi geceler!**” (BH/21)

Sami Berat Marçalı, *Altı Buçuk* adlı oyununda yer verdiği atasözünü bağlamına uygun kullanır.

Öfke ile kalkan ziyanla (veya zararla) oturur.

“**Bedir** –Kardeşim yapma. **Öfkeyle kalkan zararla oturur. Dur.**” (AB/10)

“**Esin** –**Hodri meydan! Sustur da görelim!**” (AB/31)

Ahmet Sami Özbudak, *Kar Küresinde Bir Tavşan* adlı oyunda yerdiği atasözü bağlamına uygun şekilde kullanılmaktadır.

Vakit nakittir.

“**Kadife** –İyi, vakit nakittir.” (KKBT/15)

Halil Babür, *Kasap ve 11’11* adlı oyunlarında çeşitli kalıp ifadelere yer verir. *Kasap* adlı oyunda yer verdiği atasözünü hakkını aramayan ve sessiz sakin takılan karakterin davranışına karşılık kullanır. *11’11* adlı oyunda birden fazla atasözüne yer verirken oyunda

karakterin yanlış söylediği atasözü diğer karakter tarafından düzeltilir. Her iki oyunda da kullanılan atasözleri bağlamına uygun kullanılmaktadır.

“**Süha** –...Kahrolmadım mı? Peki sizlerle üzölmek, kahrolmak benim de hakkım değil mi?

“Tabii ki hakkın” diye haykıran **yufka gönöülleri** kırmaktan korkarım!..” (K3/5)

“**Süha** –...Biri ordan çıkmış diyor ki -'yok efendim Tanrı bizi artık sevmiyor.' -E sen kimsin?

-**Kilimcinin kör oğlu!**..” (K3/6)

Ağlamayan çocuğa meme vermezler.

“**Yura** –Ferit de senin gibi sessizdi böyle. Ona da hep derdim. **Ağlamayana meme yok oğlum...**” (K3/40)

“**Yura** –Ha, şey gibi, **kurbanlık koyun gibi**. Belli etmezler ya.” (K3/46)

Göz var, ızan var.

“**Celil** –...Eleştiriyoruz, ediyoruz ama yaptı adamlar. Yapmadılar mı? Yapmasalar **göz var hıza var**, babamın oğlu değil.

Nadir –İzan...” (11’11/4)

Yerin kulağı var.

“**Nadir** –Doğru tabii... Neyse tartışıyoruz zannetmesinler Celil. **Yerin kulağı var.**” (11’11/4)

“**Önder** –**Ağız alışkanlığı.**” (11’11/6)

Aklın yolu birdir.

“**Bekir Başkan** –Sizinki bizimki mi var? **Aklın yolu bir.**” (11’11/41)

“**Celil** –Nadir! Sende **katır inadı** var.” (11’11/54)

4.1.2.3.2. Deyimler

Genellikle gerçek anlamından uzaklaşarak, kullanıldığı cümlemin anlamını güçlendiren kalıplaşmış ifadelerdir. Deyimler günlük hayatta çok kullanılmaktadır. Atasözlerinin aksine bir öğüt veya mesaj verme durumu yoktur. Az kelimeyle anlamı güçlendirerek durum bildirirler. Elçin. “Deyimler (tabirler), asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. İki veya daha çok kelimedenden kurulu her çeşit dil ifadesi olan bu sözler, duygu ve düşüncelerimizi, dikkati çekecek biçimde anlatan isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fiil görünümlü gramer unsurlarıdır” (Elçin, 2004:642) şeklinde ifade eder.

Çoğunlukla deyimler ve atasözleri arasında belirgin farklar olmasına rağmen birbirine yakın ya da aynı olarak değerlendirilirler. Deyimler ve atasözleri arasında belirgin farklılıklar olsa

da birbirine yakın veya aynı kabul edilebilir durumlarla karşılaşmak da mümkündür. Ömer Asım, deyim ve atasözlerinin amaç bakımından birbirinden farklı olduğunu söyler. Çünkü, deyimlerin amacı, bir kavramı ya özel bir kalıpla ya da çekici, hoş bir ifadeyle ifade etmektir. Atasözleri ise, çoğu zaman bize yol göstererek ve öğüt vererek ibret almamızı ve doğruyu bulmamızı sağlar (Aksoy, 1988: 21). Çalışmamızda incelenen elli oyunun tamamında deyimlerin varlığına rastlanmaktadır. Bulunan deyimler aşağıdaki gibidir:

Canı çıkmak.

“**Babaanne** –...*Akşam onlar ayaklarını uzatıp otururken, sen anacığınla tahta ovuyordun, canınız çıktı iki gündür...*” (PEK)

Turşusu çıkmak.

“**Büyükbaba** –*Pervin, kızım! Al şu bastonumu!.. İnsanın evi gibi var mı? Turşum çıktı...*” (PEK)

Zeytinyağı gibi üste çıkmak.

“**Babaanne** –*Sus şimdi! Hadi sus. Zeytinyağı gibi üste çıkma... Kızcağz elini öpmeye gelmiş, uzatsana elini...*” (PEK)

Teşekkür ederim

“**Pervin** –*Teşekkür ederim Büyükbaba.*” (PEK)

Söz etmek.

“**Büyükbaba** –*Ne kızılıyorsun canım! Kıza sözlüsünden söz etmek ayıp mı?*” (PEK)

Sözünü geri almak.

“**Büyükbaba** –*Dur dur sözümü geri aldım, gitme... Anlatmam söz, dilim kopsun anlatırsam!..*” (PEK)

İç çekmek.

“**Büyükbaba** –*Karşılıklı iç çekip verem olurlardı Efendi!*” (PEK)

(birinin) Hayır duasını almak.

“**Büyükbaba** –...*Gönül istiyor ki, küçükler büyüklerin elini öpsün, bayramlaşsın, hayır duasını alsın.*” (PEK)

Hava almak.

“**Feriha** –*Anne! İstasyona ben de geleyim mi?.. Bu ev boğuyor beni! Hava almak istiyorum.*” (PEK)

İhmal etmek.

“**Büyükbaba** –*Bana bakın! Kalfayla da bayramlaşın, ihmal etmeyin sakın.*” (PEK)

El öpenlerin çok olsun!

“**Büyükbaba** –*El öpenlerin çok olsun. Hemşireni niye getirmedi?*” (PEK)

Sağ ol.

“**Babaanne** –*Hatırşinas oğlum benim, **sağ ol.***” (PEK)

Rezil olmak.

“**Seniha** –*Bedri! Şu konsolun üzerindeki ampulü de takıverin. Telaştan unutuverirsek tek gözülü avize ile Hayran Beye de **rezil oluruz.***” (PEK)

İdare etmek.

“**Babaanne** –*İdare etmek sana mı kalmış!*” (PEK)

Memnun olmak.

“**Hayran Bey** –*Tanıştığımıza **memnun oldum...***” (PEK)

Talimat almak.

“**Babaanne** –*Talimat aldık ya!..*” (PEK)

Başına taş düşmek (veya yağmak).

“**Babaanne** –*Ay babaannen kadar **başına taş düşsün.** İnsan iki söz söyletmiyorsunuz!..*” (PEK)

Tembih etmek.

“**Kalfa** –*Gelin Hanım **tembih etmişti** de...*” (PEK)

Oyun oynamak.

“**Hayran Bey** –*Bir dakika, bir dakika... Şu yemek meselesini bir yana atın da gelin sizinle bir **oyun oynayalım?..***” (PEK)

Soluğu kesilmek (veya tutulmak).

“**Kalfa** –*Kız gideli benim de **soluğum kesildi** zaten...*” (PEK)

Zıvanadan çıkmak.

“**Babaanne** –*Zavallıcıkların zaten akılları bir karış yukarıdaydı başlarında şimdi büsbütün **zıvanadan çıkmışlardır.***” (PEK)

Burnunda tütme.

“**Kalfa** –*Hanımcığım, sözü kötüye yorma benimki de evlat. **Burnumda tütüyor** körolası...*” (PEK)

Boyunun ölçüsünü almak. / Teneşirlere gelesi.

“**Babaanne** –*Git de **boyunun ölçüsünü al!**.. Allah derim o Hayran herifine ki tez vakitte **teneşirlere gelsin!***” (PEK)

Tepesinin tası atmak.

“**Ahmet** –*Ben kaçın kurasıyım be anam... Tabiatıyla çok bekleyince **tepemin tası attı...***” (PEK)

Uzun lafın (veya sözün) kısası.

“**Ahmet –Uzun lafın kısası** hanımanne, beni haşladı payladı, azarladı sonra da koydu kapının önüne...” (PEK)

Konuşmaya dalmak. / Burnumun direği sızlamak.

“**Büyükbaba –Kahvede arkadaşlarla konuşmaya dalmıştım** canım... Ne soğuk ne soğuk, burnumun direği sızladı.” (PEK)

Karnı zil çalmak.

“**Büyükbaba –Yok** canım istemez olur mu? **Karnım zil çalıyor.**” (PEK)

Zehir etmek.

“**Büyükbaba –Kes! Zehir etme** şimdi iki yudum içkiyi. Yasak be...” (PEK)

Yerden göğe kadar.

“**Adam –Epeyce bir** şaşırdım tabii. **Yerden göğe kadar** haklısın.” (Y/84)

Başını beklemek.

“**Kadın –Ağabeyin bir** haftadır gidip geceleri harmanda yatıyor. Ekin kalkıncaya kadar başını beklemek lazım, bilirsin...” (Y/85)

Toprağa vermek.

“**Kadın –İki ay önce toprağa verdik;** sizlere ömür...” (Y/85)

Çekip gitmek.

“**Kadın –...Onun içinde bu köhne evden, ne bağ, ne bahçe, ne de tarla** olamamış bu gülünç çiftlikten **çekip gitmeni** hiç ayıplamadım...” (Y/86)

Eli ayağı (veya ayağına) dolaşmak.

“**Kadın ...Elim ayağıma dolandı. Dur** hele ver çantanı ben alayım.” (Y/87)

Yolunu beklemek (veya gözlemek).

“**Neslihan –...Öyle uzun zamandır yolunuzu gözledim** ki... Eskiden bizi neden öyle yüzüstü bırakıp gittiğinizi bir türlü anlayamamıştım...” (Y/89)

Hükmü geçmek.

“**Neslihan –Yanılıyorsunuz** amca. Bu evde hala büyükbabamın **hükmü geçer.**” (Y/93)

Yardım etmek.

“**Neslihan –...Dürnev de geldi** galiba. Ayak seslerini duyuyorum; sana **yardım eder...**” (Y/95)

Zahmet etmek.

“**Baba –Hoş geldin. İyi ettin. Ne** diyeyim; **zahmet ettin...**” (Y/96)

Telef olmak.

“**Baba –...Bu kış sürünün** yarısından fazlası **telef oldu.**” (Y/96)

Satın almak.

“**Adam** –...Doğru dürüst ağıl yok, mera yok, sürü bakmaya kalkıyorsunuz. İhtimal, yağı peyniri de pazardan **satın alıyorsunuz.**” (Y/97)

Teklif etmek.

“**Adam** –Sürünün iyi para ettiği sıralarda kaç kere satıp da yerine makine, biçerdöver falan almayı **teklif etmiştim.**” (Y/97)

İkna etmek.

“**Adam** –Sanki sen istedin de... Onu **ikna etmek** için bir şey yaptın mı?” (Y/97)

Pusulayı şaşırmak.

“**Adam** –...Bakıyorum babam öleli büsbütün **pusulayı şaşırmış** gitmişsin...” (Y/97)

Münakaşa etmek.

“**Adam** –Bırak ağabey; bırak allasen... Zaten ben bütün bunları yeniden **münakaşa etmeye** gelmedim...” (Y/97)

Elini cebine atmak.

“**Baba** –Babam istemedi. **Elini cebine atmadı.**” (Y/98)

Kafa tutmak.

“**Adam** –Yaa, demek sana **kafa tutuyor?..**” (Y/101)

Saçı (veya saçları) değirmende ağartmamak. / Yol göstermek.

“**Baba** –Dünkü velet, dün bana **yol göstermeye** kalkmasın mı? Biz bu **saçları değirmende ağartık** sanki...” (Y/101)

Tenkit etmek. / Alaya almak.

“**Baba** –Zaten her yaptığımı **tenkit ediyor;** beni **alaya alıyor.**” (Y/101)

Yerinde saymak.

“**Adam** –...Siz **yerinizde sayıp** duruyorsunuz; adam üç yılın içinde o bakımsız, verimsiz topraklar üstünde koskoca bir çiftlik kurmuş...” (Y/103)

Bağrına basmak.

“**Adam** –...yengenin yaşadığını hissedebilmesi, senden hoşnut kala kala seni sevmesi, sevip **bağrına basabilmesi** için başkalarına muhtaçsın...” (Y/104)

Kılı kırk yarmak.

“**Neslihan** –Düşünüyorum. **Kılı kırk yarıyorum.** Hissediyorum. Ama kendimi hiç de öyle bedbaht duymuyorum anne.” (Y/107)

Çakı gibi.

“**Baba** –Ne ütüsüymüş öyle? Bizim şehirli efendinin pantolonu değil mi bu? İlle **çakı gibi** ütülenecek miymiş?..” (Y/107)

Burnunu sokmak.

“**Baba** –*Sen amcanı tanımazsın. Lüzumsuz yere her işe **burnunu sokma** ya bayılır o...*”
(Y/108)

Kafa tutmak. / Boyun eğmek.

“**Kadın** –***Kafa tutmadığımı**, her dediğine, her istediğine **boyun eğip** durduğumu bal gibi bilirsin.*” (Y/109)

Yola getirmek. / İsyan etmek.

“**Baba** –*Seni **yola getirene** kadar da çekmediğim kalmamıştır. Dik başlı kadının tekiydin... Babama bile **isyan ederdin**.*” (Y/109)

Kulak asmak. / Söz vermek.

“**Kadın** –*Babanın hakkı var. Amcanın sözlerine daha fazla **kulak asmayacağına söz ver**.*”
(Y/115)

Hayal kurmak.

“**Adam** –*Sadece bir yığın **hayal kuruyorsun**; anlayabildiğim bu kadar.*” (Y/127)

Özür dilemek. / (Bir şey) Akılda kalmak.

“**Baba** –*Hmm... Özür dilerim. Önemli olmadığı için aklımda kalmamış anlaşılan...*” (P)

Teessüf ederim.

“**Anne** –*Teessüf ederim, teessüf ederim Atıf!.. Yazıklar olsun.*” (P)

Pot kırmak.

“**Baba** –*Pot kırdık galiba...*” (P)

Farz etmek. / Sözünü geri almak.

“**Baba** –*Özür dilerim karıcığım. Farz et ki söylemedim. Sözümü geri aldım.*” (P)

Ele almak.

“**Baba** –*Geldin lafın içine... tabanca sıktın. Annen önemli bir konuyu **ele almıştı**.*” (P)

Alay etmek.

“**Anne** –*Alay edin siz. Bu evin düzenini hiçbir şekilde **değiştiremezsiniz!** Bunu böyle bilin.*”
(P)

Özrü kabahatinden büyük.

“**Anne** –*Hmm... Özrün kabahatinden büyük Atıf... Tevekkeli sabahları ortalığı silerken koridorun taşlarında nedenini bilmediğim lekeler görüp duruyorum...*” (P)

Günahını almak.

“**Baba** –*İftira! Günahımı alıyorsun...*” (P)

İtiraf etmek.

“**Anne** –*Ama kendin itiraf ettin şimdi!*” (P)

Gözünü seveyim.

“**Anne** –*Sus! Gözünü seveyim sus...*” (P)

Rahatı kaçmak.

“**Baba** –*İtiraf ederim ki, rahatımın kaçmasından korktuğum için...*” (P)

Ele vermek. / Ayıkla pirincin taşını!

“**Aydın** –*İşin mi yok Baba. Ne diye söyleyip kendini ele verirsin. Ayıkla pirincin taşını bakalım şimdi...*”(P)

Göze almak.

“**Anne** –*Göze almayıp da ne yapacak?..*” (P)

Cevap vermek.

“**Anne** –*Cevap ver diyorum!..*” (P)

Deli olmak.

“**Baba** –*Aaa! Deli olma canım...*” (P)

Yardım etmek.

“**Aydın** –*Tülin geliyor. O yardım etsin bari.*” (P)

Söz vermek.

“**Baba** –*Yok yok beceremeyiz bunu biz. Öğleden sonra temiz çoraplı iki hamal bulurum ben, söz veriyorum.*” (P)

Yazıklar olsun.

“**Anne** –*Yazıklar olsun size...*” (P)

Bacak bacak üstüne atmak.

“**Tülin** –*...Okuldan geldiğim zaman ikisini de misafir salonunda bacak bacak üstüne atmış, keyifle gazete okurken gördüm.*” (P)

Ağzında bakla ıslanmamak.

“**Baba** –*Bunun ağzında bakla ıslanmayacağını biliyordum ben zaten. Kadın kısmına güvenme derler.*” (P)

Hak vermek.

“**Anne** –*Yoksa sen de abine hak veriyor musun içinden Tülin?*” (P)

Parmakla gösterilmek.

“**Anne** –*Ama unutmayınız ki, temizlik ve düzen bakımından bizim ev parmakla gösteriliyor...*” (P)

Demir almak.

“**Doktor** –*Ooo bakıyorum herkes demiri almış. Saat kaç kuzum?*” (P)

Öfkesi burnunda.

“**Baba** –Doktor dikkatli konuş. Bu sabah öfkesi burnunda karışmam.” (P)

Suyuna gitmek.

“**Aydın** –Doğru. Annemin suyuna gitmeye bak dayı.” (P)

Kaçacak delik aramak.

“**Doktor** –Sahiden öfkeli olsaydın, bunlar kaçacak delik ararlardı.” (P)

İsyan etmek. / Baskı yapmak.

“**Anne** –...Başka bir konuda bana bu baskıyı yapsalar isyan ederdim.” (P)

İzin vermek. / Başının etini yemek.

“**Anne** –Tuhafsın Atıf. Oysaki kuşun içeri alınmasına izin vermem için başımın etini yer dururdun.” (P)

Razı olmak (veya gelmek).

“**Baba** –Orası öyle ama sen bir türlü razı olmazdın da...” (P)

Teşekkür etmek. / Merak etmek.

“**Baba** –...Teşekkür ederim. Eğer ortalığı kirletirse hemen temizlerim, merak etme.” (P)

Aşk olsun.

“**Anne** –Aşk olsun... Zorbanın biri olduğumu söylemek istemiyorsun sanırım.” (P)

Kolları sıvamak.

“**Anne** –Pazar günü kolları sıvarız çocuklar da evdeyken.” (P)

Ruhu (bile) duymamak.

“**Aydın** –Korkma annem gelinceye kadar bitiririm, ruhu duymaz.” (P)

Hapı yutmak.

“**Aydın** –...Annem anlarsa hapı yuttun demektir.” (P)

Paniğe kapılmak.

“**Baba** –Durun durun! Hemen paniğe kapılmayın çocuklar...” (P)

Kıyametler koparmak.

“**Baba** –Biz yapsak kıyameti koparırdın!..” (P)

Günahını almak.

“**Anne** –Kim demiş. Sesimi bile çıkarmıyorum. Günahımı almayın.” (P)

Göz nuru dökmek.

“**Mezatçı** –Fakat kese? Onu unutupyorsunuz, belki yıllarca göz nuru dökülerek tel tel örülmüş altın keseyi ve üzerindeki iri yakutu.” (BYS/11)

Hayırlı olsun. / Teşekkür ederim.

“**Mezatçı** –Hayırlı olsun. Teşekkür ederim.” (BYS/14)

Satışa çıkarmak.

“**I. Erkek** –*Ah pek hoş doğrusu, bu yüzden yüreğini satışa çıkarmak...*” (BYS/15)

Teşekkür ederim.

“**Adam** –*Evet ben, bir gümüş hançer düşünürdüm... Bütün arzularımı verdiniz. Sizlere teşekkür ediyorum.*” (BYS/18)

Düşman olmak.

“**Adam** –*...Taşlar ayaklarımı kanatırdı. Bu kanları seviyordum, ama deniz onları yıkadı, götürdü. Denize düşman oldum.*” (BYS/18)

Haber vermek.

“**Uşak** –*Hemen koşup, aramalı, haber verin, fenerleri yaksınlar.*” (BYS/19)

Alay etmek.

“**Koleksiyoncu** –*Siz alay ediyorsunuz, evet alay, ya benimle ya vitrinle.*” (BYS/21)

Tüyleri ürpermek.

“**II. Kadın** –*İnsanın tüyleri ürperiyor!*” (BYS/22)

Satın almak.

“**Koleksiyoncu** –*Satın aldım.*” (BYS/22)

Tıraş olmak.

“**I. Erkek** –*Bayramlarda bile, temizlenip tıraş olmuyor.*” (BYS/24)

Kusura bakmamak (veya kalmamak).

“**Adam** –*Yok öyle şey, bak nasıl titriyorsun. Al iç bakalım, kusura bakma bardağım yok.*” (BYS/29)

Canını sıkmak.

“**Adam** –*Kadının konuşması canımı sıkıyordu...*” (BYS/32)

Hoşuna gitmek.

“**Kadın** –*Kaba adamsın, ama hoşuma gittin.*” (BYS/32)

Tercih etmek.

“**Adam** –*Şimdi burada olduğuna göre, burasını tercih ediyorum demektir. Yahut da pek fark görmüyorum.*” (BYS/38)

Âşık olmak.

“**Adam** –*Bana âşık oluyorsun!*” (BYS/38)

(birinin) kanına dokunmak.

“**I. Erkek** –*Görüyor musun şu zibidiyi, kanıma dokunmaya başladı artık.*” (BYS/41)

Caka satmak.

“**II. Erkek** Yaa, **caka** satıyor hepimize. Balıkçı güya amma, ne balık tuttuğu var, ne sattığı.”
(BYS/41)

Maraza çıkarmak.

“**I. Erkek** –Bir de bizimki ile **maraza çıktı** aramızda, neymiş de o kadını niçin seyrediyor muşum.” (BYS/42)

Surat asmak.

“**Kadın** –Peki **asma suratını** öyle, sormayacağım bir daha. Yemeği hazırlayayım mı?”
(BYS/48)

Mücadele etmek.

“**Adam** –...Öf nasıl dağıtmışlar odayı, ben gelmeden de epey **mücadele etmiş** olmalılar, masa devrilmiş, sandalye kırılmış...” (BYS/51)

Hoş bulduk (veya gördük). / Memnun olmak.

“**Adam** –**Hoş bulduk**, bakıyorum hepiniz iyisiniz, dinlenmişe benzersiniz, **memnun oldum**.”
(BYS/54)

İlave etmek.

“**Adam** ...Haa, kadınlar tül elbiseler giyecek, erkeklerde yakalarına beyaz karanfil takacak, **ilave edin** bu notu davetiyelere.” (BYS/54)

Merak etmek.

“**Adam** –...Garip şeyler koleksiyoncusu olduğunuzu söyledikleri halde sizi **merak etmiştim**.”
(BYS/59)

İçine tükürmek.

“**Baba** –O da doğru ya, **içine tüküreyim** bu pis dünyanın.” (BMİ/15)

Elini sıcak sudan soğuk suya sokmamak. / Saçını süpürge etmek. / Dünyanın kaç bucak (veya köşe) olduğunu göstermek (veya anlamak).

“**Ana** –...Uyy anam uy **elimi sıcak sulardan, soğuk sulara vurdurmazdın!.. Saçımı süpürge ettim**, ohh, yemedim yedirdim, giymedim giydirdim, ohh... Yok, bu sefer yook, göstereceğim sana **dünyanın kaç bucak olduğunu**, anlayacaksın benim kim olduğumu...” (BMİ/17)

Kavga etmek.

“**K. Mehmet** –**Kavga etmeyin** ne olur, ha anne kavga etmeyin, olur mu anne?” (BMİ/18)

Eli (veya elleri) armut devşirmek.

“**Baba** –Anan örtseydi ya, **eli armut mu topluyor?**” (BMİ/18)

Canı çekmek. / Süt vermek.

“**Ana** –**Canım çekiyor** şeftali dedim sana. Kızına **süt veriyorum**, senin kızına.” (BMİ/18)

Midesi bulanmak.

“**Ana** –*Vallahi acı, öğ midem bulandı.*” (BMİ/19)

Lafa karışmak.

“**Meryem** –*Aaa sen sus bakayım bacaksız. Şuna da bak, büyüdü de lafa karışıyor.*” (BMİ/21)

Hoşuna gitmek.

“**Meryem** –*Ne münasebet Muallim Beyciğim büyümiş aslanım, koca herif olmuş, hoşuma gitti...*” (BMİ/21)

Bel vermek.

“**Selim** –*Yürek yok sende, yürek! Bir çuval unu sırtlamak, ya da matbaada bir top kağıda bel vermekle kuvvetli olmaz insan, yürek ister kişiye, yürek!*” (BMİ/24)

Alay etmek.

“**Mehmet** –*Sen alay et beyim, ben ne olduğumu, ne yaptığımı çok iyi biliyorum.*” (BMİ/24)

Yalan söylemek.

“**Mehmet** –*Yalan söylüyorsun yalan.*” (BMİ/26)

Davul çalmak (veya dövmek).

“**Selim** –*...Emekçi halk var, o namussuzları, o bizi sömüren sırtımıza binen davul çalanları hesaba katamazsın değil mi, ha!..*” (BMİ/26)

Nefes almak.

“**Mehmet** –*Nefes alıyorum ve denizi duyabiliyorum seninle, o kadar işte.*” (BMİ/29)

Kısmet (veya kısmetini) beklemek. / Gönlnü çelmek.

“**Lerzan** –*Ben yapmayacağım, evde oturup kısmetimi bekleyeceğim... Karşıma çıkacak herhangi yakışıklı biri gönlnümü çelebilir.*” (BMİ/30)

Telkin etmek.

“**Lerzan** –*Sadece evlenme arzunu kastetmedim, bana telkin etmek istediğin fikirlerden bahsediyorum...*” (BMİ/32)

İzdirap çekmek.

“**Selim** –*Ezilenler, izdirap çekenler... Kahrolanlar.*” (BMİ/40)

Boş ver!

“**Selim** –*Boş ver, olur böyle şeyler.*” (BMİ/43)

Tasallut etmek.

“**III. Hasta** –*Bir adamın kafasına tasallut etmişler, anlayacağın!..*” (BMİ/43)

İcap etmek.

“**Rauf** –*Çünkü öyle icap etmiş.*” (BMİ/43)

Yanında olmak.

“*Ayşe –Hep yanında olacağım, uyurken, gezerken, çalışırken.*” (BMİ/46)

Haber vermek.

“*Selim –Niçin haber vermedin evlendiğini?.. Haber vermen, müsaade alman gerekirdi.*” (BMİ/48)

Riayet etmek.

“*Selim –Aynı yolda yürüyebilmenin ilk şartı, disipline riayet edebilmektir.*” (BMİ/48)

Ceza vermek. / Dikkatli olmak.

“*Selim –Bir ihtar aldın Mehmet, çok yeni olduğun için, daha büyük bir ceza vermediler sana. Bundan sonra dikkatli olmalısın.*” (BMİ/48)

Teşekkür ederim.

“*Mehmet –Teşekkür ederim ama...*” (BMİ/48)

Uğur getirmek.

“*Ayşe –Bekleriz... Siz bizim ilk misafirlerimiz oldunuz... Uğur getireceksiniz bize.*” (BMİ/48)

Ümit etmek.

“*Rauf –Ümit ederim.*” (BMİ/48)

Farz etmek. / Karar almak. / Münakaşa etmek. / Sevk etmek.

“*Rauf –...Farz edelim, parti yüksek kademeleri bir karar aldı. Biz, hücre toplantılarımızda, hürriyet havasını ciğerlerimize bol bol doldurarak, evet arkadaşlar biz bu yüksek kararın kerametlerini münakaşa edebiliriz. Partiye bu kararı almaya sevk eden sebepler ne olabilir?..*” (BMİ/51)

Özür dilemek. / Tekerrür etmek.

“*Mehmet –Özür dilerim, bir daha tekerrür etmeyecek.*” (BMİ/52)

Nüfuz etmek.

“*Rauf –İşte bu geniş ve dar, kısa ve uzun kıvrımlara, ancak çeşitli maskeler kullanmak suretiyle nüfuz edebilirsiniz.*” (BMİ/53)

Takdim etmek.

“*Rauf –Evet efendim çok haklısınız, hakim bey, itiraflarımı size yazılı olarak takdim etmeliyim...*” (BMİ/62)

İtiraf etmek.

“*Mehmet –Niçin itiraf ettin?..*” (BMİ/63)

Özür dilemek.

*“Kadın –Benden başka kadın yok. **Özür dilerim**, geçebilir miyim? Oturacağım da...”*
(SBV/131)

Teşekkür ederim

*“Kadın –**Teşekkür ederim**. Yerinizi almış olmayayım.”* (SBV/131)

Dua etmek.

*“Savaşçı –Savaşlardan önce utkular için, savaş sonrası da ölümler için **dua eden** sizdiniz...”*
(SBV/132)

Sözünü geri almak.

*“Sanatçı –Hayır Sayın Yargıç. Kabul etmiyorum. Bu adamla kardeş olmayı kabul edemem. Bu sanata hakaret olur. **Sözünü geri alsın**.”* (SBV/133)

Acı vermek.

*“Bilgin –Bu sözcük bana **acı** veriyor da ondan. Yarınları ben öldürdüm çünkü. Artık yarın yok. Yok.”* (SBV/134)

Kulağa hoş gelmek.

*“Politikacı –...Gelecek zamanlı tümcelerle donatırım söylevlerimi. Hem **kulağa hoş gelir** hem de...”* (SBV/134)

Acı çekmek (veya duymak).

*“Davacı –Davacılar olarak bizler çok **acı** çektik...”* (SBV/137)

Yoksun bırakmak (veya etmek veya kılmak). / Söz vermek.

*“Davacı –Politikacı’dan da davacıyız... Bizleri yoksul ve **yoksun bıraktı**. **Söz verdi**, sözünü tutmadı. Yalanlara sığındı.”* (SBV/137)

Yok etmek.

*“Davacı –Bilgin’s’e **yok etti** bizi.”* (SBV/137)

Devam etmek.

*“Yargıç –**Devam edin** lütfen”* (SBV/138)

Tuzağa düşmek. / Turşu kurmak (veya yapmak). / Çiğ çiğ yemek.

*“Davacı –...İnsanların hepsinden ve tüm çağlardan davacıyız. Bizi kopardılar, boğazladılar, kurşunladılar, bıçakladılar, avladılar, **tuzağa düşürdüler**, diri diri haşladılar, **turşumuzu kurdular**, döve döve öldürdüler, **çiğ çiğ yediler**, konserve yaptılar, kürk manto giymek için doğmamış yavrularımıza bile kıydılar.”* (SBV/139)

Boyun eğmek.

*“Davacı –Gül sizden davacı değil Sanatçı... Gül diyor ki... Hepsine **boyun eğdim**. Başka çarem de yoktu zaten...”* (SBV/139)

Dua etmek.

“**Din Adamı** –Şeytanla bir olup Adem’i kandıran da Kadın... Barış için **dua etmeliydim...**” (SBV/144)

Oy vermek (veya kullanmak).

“**Politikacı** –Öyle mi? Peki beni kim seçti? Kim **oy verdi**? Kim alkışladı?” (SBV/144)

Kabul etmek. / Karşı olmak. / Birlik olmak.

“**Kadın** –Sevgili davacı, biz hepimiz suçlarımızı kabullendik. Siz de suçunuzu **kabul edin**. Bize **karşı olmayın**. Bizimle birlikte olun. Her şeye yeniden başlayabiliriz.” (SBV/145)

Kulak vermek.

“**Anlatıcı** –...İsterseniz önce kentimizin yoksul kesimindeki bir evde olup bitenlere **kulak verelim...**” (BÇKF/150)

Taş kesilmek. / Boy vermek.

“**Karısı** –Geçende anlattılar... Neyse uzatmayalım... Üç gün sonra zavallıyı **taş kesmiş** bir halde topraktan çıkarmışlar. Çıkış o çıkış, ama adam mis gibi. Ertesi gün de gömüldüğü yerden zehirli bir ot **boy vermiş**.” (BÇKF/151-152)

Harekete geçmek.

“**Koleksiyoncu** –Hemen **harekete geçin**. Kutlarım sizi.” (BÇKF/153)

Dile (veya dillere) düşmek.

“**Koleksiyoncu** –İşin kötüsü her şeyi denedik... Çocukları uyar, orda burda konuşmasınlar. Alemin **diline düşmeyelim**.” (BÇKF/154)

Başına (...) gelmek. / Söz etmek. / İhbar etmek. / Ödül vermek.

“**Yaşlı Kadın** –Bende paramı alamadım... Komşum, kokudan söz edenlerin **başına gelenleri** duydun mu? Yakalayıp hapse atıyorlarmış. Ya da dayaktan geçiriyorlarmış. Kokudan **söz etmek** yasaklanmış. Kokudan söz edenleri **ihbar edenlere de ödül verilecekmış...**” (BÇKF/155)

Sürgün gitmek (veya olmak). / Köprünün (veya köprülerin) altından çok su (veya sular) aktı (veya geçti).

“**Anlatıcı** –Olaylar büyük bir hızla gelişti. Susmayanlar ya başka ülkelere kaçtılar ya da **sürgün edildiler...** Aradan yıllar geçti. Binbir Çiçek Ülkesinde çiçeklerin kokmaz olduğu günlerden sonra **köprülerin altından çok sular aktı...**” (BÇKF/157)

Teşekkür etmek.

“**Kadın** –Hayır. **Teşekkür ederim** General. Eşimi gördünüz mü acaba?” (SB/111)

Gurur duymak.

“**General** –...Ülkemiz artık dünyanın en üstün, en yetkin silahına sahip. Bunu da eşinize borçluyuz. Onunla **gurur duymalısınız...**” (SB/111)

Hizmet etmek.

“**Yazar** –...Bu kalabalıklar neden bu azınlığı seviyor? Ona **hizmet etmeyi** gururlu bir iş sanıyor?.. Ben bunu anlamıyorum. Ne dersiniz?” (SB/112)

Dans etmek.

“**General** –...Sayın bayan, vals sevdiğinizi biliyorum sizinle **dans etme** onurunu bana başışlar mısınız?” (SB/112)

Tenezzül etmek.

“**Yazar** –Sayın bayan, bir sarhoşla dans etmeye **tenezzül eder** miydiniz?” (SB/113)

Merak etmek.

“**Yazar** –Ev sahibi olarak siz Sayın General. İşte çağrı yazınız. **Merak etmeyin** ama gidiyorum...” (SB/114)

Beş para etmez.

“**İşadamı** –Bu yeni hizmetçi **beş para etmez**. Her şeyi karmakarışık ediyor. Hiçbir şeyi yerinde bulamıyorum.” (SB/114)

Kulak vermek.

“**Yazar** –Dünyalılar, size sesleniyorum. Sözlerime **kulak verin...**” (SB/115)

Reklam yapmak.

“**İşadamı** –Akıllarınca **reklam yapıyorlar**. İlginç olduklarını mı sanıyorlar? Salaklar...” (SB/115)

Sessiz olmak. / Söz almak.

“**Başkan** –Sayın konuklar, sayın delegeler, lütfen **sessiz olalım...** Hükümetin, sendikaların yazanaklarına. **Söz almak** isteyenler toplantı sekreterine adlarını yazdırsınlar.” (SB/116)

Söz etmek.

“**Yazar** –Ben ölecek milyonlarca insandan **söz ediyorum**. Burada olmayan, hiçbir şeyi bilmeyen çoğunluktan...” (SB/118)

Paniğe kapılmak.

“**Hoparlördeki Ses** –Dikkat... Dikkat... Halka duyuru... **Paniğe kapılmadan** herkesin sığınaklara girmesi gerekiyor...” (SB/118)

Ceza vermek.

“**Eroğlu** –Ali Ağa sende iyi **ceza veriyon** doğrusu...” (BMS)

Alay geçmek.

“Çırak –Bari sen benimle *alay geçme* be Ahmet abi. Vurun bakalım öksüze.”

Naz etmek.

“Gülsüm –Kız Elif **naz etme**, söyle yavuklun kim?” (BMS)

Aşk olsun. / Alacağı olsun.

“Elif –*Aşk olsun* Ayşe! Hem canımı acıttın hem de gizlimi öğrendin. **Alacağın olsun** senin. Tuzsuz.” (BMS)

Kocaya varmak.

“Gülsüm –Kız ne çok konuşuyon sen! Fingiri fink yapıp fiskos edin bakam. **Kocaya varıp** enikler etrafınızı sarınca fingiri fink yapıp, fiskos miskos konuşamıyacaksınız.” (BMS)

Laf etmek.

“Ayşe –Eferin kız, pek güzel demişsin, ozanlar örneği **laf etmişsin**.” (BMS)

İçi kan ağlamak.

“Elif –Ah... **İçim kan ağlıyordu**. Okul hayatı ne güzeldir. Tenefüste arkadaşlarla çelik çomak oynamak mı istersin...” (BMS)

Hesap sormak.

“Elif –Aaa... Sen bizden ne kadar sonra geldin bir gelip **hesap soruyor**.” (BMS)

Alay geçmek.

“Gülsüm –Tövbe tövbe! Sizin gibi sevdalılarla **alay geçmek** kimin haddine...” (BMS)

Ayıp etmek.

“Elif –**Ayıp ediyon** Gülsüm abla.” (BMS)

Kavgaya girişmek (veya tutuşmak).

“Eroğlu –Karı kızan çeşme başında bir **kavgaya tutuştular**, değme gitsin.” (BMS)

Nal çakmak.

“Ali Ağa –Canım, kıratın ayağına **nal çaktıracam**.” (BMS)

Selam söylemek.

“Eroğlu –Nalbant İbrahime **selam söyle** benden... Nalı usul usul taksın, dedi eroğlu Ahmet de olur mu?” (BMS)

Yüreği hop etmek (veya hoplamak veya oynamak).

“Eroğlu –Ulan sen miydin Hüsen! Ulan Allah cezanı versin **yüreğimi hoplattın**.” (BMS)

Kurban olmak.

“Eroğlu –...Örgülü saçlarına **kurban olsun** Ahmet senin. Kızdan su isteyecek yürek ne gezer...” (BMS)

Laf etmek. / (birine) söz gelmek.

“**Eroğlu** –Amanın başka kızlar geliyor... Beni görmesinler, **laf ederler** sonra. Elif’ime söz gelsin istemem. Şu fidanlıkların ardına gizlenim bari...” (BMS)

Tedbir almak. / Yerin kulağı var.

“**Ayşe** –Sen **tedbirini al** da, derdi rahmetlik dedem. **Yerin kulağı vardır** kardeş.” (BMS)

Aklına düşmek.

“**Ayşe** –Aaa... Ben yalan dimem heç. Neyse, **aklıma düşünce** dirim. Ben gidiyom gari.” (BMS)

Dünya varmış.

“**Eroğlu** –Oh! Çok şükür gitti. **Dünya varmış.**” (BMS)

İçi yanmak.

“**Elif** –Ayıptır kız, **içim yandı** denmez... Güğümü şöyle çekem de maşrapaya doldurup verem.” (BMS)

Ayıp etmek. / Ser verip sır vermemek.

“**Ali Ağa** –**Ayıp ettin**. Ağzımın ne kadar sıkı olduğunu bilmez misin sen? Eğer ki ağzımdan bir şey kaçırırsam toprak çarpsın, derim. Bana Ustabaşların Ali Ağa derler. **Ser veririm de sır vermem.**” (BMS)

Boş bulunmak.

“**Eroğlu** –Biliyorum biliyorum ama, demem şu ki insan kısmı bazen **boş bulunur** belki...” (BMS)

Kurban olmak.

“**Eroğlu** –Yoluna **kurban olduğum**...” (BMS)

Kulak asmak.

“**Eroğlu** –Türkü değil mi, herkes çıkarır. Kadın dedikodusunu **kulak asma.**” (BMS)

Ağzını yoklamak.

“**Eroğlu** –Gene ağız yoklaması yaptık ama nafile...” (BMS)

Elden gitmek.

“**Ali Ağa** –Göz göre göre kız **elden gidecek**...” (BMS)

Mutlu olmak. / Kurban etmek.

“**Eroğlu** –Şükür Allah’ıma. Elifim benim. Yamacındayım gayrı. Ah gülüm, senle ne kadar **mutlu olacağız**. Nikahımız kıyıldığı gün burma boynuzlu koçumu yaldızlatıp yoluna **kurban edeceğim** senin.” (BMS)

Günaha sokmak.

“**Eroğlu** –Gecenin bu saatinde beni **günaha sokma!**.. Tövbe de!” (BMS)

Yazıklar olsun.

“Eroğlu –Yazıklar olsun sana! Sinsi yılan... Dost yüzlü canavar!” (BMS)

Kusura bakmamak (veya kalmamak).

“Çırak –Unutmuşum ağam, kusura kalma.” (BMS)

Selam etmek.

“Baba –...Kıymetli yeğenim ölmeden önce sizi bir göreyim dedim... Selam eder, gözlerinden öper. Amcan...” (BA)

Aklına gelmek.

“Baba –Yok canım. Birden aklıma geldi de.” (BA)

Yüreği yanmak.

“Büyük Amca –Soğuk... Ama tadı... Yolda da yüreğim yanıyordu...” (BA)

Karşılık vermek. / Dile gelmek.

“Büyük Amca –Olmalı canım... Kumrular onlara karşılık versin; sabah oldu, sabah oldu diye. Bülbüller dile gelsin. Her yanı sabahın kokusu bürsün...” (BA)

Kulak asmak.

“Büyük Amca –...Şekere pek kulak asma evlat. Ben evde sabahları yoğurt yerim, bir bardak çay ve bir çanak yoğurt...” (BA)

İzin almak.

“Anne –İzin alınmadan apartmanın bahçesinde kimse bir şey yapamaz...” (BA)

Merak etmek.

“Büyük Amca –Yoo yoo merak etmeyin...” (BA)

Helak olmak. / Hararet basmak.

“Süleyman Ağa’nın Karısı –Öldüm, yorgunluktan helak oldum, hararet bastı...” (RAK/128)

Kırk bir (buçuk) kere maşallah!

“Süleyman Ağa’nın Karısı –Kırk bir buçuk maşallah! Fesupanallah!” (RAK/128)

Soluğu kesilmek (veya tutulmak).

“Süleyman Ağa’nın Karısı –...Soluğun kesildi, sevinçtendir. Maşallah!...” (RAK/128)

İçi rahat etmek.

“Süleyman Ağa’nın Karısı –...Oh, Nihayet içim rahat etti. Kadınım, ben Başkapıcıbaşı Hacı Süleyman Ağa’nın ehliyim.” (RAK/129)

Bahtı açılmak.

“Recep Ağa’nın Karısı –İnşallah, bahtımız açıldı. Bundan sonra pilavlar, zerdeler...” (RAK/130)

Başına devlet (veya talih) kuşu konmak.

“**Recep Ağa –Başımıza devlet kuşu konmuş, ona ağlarım.**” (RAK/130)

Oyun oynamak.

“**Ayşe Kadın –...Dur hele, ben onlara bir oyun oynarım ki!..**” (RAK/131)

Rahat etmek.

“**Süleyman Ağa’nın Karısı –...Hayırlısıyla şu işi selamete erdirsek de biz de rahat etsek.**” (RAK/131)

Gözleri kamaşmak.

“**Cariye –Gönderdiğiniz bohçadaki elbiseleri giydirdik, güzelliğinden gözlerimiz kamaştı, hanımcığım!..**” (RAK/131)

Yâr olmak.

“**Ayşe Kadın –Ama size ve oğlunuza yâr olacağından şüphem vardır.**” (RAK/131)

Taklit yapmak.

“**Ayşe Kadın –...Kızın anası, arkasına yastık bağlayıp, şişmanlığınızdaki ötürü, sizin taklidinizi yaparmış...**” (RAK/132)

Cehennem ol!

“**Süleyman Ağa’nın Karısı –...Şimdi hemen babası olacak o papazı getir ve nikâhını ver. Cehennem olsunlar.**” (RAK/132)

Tövbeler olsun! (veya tövbesi!).

“**Karısı –Tövbeler olsun, iftira! Allah biliyor, iftira!..**” (RAK/133)

Gözüne uyku girmemek. / Rast gelmek.

“**Recep Ağa –Oğul! İşte hâl ve keyfiyeti baştan sonra anlattım sana. Gece gözlerimize uyku girmedir. Sabah sokağa çıkınca her kim rast gelirse kızımı ona vereyim diye aheddim...**” (RAK/133)

Tayin etmek.

“**Vezir –...Süleyman Ağa’nın sana ve ailene gadrettiğini şevketlû padişahımız duymuşlar, sana acıdılar ve seni kapıcıbaşı tayin ettiler...**” (RAK/134)

Sözünün eri. / Bel bağlamak.

“**Recep Ağa –Behey Derviş! Ben senin bildiğin âdemlere benzemem. Gerçi fakir idim, hamal idim, lakin akranımda sözümün eriyimidir... Dünya devletine hiç bel bağlanır mı?**” (RAK/135)

(birini birine) nikâh etmek. / Murat etmek.

“**Vezir –Peder Ağa! Padişah efendimiz kızınızı Allah’ın emri ile kendisine nikâh etmek, murat eder. Ne dersiniz?**” (RAK/135)

Hayret etmek. / İkrar etmek. / Sözünü geri almak.

“**Recep Ağa** –Vezirim efendim! Pek **hayret ettim**, cana minnettir, ancak... Bir dervişe verilmiş sözüm vardır. Kızımı ona **ikrar ettim**, sözümü geri almak mümkün değildir.” (RAK/135)

Razı etmek. / Gönül rızası ile. / İtiraf etmek

“**Recep Ağa** –Ancak dervîşi bulup **razı etmeye** ve **gönül rızasıyla** vazgeçtiğini **itiraf** ettirmeye muhtacız, başka türlü olamaz.” (RAK/136)

Tayin etmek.

“**Şâpur Çelebi** –Babam öldüğünde ben çok küçükmüşüm. Yabancı bir adamı bana vasi **tayin** etmişler...” (ŞÇ/139)

Kulağına çalınmak. / Göklere çıkarmak. / Âşık olmak.

“**Şâpur Çelebi** –...Basralı birkaç tacir, gezdikleri yerleri överlerken **kulağıma çalındı**, Bağdat'ı **göklere çıkardılar**, görmeden **âşık oldum**.” (ŞÇ/139)

Satılığa çıkarmak.

“**Şâpur Çelebi** –Dükkanımı, eşyayı hemen **satılığa çıkardım**, sattım...” (ŞÇ/139)

Selam söylemek.

“**Abdulgani Hoca** –Benden oğlum Şâpur'a **selam söyle!**...” (ŞÇ/141)

Cahillik etmek.

“**Nedim** –...Kendi gibi zengin bir tüccarın oğluna vermişti, lakin damat, bir gün bir **cahillik** etti...” (ŞÇ/142)

İhsan etmek. / (birini birine) nikâh etmek.

“**Şâpur Çelebi** –Bana altın, elbise, deve **ihsan edip** beni memleketime göndermek istiyor; çiğerpâresini de bu gece **nikah ederek** bana veriyor...” (ŞÇ/142)

İtaat etmek.

“**Abdulgani Hoca** –Kızım, Cenâbı Hakk'ın emriyle seni bu delikanlıya verdim, emrine **itaat et!**” (ŞÇ/142)

Ant içmek.

“**Şâpur Çelebi** –...zira kocanız bundan böyle siz Sultanımın kadrini kıymetini bileceğine **ant** içmiş, sizi boşadığına pişmanlık getirmiştir...” (ŞÇ/143)

Hayran olmak (veya kalmak).

“**Şâpur Çelebi** –Sultanım! Güzelliğinize **hayran oldum**; ben sizden ayrılamam...” (ŞÇ/144)

Latife etmek. / Çabuk olmak.

“**Nedim** –Şâpur Çelebi, sen **latife mi ediyorsun?** Şakanın sırası mı? Seninle anlaşmamız erkence buluşmak idi. Hadi **çabuk ol**, gidelim!...” (ŞÇ/144)

Sefa sürmek.

“**Şâpur Çelebi** –...Evleneli henüz bir gecedir; hele birkaç gün geçsin! Evliliğimin **sefasını sürmeden** nereye giderim?” (ŞÇ/144)

Rezil etmek. / Pişman olmak.

“**Abdulgani Hoca** –...Sen şimdi bir kere daha git, Şâpur’la konuş! Kıza uyup benim canımı sıkmasın, sonra kendi bilir, âleme **rezil ederim, pişman olur!**” (ŞÇ/145)

Israr etmek. / Yazık etmek.

“**Kadı** –Oğlum Şâpur! **Israr etme**, kendine **yazık edersin...**” (ŞÇ/147)

Pişman olmak.

“**Kadı** –...Bugün ve bu gece, sana mühlet! İyi düşün, sonra **peşîman olursun!..**” (ŞÇ/147)

Gönül almak. / Örtbas etmek.

“**Anlatan** –...Kadı ve Abdulgani Hoca hadiseyi Hârunnurreşît duymasın, örtbas edelim korkusuyla Şâpur Çelebi’nin **gönlünü aldılar...**” (ŞÇ/148)

Müsterih olmak. / Dua etmek. / Halk etmek.

“**Hârunnurreşît** –Kızım, **müsterih ol, dua et!** Hak Teala elbet bir sebep **halk eder**. Biz Seyyah kişileriz, artık gitmemiz gerek. Hüdaya emanet olasınız.” (ŞÇ/150)

Tayin etmek.

“**Anlatan** –...Hârunnurreşît, Şâpur Çelebi’yi saraya kapıcıbaşı **tayin etti**, ve Şâpur Çelebi, Gülruh Bânû ile mutlu mesut yaşadı...” (ŞÇ/151)

İçine doğmak.

“**Ali Ruhi** –Gideceğim **içime doğmuştu**, ay efendim!..” (EF/16)

Burun buruna gelmek. / Gözlerini devirmek.

“**Ahmet Rasim** –...Bir akşam üstü Divanyolu’ndan ağır ağır gidiyordum. Derken **burun buruna geldik... Gözleri devrildi**, kolları açıldı, güir bir ses işitilmeye başladı...” (EF/16)

Nefes almak.

“**Ali Ruhi** –Dinle, Ahmet Rasim! Dur, önce biraz **nefes alayım**. Of Of!” (EF/16)

Başına devlet (veya talih) kuşu konmak. / Bayram etmek (veya yapmak).

“**Teğmen İsmail Efendi** –Aman Ali Bey, sırası mıdır? Başımıza devlet kuşu kondu, **bayram edelim...**” (EF/19)

Âşık olmak.

“**Teğmen İsmail Efendi** –Lakin bu derece **âşık olduğunuzu** bilmiyordum. Af buyurun, kime aşıksınız?” (EF/20)

El öpmek.

“**Ali Ruhi** –Ben de onun *elini öpmeye* geliyorum, lakin yemeğe değil... Geç gelirim.”
(EF/20)

Takdir etmek. / Hizmet etmek.

“**Binbaşı Mehmet Bey** –Görüşlerinizi nasıl **takdir etmem**, Harti Bey. Siz yıllar yılı donanmamıza **hizmet ettiniz**...” (EF/20)

İltifat etmek. / Hışmına uğramak.

“**Harti Bey** –**İltifat ediyorsunuz**, Binbaşı Bey... Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa'nın **hışmına uğradım**...” (EF/20)

Teminat vermek. / Yüz (veya yüzünün) akı ile çıkmak.

“**Harti Bey** –Padişah ne yapsın, bu işi ne bilsin. Bahriye Nezareti geminin nerede olursa olsun, su kesiminden aşağı kısmından asla açılmayacağına dair **teminat verdi** saraya. Azizim Binbaşı, Ertuğrul'un bu Japonya seferinden **yüz akıyla çıkması**, ancak ve ancak, Allah'ın inayetine, bir de Kumandan ve Süvari Beylerin ve diğer subay ve erlerin maharetine kalmıştır.” (EF/22)

Onuru kırılmak.

“**Harti Bey** –Hakikati söylüyorum! siz şimdi sanıyorsunuz ki, beni Ertuğrul'un çarkçbaşılığından aldılar, Adalar vapuruna verdiler, **onurum kırıldı** da ondan böyle konuşuyorum...” (EF/22)

Vasıl olmak. / Tesadüf etmek.

“**Yüzbaşı Celal Bey** –...Kolombo'ya sağ salim **vâsıl olduk**. Gece yarısına **tesadüf ettiğinden**, mendirekten içeriye girilmedi...” (EF/26)

Arzu etmek.

“**Rehber** –Ben türkçe de bilirim, efendiler! **Arzu ederseniz** beni tutunuz.” (EF/28)

Davet etmek.

“**Yüzbaşı Celal Bey** –...Ertuğrul'un bordası kayıklar ile dolu idi. Konsolos, bizi iki kere ziyafete **davet etti**...” (EF/30)

Zahmet çekmek.

“**Teğmen İsmail Efendi** –...Kim bilir o devirlerin insanları ne çok **zahmet çektiler**, denizle ne çok **çekiştiler**.” (EF/31)

Hasret çekmek.

“**Ali Ruhi** –Neyin içinde isem aksine hasret duyarım. Singapur'a yaklaştıkça sıkıntım da artıyor...” (EF/31)

Alay etmek.

“*Parsî Doktor* –...Bir dükkana girip de fiat sorulsa ve bir şey almadan çıkılırsa **alay ederler...**” (EF/34)

Teminat vermek.

“*Doktor Hüsnü Bey* –Aman, Ali Ruhi Bey, Allah korusun!.. Gemide iki doktoruz... Size istediğiniz **teminatı verebilirim...**” (EF/36)

Terfi etmek.

“*Sakaf Bey*: “Haberiniz yok henüz, Ali Ruhi Bey! Albay Osman Beyefendi amiralliğe **terfi ettiler...**” (EF/36)

Ümit etmek. / Tamah etmek.

“*Albay Osman Bey* –Mevki ve mansıp ârızı şeylerdir ya, işte **ümmid edilir, tamah edilir...**” (EF/37)

Göze çarpmak.

“*Albay Osman Bey* –...Çok nazik Türk gemicileri, İngiliz gemicileri kıyafetinde idiler, fakat hareketlerinde onlardan daha üstün oldukları **göze çarpıyordu...**” (EF/39)

Emir aldık. / Hareket etmek.

“*Albay Osman Bey* –...Ali Ruhi Bey! Geminin Singapur'da daha fazla beklememesi için, İstanbul'dan **emir aldık**. Yarın Saygon'a hareket ediyoruz...” (EF/40)

Can vermek.

“*Albay Osman Bey* –...Otururlarken mahkemenin damı çökmüş. Enkaz altında, hemen orada **can vermiş Veyis Paşa.**” (EF/40)

Söz etmek.

“*Teğmen İsmail Efendi* –...Ali Ruhi Bey! Gözyaşından, âh ü vahtan, kuzum **söz etmeyiniz...**” (EF/43)

Müjde vermek.

“*Osman Paşa* –...Şafakla beraber kıyıları gören, ikinci bölük teğmeni **müjdeyi verdi...**” (EF/47)

İftihar etmek. / Yeri göğü inletmek

“*Osman Paşa* –Cenâbı Hakk'ın izniyle, dediğimiz saatte Yokohama'ya vardık. Devletim adına **iftihar ettim..** Türk bayrağını ilk defa gören Japonlar “Banzay” sesleriyle **yeri göğü inlettiler...**” (EF/48)

Göğsü kabarmak. / Tebrik etmek.

“**Osman Paşa** –Hamdolsun ve Allah nazardan saklasın, subay ve erlerimizin terbiye ve disiplinlerinin övüldüğünü duydukça **göğsüm kabarıyor**, Süvari Bey! Tokyo’da Rus ve Alman elçileri, defalarca beni **tebrik ettiler**, iftihar ettim...” (EF/48)

Haber vermek. / Tesağüf etmek. / Hüküm sürmek. / Temenni etmek. / Memnun olmak.

“**Osman Paşa** –Kardeşim efendim! Bu mektubumda size güzel **haberler veremeyeceğim**. On beş günden beri Japonya’da kolera çıktı. Allah’ın hikmeti, **tesağüf etmediğimiz** bir o kalmıştı, onunla da karşılaştık. Şimdi daha önce uğradığımız Nagazaki de **hüküm sürüyor**... Hareket gününü **tayin edemesem** de, inşallah iki haftaya kadar yola çıkabileceğimizi Tanrı’dan **temenni ediyorum**. Cümlemin sıhhat haberine pek **memnun oldum**...” (EF/50)

Hastalığa tutulmak. / Kurban vermek.

“**Doktor Hüsnü Bey** –Tabâbetin bütün imkânlarını kullandık, Süvari Bey! Gene de 37 kişi **hastalığa tutuldu** ve maalesef 13 **kurban verdik**.” (EF/50)

Karar vermek.

“**Osman Paşa** –Tek başıma **karar vermek** istemem, Yarbaylarım! Sizler süvarisiniz ve siz Binbaşı Mehmet Bey!..” (EF/52)

Takdim etmek.

“**Osman Paşa** –Japonya’ya bir posta vapuruyla bu heyet gitsin. Padişahımızın yolladığı nişan ve hediyeleri İmparator Meici cenaplarına bu heyet **takdim etsin**...” (EF/52)

Boyun eğmek. / İsyan etmek.

“**Süvari** –Fakat gemi yalnız fırtınaya, dalgalara **boyun eğiyor**; fen de sanata **isyan ederek** yalpalıyor, sendeliyordu...” (EF/59)

Makbule geçmek. / İkram etmek.

“**Oki** –...Meğer Türklerde severlermiş, **makbule geçti**. Kendi erzağımızı seve seve onlara **ikram ettik**. Dost kara günde belli olur.” (EF/62)

Dua etmek.

“**Takano** –... Tez günde iyileşmeleri için **dua ediyorduk**.” (EF/62)

Yol göstermek.

“**Takimoto** –...Köylüler, ellerinde fenerler, **yol gösterdiler**. El birliğiyle çalıştık. Ömrün solmaz çiçeği Tanrı rızasıdır, Bay Oki!” (EF/66)

El pençe divan durmak. / Semtine uğramamak

“**Hüseyin Efendi** –...Memuriyetim zamanında karşımda **el pençe divan duranlar**, **semtime uğramaz** oldular.” (T/225)

Mahcup etmek.

“*Derviş Mehmet* –...Cenâbı Hak rahîmdir, elbet gene günün birinde ikbale erişir, makamınıza döner, şimdi sizden kaçanları o zaman **mahcup edersiniz** görürsünüz!” (T/225)

(birine) söz getirmek.

“*Hüseyin Efendi* –...Vazifem öyle bir vazife idi ki, ufak bir ihmal, büyük **söz getirir** idi...” (T/225)

Mâni olmak. / Gam çekmek.

“*Derviş Mehmet* –...Padişahımız Sultan Murat'ın validesi Kösem Sultan'ın ticaretine **mâni** oldunuz. Kösem Sultan sizi bu sebepten azlettirdi, bilmez miyim? **Gam çekmeyesiniz!**” (T/226)

Ah çekmek.

“*Hüseyin Efendi* –...Ah ah! Ve şunun için **ah** çekerim ki, ben dahi senin gibi derviş ola idim!..” (T/226)

Gözden düşmek. / Hatır sormak.

“*Hüseyin Efendi* –Deryadilsin! halden anlar, **gözden düşmüşü** yalnız komaz, **hatırımı sormaya** gelirsin...” (T/226)

Yolunu beklemek (veya gözlemek).

“*Hüseyin Efendi* –Sana devamlı konağında kal! derim, Kalmazsın! **Yolunu gözletirsin...**” (T/226)

Şehadet etmek.

“*Hüseyin Efendi* –Zatınız **şehadet ettikten** sonra...” (T/226)

İltifat etmek.

“*Tayyarzâde* –**İltifat edersiniz**, velinimetim!.. Ancak validem cariyeiniz ihtiyardır...” (T/227)

Sağ olsun.

“*Hatun* –Pekâlâ! Gönderen de, getiren de **sağ olsun.**” (T/230)

Tembih etmek.

“*Tayyarzâde* –Valide! Bunda bir yanlışlık olacak... Kâhya ağaya da benim yanımda **tembih etti.**” (T/230)

Ar damarı çatlamış.

“*Veli Ağa* –Cevahirli Esmâ, **ar damarı çatlamış** bir alüftedir.” (T/232)

Kayıplara karışmak. / (birini) bent etmek.

“*Hüseyin Efendi –Lakin duyarız ki Mısırçarşılı Osman Efendi ve Kaptanzâde Güzel Ahmet gibi muteber kimseler **kayıplara karışmıştır...** Cevahirli Esmâ Sultan tıvana gençleri hile ile **bent ider**, sarayına kapatırmış.*” (T/232)

Hakaret etmek.

“*Hatun –Sevmez olaydı! **Hakaret etti**. Tayyârzâde oğlum dahi Cevahirli Sultan'a çubukdar oldu.*” (T/234)

Tahkik etmek.

“*Hüseyin Efendi –Ben mi? Ne hakareti?.. Kâhya da konakta yok ki **tahkik edelim**.*” (T/234)

Bağrı yanmak.

“*Hüseyin Efendi –Bilmem, bilemem... Aman, Mehmet Ağa! **Bağrım yanar**.*” (T/234)

Gönül almak. / Tarif etmek.

“*Hüseyin Efendi –...Tayyârzâde evinde ise anınla, değilse validesi ile bu işi etraflıca görüşür, öğrenir, gönüllerini alırım. Sen bana, Şehremîni'nde nerededir, evin yerini tarif et!*” (T/235)

Kulak misafiri olmak.

“*Hüseyin Efendi: “Sohbetinize **kulak misafiri** olurum, Dede! Bağışla!”* (T/237)

Kuş sütü ile beslemek.

“*Ziver Ağa –BizimTayyârzâde Cevahirli Esmâ'ya yemliktir... Cevahirli Sultan anı **kuş sütü** ile besler imiş.*” (T/237)

Kulak asmak.

“*Osman Dede –Boş laftır, **kulak asman!..***” (T/237)

Helal süt emmek. / (birine veya bir şeye) yazık olmak.

“*Osman Dede –Öyle dimen... Tayyârzâde haysiyetini gözetir bir kişizâdedir. Gerçi pederi fakir idi, kendi fakir idi, ama **helâl süt emmiştir**. Delikanlıya **yazık oldu**.*” (T/ 238)

Razı etmek. / İhya etmek.

“*Hüseyin Efendi –Benim dahi servetim vardır. Tayyârzâde'yi **razı eder**, tekrar bana getirir isen seni **ihya ederim**.*” (T/240)

Bereket ki (veya bereket versin ki). / Kasavet çekmek.

“*Yandım Ali –Kesene bereket, devletlim!.. Bu akşam Sinan Ağa Bahçıvanbaşı ile konağına gelirim, kasavet çekme!..*” (T/241)

Basireti bağlanmak. / Gözünü açmak.

“*Sinan Ağa –İşini muhkem tut. Efendi'nin **basireti bağlanmış**, kimse çözemesin... **Gözünü aç!***” (T/242)

Dolap çevirmek (veya döndürmek). / Ayağına dolanmak (veya dolaşmak).

“**Hazinedar** –Yandım Ali! Zannım budur ki, sen bir **dolap** çevirirsin, amma **ayağına** dolaşır, sonu hayır değildir.” (T/244)

Gazaba uğramak.

“**Derviş Mehmet** –Lakin, Efendi, padişah **gazabına uğramıştır**. Konağından taşra çıkması ve şehirli ile teması yasaktır...” (T/245)

Ömrüne ömür katmak.

“**Yandım Ali** –Efendi’nin ayak türabı olayım! **Ömrüne ömürler katayım...**” (T/248)

Azat etmek (veya eylemek). / Muradına ermek.* / Helâl olsun. / Ser verip sır vermemek.

“**Hazinedar** –Hazinedar İbrahim Ağa! Seni **azat eyledim**! Nice zamandır muradın idi, sen dahi **muradına eresin**! Ekmeğim sana **helâl olsun**, sen dahi bende olan hakkını helâl eyle! Ve **sır verip ser verme** ki, padişah yasağı çiğnemiş Efendi’nin sebep-i felaketi olursun, aman İbrahim Ağa oğlum!” (T/248)

Günahını almak.

“**Hazinedar** –Aman Tayyazâde oğlum, medet sendendir! Ben dahi senin **günahını almış** idim, meğer masum imişsin...” (T/251)

Akıl vermek.

“**Tayyazâde** –Elbet, söylerim Aşam... Beni nankör bilmezsin! Ve anınla görüşürüm, bana **akıl verir**.” (T/251)

Ağızından yel alsın! / Şeytana uymak.

“**Veli Ağa** –Sözünü **ağızından yel alsın**, Ziver Ağa! Tayyazâde kavidir, **şeytana uymaz**, ve dahi Gümrükçü Efendi onun velinimetidir...” (T/254)

Göz koymak.

“**Sahbâ** –Lakin sizi bana bırakmazlar. Cevahirli Esmâ Hanım Sultan methinizi duymuş, size **göz koymuştur...**” (T/254)

Memnun olmak.

“**Cevahirli Hanım** –Hoş geldin, Tayyazâde! Teşrifine **memnun oldum**.” (T/255)

Hasret çekmek.

“**Cevahirli Hanım** –**Hasretini çeker** idim, kısmet bugüneymiş..!” (T/255)

Teeddüp etmek.

“**Tayyazâde** –Aman Sultanım! **Teeddüp ederim**.” (T/255)

İstirham etmek.

“**Tayyazâde** –Kulunuz olayım, Sultanım! **İstirham ederim**.” (T/255)

Mest olmak.

“*Tayyarzâde –Çok içtim, Sultanım, **mest** oldum!*” (T/256)

Nail olmak. / Rica etmek.

“*Tayyarzâde –Sultanım! Ben senin muhabbetin lütfuna **nail** oldum. Bana cariye gerekmez, çok **rica** ediyorum.*” (T/256)

Hararet basmak. / Ram olmak.

“*Tayyarzâde –...Hararet bastıkça sana buzlu şerbet versin... Bu gece bu Sahbâ kıza **râm** olma!*” (T/257)

Telef etmek. / Helak etmek.

“*Cevahirli Hanım –Tayyarzâdeme elin eline dokunmasın! Odana götür, ama sen soyunma! Yoksa seni **telef** ederim, **helak** ederim!*” (T/257)

Murat almak.

“*Cevahirli Hanım –Gelmedim dersin, gelmişsindir. Sahbâ’dan **murat** alma dedim, almışsındır. Yalan söyleme!*” (T/259)

İcap etmek. / Haber vermek.

“*Tayyarzâde –Size karşı cezayı **icap** ettirir bir şey yapar mıyım, a efendim? Keşke hemen bulsam! Lakin bulamazsam dahi gelir, **haber** veririm.*” (T/261)

Meşveret etmek.

“*Tayyarzâde –Bu sabah Cevahirli Hanım bir şart ile beni salıverdi. Alınacak tedbiri birlikte **meşveret** edelim...*” (T/262)

Meclis kurmak.

“*Cevahirli Hanım –Dede Sultan! Dede derim, lakin genç ve dinç olduğum bellidir... Hemen **meclis** kurup işret edelim.*” (T/264)

Cana (veya canına) can katmak. / Tahsis etmek.

“*Cevahirli Hanım –Zümrütlerini ve yakutlarını ve elmaslarını seyrettikçe **canıma** can katarsın, Dede Sultan! Size bu sarayda bir oda **tahsis** ederim...*” (T/264)

Ocağına düşmek.

“*Cevahirli Hanım –Medet, şevketlim! **Ocağına** düştüm, merhamet!*” (T/265)

Mendil sallamak.

“*IV. Murat –Mendili salla, Tayyarzâde!*” (T/265)

İşaret vermek.

“*Tayyarzâde –Minareden gördüler, Devletlim. Anlar dahi **işaret** verdiler.*” (T/265)

Yüreği parçalanmak.

“**Meryem** –Biricik körpe kızımı bedel diye verdiler. Benim de **yüreğim parçalanıyor** ama elden ne gelir.” (B/21)

Rengi solmak.

“**Murat** –Bu ne hal baba, yüzünün **renği solmuş**, gözlerin kanlanmış?..” (B/23)

İçine ateş düşmek.

“**Uzun Haydar** –Hiç istemezdim böyle olmasını... Karar alınırken benim de **içime ateş düştü**. Sen okumuş dünya görmüş alim adamsın. Sen söyle başka çaresi var mıydı? (B/25)

Engel olmak.

“**Murat** –Baba yanlış bir karar bu!.. Gidip Kara Rüstem ’le konuşacağım!.. **Engel olacağım** buna.” (B/25)

Kulağına çalınmak.

“**Hüseyin** –Yeni bir havadis **çalındı kulağıma**...” (B/29)

Aklı kesmek

“**Musa** –Üstelik okumuş çocuk... İsterse, **aklı keser**, yüreği de elverirse, bacasının bedel diye götürülmesine engel olur...” (B/29)

Kafası bulanmak. / (bir şeye) kulak vermek.

“**Fadime** –Bunları da kafana hayırsız baban sokmuş zaten... Körpe **aklını bulandırmış** seni. Yüreğine sor, yalnızca yüreğinin sesine **kulak ver**.” (B/31)

Dili varmamak.

“**Fadime** –...Hem Murat ’ın seni su kanalında boğulmaktan kurtardığını ne çabuk unuttun?.. Şimdi “arkadaşım” demeye bile **dilin varmıyor**...” (B/32)

Pişmiş aşı (soğuk) su katmak. / Aklını devşirmek.

“**Kara Rüstem** –Korkarım ki, **pişmiş aşı su katarsın**!.. **Aklını başına devşir**!..” (B/40)

Eski hamam eski tas.

“**Meryem** –Biz gene **eski hamam eski tas**... O da, şöyle küçük bir dükkân açsaydı geçinir giderdik...” (B/45)

Havale etmek.

“**Topal Nuri** –Kasabada kaç kişi düşünür ki ağabey, her şeyi törelere **havale ederler**. Eskilerin çoğu öyle... Onlara göre töre ne ise doğrusu o...” (B/51)

Kan dökmek.

“**Hüseyin** –Bu işin sonu **kan dökmeye** varır artık...” (B/58)

Yerin dibine geçmek (veya batmak veya girmek).

“**Kara Rüstem** –Kimsenin yüzüne bakamaz olduk. **Yerin dibine** geçtik, yine rezil olduk dosta düşmana karşı...” (B/61)

Ok yaydan (veya yayından) çıkmak. / Dönüşü olmayan yola girmek.

“**Uzun Haydar** –Bırak çocuğu kadan!.. Ok yaydan çıktı bir kere!.. Dönüşü olmayan bir yola girdik...” (B/72)

Ayak diremek.

“**Meryem** –Dinlemedi ki bizi bacım... Dediğinde **ayak diredi**...” (B/74)

Pusu kurmak. / Pusuya düşmek.

“**Meryem** –Murat’ıma **pusu** kurdular... **Pusuya düşürdüler** besbelli. Oooy Murat’ım oyy...” (B/77)

Mola vermek.

“**I. Adam** –Hem yol boyu **mola verip** dinleneceğiz. Gece çadır kurup konaklayacağız.” (YDİP)

Lafa tutmak. / Yola koyulmak. / Yol almak.

“**I. Adam** –...Sen beni **lafa tutma** da al şu ipin ucunu bakayım... Hadi komşular kafile hazırsa **yola koyulalım**. Sabah serinliğinde **yol alalım** biraz.” (YDİP)

Gözü arkada kalmak. / Mukayyet olmak.

“**Kadın** –Hay Allah. Şimdi **gözümüz arkada** kalacak... O halde kendinize **mukayyet olun** (YDİP)

Kolay gele! (veya gelsin!). / Gönlü kırılmak.

“**At Tüccarı** –Neyse neyse. **Kolay gelsin** sana. Takılıyorum ha. Bak sakın alınma, **gönlün kırılmasın** baba.” (YDİP)

Acele etmek.

“**Yürekdede** –Dur dur **acele etme**. Yükünü indireyim de deveyi de götür bari...” (YDİP)

Mest etmek.

“**Ayşe Nine** –Hele şu ekinlerin, yel vurdukça dalgalanışı beni **mest ediyor**.” (YDİP)

Yüzü gülmek.

“**Yürekdede** –Canım kim olursa olsun. Dağbaşı misafiri, Allah **yüzümüze güldü** yine hatun.” (YDİP)

Rahatına bakmak. / Farz etmek.

“**Yürekdede** –Siz **rahatınıza bakın**, rahat oturun. **Farz edin** ki her yan sizin mülkünüz.” (YDİP)

Dili varmamak. / İkrâm etmek.

*“Yürekdede –Vallahi dilim söylemeye varmıyor... Gel şu bizim deveyi kesip **ikram** edelim, ne dersin?..” (YDİP)*

Mahcup etmek. / Elleri (veya ellerin) dert görmesin.

“Padişah –Yürek dede, sen bizi çok mahcup ettin bugün. Hakkını nasıl öderiz, bilemem... Eliniz dert görmesin anacığım.” (YDİP)

El çekmek.

*“Padişah –Doymadan **el çekmek** gerek diyorum ama, her seferinde bir lokma daha yemekten kendimi alamıyorum.” (YDİP)*

Gözyaşı dökmek.

*“Yürekdede –...Sanki bu mübarek dağ bir evliyadır da, Allah'ın sonsuz kudreti ve rahmeti karşısında ürpererek ipil ipil **gözyaşı dökmektedir**...” (YDİP)*

Yolu açık olmak. / Kusur etmek. / Helal etmek.

“Yürekdede –Güle güle gidin. Yolunuz açık olsun. Razi gidin ne olur, belki bir kusur ettik sizleri hoş tutamadık. Eee, yaşımız ileri hakkınızı helal edin evladım.” (YDİP)

Vaaz etmek. / İkrâm etmek. / İhsan etmek (veya buyurmak).

*“Padişah –...Ulu camiye bu cuma padişah gelecek. Hem hutbe okur **vaaz eder** hem de halkın isteklerini dinler... Gidersen, padişaha yaklaş sende bir şey dile. O seni alıp sarayı'na götürür, izzet-i **ikram eder, ihsanlarda bulunur**. Hadi Allah'a ısmarladık...” (YDİP)*

Perişan etmek. / Tırnağı olamamak.

*“Padişah –Yürekdede Yürekdede hele bir gel bakalım. Bizi yüreğinle **perişan** ettin. Ben de karar bırakmadın. Seni gördüğümde kendimden utandım. Senin **tırnağın olamam** ama gel bakalım...” (YDİP)*

Muradına ermek.

*“Yürekdede –Sadece yüzünüzü görmek istedim padişahım. Hamdolsun gördüm de, **muradıma erdim**.” (YDİP)*

Tarif etmek.

*“Padişah –Lala bizim ihtiyarı kaybettik galiba... İyice **tarif edin** bütün şehirde arasınlar.” (YDİP)*

Konuk etmek.

*“Padişah –Tez bir deve alıp yaylaya Yürek Dede'ye ulaştırın. **Konuk ettiğiniz**, sofrayı kurduğunuz bey gönderdi, dersiniz.” (YDİP)*

İzin vermek. / Devam etmek.

“**Tilki** –Bilgim görgüm artacak, yeni ülkeler. yeni hayvanlar tanıyacağım. Efendim, eğer yeteri kadar düşündünüzse, **izin** verin de yoluma **devam** edeyim.” (K/ 57)

Hareket etmek.

“**Tilki** –Aynı düşünceden **hareket** etmiş olmalıyız ki, sizi de bir katırın üstünde görüyoruz.” (K/59)

Şahit olmak.

“**Tilki** –Emin olun yolculuğa çıkan bir hayvanın silahlandığına ilk defa **şahit** oluyorum.” (K/61)

Taklit etmek.

“**Tilki** –...Asla insan olamayız. Ama onlara ne kadar benzeyebilir, onları ne kadar **taklit** edebilirsek, derecemiz o kadar artar.” (K/61)

Teşekkür etmek.

“**Aslan** –Yaa? O halde ben de çalmam. Uyarın için **teşekkür ederim**.” (K/62)

Başına iş açmak.

“**Tilki** –Aslanlardan biri duyar da **başına iş** açarım diye.” (K/63)

Ağızına atmak.

“**Aslan** –...Ekmeği çatala takıyor, yemeğe batırıp **ağızına** atıyor. Sonra da kırta kırta ağızını kuruyor.” (K/67)

Tıka basa yemek (doymak). / Merak etmek.

“**Tilki** –Ooh, **tıka basa** doydum. Aslan efendim, siz de aç kaldınız. Ama hiç **merak** etmeyin bir dahaki sefere koca bir teneke haşlama var.” (K/67)

Post elden gitmek.

“**Tilki** –**Post elden** gidiyor galiba. Kim dedi sana aslanla arkadaş ol diye...” (K/67)

Ödü kopmak (veya patlamak).

“**Tilki** –Gerçekten **ödüm** patladı.” (K/69)

Çekip gitmek.

“**Aslan** –Bunları bir hiç için öldürürler. Postumuzu yüzer, cesedimizi aşağılık kargaların önüne atarlar. Sonra da **çekip** giderler. Razı mısın buna?” (K/70)

Dişinin kovuğuna bile gitmemek.

“**Aslan** –Bunlar **dişimin kovuğuna bile** yetmez. Haydi bakalım bunların sayısı yarım düzine oluncaya kadar iş başına.” (K/70)

Peşine düşmek.

“**Baba** –Çabuk oğlum, dayına amcana koş. Silahlarını alıp gelsinler. **Peşine düşelim şunun.**” (K/71)

Takip etmek.

“**Baba** –İşte kan izleri alçağın. Doğru görmüş oğlan. İzini **takip eder** kolayca kıştırırız...” (K/71)

Ateş etmek. / Alay etmek. / Postu deldirmek. / Tozu dumana katmak.

“**Tilki** –**Ateş** ettiler bana, yaralandım... **Alay** ediyorsunuz ama neredeyse **postu deldiriyordum**. Düşünün bir, düşünün, arkanızdan güm diye bir silah patlıyo. **Tozu dumani birbirine katıyor**. Acaba vuruldum mu, öldüm mü diye bir korku yaşıyorsunuz.” (K/72)

İcabına bakmak.

“**Aslan** –Hadi sen uzan da biraz dinlen. Bense şu tavuğun **icabına bakayım**.” (K/72)

Acele etmek. / Eli ayağı (veya ayağına) dolaşmak.

“**Tilki** –**Acele edelim** ne olur. Yarım saate kalmaz burada olurlar... Aman Allah'ım, benim **elim ayağıma dolanıyor**.” (K/74)

Oyun oynamak.

“**Aslan** –Bak şimdi insanlara ne **oyun oynayacağım**.” (K/74)

Yere sermek.

“**3. Adam** –Neye binmiş olursa olsun, haydi yakalayıp leşini **yere serelim**.” (K/75)

Ödü kopmak (veya patlamak).

“**4. Adam** –Köpeklerin de **ödü patladı!** Ben geri dönüyorum!” (K/75)

Başının çaresine bakmak.

“**Hep Bir Ağızdan** –Geri dönelim. Görülmemiş bir yaratık bu. Yeni bir hayvan. Kaçalım. Herkes **başının çaresine baksın**.” (K/75)

Nişan almak.

“**4. Adam** –Aman Allah'ım, ellerim titriyor. Tüfeği kaldıramıyorum. Ayıya **nişan almak** bundan kolay.” (K/75)

Paçayı kurtarmak (veya sıyırmak).

“**Aslan** –Diğerleri kaçtıkları için **paçayı kurtardılar**...” (K/76)

Mola vermek.

“**Aslan** –Sevgili dostum, hava neredeyse kararacak.. Sen de perişan görünüyorsun, yine de **mola verelim** demiyorsun.” (K/78)

Söz etmek.

“**Aslan** –*Tabii sevgili dostum, Ancak küçük minik bir alışkanlığımdan söz etmek istiyorum...*” (K/79)

Gözlerini fal taşı gibi açmak.

“**Aslan** –*Bakıyorum, fal taşı gibi açıldı gözlerin.*” (K/80)

Ağzında büyümek. / Midesi bulanmak.

“**Tilki** –*Konservenin dibinde bir iki lokma var... Daha fazla yiyemeyeceğim. Lokmalar ağzımda büyüyor. Bu süt işi midemi bulandırdı...*” (K/81)

Kanına girmek.

“**Tilki** –...*Bundan böyle hiç bir hayvanın kanına girmeyeceğim, diyordum. Ama bana bir şeyler oldu...*” (K/81)

Nöbet beklemek (veya tutmak).

“**Tilki** –*Bu olanlardan sonra ben uyuyamam. Elime bir tüfek alıp nöbet tutacağım.*” (K/84)

Gözü arkada kalmak.

“**Tilki** –*Rahatım rahat olmasına ama gözlerim arkada kalacak.*” (K/85)

Yüreği dayanmamak. / Can dayanmamak.

“**Aslan** –*Evet, onları öyle bir bakıyorsun ki yürek dayanmaz... Doğrusu bunları atıp gitmeye can dayanmaz hah hah haaa...*” (K/85)

Yola çıkmak.

“**Aslan** –*Şimdi hemen yola çıkıyoruz. Görülecek daha nice ülkeler var. Değişik dağlar, ormanlar, meralar göreceğiz.*” (K/83)

Nefes tüketmek.

“**Aslan** –*Deminden beri boşuna nefes tükettim galiba. Haydi bakalım uzatma da uyu!*” (K/86)

Özür dilemek.

“**Tilki** –*Özür dilerim, hiçbir şey düşünemiyorum.*” (K/87)

Yola (veya yoluna) koyulmak.

“**Aslan** –*Pekala. Yavaş yavaş yola koyulalım.*” (K/89)

Anasının ipini satmış (veya pazara çıkarmış).

“**2. Adam** –*Canım tilki o! Başka bir hayvana binebilir. Anasının ipliğini pazarda satar o. Onun mahallemize muhtar seçildiğini duysam şaşırımam...*” (K/92)

Tarif etmek.

“**4. Adam** –*Bana iyice tarif et şunu.*” (K/93)

Ayağa kaldırmak.

“*Avcı* –...Onun için bu katıraslan hakkında en sağlıklı bilgileri almalıyım. Bütün ülkeyi **ayağa kaldıracanız** kolay değil.” (K/94)

Bal gibi. / Çekip gitmek.

“*4. Adam* –...Nasıl mı yaparım! **Bal gibi** yaptım işte. Ona yardım bile ettim. Biraz yan döndüm. Gavurun tilkisi bir an önce alsın da **çekilip gitsin** diye.” (K/98)

(birine) ateş basmak.

“*4. Adam* –Alay mı ediyorsunuz benimle? Aman Allah'ım, her tarafımı **ateşler basıyor...**” (K/99)

Gözünü (veya gözlerini) kırpmadan. / İntikam almak.

“*Avcı* –Evet arkadaşlar. O, katıraslan bir arkadaşımızı **gözünü kırpmadan** feci şekilde yaralamıştır. Bu sebeple Katıraslanı mutlaka bulup arkadaşımızın **intikamını almalıyız.**” (K/101)

Eşi benzeri (veya manendi veya menendi) olmamak (veya bulunmamak veya yok).

“*1. Adam* –Bu hayvan dünyada **eşi benzeri bulunmayan** bir hayvan olduğuna göre, onu bütün dünyaya duyurmalıyız.” (K/102)

Kafası (başı) şişmek.

“*2. Adam* –Fakat gürültüden **başım şişti.**” (K/102)

Hoşuna gitmek.

“*4. Adam* –Tam tersine **hoşuma gidiyor.** Neler yapıyorlar?” (K/103)

Tasfiye etmek.

“*3. Adam* –Karşıya bakın! Bizim otluk da elden gidiyor. Buldozerler **tasfiye etmeye** başlamış bile.” (K/104)

Gözüne uyku girmemek. / Sütten kesilmek.

“*5. Adam* –Gürültü patırtı beni etkiliyor şahsen. Uyku girmiyor gözüme. Hatta hayvanlar bile sütten kesildi. Tavuklar yumurtlamaz oldu.” (K/104)

Karman çorman olmak.

“*Harman Sahibi* –Bu da olur mu canım. Bütün işlerimiz **karman çorman** oldu...” (K/104)

Başına devlet (veya talih) kuşu konmak.

“*Avcı* –Böyle deme, **başına devlet kuşu** kondu...” (K/104)

Yer yerinden oynamak.

“*2. Adam* –Aman Allah'ım, **yer yerinden oynuyor.**” (K/106)

İz bırakmak.

“**Başkan** –Katıraslanın hem katır hem de aslan ayakları var... Normal bir aslana göre hafif de olsa **izler bırakmış**” (K/108)

Paniğe kapılmak.

“**1. Adam** –Esas biz Katıraslan’ı görünce **paniğe kapıldık** ve kaçtık...” (K/110)

Hayrette (veya hayretler içinde) kalmak.

“**Başkan** –Aslan izleri de var. Bunlar yere o şekilde basmışlar ki, görenler **hayret içinde kalıyor.**” (K/111)

Tahmin etmek. / Hareket etmek. / Emin olmak.

“**Başkan** –**Tahmin ediyorum.** Gösterilen ilgi fevkalade. Bütün gözler üzerimize çevrilmiş bulunuyor. Bu sebeple büyük bir görev aşkı ile **hareket edeceğiz.** Bundan herkes **emin olabilir.**” (K/112)

Heyecan duymak. / Arzu etmek.

“**Televizyoncu** –...Televizyonlarımızın başında sizler de kimbilir nasıl **heyecan duyuyor** ve burada olmayı **arzu ediyorsunuz.**” (K/113)

Sakin olmak.

“**Başkan Yardımcısı** –Aman efendim, **sakin olun.** Onu bağışlayın, zavallı bir köylü o.” (K/115)

Başını alıp gitmek.

“**1. Adam** –Möö yapıyorum.. Hem möö yapıyorum hem de **başımı alıp gidiyorum.**” (K/115)

Emir vermek. / Haber vermek.

“**Başuzman** –Derhal dur emri verilsin. Bu kadar insan yetmeyecek. Bütün dünya uluslarına haber verin, gönüllüler isteyin.” (K/119)

Sökün etmek.

“**Başkan Yardımcısı** –Evet, peş peşe heyetler **sökün ediyor...** Heyetlerden birçoğu sizinle görüşmek için randevu istiyorlar.” (K/120)

Mola vermek.

“**Aslan** –Susamışım tilki kardeş. Şu tepeyi aşınca **mola verelim.** Olmaz mı?” (K/121)

Memnun etmek. / Huzur vermek.

“**Aslan** –Seni böyle **memnun etmek** bana da **huzur veriyor.**” (K/125)

Hizmet etmek.

“**Tilki** –Bilmem ki, bana o kadar **hizmet etmiş** olan bir hayvanın etini yemek...” (K/126)

İn cin top oynamak.

“**Tilki** –Suyumuz çok azaldı. Koca bir çölün ortasındayız. Etrafta **in cin top oynuyor.**” (K/127)

Acı vermek.

“**Tilki** –Dayanılmaz **acılar veriyor bana onu seyretmek.**” (K/130)

Takati kalmamak (veya kesilmek). / Başı dönmek.

“**Tilki** –...Ben de adım atacak **takat kalmadı.** Üstelik açlıktan **başım dönüyor...**” (K/132)

Akıl kârı olmamak. / Kendine gelmek. / Tadını çıkarmak.

“**Aslan** –Katır sırtında yolculuk yapmak **akıl kârı** değilmiş. Oh be **kendime geldim.** Şimdi yolculuğun da, çölün de **tadını çıkarıyorum.**” (K/133)

Göbek bağlamak (veya salıvermek).

“**Tilki** –Evet efendim. Katırın sırtında epey göbek bağlamıştınız. Onlar eridi. Sırım gibisiniz şimdi.” (K/133)

Dua etmek.

“**Tilki** –Bense bir an önce ormanlara erişelim diye **dua edip duruyorum.** Aha, dualarım kabul olundu, bakın bakın kara göründü.” (K/134)

Paçayı kurtarmak (veya sıyırmak).

“**Tilki** –Başardık başardık, bir saate kalmaz orada oluruz. **Paçayı kurtardık...** Bu sıcakta bu süratle gitmekten dolayı içime fenalıklar basıyor.” (K/134)

Tabana kuvvet kaçmak. / Canını kurtarmak.

“**Tilki** –**Tabana kuvvet kaçırmaktan başka çare yok...** Efendim, mümkünmüş gibi **canımı kurtarmak için** kaçıyordum bendeniz.” (K/135)

Arkasından koşmak.

“**Baykuş** –Biz baykuşlar ormanın en sessiz hayvanlarıyız, ama her şeyden haberimiz olur. Tilkinin kolu kırılmış. Bir tavşanın **arkasından koşuyormuş...**” (YF/25)

Dikkat (veya dikkati) çekmek. / Fırsat bulmak.

“**Maymun** –Bakmaz olur muyum? Ama muzlar, Hindistan cevizleri o kadar **dikkatimi çekiyor ki, başka şeylerle ilgilenmeye fırsat bulamıyorum.**” (YF/25)

Zevk vermek.

“**Maymun** –...Onların sırtlarında yolculuk yapmak, hortumlarından yukarı tırmanmak, büyük bir **zevk verir bana...**” (YF/26)

Merak etmek.

“**Baykuş** –İstersen seninle ana filin evinin oraları doğru gideriz... Öğrenelim ki başka **merak edenlere de anlatalım.**” (YF/26)

(bir şey birinin) zoruna gitmek.

“**Babafil** –Aman karıcığım, böyle söyleme herkesin önünde, başka fil aileleri duyar da zorlarına gider.” (YF/29)

Israr etmek.

“**Anafil** –**Israr ediyorum**, başkalarının yavrularının iki katı eder.” (YF/29)

Kendini beğenmek.

“**Babafil** –Bak karıcığım, bu kadar **kendini beğenmiş** olma.” (YF/30)

Yardımcı olmak.

“**Babafil** –...Bu güzel, bu sıcak, bu sevimli yavrunun dünyaya gelmesinde **yardımcı olduğu için...**” (YF/30)

İzin vermek. / Rezil olmak. / Baş başa vermek.

“**Babafil** –Karıcığım, bunları sonra konuşuruz. **İzin ver** de hayvanlar yavrumuzla tanışsın... Neyse tartışmayı uzatıp herkese **rezil olmayalım**. Hadi içeri girelim artık, bunları **baş başa konuşalım**.” (YF/30)

İsim koymak (veya takmak veya koymak).

“**Anafil** –Olmaz. İlk herkesin yanında onun **ismini koyalım**.” (YF/31)

(birinden) fikir almak. / Gönül almak.

“**Babafil** –...Hem bakalım büyüklerimiz bu konuda ne düşünür. Onların da fikirlerini alalım. Böylece gönüllerini de almış oluruz. Yoksa kızarlar bize.” (YF/31)

Kulak vermek.

“**Maymun** –Gel yaklaşalım da konuşmalarına **kulak verelim**.” (YF/32)

Aklı almamak. / Engel olmak.

“**Anafil** –Amacımın ne olduğunu senin **aklın almaz**. Bizi yalnız bırak, çalışmalarımıza **engel olma**. Büyük bir gösteriye hazırlanıyoruz biz.” (YF/34)

Aklını şaşırmak.

“**Anafil** –...Filfil oradan suya nefis bir dalış yapacak, bütün hayvanların bile **aklı şaşacak**.” (YF/35)

Meşgul etme.

“**Anafil** –Rica ederim bizi **meşgul etme**.” (YF/35)

Ders olmak.

“**Babafil** –....İnşallah ufak tefek yaralarla atlatırız da onlara da bir **ders olur**.” (YF/36)

Sözünde durmak.

“**Anafil** –Ama verdiğimiz **sözde duruyoruz** ve gördüğünüz gibi kalas tam beş metre yükseklikte duruyor.” (YF/36)

Yardım etmek.

“**Babafil** –*Aman Allah'ım, sen oğluma yardım et.*” (YF/36)

Çabuk olmak.

“**Babafil** –*Haydi karıcığım, çabuk olalım.*” (YF/38)

Sabırlı olmak.

“**Anafil** –*Çabuk olacak ne var. Sabırlı olun. O kendisi çıkar, ne akıllı dur o.*” (YF/38)

Acele etmek.

“**Babafil** –*Sahi mi? O halde acele edelim.*” (YF/38)

Haber vermek.

“**Babafil** –*Acele edin, içinizde ayağı çabuk birisi doktora haber versin.*” (YF/38)

Bağrına basmak.

“**Babafil** –*...Onca eğitimin, tecrübenin ne değeri kalırdı. Bunun için sizi affediyor ve sevgi ile bağrıma basıyorum.*” (YF/39)

Yüzüne vurmak (veya çarpmak). / İmkân vermek.

“**Anafil** –*Çok sağ ol. Eğer ayıbımı, hatamı yüzüme vurup beni azarlasaydın sana kızmazdım... Bana düşünme imkanı verdin.*” (YF/39)

Eşi benzeri (veya manendi veya menendi) olmamak (veya bulunmamak veya yok).

“**Sebati** –*Bir kanarya bu hanım. Hem de eşi emsali görülmemiş bir kanarya.*” (KKT/25)

İhya etmek.

“**Kanarya** –*Bayım aç sen şu kafesin kapısını. Seni ihya ederim. Karının ve senin uçak biletleriniz benden...*” (KKT/28)

Teessüf ederim!

“**Kanarya** –*Teessüf ederim hanımefendi. Demek siz Luciano Pavarotti'nin sesini tanıımıyorsunuz.*” (KKT/29)

Dil dökmek.

“**Kanarya** –*Eşinize anlattım... Nasıl inanmazsınız bana anlamıyorum bu kadar dil döktüm.*” (KKT/29)

Gözlerinin ferisi sönmek.

“**Macide Hanım** –*Nereden buldum bütün bu şeyleri a oğlum; bak gözünün ferisi sönmüş Nerede çalıştın uzayda?*” (YYP/34)

Boyunun ölçüsünü almak.

“**Uzaylı Hamdi** –*Vallahi tövbeler tövbesi boyumun ölçüsünü aldım Efendim bir ay kadar önce gazetede bir ilan gördüm...*” (YYP/34)

Sevinçten (havalara) uçmak.

“*Uzaylı Hamdi –Yatırmaz olur muyum, borç harç bulup birkaç kuruş yatırdım... Gecelerce sevinçten uçtum! Bu şehir, bu dünya dar geldi ya...*” (YYP/34)

Dili damağına yapışmak (veya dili damağı kurumak).

“*Alaaddin –...Sabahtan beri durmadan şalgam suyu içiyorum, gene de dilim damağı kurumdu. Zaten cep cepken kevgir misali...*” (BL/38)

Tak etmek.

“*Fetullah –Uzunca bir süredir işsizim... Her neyse, işsizlik, parasızlık canıma tak etti.*” (BL/40)

Ekmek aslanın ağzında. / Ödö kopmak (veya patlamak). / Yersiz yurtsuz kalmak.

“*Fetullah –Alaaddin, zaman değışti. O senin anlattıkların çocukların kulaklarına fısıldanan masallarda kaldı. Yavrum ekmek aslanın ağzında. Kaç yıldır uğraşıyorum bir devlet dairesine kadrolu odacı olarak dahi giremedim. Başımı sokacak tek delik işte bu bakır lamba. Yakında ona da haciz gelecek diye ödüm kopuyor. O zaman yersiz yurtsuz kalırım.*” (BL/40)

Şaşkına çevirmek.

“*Alaaddin –Aman Fetullah, söylediklerin beni şaşkına çevirdi.*” (BL/41)

Memnun olmak./ Plan yapmak.

“*Fetullah –Beğendiğıine memnun oldum. Gel bu gece senin evde biraz dinlenelim. Ben süs havuzundaki balıklara ekmek filan atarım. Sonra planlar yapacağım.*” (BL/43)

Uyku tutmamak. / Yerini yadırgamak.

“*Talia –Uyku tutmadı abla. Yerimi yadırgadım...*” (DKB/35)

İçine sinmemek.

“*Talia –Ben de özledim sizleri. Dargın ayrılıklardan sonra hayat insanın içine sinmiyor bir türlü. Hele gurbette, uzaklarda...*” (DKB/36)

Tadı kaçmak (veya gitmek).

“*Fatma Aliye: –... Başka yerlerde kök tutamayız... Her şey değışti buralarda her şeyin tadı kaçtı.*” (DKB/36)

Elden çıkmak. / Ödö kopmak (veya patlamak).

“*Fatma Aliye: –...Bu konak da elden çıkacak diye ödüm kopuyor. Tutunacak son dalımız bu ev, sığındığımız son saçak.*” (DKB/40)

Buzlar çözülmek.

“**Fatma Aliye:** —...Dayımın ölümünden sonra birkaç kez gelip gitmişti. Annemle aralarındaki buzları eridi.” (DKB/40)

Ayak uydurmak.

“**Fatma Aliye:** —Evet **ayak uyduramadık Talia**. Aykırı otlar gibi kaldık. Bir mevsimin son kuşlarıyız biz...” (DKB/42)

Teşrif etmek.

“**Server Paşa** —...Nerime Sultan hazretleri de teşrif etmişler madem. Kendisiyle şahsi olarak görüşeceğim...” (DKB/46)

Hasret gidermek.

“**Fatma Aliye:** —...Ben yavaş yavaş kaçayım. Siz ana kız **hasret giderin** biraz. Hadi allahısmarladık...” (DKB/52)

Hakaret etmek. / Terk etmek.

“**Afife Reşat** —Yeter Talia! Buraya bana **hakaret etmek** için mi geldin? Burası senin evin değil artık! Yıllar önce baldırı çıplak bir koca için terk edip gittin bu evi...” (DKB/54)

Hor görmek.

“**Afife Reşat** —Kimseyi istemiyordun ki, hiç kimseyi. Kimseyi beğenmiyordun çünkü, herkesi **hor görüyordun**...” (DKB/55)

Tahmin etmek.

“**Erol** —Dur... Dur **tahmin edeyim**. Gel bakayım şöyle...” (DK/13)

Merak etmek.

“**Fatma** —Hiç **merak etmeyin** hanımefendi.” (DK/14)

Yola getirmek.

“**Fatma** —Tabii! Ben kimleri **yola getirmedim** ki?” (DK/14)

Ziyaret etmek.

“**Ayfer** —Hayır. Biz birkaç defa **ziyaret ettik**.” (DK/15)

Hoş geldiniz. / Yardım etmek.

“**Ayfer** —Hoş geldin anneciğim, hoş geldin... Erol, annemin inmesine **yardım ediver**.” (DK/16)

Tövbeler olsun! (veya tövbesi!).

“**Şaziye** —Ay aman of... Bir daha tren yolculuğu mu, **tövbeler olsun**. Hele yalnız bir kadın için...” (DK/16)

Hoş bulduk (veya gördük). / Dikkat etmek. / Yüzünden düşen bin parça olmak.
“*Şaziye –Hoş bulduk damat. Şu bavulları indir bakalım. Aman dikkat et... Ne o? Yüzünden düşen bin parça...*” (DK/16)

Kur yapmak.
“*Şaziye –Adamın biri, etrafımda saatlerce kur yapıp durdu. Konuşmak için çabaladı...*” (DK/17)

Kusura bakmamak (veya kalmamak). / İdare etmek.
“*Erol –Lütfen kimse kusura bakmasın ama bu arabayı ben mi idare ediyorum karıcığım, sen mi, yoksa sevgili annemiz mi?*” (DK/18)

Burnundan kıl aldırmmamak.
“*Şaziye –Hıh! Kızım senin kocan da burnundan kıl aldırmmaz olmuş. Ha!*” (DK/18)

Teşekkür etmek.
“*Fahri –Ah çok teşekkür ederim hanım kızım...*” (DK/19)

Elden geçirmek.
“*Şaziye –Eviniz dışarıdan fena değilmış. Ama bahçenizin elden geçmesi gerekir. Yok mu bahçıvanınız?*” (DK/20)

Düzen vermek (veya düzene koymak veya düzene sokmak).
“*Şaziye –Bakımsız kalmış çiçekler. Anlaşılan size çeki düzen vermeye bahçenizden başlamalı.*” (DK/20)

Boyunduruk altına girmek.
“*Şaziye –Aman canım... Duyarsa duysun.. Seni boyunduruğu altına almış, beni de mi alacak?*” (DK/21)

Şeref yap olmak. / Hoş geldiniz. / İzin vermek. / Hitap etmek.
“*Fahri –Efendim şeref yap oldum. Hoş geldiniz, sefalar bahsettiniz. Yalnız hemen bir şeyi açıklamama izin veriniz. Kızım bir daha Şaziye hanımefendiye annem diye hitap etmeyin... Arkadaş gibisiniz.*” (DK/21)

İstirham etmek.
“*Fahri –İstirham ederim hanımefendi. O da hanım değil mi?*” (DK/22)

Şaka yapmak.
“*Ayfer –Ah anneciğim... Şaka yapıyorlar, anlamıyor musun?*” (DK/22)

İzin vermek. / Baş başa bırakmak.
“*Ayfer –...Erol’cuğum, babacığım, bize birkaç dakika izin verir misiniz? Hem baba oğul sizi de bir süre baş başa bırakalım.*” (DK/23)

Yabana atmak.

“**Ayfer** –...Bizim Fatma da yabana atılır değildir hani...” (DK/24)

Afiyet (veya afiyet şeker) olsun.

“**Şaziye** –Ben yemek masasında kahve içmekten hoşlanmıyorum... Haydi afiyet olsun.” (DK/24)

Hayran olmak (veya kalmak).

“**Fahri** –Sizi çok beğendim... Meziyetlerinize hayran kaldım efendim.” (DK/25)

Kapris yapmak.

“**Erol** –Aman bizi unutsunlar hayatım. Çok korkuyordum. Birbirlerine kapris yaparlar, diye.” (DK/26)

Ters gitmek. / İdare etmek.

“**Ayfer** –Ben de... Ne olur annemle **ters gitme**... Benim hatırım için birkaç gün **idare et** sevgilim.” (DK/26)

Yıldızı (veya yıldızları) barışmamak.

“**Erol** –Ne yapayım hayatım. Bir türlü **yıldızımız barışmadı**...” (DK/27)

Göz önüne almak.

“**Fahri** –Evladım, habersiz geldim. Sizi bulamama ihtimalini **göz önüne** alarak eşyalarımı otelde bıraktım...” (DK/28)

İzin vermek.

“**Fahri** –E... Çocuklar şimdi bana **izin verecek** misiniz?” (DK/28)

Teşekkür etmek.

“**Ayfer** –**Teşekkür ederim** babacığım.” (DK/28)

Mazur görmek.

“**Fahri** –Canım kızım, inanın sizlerden bir an bile ayrı kalmak istemiyorum. Ancak bu gece için beni **mazur görün**.” (DK/29)

Felekten bir gün (veya gece) çalmak.

“**Şaziye** –Çocuklar, belki de Fahri Bey’in **felekten bir gece çalma** programı vardır ve yalnız kalmak istiyordur.” (DK/29)

Sol tarafından kalkmak.

“**Fatma** –Salondalar efendim. Sol taraftan kalkmış. Aksilikleri üzerinde.” (DK/31)

İdrak etmek.

“**Fahri** –Ne mutlu bizlere ki, çocuklarımızın mutlu yuvalarında mürvetlerinin bir bölümünü birlikte **idrak ediyoruz**.” (DK/32)

Yardım etmek.

“**Fahri** –Söylüyorum amca, söylüyorum ama nasıl olsa bir enayi çıkar sana **yardım eder**,”
diyor, dedi...” (DK/33)

Özür dilemek.

“**Ayfer** –Günaydınlar, **özür dilerim** geç kaldım.” (DK/33)

Yüzünden düşen bin parça olmak.

“**Şaziye** –Ay bunların **yüzünden düşen bin parça** bu sabah...” (DK/33)

Keyfine bakmak. / Rahat etmek.

“**Erol** –Aldırma baba... Sen **keyfine bak**... Sen **rahat ettin** mi? Ben bir telefon edeyim.”
(DK/34)

Özür dilemek. / Felekten bir gün (veya gece) çalmak.

“**Fahri** –Çocuklar ikinizden de özür dileriz. Bugün felekten bir gece çaldık. Ama söz veriyorum yarın gece hep birlikte olacağız...” (DK/38)

Rica etmek. / Tebessüm etmek.

“**Ayfer** –**Rica ederim** babacığım. Aslında annemi **tebessüm ederken** görmek güzel bir şey. Babamızın ölümünden sonra özlediğimiz bir görüntüydü.” (DK/39)

Uzun etmek. / İzin vermek.

“**Ayfer** –Fatma, **uzun ediyorsun**. Bak, Erol duyarsa çok üzülür. İstersen sana bugün **izin vereyim**...” (DK/40)

Baştan çıkarmak.

“**Şaziye** –Bu kızı benim gözüüm hiç tutmuyor... Bakışlarını hiç beğenmiyorum yarın kocanı **baştan çıkarsın** da gör.” (DK/41)

Aşk olsun.

“**Ayfer** –**Aşk olsun**... Anne. Neler düşünüyorsun?” (DK/41)

Toz kondurmamak. / Tüyleri diken diken olmak.

“**Şaziye** –Ne o yapma yapma... Toz kondurmuyorsun. Aman hatırlatma, tüylerim diken diken oluyor.” (DK/42)

Ağzı kulaklarına varmak.

“**Şaziye** –Sen buna evlilik mi diyorsun? Kuzenin Aylin'in evliliğini bir gör. Teyzen ağzı kulaklarına vararak ballandıra ballandıra anlatıyor...” (DK/43)

Hizmet etmek.

“**Şaziye** –Hatırlatma onu bana... **Hizmet etsin** diye evine aldığı kadınla evlendi...” (DK/44)

Ununu elemek, eleğini asmak.

“**Fahri** –...Beni dünyaya bağlayan tek bağ sizlerin varlığı... Yoksa benim gibi **ununu elemiş, eleğini duvara asmış** birinden hayvanat bahçesinde maymun bile olmaz.” (DK/45)

İdare etmek. / Kabul etmek.

“**Fahri** –...Seni onun postuna sokacağız, kafeste çaktırmadan vaziyeti **idare edersin**. Çevik bir adama benziyorsun... Bu işi becerirsen sana ayda temiz 200 bin lira var,” demiş. Bizimki teklifi **kabul etmiş**...” (DK/46)

(bir durum) gün ışığına çıkmak.

“**Fahri** –Siz çekilmez bir kadın değilsiniz... Artık **gün ışığına çıkmak** zamanı, geldi. Oğlunuz ve gelinizle tanışmak istiyorum.” (DK/48)

Hayal kırıklığına uğramak.

“**Şaziye** –...İleride sizi **hayal kırıklığına uğratmak** istemiyorum.” (DK/49)

Hoş görmek.

“**Fahri** –Hoş görmeye çalışsanız... Oğlunuz mutluydu?” (DK/49)

Kabul etmek.

“**Şaziye** –...Ancak oğlumu onun pençesinden kurtarmaya gücüm yetmeyince, **kabul etmek** zorunda kaldım. Ama çevremın bakışlarından kurtulmak için **gözümünden ırak olsunlar** dedim.” (DK/50)

Tepeden inme. / Nabız (veya nabzını) yoklamak.

“**Fahri** –Ben İzmir'e başka gaye ile gitmek istiyordum. Bakın, belki **tepeden inme** olacak... Hani İzmir bir **nabız yoklaması** olacaktı...” (DK/52)

Baştan çıkarmak.

“**Fusun** –Evet... Alayım bardağını anneciğim. Bizimkileri **baştan çıkarıyor**...” (DK/75)

Kurtlarını dökmek.

“**Sıdıka** –Gördüğüm kadarı ile öyle... Erkek kısmı arada bir **kurtlarını dökmeli**...” (AS/76)

Efkâr basmak. / Canına tak demek (veya etmek). /Karar vermek. / Sarhoş olmak.

“**Fusun** –Ne gezer!.. Niçin evlenmiyorsun diye sordum. “Aman sen de yengeciğim,” dedi. İçki içtiği zamanlar **efkâr** basıyormuş, bekarlığı **canına tak** ediyormuş ve evlenmeye **karar** veriyormuş. Fakat **sarhoş** olduğu için kimse teklifini ciddiye almıyormuş...” (AS/77)

İnce eleyip (veya eğirip) sık dokumak.

“**Sıdıka** –İlahi muzip çocuk... Anlaşılan çok **ince eleyip sık dokuyor**. Biraz da nasip be evladım.” (AS/77)

İtiraz etmek.

“**Fusun** –...Evlenirsem el kızı kaç gün bakar, yarın benim bakmama da **itiraz** edebilir, diyormuş.” (AS/77)

Söz etmek.

“**Fusun** – Şimdi biz de senden **söz ediyorduk...**” (AS/78)

Gözün aydın!

“**Ayten** –Sıdıka Hanım Teyze mi? Ah ne kadar çok sevindim. **Gözün aydın** olsun. Ne zaman geldi?” (AS/78)

Selam söylemek.

“**Ayten** –Çok **selamımı söyle**. Özledim vallahi.” (AS/78)

Merak etmek.

“**Fusun** –Söylerim canım... Taze çay yapmıştım... Hem seni **merak ettim**” (AS/79)

İsim yapmak. / Randevu almak.

“**Ayten** –Hatice'nin bir eltisi var. Psikologmuş. Doktor Nezihe. oldukça **isim yapmış** biri. İşte, sabah sabah **randevu almış**. Hatice telefonda beklediğini söyleyince, hemen sokağa fırladım...” (AS/79)

Felekten bir gün (veya gece) çalmak.

“**Fusun** –...İşte onun için diyorum, bizim beyefendiler **felekten bir gece çalarken**, bizde laflarız. Haydi geliver.” (AS/80)

Terfi etmek.

“**Sıdıka** –Gürol'un sorunları var demiştin... **Terfi etmesi** hiç yaramadı.” (AS/80)

Tanık olmak.

“**Fusun** –Ne gezer anneciğim, Gürol öylesine kendini işine kaptırmış ki, Ayten'in varlığını bile unutuyordu. Birkaç defa tartışmalarına **tanık olduk**.” (AS/81)

Zevk almak.

“**Fusun** –Aman anne!. Beyefendi çalışmaktan büyük **zevk alıyormuş...**” (AS/81)

Hoş geldiniz. / El öpmek.

“**Ayten** –Ah teyzeciğim... Hoş geldiniz, öpeyim elinizi...” (AS/82)

Göğsü kabarmak. / Mâni olmak.

“**Engin** –...Böyle çalışkan memurları gördükçe göğsüm kabarıyor. Gözyaşlarıma mani olamıyorum.” (AS/83)

Kemiklerini kırmak.

“**Metin** –Bana bak Gürol, dedim... Yoksa gelir **kemiklerini kırarım**.” (AS/86)

Ağızına sağlık.

“**Engin** –Hay **ağızına sağlık.**” (AS/86)

Yemin etmek.

“**Metin** –Gittik... **Yemin ederim**, doktor buna senin doktorluk işin yok...” (AS/87)

Keyif sürmek.

“**Füsun** –Aman anne, yarın ben çocukla uğraşırken, beyfendi de Engin’le, şununla bununla **keyif sürececek.**” (AS/90)

(birine) kul köle olmak.

“**Metin** –Ben annemizin **kulu kölesi** olayım mı?” (AS/95)

Rezil olmak.

“**Füsun** –Ben demiyor muydum anneciğim? Komşulara **rezil** oldum.” (AS/97)

Hesap vermek.

“**Bekçi** –Bana bak! Çık oradan. Seni karakola götürüyüm de orada **hesap ver**irsin.” (AS/100)

Mesut olmak.

“**Füsun** –...Sana bundan sonraki hayatında **mesut ol** bile diyemiyorum...” (AS/103)

Şaka yapmak. / Halep orada ise arşın burada.

“**Metin** –Delinin zoruna bak... Tam da **şaka** yapacak adamı buldular. Ya şaka değilse? Ne demişler **Halep orada ise arşın burada.** Bir telefon edelim bakalım...” (AS/103)

Makaraları koyuvermek (veya zaptedememek veya salıvermek).

“**Ayten** –Zor tuttum kendimi. Telefonu yüzüne kapatmasaydım, **makaraları** **koyuver**ecektim.” (AS/104)

Kurban olmak. / Yardım etmek. / Söz vermek.

“**Metin** –Beni affetmeniz lazım. Mecbursunuz beni affetmeye! Füsun **kurbanın** olayım, **yardım et.** Haydi annemin yanına gidelim. **Söz ver**iyorum. Size şeref sözü veriyorum.” (AS/106)

Dünya başına yıkılmak. / Ruhu (bile) duymamak.

“**Metin** –**Dünya başımıza** yıkıldı, **senin ruhun duymuyor...**” (AS/106)

İçi içine sığmamak.

“**Hüseyin** –Oğlum oldu gülüm oldu, dünya benim oldu, diye **içim içime sığmazdı...**” (İA/147)

Ağızından yel alsın! / Heyheyleri tutmak (veya üstünde olmak)

“**Emine** –Sus! Ağızından yel alsın. Ne biçim konuşuyorsun sen? Bugün yine heyheylerin üzerinde anlaşılıyor.” (İA/148)

(Birinin) bedduasını almak.

“**Hüseyin** –Yalan mı, hanım yalan mı? Ne günah işledim, kimin ahını, **bedduasını** aldım da, evladım mazarat çıktı...” (İA/148)

Ayak ayak üstüne atmak.

“**Hüseyin** –Oldum, ben de genç oldum... Bir güne bir gün rahmetli babamın karşısında **ayak ayak üstüne atmadım**...” (İA/148)

Arka çıkmak.

“**Hüseyin** –Pes doğrusu! Ben kabahatli çıktım. Senin bu **arka çıkman** yok mu? Çıldırtıyor beni.” (İA/148)

Mahcup olmak. / Hanya'yı Konya'yı anlamak / Çoluk çocuk sahibi olmak.

“**Emine** –Bey... bey!.. Genç işte, arkadaşları var. Onların yanında **mahcup olmak** istemiyor. Gün gelecek, o da **hanyayı konyayı** anlayacak. Evlenecek, **çoluk çocuk sahibi** olacak. İşine gücüne sarılacak.” (İA/149)

Düşüp kalkmak.

“**Hüseyin** –Yahu hanım, yalancılık onda!.. Küfür onda! Hırpanilik, kötülerle **düşüp kalkmak**...” (İA/150)

Rahatsız olmak. / Feneri nerede söndürdün.

“**Hüseyin** –Ohh! Beyfendim **rahatsız** oldu. Kim bilir sabaha kadar **feneri nerede söndürmüştür?**” (İA/150)

Eline kalmak.

“**Emine** –Niçin **eline kalacakmışım**. Tutar elim, görür gözüm, işitir kulağım, yürür ayağım var çok şükür.” (İA/151)

Takdim etmek.

“**Hüseyin** –Buyur hanım... Güzel huy abidesi oğlumu **takdim ederim** sana.” (İA/151)

Söz etmek.

“**Korhan** –Babamdan **söz etme** bana!” (İA/152)

Kurban olmak. / Merak etmek.

“**Emine** –**Kurban** olduğum oğlum. Sabahlara kadar dışarılardasın. Neredesin, kimlerlesin, **merak** etmeyelim mi?” (İA/153)

Düzen vermek (veya düzene koymak veya düzene sokmak). / Bir deri bir kemik (kalmak). / Eline düşmek.

“**Emine** –Akıllı ol. Hayatına bir **düzen** ver. Bak zayıfladın, **bir deri bir kemik** kaldın. Her gün içiyorsun. Sigara **elinden düşmüyor**, anlamıyor muyuz sanıyorsun?” (İA/153)

Aklını başına almak (veya toplamak veya devşirmek). / Alttan almak.

“**Emine** –Hayır bitmedi. Oğlum **aklını başına al**. Babana karşı biraz **alttan al**...” (İA/153)

Burnu büyümek.

“**Korhan** –Sen niye aramıyorsun oğlum. İş güç sahibi olmakla **burnun mu büyüdü?**” (İA/154)

Baskın çıkmak (veya gelmek).

“**Korhan** –Tamam tamam. Sen **baskın çıktın**. Var mısın bu akşam buluşalım, iki tek atarız.” (İA/155)

Maytap geçmek.

“**Murat** –İşin gücün **maytap geçmekte**...” (İA/155)

Böyle gelmiş böyle gider.

“**Korhan** –Ulan hiç değişmemişsin. Hala lisedeki Murat'sın. **Böyle gelmiş böyle gider**. Toplumunu değiştirmek sana mı kaldı?..” (İA/156)

Gönül birliği etmek.

“**Murat** –Günübirlik ilişkilerde ben yokum arkadaş! Henüz **gönül birliği edeceğim** biri de karşıma çıkmadı.” (İA/157)

Dua etmek. / Kafayı yemek (sıyırmak). / Mızıkçılık etmek (yapmak)

“**Korhan** –Tamam tamam. Yeter artık. Sen kafayı sıyırmışsın... Kafan yerine gelsin ondan sonra bana dua edersin... Mızıkçılık yapma. Seni arkadaşlarımla tanıştırayım...” (İA/158)

Kabak çiçeği gibi açılmak.

“**Murat** –Hey gidi Korhan Bey!.. Benim öz kardeşim gibi sevdiğim can arkadaşım, görüyorum ki kabak çiçeği gibi açılmış.” (İA/159)

Çenesi düşmek.

“**Korhan** –Canım sözün gelişi... Çenesi düştü. Gecesi yok, gündüzü yok, fokur fokur kaynıyor.” (İA/159)

(birini) çileden çıkarmak.

“**Murat** –Muhakkak sen **çileden çıkarıyorsundur**...” (İA/159)

Felekten bir gün (veya gece) çalmak.

“**1. Arkadaş** –Haydi şerefe... Oğlum şuraya felekten bir gece çalmaya geldik. Sen gecemizin içine ediyorsun.” (İA/161)

Sözünü etmek.

“**Korhan** –...Geçenlerde **sözünü ettim** hani. Murat... Bugün ona bozuldum.” (İA/161)

Adam olmak.

“**Korhan** –...*Hıyar herif. Kendini adam olmuş sanıyor. Ulan her tarafın adam olsa ne yazar?*” (İA/162)

Feda etmek.

“**Hüseyin** –*Çünkü bunlar bir sigara uğruna geleneği **feda edecek** kadar özgüvensiz...*” (İA/166)

Geçmiş olsun.

“**Sait Usta** –*Geçmiş olsun. Geç şöyle dükkana girelim. Ne bu dalgınlık?..*” (İA/170)

Yolu düşmek.

“**Hüseyin** –*Sorma be Sait Usta, bu tarafa yolum düştü...*” (İA/170)

Ucuz atlatmak (veya kurtulmak).

“**Sait Usta** –*Afiyet olsun. Ucuz kurtuldun...*” (İA/170)

Avara etmek.

“**Hüseyin** –*Oturayım ama seni işinde **avara etmeyeyim.***” (İA/170)

İçine su serpmek.

“**Hüseyin** –*Ah Sait usta **içime su serptin.** İyi ki sana geldim...*” (İA/174)

Öğüt vermek.

“**Sait Usta** –*Öğüdü kimse sevmiyor. **Öğüt vermek** yerine...*” (İA/173)

Barışık olmak.

“**Korhan** –...*Ne olur biraz çevrenle, toplumla **barışık ol...***” (İA/176)

İhbar etmek.

“**2. Arkadaş** –...*Serseri. Sakın buraya gelme, bir daha karşıma çıkma, seni polise **ihbar ederim ha.***” (İA/183)

Başımınla beraber.

“**Sait Usta** –*Başımınla beraber oğul. Seni saklarım, yerine ben hapse bile girerim. Ama bu çözüm değil ki...*” (İA/184)

Teşekkür etmek. / Mahcup etmek.

“**Korhan** –...*Murat sana çok **teşekkür ediyorum.** Gerçek arkadaş olduğunu gösterdin. Seni **mahcup etmeyeceğimden** kuşkun olmasın.*” (İA/190)

Göz gözü görmemek.

“**Büyükoğul** –*Birbirimizden ayrılmayalım; vay canına **göz gözü görmüyor** yahu...*” (YA/35)

İdare etmek.

“**Küçükoğul** –*Ağabey sen beni düşünme. Elbet **idare edip** gidiyorum.*” (YA/37)

Nefesi kesilmek (veya daralmak veya tutulmak).

“*Arabacı –Bey... bey... beyler. Of, nefesim kesildi...*” (YA/38)

Ağırına girmek.

“*Ortancaoğul –Ne var ağırına gidecek? Kız kardeşimiz değil mi?*”

Merak etmek.

“*Küçükkoğul –Oh buldum işte seni sonunda. Sesimizi işitmedin mi? Merak ettik.*” (YA/38)

Eline doğmak. / Cin gibi.

“*Arabacı –Ah,siz bu hayvanı bilmezsiniz Bey... Elime doğduğunda anlamıştım cin gibi bir şey olduğunu...*” (YA/41)

İn cin top oynamak.

“*Delikanlı –Böyle gece yarısı.... Kimseler yok dışarıda; in cin top oynuyor.*” (YA/46)

Rezil olmak.

“*Kız Kardeş –Tövbe tövbe. Bir gören olsa rezil olurum...*” (YA/47)

Gözü arkada kalmak.

“*Anne –Sen bizi düşünme. Gözün arkada kalmasın. Biz babanla düşe kalka yaşayıp gideriz.*” (YA/48)

Sevinçten (havalara) uçmak.

“*Delikanlı –Vay, işte şimdi sevinçten uçarım havalara, karışırım bulutlara.*” (YA/48)

Evde kalmak.

“*Kız Kardeş –Evde kalmışım... İşte dinledin Küçük oğul. Yaşım ondan büyüktü biraz, doğru.*” (YA/49)

Sakin olmak. / (birine) içinden gülmek.

“*Küçükkoğul –İyiiz iyi. Sakin olalım; sakın olmalı. İçimden gülmek geliyor.*” (YA/50)

Gözünü seveyim.

“*Büyükoğul –Gözünü seveyim, gülme. Sinirim tepemde zaten.*” (YA/50)

(birine) kul köle olmak. / Yardım etmek.

“*Arabacı –Bey, Bey neredesin! Kulun kölen olayım, yardım et şu hayvanı yakalayayım.*” (YA/51)

Yüreği soğumak.

“*Küçükkoğul –Hiç sanmıyorum. Nasıl denir, sanki yüreği soğumuş...*” (YA/52)

Ayaklarına (veya ayağına) kara su (veya sular) inmek. / (biri, birine) deli divane olmak.

“*Küçükkoğul –Ayaklarıma kara sular indi. Aklım kardeşimiz de. Korkudan deli divane olmuştur, zavallı.*” (YA/54)

Şamar atmak (veya indirmek).

“**Baba** –...Hay nalet hayvan! Oğlum, şimdi şamarı çekeceğim ha! Aval aval bakacağına çevirsene önünü şunun.” (B2/60)

Keyif çatmak.

“**Oğul** –Baba, valla bu hayvan eğlenir bizimle. Her akşam böyle, her akşam böyle!! Keyif çatıyor!” (B2/60)

Elinden bir iş (veya şey) gelmemek. / Kulağına küpe olmak (veya etmek).

“**Dede** –Hala mı dışarıda bu kuzu? **Elinden hiç iş gelmez** bu oğlanın. Bu senin oğlan adam olmayacak, bu lafımı **kulağına küpe et!**” (B2/60)

Dilinde tüy bitmek. / Kulak asmak.

“**Dede** –İşte dediğime geldin! Aylardır **dilimde tüy bitti**. Bunu söyleye söyleye. **Kulak mı astın?**.. (B2/60)

Göz kulak olmak.

“**Baba** –İyi güzel de dükkana nasıl **göz kulak olacağız**. İyi kötü, tarlaya gidenlerin tütünleri satılır, patates dolu dükkân, sonra şeker.” (B2/61)

Boş gezenin boş kalfası.

“**Dede** –...Sonra tutar oğlan **boş gezenin boş kalfası** olur, gider sazlıklara tütün içer, çayırda gezer durur.” (B2/62)

Emanet etmek. / Haylazlık etmek.

“**Dede** –Kulağını iyi aç şimdi, yarından sonra babanla biz çerçiliğe çıkacağız. Dükkanı sana **emanet ediyoruz**. Eğer arkadaşlarını dükkana toplar **haylazlık edersen**, kilidi kapıya vurup sazlıklara gidersen...” (B2/62)

Alay etmek.

“**Oğul** –...Dede koştukça o daha da hızlandı. Dede onunla **alay ediyor** sandı...” (B2/63)

Laf anlatmak. / Gözü dönmek.

“**Anlatan** –Küçükkoğul’a laf anlatmak imkansızdı. Gözü dönmüştü küçükkoğul’un...” (B2/65)

Canından bezmek (veya bıkmak veya usanmak).

“**Oğul** –Baba, derim ki, çerçiliğe çıkarken beni alsan yanına, dükkanda Dede dursa. Kulaklarımdan sarı sarı sular akıyor, bak. Canımdan bezdim.” (B2/67)

Yüz yüze gelmek.

“**Dede** –...Kuzeye gelip yerleştikten sonra gönlüm bu kızı unutmadı Küçükkoğul. Köşe bucakta rastlardık birbirimize, utanırdık **yüz yüze gelmeye**...” (B2/69)

Gözünü dört açmak.

“**Dede** –Yarın yine Baban ’la çerçiliğe çıkacağız. Göreyim seni **gözünü dört aç**, hesabı kitabı iyi yap.” (B2/69)

Çekip çevirmek.

“**Kız** –**Dükkanı çekip çeviriyorsun** da eline ne geçiyor peki. Dedenin sana beş kuruş verdiği mi var?”

Dili varmamak. / Aklını başına almak (veya toplamak veya devşirmek).

“**Kız** –Vakit yok öyle mi? **Dilin varmıyor** doğruyu söylemeye. Dede bırakmıyor desene. Kapatıveriyor kızlar gibi eve seni, Dede. Ağzını açmıyorsun. **Aklını başına topla** Küçükkoğul, bak kulaklarından sarı su geliyor...” (B2/70)

Ağzını hayra aç! / Yüreği ağzına gelmek. / Ağzından bal damlamak (veya akmak).

“**Oğul** –**Ağzını hayra aç** kız, o ne biçim laf. **Yüreğim ağzuma geldi**. Dede her gün gelir dükkanda benimle dertleşir. Hatıralarını bir anlatır, sanırsan **ağzından bal akıyor**...” (B2/70)

Kurban olmak.

“**Oğul** –Şey horoz dövüştürüyorlardı da... hani bir baktım öyle... Eline ayağına **kurban** olayım yapma, vurma Dede. Vurma!” (B2/72)

Adam etmek.

“**Dede** –Ya seni **adam ederim** ya da bu dünyadan göçerim. Hayta seni!” (B2/72)

Telef olmak.

“**Ana** –**Telef olacak** oğlum. Vura vura aptal edeceksin onu...” (B2/72)

Dünyanın kaç bucak (veya köşe) olduğunu göstermek (veya anlamak).

“**Dede**: “...Hain çocuk. Pis ruhlu çocuk. Şimdi sana gösteririm **dünyanın kaç bucak olduğunu**!” (B2/74)

Dili tutulmak. / İçi kan ağlamak.

“**Baba** –Bilmiyorum. Korkudan **dili tutulmuş** Küçükkoğul’un, Baba. Küçükkoğul artık konuşamıyor. Ana aldı bir yerlere götürdü. **İçim kan ağlıyor** baba.” (B2/74)

Bıyığı terlemek. / Akli başından gitmek

“**Baba** –Küçükkoğul artık yaşına vardı, **bıyıkları terledi** çocuğun... Korkmuş çocuk. Anasının **akli başından gitti**. Ağzı köpüklenmiş oğlanın.” (B2/75)

Pas tutmak.

“**Dede** –...Çok yaşlandım çok. Kafam çalışmıyor artık. çekilmez bir adam oldum. Yüreğim **pas tutmuş**, a yavrum.” (B2/82)

Yüreği yanmak.

“**Dede** –*Kar, bir avuç kar. Kavruldu içim, **yüreğim yanar**. Bir avuç kar...*” (B2/95)

Sakin olmak. / Hasret kalmak.

“**Anne** –***Sakin ol** yavrum. Geceler boyu plan yaptık. Uyku, o derin uyku... Uykuya **hasret kaldık**.*” (ÇK/126)

Suya düşmek.

“**Kadastro M.** –*Bütün planlar **suya mı düştü**? **Kabus bu, kabus!***” (ÇK/127)

Sabırlı olmak.

“**Anne** –***Sabırlı olun...***” (ÇK/127)

Gözden çıkarmak.

“**Anne** –*Bizi **gözden çıkaramaz**... Gerekliyiz çünkü.*” (ÇK/132)

Sessiz olmak.

“**Bayan Öğretmen** –*Sessiz olalım, lütfen **sessiz olalım**...*” (ÇK/133)

Hor görmek.

“**Üniversiteli** –*Küçümsemeler... **Hor görmeler**... Hiç huzura kavuşamayacak mıyız?*” (ÇK/133)

Aklını kaçırmak. / Bun basmak.

“**Rejisör** –***Aklımı kaçıracam!** **İçimi bun bastı!** Çıkmak istiyorum burada...*” (ÇK/135)

Gözden çıkarmak.

“**Şoför** –*Acaba kimi **gözden çıkardı**?*” (ÇK/136)

Evde kalmak. / Öç almak.

“**Rejisör** –*Alçak ya... **Evde kalmış** bir kadın. **Öç almak**ti amacın. Şimdi için azapla dolu...*” (ÇK/142)

Beynini dağıtmak. / Dua etmek.

“**Üniversiteli** –*Senin **beynini dağıtırdım** ya... Engellere **dua et!** Alçak!*” (ÇK/142)

Kalbi çarpmak.

“**Bayan Öğretmen** –***Kalbim çarpıyor**, bir bardak su olsaydı.*” (ÇK/143)

Terk etmek.

“**Şoför** –*Kapılara gelmeler, telefonun çalıp durması... Çok geçmez kendisi çıkıp gidecek, **terk edecek burayı**.*” (ÇK/145)

Gözden çıkarmak.

“**Rejisör** –*Hangimizi **gözden çıkardığını** nereden bileceğiz?*” (ÇK/145)

Yardım etmek. / Emek vermek. / Acı çekmek.

“**Son Ütücü** –Allah’ım sen bana **yardım et**. Son ütücü olmayı kendim istedim. Yoksa babamın minibüsünde ömür tüketecektim. Azmettim, **emek verdim**... “Oğlum, bu adamın elinde ben ömür tükettim, **acı çektim**...” (ÇK/146)

Ağına sağlık.

“**Şoför** –Hay **ağına sağlık**. ” (ÇK/148)

Gölge düşürmek.

“**Rejisör** –Laf salatası! Profesör kesildiniz hepiniz. Benim başarılarıma **gölge düşüremezsiniz**...” (ÇK/148)

Davet etmek.

“**Üniversiteli** –Belki de bizi **davet ederler**...” (ÇK/150)

Zihni bulanmak (veya karışmak).

“**Anne** –Zihni bulanacak. ” (ÇK/153)

Cevap vermek. / Lanet olsun!

“**Kadın** –Kaç gündür arıyorum, telefonlara cevap vermiyorsun. Çocuk hasta, bu hafta para da göndermedin. seninle tanıştığım güne lanet olsun ” (ÇK/158)

Şakaya gelmemek. / İpe sapa gelmemek

“**Prodüktör** –Bak, bu iş şakaya gelmez. Bavul dolusu para yatırdım bu projeye, sözleşmeler imzaladım. Ortada ne var? Bir hiç! İpe sapa gelmez kahramanlar...” (ÇK/158)

Yer bulmak.

“**Aydın** –Koşalım, kendimize sığınacak bir **yer bulalım**. ” (V/1)

Sağ olmak.

“**Ertan** –Beklediğin için **sağ ol**. ” (V/1)

Davet etmek.

“**Ertan** –Eğer bizi sofraya **davet ederse**, ben ona melek kalpli diyeceğim. ” (V/3)

Türkü söylemek. / Haber vermek.

“**Ertan** –Sabahtan beri midem **türkü söylüyor**. Duymak istiyorsan bana biraz yaklaş... Bekle meleği ben sana **haber vereceğim**. ” (V/3)

Dua etmek.

“**Ertan** –Vazonun büyüklüğüne **dua edelim**. ” (V/4)

Özür dilemek.

“**Aydın** –Şey çok özür dilerim. Bir kaza oldu. Çok **özür dilerim**...” (V/5)

Dalga geçmek.

“**Aydın** –Ahh! Ertan **dalga geçme** lütfen. ” (V/6)

Memnun olmak.

“**Ertan** –Ben de **memnun** oldum.” (V/7)

Boş vermek.

“**Sanem** –Olan oldu, **boş** verin.” (V/7)

Morali bozulmak.

“**Cemal** –Hayır. Kahve içmeyeceğim. **Moralim bozuk.**” (V/9)

Aklı başından gitmek.

“**Cemal** –Bugün geldi. Kırk yıllık Kemal, oldu sana Temal. Aklım başımdan gitti.” (V/10)

Numara yapmak. / Baklayı ağzından çıkarmak.

“**Sanem** –Baba... Lütfen bana numara yapma. Dilinin altındaki baklayı çıkar.” (V/10)

Hakaret etmek. / Devam etmek.

“**Sanem** –Baba hakaret etmek de bir numarasın, devam et.” (V/11)

Pot kırmak.

“**Cemal** –...Kadın başından **kırdı potu.**” (V/11)

Sinirleri bozulmak.

“**Sanem** –Afedersin baba. Kendimi kaybettim, **sinirlerim bozuldu.**” (V/12)

Siniri tepesine çıkmak.

“**Cemal** –Ben de anneni görünce böyle oldum. **Sinirlerim tepeme çıktı.**” (V/12)

Hak etmek.

“**Sanem** –Aslında bunların hepsini **hak ediyorsun.**” (V/12)

Sessiz olmak.

“**Ertan** –Sessiz ol, birileri buraya geliyor.” (V/13)

İnat etmek.

“**Cemal** –Sanem, kızım **inat etme.**” (V/13)

Takip etmek.

“**Dede** –Evet, beni iyi **takip etmişsin.** Aferin sana. Eve gidince büyük armutlardan bir tane vereceğim sana...” (DK2/17)

Kusur etmemek.

“**Rone** –Misafir haneyi hazırlatın. Saygıda **kusur etmeyin.**” (DK2/19)

Kurban etmek.

“**Rone** –...Köyümüzün gençlerini savaşa **kurban ettik.**” (DK2/19)

Zevk almak.

“**Rone** –Böyle bir karar alınırsa önce ben beylerbeyinin huzuruna çıkacağım. Kararı ona duyurmaktan büyük **zevk** alırım.” (DK2/19)

Dilinin altındaki baklayı çıkarmak.

“**Rone** –Baba, yolda gelirken askerlerin *dilinin altındaki baklayı* öğrenebildin mi?”
(DK2/20)

Davet etmek.

“**İlya** –Derna köylüleri bu meydanda toplanma sebebiniz, Anut imparatoru Ricardo'nun fermanıdır... Sizi dinlemeye **davet ediyorum.**” (DK2/20)

Sahip çıkmak.

“**Rino** –...Siz tarımla uğraşan köylüler için uygun değil... Bence topraklarımıza **sahip** çıkalım.” (DK2/22)

Yemin etmek.

“**Miro** –...Çünkü biz İmparatoru sevip saydık. ona bağlılık **yemini ettik...**” (DK2/22)

Saygı duymak.

“**Olava** –...Ben sizlerin vereceği ortak karara **saygı duyarım...**” (DK2/22)

Boyun eğmek.

“**Kabay** –... Her geçen yıl vergilerimiz çoğalıyor. Artık **boyun eğmeyelim.**” (DK2/23)

Altını üstüne getirmek.

“**Hişa** –Bir süvari birliğini köye yolla. Köyün **altını üstüne getirsinler...**” (DK2/26)

Harekete geçmek.

“**Hişa** –İyi düşündün hemen **harekete geç...** Görsün İmparatora baş kaldırmanın bedelini.”
(DK2/26)

Şeref duymak.

“**İlya** –Efendim. Sizlere mimarları tanıtmaktan **şeref duyarım.**” (DK2/26)

Sırt sırta vermek.

“**Kabay** –Sırt sırta verelim.” (DK2/27)

Hoş bulmak.

“**Hakkı** –Hoş bulduk. Bu seferlikte böyle.” (BG/51)

Yardım etmek.

“**Kemal** –Mustafa gel, annene **yardım et.**” (BG/53)

Eşlik etmek.

“**Hüseyin** –Mustafa gel yanıma otur, sen de bize **eşlik et.**” (BG/54)

Ayak uydurmak.

“**Gülsüm** –Hüseyin her yere her şekilde **ayak uyduracak** bir çocuk olduğunu söyledi...”
(BG/55)

Aklı başında olmamak.

“**Gülsüm** –Doğru söylüyorsun. **Aklım başımda değil.** Ne yaptığımı bilmiyorum.” (BG/55)

Kafa ütülemek.

“**Halil** –Selma, **kafamı ütüleme.** Bana ne Hüseyin'den.” (BG/58)

Halt yemek. / (birinin) başının etini yemek. / Gam yememek.

“**Halil** –İyi **halt yedin.** iki çocuk getirdin, **başımın etini yedin.** On senedir çalışıyorum onlar için. Emegiimin değeri olsa **gam yemeyeceğim.**” (BG/58)

Hesap sormak.

“**Selma** –Öfken kimedir bilmem; ama benden **hesabını sorarsın.**” (BG/58)

Çene çalmak.

“**Halil** –Yarım saattir boşa **çene çalarsın.** Bana ne el elalemin alacağı çocuktan. Dert mi kalmadı?..” (BG/58)

Dert etmek (veya edinmek).

“**Halil** –Dert ettiğin şeye bak. Sanki iş yok. Olmazsa bizim şirkette gelir temizlik yaparsın.” (BG/59)

Haber vermek. / Keyfine bakmak.

“**Hüseyin** –Biletleri toplamaya başladığımda sana **haber veririm.** Paşa koltuğuna otur. Ayaklarını uzat, **keyfine bak...**” (BG/59)

Huy edinmek.

“**Hüseyin** –O her zaman sallanır. **Huy edinmiş.**” (BG/60)

Memnun olmak.

“**Sakine** –Sakine Tanıştığımıza **memnun oldum.**” (BG/60)

Aklını başına almak (veya toplamak veya devşirmek).

“**Selma** –Aklını başına topla. Sana ne elalemin çocuğundan.” (BG/62)

Feda etmek. / Elini sıcak sudan soğuk suya sokmamak.

“**Gülsüm** –Kapıdan içeriye girdiği an bana anne derse, onun için her şeyimi feda ederim. Elini sıcak sudan soğuk suya sokmam.” (BG/63)

Yüz vermek. / Tepesine binmek (veya çıkmak). / Dikkat etmek.

“**Selma** –Çocuk bu, fazla **yüz vermeye** gelmez. İki günde şımarıp **tepene çıkar.** **Dikkat et,** asıl annelik çocuk yetiştirme dönemindedir.” (BG/63)

Muhtaç olmak.

“**Halil** –...Çocuk yemek pişiremez, yine sana **muhtaç olurlar...**” (BG/64)

Merak etmek.

“**Demet** –Nerede kaldın çok **merak ettim.**” (ES/21)

Fark etmek.

“**Sinan** –Hatırlamıyorum ama içerisi olduğu gibi gözükiyor böyle... Sonra kadının yüksek bir yere çıktığını **fark ettim...**” (ES/22)

Ağzından kaçırmak.

“**Sinan** –...Aman sakın Filiz'e bir şey söyleme, Demet'e **ağzından kaçırabilir.**” (ES/23)

İşi başından aşkın olmak.

“**Sinan** –Neyi söyleyeyim ağabey? “Evliyim” dedim, “geç saatlere kadar çalışıyorum işim başımdan aşkın”, dedim.” (ES/23)

Ferah tutmak. / Uzak durmak.

“**Lerzan** –Doktor ilaç vermedi ki, sadece içinizi **ferah tutun**, sizi sinirlendiren kişilerden **uzak durun dedi.**” (ES/25)

Baş başa olmak. / Hasret çekmek.

“**Lerzan** –Karını bu sefer getirme sen de. Baş başa olalım. Ne zamandır böyle bir gecenin hasretini çekiyorum, kırma beni ne olur?..” (ES/25)

Gam yememek.

“**Lerzan** –Keşke bıraksaydın da ölseydim. Şu an ölsem **gam yemem**, bütün yaşama arzum yok oldu.” (ES/25)

Eli boş gelmek.

“**Sinan** –Hani liseden, otlakçı Bünyamin. Demet de sinir olur, hep **eli boş gelir**, der.” (ES/26)

Davet etmek. / Hile hurda bilmemek. / Akıl vermek.

“**Sinan** –O aradı işte. Bu devamlı beni bir yerlere **davet eder**, akşamın sonunda da nedense hesabı hep ben öderim... Bunun akli böyle **hileye hurdaya** iyi çalışır. Bana bir **akıl versin** diyorum...” (ES/26-27)

Aklı almamak.

“**Engin** –Oğlum **aklını almıyor** bu kadarını... Gazan mübarek olsun ne diyeyim.” (ES/27)

Mesaj atmak.

“**Sinan** –Kadın bana **mesaj atmış.**” (ES/29)

Kapana düşmek (veya girmek veya kısılmak veya koymak veya tutulmak veya yakalanmak).

“**Sinan** –Dokuzu çeyrek geçiyor. Kırk beş dakikam var... **Kapana kısıldım resmen...**” (ES/29)

Ağzını aramak.

“**Sinan** –Ya, ben de onu diyecektim. Bir tanışsan diyorum, gerçekten bir şeyler hissediyorum kadın için. Bu akşam beni bekliyor, bir görsen, **ağzını arasan...**” (ES/29)

Tarif etmek.

“**Sinan** –Al tabi viski al. Ufak da bir çiçek götür. Adresi yaz önce sonra **tarif ederim...**” (ES/30)

Yardım etmek.

“**Şükran** –Durun size **yardım edeyim.**” (HS/33)

Acele etmek. / Sağ ol.

“**Gülderen** –Hayır, Kadıköy'de. Otobüse yetişmek için galiba biraz **acele ettim.** Suç bende. Koltuk böyle iyi, **sağ olun.**” (HS/34)

Tarif etmek.

“**Şükran** –Tamam, bize gidelim. Yardımcım onlara istediğiniz yemeği pişirir. Siz ne istediğinizi **tarif ederseniz o da yapar.**” (HS/35)

Söz vermek.

“**Şükran** –İnanın çok sevinirim. Sonra sizi eve bırakacağım, **söz veriyorum.**” (HS/35)

Hayal etmek.

“**Gülderen** –Bilmem **hayal ediyorum işte.**” (HS/36)

Fark etmek.

“**Şükran** –...Ama ben görür görmez **fark ettim,** neredeyse ikiz kadar benziyoruz...” (HS/37)

Kalbi çarpmak. / Davet etmek.

“**Gülderen** –Özel araba çarptı ya da artık ben onu bilmiyorum. İlk şaşkınlık geçince bu sefer **kalbim çarpmaya** başladı korkudan... Anladım ki ölmemişim, kadın da bayağı endişelendi biliyor musun? Beni evine **davet etti,** görsen...” (HS/38)

İpucu vermek.

“**Gülderen** –Bak şimdi **ipucu vereceğim.** Geçen hafta televizyondaki tüm kanallarda zengin bir kadından bahsediliyordu ya...” (HS/39)

Elinden geleni yapmak.

“**Gülderen** –Allah aşkına sana ne oluyor? Ben iyiyim, Şükran hanım da **elinden geleni yaptı,** ondan da bir şikayetim yok.” (HS/41)

Israr etmek.

“**Gülderen** –Ne var canım iyiyim ben. Hem kadın **ısrar etti,** ama ben gitmek istemedim.” (HS/41)

Canına minnet (olmak). / Üstüne yatmak.

“**Özlem** –*Oh. kadının canına minnet, hemen yatmıştır üstüne.*” (HS/41)

Uçan kuşa borcu olmak.

“**Özlem** –*Çok kurnaz biri anne. Onu herkes tanıyor medyada, dolandırmadığı adam kalmamış. Uçan kuşa da borcu var diyorlar.*” (HS/41)

Sohbet etmek.

“**Özlem** –*Ooo, bakıyorum bayağı **sohbet etmişsiniz...***” (HS/42)

Merak etmek.

“**Özlem** –*Merak ediyorum.*” (HS/42)

Haber vermek.

“**Gülderen** –*İyi tamam **haber veririm.***” (HS/42)

Dikkat etmek.

“**Gülderen** –*Aman **dikkat edin** bisikletli!*” (HS/43)

Hoş geldiniz.

“**Üzeyir** –*Hoş geldiniz!*” (HS/44)

Hoş bulduk (veya gördük).

“**Şükran** –*Hoş bulduk. Şıllık nerede? Köpeğimiz...*” (HS/44)

Hazır etmek.

“**Şükran** –*Üzeyir Efendi içerisini **hazır ettin** mi söylediğim gibi?*” (HS/45)

Başımınla beraber.

“**Üzeyir** –*Ne demek? Başımızla beraber.*” (HS/46)

İşi düşmek.

“**Şükran** –*Belki Halil'e bir işim düşecek Üzeyir Efendi.*” (HS/45)

Başında kavak yeli (veya yelleri) esmek.

“**Şükran** –*Hiç bilmiyorum... **Başında kavak yelleri** estiğinden, köşk ne oldu kimler satın aldı, hatta satıldı mı onu dahi bilmiyorum.*” (HS/48)

Başı sağ olsun gitmek.

“**Şükran** –*Başınız sağ olsun, neden öldü?*” (HS/49)

Kabul etmek.

“**Mustafa** –*Neticede **kabul ettin** galiba.*” (HS/50)

İzah etmek.

“**Gülderen** –*Hayır etmedim. Ve sebebini de ona güzelce **izah ettim.***” (HS/50)

Kafası karışmak (veya allak bullak olmak).

“**Mustafa** –Hangi hikaye? Dur yahu **kafam karıştı**. Baştan başlayalım. Çiftlikte oturmayı neden reddettin Öncelikle?” (HS/51)

Düzen kurmak. / Şikayet etmek. / Kabul etmek. / Gayret etmek.

“**Gülderen** –Oğlum ben burada iyi kötü bir **düzen** kurdum, kediler için de eskisi gibi **şikayet** etmiyorlar. Artık beni olduğum gibi **kabul** etmeye, kedilere de tahammül **gayret** ediyorlar gördüğüm kadarıyla...” (HS/51)

Baklayı ağzından çıkarmak.

“**Gülderen** –Vallahi bana da... Sonra o da **baklayı ağzından çıkarttı**...” (HS/52)

Başını belaya sokmak.

“**Mustafa** –Bu işte bir iş olabilir. Anne başını belaya falan sokmayasın.” (HS/52)

Basireti bağlanmak. / Akli karışmak.

“**Gülderen** –...Yani oralarda benim biraz basiretim bağlanıyor da. Geçende şu makinelerden parayı bile çekemedim. Aklim karışıyor o kadar düğmeyi görünce.” (HS/54)

Pusu kurmak.

“**Şükran** –Halil tamam, bunları anlattın. Evden çıktın, sana **pusu kurmuşlar**.” (HS/59)

Açık konuşmak. / Tercih etmek.

“**Şükran** –Bak seninle **açık konuşayım**. Ben bu işi seninle yapmayı **tercih ederim**...” (HS/60)

Aklını kaçırmak.

“**Şükran** –Allah kahretsin!.. Hapishanede bir gün daha geçiremem, mazallah **aklımı kaçırdım**.” (HS/60)

Allah kahretsin.

“**Şükran** –Allah **kahretsin**! Bana da katilin vicdanlısı düştü. Son dakika vazgeçerse mahvolurum...” (HS/60)

Kulağını açmak.

“**Şükran** –Bak, **kulağını aç** iyi dinle... Durak evin iki yüz metre gerisinde. Belediye otobüslerinin ilk gelenine atlarsın...” (HS/62)

Başını döndürmek. / Kazık atmak.

“**Mustafa** –...Anne anlaşılan çiftlik Senin başını döndürmüş... Anne bana bak sana kazık falan atmaya kalkmasın.” (HS/63)

Geçmiş olsun. / Allah kolaylık versin.

“**Gülderen** –Aa, **geçmiş olsun**. Gerçekten bu zamanda zor. **Allah kolaylık versin**, benim de aklımda olsun.” (HS/65)

Sözünü kesmek.

“**Şükran** –Siz bir şey diyordunuz **sözünü kestim** galiba?” (HS/65)

Sorguya çekmek.

“**Neşe** –Ender bak hala anlamıyorsun, bu iş ciddi... Herkes şüphe altında. Savcı neredeyse beni de **sorguya çekecekti**.” (HBT/71)

İfade vermek. / Ödü kopmak (veya patlamak).

“**Serap** –...Ben dahil orada **ifade verdik**. O nasıl savcı yahu, **ödüm koptu** adamdan. Hani gri ceketli.” (HBT/72)

Kan beynine sıçramak (veya çıkmak).

“**Serap** –Öğleden sonra dört gibi kapım tıklandı... Onu görünce **kan beynime çıktı**. Daha ağzını açmadan sinirlendim.” (HBT/74)

Hareket etmek. / Yardımcı olmak.

“**İnci** –Burası altı daireli apartman olduğundan yönetici zorunluluğu yok... Ama yönetici gibi **hareket edip** apartmana **yardımcı olmaya** çalışıyorum.” (HBT/75)

Nefret etmek.

“**K. Yardımcısı** –Ben olsaydım üvey annemden **nefret ederdim**.” (HBT/75)

Masraf etmek.

“**İnci** –...Kız da, “Ben daha yeni taşındım, üstelik çok da **masraf ettim**,” demiş.” (HBT/76)

Kavga etmek.

“**Komisier** –Maktul, kiracısıyla **kavga etmiş**.” (HBT/77)

Arkasından atmak (veya konuşmak). / Selam vermek. / Günahı (veya günahı vebali) boynuna.

“**İnci** –Vallahi kimsenin hele de ölmüş gitmiş bir kadının **arkasından konuşmak** istemem. Bana da kız kardeşi söyledi... **Selam verip** geçtim. Sonradan bir gün Melahat Hanım'ın kardeşi kahveye gelince biraz bahsetti... Artık günahı onların boynuna.” (HBT/79)

Münakaşa etmek.

“**Serap** –Ama ben o gün evi arayan polislere de söyledim. Kapıda biraz **münakaşa ettik**. Sonra ben içeri girdim, o da dönüp gitti.” (HBT/82)

Küçük düşürmek.

“**Serap** –Ben tadilata karşı çıktım... Ben ne diyorum o ne söylüyor, maksat beni **küçük düşürmek**.” (HBT/82)

Rica etmek. / İtiraz etmek.

“**Serap** –Yok **rica** ederim, biz de **itiraz etmedik** zaten.” (HBT/83)

Uykusu kaçmak.

“**Serap** –Bir gece Habibe Hanım'ın **uykusu kaçmış**.” (HBT/84)

Lafını kesmek.

“**Ender** –Neşe kadının lafını kesme! Ee, sonra?” (HBT/85)

Kana boyamak (veya bulamak veya bulatmak).

“**Neşe** –Allah derim. Genç, güzel, akıllı bir kız, durduk yerde elini niye **kana bulasın**? Çok saçma.” (HBT/86)

Nefret etmek.

“**Serap** –Hayır canım, öyle değil. Bu adam Melahat'ı hiç sevmiyordu. Hatta **nefret ediyordu**...” (HBT/86)

Perişan etmek.

“**Ali** –Yok sağolun... Bu olay, bilmiyorum hepimizi **perişan etti**, şimdi de Ankara'ya gidemiyoruz.” (HBT/87)

İfadesini almak.

“**Ali** –...Hepimizden **ifade aldılar**, evlerimize aradılar sesimizi çıkartmadık. Şimdi de İstanbul'dan gidemiyoruz.” (HBT/87)

Aklı başına gelmek. / Gözü görmemek. / Hata etmek.

“**Ali** –...Onun yüzünden epey borca girdim, **aklım başıma gelip** de ayrılınca kötü adam ben oldum. Hep öyledir ya. Yani inanın aldığı paraları **gözüm görmedi**... Düşük ihtimali falan denilince de birden ne kadar **hata etmiş** olduğumu anladım.” (HBT/88)

Hücum etmek. / Burnunun dibine sokulmak. / Taciz etmek.

“**Ali** –Apartman kapısında karşılaştık. Daha ne olduğunu anlamadan **hücum etmeye** başladı. Yok gelmişim, onun **burnunun dibinde** ev tutmuşum da, niyetim neymiş de, neden bu daireyi kiralamışım da, falan filan... Sanki **taciz ediyor** muşum gibi.” (HBT/88)

Ortada bırakmak. / Sesini yükseltmek. / Sabrı taşmak (veya tükenmek).

“**Ali** –Nefret duygusu. Bir baktım, “Çektin gittin beni **ortada bıraktın**,” falan diyor. Aradan bu kadar zaman geçmiş... Tam **sesimi yükseltiyordum** ki siz geldiniz Allah'tan. Ben de kabalaşmamış oldum, **sabrım** iyice **taşmıştı**...” (HBT/89)

Karar vermek.

“**Ali** –Evet! Hiç karşılaşmadım. Neyse bu yüzden de evden taşınmaya **karar verdim**...” (HBT/89)

Allah yazdı ise bozsun.

“**Ali** –Aman ne diyorsunuz? **Allah yazdıysa bozsun.** Neyse artık önemi kalmadı zaten.”
(HBT/89)

Aklı başına gelmek.

“**Ali** –...*O evli ben evli, olacak şey değildi başından beri. Galiba önce benim **aklım başıma geldi.***” (HBT/92)

Yüreğine inmek.

“**İnci** –Olur mu?.. Ya biliyorsa çoktan, ya bilmiyor benden duyup **yüreğine inerse?**”
(HBT/98)

Sır vermek (veya sızdırmak). / Söz vermek.

“**Serap** –Ben de bir **sır vereyim** öyleyse, bana geldi ve “**Söz verdiğim** gibi bodrum katını sembolik bir fiyata vereceğim,” dedi.” (HBT/99)

Ağzını sıkı (veya pek) tutmak.

“**Serap** –Hamiyet söyle diyene kadar söylemeyeceğim. Onun için **ağzınızı sıkı tutun.**”
(HBT/100)

Şaka yapmak.

“**Serap** –Ay sen ona bakma Feriha **şaka yapıyor...**” (HBT/102)

Deli etmek.

“**Feriha** –Seni **deli etti** yani.” (HBT/105)

Gözü dönmek.

“**Serap** –Senelerce biriken nefretin üzerine hayvanlarımı kaybetme korkusu gelince **gözüm döndü...**” (HBT/106)

Meşgul olmak. / Canı çıkmak.

“**Murat** –Neyse anne olan oldu artık ne yapalım. Verdikleri numara meşgul olmasa tamam da Aydan bir yerden ben bir koldan canımız çıktı.” (K2/109)

Aklını kaçırmak.

“**Murat** –...Evde taşınma, orada taşınma derken **aklını kaçıracak** yakında.” (K2/109)

Cefa çekmek (veya görmek).

“**Anne** –Bak unutmam diyorsun sonra cefasını ben çekiyorum...” (K2/110)

İptal etmek.

“**Anne** –...Bana bak, başvuruyu bile **iptal** edebilirler bunlar.” (K2/11)

Kalbi çarpmak. / Rezil olmak.

“**Anne** –Kesinlikle rüşvet filan veremem! Ay bak kalbim çarpıyor. Adam ya almazsa? Rezil olurum sonra.” (K2/111)

Yardım etmek. / (birinin) diline düşmek.

“**Anne** –...Oğlum duyarsa çok kızar, aman ne olur bana **yardım edin** desem mi? Hatta şey derim, gelinim zaten bana bunak muamelesi yapıyor, oğlum aman onun **diline düşürme** beni deyip kendimi acındırırım.” (K2/112)

Müjde vermek (veya götürmek).

“**Anne** –Ne! Aman ne iyi, bir de **müjde** gibi **veriyor**.” (K2/113)

Canı çıkmak.

“**Anne** –Tabi adamlarla cebelleşen sen değilsin ki, **canım çıktı**. İşe de başladılar.” (K2/113)

Arap olayım.

“**Anne** –Bir şey anladıysam **arap olayım**. Bir şey açıklamıyorsunuz ki insana. Neyse tamam, imzaladım işte buyurun!” (K2/117)

Dikkat etmek.

“**Aysel** –Ay dikkat et!” (Y/1)

Yer bulmak.

“**Aysel** –Bir **yer bulunur**, durulur. Acil durum, daraldım, isyanlardayım.” (Y/2)

Söz vermek.

“**Ercan** –Sigara içmeyelim çocuğa kokuyor diye **söz vermiştik** hani.” (Y/2)

Dünya varmış.

“**Aysel** –Ben kullanacağım ya... Ohhh! **Dünya varmış**...” (Y/3)

Havasını almak. / Sinirleri bozulmak.

“**Aysel** –...Bir saate ordayız, göl **havası** alalım... (İçinden) Ne de olsa bugün evlilik yıldönümümüz... Ay **sinirlerim bozuldu**” (Y/6)

Tereddüt etmek.

“**Yel** –Bir **tereddüt eder**, sonra bahçede bir sigara içmek için bekler...” (Y2/2)

Takip etmek.

“**Thelma** –...Biliyor musun eskiden bu bahçede ateş böcekleri olurdu. Beni hep **takip ettiklerini** sanırdım...” (Y2/2)

Yardım etmek.

“**Melinda** –Yok kızım neden atayım senin eşyalarını sokağa. **Yardım et** bana ayağa kalkayım.” (Y2/3)

Uğur getirmek.

“**Melinda** –Bazen onun altına bir şey gizlenirmiş. Bulana **uğur getirsin** diye.” (Y2/4)

Nasip olmak.

“**Yel** –...Melinda bunu kendi düğünü için almıştı. Ne bu tacı ne eldiveni kullanmak **nasip** olmuştu.” (Y2/4)

Dans etmek.

“**Melinda** –**Dans edelim** canım benim.” (Y2/5)

Jilet gibi.

“**Melinda** –**Jilet gibi** giyinirdi.” (Y2/6)

(bir şey birinin) gücüne gitmek.

“**Melinda** –Meleklerin **gücüne gider.**” (Y2/8)

Dua etmek. / Eksik etmemek.

“**Melinda** –Terbiyeni takın, dua et benimle. Allahım evimizi başımızdan eksik etme.” (Y2/9)

Sakin olmak.

“**Thelma** –Anne, **sakin ol.**” (Y2/9)

Tekrar etmek.

“**Melinda** –Tekrar et.” (Y2/9)

Gurur duymak.

“**Melinda** –...Mahalledeki çocuklar hep böyle şeyler yaptılar... Nasıl **gurur** duydum. Ama şimdi valizin toplanmış...” (Y2/11)

Yolunu değiştirmek.

“**Thelma** –İnsanlar seni görünce neden **yolunu değiştiriyor** şimdi daha iyi anlıyorum.” (Y2/16)

Toz olmak.

“**Melinda** –Şöyle bir şart koşmuştu sanki beni sevmek için. Bir an önce evlenip toz olmam...” (Y2/16)

Havaya uçmak.

“**Melinda** –En sonunda ev boş oldu. Annem Hatay’a gitti 15 günlüğüne. Bunu duyduğum gün sevinçten **havaya uçtum.**” (Y2/17)

Ödü kopmak (veya patlamak)ödü kopmak (veya patlamak).

“**Yel** –Birileri haberdar olacak diye **ödün** kopuyordu.” (Y2/18)

Yerin dibine geçmek (veya batmak veya girmek). / Ortaya çıkmak.

“**Melinda** –Polis geldi, kapı hiç zorlanmamış. Anlattım olan biteni. Anneanneni hiç öyle görmedim hayatımda, kadın **yerin dibine geçti...** İki ay içinde hamileliğim **ortaya çıkınca**, evden de yolladı beni...” (Y2/18)

İnkâr etmek. / Rezil olmak. / İnsan içine çıkmak.

“**Thelma** –Hapishanede kıyılamayan nikahı niye anlatmıyorsun. Aşışın seni **inkar** etmiş. **Rezil** olmuşsun oralarda. Günlerce Metris’in önünde yattığını neden söylemiyorsun? Anneannemin **insan içine çıkamadığını**....” (Y2/18)

Göz göze gelmek. / Acı vermek. / Ateş etmek.

“**Yel** –**Göz göze geldik**, Melinda’yla. Beni bu bahçede tavuklarla birlikte bırakacaklardı. İyi ki öyle olmadı. Bu ikimize de **acı verirdi**. Böyle olmamalıydı. Beni çukurun önüne getirdi. Gözüme baktı, **ateş etti**...” (Y2/20)

İflah olmamak.

“**Adam** –Kardeşkanı diye bir ağaç var bu dünyada. Bilir misiniz, kıpkırmızı akar özsuğu. İçen **iflah olmaz**...” (YE/2)

Boş vermek.

“**Adam** –...Hayat alfabe değil, dört işlem değil. Onun için **boş ver** dinlemeyi...” (YE/2)

Söz etmek. / Âşık olmak.

“**Adam** –Kardeşim... uzun yıllardır **söz etmedim** ondan... Güzel bir bahçede **âşık olmuşlar** birbirlerine...” (YE/2)

Yüzü suyu hürmetine. / Yediğı önünde yemediğı arkasında. / Kim vurduya gitmek.

“**Adam** –...Suyuna gidiyorum onun. **Yüzü suyu hürmetine** neler yapıyorum neler. **Yediğı önünde, yemediğı ardında** affedersiniz... Kuyruğunu çarptıkça kalbimin çeperine canım kıyımlar istiyor, cinayetler, darbeler, **kim vurduya gitmeler**, derin uykusuzluklar...” (YE/2)

Memnun olmak.

“**Adam** –...Memnun olmadığım çok şey var şu yeryüzünde... Beni tanırsalar hani, gözlerini kırpmadan öldürebilirlerdi...” (YE/4)

Zarar vermek.

“**Adam** –Sen ölmeyi seçtin, öldün sonra. Ben sana **zarar vermek** istemedim ki...” (YE/4)

Emir almak.

“**Adam** –...Çünkü sadece büyükleri değil, çocukları da öldürmek için **emirler almıştı** onlar.” (YE/4)

Devam etmek. / Soru sormak. / Cevap vermek. / Dehşete kapılmak (veya düşmek).

“**Adam** –...Kendime geldiğimde dünya yarımdaydı. Acı halen **devam ediyordu**. İnliyordum. Doktorlar durmadan **soru soruyorlardı**. Nasıl bu hale gelmişim? **Cevap veremiyordum**... Hemşire anlattı sonradan. Kenetlenmiş elimi açtıklarında **dehşete kapılmışlar**...” (YE/5)

Söz vermek.

“**Adam** –...Yanıma geldi. Kendisini seversem, bana takma bir göz alacağına **söz verdi**...”
(YE/6)

Koyun koyuna yatmak.

“**Adam** –...Kırılmış yumurtaların dibinde kalan beyazını içiyorduk. Biz koyunlar **koyun koyuna yatıyorduk**. Sebebi, kardeşim.” (YE/6)

Gözüne sokmak.

“**Adam** –Duvarlarda ilan panoları, dev ekranlar. Hiç kimsenin alamayacağı türlü türlü mamulleri **gözlerimize sokuyorlar**...” (YE/6)

Can yakmak.

“**Kız** –Kelimelerin lanetine kapılmayın. Çok **can yakar** onlar.” (YE/7)

Ödü kopmak (veya patlamak). / Ete kemiğe dönüştürmek (veya büründürmek).

“**Adam** –...Eğer biri varsa yanınızda, yaşlanmış bir karınız veya kocanız, **ödü patlayacak**... Çoktan unutmuş olduklarınız, **ete kemiğe bürünmüş**, “hadi” diyorlar size...” (YE/8)

Sel olup akmak.

“**Kadın** –Şefkat yoktu artık şehirlerde, acıma yoktu. **Sel olmuş** akıyorlardı. Yüksek evlere yaklaşanlar vuruluyordu.” (YE/10)

Kavga etmek.

“**Moa** –Sanki biriyle **kavga etmişsin** gibi. Her yerin çamur olmuş.” (Sİ/3)

Yolunu kaybetmek.

“**Ank** –Ormanda yolumu kaybettim.” (Sİ/3)

Yardım etmek.

“**Ank** –Sizi anlıyorum. Beni tanıımıyorsunuz. Bana **yardım etmek** zorunda değilsiniz. Hoşçakalın.” (Sİ/4)

Yem olmak.

“**Ank** –Muhtemelen. Ama kurtlara **yem olmaktan** daha iyi bir ölüm şekli olur.” (Sİ/4)

Sessiz olmak.

“**Moa** –**Sessiz ol**. Hepsini buraya çekeceksin.” (Sİ/4)

Merak etmek.

“**Ank** –**Merak etmeyin**, onları atlattım.” (Sİ/4)

Söz vermek.

“**Ank** –**Bakın kötü bir şey olmayacak**. Size söz veriyorum.” (Sİ/5)

Terk etmek.

“**Ank** –Beni ölüme terk ediyorsunuz...” (Sİ/7)

Elinden bir iş (veya şey) gelmemek.

“**Moa** –*Elimden bir şey gelmiyor.*” (Sİ/7)

Özür dilemek.

“**Ank** –*Özür dilerim.*” (Sİ/10)

İzin vermek.

“**Ank** –*Dışarısı bir cehennem yeri. Oradan oraya koşup kaçarak yaşamaktan bıktım. İzin ver seninle kalayım.*” (Sİ/10)

Yemin etmek.

“**Ank** –*Yemin ederim sana doğruyu söylüyorum. İstedğini sor, cevaplayayım.*” (Sİ/10)

Sakin olmak.

“**Ank** –*Sakin ol. Hiçbir şey bilmiyorum. Sabah bir kaç fotoğraf gördüm evin içinde...*” (Sİ/13)

Gözü kaymak.

“**Ank** –*Fotoğraflara gözüm kaydı.*” (Sİ/13)

Moral vermek.

“**Moa** –*Sana biraz moral vermeye çalışıyordum.*” (Sİ/15)

İma etmek.

“**Ank** –*Ne ima ediyorsun?*” (Sİ/18)

Hayal etmek.

“**Ank** –*Doğduğum yeri düşünüyorum... Oranın havasını içime çektiğimi hayal ediyorum...*” (Sİ/20)

Nefret etmek.

“**Moa** –*Benden nefret ediyorsun değil mi?*” (Sİ/20)

Yardım etmek.

“**Ank** –*Yardım et!*” (Sİ/25)

Hoşuna gitmek.

“**Ank** –*Benimle ilgilenmen hoşuma gidiyordu. Benden hiçbir şey beklemeden bana baktın, yaralarımı sardın.*” (Sİ/34)

Dilek tutmak.

“**Moa** –*Bir dilek tut... Tuttun mu?... Ne diledin?*” (Sİ/39)

Cevap vermek.

“**Moa** –*Cevap ver Ank. Kor için mi burdasın?*” (Sİ/41)

Zarar vermek.

“**Moa** –*Öyleyse sen de birilerine zarar verdin.*” (Sİ/42)

Yalan söylemek. / İşkence etmek (veya yapmak).

“Ank –Yalan söyleme artık! Her gece yanımdan kalkıp buraya geliyor, ona işkence ediyorsun...” (Sİ/44)

Dalga geçmek.

“Ank –Ve şimdi karşıma geçmiş bütün pişkinliğiyle benimle dalga geçiyorsun.” (Sİ/46)

Yüzüne bakmamak.

“Ank –Artık bunu bile bile onun yüzüne bakamam. Burada olmasına katlanamam.” (Sİ/50)

Rahat etmek.

“Durukan –Hımm... memnun kalmadıysan tabii, sonuçta senin rahat etmen önemli...” (M/10)

Muayene etmek.

“Durukan –Yok Çiçek, öyle hemen olur mu? Muayene etmeden falan...” (M/12)

Kusura bakmamak (veya kalmamak).

“Durukan –Kusura bakma ben birden... Tabii beni ilgilendirmez ama...” (M/13)

Yardım etmek.

“Çiçek –Bana yardım etmeyecek misin?” (M/15)

Paçaları sıvamak.

“Durukan –Kusura bakma Çiçek. Etmeyeceğim. Gizli saklı yapınca paçayı sıyırmış olmuyoruz...” (M/15)

Yol göstermek.

“Çiçek –Bi yol göster o zaman? Çare söyle bana!” (M/16)

Af dilemek. / Zarar vermek.

“Durukan –...Af dilersin kocandan, konuşursun olmazsa da boşanırsın, yok eğer sana zarar vermesinden korkuyorsan...” (M/16)

Karar vermek.

“Durukan –Karar ver.” (M/18)

İzin vermek.

“Çiçek –Ama karnımdakine de kıyamaz. Aldırmama asla izin vermez.” (M/21)

Yardım etmek. / (birinin) elini kolunu bağlamak.

“Durukan –Yardım etmek istiyorum ama elimi kolumu bağlıyorsun.” (M/22)

Tedbirli olmak.

“Durukan –Korumaz efendim, ben tedbirli olmak zorundayım!” (M/22)

Müdahale etmek.

“Çiçek –Tamam işte doktorum da sensin. Acilinden müdahale ettin...” (M/24)

Şüphe uyanmak.

“**Durukan** –Olmaz öyle, şüphe uyandırır. Soruşturulur.” (M/24)

Kafası karışmak (veya allak bullak olmak).

“**Durukan** –Bak böyle durumlarda insanın kafası karışır, kendinde arar hatayı...” (M/24)

Tehlikeye atmak. / Maval okumak.

“**Çiçek** –Adalet mi? Sen bunu Kendini tehlikeye atmak istemediğinden istiyorsun! Bana maval okuma!” (M/25)

Başına dert açmak. / Riske girmek (veya risk almak). / Elinden almak.

“**Çiçek** –Yok yok aklım yerimde benim. **Başına dert** açarım diye korkuyorsun!.. Bunları niye **riske** atasın ki! Sen bundan korkuyorsun işte, **elinden** alırlar diye korkuyorsun!” (M/25)

Kafayı yemek. / Dilek atmak. / Ağzının kokusunu çekmek.

“**Durukan** –Evet korkuyorum!.. **Kafayı yememek** için gece gündüz çalıştım ben! Bir günde olmadı bunlar, Telli babaya gidip de **dilek tutmadım** ben! Çalıştım da oldu, milletin **ağız kokusunu** çektim de oldu!..” (M/26)

Nazar değmek.

“**Çiçek** –Sevindik çok ama **nazar değer** dedik söylemeyelim kimseye...” (M/35)

Günaha sokmak.

“**Çiçek** –İyi kız Songül, içirme ona. Onu günaha sokma bari...” (M/36)

Helal olsun. / Madara olmak.

“**Durukan** –Vay bee, **helal olsun** sana... Ben senin için it gibi ÖSS çalışayım, maça bile gitmeyim, elaleme **madara** olayım...” (M/41)

Yemin etmek.

“**Durukan** –Yemin et o zaman... Affettiğine yemin et git sonra.” (M/47)

Ağzından çıkanı (veya çıkan sözü) kulağı duymamak (veya işitmemek).

“**Durukan** –Ne! Ağzından çıkanı kulağın duyuyor mu senin?” (M/48)

Gözü (veya gözleri) kaymak (veya kaçmak).

“**Çiçek** –...Anneme baktım gözünü kaçırdı...” (M/48)

Can çekişmek.

“**Çiçek** –Öldü kurtuldu kadın. Allah’a kavuştu daha ne... Ölemeyip **can çekişiyoruz** başka bir şey değil!” (M/49)

İsyan etmek. / İcra etmek. / Sevap kazanmak.

“**Çiçek** –İbrahim duysa çok kızar. Kadere **isyan edilmezmiş**... Allah'ın takdirine razı olursan, kader hükmünü **icra eder**, sen de **sevap kazanırsın**...” (M/50)

(Birinin) tüyleri diken diken olmak.

“**Durukan** –O ilk gece artçı olabilir girmeyin evlere dendi. Zaten yaprak düşse **tüylerimiz diken diken oluyor!..**” (M/51)

Tebrik etmek.

“**Sunucu** –Öncelikle sizi **tebrik ederim**. Romanınız çok başarılı. Çok etkileyici bir Sürpriz...”(L/2)

Teşekkür etmek.

“**Müge** –**Teşekkür ederim**. Valla nasıl oldu bilmiyorum. Kitabı üç yıl önce yazdım.” (L/2)

Küçük düşürmek.

“**Müge** –Kendini küçük düşürmeyi iyi beceriyorsun.” (L/3)

Dalga geçmek. / Gurur duymak.

“**Özlem** –**Dalga geçme** annenle! Otur doğru düzgün bir kitap yaz da seninle **gurur duyalım**.” (L/4)

Karar vermek.

“**Özlem** –Sen bilirsin. Ne yazacağımı **karar verdin** mi bari?” (L/4)

Terk etmek.

“**Özlem** –Baban bizi **terk etti**. Sen de cezalandırıyorsun. Yalan mı?” (L/5)

Eline sağlık.

“**Müge** –Eline sağlık. Yarın görüşürüz.” (L/6)

Laf sokmak.

“**Ege** –Ülkeler arası twitter savaşı yapalım. Kim daha çok **laf sokarsa**, o kazansın” (L/8)

Dalga geçmek.

“**Koray** –Dalga geçme. Haberlerde izledim dedim.” (L/8)

Geç kalmak.

“**Ege** –Biraz dinleneceğim. Sen de erken git hem. Sürekli **geç kalıyorsun**.” (L/9)

Hasret gidermek.

“**Melih** –Off anne. Daha yeni geldim. Bir seninle **hasret giderseydim**.” (L/11)

Halt etmek.

“**Özlem** –İyi halt etti.” (L/17)

Gözün aydın!

“**Koray** –Gözün aydın.” (L/17)

Merak etmek.

“**Koray** –Ya olmaz. Çok merak ettim.” (L/19)

Âşık etmek.

“**Özlem** –Bu kadın her gün kendine birilerini **âşık ediyor...**” (L/19)

(birinde) şeytan tüyü olmak.

“**Özlem** –Romanda bir tane kadın var. Öyle fazla güzel değil, hani nasıl derler, çok değişik bir havası var. **Şeytan tüyü var** şeytan tüyü. Aman işte anladın.” (L/19)

Ele geçirmek.

“**Özlem** –Kadın hain planlarla Melih’e o şeytan tüylerini saçıyor. Yavaş yavaş Melih’i **ele geçiriyor**. Melih de kadının ne olduğunu bilmesine rağmen bu duruma kapılıyor.” (L/20)

Mızıkçılık yapmak.

“**Müge** –Sen **mızıkçılık yapıyorsun**. Hani yememiştin?” (L/22)

Lafı dolandırmak.

“**Müge** –Ben sana çok gülüyorum. Küçükken de böyleydin. Bir şey söylemek için **lafı dolandırır** dururdun...” (L/24)

Emir vermek.

“**Melih** –Bana **emir verme!** Kimsin sen?..” (L/24)

Ele vermek.

“**Özlem** –Bak burası bizim arka balkon. Siz hep saklambaç oynardınız... Ege de sizi **ele verirdi.**” (L/26)

Dalga geçmek.

“**Özlem** –Müge. Dalga geçme kızım.” (L/27)

Özür dilemek. / Ödö kopmak (veya patlamak).

“**Özlem** –Benden **özür dilemesin**. İstemiyorum. Gelip benden özür dileyecek diye **ödüm kopuyor**. O özür dilemeden gitmek istiyorum.” (L/35)

Yemin etmek.

“**Özlem** –Bilmiyorum kızım. Yemin ederim bilmiyorum.” (L/36)

Kavga etmek.

“**Melih** –Tamam, kavga etmeyin.” (L/44)

Boynu altında kalsın! / Can vermek.

“**Süha** –...Yaşanılan bu acı olayı bile, devletin ve Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın planlamalarına bağlayanların, **boyunlarının altlarında kalmasının**, onlar açısından en makul son olduğunu üzümlere belirtmek istiyorum... Nüfusumuzun 4'te 1'i gökyüzü tavanının altında kalarak **can vermiş**, neticede, olan yalnızca ölenlere olmuştu...” (K3/4)

Yardımcı olmak. / Mahrum etmek.

“**Süha** –...Artık et yemek isteyen vejetaryenlere, veganlara sesleniyorum. Size de **yardımcı** olacağız! Et yeme hakkından kimseyi **mahrum** etmeyeceğiz!..” (K3/5)

Feda etmek. / Eşlik etmek. / Yemin etmek.

“**Süha** –...O leziz etini bizler için **feda eden** o günahsızların, nereye gittiklerini, ne türden bir acı yaşadıklarını içimde bir yerlerde hissediyor, ömrüm elverdiği sürece de o canların muhtemel çığlıklarını duyacağıma, o çığlıklara **eşlik** edeceğime **yemin ediyorum**...” (K3/6)

Perde inmek. / Gözünü açmak. / Davet etmek.

“**Süha** –...Ah benim kara cahilim, ah benim gönül gözüne de, kendi gözüne de perde inmiş arkadaşım! Aç gözünü! Bak etrafına! Bu soruları sormaktan korkma! Korkmayalım! Gözümüzün önündeki cevaplara davet ediyorum...” (K3/6)

Cevap vermek.

“**Süha** –...Evet, yüzüme emin emin bakan, televizyonda, radyoda olduğum için bana içinden bir yerden **cevap vermek** isteyen Tuna, Gabriel, Galya, Duru, her kimsen!..” (K3/7)

Pot kırmak.

“**Karin** –İyi oldu söylediğiniz. Pot kırmadan...” (K3/8)

Aklını kaybetmek (yitirmek).

“**Yura** –...Önce deprem oluyor sandım. Ama o gürültü... Hatırlar mısın bilmem. Vallahi **aklını kaybeder** insan.” (K3/8)

Mahsur kalmak.

“**Yura** –Depodaydım ben. Aşağıda. İki gün **mahsur kaldım**.” (K3/9)

Şikayet etmek.

“**Yura** –Bir de her yer beton diye **şikayet** ettiler. Yok yüksek yüksek binalar yüzündenmiş...” (K3/9)

Kusura bakmamak (veya kalmamak).

“**Süha** –...Kusura bakma canımın içi. Gel...” (K3/9)

Elinize sağlık. / İnce düşünmek. / Mutlu etmek. / makbule geçmek

“**Yura** –Elinize sağlık. Vallahi Süha Bey, çok ince düşünmüşsünüzs. Çok mutlu ettiniz. Makbule geçti.” (K3/11)

İkram etmek.

“**Yura** –Çay demlemiştiniz. Sonra **ikram** ettiniz. Serviste bulundunuz...” (K3/14)

Açık söylemek. / Teslim etmek.

“**Yura** –Var ama leş gibi orası. Ben para falan vermek istemem **açık söyleyeyim**. Kalırım burada. İlk günden güvenip **teslim etti**...” (K3/15)

İma etmek.

“**Yura** –Bir şey **ima ediyor** galiba.” (K3/16)

Haber almak.

“**Karin** –Süha Bey'e söylersin. Karin beklemediği bir **haber aldı**, karar değiştirmek zorunda kaldı dersin...” (K3/18)

Midesi bulanmak.

“**Karin** –Benim **midem bulanır**, iğrenirim.” (K3/18)

Ağzına sağlık.

“**Yura** –Eesi... vallahi **ağzınıza sağlık**. Bir iki yerde hatalar oldu tabii.” (K3/20)

Dem vurmak. / Devam etmek. / Keyfi kaçmak.

“**Süha** –...Ülkenin durumuna **dem vuruyorum** sözde. Muhalif damarım azmış. Öfkeliyim. Hayata öfkeliyim... Neyse küfürler kıyametler yürümeye **devam ettim**. O anda ışıklardan biri yandı birden... Yahu, bir **keyfim kaçı** tekrar...” (K3/22)

Kabalık etmek. / Şikayet etmek.

“**Süha** –...İnsanlar anlamayınca sinirleniyorum, **kabalık ediyorum** ama hayatları da hayat değil... Hem kötü yaşa. Hem yaşadığından **şikayet et**...” (K3/23)

Laf etmek.

“**Yura** –Ben 13 yaşımdan beri şerefimle, namusumla çalışıyorum Süha Bey. Kimse arkamızdan **laf etmesin** diye...” (K3/23)

İnat etmek.

“**Yura** –Doğrusunuz Süha Bey... Hala **inat ediyorlar**. Bizim dili konuşmuyorlar....” (K3/24)

Tavsiye etmek.

“**Süha** –Tamam yahu, yeme. **Tavsiye ederim**, ama zorlamam!..” (K3/24)

Şaka yapmak.

“**Süha** –...Şaka yapıyorum, şaka. Olur mu öyle şey?..” (K3/24)

Hareket etmek. / Taklit etmek. / Umut etmek.

“**Süha** –**Hareket etmesi** lazım. Hafif besinlerle beslenmesi lazım... Önce ismini söyle, sonra hareketi yap ki **taklit etsin**. Gençler, güzel insanlar... Güzel olacak her şey. **Umut etmek**, bırakmamak lazım. Size emanet burası.” (K3/25)

Teşekkür etmek.

“**Karin** –Teşekkür ederim.”(K3/28)

Kafa yormak.

“**Karin** –Ben, söylediklerinize çok kafa yordum. Ve haklı olduğunuzu düşündüm.” (K3/28)

İrtibat kurmak. / Muhatap olmak.

“**Yura** –...Siz bilirsiniz tabii ama, **irtibat kurmayacağız** dedik, **dokunmayacağız** dedik... Hem niye **muhatap oluyoruz** ki?” (K3/30)

Tepki göstermek.

“**Karin** –Niye bu kadar tepki gösteriyorsun o zaman?” (K3/31)

Pabuç kadar dili olmak. / Yardım etmek.

“**Yura** –Dil pabuç kadar. Bayan olacaksın bir de. Yardım et!” (K3/31)

Özür dilemek.

“**Süha** –Tamam tamam! Ağlama! N'olur ağlama! Özür dilerim. Sinirlendim...” (K/34)

Kusur etmemek.

“**Süha** –Saygıda kusur etmeyin.” (K3/34)

Tavsiye etmek.

“**Süha** –İlk kez o tadacak. Köşesinde yazacak ve doktor olarak tavsiye edecek...” (K3/36)

Emin olmak. / Feda etmek.

“**Karin** –...Sıranın bana gelmeyeceğinden emin olsam, ben de feda ederdim kendimi.” (K3/39)

Mukayyet olmak.

“**Yura** –Bok olur her şey. Vallahi bok olur... Mukayyet olacağım ya kendime...” (K3/42)

Merak etmek.

“**Süha** –Ben eşeklerimi sağlam kazığa bağlarım **merak etme**. Yeter ki eşekliklerini bilsinler. Neredeydin dün?” (K3/48)

Emek vermek. / Çaba göstermek. / Haber vermek.

“**Karin** –O kadar **emek verdim** ya. İnsan en azından **çaba gösterir**. Arkadaşım rahatsızlandı. Telefonumu da aldığı için **haber veremedim**.” (K3/48)

Acı çekmek.

“**Süha** –Ölüyor galiba. Çok **acı çekmese** bari günahsız.” (K3/49)

Sır vermek.

“**Süha** –Sana bir **sır vereyim** mi?” (K3/52)

Barut gibi.

“**Şelale** –Barut gibisin.” (KKBT/4)

Rezil olmak.

“**Şelale** –Rezil olduk herkese...” (KKBT/5)

Ağzından kaçırarak.

“**Şelale** –...Ağzımdan kaçtı. Kendime şaşırır oldum.” (KKBT/9)

Ağzını toplamak.

“**Şelale** –Sen bir an önce el işine başla. Ağzını toplarsın.” (KKBT/9)

Hor görmek. / Eli ekmek tutmak.

“**Şelale** –Bunu yapmak taş gibi sabır ister. Sen niye **hor** görüyorsun ki şimdi bunu. Öğrenseydin **elin ekmek tutardı** belki.” (KKBT/9)

İçi geçmek.

“**Şelale** –Yok canım, bir **içim** geçmiş, bir şey oldu sandım...” (KKBT/12)

Israr etmek.

“**Kadife** –Çok **ısrar** ettim.” (KKBT/14)

Oyun oynamak.

“**Şelale** –Mutlu bir oyun oynuyor kendince kızım... Sana hiçbir erkekten hayır yok, anlasana, anlasana be...” (KKBT/14)

Yardım etmek.

“**Kadife** –...Ona **yardım** ettim birlikte pencerede oturduk. Gün doğarken güzel oluyor. Sen de yapsana...” (KKBT/15)

Eksik olma!

“**Kadife** –Eksik olma.” (KKBT/16)

Kafayı yemek. / Yer yarılıp içine girmek (veya geçmek).

“**Şelale** –Ay **kafayı** yiyeceğim, nerede bu? Allah Allah, **yer yarıldı içine** girdi...” (KKBT/18)

Dans etmek.

“**Şelale** –...Gümüş Düğün Salonu vardı, tövbe yarabbi, sahibi Noel Baba'ya benziyordu. Orada bir nişanda **dans etmiştik**...” (KKBT/19)

Devam etmek.

“**Şelale** –Bir sandalyede oturuyordu, iki tane rakı bardağını birbirine vurup duruyordu. Amcası onu uyarıyor ama **devam ediyordu**...” (KKBT/20)

Burnundan getirmek.

“**Şelale** –Hadi artık uykum geldi. (Söylenerek) **Burnumdan getirdin** akşamı...” (KKBT/24)

El sürmemek.

“**Şelale** –Yıllardır kimse **el sürmedi**, ne haddine giyersin bunları...” (KKBT/25)

Yüz vermek.

“**Şelale** –Sana fazla **yüz verdik**.” (KKBT/25)

Tadını çıkarmak.

“**Kadife** –Bence sen biraz **tadını çıkart**.” (KKBT/25)

Dikkat etmek.

“*Şelale* –*Dikkat et, üstüne bir şey devireceksin.*” (KKBT/25)

Yüz vermemek.

“*Şelale* –*Ona bu kadar yüz verme.*” (KKBT/27)

İhbar etmek.

“*Kadife* –*Seni ihbar etmek lazım...*” (KKBT/29)

Söz vermek.

“*Şelale* –*Bana söz ver...*” (KKBT/35)

Yardım etmek.

“*Hortlak Kız* –*Baba inan ben de bilmiyorum ama bir yardım et de çözelim şu işi.*” (HKH/2)

(biri veya bir şey) ortadan kaybolmak.

“*Hortlak Kız* –*Ben bir ölüyüm.. Baba?.. Ne zaman ona gerçekten ihtiyacım olsa ortadan kaybolur...*” (HKH/3)

Ümidini kesmek.

“*Hortlak Kız* –*Babamdan ümidi kesince, bana yardımcı olabileceğini düşündüğüm ikinci kişiye gittim...*” (HKH/3)

Yardım etmek. / İzin vermek. / Başına bela almak.

“*Hortlak Kız* –...*Burda kaldım. Bir yardım etseniz... Lafımı bitirmeme izin vermeden “Ben evli bi adamım Cazu... Başıma bela almak istemiyorum, dedi...”* (HKH/3)

İntikam almak.

“*Hortlak Kız* –...*Aramızda gizli bir ilişki yaşandığı izlenimine kapılacak ve kendisini ölü bir kızla aldatan kocasından intikam almak için bir kez daha bebeğini düşürmeyi deneyecek...*” (HKH/4)

Tanıklık etmek. / Eziyet etmek. / Ziyaret etmek. / İkna etmek. / Elinden geleni yapmak.

“*Hortlak Kız* –...*Tam iki gece boyunca Kudret’e karşı tanıklık edecek insanlara eziyet ettim. Çok insanla görüştim. Çoğunu uykusunda ziyaret ettim... Eğer herkesi ikna edemediysen hapis cezası alabilirim... Ben onun için elimden geleni yapmıştım...*” (HKH/5)

Mutlu olmak. / Hayal kurmak.

“*Hortlak Kız* –...*Ama tüm bunlara rağmen yine de mutlu olacak şeyler buluyordum kendime. Çocukken odama kapanıp hayal kurmak en sevdiğim şeydi...*” (HKH/6)

Âşık olmak.

*“Hortlak Kız –...Ben daha çok köpekleri severdim, ama Kudret’le birlikte kedilere de **aşık** oldum...”* (HKH/7)

Bozuntuya vermemek.

*“Hortlak Kız –...Tuttuğu balıkla beraber çıktım denizden. Bu kez hiç **bozuntuya vermedi**, olta takımını toplayıp kayalıklara doğru yürüdü...”* (HKH/9)

(birini) çileden çıkarmak.

*“Hortlak Kız –...İlk yıllarda kendini suçlamış... Yoksa kocam iyi bir insan. Ama ben onu **çileden çıkarıyorum** diye düşünmüş...”* (HKH/10)

Söz işitmek.

*“Hortlak Kız –...O kadar çok duymak istemediği **söz işitmişti** ki, sonunda kulakları sağır olmuştu...”* (HKH/11)

İflah olmamak.

*“Hortlak Kız –...Meziyet hala bir daha kendine gelememiş. Onu akıl hastanesine kapatmışlar. Kalan 5 çocuğu bir daha **ıflah olmamış**...”* (HKH/11)

Gün yüzü görmemek.

*“Hortlak Kız –...Bir gün bile yüzü gülmedi. **Gün yüzü görmedi**. Buralarda onun gibi çok kadın var...”* (HKH/11)

Kavga çıkarmak.

*“Hortlak Kız –...Ben bir partiden bahsediyordum. Gelemeyeceğini söyleyince **kavga** çıkarmışım...”* (HKH/12)

Üstüne gelmek. / Gözü dönmek. / Kan beynine sıçramak (veya çıkmak).

*“Hortlak Kız –...Ben panikle mutfağa koştum. Bir elime bir ekmek bıçağı, bi elime de tava aldım. **Üstüme geldi**. Onun **gözü döndüyse** benim de döndü. **Kan beynime sıçradı**...”* (HKH/14)

Kuyruğunu kıstırmak.

*“Hortlak Kız –...O aslan gibi üstüme çullanan adam bir anda kedi gibi **kuyruğunu kıstırıp** pencereden kaçtı...”* (HKH/14)

İntikam almak.

*“Hortlak Kız –...Bilgisayarını, bira şişelerini, telefonunu, çerez kaselerini... Ondan **intikam** almaya geldiğimi sanıyordu...”* (HKH/14)

Teslim olmak. / (birine) kul köle olmak.

*“Hortlak Kız –...İşte o an bana tamamen **teslim oldu**. “**Kulun kölen** olayım. Söyle ne istersen yapayım...”* (HKH/14)

Ziyaret etmek.

“Hortlak Kız –Murat hocayı bu kez arabasında ziyaret ettim. Okuldan eve dönüyordu...”
(HKH/17)

Kafasında şimşek çakmak.

*“Hortlak Kız –...Sabah otoparkta size flash disk verecektim. O an **kafamda şimşekler çaktı** ve Murat hoca hiçbir şey söylemeden o sabahı hatırladım...”* (HKH/17)

Çamur atmak (veya sıçratmak). / Göz yummak.

*“Hortlak Kız –...Benimle ilgili yazdıkların doğru. Ben çok bencil davrandım. Kendimi kurtarmak için sana **çamur atılmasına göz yumdum...**”* (HKH/17)

Sebepe olmak.

*“Hortlak Kız –...Acaba ölümümün bununla bir ilgisi olabilir mi? Ölümüne Murat Hoca ya da Hande **sebepe olmuş** olabilir mi?..”* (HKH/18)

Ağzını aramak (veya yoklamak).

*“Hortlak Kız –...Canın sıkkın görünüyordu. Yanına geldim. **Ağzını** arayacaktım ki sen bana döküldün...”* (HKH/20)

Söz vermek.

*“Hortlak Kız –...Lütfen kitabında bizden bahsetme. Lütfen kimseye söyleme. Tamam dedin. Bana **söz verdin.**”* (HKH/20)

Hediye etmek.

*“Hortlak Kız –...Babası Fatih’e pahalı bir araba **hediye etmek** isterken kocaman bir travma bırakmış olmalıydı...”* (HKH/21)

İzin vermek.

*“Hortlak Kız –...Hızla koşmaya başladı. Var gücüyle koşuyordu. Nefesi kesilene kadar koşmasına **izin verdim...**”* (HKH/21)

Eziyet etmek. / İkna etmek. / Şikayet etmek.

*“Hortlak Kız –...Annesine yıllardır **eziyet ediyormuş.** Annesini kurtarmanın tek yolu babasını öldürmekmiş. Ama ben onu **ikna ettim.** Ertesi gün birlikte polise gidecek, babasını **şikayet edecektik...**”* (HKH/22)

Boğazına dizilmek. / Kendine gelmek. / Telkin etmek.

*“Hortlak Kız –...Ali de odasında içiyordu. Beni görünce votkası **boğazına dizildi.** Bir süre nefessiz kaldı. Sonra öksüre öksüre **kendine geldi...** “Gerçek değil.. gerçek değil.. hayal görüyorum..” diye kendi kendini **telkin etmeye çalıştı.**”* (HKH/25)

Kafayı yemek.

“**Hortlak Kız** –Ali karşımda soğuk soğuk terliyordu. “Delirdim.. sonunda kafayı yedim.” deyip duruyordu...” (HKH/26)

Rol yapmak.

“**Ses** –Rol yaptın Cazu.. Bütün hayatın boyunca bir kez bile dürüst olmadın.” (HKH/27)

Özür dilemek. / Dilini tutmak.

“**Cazu** –**Özür dilerim!** Ve ben hiç ölmemiş gibi rol yaptım... Kimseye söylemedim gerçeği, hep **dilimi tuttum...**” (HKH/27)

Kusura bakmamak (veya kalmamak). / Rahatsız etmek.

“**Gönül** –Kusura bakma. Herhalde seni epey rahatsız ediyoruz.” (GKA/4)

(birine bir şey) vız gelmek.

“**Süha** –...Ailesi beni istemezmiş. Hoş, kendi istese, ailesi **vız gelirmiş...**” (GKA/4)

Memnun olmak.

“**Süha** –Neyine **memnun olayım?** İşinden memnun olan insan gördün mü sen?” (GKA/5)

Neyin nesi (kimin fesi).

“**Süha** –Buralarda bir adam var. **Neyin nesi kimin fesi** bilmem, ama ilginç bir adam.” (GKA/5)

Musallat olmak.

“**Gönül** –...Bir de sonradan başlarına **musallat olur** diye çekiniyorlar. Ne de olsa deli!” (GKA/6)

Canı sıkılmak.

“**Gönül** –Aman ne yapacaksın bunları! Zaten **canım sıkılmış.** Şöyle daha iç açıcı şeylerden konuşsak ya!” (GKA/6)

Siper etmek.

“**Süha** –...Ya da dama çıkıp çocuklarını kendilerine **siper eden**, evlerinin yıkılmamasını isteyen insanlardan?” (GKA/6)

Halt etmek.

“**Gönül** –...Bununki **halt etmek!** Bir gün alıp götürecekler, o olacak!..” (GKA/6)

Not etmek.

“**Süha** –Buraya taşındığım gün, Rüstem’in yazdıklarını gördüm. Sonra da bunları **not etmeye** başladım...” (GKA/7)

Ödü kopmak (veya patlamak). / Kedi gibi.

“**Gönül** –Ay! **Ödümü kopardın.** İnsan gelirken biraz ses çıkarır. Ne o öyle, **kedi gibi?**” (GKA/10)

Sesi soluğu çıkmamak (veya kesilmek).

“**Gönül** –...Orada artık, ilaç mı veriyorlar, ne yapıyorlarsa, tekrar geldiğinde ipek gibi oluyor. Sesi sedası kesiliyor.” (GKA/10)

Ortadan kaldırmak. / Punduna getirmek

“**Gönül** –...Ya ben bunu yapana kadar, o, cesedi **ortadan kaldır**ırsa? O zaman boku yediğimin resmidir. Kimseyi de inandıramam. Sonra bir **punduna getir**ip beni de halleder...” (GKA/10)

Takip etmek.

“**Rüstem** –Kes sesini! Beni niye **takip ed**iyorsun?” (GKA/11)

Hoşuna gitmek.

“**Süha** –Yazdıkların **hoşuma gidi**yor.” (GKA/11)

Alay etmek.

“**Süha** –Alay edecek bir şey yok. Hiç değilse anlamaya çalışıyorum.” (GKA/11)

İz sürmek.

“**Rüstem** –Duvarlara yazdıklarımı okuyorsun. Gittiğim yollarda izimi sürüyorsun...” (GKA/11)

Boş vermek. / Kancayı takmak (veya atmak).

“**Süha** –...Yani bir insanı görüp onu tanımaya çalışmak, tanıdıktan sonra da **boş ver**ip bir başkasının hayatına **kanca atmak** gibi değil.” (GKA/12)

Gözlerini kaçırmak.

“**Gönül** –Hadi canım sen de! Alakası yok. Sokakta her karşılaştığımızda **gözlerini kaçı**rıyordun benden.” (GKA/13)

Aklını karıştırmak.

“**Gönül** –Ay, sen yazdığın gibi konuşmaya başlamışsın! Bir de yazdıklarınla elâlemin **aklını karış**tırıyorsun!” (GKA/13)

İhbar etmek.

“**Rüstem** –Duvara yazı yazarken biri gördü. **İhbar et**miş. Alıp götürdüler.” (GKA/14)

Kapı gibi.

“**Rüstem** –...Baktılar ki elimde **kapı gibi** rapor var, gülüp geçiyorlar yazdıklarına...” (GKA/14)

Latife etmek.

“**Rüstem** –Şaka şaka! **Latife ed**iyorum. Adının Hicran olduğunu bilmez miyim?” (GKA/15)

Kontrol etmek.

“**Gönül** –Artık beni kontrol etmekten vazgeç!” (GKA/15)

Takip etmek.

“**Rüstem** –Sizi **takip ettim**... Ama senin de bilmediğin başka şeyler var.” GKA/15)

Büyük laf etmek.

“**Gönül** –Yani, düşünerek konuş diyor. **Büyük laf etme!**” (GKA/20)

Eceline susamak.

“**Barbaros** –Sen **eceline susamışsan** ben ne yapayım?” (GKA/21)

Ne şiş yansın ne kebab.

“**Süha** –Ne şiş yansın ne kebab **Gönül Hanım!**” (GKA/22)

Etlie sütlüye karışmamak.

“**Barbaros** –Bak, bu abla işi iyi biliyor. Muhabbete, gerektiği kadar karışıyor. Onun ötesinde etlie sütlüye karışmıyor.” (GKA/23)

Saygı duymak.

“**Barbaros** –Allahıma kitabıma gördüğümde anlamıştım. Ablama **saygı duyarım!**” (GKA/23)

Kafaya almak.

“**Barbaros** –Bilmem. Belki de beni **kafaya alıyorsunuz**. Entelsiniz ya!” (GKA/23)

Aklın yolu birdir. / Takip etmek. / Deli olmak.

“**Rüstem** –Aferin! **Aklın yolu bir**... bir de... **takip edenin** veya yeni yarışmacının kim olacağı önemli. Yani sen, Süha, öğrenci ve çocuk olabilirsin, ama **deli olmak** için çok geç kalmışsın.” (GKA/25)

Rayına oturtmak.

“**Figen** –...Daha sekiz ayı var. O zamana kadar, hayatımızda bazı şeyler **rayına oturur** elbet!” (GKA/26)

Aklını başına almak (veya toplamak veya devşirmek).

“**Gönül** –Ona aldırma sen! Ama bu çocuğu aldır! **Aklını başına topla.**” (GKA/27)

Karar vermek. / Kemale ermek (veya gelmek).

“**Barbaros** –İçeride Süha ’yla konuşurken kesin **kararımı** verdim. Daha düzenli bir yaşantım olması gerek. Yaş yavaş yavaş **kemale** eriyor...” (GKA/31)

Ucuz atlatmak (veya kurtulmak).

“**Figen** –Lan Rüstem... **Ucuz kurtuldun** gene!” (GKA/31)

Dilini tutmak.

“**Süha** –Ya... biraz **dilini tutsana!** İnsanlarla konuşmak, duvarlara yazı yazmaktan farklı bir şeydir...” (GKA/31)

Dikkat (veya dikkati) çekmek.

“**Figen** –Peki, bak hadi... Ama **dikkat çekme!**” (GKA/32)

Deliye dönmek.

“**Süha** –Selma... Kapıyı açıp da sizi karşımda görünce şaşkınlıktan **deliye döndüm.**”
(GKA/32)

Pusu kurmak.

“**Figen** –Bu salak, iki alıcımız olduğunu söyledi... Ama herif polis çıktı. **Pusu kurmuşlar...**”
(GKA/32)

Başa gelen (dert) çekilir.

“**Barbaros** –...Barbaros’u öldürüp, malı biz satarız. Ne yapalım? **Başa gelen çekilir.** Sonra da ver elini Amerika!” (GKA/32)

Göz göze gelmek.

“**Kadın** –...İki yan sandalyede oturan kayınvalidemle **göz göze geliyorum.** Birbirimize gülümsüyoruz. Karnım gurulduyor...” (BBKKA/1)

Tebrik etmek.

“**Kadın** –...Doktorun gözleri ışıltıyor, beni cesaretimden dolayı **tebrik ediyor...**”
(BBKKA/1)

Özür dilemek.

“**Erkek** –Özür dilerim...” (BH/1)

Ayağa kaldırmak.

“**Kadın** –...Alt katları, üst katları, en alt katları, en üst katları, bodrumları, çatıları **ayağa kaldıracığım.**” (BH/2)

Başını dinlemek.

“**Erkek** –Ne olur, bağırmayın!.. Sabahtan akşama kadar bıktım bu kentin gürültüsünden, **başımı dinlemek** istiyorum...” (BH/2)

Kusura bakmamak (veya kalmamak).

“**Erkek** –Kusura bakmayın. Başka türlü olamazdı başka türlü yapamazdım.” (BH/2)

Karar vermek. / Eliyle koymuş gibi.

“**Kadın** –...Sonra bir akşam, birdenbire **karar vererek**, arapsaçından karışık bilmediğiniz sokakları bir bir ayıracak, apartmanı seçecek, sonra bu katı **elinizle koymuş gibi** bulacaksınız...” (BH/4)

Söz vermek.

“Erkek –Neden olacak? Umudunuzu yitirmemek için! Bende kendime söz verdim, hiç yazı yazmayacağım.” (BH/5)

Teşekkür etmek.

“Erkek –Teşekkür ederim” (BH/5)

Söz etmek.

“Erkek –...Karıları bile onlardan, bizim doktor diye söz eder ya da bizim başkan...” (BH/5)

Rica etmek.

“Kadın –Siz, benim manken olduğuma neden inanmadınız? Rica ederim, doğru söyleyin!” (BH/6)

Acı vermek.

“Erkek –Bana acı veriyorsunuz, bayan!” (BH/7)

Yüz çevirmek. / İçi boşalmak.

“Kadın –Sığınmışsınız, bir kez! Kim bilir, kim bilir nasıl bitkin, nasıl her şeyden yüz çevirmiş, içiniz boşalmış, çürümüş belki de...” (BH/7)

Kulak vermek.

“Kadın –İnandım mı sanıyorsunuz? Beni o kadar çocuk mu buluyorsunuz?... Gerçeğin sesine kulak verince de...” (BH/8)

Dört bir taraf (veya yan).

“Erkek –...Mutsuzluk insanı bütünüyle kapsayan, dört bir yanından saran...” (BH/8)

Ad koymak.

“Erkek –Hiç düşünmedim... Biliyorsunuz, düşünmek ad koymaktır olaylara, gerçeklere!...” (BH/8)

Midesi bulanmak.

“Erkek –...Haziranların, temmuzların, ağustosların kokusu! Kusabilirim. Midem bulanıyor!” (BH/8)

Gözünü (veya gözlerini) dikmek.

“Erkek –Hayır, bakıyorsunuz! Gözlerinizi dikmiş, deminden beri ayrılmamacasına bakıyorsunuz gazeteye!” (BH/9)

Yok etmek.

“Erkek –Birdenbire üstüne atlamak, yakalamak, yok etmek istiyorsunuz onu?...” (BH/9)

Hak vermek.

“Kadın –Ama ben size hak veriyorum... Saklayacaksınız tabii...” (BH/11)

Elde etmek.

“Kadın –Susun, susun, rica ederim. Görüyorsunuz ki bir şey elde edemediniz!..” (BH/14)

Göz göre göre.

“Kadın –...Annemin armağanı! Aldınız, cebinize koydunuz göz göre göre!” (BH/16)

Karşılık vermek. / Temize çıkmak.

“Kadın –Hem suçlu hem güçlü! Soruma karşılık verin: Temize çıkmak istemez misiniz gözümde?” (BH/16)

Karşı koymak. / Avazı çıktığı kadar.

“Kadın –Size bırakacağımı mı sanıyorsunuz bileziğimi?.. Karşı koyayım demeyin, bağırırım avazım çıktığı kadar!” (BH/16)

Fır dönmek.

“Kadın –...Yün örerek, yemek pişirerek, odalarda kapalı bir sinek gibi camlara, duvarlara vurarak, sokakları fır dönerek...” (BH/19)

Karar vermek.

“Kadın –...Görüyorum, görüyorum, üzülmeyin... Karar vermek güç geliyor size... ” (BH/20)

Söz vermek.

“Kadın –İstemiyor musunuz yoksa? Tamam yapmayız! Yapmayiveririz! Ne kimseye söz verdik bu konuda, ne de birbirimize!...” (BH/20)

Yoksun bırakmak (veya etmek veya kılmak).

“Erkek –Ama bayan, kendinizden yoksun etmeyin beni.” (BH/21)

Satın almak.

“Selen (iç ses) –Burada... satın alıyoruz eşyaları.” (AHŞBBY/3)

Hava almak.

“Selen (iç ses) –Şöyle bi hava almaya çıkıyoruz. Bir huzura eremiyoruz. ” (AHŞBBY/4)

Ayyuka çıkmak. / Kabuğuna çekilmek. / Ahkâm kesmek.

“Selen (iç ses) –Her şey apaçık, saklanamıyoruz. Ayyuka çıktıkça yüzümüzleştik. Zaman bizi olgunlaştırmıyor. Derimizi kalınlaştırıyor. Kabuğumuza çekilip ahkam kesiyoruz sadece.” (AHŞBBY/5)

Kusura bakmamak (veya kalmamak).

“Sekreter –Kusura bakmayın...” (AHŞBBY/6)

Umurumda değil. / Uykusu kaçmak. / Görmezlikten gelmek.

“Selen (iç ses) –Umrunda değil diyoruz. Uykularımız kaçıyor geceleri... Aşmaya çalışmıyoruz gerçekten. Görmezlikten geliveriyoruz...” (AHŞBBY/6)

Afiyet (veya afiyet şeker) olsun.

“**Garson** –*Afiyet olsun...*” (AHŞBBY/6)

Midesi bulanmak.

“**Selen (iç ses)** –*Beynimiz çalışmıyor... Midemiz bulanıyor.*” (AHŞBBY/7)

Kusura bakmamak (veya kalmamak).

“**Bedir** –*Kusura bakma, valla bir an öyle hatırladım.*” (AB/1)

(bir şeyi) aklında tutmak.

“**Bedir** –*Aklınızda tutabildiniz mi? Ben hiçbir şey hatırlamıyorum.*” (AB/1)

Takım olmak.

“**Bedir** –*Takım olmak, bir olmak, farklı düşünmemek mesela.*” (AB/1)

(bir şeyin) kanını emmek.

“**Okan** –*Onlar da bizim bolca kanımızı emecekler.*” (AB/1)

Hayran kalmak.

“**Okan** –*Zekâna hayran kaldım.*” (AB/1)

Emir vermek.

“**Okan** –*Hem sen neden sadece emir veriyorsun?*” (AB/4)

Ders vermek.

“**Okan** –*Biliyoruz, ders vermene gerek yok.*” (AB/5)

Teşekkür etmek.

“**Bedir** –*Tamam!.. İki dakika sakinleşebilir miyiz? Teşekkür ederim...*” (AB/5)

Üstüne gitmek.

“**Bedir** –*Sen de çocuğun üstüne gidiyorsun. Gitme. Belki bir problemi vardır.*” (AB/6)

Atıp tutmak.

“**Okan** –*Beni ne kadar tanıyorsun da benim ile ilgili atıp tutabiliyorsun?*” (AB/6)

Ağzını toplamak.

“**Bedir** –*Önce ağzını topla!*” (AB/6)

Özür dilemek. / Telafi etmek.

“**Bedir** –...Özür dilerim. Aziz senden de özür dilerim. Hepsi benim hatam. Bütün problemler benden kaynaklanıyor. Ben üstleniyorum. Telafi edeceğim. Olur mu?” (AB/6)

Organize etmek.

“**Aziz** –*Tamam şefim, ben organize ediyorum.*” (AB/7)

Panik olmak.

“**Okan** –*Hayırdır? Mangalını ateşlemişler senin? Bir panik oldun!*” (AB/7)

Ağızına sıçmak. / İzin almak. / Yüz göz olmak.

“Sedat –Buraya gelene kadar ağızıma sıçıldı. İşten iki saat erken çıkabilmek için izin alacağım diye patronla yüz göz oldum. Sen bu ne demek biliyor musun?” (AB/11)

Öfkesini kusmak. / Yer aramak.

“Esin –Hala çok sinirlisin. Öfke kusmaya yer arıyorsun.” (AB/12)

Korku (öfke) saçmak.

“Esin –Gelmeseydin o zaman. Madem bu kadar öfke saçacaktın, gelmeseydin!” (AB/12)

Üste çıkmak.

“Esin –...Sanki yanımda olman gereken her anda benimle oluyormuş gibi bir de şimdi karşıma geçmiş üste çıkmaya çalışıyorsun.” (AB/12)

Sabırlı olmak. / Karşısına almak. / Kafası karışmak (veya allak bullak olmak). / Kafayı yemek.

“Sedat –Sabırlı olacağım. Şimdi tekrar ediyorum. Ben buraya gelebilmek için patronumu karşıma alıyorum... Saçma saçma konuşup duruyorsun! Senin kafan fena karışmış. Seni doktora götürmek lazım. Kafayı yemişsin sen, kafayı!” (AB/13)

Çileden çıkmak.

“Sedat –Esin beni çileden çıkartma! Doğruyu söyle kadın!” (AB/18)

Merak etmek.

“Esin –Çok bahsettiğin için merak ettim, gittim kendim tanıştım.” (AB/18)

Terk etmek.

“Esin –...Seni terk ediyorum. Birazdan Necdet gelir beni alır.” (AB/18)

Çocuk oyuncağı. / Emanet etmek.

“Umay –Bakın çocuklar, bu işler çocuk oyuncağı değil. Burada insanlar bize hayatlarını emanet ediyorlar...” (AB/21)

Tahmin etmek.

“Bedir –Ben de öyle tahmin etmiştim!” (AB/26)

İma etmek.

“Umay –Sen bir şey mi ima ediyorsun bakayım?” (AB/26)

Taklit yapmak.

“Esin –Ha, ölü taklidi yapıyorum.” (AB/28)

Ödö kopmak (veya patlamak).

“Okan –Ödümü kopardın!” (AB/28)

Canına değmek.

“Okan –Canıma değsin!” (AB/28)

(Bir şey) kapak atmak.

“**Okan** –*Bir diziye kapak atayım, gerisi gelecek...*” (AB/29)

Gurur duymak.

“**Esin** –*Canım benim, seninle gurur duydum.*” (AB/30)

Sağ olmak.

“**Okan** –*Ablam benim. Sağ olasın.*” (AB/30)

Laf sokmak.

“**Esin** –*Antipatik! Beceremedin ya susturmayı, nereden laf sokacağımı şaşırdın.*” (AB/31)

İçi sıkılmak.

“**Umay** –*Öyle değil. İçim sıkılıyor.*” (AB/37)

Gözaltına almak.

“**Spiker** –...*Gösterilerde 120 kişi gözaltına alındı...*” (11'11/2)

Kapağı atmak.

“**Celil** –*Devlet dairesine atacaksın kapağı Nadir...*” (11'11/4)

Haber vermek.

“**Nadir** –*Tamam, gelirse haber veririm.*” (11'11/5)

Eline sağlık.

“**Celil** –*Onu soruyorum ben de işte. Çocuk musun? Neyse, eline sağlık...*” (11'11/5)

Ayıp etmek.

“**Önder** –*Hoş geldin abi şöyle geç. Nasıl yapalım?.. Ayıp ettin.Önder.*” (11'11/7)

Gözünü seveyim. / Ağzına sıçmak.

“**Ses** –*Abi gözünü seveyim öldürecekler, buraya geliyorlar, yakalarlarsa ağzıma sıçarlar...*”
(11'11/9)

Akıl etmek. / Kabak gibi.

“**Vladimir** –*Abi kimse yok sokakta. Ama arıyorlar. Burayı akıl ederlerse kabak gibi ortadayım ya. Köpeğin olayım!*” (11'11/9)

Laf atmak.

“**Vladimir** –*Laf attılar.*” (11'11/10)

Başını belaya sokmak.

“**Nadir** –*Başımı belaya mı sokucan?*” (11'11/10)

Özür dilemek. / Devam etmek.

“**Vladimir** –*Hahaha!.. Çok özür dilerim. Devam ediyorum. Peki... Bitlenirsek?*” (11'11/11)

Ayırt etmek.

“**Nadir** –*Ayırt etmek için! Kim kimdir anlamak için!?”* (11'11/12)

Kolaçan etmek.

“**Nadir** –*Tamam tamam, hadi dinlen, sabah kalkar gidersin. Çıkarken etrafı kolaçan et.*”
(11'11/13)

Cevap vermek.

“**Önder** –*Cevap vermeyince de kıziyosun!*” (11'11/15)

Sıhhatler olsun.

“**Nadir** –*Sen niye sıhhatler olsun falan diyosun lan müşterinin yanında?*” (11'11/15)

Şaka yapmak.

“**Celil** –*Ulan şaka yapıyorum. Her defasında yiyosun he. Aşağı çekeceklermiş oranı...*”
(11'11/23)

Ser verip sır vermemek.

“**Nadir** –*Ser veririm sır vermem diyorsunuz.*” (11'11/26)

Şeref duymak.

“**Nadir** –*Öyle mi? Şeref duyarız.*” (11'11/26)

Elinden geleni yapmak.

“**Nadir** –*Yani... Elimizden geleni yaparız efendim.*” (11'11/28)

Arada kalmak. / Boğazı düğümlenmek.

“**Vladimir** –*Önder ordan; ne bileyim böyle bi arada kalmış, tereddütlü dursun. Senin boğazın düğümlensin...*” (11'11/28)

Cinleri (veya cin) tepesine çıkmak (veya binmek).

“**Nadir** –*...Hastayım ben! Valla bak. Kafadan hastayım. Cinlerim tepeme çıkmasın; iyi olmuyor çünkü...*” (11'11/30)

Kıyak geçmek (veya çekmek veya yapmak).

“**Vladimir** –*Valla devamlı gelip gidiyoruz. Bi kıyak yaparsın diye düşündüm.*” (11'11/37)

Başını belaya sokmak.

“**Vladimir** –*Senin de başını belaya sokmayalım şimdi. Di mi? İçeri miçeri alırlar mazallah.*”
(11'11/37)

Ekmeğinden etmek.

“**Bekir Başkan** –*Haydi... Dışarı... Adamı ekmeğinden etmeyelim... Yaşasın berberlik!*”
(11'11/42)

Gözlerini fal taşı gibi açmak.

“**Vladimir** –*...Yoksa en çok yaşadığı an benim orda olduğum an mıydı? Fal taşı gibi açılmış gözleri bana mı dikilmişti...*” (11'11/42)

Keyif almak. / Vakit geçirmek.

“Bekir Başkan –Keyif aldık. İkinci gelişimiz; yine keyif aldık. Kaliteli vakit geçirdik...”
(11'11/52)

Mâni olmak. / Uyanık olmak.

“Albay Dominic –Ekmeğe mani olmayalım.... Nadir, uyanık ol, tamam mı?” (11'11/52)

Naz etmek.

“Celil –Naz ediyorsun sen.” (11'11/54)

Plan yapmak. / Dilek tutmak.

“Nadir –...İstediğimi yaparım. Kendi hayatımı kurmak için planlar yapmaya başlarım dedim... Üzüldüm. En sonunda, annem üzülmeme dayanamamış olacak; 'geç oldu, bu saatte pasta alacak yer bulamayız ama istersen bi kibrit yakarız, sen de üfleyip dilek tutarsın.' dedi.” (11'11/60)

Hayal etmek.

“Vladimir –Hayal etmek iyidir.” (11'11/62)

Mücadele etmek.

“Vladimir –Herkes istediği şey olabilir. Mücadele edersen herhangi bir şey olabilirsiniz.”
(11'11/63)

Ayıp etmek. / Kabul etmek. / Hata etmek (veya eylemek veya işlemek).

“Nadir –Söylemezsiniz tabii. Yok bi de söyleseydin. Aklımdan bile geçmedi; ayıp ediyorsun. Önder! Kapatıyoruz. Konuştuk şimdi... Kabul etti! Ben geçen gün bi anlık sinirle bi hata ettim...” (11'11/66)

Tebrik etmek.

“Celil –İnsan tebrik eder dingil” (11'11/68)

Yemin etmek.

“Nadir –Anarşist çıktı oğlum çocuk! Dışardakilerden çıktı. Yemin ediyorum bilmiyodum...”
(11'11/71)

Fişlemesi yapılan 50 oyunun içerisinde toplam 1380 deyim tespit edilmiştir. Radyo piyeslerinin ilk dönemlerine bakıldığında oyunlarda çok fazla deyim kadrosu göze çarpmaktadır. 2000 ve sonrası oyunlara bakıldığında ise deyimlere çok az yer verildiğini görmekteyiz. Bu deyimler de daha çok günlük hayatta kullandığımız herkes tarafından bilinen ve kullanılan kalıp sözler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra tespit edilen deyimlerin yerlerinin değiştirildiği ve oyunun kurgusuna göre yeni kelimeler türetilerek

eklendiği görülmektedir. Deyimler oyun metinlerine zengin bir anlam katarak oyunları kurgusal olarak güçlendirmektedir.

4.1.2.3.3 Dualar (Alkışlar)

İnanç kültürüne baktığımızda farklı inançlar ve buna bağlı farklı şekillerde yapılan ibadetler ve dua biçimlerini görmekteyiz. Çobanoğlu, duaları görünürdeki iyiliklere karşı söylenen, iyilik yapan hakkında iyi dilekleri ifade eden kalıp sözler olarak tanımlar. “Eski Türkçe’de dua karşılığı “alkış” sözü kullanılmaktaydı. Alkış “alkamak” yani hayır duada bulunmak, beğenmek, övmek fiilinden türetilmiştir. Dualar teslimiyeti, inanmışlığı ve bir ümidi ifade ederler ve dua edilen bu kalıplaşmış güzel sözlerle kutlanır ve hakkında iyi dileklerde bulunulur” (Çobanoğlu ve Çobanoğlu, 2015: 2).

Elçin ise, duanın Allah’a sesleniş olduğunu ifade ettiği tanımında maddi-manevi istekler üzerine kurulu olması üzerinde durur. Dua, insanın içinde yaşadığı toplumun maddi refahı ve manevi mutluluğunda Allah’tan yardım ve rahmet dilemek için yaptığı bir çağrıdır. “Bu niteliği ile ferdi karakter taşıyan ve sessizce edilen dua, Müslümanlar arasında ve Türklerde camilerdeki ibadetlerde, Mevlid’lerde, harbe girildiği sırada vb. dini ve milli heyecana kapılan insanlar tarafından hoca ile, yüksek sesle de bir ağızdan tekrarlanır” (Elçin, 2004: 662). Duaların varlığına birçok alanda rastlamak mümkündür. Dua formları doğumdan ölüme, sağlıkta ve hastalıkta, bolluk (yağmur) ve felaket anlarından kurtuluş gibi durumlarda kullanılır. Piyeslerden tespit ettiğimiz bazı dua örnekleri:

“Büyükbaba –Çok haklı çocuk. Bayramların tadı hiçbir şeyde yok. Gönül istiyor ki, küçükler büyüklerin elini öpsün, bayramlaşsın, hayır duasını alsın.” (PEK)

“Büyükbaba –Berhudar ol yavrum.” (PEK)

“Babaanne –Çok yaşa oğlum!” (PEK)

“Babaanne –...Niye ağlayayım. Allah bu günleri aratmasın!” (PEK)

“Büyükbaba –El öpenlerin çok olsun. Hemşireni niye getirmedin?” (PEK)

“Kalfa –Nur içinde yatsın! Ben de Hasan Efendiyi az mı beklemiştim...” (PEK)

Adalet Ağaoğlu, *Yaşamak* adlı oyununda günlük hayatta kullanılan dilek/niyaz gibi kalıp ifadelere yer vermektedir.

“Kadın –İki ay önce toprağa verdik; sizlere ömür... (Y/85)

Kadın –...**Allah rahmet eylesin**; öyleyken yine de hastalığımı bileyim, yattığım yerde yatayım, demediler...” (Y/85)

Adam –Hâlâ daha elini gökyüzüne açıp Allah’tan rahmet dile!..” (Y/97)

Savaşçı –Savaşlardan önce utkular için, savaş sonrası da ölümler için **dua** eden sizdiniz...” (SBV/132)

Din Adamı –Şeytanla bir olup Adem’i kandıran da Kadın... Barış için **dua etmeliydim**. Kardeşliğe, sevgiye açmalıydım inananların yüreklerini... Tanrı günahlarımızı bağışlasın.” (SBV/144)

Yaşlı Kadın –**Tanrı esirgesin** komşum, Adamcağız çürümüş teke leşi gibi kokuyormuş.” (BÇKF/150)

Dilenci –Tanrı cennetini bağışlasın bayım, Tanrı size acı göstermesin, bir sadaka...” (SB/112)

Ayşe –Dilerim tanrıdan bütün hasretlileri tez zamanda birbirlerine kavuştursun.”

Elif –Amin.” (BMS)

Ayşe –Tez zamanda kocaya gidersin inşallah.”

Elif –Amin amin, sen de.” (BMS)

Eroğlu –Şükür Allah’ıma. Elif’im benim. Yamacındayım gayrı...” (BMS)

Büyük Amca –Sağ ol kızım... Bir yastıkta kocayın!..” (BA)

Nedim –La hâvle velâ kuvvete! Şâpur Çelebi, sen ne dersin, lillâh aşkına? Bu sevdadan vazgeç! Altınları ve deveyi al ve git!” (ŞÇ/145)

Hârunnurreşît –Kızım, müsterih ol, **dua et!** Hak Teala elbet bir sebep halk eder. Biz Seyyah kişileriz, artık gitmemiz gerek. Hüdaya emanet olasınız.” (ŞÇ/150)

Şâpur Çelebi –...Oğlum ben sana burada zengin tüccarın kızını alıverirdim. Her neyse, **Allah bahtiyar etsin**, oğlum!..” (ŞÇ/151)

Doktor Hüsnü Bey –Aman, Ali Ruhi Bey, **Allah korusun!**.. Gemide iki doktoruz...” (EF/36)

Sakaf Bey –Af buyurun, Osman Beyefendi, telaştan geciktim. Tebrik ederim. Hak Teâlâ daha büyük rütbelere nail eylesin, Efendim, çok sevindim!” (EF/36)

Albay Osman Bey –Mevki ve mansıp ârızı şeylerdir ya, işte ümmid edilir, tamah edilir. Cenâbı Hak sana da tez günde sıhhat ve şifa ihsan eylesin.” (EF/37)

Osman Paşa –...Köprü üstüne çıkarak, Japonya’nın zümrüt renkli, latif manzaralı dağlarını görerek, Cenab-ı Hakka şükürler ettim.” (EF/47)

Osman Paşa –Hamdolsun ve Allah nazardan saklasın, subay ve erlerimizin terbiye ve disiplinlerinin övüldüğünü duydukça göğsüm kabarıyor, Süvari Bey!..” (EF/48)

“**Osman Paşa** –Kararı birlikte veriyoruz. Pekâlâ Allah'tan niyazım, bu zahmetli yolculuğun selametle bitmesidir...” (EF/53)

“**Takano** –...Tez günde iyileşmeleri için **dua** ediyorduk.” (EF/62)

“**Derviş Mehmet** –Elhamdülillah! Cenâb-ı Hakk'a şükrolsun.” (T/226)

“**Hüseyin Efendi** –El öpenin çok olsun, Tayyarzâde oğlum...” (T/228)

“**Tayyarzâde** –Lütfunuz daim olsun, Sultanım! Cenâbı Hak ömrünüze ömür ihsan eylesin.” (T/255)

“**Hüseyin Efendi** –Allah ne muradın varsa versin, Tayyarzâdem. Dünya ve ahiret oğlumsun...” (T/265)

“**Hüseyin Efendi** –Pek de mütevazıdır, pek. Tanrı Taâlâ anı Sahbâ kerimemizle mesut ve bahtiyar eyleye!” (T/266)

“**Uzun Haydar** –Kederden oğul, kederden... **Mevlam kimseleri çıkmazlara düşürmesin...**” (B/23)

“**Fadime** –Allah'ım sen sabır ver... Bunca kahrı, bunca acıyı verdin, sabrını da esirgeme benden... Göstereceğim güzel günlerden geçtim bir daha kara gün yüzü gösterme yeter...” (B/34)

“**Uzun Haydar** –Sen bilirsin oğul... Ama korkarım, korktuğumuz başımıza gelir... **Allah yardımcımız olsun...**” (B/56)

“**Uzun Haydar** –Oldu oğlum, işte şimdi hazırsın. **Hızır yardımcın olsun.**” (B/72)

“**Ayşe Nine** –Biz de üç deve alacak para ne gezer yavrum. Hem biz yürüyebiliyoruz çok şükür. Mevla'nın verdiği binlerce kez şükür. Çok sağolun, var olun.” (YDİP)

“**Ayşe Nine** –Baş üstüne, **el öpenlerin çok olsun** evladım. Güle güle...” (YDİP)

“**Satıcı** –En iyisi sen bunu, benim hediyem olarak al götür. İnşallah hayrını görürsün.” (YDİP)

“**Yürekdede** –Allah senden de razı olsun... Ee bu senede yaylaya çıktık demektir. Mevlaya bin şükür olsun.” (YDİP)

“**Padişah** –Elhamdülillah. Bu ne nefis ayran Yürek Dede. **Allah ziyade etsin.**” (YDİP)

“**Ayşe Nine** –Beyim ne güzel düşünmüşsün. **Allah gönlüne göre versin.** Senin misafirperverliğine de elbet böylesi yakışır. Hadi o zaman elini çabuk tut.”

“**Yürekdede** –Helal olsun sana Ayşe Hanım. Sen bu dağların, yaylaların gerçek Sultanısın. **Cenabı haktan duam odur ki, cennette de seninle birlikte olalım.**” (YDİP)

“**Padişah** –Allah ziyade etsin. Sofranızı şen etsin Yürek dede... Elinize sağlık efendim. Allah ömrünüze bereket versin.” (YDİP)

“**Yürekdede** –Ama sen de çok çalıştın yüzümüzü ak ettin. Cennet hatunlarından olasin inşallah.” (YDİP)

“**Ayşe Nine** –Allah seni başımızdan eksik etmesin beyim... Benden iyi bilirler ama sen onlardan daha iyi bilirsin.” (YDİP)

“**Padişah** –Yarabbi sana el açtım, senin dergahına geldim. Beni açlıkla imtihan eyleme. Helalinden bol rızık nasip eyle. Çoluk çocuğumu eşimi ev bir dişimi sen koru. Yarabbi sıhhat ve afiyet ver. Sen kimsesizlerin kimsesisin, beni kimsesiz koyma. Sonsuz hazine sahibisin, af ve merhamet sahibisin, elimi boş çevirme yarabbi.”

“**Yürekdede** –Allah'ım, Allah'ım ben ne yaptım. Affet beni Yarabbim. Bu adam da senin karşında fukaranın biri. O da senden rızık istiyor, sağlık istiyor. Bense ondan istemeye geldim. Tövbe Yarabbim. Gaflete düştüm. İnsan nasıl da gafıl olabiliyor, bütün isteklerimi bildireceğim yüceler yücesi makam dururken ben de gelmiş... Ama Allah padişaktan razı olsun. Bana ne büyük bir şey öğretti.” (YDİP)

“**Tilki** –Allah korusun.” (K/133)

“**Tilki** –Bense bir an önce ormanlara erişelim diye **dua** edip duruyorum. Aha, dualarım kabul olundu, bakın bakın kara göründü.” (K/134)

“**Babafil** –Aman Allah'ım bu da mı başıma gelecekti. Üstelik kalası beş metre yüksekliğe yerleştirme görevi bana düştü. Ey **Allah'ım sen bana yardım et**. Ne yaptımsa vazgeçiremedim. İnşallah ufak tefek yaralarla atlatırız da onlara da bir ders olur.” (YF/36)

“**Fetullah** –Allah razı olsun Alaaddin. **Allah ne muradın varsa versin**. Benim gibi eskimiş zavallı bir cini doyurdun.” (BL/42)

“**Alaaddin** –Hadi benim eve gidelim. Mis gibi manolya kokusu burnuma doluyor. Şu gelin zambaklarına bak, Fethullah. Sıra sıra balkonun altında. **Kör olma emi**; kameriye de ki kafese papağan da koymuşsun.” (BL/43)

“**Fahri** –Aman oğlum, acıdım sana... Ne kadın, ne kadın... Ters, abus suratlı biri... Bu kadın çekilir gibi değil! Allah yardımcın olsun.” (DK/23)

“**Engin** –Bekçi misin sen hemşerim?... Allah rızası için yardım et... Yardım et de kurtulayım şu lanet yerden...” (AS/101)

“**Sıdika** –İlahi çocuklar! Üçünüz de beni iyi dinleyin. İçki içersiniz, içmezsiniz sizin bileceğiniz iş. **Nur içinde yatsın** kocamın bir sözü vardı...” (AS/114)

“**Korhan** –Tamam tamam. Yeter artık. Sen kafayı sıyırmışsın... Kafan yerine gelsin ondan sonra bana **dua edersin**.” (İA/158)

“**Murat** –...Ben onu manevi babam bilirim. Emine hanım teyze benim öğretmenimdi. **Allah onlara uzun ömür versin, yokluklarını göstermesin**.” (İA/160)

“**Hüseyin** –Ah!. El öpenlerin çok olsun çocuğum. Çok teşekkür ederim. Ne güzel seni görmek.” (İA/167)

“**Hüseyin** –Allah tuttuğunu altın etsin. Sağlıklı uzun ömürler versin evladım... Ne mutlu senin annene, babana. Allah onları iki cihanda aziz kılsın.” (İA/168)

“**Hüseyin** –Sorma be Sait Usta, bu tarafa yolum düştü... Ohh! Babana rahmet. Su gibi aziz olasın...” (İA/170)

“**Sait Usta** –Allah uzun ömür versin. Ağız tadınızı bozmasın.

Hüseyin –Öyle evladı, Allah düşmanıma vermesin.” (İA/171)

“**Hüseyin** –Ne diyeyim ki sana. Allah ızan versin. Dilerim başına bir bela gelmeden eve dönersin. Haydi git oğlum...” (İA/179)

“**Üniversiteli** –Tanrım sen bana sabır ver!” (ÇK/128)

“**Son Ütücü** –Allah'ım sen bana yardım et. Son ütücü olmayı kendim istedim. Yoksa babamın minibüsünde ömür tüketecektim. Azmettim, emek verdim...” (ÇK/146)

“**Lerzan** –Ah Allah'ım, çok şükür. Bekliyorum. On'u geçirme olur mu? Bak ne kadar eğleneceğiz.” (ES/26)

“**Engin** –Oğlum aklım almıyor bu kadarını... **Gazan mübarek olsun** ne diyeyim.” (ES/27)

“**Üzeyir** –Allah'a şükür. Çok iyi Allah sizden razı olsun. Hanımla çocuklar köydeki tarlayı almışlar, evin tamirini de bayağı kolaylamışlar...” (HS/45)

“**Gülderen** –Ah ne kadar iyisiniz. **Allah işinizi rast getirsin.**” (HS/46)

“**Gülderen** –Çok, çok üzüldüm. Altın gibi bir kalbi vardı. **Nur içinde yatsın**, hayvanları da çok seviyordu...” (HS/68)

“**Melinda** –Terbiyeni takın, **dua** et benimle. Allahım evimizi başımızdan eksik etme.

Thelma –Allahım bir an önce bizi bu evden kurtar.” (Y/29)

“**Melinda** –RAB benim ışığım, kurtuluşumdur. RAB yaşamımın kalesidir... Tanrı sığınağımız ve gücümüzdür...” (Y2/9)

“**Melinda** –Aynen böyle canım, **dualar** bizi iyileştirir.” (Y2/16)

“**Çiçek** –Kendi işini kurmuşsun, hayırlı olsun...” (M/7)

“**Çiçek** –Çok ailenin hayır **duasını** almışsın belli...” (M/10)

“**Çiçek** –...İbrahim diyor ki öyle oldun muydu **dua et**, sadece dua et, başka hiçbir şey düşünme. Bilmiyor ki... dilim dönse dimağım dönmüyor. Yoksa ben bilmem mi dua etmeyi...” (M/33)

“**Çiçek** –..Yapacak hiçbir şey yoktu Durukan! Dua etmekten başka. Çok dua ettim ben... İbrahim öyle mi, bilir o hepsini... Bildiğim tek duayı ettim! Sübhâneke Allâhümme ve

bihamdik ve tebarekesmük ve teâlâ ceddük ve la ilâhe gayrük. Ama geçmedi, sonsuza kadar sürecek bu dedim!” (M/50)

“Yura –Şimdi de hayvanlar gitti. Gökyüzü çökmeye başladığında annemin dualarını duydum ilk. Önce deprem oluyor sandım...” (K3/8)

“Yura –Dua ederler dua! Adak adarlar!” (K3/23)

*“Yura –Olur Süha Bey. **Gazamız mübarek olsun.**” (K3/37)*

“Şelale –Yıldızlardan yumurtalar düşüyor, yere düşmeden tut.

Yıldızlardan yumurtalar düşüyor, yere düşmeden tut.”

“Kadife –Uzay duasını da yaptık!” (KKBT/11)

“Hortlak Kız –Çok da gençmiş” dedi bir tanesi. “Kaç yaşındasın?” On yedi. “Allah rahmet eylesin.” Tam bana dua okumaya başlamıştı ki diğeri birden “Ben bu kızı gördüm” dedi...” (HKH/20)

“Dilenci –Allah rızası için bi ekmek parası abla...” (AHŞBBY/3)

“Nadir –Başımı belaya sokmayın benim! (İter kafasını) Hadi Allah rahatlık versin.” (11’11/15)

“Nadir –Dua edelim de bugün gelmesinler.” (11’11/30)

“Celil –Haydaa... Onun hassas olduğu şey öldü Nadir... Ama baban öldü oğlum. İyi ustaydı o ayrı. Ama öldü. Anne de öldü, mekanları cennet olsun...” (11’11/54)

İncelenen piyeslerde 24 dua örneğine ve günlük hayatta sıkça kullandığımız kalıp dua biçimlerine yer verilmektedir. Çoğunlukla içinde bulunulan durumu geçiştirmek, bir dilekte bulunmak, temenni ve niyaz biçimlerine rastlanmakla birlikte uzun uzadıya yapılan dualara da yer verilmektedir.

4.1.2.3.4. Beddualar (Kargışlar)

Eski Türkçedeki beddua veya kargış, kendisine zararı dokunan işleri yapanları cezalandırmak, intikam almak ve adaleti sağlamak için ümitsizliğe, acıya ve kötülüğe maruz kalan insanların söylediği kötü dilek ve düşünceleri içeren kalıp sözlerdir. Bedduanın sözlükteki karşılığı “kötü dua”dır. Türkiye Türkçesi ağızlarında “ilenç, inkisar, kargış ve lanet” gibi kelimeler de bedduanın yerine kullanılmaktadır. Beddua ve duaların kökeni, belirli durumlarda kalıplaşmış sözcüklerin sihirli güçlere sahip olduğu ve bu sözcükleri söylemenin ve tekrarlamının kutsal bir güç veya gücü harekete geçirdiği inancında yatmaktadır (Çobanoğlu ve Çobanoğlu, 2015: 2). “İşte bedduâlar, bu ruh halini yaşayan

insanın en büyük kudret olan Tanrı'nın kötülüğün cezalandırılmasını istemesi yolundaki dileklerinden doğan sözlü gelenek mahsulleridir” (Elçin, 2004: 663). Sözlü kültür ürünleri olan dua ve bedduaları, farklı inanç sistemleri içinde de görmekteyiz. Bütün inançların temelinde dua ve bedduaların varlığına rastlarız. İncelenen piyeslerde tespit edilen beddua örnekleri şu şekildedir:

“**Babaanne** –Git de boyunun ölçüsünü al!.. Allah derim o Hayran herifine ki tez vakitte tenesirlere gelsin!” (PEK)

“**Ana** –...Çok çektim çok ben bu heriften, kanımı, iliğimi kuruttu, soldurdu beni soldurdu, boyu devrilesi, gün yüzü görmeyesi...” (BMİ/17)

“**Genç Kadın** –Ne yani? üzülecek miydim? **Beter olsun**. Peki karısı kokmuyor muymuş?..” (BÇKF/151)

“**Gülsüm** –Yaa... **Deccal çarpası!** Şu çamaşır tokaçını görüyon mu sen...” (BMS)

“**Eroğlu** –Ulan sen miydin Hüsen! Ulan **Allah cezanı versin** yüreğimi hoplattın.” (BMS)

“**Eroğlu** –Hay Allah cezanı versin! Deyemez ol, deyemeden git...” (BMS)

“**Meryem** –Ooooy, Murat'ımı vurdular... Elleri kırılasicalar... Vurdular Murat'ımı...” (B/76)

“**Meryem** –Vurdular Murat'ımı... Boyu devrilsin o kara Rüstem'in... Kara günlerden başka gün görmesin. Soyu kurusun... Vurdular yiğidimi. Artık hiçbir derman dindiremez acılarımı... Ooooy Muratım oy...” (B/77)

“**Meryem** –İnsafın kurusun!.. Boyun devrilsin!.. Dokunma Murat'ıma!..” (B/82)

“**Engin** –Ah anam!.. Tuh Allah kahretsın... Mahvoldum üstüm tüm başım... Aptal adam!..” (AS/99)

“**Hüseyin** –Yalan mı, hanım yalan mı? Ne günah işledim, kimin ahını, bedduasını aldım da, evladım mazarat çıktı...” (İA/148)

“**Dede** –**Lanet çocuk! Bedeni çürüyesi**. Hani dükkânı bırakıp bir adım öteye gitmeyecektin. Sen adam olamayacaksın! **Uğursuz adam!**” (B2/71)

“**Üniversiteli** –**Allah kahretsın**. Seni yok etmeden bize huzuru yok! Lanet herif! İçi pislik dolu. İnsan müsveddesi.” (ÇK/134)

“**Şoför** –Şimdi boynunu kırayım da gör, Üniversiteli **mahluk**.” (ÇK/134)

“**Ertan** –Allah kahretsın seni.” (V/5)

“**Sinan** –Allah kahretsın ne yaptım ben!” (ES/26)

“**Durukan** –Allah benim belamı versin!” (M/42)

“**Şelale** –Defol, Allah belanı versin defol...” (KKBT/28)

“Esat –Allah belanı versin senin. Lan dayak yemeden duramıyor musun sen? (GKA/3)

Radyo piyeslerinde dua ve bedduaların birbirini tamamlayacak şekilde birlikte kullanıldığı, dua örnekleri gibi çok az da olsa beddua örneklerine de yer verildiği görülmektedir.

4.1.2.3.5. Yemin İfadeleri

Yemin, bir konuşmada taraflardan birini herhangi bir konuda ikna etmek için kullanılan bir ifadedir. Yemin veya bir diğer ifadeyle ant, kutsal kabul edilen bir varlık üzerine edilen bir sözdür. Bazen dini inançların bir parçası olarak bazen de değer verilen bir kişi ya da varlık üzerine yemin edilir. Piyeslerden tespit edilen yemin örnekleri şu şekildedir:

“Büyükbaba –Dur dur sözümü geri aldım, gitme... Anlatmam söz, dilim kopsun anlatırsam!..” (PEK)

“Baba –Yok yok beceremeyiz bunu biz. Öğleden sonra temiz çoraplı iki hamal bulurum ben, söz veriyorum.” (P)

“Selim –Benim bir suçum yok hakim bey. Vallahi billahi, iki gözüm kör olsun ki yok. Annem babam ölsün ki yok... Çocukluğumdan beri severim kırmızı topları. Kırmızı toprakla oynuyordum ben...” (BMİ/61)

*“Elif –Kız dedi Elif, ben senin mendilini hala saklıyorum, sen benim mendili nettin, dedi... Kız Elif, ben seni alacağım, dedi. Bana varacağına **yemin et**, dedi. Sonra yerde duran üvendireği bir ucundan yakaladı. Ben de öteki ucundan yakaladım. Üzerinde yemin ettik...” (BMS)*

*“Ali Ağa –Birgün gelir o da olur inşallah... Benim nalbant İbrahime **sözüm var**, ben gideceğim.” (BMS)*

“Ali Ağa –Ayıp ettin. Ağzımın ne kadar sıkı olduğunu bilmez misin sen? Eğer ki ağzımdan bir şey kaçırırsam toprak çarpsın, derim. Bana Ustabaşların Ali Ağa derler. Ser veririm de sır vermem.” (BMS)

*“Davacı –Politikacı’dan da davacıyız. Gücünü kanıtlamak için düşmanlıklar yarattı. Bizleri yoksul ve yoksun bıraktı. **Söz verdi**, sözünü tutmadı. Yalanlara sığındı.” (SBV/137)*

*“Recep Ağa –Vezirim efendim! Pek hayret ettim, cana minnettir, ancak... Bir dervişe verilmiş **sözüm vardır**. Kızımı ona ikrar ettim, sözümü **geri almak mümkün değildir**.” (RAK/135)*

“**Şâpur Çelebi** –Bir gecelik hulledir. Yarın ben gidince sizi eski kocanızla evlendirecek, zira kocanız bundan böyle siz Sultanımın kadrini kıymetini bileceğine **ant içmiş**, sizi boşadığına pişmanlık getirmiştir...” (ŞÇ/143)

“**Süvari** –Hong Kong'a sağ salim demirlersek, istediğin bir şeyi almak borcum olsun!” dediniz...” (EF/44)

“**Fahri** –Çocuklar ikinizden de özür dileriz. Bugün felekten bir gece çaldık. Ama **söz veriyorum** yarın gece hep birlikte olacağız...” (DK/38)

“**Metin** –Gittik... **Yemin ederim**, doktor buna senin doktorluk işin yok, tansiyon için ilaç kullanmana da gerek yok, bir elektrikçiye git bir kafana bir şartel taktır, dedi.” (AS/87)

“**Metin** –Tamam, anlaştık! Sana **erkek sözü**... Yarına kadar bir şey söyleme! Eğer yarın ben sarhoş olursam istediğini söyleyebilirsin, tamam mı?” (AS/96)

“**Metin** –Beni affetmeniz lazım... Haydi annemin yanına gidelim. **Söz veriyorum**. Size şeref sözü veriyorum.” (AS/106)

“**Şoför** –Bay Ütücü, üzülmeyin, buradan çıkar çıkmaz bir yolunu bulup, en iyi ütüyü alacağız size. **Söz**.” (ÇK/145)

“**Bayan Öğretmen** –Ben de **söz veriyorum**...” (ÇK/145)

“**Şoför** –Fırsat bu fırsat bitirmeliyim bu işi... **And içtim**, bitireceğim.” (ÇK/151)

“**Miro** –Ben doğduğumda bu topraklarda büyük bir savaş vardı. Babam, amcam, dayım bu topraklar için savaşıırken öldüler... Bir gün gelip de imparatorun kendi özel zevki için topraklarımızdan ayrı düşeceğimizi düşünemedik. Çünkü biz İmparatoru sevip saydık. ona bağlılık **yemini ettik**...” (DK2/22)

“**Şükran** –İnanın çok sevinirim. Sonra sizi eve bırakacağım, **söz veriyorum**.” (HS/35)

“**Serap** –Ben de bir sır vereyim öyleyse, bana geldi ve “**Söz verdiğim** gibi bodrum katını sembolik bir fiyata vereceğim,” dedi.” (HBT/99)

“**Ercan** –Sigara içmeyelim çocuğa kokuyor diye **söz** vermiştik hani.” (Y/2)

“**Adam** –...Yalnız, oradaki yaşlı ve iyi kalpli bir doktor, koridordan geçip giderken beni görünce çok acayip baktı yüzüme. Yanıma geldi. Kendisini seversem, bana takma bir göz alacağına **söz** verdi...” (YE/6)

“**Ank** –Bakin kötü bir şey olmayacak. Size **söz** veriyorum.” (Sİ/5)

“**Ank** –Yemin ederim sana doğruyu söylüyorum. İstedini sor, cevaplayayım.” (Sİ/10)

“**Moa** –Kor bir katil Ank... Ama onu bu hale ben getirmedim. Sana yemin ederim ona bir zarar vermedim...” (Sİ/48)

“**Durukan** –Sana yemin ederim ben seni her şeyden herkesten korurum, sen hiçbir şeyden korkma! Ben yaşadığım sürece kimse üzemez seni! Canımı veririm senin için Çiçek. Canımı!

Allah kitap çarpsın, o ayyaş babandan da kurtarıcım, ne istersen yapıcım Çiçek, öl de ölüürüm. İstanbul'u mu istiyorsun, köpeğin olsun İstanbul senin!..” (M/42)

*“**Durukan** –Aramayacağım Çiçek, hiç kimseye söylemeyeceğim her şeyin üstüne yemin ediyorum annemin, annelerimizin üstüne yemin ediyorum!” (M/58)*

*“**Özlem** –Bilmiyorum kızım. **Yemin** ederim bilmiyorum.” (L/36)*

*“**Süha** –...Bu ülkenin Tarım ve Hayvancılık Bakanının üzölmeye vakti yok! Üzülenlere bile üzülemem. O hayvanların, hayvanlarımızın; bize eş olan, bize dost olan, süt veren, yumurta veren, en önemlisi, o leziz etini bizler için feda eden o günahsızların, nereye gittiklerini, ne türden bir acı yaşadıklarını içimde bir yerlerde hissediyor, ömrüm elverdiği sürece de o canların muhtemel çığlıklarını duyacağıma, o çığlıklara eşlik edeceğime **yemin ediyorum...**” (K3/6)*

*“**Karin** –İstemiyorum işte. Yemin ederim istemiyorum. Siz haklısınızdır tamam. Ama benim işim değil yani. Benlik bir iş değil. Yapamam ki.” (K3/21)*

*“**Şelale** –Bana söz ver... Çocuğun da olsa hiçbir adam için yolunu değıştirmeyeceksin. Hiç kimseye eğilme, unutma sen Mürekkepten Atlar Kalesi'nin Prensesisin. Şimdi Mutlu eve dönmeden git.” (KKBT/35)*

*“**Hortlak kız** –...Sana Murat hocadan ayrılacağımı, bu konuyu kapatacağımı söyledim. Sen de kapat dedim. Lütfen kitabında bizden bahsetme. Lütfen kimseye söyleme. Tamam dedin. Bana söz verdin.” (HKH/20)*

*“**Erkek** –Neden olacak? Umudunuzu yitirmemek için! Bende kendime söz verdim, hiç yazı yazmayacağım.” (BH/5)*

*“**Kadın** –Şimdi de sözünüzü geri mi alıyorsunuz?” (BH/8)*

*“**Nadir** –Anarşist çıktı oğlum çocuk! Dışardakilerden çıktı. **Yemin ediyorum bilmiyodum...**” (11’11/71)*

İncelenen piyeslerde yaklaşık 25 oyunda yemin ifadesine yer verilmektedir. “Yemin etmek, söz vermek, ant içmek, değerli bir varlığın üzerine yemin etmek” gibi çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Aynı zamanda sözünü geri almak, verilen sözden dönmek gibi ifadelerde yer almaktadır.

4.1.2.3.6. Selamlaşmalar

Çalışmamızda ele alınan piyeslerin hepsinde selamlaşma ifadelerine rastlamaktayız. Selamlaşma faslı geçmişten günümüze doğru değışkenlik göstermiştir. Selamlaşma daha çok

karşılama gibi durumlarda kullanılan kalıplaşmış ifadelerle dönüşmüştür. Geleneksel olan selamlaşma ifadelerinin yerini “hoş geldin, günaydın, merhaba” şeklindeki kalıp ifadelerle bıraktığı görülmektedir. Çalışmamızda tespit edilen selamlaşma ifadeleri aşağıda yer almaktadır:

“**Burhan** –Günaydın Büyükanne! Günaydın Büyükbaba!..” (PEK)

“**Seniha** –Ooo, Hayran Beyciğim... Hoş geldiniz!

Hayran Bey –Hoş bulduk yenge hanım.” (PEK)

“**Babaanne** –Kızım, misafire şeker tutsana!” (PEK)

“**Baba** –(Donuk) Hoş geldin. İyi ettin. Ne diyeyim; zahmet ettin...” (Y/96)

“**Doktor** –Günaydın bayanlar baylar...

Baba –Ooo... Günaydın sayın Doktor. Hoş geldin.” (P)

“**Uşak** –Hoş geldiniz, beyefendi.

Adam –(Neşeli.) Hoş bulduk, bakıyorum hepiniz iyisiniz, dinlenmişe benzersiniz, memnun oldum.” (BYS/54)

“**Politikacı** –İyi akşamlar sevgili bayan.

Kadın –İyi akşamlar Politikacı.

Yargıç –Merhaba suçlular. Şölenimize **hoş geldiniz.**” (SBV/141)

“**Ali Ağa** –Selamün aleyküm Eroğlu.

Eroğlu –Ve aleyküm selam Ali Ağa.” (BMS)

“**Anne** –Merhaba. Hoş geldin...” (BA)

“**Recep Ağa'nın Karısı** –Sefa geldiniz a efendim! Bir şey mi emredersiniz?” (RAK/128)

“**Şâpur Çelebi** –Hoş geldiniz, sefa geldiniz Dede Sultanlar! Buyurun!” (ŞÇ/150)

“**Ali Ruhi** –Siz misiniz.. **Hoş geldiniz, Albayım!**” (EF/35)

“**Osman Dede** –Hoş gelmişsin, Tayyartzâdem.

Tayyartzâde –Hoş bulduk, Osman Dede.” (T/230)

“**Sinan Ağa** –Sabah şerifler hayrolsun, Gümrükçü Efendi! Beygiri dörtlale sürdüm, geldim!” (T/243)

“**Tayyartzâde** –Öpeyim, Osman Dedem...

Osman Dede –Vay, Tayyartzâde oğlum, sefa geldin.

Tayyartzâde –Sefada daim olasın, Dedem.” (T/252)

“**Sahbâ** –Mübarek elinizi öpeyim, Dede Efendi!

IV. Murat –Bin yaşa! Sıhhat ve şebabette daim ol!” (T/263)

“**Meryem** –Akıllı oğlum benim, hoşgeldin...

Murat –*Hoş bulduk ana, öpeyim.*” (B/19)

“**Mahmut** –*Selamün aleyküm ağalar...*

Hepsi –*Aleykümselam...*” (B/26)

“**II. Adam** –*Hayırlı sabahlar komşular. Bizim denkler hazır. Sizlerden ne haber?*

Kadın –*Sizlere de hayırlı sabahlar olsun komşum.*” (YDİP)

“**Yürekdede** –*Selamün Aleyküm.*

Satıcı –*Aleykümselam.*” (YDİP)

“**Yürekdede** –*Hayırlı pazarlar olsun evladım. Bu sevimli, cana yakın devecik kaç para acaba?*” (YDİP)

“**Padişah** –*Selamün Aleyküm*

Yürekdede –*Ve aleykümselam. Hoş geldiniz sefalar getirdiniz...*” (YDİP)

“**Başkan Yardımcısı** –*Sayın Başuzman, hoşgeldiniz.*” (K/114)

“**Erol** –*Merhaba.*

Ayfer –*Merhaba canım... Hoş geldin.*” (DK/13)

“**Ayfer** –*Hoş geldin anneciğim, hoş geldin... Ah canım anneciğim... Ne kadar özlemişim seni...*” (DK/16)

“**Fahri** –*Efendim şeref yap oldum. Hoş geldiniz, sefalar bahsettiniz...*” (DK/21)

“**Fahri** –*...Vay efendim, sabah şerifler hayır olsun... Olsun efendim, bu da çikolatanız.*” (DK/31)

“**Ayfer** –*Günaydınlar, özür dilerim geç kaldım.*

Fahrri –*Günaydın kızım, Erol kalkmadı mı?*” (DK/33)

“**Ayten** –*Ah teyzeciğim... Hoş geldiniz, öpeyim elinizi...*” (AS/82)

“**Metin** –*O hoo! Zevzekler sultanı... Hoş teşrifler ola!..*” (AS/83)

“**Füsun** –*Oo..! Beyefendi... Nihayet teşrif buyurdunuz. Evinizin yolunu biliyor muydunuz?*”

“**Metin** –*Bilmem mi? Evet! Elbette bilirim. Hanımefendi, arz-ı hürmetler ederim.*” (AS/94)

“**Murat** –*Ooo! Hüseyin amca... Buyur buyur. Hoş geldin. Buyur şöyle otur. Öpeyim elinizi.*” (İA/167)

Hüseyin –*Ah!.. El öpenlerin çok olsun çocuğum. Çok teşekkür ederim. Ne güzel seni görmek.*” (İA/167)

“**Korhan** –*Sait Amca, babamın selâmı var.*” (İA/183)

Sait Usta –*Aleyküm selâm. Selâm'ı başım üstüne olsun...*” (İA/183)

Dede –*Selamün aleyküm, Küçükogul... Off, Oturayım şöyle hele. Ver şu minderi bana oğlum...*” (B2/68)

“Klarnetçi –Merhabalar efendim... Bendeniz klarnetçi dostunuz. Bu da sevgili karım.”
(ÇK/158)

“Aydın –Merhaba. İyi akşamlar.

Ertan –İyi akşamlar.” (V/2)

“Sanem –Hoşgeldin baba.

Cemal –Hoş bulduk kızım.” (V/9)

Anne–Merhaba kızım.

Sanem –Hoş geldin anne. Hemen çöpün bulunduğu küçük odaya gir.” (V/16)

“İlya –İmparatorun fermanını getirdik...

Rone –Hoş geldiniz.” (DK2/19)

“Dede –Merhaba Reno.

Rone –Hoş geldin baba” (DK2/20)

“Mustafa –Hoş geldin Hakkı amca. Ama boş geldin. Yazık değil mi trenin yaktığı kömüre.

Hakkı –Hoş bulduk. Bu seferlikte böyle.” (BG/51)

“Selma –Hoş geldin Nuran teyze.

Nuran –Hoş bulduk kızım. Bizimki nerde?” (BG/56)

“Sinan –Hoş geldin.

Engin –Sen de, sen de.” (ES/21)

“Üzeyir –Hoş geldiniz!

“Şükran –Hoş bulduk. Şıllık nerede? Köpeğimiz...” (HS/44)

“Serap –Aa Feriha? Hoş geldiniz...” (HBT/101)

“Murat –Anne günaydın.

Anne –Günaydın canım nasılsın?” (K2/109)

“Murat –Hoş geldin anne.

“Anne –Hoş bulduk.” (K2/110)

“Ank –Merhaba. Burası sizin mi?” (Sİ/3)

“Durukan –Hoş geldin...

Çiçek –Hoş bulduk.” (M/3)

“Özlem –Rüya mı bu? Hoş geldin oğluşum.

Melih –Hoş buldum annem.” (L/10)

“Karin –Merhaba.

Yura –Merhaba.” (K3/7)

“Eş –Günaydın hayatım...

Selen –Günaydın...” (AHŞBBY/2)

“Önder –Hoşgeldin abi şöyle geç. Nasıl yapalım?.. Ayıp ettin.Önder.” (11’11/7)

“Nadir –Hoşgeldiniz Başkanım...”

Bekir Başkan –Eh... Hoş gördük.” (11’11/39)

Piyeslerde sabah uyanırken, misafir karşılarken, günlük hayatta dışarıdan eve ve bir mekana girerken veyahut sokakta karşılaşınca sözlü veya vücut diliyle yapılan selamlaşma örneklerine yer verilmektedir. Dikkat çeken bir diğer husus, köy ve köy yaşamını ele alan piyeslerde geleneksel selamlaşma biçimlerine yer verilirken kent yaşamını konu alan piyeslerde ise alışlagelmiş geleneksel ifadelerin dışına çıkıldığı görülmektedir.

4.1.2.3.7. Vedalaşmalar

İncelenen radyo piyeslerinde vedalaşma ifadeleri daha çok bir evden ayrılma, mekan değiştirme şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Selamlaşmada olduğu gibi vedalaşmada da günümüze değin değişiklikler yaşanmıştır. Uzun uzadıya yapılan veda konuşmaları yerine daha keskin ve kısa vedalaşma ifadelerine yer verilmektedir. Daha çok 1990 sonrası güncel oyunlarda bu keskin ve basmakalıp ifadelerin piyeslerin konularına göre yer yer geleneksel yer yer daha modern bir çizgide seyrettiği görülmektedir. İncelenen piyeslerde tespit edilen ifade biçimleri şu şekildedir:

“Babaanne-Büyükbaba “Güle güle oğlum, güle güle evladım...” (PEK)

Ahmet –Hadi ben kaçıyorum. Bir daha öpeyim elinizi... Allahausmarladık...” (PEK)

“Ayşe –Güle güle.

Selim –İyi günler.” (BMİ/49)

“Rauf –Ben ön kapıdan çıkıyorum. Eyvallah Mehmet.

Mehmet –Mutlu yarınlar için...” (BMİ/60)

“Kadın –Her şey için teşekkür ederiz General. Çok güzel bir geceydi. Hoşça kalın...”

General: “Güle güle efendim. Onur verdiniz.” (SB/114)

“Ali Ağa –Hadi kal sağlıcakla...” (BMS)

“Büyük Amca –Hadi kalın sağlıcakla...” (BA)

“Hârunnurreşît –Kızım, müsterih ol, dua et! Hak Teala elbet bir sebep halk eder. Biz Seyyah kişileriz, artık gitmemiz gerek. Hüdaya emanet olasınız.” (ŞÇ/150)

“Ali Ruhi –Azizim Ahmet Rasim Bey! İşte bunu senin büyük şairin Muallim Naci dahi söyleyemez! Allah’a ısmarladık, beni artık göremeyeceksin! Allah'a ısmarladık...” (EF/17)

“**Ali Ruhi** –Müsaade sizin, ay efendim! İzzetle, devletle! Ben İsmail’i beklerim, gidin siz!” (EF/18)

“**Ali Ruhi** –**Güle güle**, Sakaf Bey! Hatırdan çıkarmayın beni! Çok teşekkür ederim.” (EF/42)

“**Ali Ruhi** –...Ahmet Rasim Bey bastırır. başka neyim var ki? Hayaller, şiirler... **Yolunuz açık olsun!**” (EF/44)

“**Osman Paşa** –Kardeşim efendim!.. Cümleye selâmlarımızın tekrarı ile, bilhassa iki gözlerinizden öperim kardeşim. Kolera eve duyulmamasını temenniye hâcet yoktur.” (EF/50)

“**Hatun** –Sağ olsun, sefada daim olsun! Oğlum da gelmezlik etmesin. Güle güle Kahya ağa güle güle...” (T/227)

“**Hüseyin Efendi** –..Yolumuz uzundur, gideyim! Sağlıcakla kalasınız, Ağalar!” (T/238)

“**Topal Nuri** –Öyle ama ağabey... Neyse... Kusura bakmayın., sizi meşgul ettim, gönlünüzce hasret gideremediniz... **Hadi kalın sağlıcakla...**” (B/15)

“**Topal Nuri** –Bana müsaade. Gideyim de, etrafı şöyle bir kolaçan edeyim. Bakayım yeni bir haber var mı kasabada... Kasabanın ayaklı gazetesi olduk çıktık... Hadi kalın sağlıcakla...

Fidan –Güle güle Nuri Kardeş...” (B/52)

“**Ayşe Nine** –Hadi bakalım. Siz daha fazla bekletmeyin çoluğunuzu çocuğunuzu. Yolunuz açık olsun.”

Kadın –Hay Allah. Şimdi gözümüz arkada kalacak... O halde kendinize mukayyet olun.

Ayşe Nine –Allah yardımcınız olsun. Yürek dedemin de ellerinden öperim. Selamımı hürmetimi bildiri ver. (YDİP)

Yürekdede –Güle güle gidin. Yolunuz açık olsun. Razi gidin ne olur, belki bir kusur ettik sizleri hoş tutamadık. Eee, yaşıma ileri hakkınızı helal edin evladım.

Padişah –Estağfurullah. Asıl siz hakkınızı helal edin Yürek Dede.” (YDİP)

“**Tilki** –Hoşçakalın, hoşçakalın.

Hayvanlar –Yolunuz açık olsun.” (K/62)

“**Maymun** –Yaşasın bana. Hemen gidiyorum. **Hoşça kal** baykuş kardeş. Dönüşte görüşürüz.” (YF/28)

“**Sebati** –Tamam hanım, ben kahveye tavla atmaya gidiyorum. **Hadi eyvallah.**” (KKT/30)

“**Fatma Aliye:** –...Ben yavaş yavaş kaçayım. Siz ana kız hasret giderin biraz. **Hadi allahatsmarladık...**” (DKB/52)

“**Çocuklar** –Hoşça kalın!” (YA/45)

“**Arabacı** –Ev eşyası Bey. Koltuklar, kanepeler, sehpa filan... Hadi bana müsaade. **Yolunuz açık olsun.**” (YA/56)

“**Oğul** –...**Hadi kal sağlıcakla.** Şimdi iş tepeyi aşmaya kaldı. Hava kararmadan aşmalı. Yoksa kurtlar parça parça eder insanı.” (B2/78)

“**Anlatan** –**Hoşça kal Küçükogul.**” (B2/85)

“**Oduncu** –**Yolunuz açık olsun.** Hayırlı haberler bekliyorum.” (DK2/29)

“**Niya** –Ben gidiyorum. **Sağlıcakla kalın.**” (DK2/31)

“**Kemal** –Yolunuz açık olsun. Mustafa benim değil sizin çocuğunuzdur.

Hüseyin –Gözün arkada kalmasın.

Kemal –Yolunuz bereket dolsun.” (BG/59)

“**Engin** –Oğlum aklım almıyor bu kadarını... **Gazan mübarek olsun** ne diyeyim.” (ES/27)

“**Özlem** –Harika. Tamam **hoşça kal** konuşuruz sonra.

Gülderen –**Güle güle.**” (HS/42)

“**Şükran** –Allahaismarladık kolay gelsin.

Gülderen –Güle güle...” (HS/66)

“**K. Yardımcısı** –Yaşlı kadının dediğine göre, adam çıkınca maktül de camdan adama gizlice el sallarmış.” (HBT/78)

“**Serap** –Neşe kapatıyorum. Bunların tasmaşını taktım da daha fazla beklemiyorlar. Hadi akşama görüşürüz.” (HBT/81)

“**Neşe** –**Hoşça kalın.**

Serap-Feriha –**Güle güle.**” (HBT/103)

“**Anne** –Hadi hayırlısı. Tamam, yarın görüşürüz.

Murat –**Hoşça kal.**” (K2/109)

“**Anne** –Dur bakayım şu işi halledeyim de bakarız. Yaparım tabii. Haydi, hoşça kal.

Aydan –**Güle güle.**” (K2/116)

“**Thelma** –...Çaldığım parayla gidiyorum Londra’ya... Galiba babama en çok bu huyum benzeyecek. **Hoşçakal** yalan kadın.” (Y2/20)

“**Ank** –Sizi anlıyorum. Beni tanıımıyorsunuz. Bana yardım etmek zorunda değilsiniz. **Hoşçakalın.**” (Sİ/4)

“**Çiçek** –O vakit Allah’a emanet ol.” (M/15)

“**Koray** –Olur, söylerim. **Hoşça kal.**

Özlem –**Hoşça kal.**” (L/36)

“**Karin** –İyi günler.

Yura –**Hoşçakalın Süha Bey. Makbule geçti.**” (K3/14)

“**Celil** –Stilist mi olucan lan? He? Kuaför mü olucan? Başımıza? Hadi eyvallah.

Nadir –Eyvallah.” (11’11/5)

4.1.2.4. Argo ve Adlar/Adlandırmalar

4.1.2.4.1. Argo/Küfür

Argo, genel dilden farklı olarak, aynı sınıfa mensup, aynı ilgi alanlarına sahip kişilerin oluşturduğu özel bir dildir. Kendine özgü üslup farklılıkları olan bu dil, herkes tarafından anlaşılacakla birlikte, toplumun belirli bir kesimi tarafından kullanılmaktadır.

Argo TDK sözlüğünde, “Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken çoklukla eğitimsiz kişilerin söylediği söz veya deyim”²¹ şeklinde tanımlanmaktadır. Zeynep Korkmaz, argoyu iki farklı şekilde tanımlar:

1. “Farklı bir anlaşma biçimi sağlamak üzere aynı meslek veya topluluktaki insanların ortak dildeki kelimelere özel anlamlar vermek, bazı kelimelerde değişiklik yapmak, dilin lehçelerinden, eskimiş unsurlarından ve yabancı kökenli şekillerinden de yararlanmak suretiyle oluşturdukları herkesçe anlaşılmayan kelime ve deyimlerden oluşan, gereğinde mecazlı anlamlara da yer veren özel dil veya söz dağarcığı...”
2. “Külhanbeylerin ve tulumbacıların kullandıkları, özel anlamlı kelime ve deyimlerin yer aldığı kaba dil: Asker argosu, öğrenci argosu, kalaycı argosu, hırsız argosu gibi” (Korkmaz, 1992: 13).

Çalışmamızda ele alınan piyeslerin çoğunluğunda argo ifadeler yer almaktadır. Radyo oyunlarının tarihçesine bakıldığında bu argolara dönem dönem sansür uygulandığını görmekteyiz. Sansür kullanımı sadece siyasi çıkarlar ve propaganda ile sınırlı kalmayıp, radyonun da her yaşta insanın dinlediği bir iletişim aracı olması sebebiyle oyunlarda işlenen konuların içeriğine dikkat edildiği görülmektedir. Özellikle radyonun TRT tekeline geçtikten sonra içeriksel olarak eğitim, öğretim ve kültürel etkinliklerin tanıtımı konusunda çaba sarf ettiği görülmektedir. Oyunlara bakıldığında daha çok sokak argosu göze çarpmaktadır. Argo ve küfür anlam olarak birbirinden farklıdır. Argo belli bir kitlenin kendi aralarında oluşturdukları özel bir dildir. Küfür ise herkes tarafından bilinen ağır sözlerden oluşan kalıp ifadelerdir. Tespit edilen argo ve küfür örnekleri şu şekildedir:

²¹ Güncel Türkçe Sözlük, Argo maddesi, URL -11, 2022.

“**Babaanne** – Hadi hadi! İnsanı **bunak** yerine komayın...” (PEK)

“**Babaanne** – İn kızım sen aşağı, bu adam iyice **azıttı!** Dilini milini tutamaz oldu...” (PEK)

“**Babaanne** –Burhan! **Arsız** arsız gülme! Yersin şimdi terliği kafana.” (PEK)

“**Büyükbaba** – Eee, **deliye** her gün bayram da ondan.” (PEK)

“**Büyükbaba** –**Teres!**” (PEK)

“**Babaanne** – **Delinin zoruna bak!** Bu yaşa geldik konuşmasını öğrenemedik sanki!..” (PEK)

“**Büyükbaba** –Bu **zıpçıktıyı** da nereden tanıyorsunuz?” (PEK)

“**Büyükbaba** –Evimizin nesi varmış **it!**” (PEK)

“**Semiha** –**Açgözlü** herif!” (PEK)

“**Büyükbaba** –**Elinin körü!**” (PEK)

“**Babaanne** – Eğer kötü bir söz ise sahibine yaraşır! **Eşek!**” (PEK)

“**Baba** –Aksi **domuzun biri** o da. Kulağına laf girmiyor.

Baba –Dünkü **velet**, dün bana yol göstermeye kalkmasın mı? Biz bu saçları değirmende ağartık sanki... ” (Y/101)

“**Baba** –...Oldu da ne oldu. Seni beni beğenmez hallere geldi; burun **nah** şöyle, yukarlarda...” (Y/102)

“**Baba** –Geldin lafın içine... tabanca sıktın. Annen önemli bir konuyu ele almıştı.

Anne –Bakma bu **zevzeklere**. Bana takılıyorlar...” (P)

“**II. Erkek** – **Adi** bir kristal.” (BYS/12)

“**Uşak** –Bu çocuk **deli** be!” (BYS/19)

“**II. Erkek** –**Dağdan inmiş** bu be, saçına sakalına bak. ” (BYS/24)

“**Kadın** –Yoo, ne gezer... Haftanın öbür günleri de **hayvanlar** gibi çalışır, sonra bir ressam vardı...” (BYS/32)

“**Kadın** –Başta seni **hayvanın biri** sanmıştım, ama değilsin!..” (BYS/34)

“**I. Erkek** –Görüyor musun şu **zibidiyi**, kanıma dokunmaya başladı artık.

III. Erkek –Boş verin canım, ne halt ederse etsin, size ne?

II. Erkek –**Karı** da, **mal** ha!” (BYS/41)

“**II. Erkek** –Nasıl bakmazsın birader, **yosmada** bir bel kırması var ki! Saçların da şöyle şöyle sallamıyor mu?” (BYS/42)

“**Adam** –...Bir takım adamlar vardı içeride... Adamlar **kaba ve terbiyesizdi.** ” (BYS/49)

“**I. Erkek** –Ne sesi be! Ver onu bana **ulan!**” (BYS/50)

“**Mehmet** –**Hayvanlar...** **Ulan** ne duruyorsunuz be, ne yapıyorsunuz? Akbabalar ha, **pis** akbabalar... **Leş kargaları!** Burası cehennem öyle mi, kör kuyu... **İğneli fiçi!**” (BMİ/12)

“**Baba** –O da doğru ya, **içine tüküreyim** bu **pis** dünyanın.

Kamil –Alman **gavuru** tutuşturdu bu ateşi, ben onu bilir, onu söylerim.” (BMİ/15)

“**Ana** –...Ne verdin bana karşılığında ha? **Aşıftelerle** fingirdiyorsun ha, sokak süprüntüleriyle... Mehmettt, Mehmet, neredesin **domuz yumurcak**, limon koştur boğuluyorum... Çok çektim çok ben bu **heriften**, kanımı, iliğimi kuruttu, soldurdu beni soldurdu, boyu devrilesi, gün yüzü görmeyesi...” (BMİ/17)

“**Baba** –Seni köpeoğlu. ” (BMİ/20)

“**Meryem** –Aaa sen sus bakayım **bacaksız**. Şuna da bak, büyüdü de lafa karışıyor.” (BMİ/21)

“**Mehmet** –Görmediğimi, işitmediğimi, hissetmediğimi sanıyorsunuz! **İt oğlu itler**, silindir gibi geçiyorlar üzerimizden... Silindir gibi!.. ” (BMİ/25)

“**Rauf** –Yarın atacak kıcına tekmeyi.” (BMİ/26)

“**Rauf** –**Pis** ciğer! **Adi** ciğer!” (BMİ/27)

“**I. Hasta** –Sizi Moskof uşakları sizi...

II. Hasta –**Pis** komünist.” (BMİ/38)

“**III. Hasta** –Kızıl uşağı.

IV. Hasta –Vatan haini.” (BMİ/39)

“**Rauf** –İşçileri ve fakir halkı boş verin. Onların kafası almaz. Çalışma, aydınla başlar, aydın kişilerle devam eder ve onlarla son bulur...” (BMİ/52)

“**Genç Kadın** –Bizden sonraki insanlar mı? Tarihi senin o **aptal** defterinden mi öğrenecekler? Bana vurdun öyle mi **pis ihtiyar**? Al öyleyse... Al...” (SB/126)

“**Sanatçı** –Bu adamla kardeş olmayı kabul edemem. Bu sanata **hakaret** olur. Sözünü geri alsın.” (SBV/133)

“**İşadamı** –Akıllarınca reklam yapıyorlar. İlginç olduklarını mı sanıyorlar? **Salaklar**...” (SB/115)

“**Yazar** –Aymazlar, sağırlar, çıkarıcılar, yaşamı umursamayanlar... İşte bunlar dünyanın sonuna getirecekler...” (SB/118)

“**Genç Kadın** –Tarih yazmak karın doyuruyor da sanki... Sinir oluyorum şu **bunaklara**...” (SB/124)

“**Yaşlı Kadın** –Tanrı esirgesin komşum, Adamcağız çürümüş **teke leşi** gibi kokuyormuş.” (BÇKF/150)

“**Ağa** –**Ulen** hüsen bu kahve mi yoksa bulaşık suyu mu? Hemi de şekerini içine komuşsun...” (BMS)

“**Ali Ağa** –Ulan ben adamı ni'derem biliyo musun sen? Ula ben senin şu kafanı deh şu yalağa dombayların yani sıra batırır batırır da çıkarırım...” (BMS)

“**Elif** –Aşk olsun Ayşe! Hem canımı acıttın hem de gizlimi öğrendin. Alacağın olsun senin. **Tuzsuz.**” (BMS)

“**Elif** –...Ben de öteki ucundan yakaladım. Üzerinde yemin ettik. Senden gayrısına varırsam, **nah** şu övendirgeği ile kafamı yar dedim...” (BMS)

“**Gülsüm** –Yaa... Deccal çarpası! Şu çamaşır tokaçını görüyon mu sen...” (BMS)

“**Eroğlu** –Sen git! **Arsız arsız** gülüp durma karşımda. Yıkıl git karşımdan hade! Ben yılışıklıktan hiç haz etmem.” (BMS)

“**Eroğlu** –Susam da oturam yani? Bu **hakareti** sineye mi çekem?

Ali Ağa –Enayi miyim ben, elalem için kız kaçıracam?

Eroğlu –Yazıklar olsun sana! Sinsi yılan... Dost yüzlü canavar!

Ali Ağa –Ben anlamayanın ağzını o biçim yaparım işte. Bas git hadi!” (BMS)

“**Nazlı** –Doğru dersin Ayşe kadın. Hele kızın anası olacak o **murdar karı**, yarın gelin anasıyım diye, bize kadınlık taslamaya kalkarsa nasıl tahammül ederiz?..” (RAK/131)

“**Ayşe Kadın** –...Kızın anası, arkasına yastık bağlayıp, şişmanlığınızdan ötürü, sizin taklidinizi yaparmış...

Veli Ağa –Cevahirli Esmâ, ar damarı çatlamış bir **alüftedir**.

Osman Dede –Tayyarzâde gibi bir nevcivan, altmış küsur yaşında bir kahpeye kapılanmaz, Ağalar! Bir yanlışlık vardır.” (T/232)

“**Hüseyin Efendi** –Ben mi? Ne **hakareti**?.. Kâhya da konakta yok ki tahkik edelim.” (T/234)

“**Tayyarzâde** –...Amma ben gitmedim, zira ben dahi bilirim ki, oh hanımın sarayına girmek edep ve terbiyeye sığmaz. Orası pek adi bir yerdir...” (T/251)

“**TV.Murat** –Bre mel'un! Bre kahpe! Ağzınla dahi itiraf eyledin...” (T/264)

“**Kara Rüstem** –Bir yiğidin ölmesine göze almaktansa bir **eksik eteği** sağ vermek daha doğrudur...” (B/39)

“**Uzun Haydar** –İstediğin bedeli aldın mı Kara Rüstem!.. Kara bela... Gözü kanlı adam!.. Doydun mu şimdi kana!..” (B/83)

“**At Tüccarı** –Yahu ihtiyar, sen bu **mendebur** deveyi hala satamadın mı?” (YDİP)

“**Tavşan** –Şuna bakın, nasıl da kaçıp gitti. **Aptal!** Eşeğe binmiş bir tilkiden korkulur mu hiç?” (K/59)

“**Aslan** –...Bunları bir hiç için öldürürler. Postumuzu yüzer, cesedimizi **aşağılık** kargaların önüne atarlar. Sonra da çekip giderler. Rızı mısın buna?” (K/70)

“**Baba** –İşte kan izleri **alçağın**. Doğru görmüş oğlan. İzini takip eder kolayca kıştırırız...”
(K/71)

“**Kadın** –Hani süt kovanı öyleyse, şurada sağıp duruyordum keçiciği. **Nah** işte şuradan kaçtı...” (K/82)

“**2. Adam** –Canım tilki o! Başka bir hayvana binebilir. **Anasının ipliğini pazarda satar o**. Onun mahallemize muhtar seçildiğini duysam şaşımam. Ama aslan bu, hiçbir katırın sırtında gezinip durur mu?” (K/92)

“**4. Adam** –Arkadaşlarım apışıp kaldılar **dangalaklar**. Fakat ben silahımı kaldırıp şırrak diye vurdum onu.” (K/95)

“**4. Adam** –Hain arkadaşlırsınız siz... Nasıl mı yaparım! Bal gibi yaptım işte. Ona yardım bile ettim. Biraz yan döndüm. **Gavurun** tilkisi bir an önce alsın da çekilip gitsin diye.” (K/98)

“**Avcı** –...Hay Allah, şaşkınlıktan ne diyeceğimi bilemiyorum, **rezalet ve kepezelik**. Tam bir skandal bu...” (K/99)

“**Başuzman** –Bunun önemli olup olmadığına ben karar veririm, sen değil. **Ukalılığı bırak da benim sorularımı cevaplandır.**” (K/115)

“**Anafil** –Sen sus bakiim, **geveze dedikoducu**.

Kanarya –Küstürdünüz beni. Artık ağzımı açmayacağım. **Nah** öterim artık.” (KKT/30)

“**Alaaddin** –Geçen **herifin** biri ben çıkınca, “Araba isterim,” dedi. Allah inandırсын pırıl pırıl bir at arabası yapıverdim oracıkta. Herifte bin **küfür**. **Nankör**. Meğer son model spor araba istermiş. Ben ne bileyim, kardeşim.” (BL/41)

“**Fahri** –Aman oğlum, acıdım sana... Ne kadın, ne kadın... **Ters, abus suratlı biri**... Bu kadın çekilir gibi değil! Allah yardımcın olsun.” (DK/23)

“**Şaziye** –Kürkçü, aman efendim nasıl olur demiş ama kadın **pişkinmiş** Dobra dobra söylemiş...” (DK/28))

“**Fahriye** –Söylüyorum amca, söylüyorum ama nasıl olsa bir **enayi** çıkar sana yardım eder,” diyor, dedi...” (DK/33)

“**Şaziye** –Senin **mendebur** hizmetçin bozdu sinirlerimi...” (DK/42)

“**Fahri** –Ne kaçması... Sus **şapşal**, demiş; durumu idare et...” (DK/46)

“**Metin** –O hoo! **Zevzekler sultanı**... Hoş teşrifler ola!...” (AS/83)

“**Metin** –Gece yarısı, saat bir mi desem iki mi desem... Telefon çaldı. İçimden **küfürü** basarak açtım...” (AS/85)

“**Gürol** –Gerisini ben anlatayım da zevklenin. **Mikroplar**... Evet bunun tanıdığı doktor böyle dedi...” (AS/87)

“**Engin** –Ah anam!.. Tuh Allah kahretsin... Mahvoldum üstüm tüm başım... **Aptal** adam!..” (AS/99)

“**Engin** –Ah benim kafasız başım... İkisi de kendilerine gitmedim diye **kalayı** basıyorlardır...” (AS/101)

“**Gürol** –Sen de kadın mısın yani? Kadın müsveddesi sen de...” (AS/109)

“**Hüseyin** –Yahu hanım, yalancılık onda! Tembellik onda! Miskinlik onda! Avarelik, başıbozukluk onda! Hoşgörüsüzlük, bencillik onda!. Dedikodu, arkadan konuşma onda! Haylazlık, kendini bilmezlik, züppelik onda! Arsızlık onda! Külhanbeylik onda! Küfür onda! Hırpanilik, kötülerle düşüp kalkmak...” (İA/150)

“**Korhan** –Bana bak aslanım. **Kafa ütölemen** için gelmedim buraya. Bir bardak çaya bu kadar tantana dinlenmez.” (İA/155)

“**Korhan** –**Ulan** hiç değişmemişsin. Hala lisedeki Murat'sın. Böyle gelmiş böyle gider...”

Murat –Akşam görmedin mi televizyonda? Adam kadın kılığına girmiş, milyonların önünde **küfür** yarıştırtıyor. Bunları sanat adına yapıyor, marifet sanıyor. Bol küfür etmekle, kimsenin bilmediği küfürleri bilmekle öğünüyor.

Korhan –Ne var bunda oğlum? **Küfür** gönül yelpazesidir, demezler mi. Belki gönül yangınına serinletiyordur.” (İA/156)

“**Murat** –Hadi be sende. **Zevzek!**..

Korhan –Uyan oğlum, uyan! Aç gözünü, hayatını yaşa. Yarın bu geçen günleri **nah** bulursun.” (İA/157)

“**Murat** –Sen de aç kulağını da beni dinle **zırtapoz**... Annem ve babamı hep gözlerimin önüne getiririm...” (İA/158)

“**Korhan** –...**Hıyar herif**. Kendini adam olmuş sanıyor. **Ulan** her tarafın adam olsa ne yazar?” (İA/162)

“**1. Arkadaş** –Haydi şerefe... Ne demek önemli değil? Oğlum şuraya felekten bir gece çalmaya geldik. Sen gecemizin içine ediyorsun.” (İA/161)

“**2. Arkadaş** –Ulan bu senin **moruğun** işi. Anladın mı?” (İA/163)

“**2. Arkadaş** –Tamam da... **Kaltağın** bu ev ne ile dönüyor falan filan sözleri... Anladın mı?” (İA/164)

“**Emine** –Hay Allah! Oğlumuz kadar başına diyeceğim... Tövbe tövbe...” (İA/165)

“**Hüseyin** –Çünkü bunlar bir sigara uğruna geleneği feda edecek kadar özgüvensiz, heveslerinin tutsağı, insanlık görgüsünden nasipsiz mahluklardır.” (İA/166)

“**Sait Usta** –...İşsiz birinin kendine güveni saygısı mı olur. İşsiz birine çevrenin nasıl baktığını bilmez misin? Bir de sen bir **asalak** gibi görürsen.” (İA/172)

“**Sait Usta** –...Kötü arkadaşlık illeti, sinsi maskedir. Dost ağzı kullanır seni esirger, yardımına koşar gibi görünür. Sonra da.” (İA/173)

“**Hüseyin** –...Oğlum, namuslu adam, namussuzlar topluluğunda, koparılması gereken bir **çıbanbaşı** gibidir.” (İA/174)

“**Korhan** –...Ne olur biraz çevrenle, toplumla barışık ol... Hem bu ülke köpeksiz köy mü Allah'ını seversen. Kanun var nizam var...” (İA/176)

“**1. Arkadaş –Manyak** mısın oğlum?... Ne arkadaşı be! Eğlence masamda üç beş gün oturttuysam kendini bir şeyden mi sandın? **Salak.**” (İA/181)

“**2. Arkadaş –...Serseri.** Sakın buraya gelme, bir daha karşıma çıkma, seni polise ihbar ederim ha.” (İA/183)

“**Afife Reşat** –Yeter Talia! Buraya bana **hakaret** etmek için mi geldin? Burası senin evin değil artık! Yıllar önce **baldırı çıplak** bir koca için terk edip gittin bu evi. Ve şimdi dönerken başın biraz daha eğik, dilin biraz daha kısa olmalı.” (DKB/54)

“**Baba** –Kırmızı kuzuyu ayır oğlum, sür gelsin bu yana. Hay **nalet** hayvan! Oğlum, şimdi şamarı çekeceğim ha! **Aval aval** bakacağına çevirsene önünü şunun.” (B2/60)

“**Ana** –Telef olacak oğlum. Vura vura **aptal** edeceksin onu...” (B2/72)

“**Dede** –Küçükogul! Sen ha! Arabayı sen kurtardın takozdan öyle mi? **Hain çocuk. Pis ruhlu çocuk.** Şimdi sana gösteririm dünyanın kaç bucak olduğunu!” (B2/74)

“**Oğul** –Kimse engel olamaz bana. Planım hazır. Kuşlukta düz yola saparken **duman** edeceğim onu.” (B2/90)

“**Üniversiteli** –Kes sesini **şısko**...” (ÇK/127)

“**Şoför** –Lanet, çenebaz herif!” (ÇK/128)

“**Üniversiteli** –Allah kahretsin. Seni yok etmeden bize huzuru yok! **Lanet herif! İçi pislik dolu. İnsan müsveddesi.**” (ÇK/134)

“**Üniversiteli** –Senin beynini dağıtırdım ya... Engellere dua et! **Alçak!**” (ÇK/142)

“**Son Ütücü** –Vicdansız adam. Tanrı sana vicdan vermiştir ama, kullanmayı bilmiyorsun ki... **Melun!**” (ÇK/145)

“**Rejisör** –**Lafsalatası!** Bilgiçlik taslamalar, tiyatro tarihine gönderme yapmalar... Profesör kesildiniz hepiniz. Benim başarılarıma gölge düşüremezsiniz...” (ÇK/148)

“**Şoför** –Breh breh breh... Yarım pansiyon beyni ile mi hissediyormuş? Tam işitemedim.” (ÇK/149)

“**Ertan** –**Salak.** Vazoyu kırdın bari elini kesme.” (V/5)

“**Sanem** –Olan oldu, **boş verin.**

Ertan –**Eşek** değiliz herhalde.” (V/7)

“**Aydın** –Senin baban **manyak** mı?” (V/9)

“**Cemal** –Off! Annen olacak, **boyalı kukla** geldi bara.

Cemal –Bırak o **şeytanı**... Sen bilmezsin kızım. İkimizin arasında seçim yapamadığım için **şaşkın tavuk** gibi konuşuyorsun.” (V/10)

“**Sanem** –Baba **hakaret** etmek de bir numarasın, devam et.

Cemal –...Arkamı döndüm annen olacak **meymenetsiz**, konuşmak istediğini söyledi.” (V/11)

“**Sanem** –Sen çıldırmışsın baba.

Cemal –Kızım, düzgün konuş karşında baban var.” (V/12)

“**Ertan** –Bizim **geri zekalı** bu sefer senin yatağa çarptı.” (V/13)

“**Aydın** –Doğru söylüyorlar ama. Bu adamın kafasında birkaç **tahta eksik**.” (V/15)

“**Cemal** –Beni deliye çevirdin. Annenden daha **mikrop** olmayı başardın.” (V/16)

“**Kabay** –İsyana yakın olduğunuza şahidim. Bütün kalbimle sizden yanayım. İmparator benim için bir **kel şeytandır**. Onun **şeytan yüzünü görmek istemiyorum**. Köydeki yaralı askerlere bakınca onun kellesini koparmak istiyorum” (DK/19)

“**I. Köylü** –Hadi işinizin başına dönelim. İmparatorun **canı cehenneme**.” (DK/21)

“**Mişa** –Ne istiyor o **köpek**?” (DK2/23)

“**Hişa** –Askerler derhal tutuklayın bu **dengesizi**.” (DK2 /25)

“**Hişa** –İyi düşündün hemen harekete geç. O köylü **züppesini** de yanına al. Görsün İmparatora baş kaldırmanın bedelini.” (DK2/26)

“**IV. Asker** –Gelin böyle. **Pis** köylüler.” (DK2/27)

“**Kabay** –Aslında benim onunla hiçbir sorunum yoktu... Sorun koca kafalarda. Yani imparator ve padişahın **bokuna**. Biz yanıyoruz arada.” (DK2/29)

“**Selma** –Ne çocuğu **eşek kadar adam** olmuş o. Annesini babasını tanır. Size anne baba demez.” (BG/55)

“**Selma** –Kadın kapıda **ağaç oldu**. Ben hemen kapıyı açayım.

Nuran –**Pis kadın**. Oğlum da nerden bunu bulduysa.” (BG/56)

“**Mustafa** –Sen yalancısın...

Kemal –Ağlama kızlar gibi.” (BG/57)

“**Halil** –Allah Allah! Unuttun galiba. Bizim büyük oğlan **eşek** kadar oldu. Ama hala nereye sıçacağını öğrenemedi. Apartmanın giriş kapısına sıçıyor **puşt**. Geçen gün onun yüzünden Apartman yöneticisi ile birbirimize giriyorduk.” (BG/58)

“**Selma** –Söyleme Halil'im söyleme. Bu **kel şeytanın soyu** çocuğa yemekte yaptırır. İşimi kaybederim ben.” (BG/59)

“**Bünyamin** –İhtiyarın koklattığı mı var? Ömrümüzü yedi kuruşları saya saya. Süper bir projem vardı bundan birkaç yıl önce hatırlasana. **Herif** onun için bile sermaye vermedi.” (ES/28)

“**Özlem** –Çok **kurnaz** biri anne. Onu herkes tanıyor medyada, dolandırmadığı adam kalmamış...” (HS/41)

“**Şükran** –...Göreceksiniz çok iyi bir adamdır, öyle **üçkağıtçı** avukatlara benzemez.” (HS/54)

“**Neşe** –O kadın dediğin kadını hatırladın mı? Serap'ın üst katında oturan **anasının gözü** kadın...” (HBT/71)

“**Serap** –Hayır öyle olmadı. Ona kızıp kapıma zarar verecek kadar **aptal** mıyım ben? Camlar açıldı, kapı rüzgardan çarptı.” (HBT/83)

“**Neşe** –Bu Melahat gerçekten iğrenç bir yaratılmış.” (HBT/99)

“**2. Memur** –Yahu ne **deliler** var! Şeytan diyor ki raporu verme merkeze, telefonunu on gün açmasınlar.

1. Memur –Boş ver ya **kafayı yemiş** işte. Esas gelini ile oğlu ne çekiyordur elinden, onu düşün sen.” (K2/117)

“**Ercan** – (Telefona)Abicim kankam diye çağırdığın adam iki biradan sonra saçma sapan konuşmaya başladı kızların yanında yavşak yavşak...

Ercan –E ben mi emzireceğim çocuğu?

Aysel –Bağırma ya!.. Ediz oğluşum... Uyu oğluşum... Baban sinirlendi bağırdı... Öküüz gibi...

Aysel –35 yaşından sonra anne olursan böyle olur Aysel. On beş yıl ralliciler gibi araba kullan, şimdi de arka koltukta damızlık inek gibi süt sağ...” (Y/1)

“**Ercan** –Kankacım ya sonra arayayım mı ben seni? Çüş ne diyorsun... Lan rakıya mı gittiniz, ev almaya mı gittiniz...” (Y/2)

“**Aysel** –Küfür etme be çirkin çirkin... Hafta sonu planım vardı benim belki, hiç sordun mu?” (Y/3)

“**Ercan** –O kadar da hödük değiliz yani... Bak sus dedin sustuk tamamdır direksiyon sen de...” (Y/4)

“**Aysel** –Bir bok zannediyorsunuz bu olayı... Evlenmeden sevgilim, evlendikten sonra aşkım, sonra da sadece Aysel...” (Y/5)

“**Ercan** –Kızım manyak mısın ya! Alooo! Aysel napıyorsun! Aysel!” (Y/6)

“**Melinda** –Dedim ki bu adam manyak. Çünkü yüzüne sıcak şiş basmış. Allah'tan sabır iste dedim...” (Y2/17)

“Melinda –Annemler geldi. Ev soyulmuş. Yani, bütün değerli şeyler. Her bok gitmiş. Babanın mesleğinin hırsızlık olduğunu bizi soyunca anladım.” (Y2/18)

“Thelma –Benim aptal annem. Biz küçük bir cemaatiz. Sırlar gömülü kalır mı?..” (Y2/19)

“Adam –...Şehirden bir kız sevdim. Çok güzel sakız çiğniyordu. Sırf bunun için ha! Orospu kötü kıydı bana...” (YE/5)

“Adam –...Bir kocası vardı. Hayvan, hoyrat, it. Seviyordu onu. Kısa yaz gecelerinde balkonunda oturup kocasını bekliyordu...” (YE/7)

“Ank –Şu aptal şarkıyı söylemeni istemiyorum artık.” (Sİ/15)

“Ank –Sen yalnızca kendini düşünüyorsun. Yıllardır burada tek başınasın. Yalnızlıktan ruhun kokuşmuş.” (Sİ/18)

“Ank –Çok hastalıklı, iğrenç bir duygu.” (Sİ/21)

“Çiçek –Zıkkım iç! Öbür alkolden var mı, Temizlemek için var mı?” (M/31)

“Durukan –Bak kızım, bir şeyi iyice anla, ben bu B’yi bulurum ağzını burnunu kırarım... Burası benim mahallem, sen benim kızsın! Kimin tavuğuna kış diyor bu lavuk!

Durukan –O herifin tipine kılım, Gitmem! İbnedir o ben sana diyim. Sen beğeniyon mu onu?” (M/40)

“Durukan –...Ben senin için it gibi ÖSS çalışayım, maça bile gitmeyim, elaleme madara olayım, sen bi yudum içme, neymiş midesi ekşirmiş!” (M/41)

“Müge –Bir bok düşünmüyorum... Hayır aptallık bende. Niye kabul edersin ki çıkmayı. Magazinden başka bir dertleri yok... Salak Müge. Salak. ” (L/3)

“Müge –Babamı falan öldürmedim. Saçma sapan konuşma.” (L/5)

“Ege –Sensin salak. Aptal aptal cümleler kuruyorsun. Bir de anlamamı bekliyorsun.” (L/7)

“Melih –Anne saçmalama.

“Özlem –Saçmalama? Anneyle nasıl konuşuyorsun sen?” (L/11)

“Melih –Abim çok tatlı çıkmış da sen biraz gıcık çıkmışsın... Surata bak. Meymenetsiz.

Müge –Hiç de bile. Esas sen zırlak çıkmışsın.” (L/26)

“Ege –Dur be şapşal. Kötü bir şey demeyecektim.

Ege –Evet gerizekâlı. Bir daha gidersen habersiz bırakma. Seni merak eden bir abin var.” (L/30)

“Süha –...Neyse küfürler kıyametler yürümeye devam ettim... Bir ağırlık çöktü içime. Dedim ki kendi kendime “İşte hayat, böylesine ağzına sıçtığımin sürprizleriyle dolu Süha.” ...Öyle yalandan, her şeye bok atılmayacağını anladım.” (K3/22)

“Süha –...Gelirin olmasın. Hem de “yok efendim herkesler ölsün.” Olur mu böyle? Siz afedersiniz eşek başı mısınız da çalışıyorsunuz? Soruyorum yahu, gerçekten...

Karin –*Ya senin aklın kıt mı ya? Gerizekalı! Kasap olacak burası!..*” (K3/23)

“Süha –*Gelir seviyesi düşük olan çok! Şansa bırakmamak lazım bu saatten sonra. Aç köpekler!..*” (K3/33)

“Süha –*Sühana sıçarım senin ulan. Bey diyeceksin! Beni kendin gibi geri zekalı mı sanıyorsun sen?..*” (K3/34)

“Karin –*Manyak bu.*” (K3/35)

“Kadife –*Sen var ya kıyak karısın.*” (KKBT/5)

“Şelale –*Pezevenğin miydi? Ağzımdan kaçtı. Kendime şaşırır oldum.*” (KKBT/9)

“Şelale –*Edebinle konuş hayvan, sensin hayvan, sizsiniz hayvan... Sakın ona bir daha böyle lafetme, hayvan, hayvan, sensin, sensin adi olan...*” (KKBT/11)

“Şelale –*Yahu ne kalın kafalı kızsın, kal işte, sokaklarda mı kalacaksın?..*” (KKBT/15)

“Şelale –*Elinin köründe.*

Şelale –*Salak kız, seven insan seviyorum demez. Bir bardak çay isterken bile sevildiğimi anlardım.*” (KKBT/26)

“Kadife –*Ne yapayım be senin seme oğlunu!*” (KKBT/27)

“Hortlak Kız –*...Oturdüğüm boktan mahalle bile güzelleşmişti. Sanki ağaçlar daha bir yeşil...*” (HKH/7)

“Hortlak Kız –*Ama hiçbir şey duymaması, babamı delirtiyordu. Bütün o küfürler boşa gidiyordu...*” (HKH/10)

“Süha –*..Şu salonun penceresini açayım biraz daha! Ama içerisi Haliç’in bok kokusuyla dolacak...*” (GKA/2)

“Esat –*Allah belanı versin senin. Lan dayak yemeden duramıyor musun sen?*

Gönül –*Eşek oğlu eşek! Bana bir kere daha dokunursan, allahıma kitabıma çeker giderim buradan. Yetti ulan! Dayak yiye yiye han kapısına döndük.*

Esat –*Sıçtırtma ağzına. Bu saatte yemek mi yapılır lan?*

Gönül –*Ay! Ellerin kırılsın hayvanoğlu hayvan!*

Esat –*Ah! Hayvan karı! Gel buraya!*

Esat –*Cehennem dibine kadar yolun var! Bir daha da geri gelme!*

Gönül –*Yok ya! Kırımın kenarı! Neye sinirleniyormuş?”* (GKA/3)

“Gönül –*Bu Selma’nın öksüzlüğüymüş aslanım! Salıver gitsin!..*” (GKA/5)

“Gönül –*...Yedi milyar salak eleştirmenin yaşadığı yere dünya denir.*” Ne demeye yazıyor ki bunları? Bununki halt etmek! Bir gün alıp götürecekler, o olacak!..” (GKA/6)

“Gönül –*Elinin körü, hayvan! Gece gece nasıl da bağırtıyor.*

Süha –(Pencerenin yanına gider, yazılanları okumaya başlar.) “Bu, tabanca sıkıkanların anasını, ta buradan Fizana kadar eşek kovalasın!” (GKA/8)

“**Gönül** –Kapat lanet çeneni!” (GKA/13)

“**Gönül** –Yalan söylüyorsun lan! Manyak! Yalan bunlar!

Rüstem –İyi kalplisin, ama budalasın! Sen, başını çevirir çevirmez, herif seni başka bir kadınla boynuzluyor...” (GKA/16)

“**Barbaros** –Ulan it! Ben de namussuz bir adam hali mi var?” (GKA/22)

“**Barbaros** –Bilmem. Belki de beni **kafaya alıyorsunuz**. Entelsiniz ya!” (GKA/23)

“**Barbaros** –Lan, herkes çocukluğunda oyun oynamıştır, ama böyle **zırtapoz** oyunlar değil!” (GKA/25)

“**Gönül** –Sen de durup durup, ne bu ya diye sormasana artık!.. Deli bu, deli! Paranoyak... şizofren... çatlak... üşütük... manka. Ne dersen de!” (GKA/28)

“**Kadın** –...Elimi yıkıyor, aynada bi an kendime bakıyor, çenemdeki sivilceyi görüp **küfür** ediyorum...” (BBKKA/1)

“**Erkek** –...Hem nasıl düşünebilirsiniz benim için böyle? Suçların en **adisini** bana nasıl yakıştırabilirsiniz?

Erkek –Zorbalık derler buna!” (BH/16)

“**Taksici** –Ne cins karılar var ya.” (AHŞBBY/5)

“**Okan** –S..... git! Kalma! Sana kim kal diyor!

Bedir –Önce ağzını topla!” (AB/6)

“**Bedir** –Ağzıma sıçayım! Ben niye yakıyorum ki?

Okan –Sen hiç aynaya bakıyor musun?

Bedir –Bel altı vurmayın abi şimdi ya.” (AB/7)

“**Aziz** –Sen kendini ne sanıyorsun lan g.. veren? Kimsin lan sen? Kimsin lan sen?” (AB/10)

“**Sedat** –Buraya gelene kadar ağzıma sıçıldı. İşten iki saat erken çıkabilmek için izin alacağım...” (AB/11)

“**Sedat** –Sen iyice **kafayı yedin**.” (AB/12)

“**Umay** –Bu ne boktan bir şey. Siz buna oyunculuk mu diyorsunuz?” (AB/35)

“**Esin** –Salaktın salak.

Esin –Şapşal! Gel bir sarıl bakayım.

Esin –**Antipatik!** Beceremedin ya susturmayı, nereden laf sokacağını şaşırdın.” (AB/31)

“**Celil** –...Tipe bak! Nadir, oğlum esnaf adamsın... Bu **ibneler** kol geziyor bu ara...” (11’11/3)

“**Celil** –Stilist mi olucan **lan**? He? Kuaför mü olucan? Başımıza? Hadi eyvallah.” (11’11/5)

“Ses –Abi gözünü seveyim öldürecekler, buraya geliyorlar, yakalarlarsa ağzıma sıçarlar...

*Nadir –Oha **ulan**! Berber oğlum burası nasıl açayım ben sana kapıyı!” (11’11/9)*

“Nadir –Sen de horozlandın?.. Ağzını bozma.

Nadir –Ebenin... Bayılıyorsunuz itliğe!” (11’11/10)

“Vladimir –Nerede o uzun saçlı züppe? O o.... çocuğunu yakaladığımızda kemiklerini kırıp eline vereceğim...” (11’11/12)

“Nadir –Bela ya! Adamı dükkana aldık, ezmesinler, öldürmesinler diye; herif bizi bok yoluna götürecektir. Önder!” (11’11/29)

*“Vladimir: “Valla devamlı gelip gidiyoruz. Bi **kıyak** yaparsın diye düşündüm.” (11’11/37)*

*“Nadir –Ucube senin soyundur it! Annem **ulan** o benim. Annem!” (11’11/43)*

*“Nadir –...Bağırarak bakma bana! Şu an bağıırıyorsun di mi? O belerttiğin gözlerinle küfür ediyorsun di mi? Sensin o! **Alçak** da sensin, nankör de! Bağırma!..” (11’11/65)*

*“Celil –İnsan tebrik eder **dingil**!” (11’11/68)*

“Nadir –Anarşist çıktı oğlum çocuk! Dışardakilerden çıktı. Yemin ediyorum bilmiyodum. Çöle gidecekmiş piç!” (11’11/71)

Oyunların periyodik yayın tarihine bakıldığında gerek fişlenen gerekse de derlenen oyunların içeriğinde argo ifadeler yer alsa da bunlar hiçbir zaman küfür boyutunda değildir. Özellikle güncel oyunlara baktığımız zaman -ki podacto buna tabi- 2020 yılında piyeslerin aktif olarak yeniden oynanmaya başladığı platformda hem argo hem de çok fazla küfürlü ifadeler yer almaktadır. Dijital bir mecrada -storytel- yayın yapan Podacto özgün içerikleriyle dinleyicisiyle buluşmaktadır. Yaş sınırının olması ve podcast olarak sunulması herkesin erişme imkanı bulamaması özellikle de çocukların yaş sınırına takılması sınırlılıklarını kaldırmaktadır. Bu yüzden hem güncel hem özgün hem de daha özgür ifadelerden oluşan oyunlarını podcast olarak dinleyicisine sunmaktadır.

4.1.2.4.2. Adlar ve Adlandırmalar

Çalışmanın bu kısmında adlandırmalar: kişi adları, unvanlar, lakaplar; bitki adları ve hayvan adları, ülke adları ve şehir, semt adlandırmaları olarak farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Ele aldığımız 50 piyesin birkaçı dışında hepsinde kişi adları kullanılmıştır. Çalışmanın malzemesi en çok olan diğer kısımda adlandırmaların olduğu kısımdır.

4.1.2.4.2.1. Kişi Adları

TDK sözlüğünde ad, “1. Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam. 2. Herkesçe tanınmış veya işitilmiş olma durumu. 3. Canlı ve cansız varlıkları, duygu ve düşünceleri, çeşitli durumları bildiren kelime, isim.”²² Bir canlıya isim verme geleneği, geçmişten günümüze kadar devam eden köklü bir gelenektir. İnsanların canlı ya da cansız olmasına bakılmaksızın her şeye isim verdikleri görülmektedir. Kullanılan isimler, insanların içinde yaşadığı toplumun kültürel, siyasi ve dini yönleri hakkında bize fikir vermektedir. Çünkü isimler de kültürün bir parçasıdır. Çalışmamızda tespit edilen isimler aşağıdaki gibidir:

Piyelerde geçen Türkçe isimler:

“**Babaanne** –Pervin! **Pervin**, kızım! (PEK)

Babaanne –...Gideli tam üç saat olmuş. Nerde kaldı **Hulusi Kaptan**!” (PEK)

“**Büyükbaba** – Kız bu ne hal? Git de biraz süslen bakayım. Neredeyse **Ahmetçiğin** düşer.” (PEK)

“**Büyükbaba** – Camiden çıkınca içime bir hafiflik geldi. Şuradan bir sahile ineyim dedim, deryayı özlemişim **Nazlı**...” (PEK)

“**Babaanne** –**Burhan**! Arsız arsız gülme! Yersin şimdi terliği kafana. (PEK)

Burhan –Yeter artık **Seniha**! Ver şu gazeteyi çatlayacağım. (PEK)

Semiha –**Feriha**, yavrum! Tabağını izlemeyi bırak da kahvaltını et. (PEK)

Büyükbaba –**Bedri**, oğlum! Şu gazeteyi uzatıversene?” (PEK)

“**Seniha** –Komşu ziyareti için hazırlanan kim?.. **Hayran** Bey'i karşılamaya gitmeyecek miyiz?” (PEK)

“**Büyükbaba** –Gel **Hamparsun** Efendi gel!” (PEK)

“**Kalfa** –Nur içinde yatsın! Ben de **Hasan** Efendiyi az mı beklemiştim...” (PEK)

“**Ahmet** –**Hayrettin** Beyle kamyon alıyoruz da...” (PEK)

“**Kadın** –Biri geliyor; kim acaba? Çoban da yok sürünün başında.... **Neslihan**! Nesli kızım orada mısın?” (Y/83)

“**Adam** –**Osman** da babasıyla mı?” (Y/85)

“**Neslihan** –...Artık ne olursa olsun. Sonra... Şey var, **İrfan**. Hani Sarı Dayılar'ın oğlu?..” (Y/90)

²² Güncel Türkçe Sözlük, Ad maddesi, URL -12, 2022.

“**Neslihan** –Sen istersen git artık anne. **Dürnev** de geldi galiba. Ayak seslerini duyuyorum; sana yardım eder... Bunu bana **İbrahim** yaptı. Hani Sarı Dayıların küçük oğlu?..” (Y/95)

“**Anne** –Holde giyilmesi gereken terlikle banyoya girdiğinin farkında mısın **Atıf**?” (P)

“**Anne** –Başına yine briyantın mı sürdün **Aydın**?” (P)

“**Aydın** –**Tülin** geliyor. O yardım etsin bari.” (P)

“**Anne** –Hoş geldin **Kenan**.” (P)

“**Mehmet** –Mehmet, sokağa kaçarsan, **Mehmet** komşunun camını kırarsan, Mehmet misafir şekerlerini aşırırsan, Yahudilere veririm seni, götürüp iğneli fiçıya atarlar seni...” (BMİ/12)

“**Baba** –Gel buraya, çay iç **Kâmil**.” (BMİ/15)

“**Ana** –**Hamdi** Efendi nasıl?” (BMİ/22)

“**Mehmet** –Senin gözlerin yeşil mi **Lerzan**?” (BMİ/28)

“**Lerzan** –Sen sanır mısın ki bilmem neredeki işçi **Ahmet** Efendi, eğer babam Fabrikatör

“**İdris** Bey de işçi olursa, mutlu olacak...” (BMİ/32)

“**Mehmet** –Acep bir milyon iğne, senin ellerinde miydi martım? Yoksa **Rauf**’un, yoksa **Selim**’in mi?..” (BMİ/37)

“**Savaşçı** –O **Kabil** sayın bayan, ben de Savaşçıyım...” (SBV/131)

“**Din Adamı** –Kabil... Kardeşi **Habil**’i öldüren. Hem de taşla. (SBV/132)

“**Ağa** –Ulen **hüsen** bu kahve mi yoksa bulaşık suyu mu? Hemi de şekerini içine komuşsun...

Eroğlu –Ali Ağa sende iyi ceza veriyon doğrusu...

Çırak –Bari sen benimle alay geçme be **Ahmet** abi. Vurun bakalım öksüze.” (BMS)

“**Gülsüm** –Kız **Elif** naz etme, söyle yavuklun kim?

Elif –Aşk olsun **Ayşe**! Hem canımı acıttın hem de gizlimi öğrendin...

Ayşe –Sen heç genç olmadın mı **Gülsüm** abla?..” (BMS)

“**Elif** –**Veli**’yle ben ta ilkokuldan arkadaşlık...

Elif – Hani **Durmuş** Ağa’nın büyük oğlunun pek şanlı bir düğünü olmuştu ya?

Elif –Düğün bitmeye yakın çalgıcı **Aliye** abla, “al gülüm şu dümbeleşti köşedeki Nazangilere bırakıver”, dedi.” (BMS)

“**Ali Ağa** –Birgün gelir o da olur inşallah... Benim nalbant **İbrahime** sözüm var, ben gideceğim.” (BMS)

“**Hüseyin** –İki kız var. Biri **Kadire** ninenin **Ayşe**, öteki de Dülgerlerin **İbrahim**lerin kızı **Elif**.” (BMS)

Ali Ağa –Geçenlerde Tüfekçilerin **Recebin** düğünde; ‘Yarım gitti askere, alır gelir teskere’, türküsünü çağırmış hep. (BMS)

Ali Ağa –...O kolay. Emimoglu **Hasangilin** bağ evi var. Onlar iş tutmaya ırağa gittiler...”
(BMS)

“**Baba –Sefer...**” (BA)

“**Büyük Amca –Kadri?** (BA)

Baba –Dünyada olmaz! Bunca yolu **Ayhan** yaya giderse evde düşer bayılır...”(BA)

“**Baba –Adı Funda.**” (BA)

“**Baba –Ben napayım Serpil?**” (BA)

“**Erkek –Ha şu Hilmi** amcalar var ya, onlara da kızdı...” (BA)

“**Anne –Evet, Sadık Bey...**” (BA)

“**Erkek –Şurdan balkondan salıncağıma bakacağım... Ayşe! Ali! Sallanıyor musunuz?...**”
(BA)

“**Süleyman Ağa** –“Anı bende dilerim, amma bu işi sen yaparsın! Ben Kapıcıbaşı **Süleyman Ağa** isem, sen de benim ehlim ve zevcemsin!...” (RAK/127)

“**Recep Ağa’nın Karısı:** “Efendim, cariyeniz **Recep Beşe** namında bir hamalın karısıyım ve bu, kızım **Naime** cariyenizdir.” (RAK/128)

“**Ayşe Kadın –Gördün mü olanları Nazlı?** Bu ne demektir?..

Nazlı –Doğru dersin **Ayşe** kadın... (RAK/131)

“**Hancı –Şâpur Çelebi** derler biridir, **Abdulgani** hocam!” (ŞÇ/140)

“**Anlatan –O gece yemekten sonra mahalle imamı, Abdülgani Hoca’nın kızı Gülrüh Bânû** ile **Şâpur Çelebi**’nin nikahlarını kıydı...” (ŞÇ/142)

Şâpur Çelebi –...Bendenizin İran’da Kâzerun şehrinde Hoca **Abdürrezzak** namında bir tüccar pederim vardır ki...” (ŞÇ/147)

“**Şâpur Çelebi –...Halifemiz Hârunnurreşît** hazretleri adil bir padişaktır, kimseye zulüm edilmemesini emir buyurmuştur. Ya bana yapılan bu zulüm nedir?..” (ŞÇ/148)

“**Binbaşı Mehmet Bey –Ali Ruhi** Bey, buradayım, buyurun!” (EF/14)

“**Binbaşı Mehmet Bey –Şüphesiz, şüphesiz! Meğer Albay Osman** Bey de şiirlerinizi okur, severmiş...” (EF/15)

“**Ali Ruhi –Azizim Ahmet Rasim** Bey! İşte bunu senin büyük şairin **Muallim Naci** dahi söyleyemez!..” (EF/17)

“**Binbaşı Mehmet Bey –Evet, Ali Ruhi** Bey! Şey... Unutmadan söyleyeyim: Mızıkâ teğmeni **İsmail** Efendi de bizimle geliyor. Zaten Ertuğrul’da vazifeliydi.” (EF/18)

“**Harti** Bey –Derdimi kimselere anlatamam, **Binbaşı Mehmet** Bey...

Binbaşı Mehmet Bey –Görüşlerinizi nasıl takdir etmem, **Harti** Bey...

Harti Bey –İltifat ediyorsunuz, Binbaşı Bey... Bahriye Nazırı **Hasan Hüsnü Paşa'nın** hışmına uğradım... ” (EF/20)

“**Harti Bey** –Kaptanlara sözüm yoktur. Gerek Kumandan **Osman Bey**, gerek her üç süvari ve sizler... ” (EF/21)

“**Rehber –Muzaffer**, Yüzbaşım!” (EF/28)

“**Doktor Hüsnü Bey** –Aman, Ali Ruhi Bey, Allah korusun!.. Gemide iki doktoruz. Kolağası **Yasef Efendi** ve ben... Konsolos **Sakaf Bey** de geldiler.” (EF/36)

“**Albay Osman Bey** –Beş altı sene önceki, babasının ani ölümünü hatırlıyor her halde. Babası, Kayseri mutasarrıfı **Veyis Paşa** idi... ” (EF/40)

“**Süvari Muavini** –Ben Süvari muavini Yarbey **Cemil**... ” (EF/55)

“**Teğmen Haydar** –Adım **Haydar**, Teğmen Haydar! Ertuğrul gemisinin fotoğrafı memuruydum... ” (EF/60)

“**Derviş Mehmet** –Bilmez miyim, **Hüseyin Efendi**! Bilmesem böyle sık sık ziyaretine gelir miyim? Padişahımız Sultan **Murat**'ın validesi **Kösem Sultan**'ın ticaretine mâni oldunuz...

Derviş Mehmet –Şehremini semtindedir, **Tayyarzâde** derler, 18-19 yaşlarında bir çelebidir, bir validesi vardır.” (T/226)

“**Kâhya** –Şehremini'nde Kemânî **Osman** dedenin kahvehanesine git, sor, gösterirler.” (T/228)

“**Tayyarzâde** –Gizlimiz, saklımız yoktur, **Hüsnü Ağa**!.. İşte geldim, **Ziver Ağa**! Lakin ben dahi anlayamadım.

Uşak –Efendim, Tayyarzâdem! Cevahirli **Esma Sultan**, bu bayram bohçasını zatınıza yolladı... ” (T/231)

“**Hüseyin Efendi** –Lakin duyarız ki Mısırçarşılı **Osman Efendi** ve Kaptanzâde **Güzel Ahmet** gibi muteber kimseler kayıplara karışmıştır... ” (T/232)

“**Hüseyin Efendi** –Bilmem, bilemem... Aman, **Mehmet Ağa**! Bağrım yanar.” (T/234)

“**Sinan Ağa** –Nereden bildin, Yandım **Ali**?

Yandım Ali –Yandım Ali'dir adım, olur neyse muradım! Biz bu işlerle piştik, **Sinan Ağa**!.. ” (T/239)

“**Yandım Ali** –Bre **İbrahim Ağa**, Hazinesdar! Hüseyin Efendi'den sana mektuptur, gereğini yap!” (T/244)

“**Tayyarzâde** –**Sahbâ Hanım**! Anlayamadım, beni nereden tanırsın?” (T/254)

“**Cevahirli Hanım** –Bu tahtı benim ilk düğünümde babam Vezir **Fazlı Paşa**, Birinci Sultan **Ahmet Han** için yaptırmış idi. Tuğrası dahi üstündedir... ” (T/255)

“**Dilek** –O kadar kaygılanma **Murat**, belki de önemli bir şey yoktur... ” (B/7)

“**Dilek** –Nasıl biri **Fidan**?” (B/9)

“**Fidan** –Hani senin arkadaşın **Yusuf** var ya, işte onun ablasını...Kara **Rüstem**’in kızı...” (B/12)

“**Murat** –Kusura kalma **Nuri**, seni unuttuk...” (B/13)

“**Fidan** –Senin hiçbir şeyden haberin yok. **Yaşar** ağabeyim **Gülbahar** ablayı kaçırdı.” (B/16)

“**Hüseyin** –Duyduğuma göre Uzun **Haydar**’ın oğlu gelmiş kasabaya...” (B/26)

“**Aliye** –Bugün nereye gideceksiniz **Selime** Bacım?” (B/41)

“**Kadın** –Doğru dersin komşu. **Ayşe** Nine ile **Yürek** dede kalabalığın içinde görünmüyor.” (YDİP)

“**Yürekdede** –Benim adım **Hasan**. **Yürek Hasan** da derler, **Yürek Dede** de derler.” (YDİP)

“**Padişah** –Benim adım **Mehmet**. Arkadaşlarım **İbrahim**, **Feyzullah** ve **Murat**. Bu köylerden değiliz ama yabancı da sayılmayız.” (YDİP)

“**1. Kadın** –Bu yeni kurulan mahallede kiralar ateş pahası imiş. Bizim Sosyete **Osman** buralarda bir yerde bir dükkân kiralamış...” (K/105)

“**Besime** –Ne getirdin **Sebati**? Dur bakayım nedir o? A, kafeste bir kuş.” (KKT/25)

“**Uzaylı Hamdi** –Ablacığım, adım **Uzaylı Hamdi**.” (YYP/33)

“**Alaaddin** –Evet ben **Alaaddin**. Ya sen kimsin?

Fetullah –Alaaddin, elinde tuttuğun **Alaaddin**’in Sihirli Lambası. Ben de lambanın içinden çıkan cin **Fetullah**.” (BL/39)

“**Talia** –Peyker Kalfa’ya tutunuyor ha?.. Peki, **Reşat**’tan haber var mı?

Talia –Gitmek zorundaydım abla... **Galip**’i seviyordum. Haytın bir ucuna yapışmak istiyordum.” (DKB/37)

“**Server Paşa** –Hadi artık yatır beni **Fatma Aliye**.” (DKB/49)

“**Server Paşa** –Sen ne zaman geldin **Afife**?” (DKB/56)

“**Afife Reşat** –**Dilara**’nın göğsüne bu kağıdı iliştiirmiş. Al oku.” (DKB/58)

“**Erol**: “**Fatma** nerede?” (DK/13)

“**Erol** –Yoksa? Ah **Ayfer**’ciğim... Dur seni bir kucaklayayım...” (DK/14)

“**Ayfer** –**Erol**... Görebiliyor musun?” (DK/15)

“**Ayfer** –Annemle ilk defa karşılaşıyorsunuz değil mi? Annem **Şaziye**... Anneciğim işte kayınpederim, ama ben ona yalnızca babacığım diyorum. **Fahri** Bey...” (DK/21)

“**Erol** –Alo **Zeki** Ağabey... Ben **Erol**... Şu dekoratöre de uğrayayım istiyorum. **Ayfer** mi? Bilmem...” (DK/34)

“**Şaziye** –Sen buna evlilik mi diyorsun? Kuzenin **Aylin**’in evliliğini bir gör...” (DK/43)

“**Şaziye** –Aynen böyle söyledi ve çıkıp gitti. Dona kaldım. **Aydın**’ı bekledim...” (DK/50)

“**Fusun** –Yine **Engin** gelmiş anne, artık **Metin** eve nasıl gelir, ne zaman gelir kimse bilmez...” (AS/75)

“**Fusun** –...Bugün **Engin**, yarın **Çetin**, diğer gün **Tekin**... Bizde can taşıyoruz değil mi? (AS/76)

Sıdıka –Ah, **Fusun** ah!.. Keşke babacığın yaşasaydı da, kaçamaklarına da razıydım am?.. (AS/76)

Fusun –Öğrencilik arkadaşları... **Gürol** ile **Ayten** bizden bir ay sonra evlenmişlerdi.” (AS/76)

“**Ayten** –**Sıdıka** Hanım Teyze mi? Ah ne kadar çok sevindim. Gözün aydın olsun. Ne zaman geldi?” (AS/78)

“**Ayten** –**Hatice**’nin bir eltisi var. Psikologmuş. Doktor **Nezihe**. oldukça isim yapmış biri...” (AS/79)

“**Metin** –Canım ister **Gönül**’ün olsun, ister **Nida** ’nın ne yazar?” (AS/91)

“**Metin** –İyi taktın ha! Ustura **Mehmet** ’te ne güzel söylerdi.” (AS/92)

“**Emine** –Nerede eski oğlum, nerede **Korhan** ’ım.” (İA/153)

“**Murat** –Yahu nerelerdesin. Geçenlerde **Hüseyin** amcaya rastladım...” (İA/154)

“**Murat** –**Korhan** ’a bak! Ne biçim konuşuyorsun sen?.. **Emine** hanım teyze söylemedi mi?” (İA/154)

“**Korhan** –Ulan hiç değişmemişsin. Hala lisedeki **Murat**’sın. Böyle gelmiş böyle gider...” (İA/156)

“**Murat** –...Hüseyin amcaı, kanlı bir zalim olan **Halet** Efendi’ye benzetmeni yakıştıramadım.” (İA/159)

“**Hüseyin** –Sorma be **Sait** Usta, bu tarafa yolum düştü...” (İA/170)

“**Korhan** –Ben Hüseyin **Özgül** ’ün oğluyum tanıdın mı?” (İA/183)

“**Hüseyin** –Uzun hikaye. Bir baba oğluna kasap **Memil**’in gerçek dostu olduğunu anlatıyormuş...” (İA/188)

“**Ertan** –**Aydın** şansımızı deneyelim. Başka çaremiz yok.” (V/1)

“**Sanem** –Adınız ne?

Ertan –**Ertan**.” (V/2)

“**Sanem** –Ben **Sanem** tanıştığımıza memnun oldum.” (V/7)

“**Cemal** –Bugün bizim şef garson **Kemalle** tartıştık.” (V/9)

“**Cemal** –Tamam sokağı değiştirecektim, arkamdan bir ses, “**Cemal**” dedi...” (V/11)

“**Dede** –**Harun** şu iri gövdeli çınar ağacını görüyor musun?” (DK2/17)

“**Mustafa** –Hoş geldin **Hakkı** amca. Ama boş geldin...

Mustafa –Sen de hoş geldin **Hüseyin** amca...

Hakkı –Sarıkamış'ı seven de bulunur. Merhaba **Kemal**.” (BG/51)

“**Hüseyin** –...**Mustafa** yeni bir umut olacak bana” (BG/53)

“**Selma** –**Gülsüm**, **Hüseyin** nerden buldu çocuğu?” (BG/54)

“**Gülsüm** –**Selma** küçük bir çocuk ne iş getirecek başımıza.” (BG/55)

“**Selma** –Hoş geldin **Nuran** teyze.” (BG/56)

“**Mustafa** –Benim yanımda kal **Sakine** Abla.” (BG/61)

“**Selma** –**Halil**’im öyle deme. Bu iş rahattı...” (BG/64)

“**Engin** –Yahu **Sinan** neredesin oğlum?

Sinan –Hayda, gene mi? Yıkacağız tabii. **Engin** ağabey seninle mutlaka konuşmam lazım, bu akşam başıma nasıl bir şey geldi bir bilsen. Ama **Demet** duymasın, en azından şimdilik. Tamam mı?” (ES/21)

“**Sinan** –...Aman sakın **Filiz**’e bir şey söyleme, **Demet**’e ağzından kaçırabilir.” (ES/23)

“**Sinan** –**Lerzan** hanım?” (ES/24)

“**Sinan** –Ya ne demezsin. Az önce de beni **Bünyamin** aradı...” (ES/26)

“**Şükran** –**Nazmiye** Hanım, çarşıdan üç dört kilo tavuk ciğeri al, yoksa üç dört tavuk al olur mu?

Şükran –**Gülderen** Hanım bende **Şükran**...” (HS/36)

“**Şükran** –...Tekstilci **Arif** Silahtaroğlu’nun dul kızı, kırk iki yaşındaki **Şükran** Hanım vesair...” (HS/37)

“**Gülderen** –Ufak bir kaza geçirdim. Dur başından anlatayım. Bugün **Dicle**’ye gitmiştim...” (HS/38)

“**Gülderen** –Öf, oğlum. “Eser kaçırdı bilmem ne,” diye çıktı ya bütün gazeteler de. **Ayperi**’ye söyle, bak o bilir... Sıkıldıysan anlatmayayım. Ben de gerisini **Özlem**’e anlatırım.” (HS/39)

“**Şükran** –**Üzeyir** Efendi! **Üzeyir** Efendi! Buranın bakıcısı. Bize kapıyı açar mısın?” (HS/44)

“**Şükran** –Hiç bilmiyorum. Eskiden **Rüstem** amcalar otururdu, sonra da ben evlenip gittim...” (HS/48)

“**Neşe** –Neler olmuş bir bilsen. **Serap**’lar apartmanın önü ekip otosu kaynıyor.

“**Neşe** –**Ender** bak hala anlamıyorsun, bu iş ciddi. Kadını öldürmüşler ve kimin yaptığı belli değil...” (HBT/71)

“**Serap** –...Sonra baktım yukarıdan **İnci** Hanım iniyor. Yüzü dehşet içinde. Meğer önce ona gitmişler, sorguya çekmişler. Esasında bakarsan kömürlüğe en çok kapıcı, ben bir de

“**Melahat**’ın kiracısı iniyor...” (HBT/73)

“**Komiser** –En yukarıda **Hüsnü** Bey ile karısı ve oğlu oturuyor değil mi?” (HBT/75)

“**Komiser** –Ama duyduğumuza göre bu kadın ortaya çıkmadan önce **Turgut** Bey’in sizinle bir arkadaşlığı varmış.” (HBT/76)

“**İnci** –Vallahi kimsenin hele de ölmüş gitmiş bir kadının arkasından konuşmak istemem... Bir gün **Melâhat** Hanım’la **Ali** Bey’i sokakta gördüm yanlarında kız kardeşi de vardı...” (HBT/79)

“**Serap** –Neşe kapatıyorum. Bunların tasmaını taktım da daha fazla beklemiyorlar. Hadi akşama görüşürüz.” (HBT/81)

“**Serap** –Bir gece **Habibe** Hanım’ın uykusu kaçmış.” (HBT/84)

“**K. Yardımcısı** –Ama kocasını unutmayalım! **Hüsnü**.” (HBT/90)

“**İnci** –Valla ben o şokla hemen içeri girdim... Bazen **Hamiyet**’i görürdüm, “**Osman** ablamı gara götürdü, yok bilmem nereden alacak,” gibi şeyler söylerdi...” (HBT/98)

“**Serap** –Aa **Feriha**? Hoş geldiniz...” (HBT/101)

“**Murat** –..Verdikleri numara meşgul olmasa tamam da **Aydan** bir yerden ben bir koldan canımız çıktı.” (K2/109)

“**1. Memur** –Aparat nerede? **Mustafa** klemens ne oldu.” (K2/113)

“**Ercan** –...Moda sahil olmaz ama hiç giremem kalabalığa vıcık vıcık... Ha bana bak, **Aysel**’in de selamı var...”

Aysel –**Ediz**’i diyecektin herhalde.” (Y/1)

“**Aysel** –Ya arabadan insene!.. Ya insene **Ercan**...” (Y/6)

“**Thelma** –Biraz zor gelmeye başladı. Toparlanmak yani çok garip. Tuhaf. Anla işte. “**Selda**, Londra’da”. **Ayşegül** piknikte gibi...” (Y2/3)

“**Melinda** –...Şu pembecilerin **Osman**. Ondan hiç beklenmez böyle laflar ama işte. Aklımda kalmış.” (Y2/14)

“**Thelma** –Sokağa çıkınca o yüzden mi ben **Selda** oluyordum, sen de **Melda**.” (Y2/18)

“**Thelma** –Elbette... Burayı çok özleyeceğim... **Hatice** abla diye bağırıp duran deli kadını...” (Y2/19)

“**Moa** –**Adem** ve **Havva** gibi.” (Sİ/35)

“**Durukan** –Efendim?.... Tamam içeri alabilirsin **Songül**.” (M/3)

“**Çiçek** –Yani kendimden biliyorum iş yüzünden vakit kalmıyor... Sen evlenmedin değil mi **Durukan**?” (M/4)

“**Durukan** –**Çiçek**?” (M/7)

“**Çiçek** –...Benim aslında vardı bir doktorum, **İbrahim** götürmüştü daha evvel...” (M/10)

“**Çiçek** –Ama **İbrahim** üzüliyor çok. O diğer polisler gülüyor arkamızdan. Hele o **Muzaffer!**..” (M/34)

“**Çiçek** –Yok benim bildiğim, ha sen **Güliden**’i mi diyorsun?..” (M/39)

“**Sunucu** –...**Müge** Hanım hoş geldiniz. Hayatımıza adeta bir “sürpriz” gibi girdiniz.” (L/2)

“**Koray** –**Koray** bunu beğendi. Twitliycem.” (L/8)

“**Özlem** –**Melih**?

Melih –**Ege**’yle **Müge** neredeler?” (L/10)

“**Koray** –**Özlem** Abla? **Özlem** Abla?” (L/16)

“**Melih** –**Merve**’yi hatırlıyor musun?.. Evlendi.” (L/30)

“**Özlem** –**Mehmet**. Eski kocam.” (L/35)

“**Ege** –**Nil** kim?” (L/38)

“**Karin** –**Süha** Bey? **Karin** ben.” (K3/7)

“**Yura** –**Ferit** de senin gibi sessizdi böyle. Ona da hep derdim. Ağlamayana meme yok oğlum...” (K3/40)

“**Şelale** –...Neyse işte, **Neriman** teyze fitik ameliyatı oldu ya, kocası olacak **Asım**, **Neriman**’a bakan kadınla fındırdıyormuş...” (KKBT/3)

“**Kadife** –Nereye geldim ben? Aaa, **Şelale** Hanım... Neden şaşırdıysam.” (KKBT/4)

“**Kadife** –Altı Parmak **Muharrem** mi?” (KKBT/5)

“**Şelale** –**Celal** Bey ah! **Celal** Bey çok güzel uzun hava okurdu....” (KKBT/7)

“**Şelale** –E bir yumurta kırarım... **Rıza** kim? O mu?” (KKBT/8)

“**Kadife** –...Söyle bana **Mutlu** daha önce bu kadar mutlu olmuş muydu?” (KKBT/10)

“**Şelale** –Sahi neden senin adını **Kadife** koymuşlar?” (KKBT/13)

“**Şelale** –...**Ayten** Hanım bu yağmurda ıslana ıslana pazara gitmiş, hiç üşenmemiş... Bu

“**Süreyya**’yı neden beğenmedin söyle bakayım?..” (KKBT/29)

“**Hortlak Kız** –Babamdan ümidi kesince, bana yardımcı olabileceğini düşündüğüm ikinci kişiye gittim. Edebiyat öğretmenim. Yani **Murat** Hoca...” (HKH/3)

“**Hortlak Kız** –**Murat** Hoca da bana yardım etmeyince kime gittim? **Kudret**’e...” (HKH/5)

“**Hortlak Kız** –Arkamdan gözyaşı dökenler oldu. Ama nedense cenazemde en çok **Murat** Hoca’nın sevgilisi **Hande** ağladı...” (HKH/8)

“**Hortlak Kız** –Babamın bu konudaki en büyük dayanağı, annemin büyük halası **Meziyet** Hanım’dı...” (HKH/11)

“**Hortlak Kız** –**Seda**... **Seda** benim arkadaşım falan değil. Bir zamanlar öyleydi...

Hortlak Kız –...İkinci sınıfa geçtiğimizde okulun popüler çocuğu **Ali**’yle çıkmaya başladı...” (HKH/15)

“Hortlak Kız –Parti ikizlerin evindeymiş. İkizleri severdim. Bahar ve Engin. İkisi her zaman birlikte takılırdı...” (HKH/18)

“Hortlak Kız –...Sakalları bu sürede pekala uzamış olabilirdi. Fatih’in babası milletvekiliydi...” (HKH/21)

“Ses –...Kız kardeşin, senin yüzünden öldü... Çiçek’i sen öldürdün...” (HKH/27)

“Gönül –Mühim değil!.. Esat’ın sinirleri biraz yatışsın, usulca çıkarım yukarıya!.. Süha –Süha.” (GKA/3)

“Gönül –Benimki de Gönül.” (GKA/4)

“Süha –Selma... Selma’ydı.

Süha –Adı Rüstem mi? Hani şu üstü başı dökülen adam?” (GKA/5)

“Gönül –Annesine felç geldi. Ayşe Teyze rahmetli olduktan sonra, Rüstem iyice garipleşti....” (GKA/10)

“Gönül –Zavallı Selma!” (GKA/12)

“Gönül –Benim adım Gönül. Hicran yıllar öncede kaldı...” (GKA/15)

“Barbaros –İçine ettiğimin tabancası! Çakar almaz gibi lanet! Figen...” (GKA/18)

“Figen –Barbaros, söylesene çantada ne olduğunu!” (GKA/21)

“Barbaros –Oğlumza babamın adını vereceğiz. Sıtkı olacak!” (GKA/30)

“Kadın –O gece Sefa’yla kavga ediyoruz. Sefa çekip gidiyor. Ben eve dönüyorum ama anahtarım yok, kapıda kalıyorum...” (BBKKA/1)

“Kadın –...Yan odanın kapısında mavi giysili bir oyuncak bebek asılı. Altında da “hoş geldin Umut bebek” yazıyor... Mira ya doğmuş, ya da yakında doğacak....” (BBKKA/2)

“Aziz –Bedir’di değil mi?

Bedir –Evet. Okan?

Okan –Yok, o benim.

Aziz –Aziz.” (AB/1)

“Esin –Şu senin çok sevdiğin patronun var ya, Necdet.” (AB/17)

“Umay –Sedat beni buradan götür!” (AB/39)

“Umay –Esin Batmaz.” (AB/40)

“Nadir –Önder, getir mezurayı... (11’11/2)

Celil –İşi biliyon he Nadir.” (11’11/2)

“Nadir –Doğru tabii... Neyse tartışıyoruz zannetmesinler Celil. Yerin kulağı var.” (11’11/4)

Piyeslerde geçen yabancı isimler:

“**Takizawa** –Adım Seijiro **Takizawa**! Bir Japon mühendisiyim...

Takano –Adım Takano Tomokiçi **Takano**! Kaşino köyündenim...” (EF/60)

“**Kaşida** –Köylüyüm, adım **Kaşida**! Aşçılık görevini ben üzerime aldım...” (EF/62)

“**Fatma Aliye** –Ne o **Talia**? Erken uyanmışsın?” (DKB/35)

“**Harun** –Babam “**Reno**” Derma köyündeki askerlerin komutanıdır.” (DK2/18)

“**İlya** –Derna köylüleri bu meydanda toplanma sebebiniz, Anut imparatoru **Ricardo**'nun fermanıdır... Sizi dinlemeye davet ediyorum.” (DK2/20)

“**I. Asker** –İns nehrinin kıyısına prenses **Anji** adına saray yapılacaktır.

İlya –Adım **İlya**.

Rone –Köy meclisini toplayıp bu konuda karar alacağız. Kararımızı Beylerbeyi **Hişa** aracılığıyla imparatora bildireceğiz.” (DK2/21)

“**Sözcü** –Oduncu **Rino** 'yu dinlediniz. Şimdi söz hakkı değirmenci Miro 'da.

Sözcü –Konuşma sırası **Olava** 'da... Kadınlar adına **Rina** konuşacak... Gençler adına **Orna** konuşacak.” (DK2/22)

“**Sözcü** –Son konuşmacı **Kabay** konuştuktan sonra meclis oylamaya gidecektir. (DK2/23)

Mişa –Buyur **Artu**.” (DK2/23)

“**Niya** –Adım **Niya**. Derna köyündenim.” (DK2/24)

“**Rina** –**Rikardo** geliyor.” (DK2/32)

“**Yel** –...Belki de **Thelma** 'nın tekerlemesiydi bu...” (Y2/2)

“**Yel** –...**Melinda** bunu kendi düğünü için almıştı...” (Y2/4)

“**Ank** –Adım **Ank**.” (Sİ/7)

“**Ank** –Belki de. Ama sen yine de dikkat et Küçük **Moa**.” (Sİ/13)

“**Ank** –Lütfen. **Kor** da bizimle kalsın.” (Sİ/24)

“**Süha** –...Evet, yüzüme emin emin bakan, televizyonda, radyoda olduğum için bana içinden bir yerden cevap vermek isteyen **Tuna, Gabriel, Galya, Duru**, her kimsen!..

Karin –**Süha** Bey? **Karin** ben.” (K3/7)

“**Süha** –...Senin gibi adama çay koyarım ben **Yura**. Çay içer misiniz?” (K3/11)

“**Süha** –...Koşu bittikten sonra da aldığım takımı giysin! Tenini parlatmayı unutmayın.

Charleen gelecek.” (K3/44)

“**Vladimir** –Ya **Vladimir** Vladimir. Şerif Kuyusu sokaktan.” (11'11/9)

“**Önder** –Albay **Dominic**'le Bekir Başkan...” (11'11/47)

Çalışmamızda ele aldığımız oyunlarda toplumun değişen çağa ayak uydurarak farklı isimler kullandığı görülmektedir. Kullanılan isimler oyunların temasına uygun biçimde

şekillenmiştir. Bir diğer dikkat çekici husus ise köy hayatını konu alan oyunlarda yer alan kişi isimlerinin geleneksel isimler olması, şehir hayatını konu alan oyunlarda ise daha modern isimler kullanıldığı görülmektedir. Piyeslerde en çok kullanılan erkek isimleri: Osman, Murat, Hüseyin, Mehmet, Ali, Ahmet, Süleyman, Recep, Hasan; kadın isimleri ise Ayten, Elif, Ayşe şeklindedir. Güncel oyunlara bakıldığında ise daha modern isimler kullanılırken yabancı isimlerin kullanımındaki fazlalık dikkat çekmektedir. Oyunlarda erkek isimleri çok kullanılmakla birlikte kadınların oyunlardaki rolünün çok az olduğu görülmektedir. Güncel oyunlarda kadın-erkek rol dağılımı eski oyunlara nazaran daha eşit bir dengede ilerlemektedir.

4.1.2.4.2.4. Lakaplar

TDK sözlüğünde lakap, “Bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad”²³, olarak geçmektedir. Sedat Veyis, kişinin gerçek isminin yanı sıra yakınları ve ait olduğu grup üyeleri tarafından rahatlıkla kullanılan bir lakaba da sahip olabileceğini ifade eder. Takma adlar daha çok geleneksel kesimde, özellikle de köylerde görülmektedir. Buradaki hemen hemen herkesin bir takma adı vardır. Bu isim kişiden sonra söylendiği gibi yüze de rahatlıkla söylenir (Örnek, 2016: 220). Daha çok kırsal kesimde görülen bu gelenek, bazen ailenin geçmişte kullandığı lakapla devam ederken, bazen de kişinin farklılıklarına ya da eksikliklerine göre verilmektedir. Çalışmamızda hem mesleki lakaplar hem de soy bağına dayalı lakaplar göze çarpmaktadır, tespit edilen örnekler aşağıdaki gibidir:

“**Babaanne** –...Gideli tam üç saat olmuş. Nerde kaldı **Hulusi Kaptan!**” (PEK)

“**Neslihan** –...Artık ne olursa olsun. Sonra... Şey var, İrfan. Hani **Sarı Dayılar**’ın oğlu?..” (Y/90)

“**Mehmet** –...İkinci vakti kahveye çıkardık, şekersiz çay içerdik. İzmir sıcak. **Sarıların Kâmil** görünür, bıkkın ve soluktur. Hıncı kime?” (BMİ/15)

“**Ali Ağa** –Ulan ben adamı ni'derem biliyomusun sen?.. Bana **ustabaşıların Ali Ağa** dirler.” (BMS)

“**Elif** –Düğün bitmeye yakın **çalgıcı Aliye abla**, “al gülüm şu dümbeleşti köşedeki Nazangilere bırakıver”, dedi.” (BMS)

²³ Güncel Türkçe Sözlük, Lakap maddesi, URL -13, 2022.

“**Ali Ağa** –Biri **hohumluların Recebin karısı**, ötekileri pek seçemiyorum. Oyy, abov....”
(BMS)

“**Ali Ağa** –Birgün gelir o da olur inşallah... Benim **nalbant İbrahime** sözüm var, ben gideceğim.” (BMS)

“**Eroğlu** –Nalbant İbrahime selam söyle benden... Nalı usul usul taksın, dedi **Eroğlu Ahmet** de, olur mu?” (BMS)

“**Hüseyin** –İki kız var. Biri Kadire ninenin Ayşe, öteki de **Dülgerlerin İbrahimlerin kızı Elif**.” (BMS)

“**Eroğlu** –...İçim bir hoş oldu böyle... Çekti gitti. **Tevekeli Ozan**, ‘aşk ateşten gömlektir,’ dememiş.

Ali Ağa –Geçenlerde **Tüfekçilerin Recebin** düğünde; ‘Yarım gitti askere, alır gelir teskere’, türküsünü çağırmış hep.” (BMS)

“**Recep Ağa’nın Karısı** –Efendim, cariyeniz **Recep Beşe** namında bir hamalın karısıyım ve bu, kızım Naime cariyenizdir.” (RAK/128)

“**Süleyman Ağa’nın Karısı** –...Oh, Nihayet içim rahat etti. Kadınım, ben Başkapıcıbaşı **Hacı Süleyman Ağa’nın** ehliyim.” (RAK/129)

“**Hancı** –**Şâpur Çelebi** derler biridir, Abdulgani hocam!” (ŞÇ/140)

“**Binbaşı Mehmet Bey** –Güzeldir, açıklıktır. Bahriye Nezareti de burada olduğu için,denizciler uğrağıdır. Bu kahveye de “**Tokatlı’nın kahvesi**” derler.” (EF/14)

“**Ali Ruhi** –Singapur da bırakmayacak... Ah, bu sancı! **Kastamonulu Latîf** Efendi’yi bilir misiniz?

Ali Ruhi –Adım Ali Ruhi... **Bağdatlı Ruhî** de bir kalender hayatı yaşamıştı. İçini kavuran susuzluğu bir yerlerde dindirememişti...” (EF/41)

“**Hüseyin Efendi** –İstanbul gümrük eminliğinden azledileli iki senem doldu, Efendi hazretleri! Siz ki gönül ehli, namdar bir **derviş**siniz, içimdeki gizli sırları bilirsiniz...

Hüseyin Efendi –İnşallah, **Dede Sultan**! Ümidim vardır, zira doğruların yardımcısı Hazreti Allah’tır...” (T/225)

“**Derviş Mehmet** –Bilmez miyim, Hüseyin Efendi! Bilmesem böyle sık sık ziyaretine gelir miyim? Padişahımız Sultan Murat’ın validesi **Kösem Sultan**’ın ticaretine mâni oldunuz...”
(T/226)

“**Kâhya** –Şehremini’nde **Kemânî Osman** dedenin kahvehanesine git, sor, gösterirler.”
(T/228)

“**Uşak** –Efendim, Tayyarzâdem! **Cevahirli Esma Sultan**, bu bayram bohçasını zatınıza yolladı...” (T/231)

“**Hüseyin Efendi** –Lakin duyarız ki **Mısırçarşılı Osman Efendi** ve **Kaptanzâde Güzel Ahmet** gibi muteber kimseler kayıplara karışmıştır...” (T/232)

“**Sinan Ağa** –Nereden bildin, **Yandım Ali**? ” (T/239)

“**Yandım Ali** –Ben ben Cevahirli Esmâ Sultan'ın sarayında bahçıvanım, **Gümrükçü Efendi!**” (T/240)

“**Tayyarzâde** –Elbet, söylerim Ağam. Sonra **Derviş Mehmet Efendi**’yi bulurum. Üzerimde çok hakkı vardır...” (T/251)

“**Cevahirli Hanım** –Bu tahtı benim ilk düğünümde babam Vezir Fazlı Paşa, **Birinci Sultan Ahmet Han** için yaptırmış idi. Tuğrası dahi üstündedir...” (T/255)

“**Sahbâ** –**Kaptanzâde Ahmet Çelebi**, **Mısırçarşılı Osman Efendi**, **Bursalı Sadi Çelebi**, **Yağlıkçı Kerem Efendi** buradadır, bildiklerim bunlardır.” (T/258)

“**Sahbâ** –Padişah hazretleri! **Hünkâr Murat Han!**” (T/T/265)

“**Fidan** –**Topal Nuri** bu. İyi bir haber getirirse...

Fidan –Hani senin arkadaşın Yusuf var ya, işte onun ablasını...**Kara Rüstem**’in kızı...” (B/12)

“**Hüseyin** –Duyduğuma göre **Uzun Haydar**’ın oğlu gelmiş kasabaya...” (B/26)

“**Kadın** –Doğru dersin komşu. Ayşe Nine ile **Yürek dede** kalabalığın içinde görünmüyor.” (YDİP)

“**Baykuş** –...Bugün **anafıl** bir yavru doğuruyormuş. Belki şu saatlerde doğurmuştur bile.” (YF/25)

“**Sincap** –**Ebefil**’i çağırmaya gittiklerinden beri... Onun olup bitenlerden henüz haberi yok. **Ebefil** –Ana filin bir oğlu oldu. Şimdi kim koşar adım **Babafil**’e müjdeyi yetiştirecek.” (YF/27)

“**Uzaylı Hamdi** –Ablacığım, adım **Uzaylı Hamdi**.” (YYP/33)

“**Uzaylı Hamdi** –Çorba gibi bir şey getiriyordu Zebella ortaya. Şöyle kazan gibi bir şeyin içinde... Hepimiz kaşıklıyorduk, ne yaparsın. Benimle birlikte gelen **Keçi İsmail** diye Karagümrüklü bir arkadaş vardı.” (YYP/35)

“**Metin** –İyi taktın ha! **Ustura Mehmet**’te ne güzel söylerdi.” (AS/92)

“**Dede** –Evet yavrum, ilk ben. Canını çıkardım toprağın. Adım **pehlivana** çıktı o zaman...” (B2/68)

“**Sanem** –Cemal. Genelde **sarhoş Cemal** derler.” (V/15)

“**Sözcü** –**Oduncu Rino**’yu dinlediniz. Şimdi söz hakkı **değirmenci Miro**’da. (DK2/22)

“**Sinan** –Hani liseden, **otlakçı Bünyamin**. Demet de sinir olur, hep eli boş gelir, der.” (ES/26)

“**Melinda** –...*Şu pembecilerin Osman. Ondan hiç beklenmez böyle laflar ama işte. Aklımda kalmış.*” (Y2/14)

“**Ank** –Belki de. Ama sen yine de dikkat et **Küçük Moa.**” (Sİ/13)

“**Süha** –Nerde bizim **piliç?**” (K3/26)

“**Kadife** –**Altı Parmak Muharrem mi?**” (KKBT/5)

“**Umay** –**Üç silahşorlar?**

Bedir –Evet. Lisedeki **takma adımız da buydu zaten.**” (AB/22)

4.1.2.4.2.3. Unvanlar

TDK sözlüğünde unvan, bir kimsenin memuriyetindeki rütbesini, makamını veya mevkisini gösteren ad, san, titr (TDK, 2022) olarak geçmektedir. Kişi adlarıyla birlikte kullanılan unvanlar, bazen hitap şekli olarak bazen kişinin toplumdaki yerini belirtmek için bazen de nezakete dayalı konuşma biçimlerinde kullanılmaktadır. Hemen hemen bütün oyunlarda kullanılan adlandırma biçimi, daha çok nezakete dayalı hitaplarda ve mesleki konumları belirtmek için kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra akrabalık bağlarını ifade eden unvanlara da yer verilmektedir. Köy ve köy hayatını konu edinen oyunlarda kullanılan unvanlar daha çok akrabalık bağlarını ifade etmek için kullanılırken, bölgesel farklılıklardan doğan farklı hitap şekilleri de mevcuttur. Çalışmamızda kullanılan unvanlar aşağıdaki şekildedir:

“**Pervin** –Buyur **haminne?**

Büyükbaba –**Hanım** ne bağıırıyorsun? Sesin sokak kapısından işitiliyor!

Büyükbaba –Ne kızılıyorsun canım! Kıza **sözlüsünden söz etmek ayıp mı?**” (PEK)

“**Burhan** –Günaydın **Büyükanne!** Günaydın **Büyükbaba!..**” (PEK)

“**Semiha** –Siz **Peder Bey?**” (PEK)

“**Bedri** –**Anne!** Sinemalara bir bakar mısın?” (PEK)

“**Burhan** –Aaa **Baba?** Niye ayakta duruyorsun?” (PEK)

“**Büyükbaba** –Bana bakın! **Kalfayla** da bayramlaşın, ihmal etmeyin sakın.” (PEK)

“**Büyükbaba** –El öpenlerin çok olsun. **Hemşireni** niye getirmedin?” (PEK)

“**Hayran Bey** –Hoş bulduk **yenge hanım.**” (PEK)

“**Kalfa** –**Gelin Hanım** tembih etmişti de...

Babaanne –Gördün mü **kaynanayı...**” (PEK)

“**Ahmet** –Tamam Hanımanne... **Şekerciden** yarım kilo kaymaklı lokum yaptırırım...” (PEK)

“**Adam** –**Abi! Yenge!** Hey, kimse yok mu evde? Bahçede misiniz?..” (Y/83)

“**Adam** –Osman da **babasıyla** mı?” (Y/85)

“**Neslihan** –**Anneee!** Kim çağırıyor beni?..

Adam –Demek **amcanı** böyle karşılıyorsun Nesli? Sana dargınım...” (Y/88)

“**Neslihan** –**Köy öğretmenleri** bana Osman'la kitaplar gönderiyorlar. Artık ne olursa olsun...” (Y/90)

“**Adam** –Sen anlıyorsun Nesli! Farkındasın. Sen öyle **büyükbaban**, baban, annen gibi değilsin Nesli...” (Y/91)

“**Adam** –Eskiden böyle aldırışsız konuşmazdın. Buraya ilk **gelin** geldiğin zamanlarda varlıkta yokluk çektiğini bilirdin; içerlerdin...” (Y/ 92)

“**Neslihan** –...Tıpkı tarlada çalışan **ırgat**larınız gibi yanınızdakilere de: Bir lokma, bir hırka...” (Y/112)

“**Baba** –Geldin lafın içine... tabanca sıktın. **Annen** önemli bir konuyu ele almıştı.

Tülin –Senin geldiğini görünce az kalsın yere kapaklanıyorlardı **Baba** oğul...

Anne –Yoksa sen de **abine** hak veriyor musun içinden Tülin?” (P)

“**Aydın** –Dayımdır muhakkak.

Doktor –Ne o **Küçük Hanım** da mı erkenci bugün?

Baba –**Halana** gitmişti. Gelmedi daha...” (P)

“**Yargıç** –**Sanıkları** içeri alın.

Politikacı –O koltuk benimdir, ama size vermekten mutluluk duyarım. Bendeniz **Politikacı**.

Din Adamı –**Sayın bayan**, gördüğüm kadarıyla moda çok değişmiş...

Savaşçı –O Kabil sayın bayan, ben de **Savaşçıyım**. Gördüğünüz gibi burada silahı olan yalnız ben varım.

Sanatçı –**Sanatçı**, güzel bayan. **Sanatçıyım**.” (SBV/131)

“**Din Adamı** –Kabil... **Kardeşi Habil'i** öldüren. Hem de taşla.

Din Adamı –**Din adamıyım** Sayın **Yargıç**. Tanrının temsilcisi. Kutsal Ortaçağ.” (SBV/132)

“**Bilgin** –Ben.. **Bilgin**... Yirmibirinci Yüzyıl Sayın **Yargıç**.” (SBV/133)

“**Yargıç** –**Tanıyor** musunuz? **Davacı halk**.” (SBV/136)

“**Davacı** –**Davacılar** olarak bizler çok acı çektik. Savaş sonunda yaralılar, tutsaklar, yitikler, canına kıyanlar, yıllar boyu sakat kalanlar oldu. **Kadınlar kocasız, oğulsuz, çocuklar babasız** kaldılar...” (SBV/137)

“**Girişimci** –**Sayın Başkan**, bu durumda sanırım anlaştık.

Başkan –...Oysa ben **yönetici** olarak yarın ortaya çıkabilecek sorunları da düşünmek zorundayım...” (BÇKF/149)

“**Anlatıcı** –...Genç bir **annenin**, bebeğini uyutmaya çalıştığı küçük evindeyiz. **Konuk** olarak bir de **Yaşlı Kadın** var.

Genç Kadın –Eee eeee e... Büyüdü ya **ninesi**.

Yaşlı Kadın –Tanrı esirgesin **komşum**, Adamcağız çürümüş teke leşi gibi kokuyormuş.” (BÇKF/150)

“**Başkan** –**Hanım** neredesin? Kolonyaları bulamıyorum.” (BÇKF/151)

“**Karısı** –Aaa... Benden duymuş olma ama **Girişimci** de kokuyormuş. **Temizlikçi** kadınları bizimkine söylemiş. Önce saklamak istemişler ama...” (BÇKF/152)

“**Anlatıcı** –... Kısa bir süre sonra da **Başkan**’ın yardımcıları, **müdürler**, **kurul üyeleri** de kottular. Hastalığın bulaşıcı olduğu söyleniyor. **Bilim adamları** araştırmalarını derinleştiriyorlar.” (BÇKF/153)

“**General** –**Sayın bayan**, şampanyanız bitmiş. Doğrusu böyle bir gecede olacak şey değil. İzninizle kadehinizi doldurabilir miyim?

Kadın –Hayır. Teşekkür ederim **General**. Eşimi gördünüz mü acaba?

Yazar –Beni tanıdığınızı sanmıyorum, ama ben sizi tanıyorum sayın bayan. Siz **ünlü iş adamının** eşisiniz.” (SB/111)

“**Yazar** –**Ev sahibi** olarak siz Sayın General. İşte çağrı yazınız. Merak etmeyin ama gidiyorum...” (SB/114)

“**Başkan** –Sayın **konuklar**, sayın **delegeler**, lütfen sessiz olalım... Söz almak isteyenler toplantı **sekreterine** adlarını yazdırsınlar.

Yazar –Sayın **Başkan**...” (SB/116)

“**Genç Balıkçı** –Fırtına mı patladı **komşum**?” (SB/119)

“**Çocuk** –**Anne**... **Babam** geliyor.” (SB/120)

“**Çocuk** –Battaniye var. Olta var **dede**.” (SB/121)

“**Genç Balıkçı** –...Bunca yıldır birlikte yaşadık. Oğlumuz onlara **nine** der dede der... Bebeğin **ebeliğini** nine yaptı...” (SB/125)

“**Mezatçı** –Evet **bayanlar baylar**, yok mu arttıran, yok mu arttıran? **Hürrem Sultan**’ın en nadide reçellerin sakladığı kristal kavanoz, ananas reçelleri, badem reçelleri...” (BYS/11)

“**Mezatçı** –Şu koltuğu görüyor musunuz, bayanlar baylar? **Abdulgafur Paşa Hazretlerinin** koltuğu...” (BYS/12)

“**Mezatçı** –...**Acem Şahı** kızı için o güne değin görülmemiş güzellikte bir kese ısmarlar...” (BYS/14)

“**Dadı** –**Küçük bey** yok.” (BYS/18)

“**Adam** –...Bu da kim, diye sorardım kendi kendime. **Uşaklar, hizmetçiler, dadım, babam,** sonra daha başkaları, öğretmenlerim, arkadaşlarım...” (BYS/20)

“**Koleksiyoncu** –Sadece garip şeyler **koleksiyoncusu**, basit ve zavallı bir insan.” (BYS/22)

“**II. Erkek** –Balıktan da anladığı yok, sözde **balıkçı** geçiniyor.” (BYS/24)

“**Kadın** –...Hem **pansiyoncu kadının** parasını da muntazam öderim, her ay başı.” (BYS/30)

“**Adam** –...**Dedemin babası**, gül ağacından oydurmuş, üzerinde fildişi heykelcikler ve altın yapraklar vardı...” (BYS/36)

“**Adam** –**Anne** şefkâti ha, hep böyle başlar.” (BYS/38)

“**I. Erkek** –Belki **reis**in karısının kaybolan bileziğini de...” (BYS/43)

“**Eskici** –Eskiler alıyorum, paltolar, karyolalar, türküler, fikirler alıyorum... **Eskicii...**” (BMİ/13)

“**Mehmet** –Bak söylüyorum sana kardeşim, gelme üstüme üstüme... Ama gelme üstüme kardeşim. **Muhtar** var ya o muhtar gaz karnelerini, ekmek karnelerini karaborsaya sürüyor...”

Mehmet –Bu **babam** benim, babam! Kahveye çıkardık ikindi vakti. Karbonatlı çay, şekersiz. Şeker nerede?” (BMİ/14)

“**Kamil** –Canım çekmiyor **Muallim Bey**.” (BMİ/15)

“**Ana** –Bıktım **anam**, bıktım nedir bu halim, çık mezardan gör kızının halini...” (BMİ/17)

“**K. Mehmet** –Kavga etmeyin ne olur, ha **anne** kavga etmeyin, olur mu anne?” (BMİ/18)

“**Meryem** –Oh yüreğimi fena oynattı mahallenin gençleri ayol, bir taze kahve yok mu evinizde, a **komşu**?” (BMİ/21)

“**Ana** –**Hamdi Efendi** nasıl?” (BMİ/22)

“**Mehmet** –...Hepsinin ceplerini doldurayım. **Çocuklara** balon, **ihtiyarlara** hatıra, **köylülere** ekin de olabilirim...” (BMİ/26)

“**Lerzan** –Sen sanır mısın ki bilmem neredeki **işçi Ahmet Efendi**, eğer babam **Fabrikatör**

“**İdris Bey** de işçi olursa, mutlu olacak...” (BMİ/32)

“**Rauf** –**Karın** da, şüphesiz bizim...” (BMİ/48)

“**Rauf** –Arkadaşlar, **hücre sekreteriniz** benim, toplantıyı açıyorum.” (BMİ/50)

“**Rauf** –**Sanatçıların** kıvrımları geniş, **dindarların** dar, **memurların** değişikendir. **Öğrencilerde** ise pek kıvrım aramayın...” (BMİ/53)

“**Rauf** –...Siz açsınız öbürleri tok. Öbürlerinin hususileri var, siz otobüste yer bulamazsınız. Onlar paralı **doktorlara** gider, siz hastanelerde sıra beklersiniz...” (BMİ/54)

“**Selim** –Benim bir suçum yok **hakim bey**. Vallahi billahi, iki gözüm kör olsun ki yok. **Annem babam** ölsün ki yok... Çocukluğumdan beri severim kırmızı toprakları. Kırmızı topraklarla oynuyordum ben...” (BMİ/61)

“**Selim** –Yok canım, hayır efendim ben kaçmıyordum... Sadece Hakim Bey, hudutta oturan **kuzenime** bir ziyaret yapmak istemiştım. Evet, evet efendim kuzenimin **kocas**ı **hudut bekçisidir**...” (BMİ/62)

“**Çırak** –Geliyor **ağa**.

Çırak –Bari sen benimle alay geçme be Ahmet **abi**. Vurun bakalım öksüze.” (BMS)

“**Gülsüm** Kız Elif naz etme, söyle yavuklun kim?

Ayşe –Sen bana baksana?.. **Ninelerimizin, analarımızın** gönüllerinde yatan aslanları tüm köy halkı nasıl anırlarmış ha?...

Ayşe –Sen heç genç olmadın mı **Gülsüm abla**?..

Gülsüm –...**Kocaya** varıp enikler etrafını sarınca fındığı fındık yapıp, fıskos miskos konuşamıyacasınız.” (BMS)

“**Elif** –...Dördüncü sınıfta **dedem** rahmetlik, “kız büyüdü artık, oğlanların arasında okumak doğru olmaz”, diye beni okuldan çekmek istedi...”

Ayşe –**Kocakarılar** da hani, “heç utanma kalmamış, kıyamet mi kopacak ne” diye homur homur homurdandılar.” (BMS)

“**Ali Ağa** –Birgün gelir o da olur inşallah... Benim **nalbant** İbrahime sözü var, ben gideceğim.

Hüseyin –Dedim ya sana, geçenlerde eşkıya takibine çıkan **jandarma yüzbaşısı** burdan geçerken biraz oturup bir çayımızı içmişti...” (BMS)

“**Eroğlu** –...Allah'ın emri ile istedik evinden, **anası babası**, verecek kızımız yok diye geri çevirdi...” (BMS)

“**Ali Ağa** –...O kolay. **Emimoğlu** Hasangilin bağ evi var. Onlar iş tutmaya ırağa gittiler...” (BMS)

“**Baba** –...Kıymetli **yeğenim** ölmeden önce sizi bir göreyim dedim...” (BA)

“**Baba** –Karıcığım, köyde nerede postane nerede telgraf. Hem **Amcam** öyle şey bilmez ki!..” (BA)

“**Baba** –Ben de görmedim. **Babam** öldükten sonra hiç gitmedim ki köye.

Erkek –**Anneciğim**! Kim bu amca?

Baba –**Büyük amca**!

Anne –Ya **karısını** da getiriyorsa?

Anne –Yazacak değil ya **yengenle** birlikte geliyoruz diye...” (BA)

“**Baba** –Ölen **dedenden** sekiz yaş büyük...

Baba –Çuval için bir **hamal** bulayım, taşısın çuvalı.” (BA)

“**Büyük Amca** –**Gelinimiz** mi?” (BA)

“**Süleyman Ağa** –**Hatun**, bir şey demeye niyetlenir, vazgeçere benzersin. Meramın her neyse aşikâr söyle!

Süleyman Ağa –Anı bende dilerim, amma bu işi sen yaparsın! Ben **Kapıcıbaşı** Süleyman **Ağa** isem, sen de benim ehlim ve **zevcemsin!**..

Anlatan –**Hatun**, oğlundan dahi ruhsat alınca, önce Şam'da mevcut **cariyelerin** cümlesini, esirci kadınlar marifetiyle getirip seyretti...” (RAK/127)

“**Süleyman Ağa** –Ver onları da **gelin** kızıma takayım! Gel, evladım!..

Recep Ağa'nın Karısı –Ah ay efendim, bizim, sizin **seyislerinizi** bile **damat** etmek haddimiz değildir, nerde kaldı ki oğlunuzu...” (RAK/129)

“**Recep Ağa'nın Karısı** –...Sana bir kırmızı entari yaptırayım... Ah, akşam olsa da, **baban** gelse...” (RAK/130)

“**Ayşe Kadın** –...Bunca kibar, soylu kızlar dururken, **Hanımefendimiz** gitti de bir hamal kızına aldandı. Hiç bizim **beyimize** öyle gelin yakışır mı?” (RAK/131)

“**Ayşe Kadın** –İşçi Nazlı bilir, **tellak** kadın bilir, **aşçı** kadın bilir, daha niceleri bilir, lakin zatınızdan korktukları için söyleyemezler.” (RAK/132)

“**Derviş** –Allah için, dediğinden de güzeldir, **Recep Ağa**! Biz **dervişiz!** **Şeyhimizden** ruhsat almayınca nikah edemem...” (RAK/133)

“**Recep Ağa** –Fesuphânallah! Ne muhteşem bina! **Hamal** idim, bey oldum. Kırk elli kadar **hizmetkâr**, hepsi benim hizmetime koşar... **Padişahlar** büyük âdemdir derlerdi de inanmazdım, gerçek imiş! Amma acaba şu **uşakların** birini göndersem de olup biteni eve haber verseler...

Anlatan –**Recep Ağa** böyle düşünürken bir **harem ağası** geldi: Efendim, buyurun, sizi haremden isterler dedi, önüne düştü, **Recep Ağa'yı** hareme götürdü...” (RAK/134)

“**Şâpur Çelebi** –**Babam** öldüğünde ben çok küçükmişim. Yabancı bir adamı bana **vasi** tayin etmişler...

Şâpur Çelebi –...Basralı birkaç **tacir**, gezdikleri yerleri överlerken kulağıma çalındı...” (ŞÇ/139)

“**Abdülgani Hoca** –Bu yırtık pösteki üstünde baygın yatan, ter bıyıklı delikanlı kimdir, **Hancı?**

Hancı –Şâpur Çelebi derler biridir, **Abdülgani hocam!**” (ŞÇ/140)

“**Nedim** –Bak, Şâpur Çelebi! Ben **Abdülgani Hoca'nın nedimiyim**...” (ŞÇ/141)

“**Anlatan** –O gece yemekten sonra mahalle **imamı**, *Abdülgani Hoca*’nın kızı *Gülruh Bânû* ile **Şâpur Çelebi**’nin nikahlarını kıydı...” (ŞÇ/142)

“**Şâpur Çelebi** –...Bendenizin *İran*’da *Kâzerun* şehrinde **Hoca Abdürrezzak** namında bir tüccar pederim vardır ki....” (ŞÇ/147)

“**Şâpur Çelebi** –...**Halifemiz Hârunnurreşît** hazretleri adil bir **padişah**tır, kimseye zulüm edilmemesini emir buyurmuştur. Ya bana yapılan bu zulüm nedir?..” (ŞÇ/148)

“**Hârunnurreşît** –Haremde **müsa**hibim vardır, o da erkenden şehir dışında bu kervana katılsın...” (ŞÇ/150)

“**Şâpur Çelebi** –...Mektubunda *Bağdatlı Abdülgani Hoca* namında bir tüccarın **kerimesi** ile tesadüf eseri evlendiğini ve şimdi kayınpederinin pişman olduğunu yazıyorsun...” (ŞÇ/151)

“**Binbaşı Mehmet Bey** –Ali Ruhi **Bey**, buradayım, buyurun!

Garson –Emredin, **binbaşım**.” (EF/14)

“**Ali Ruhi** –Desenize, “bahtın bana bir atası oldu”! Eh, **bahriyeliler** arasında bir de **şair** bulunmalıydı, işte o da bulundu.

Binbaşı Mehmet Bey –Şüphesiz, şüphesiz! Meğer **Albay Osman Bey** de şiirlerinizi okur, severmiş...” (EF/15)

“**Binbaşı Mehmet Bey** –Evet, Ali Ruhi **Bey**! Şey... Unutmadan söyleyeyim: **Mızık**a teğmeni **İsmail Efendi** de bizimle geliyor. Zaten *Ertuğrul*’da vazifeliydi.

Ali Ruhi –Evet, **Mızıkacıbaşı**, sevindin mi?” (EF/18)

“**Ali Ruhi** –**Valid**eyi dünya gözüyle bir daha göreyim, helâllaşayım onunla. Sen beni anlamazsın, ama o **hatun** anlar...

Harti Bey –Derdimi kimselere anlatamam, **Binbaşı Mehmet Bey**. Siz ki *Ertuğrul*’un üçüncü **kaptanı**sınız ve durumu yakından biliyorsunuz...

Binbaşı Mehmet Bey –Görüşlerinizi nasıl takdir etmem, **Harti Bey**... Soydan bir **İngiliz** olsanız bile, bir **Türk**’sünüz bizim kadar...

Harti Bey –İltifat ediyorsunuz, Binbaşı **Bey**... **Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa**’nın hışmına uğradım...” (EF/20)

“**Harti Bey** –**Kaptan**lara sözüm yoktur. Gerek **Kumandan Osman Bey**, gerek her üç **süvari** ve sizler... tecrübelisiniz! Ya gemi? Hint denizlerine nasıl gider bu gemi?

Binbaşı Mehmet Bey –**Padişah Hazretleri**, “Osmanlı **İmparatorluğu**’nun Hint denizlerine ilk defa göndereceği gemi, Allah korusun, yarı yolda kalırsa dosta düşmana mahçup düşeriz!” demişler ve irade buyurmuşlar...” (EF/21)

“**Harti Bey** –Hakikati söylüyorum! siz şimdi sanıyorsunuz ki, beni *Ertuğrul*’un **çarkçıbaşı**lığından aldılar...” (EF/22)

“**Harti Bey** –...Kumandan Albay Osman Bey, **büyükelçi** sıfatıyla Japon **İmparatoru** Meici cenaplarına, Padişahımızın birinci rütbeden murassâ Osmanlı nişanını ve diğer hediyelerini götürecektir, götürmelidir...” (EF/23)

“**Ali Ruhi** –**Katıplığımden** memnun musunuz, Albayım?” (EF/24)

“**Albay Osman Bey** –Telgrafi şöyle yazıverin **Başkatip** Bey!..” (EF/25)

“**Teğmen İsmail Efendi** –...Minberler ancak üç basamak. **Hatibin** elinde bir asâ ve başında bir tül. Bizimkilere benzemiyor.

Ali Ruhi –Camiden çıkınca da ellerimize sarıldılar, hatta en yaşlıları ellerimizi öpmek ve yüzlerine sürmek istediler, **Yüzbaşım**.” (EF/27)

“**Doktor Hüsnü Bey** –Aman, Ali Ruhi Bey, Allah korusun!.. Gemide iki doktoruz. **Kolağası** Yasef **Efendi** ve ben... Size istediğiniz teminatı verebilirim: Ne tifo, ne kolera! Olmayacak şeyleri yormayın kendinize!.. **Konsolos** Sakaf Bey de geldiler.

Sakaf Bey –Haberiniz yok henüz, Ali Ruhi Bey! Albay Osman Beyefendi **amiralliğe** terfi ettiler...” (EF/36)

“**Albay Osman Bey** –Beş altı sene önceki, babasının ani ölümünü hatırlıyor her halde. Babası, Kayseri **mutasarrıfı** Veyis **Paşa** idi... Kayseri mutasarrıfı iken bir gün **hakimin** ziyaretine gitmiş...” (EF/40)

“**Ali Ruhi** –Ediptir, **şairdir**. Mısır'dan Yemen'e gidiyordu. Bindığı gemi yolda fırtınadan battı, boğularak öldü...” (EF/41)

“**Ali Ruhi** –Sizden veya İsmail Efendi'den bir ricam olacak. İstanbul'a döndüğünüzde **muharrir** Ahmet Rasim Bey'i bulunuz.” (EF/42)

“**Ali Osman Bey** –Hong Kong'da ingilizlerden gördüğümüz saygıda unutulmaz, **Süvari** Bey! **Valiyi** ziyarete çıktığım gün, kaleden atılan o toplar...” (EF/45)

“**Osman Paşa** –Tek başıma karar vermek istemem, **Yarbaylarım**! Sizler süvarisiniz ve siz Binbaşı Mehmet Bey!..” (EF/52)

“**Süvari Muavini** –**Kalafatçılar**, **burgucular**, **marangozlar**... ellerinde fener kopan, parçalanan yerleri tamire çalışıyor; **bölük yüzbaşları**, **erler** ve **erbaşlarla** beraber...” (EF/57)

“**Osman Paşa** –Amansız mücadelede yenildik. Üç gündür uyku yüzü görmemiş, yorgun bitkin **levendler**, ümitlerini kestiler...

İmam –Ben geminin **imamı** **Hâfız Ali**! Gece bastırmıştı. Gemi “Fayrap! Fayrap!” diye inliyordu sanki...” (EF/58)

“**Takizava** –Adım Seijiro Takizava! Bir Japon **mühendisiyim**... Gecenin saat yirmi ikisine doğru, kudurmuş dalgaların dövdüğü ve gürültüden hiç ses işitilmeyen Kaşinozaki fenerine yaralı, kanlar içinde, uzun boylu bir adam gelmiş. **Bekçiler** ürkmüşler...”

“**Teğmen Haydar** –Adım Haydar, **Teğmen** Haydar! Ertuğrul gemisinin **fotoğraf memuru**ydum...” (EF/60)

“**Kaşıda** –Köylüyüm, adım Kaşıda! **Aşçılık** görevini ben üzerime aldım...” (EF/62)

“**Hüseyin Efendi** –İstanbul gümrük emniyetinden azledileli iki senem doldu, **Efendi** **hazretleri!**...” (T/225)

“**Derviş Mehmet** –...**Padişahımız Sultan** Murat'ın **validesi** Kösem Sultan'ın ticaretine mâni oldunuz...” (T/226)

“**Tayyarzâde** –İltifat edersiniz, velinimetim!.. Ancak validem **cariyeniz** ihtiyardır...”

Kâhya –Aç **Hatun**, yabancı değildir.

Hüseyin Efendi –**Kâhya**! Derhal en pahalı kumaşlar ve şallar ile bir bohça hazırla, bir kisede altın al, Tayyarzade oğlumun evine götür...” (T/227)

“**Kâhya** –Şehremini’nde Kemânî Osman **dedenin** kahvehanesine git, sor, gösterirler.

Osman Dede –Bre oğlan! Koltuğundaki bohça **ırgat**, **seyis** bohçasıdır. Tayyarzâde beynimizin şanına layık değildir.” (T/228)

“**Veli Ağa** –Yahular! Bre bu, **at uşağına** verilir bohça.

Hüsni Ağa –Yanaşmaya, ırgada verilir... Yanaşma donudur.” (T/229)

“**Tayyarzâde** –...Hüseyin Efendi velinimetim, bohçayı **hazinedarına** hazırlattığını söylemiş idi. **Kâhya ağaya** da benim yanımda tembih etti.” (T/230)

“**Hatun** –Sevmez olaydı! Hakaret etti. Tayyarzâde oğlum dahi Cevahirli Sultan'a **çubukdar** oldu.” (T/234)

“**Osman Dede** –Öyle dimen... Tayyarzâde haysiyetini gözetir bir kişizâdedir. Gerçi **pederi** fakir idi...” (T/ 238)

Yandım Ali –Ben ben Cevahirli Esmâ Sultan'ın sarayında **bahçıvanım**, Gümrükçü Efendi!” (T/240)

“**Derviş Mehmet** –...**Yeniçeri Ağası** dimez mi ki: Yasak çiğneyen efendi, fesadı yüzünden Hakk'ın gazabına uğradı, belasını buldu...” (T/245)

“**Tayyarzâde** –Elbet, söylerim Ağam. Sonra Derviş Mehmet Efendi'yi bulurum. Üzerimde çok hakkı vardır, Gümrükçü Efendi konağına beni o **çırak** etmiştir...” (T/251)

“**Cevahirli Hanım** –Bu tahtı benim ilk düğünümde babam **Vezir** Fazlı **Paşa**, Birinci Sultan Ahmet Han için yaptırmış idi. Tuğrası dahi üstündedir...” (T/255)

“**Cevahirli Hanım** –**Kapıcıbaşıyı** çağırırsınlar!..” (T/261)

“**T. Nuri –Fidan Bacı!.. Fidan Bacı!..**” (B/12)

“**Fidan –Tamam, tamam vereceğim. Çabuk söyle, Murat Ağabeyim geldi, değil mi?**

Fidan –Öyle ya; senin hiçbir şeyden haberin yok. Yaşar Ağabeyim Gülbahar Ablayı kaçırdı.” (B/16)

“**Aliye –Bugün nereye gideceksiniz Selime Bacım?**” (B/41)

“**Murat –Kalktım ana... Babam yok mu?**” (B/45)

“**Çocuk –Baba, denklerin üstüne ben bineyim mi ha?**” (YDİP)

“**Kadın: “Doğru dersin komşu. Ayşe Nine ile Yürek dede kalabalığın içinde görünmüyor.”** (YDİP)

“**Yürekdede –Misafirin böylesi bulunmaz ki. Sanki her biri bir memleketin padişahı gibi. Bence çok değerli insanlar.**” (YDİP)

“**Yürekdede –Bu yoğurdun üstündeki otları da gözenin ayağından kendi topladı, siz gelmeden evvel Ayşe Hatun...**” (YDİP)

“**Baba –Çabuk oğlum, dayına amcana koş. Silahlarını alıp gelsinler. Peşine düşelim şunun.**” (K/71)

“**1. Adam –Gazeteciler, bilim adamları, Hayvanat bahçesi müdürleri, “Hayvanları koruma derneği” genel sekreteri ve hatta “Kedi sevenler derneği kadın kolu başkanı.”** (K/103)

“**2. Adam –Bir merkez karargah kuruldu. Her şey bu merkezin etrafında dönüyor. Simitçiler, kokoreççiler, köfteçiler, ayrancılar, gazozcular, karpuz kavun sergileri, yankesiciler, lahmacuncular, “Buz gibi su”cular, bütün seyyar satıcılar.**” (K/104)

“**1. Kadın –Bu yeni kurulan mahallede kiralar ateş pahası imiş. Bizim Sosyete Osman buralarda bir yerde bir dükkân kiralamış...**” (K/105)

“**Başkan Yardımcısı –Sayın Başuzman, hoşgeldiniz.**” (K/114)

“**Baykuş –Dur evladım, görüyorsun ki maymun ağabeyinle konuşuyorum...**” (YF/25)

“**Babafil –Ah sen misin? Görüyorsun neler yapıyorum. Bir türlü söz dinletemedim karımla oğluma...**

Fatma Aliye –Annem el sürdürmedi, her şey bıraktığın gibi...

Fatma Aliye –Yarın sabah döner, mağazada işbaşı yapmam gerekiyor. Server Paşa'yı yalnız bırakamıyoruz.

Fatma Aliye –Hafta sonları Peyker Kalfa'ya gidiyor artık. Onunla kafa kafaya verip saatlerce eskiyi konuşuyorlar. Oysa bilirsin annem dadılarla, kalfalarla hep bir mesafe koymuş insandır.” (DKB/36)

“**Fatma Aliye** –Çalarım tabii. Sana **Server Paşa** ile **Nerime Sultan**’ın aşıklarının şarkısını çalarım.” (DKB/39)

“**Fatma Aliye** –Hala da hazmedemiyorum. Böyle yetiştirildik biz; işe giderken hala başım önde gidip geliyorum, kendimle boğuşup duruyorum... **Madam Ester** vardı, bilirsin. **Annemler** istememişlerdi **dayımın** onunla evlenmesini...” (DKB/40)

“**Fatma Aliye** –Yok canım korkacak bir şey değil. **Paşa Dedem** uyuyor. Biri geldi. Salonda seni bekliyor. Görünce sevineceksin.” (DKB/51)

“**Karısı** –Şey... Geçenlerde konuşuyorlardı da duydum. Bir **kocakarı** ilacı.

Erol –Söyle **sevgilim**. Ne zaman? Hemen **babama** telefon edeyim. Ne zamanmış?” (DK/14)

“**Fatma** –Hiç merak etmeyin **hanımefendi**.

Ayfer –**Annem** biraz asabidir ama...

Fatma –Eleştirsin. Ne derse desin, “haklısınız **büyük hanım**” derim.” (DK/14)

“**Şaziye** –Hoş bulduk **damat**. Şu bavulları indir bakalım...” (DK/16)

“**Şaziye** –Bırak **kızım** bırak... **Kocan** yalnız mı taşır, hamala mı taşıtır, ne yaparsa yapsın...” (DK/17)

“**Fatma** –Ben de **hizmetçileri**yim. Buyurun efendim, buyurun içeri.

Fahri –Erol'un **kayınvalidesi** mi geliyor?

Fahri –Ben **babası**ym evladım. Siz kimsiniz?” (DK/18)

“**Ayfer** –Annemle ilk defa karşılaşıyorsunuz değil mi? **Annem Şaziye**... Anneciğim işte **kayınpederim**, ama ben ona yalnızca babacığım diyorum. **Fahri Bey**...” (DK/21)

“**Şaziye** –Ay ömürsünüz **Fahri Bey**. Benim **dul** ve yalnız yaşayan bir kadın olduğumu unutmayın.” (DK/26)

“**Şaziye** –Ne kadınlar var efendim, ne kadınlar. Yalnızca Avrupa'da mı? Kocas **kürkçülük** yapan bir **arkadaşım** var. O anlatıyordu. Geçenlerde kadının biri gelmiş kocasının mağazasına bir **kürk** beğenmiş...” (DK/27)

“**Ayfer** –O... Maşallah, maşallah... İki **dünür** karşı karşıya geçtiniz, bizi unuttunuz...” (DK/28)

“**Fahri** –Efendim eve dönüyorum.. Baktım altı yedi yaşlarında bir **çocuk**. İçi süt şişesi dolu bir sepetle kan ter içinde yokuşu çıkmaya çalışıyor... Yukarıdaki **bakkala** götürüyormuş. Düz yolda taşıyorum da yokuşta zorlanıyorum bey amca, dedi. **Ustana** taşıyamadığını söylemiyor musun, diye sordum. “Söylüyorum **amca**, söylüyorum ama nasıl olsa bir enayi çıkar sana yardım eder,” diyor, dedi...” (DK/33)

“**Erol** –Alo **Zeki Ağabey**... Ben Erol... Şu **dekoratöre** de uğrayayım istiyorum. Ayfer mi? Bilmem...” (DK/34)

“**Şaziye** –Dün sabah banyoya girdim. **Kocanın** orada tıraş olduğunu nereden bileyim. Ben kapıyı açar açmaz ne dedi biliyor musun?” (DK/41)

“**Şaziye** –Sen buna evlilik mi diyorsun? **Kuzenin** Aylin'in evliliğini bir gör. **Teyzen** ağzı kulaklarına vararak ballandıra ballandıra anlatıyor...” (DK/43)

“**Fahri** –Efendim bu bir hikâyedir... **Müdür** hayvanat bahçesinde olan tek gorilin geçen hafta öldüğünü, şimdi yenisini bulmalarının imkansız olduğunu anlatmış...” (DK/46)

“**Fahri** –Siz çekilmez bir kadın değilsiniz... Artık gün ışığına çıkmak zamanı, geldi. Oğlunuz ve **gelinizle** tanışmak istiyorum.” (DK/48)

“**Füsun** –Yine Engin gelmiş **anne**, artık Metin eve nasıl gelir, ne zaman gelir kimse bilmez...” (AS/75)

“**Sıdika** –Ah, Füsun ah!.. Keşke **babacığın** yaşasaydı da, kaçamaklarına da razıydım ama?.. Ama, tatlı çocuktur Engin. Onlar Gürol ile beraber üç ahbap **çavuşlar**...” (AS/76)

“**Füsun** –Öğrencilik arkadaşları... Aynı yıl mezun olmuşlar, beraber **yedek subay** olmuşlar...” (AS/76)

“**Füsun** –Ne gezer!.. Niçin evlenmiyorsun diye sordum. “Aman sen de **yengeciğim**,” dedi... **Sıdika** –İlahi muzip çocuk... Anlaşılan çok ince eleyip sık dokuyor. Biraz da nasip be **evladım**.” (AS/77)

“**Ayten** –**Sıdika Hanım Teyze** mi? Ah ne kadar çok sevindim. Gözün aydın olsun. Ne zaman geldi?” (AS/78)

“**Ayten** –Hatice'nin bir **eltisi** var. Psikologmuş. **Doktor Nezihe**. oldukça isim yapmış biri. İşte, sabah sabah randevu almış. Hatice telefonda beklediğini söyleyince, hemen sokağa fırladım...” (AS/79)

“**Füsun** –A! Senin haberin yok. Altı ay Önce **müdür muavini** oldu ya...” (AS/80)

“**Engin** –Siz evlendikten sonra yaşamayı unutmuşsunuz, yaşamayı... **Karılarınız** üzerinize ölü toprağı serpmişler...” (AS/84)

“**Metin** –Bana bak Gürol, dedim: **Amirim** olarak söylemiş olsaydın, baş üzerine der hemen giyinmeye başladım...” (AS/86)

“**Metin** –Bilmem mi? Evet! Elbette bilirim. **Hanımefendi**, arz-ı hürmetler ederim.” (AS/94)

“**Füsun** –Ben demiyor muydum anneciğim? **Komşulara** rezil oldum.” (AS/97)

“**Engin** –**Bekçi** misin sen hemşerim?.. Allah rızası için yardım et...” (AS/101)

“**Sıdika** –İlahi çocuklar! Üçünü de beni iyi dinleyin... Nur içinde yatsın **kocamın** bir sözü vardı...” (AS/114)

“**Hüseyin** –Ah **hanım** ah!.. Biz nerede hata yaptık? Benim oğlum böyle olmamalıydı...” (İA/147)

“**Emine** –Yani bir alemsin **bey**! Sen hiç genç olmadın mı?

Hüseyin –Oldum, ben de genç oldum... Bir güne bir gün rahmetli **babamın** karşısında ayak ayak üstüne atmadım... Bir güne bir gün, **kayın babamla**, **kayınvalidemle** “siz”siz konuştum mu?” (İA/148)

“**Korhan** –**İç güveyden** hallice.

Murat –Yahu nerelerdesin. Geçenlerde **Hüseyin amcaya** rastladım. Askerden geldin. İki yıl oldu...

Murat –Korhan’a bak! Ne biçim konuşuyorsun sen?.. **Emine hanım teyze** söylemedi mi?” (İA/154)

“**Korhan** –...Zaten işim gücüm yok. Muhterem **pederim** de kurtulur böylece.” (İA/157)

“**Murat** –Sen de aç kulağını da beni dinle zırtapoz... **Annem** ve **babamı** hep gözlerimin önüne getiririm...” (İA/158)

“**Murat** –...Hüseyin amcayı, kanlı bir zalim olan **Halet Efendi**'ye benzetmeni yakıştıramadım.” (İA/159)

“**Murat** –Bak bizim şirkette bir **güvenlik görevlisine** ihtiyaç var. Eğer istersen bir form aldırayım, başvur.

Korhan –Yahu bana **bekçiliği** mi layık görüyorsun?

Murat –Bekçilik iş değil mi? İşin iyisi, kötüsü olur mu? Ama sen ille de **genel müdür** olmak istiyorsan, o başka...” (İA/160)

“**Hüseyin** –Hanım, **hanım!** Geleneklerimizde, yüzlerce yıl işlene işlene yüceleşmiş terbiyeler vardır...” (İA/166)

“**Hüseyin** –Sorma be **Sait Usta**, bu tarafa yolum düştü... Dalmışım işte tretuvardan yola indiğimin farkında bile değilim...” (İA/170)

“**Korhan** –Yani ben masanın **konsomatrisi** miydim?” (İA/182)

“**Sait Usta** –Başımla beraber **oğul**. Seni saklarım, yerine ben hapse bile girerim...” (İA/184)

“**Sait Usta** –Benim bir **yeğenim** var. İstanbul Emniyet Müdürlüğü Asayiş Amirliğinde **komiser**. Kardeşi de **avukat**. Hele gel şu dükkânı kapatıp seninle eve gidelim.” (İA/185)

“**Hüseyin** –Uzun hikaye. Bir baba oğluna **kasap Memil**'in gerçek dostu olduğunu anlatıyormuş...” (İA/188)

“**Küçükkoğul** –Ne dersin **ağabey**?” (YA/34)

“**Küçükkoğul** –Yıllar yılı isli, dar odalarda biz oğullarını bekleyip durdu. Sen büyüğümüzün, gel öncülük et, malı mülkü **Kız kardeşe** bırakalım.

Büyükkoğul –Bırakalım **Küçükkoğul**...”

Küçükkoğul –Ağabey, siz önden yürüyün de, ben **Ortancaoğul**'la konuşayım.” (YA/36)

“**Baba** –Baba, **baba...**” Bir kuzuyla baş edemezsin? Tut getir kulağından. Şimdi **Dede**’n gelir söylenir...” (B2/60)

“**Dede** –Sakalı boşuna ağartmadık yavrum, onu da düşündük elbet. **Küçük oğul** bakacak dükkana.” (B2/61)

“**Dede** –...Kuzeye gelip yerleştikten sonra gönlüm bu kızı unutmadı Küçükoğul. Köşe bucakta rastlardık birbirimize, utanırdık **yüz yüze gelmeye...** İşte o kızcağz şimdi **ninendir Küçükoğul.**” (B2/69)

“**Dede** –Deli etme beni **gelin** böyle yapıyorsam onun iyiliği için.” (B2/72)

“**Şoför** –O plan dediklerinde önü atılan kim peki **üniversiteli?**” (ÇK/126)

“**Üniversiteli** –Ne? Ne diyorsun be, **Kamyoncu** sende?

Anne –Padişah Padişah... **Sultan** mıdır, **Padişah** mıdır... “ (ÇK/128)

“**Rejisör** –**Hoca hanım**, haklısınız, açıp dinlemeli... Elimizden ne gelir?” (ÇK/139)

“**Üniversiteli** –Biz evde yedi nüfustuk. **Büyükanne**, **amca**, eder mi onbir nüfus. Ekmeği on bire bölmek ne zordur...” (ÇK/140)

“**Son Ütücü** –**Öğretmen Hanım**, hicran etmeyin Allah aşkına. Hepimiz dardayız, asabımız bozuk. Kimse ne dediğini bilmiyor.” (ÇK/143)

“**Son Ütücü** –...Oğlum, bu adamın elinde ben ömür tükettim, acı çektim. Ne kız oldum, ne **gelin**. Son ütücü olman sana son sözümdür.” (ÇK/146)

“**Sanem** –**Baba...** Lütfen bana numara yapma. Dilinin altındaki baklayı çıkar.

Cemal –Off! **Annen** olacak, boyalı kukla geldi bara.” (V/10)

“**Harun** –**Babam** “Reno” Derma köyündeki askerlerin **komutanıdır**.

Haberci –Efendim. **Beylerbeyinin** askerleri geliyor. Sanırım **İmparatorun Fermanı**’nı getiriyorlar.

Kabay –Derhal **karşılama ekibini** gönderin.” (DK2/18)

“**İlya** –Derna köylüleri bu meydanda toplanma sebebiniz, **Anut imparatoru Ricardo**’nun fermanıdır... Sizi dinlemeye davet ediyorum.” (DK2/20)

“**I. Asker** –İns nehrinin kıyısına **prenses Anji** adına saray yapılacaktır.

Rone –Beylerbeyinin ordusunda **yüzbaşısınız**. Askerler sözünüzü dinler.” (DK2/21)

“**Miro** –Ben doğduğumda bu topraklarda büyük bir savaş vardı. **Babam**, **amcam**, **dayım** bu topraklar için savaşırken öldüler...” (DK2/22)

“**Mustafa** –**Baba** tren geliyor, baba tren geliyor.

Mustafa –Hoş geldin **Hakkı amca**. Ama boş geldin...” (BG/51)

“**Kemal** –Mustafa gel, **annene** yardım et.” (BG/53)

“**Selma** –Hoş geldin **Nuran teyze**.” (BG/56)

“**Mustafa** –Benim yanımda kal **Sakine Abla**. ” (BG/61)

“**Demet** –Bak **ağabeyim** de burada. Yemeğe seni bekledik. ” (ES/21)

“**Şükran** –**Nazmiye Hanım**, çarşıdan üç dört kilo tavuk ciğeri al, yoksa üç dört tavuk al olur mu?” (HS/36)

“**Şükran** –...**Tekstilci Arif Silahtaroglu**’nun dul kızı, kırk iki yaşındaki **Şükran Hanım** vesair...” (HS/37)

“**Özlem** –**Anne** yani pes! Bunu en saflar bile söylemez. ” (HS/41)

“**Şükran** –**Üzeyir Efendi!** **Üzeyir Efendi!** Buranın bakıcısı. Bize kapıyı açar mısın?” (HS/44)

“**Üzeyir** –Allah'a şükür. Çok iyi Allah sizden razı olsun. **Hanım**la çocuklar köydeki tarlayı almışlar, evin tamirini de bayağı kolaylamışlar...” (HS/45)

“**Şükran** –Yok canım, onun da bana çok iyilikleri oldu... Şimdi **karısı, kızı, damadı** köydeki evlerini tamir ettirip büyüttüler...” (HS/46)

“**Şükran** –Hiç bilmiyorum. Eskiden **Rüstem amcalar** otururdu, sonra da ben evlenip gittim...” (HS/48)

“**Şükran** –Bak, **kaptanla** konuştum. Çocuk kan davasından belaya düşmüş, kendi kendini korumak için iki kişiyi vurmuş dedim.” (HS/58)

“**Neşe** –**Serap**’ın annesi yani **üvey annesi** öldü. ” (HBT/71)

“**Serap** –...Sonra baktım yukarıdan **İnci Hanım** iniyor. Yüzü dehşet içinde. Meğer önce ona gitmişler, sorguya çekmişler. Esasında bakarsan kömürlüğe en çok **kapıcı**, ben bir de **Melahat**’ın **kiracısı** iniyor. ” (HBT/73)

“**İnci** –Burası altı daireli apartman olduğundan yönetici zorunluluğu yok... Ama **yönetici** gibi hareket edip apartmana yardımcı olmaya çalışıyorum.

Komiser –En yukarıda **Hüsnü Bey** ile karısı ve oğlu oturuyor değil mi?” (HBT/75)

“**Komiser** –**Damadın** iş adresi, telefonu var mı sizde?” (HBT/77)

“**İnci** –Vallahi kimsenin hele de ölmüş gitmiş bir kadının arkasından konuşmak istemem. Bana da **kız kardeşi** söyledi...” (HBT/79)

“**İnci** –Valla ben o şokla hemen içeri girdim... Bazen **Hamiyet**’i görürdüm, “**Osman ablamı** gara götürdü, yok bilmem nereden alacak,” gibi şeyler söylerdi...” (HBT/98)

“**Murat** –Neyse **anne** olan oldu artık ne yapalım...” (K2/109)

“**Anne** –...Hatta şey derim, **gelinim** zaten bana bunak muamelesi yapıyor, **oğlum** aman onun diline düşürme beni deyip kendimi acındırırım. ” (K2/112)

“**Ercan** –(Telefona) “**Abicim kankam** diye çağırdığın adam iki biradan sonra saçma sapan konuşmaya başladı...”

Ercan –*Pardon canım... Annemlere gidiyoruz. Özlemiş kadın. Haftasonu atlayalım gidelim dedik...*

Ercan –*E ben mi emzireceğim çocuğu?*

Aysel –*Bağırma ya!.. Bak uyandı çocuk... Ediz oğluşum... Baban sinirlendi bağırdı...*

Aysel –*...On beş yıl raliciler gibi araba kullan, şimdi de arka koltukta damızlık inek gibi süt sağ...* ” (Y/1)

“Thelma –Anne!” (Y2/3)

“Melinda –*Bu büyükannene ait taç ve eldiven.*” (Y2/4)

“Thelma –Babamın neden öldüğünü de hiç anlatmadın?” (Y2/7)

“Thelma –*Yine ne buyurdunuz vaiz hanım.*” (Y2/8)

“Thelma –*...Günlerce Metris’in önünde yattığını neden söylemiyorsun? Anneannemin insan içine çıkamadığını....*” (Y2/18)

“Thelma –*Elbette... Burayı çok özleyeceğim. Adidas’ın cenazesini anlatıp duran kabadayıyı. Hatice abla diye bağırp duran deli kadını. Tavukla define arayan tamirci çocuğu. Köşe başındaki dervişi... Urfalı falcı çocuğu...*” (Y2/19)

“Adam –*...Çok sonraları nerede bir öğrenci görsem, hep durdurup onu, bir şeyler söylemek isterdim... Öğretmenini dinleme!.. Hayat alfabe değil, dört işlem değil. Onun için boş ver dinlemeyi...*” (YE/2)

“Adam –*Kardeşim... uzun yıllardır söz etmedim ondan... Annemle babam çok günahkârdılar çok...*” (YE/3)

“Adam –*...Kısa yaz gecelerinde balkonunda oturup kocasını bekliyordu...*” (YE/7)

“Ank –*Evet, evde yaşlı bir annem var.*” (Sİ/6)

“Çiçek –*Annen baban iyiler inşallah?*” (M/8)

“Çiçek –*Cama çıktım ben, çıkmaz mıyım! ...3. Kattaki teyzeyi gördüm. Çiçeklerini sularken selamlaştırdık hep...*” (M/50)

“Esin –*Anne deyince bir kötü oldum. Ben anne olacaktım gerçekten biliyor musun?*” (AB/33)

“Sunucu –*...Müge Hanım hoş geldiniz. Hayatımıza adeta bir “sürpriz” gibi girdiniz.*

Müge –*Evet. Öyle odamda bir yerde duruyordu. Yayımlamak gibi bir derdim yoktu. Kendimi yazar olarak da görmüyordum.*” (L/2)

“Müge –*Ne demek n’oldu? Anne seninle aynı şeyi izlemedik mi?*” (L/3)

“Müge –*Babamı falan öldürmedim. Saçma sapan konuşma.*” (L/5)

“Özlem –*Ablan nerde kaldı? Arasana.*

Özlem –*Yarın değil. Bugün önemli. Abinin doğum günü.*” (L/11)

“**Özlem** –**Amcanların** orası. Hani eski evlerinin orda bir park vardı. Sen hep ağlardın oraya gidelim diye.” (L/26)

“**Özlem** –Mehmet. Eski **kocam**.” (L/35)

“**Karin** –Süha **Bey**? Karin ben.” (K3/7)

“**Yura** –Evet, ilanı veren **Tarım Bakanı**’ymış.

Yura –...Ben şehre geldim. Kardeşim orada kaldı. Hâlâ **teyzesinin** yanında. Ama burada kimsem yok. ...

Karin –**Anne, baba?**” (K3/8)

“**Süha** –Profesör, doktor, avukat, köşe yazarı ve **gurme, hanımefendi** Charleen!

Karin –Hoşgeldiniz **madam**.” (K3/35)

“**İkinci** –**Abi?**” (K3/41)

“**Yura** –En azından **teyzeme** telefon etseydim.” (K3/44)

“**Şelale** –...Bu kalede **baba kral, kraliçe** ve **prens** yaşamış. Üçü birden coşku ve mutlulukla oturmuş her gece akşam yemeğine...

Şelale –...Neriman **teyzeni** duydun mu? Hatırlıyorsun değil mi? Baban varken sık gelirlerdi...” (KKBT/3)

“**Kadife** –Nereye geldim ben? Aaa, **Şelale Hanım**... Neden şaşırdıysam.” (KKBT/4)

“**Şelale** –...Balayına Alanya’ya gitmiştik, oradaki **ahbapları** bizi bir sahil gazinosuna götürdü...” (KKBT/7)

“**Şelale** –...Celal Bey fabrikada **güvenlik müdürü**ydü, belinde hep silahı olurdu, silahtan uzak dursun diye gofret verirdik.” (KKBT/9)

“**Şelale** –Bir sandalyede oturuyordu, iki tane rakı bardağını birbirine vurup duruyordu. **Amcası** onu uyarıyor ama devam ediyordu...” (KKBT/20)

“**Adam 1** –Türkiye’ye selamlar **Kadife yenge**.

Adam 2 –**Abla** bizim için bir çiğ köfte ye.” (KKBT/38)

“**Hortlak Kız** –...Bu dört günde beni gören dört kişi hastanelik oldu... Ama hemen hepsinin saçı beyazladı. En çok da **babamın**...” (HKH/2)

“**Hortlak Kız** –Babamdan ümidi kesince, bana yardımcı olabileceğini düşündüğüm ikinci kişiye gittim. Edebiyat öğretmenim. Yani Murat **Hoca**...” (HKH/3)

“**Hortlak Kız** –...Kimilerinde İngiltere **prensesi**ydım... kimilerinde ünlü bir şarkıcıyım, turnelerle bütün dünyayı gezerdim. Bazen bir **ev hanımı**ydım...

Hortlak Kız –...Bazen de **iş kadını** olurum. Topuklu ayakkabılarım, fönli saçlarımla bir plazada çalışırdım...” (HKH/6)

*“**Hortlak Kız** –Kudret’le tanıştığım gün on altıncı yaş günümdü. **Annem** beni kuaföre götürmüştü...” (HKH/7)*

*“**Hortlak Kız** –...Annem çocukken şiddet görmemiş, babası, yani **dedem** anlattığına göre çok sakın, iyi bir adammış...” (HKH/10)*

*“**Hortlak Kız** –Babamın bu konudaki en büyük dayanağı, annemin büyük **halası Meziyet Hanım**’dı...” (HKH/11)*

*“**Hortlak Kız** –...Sakalları bu sürede pekala uzamış olabilirdi. Fatih’in babası milletvekiliydi...” (HKH/21)*

*“**Ses** –...**Kız kardeşin**, senin yüzünden öldü... **Çiçek**’i sen öldürdün...” (HKH/27)*

*“**Gönül** –**Ev hanımıyım**. Bir evin bir hanımı. Ama daha önceyi soruyorsan...” (GKA/5)*

*“**Gönül** –Annesine felç geldi. Ayşe **Teyze** rahmetli olduktan sonra, Rüstem iyice garipleşti... **Rüstem** –Tabii! **Üvey kardeşler** sevilir...” (GKA/10)*

*“**Kadın** –...İki yan sandalyede oturan **kayınvalidemle** göz göze geliyorum. Birbirimize gülümsüyoruz. Karnım gurulduyor...” (BBKKA/1)*

*“**Kadın** –Kendime geliyorum. **Annem, babam, kocam** hepsi yanımda. Ameliyat başarılı geçmiş...” (BBKKA/2)*

*“**Kadın** –Kayınvalideme gidiyorum. **Eltimle** oğlu da geliyor...” (BBKKA/3)*

*“**Erkek** –Girebilir miyim, **bayan**? Kısa bir süre için de olsa, çok kısa bir süre de olsa girebilir miyim?” (BH/1)*

*“**Kadın** –Girdiğinize göre hiç olmazsa **babamı** tanısaydınız. Ya da **amcamı**, ya da **dayımı**...” (BH/2)*

*“**Kadın** –...Bana bir ay kadar önce, bizim aşağıdaki **bakkalın çırağı**, beni bir bayın aradığını söylemişti...” (BH/4)*

*“**Erkek** –...Karıları bile onlardan, bizim doktor diye söz eder ya da bizim **başkan**...” (BH/5)*

*“**Kadın** –Evet, evet. Bir arkadaşım vardı, nişanlanmıştı da sormuştum ben de kiminle diye. Sözcüklerin üstüne basarak, bir **demir döküm uzmanıyla**, demişti.” (BH/6)*

*“**Taksici** –Nereye gidiyoruz **abla**?” (AHŞBBY/5)*

*“**Aziz** –Alo! Buyurun **şefim**.” (AB/7)*

*“**Umay** –**Cerrahin** bilmesi gerekmez.” (AB/27)*

*“**Okan** –**Abla**?.. Bu gerçekten sen misin?..” (AB/28)*

*“**Celil** –...Örtüyü takman olsun, havluyu sermen, koltuğun boyu. **Çırak** değilsin, **ustasın**.” (11’11/3)*

*“**Celil** –Tövbe de. Farklı mı düşünüyoruz? **Albay** masaja geldi mi?” (11’11/4)*

*“**Önder** –Sağol **abi** sıhhatler olsun.” (11’11/5)*

“Dominic –Vekillere bahsettim de senden... Başkana buranın düzgün bir yer olduğunu, benim de senin müşterin olduğumdan bahsettim.” (11’11/26)

“Nadir –Ucube senin soyundur it! Annem ulan o benim. Annem!” (11’11/43)

Geçmişten günümüze radyoda oynanan piyeslere bakıldığında geleneksel akrabalık adlarının yerine daha modern unvanların kullanıldığı görülmektedir. Unutulan mesleklere, değişen ekonomik faaliyetlere bağlı olarak mesleki unvanların değiştiği ve buna bağlı olarak farklı unvanların kullanıldığı görülmektedir.

4.1.2.4.2.4. Bitki ve Hayvan Adları

4.1.2.4.2.4.1 Bitki Adları

Çalışmamızda tespit edilen unsurları geçmiş ve şimdi olarak değil de köy ve şehir hayatı olarak değerlendirmek daha doğru bir tespit olacaktır. Özellikle köy hayatını konu alan oyunlarda çeşitli bitki isimlerine yer verildiği ve bu bitkilerin kısmen unutulmaya yüz tutmuş bitkiler olduğu görülmektedir. Piyeslerde yer verilen bitkilerin kullanım alanları çeşitlilik göstermekle birlikte halk hekimliği, yiyecek-içecek, ağaç ve çiçek adları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu başlık altında tespit edilen unsurlar daha çok köy hayatını konu alan oyunlardan belirlenmiştir:

Halk hekimliği ile ilgili olanlar:

“Büyük Amca –...Ben orda hemen iyi olurum. Filiske suyu kaynatır içerim, nane kaynatırım, merdeç kaynatırım, bunlar mideye birebir gelir...” (BA)

“Dede –Tamam. Şimdi beni iyi dinle bu bitkinin adı Runa. Kırmızı çiçeklerini hayvanlar çok sever. Özellikle tavşanlar hamile kaldıklarında yerler. Yeşil yaprakları zehirlidir. Hayvanlar yeşil yapraklarını yemezler...” (DK2/17)

“Gülderen –Yatmadan ılık süt içseniz veya anason kaynatsanız? İyi gelir derler ya.” (HS/56)

“Şükran –Ilık süt, adaçayı, melisa, yürüyüş, kitap, banyo hepsini denedim. Artık uyku hapi kullanıyorum...” (HS/56)

“Charleen –Zamanı. Tecrübe ederek yavaş yavaş öldürmeli. Hintyağı otu iki günde öldürür...” (K3/46)

Yiyecek ve içecek ile ilgili olanlar:

“**Baba** –On beş yıl önce köye gittiğimde, o zaman bir **ısırgan** köftesi yapmıştı. Hala tadı damağımda.” (BA)

“**Büyük Amca** –...Unutuyordum, size kabak getirdim. **Su kabağı**...” (BA)

“**Rehber** –Bir kısmı muz, bir kısmı **Hindistan cevizi**dir.

Rehber –...**Ananas** diye bir meyva yetişir ki hem de çok lezzetlidir, hem de çok bol. Muhakkak alınız!” (EF/29)

“**I. Adam** –Tabii **kuzukulağı** da topla, **mantarda** topla, **ışkında** topla... Sen beni lafa tutma da al şu ipin ucunu bakayım...” (YDİP)

“**Ayşe Nine** –Bak neler buldum gözenin yamacında. Mis gibi yaban **teresi**, **ısırgan otu**, **kuzukulağı**, üç de kocaman **mantar**.” (YDİP)

“**Serap** –Akşam beş gibiydi sanırım, kapım çalındı. Ben de tam köpekleri yıkıyorum, bir taraftan da sobayı yaktım **kestane** pişiriyorum...” (HBT/73)

Ağaçlar ve çiçeklerle ilgili olanlar:

“**Kadın** –Biri geliyor; kim acaba?.. Aman bu **çalılarda**... Yol üstünü büsbütün kapadı; görebilirsen gör...” (Y/83)

“**Neslihan** –...Çeşmenin yanındaki **kavak ağacı** bu alacakaranlıkta daha uzaktaymış gibi görünüyor. Dallarının gölgesi sanki gölün **sazları**, **kamışları**ymış gibi...” (Y/91)

“**Mehmet** –Sanatoryum güzel halbuki... **Çamlar** güzel! **Çimenler** canlanıyor.. **Papatyaları** da seyretnem saatlerce; kitap da okusam, hep bir hesap!..” (BMİ/37)

“**Ayşe** –Kırmızı kiremitli, beyaz badanalı evimiz olacak... Bahçemde **leylaklar** ve **güller** açacak... Bir de **mavi mineler**...” (BMİ/45)

“**Adam** –Balkondaki **sarmaşık gülleri** duruyor mu?” (BYS/54)

“**Davacı** –Taç yapraklılar, taç yapraksızlar, **okaliptüsler**, **çamlar**, **zeytinler**, **çınarlar**...

“**Davacı** –Geçiyorum Sayın Yargıç... **Çalı süpürgeleri**... İnsanların hepsinden ve tüm çağlardan davacıyız.” (SBV/138)

“**Davacı** –En sonda bir dipnot var sayın yargıç. Ayrıca yazılmış. **Gülün** yakınması...” (SBV/139)

Reklam Spikeri –Gülsev Kremleri. Gülsev kremleri çiçek tozlarının buğusunu, **güllerin** çiğ damlalarını yüzünüze taşıyacaktır...” (SB/115)

Büyük Amca –...Karadağ şimdi **gelin çiçekleri** ile dolu. Sonbaharın gülü derim ben onlara...” (BA)

Büyük Amca –**Funda güllü** gibi kokuyor kızım.” (BA)

Büyük Amca –Buna biz **Arsız kız**, deriz. Amma bir açtı mı konu komşu görmeye gelir. Bir kırmızı açar ki... Çok gül resmi gördüm, ama hiçbir gerçek **gül** değil...

Büyük Amca –İnsanın canı gül koklamak istese, **şebboy** koklamak istese... Şöyle bir **çimenlere** uzanmak istese... ” (BA)

Büyük Amca –Hiç kırlara çıkarıp taze **ot** yedirmezler mi? **Çalı dibi** yedirmezler mi?..

“**Kız** –Anne şu **karanfil** resimlerinin güzelliğine bak...” (BA)

“**Büyük Amca** –Çok gezdim kentte o tohumu bulmak için... Kırmızı kırmızı açar, papatya gözlü kızım. **Papatyaya** benzer ama papatya değil. **Çıtırığa** benzer ama çıtırık renginde değil. Yılda bir ay küser, sonra barışır insanlarla...” (BA)

“**Oki** –Biz de şehitlerin ruhlarının istirahatı için, mezarlarına **sakaki** dalları koyduk...” (EF/67)

“**Oki** –Ben bir Japon köylüsü. Onlar gitti. **Bambular, kirazlar, krizantemler, sakaki ağaçları** yeniden çiçek açtı. Bizim büyük şairlerimizden biri öyle demişti: “Ruhlara kurulan sofra / Ortadan kaldırıldı mı/ Oda gene aynı oda.” (EF/68)

“**Osman Dede** –...İleride, cumbalı tahini boyalı evdir. Önünde mor **salkım ağacı** vardır...” (T/229)

“**Murat** –Olmaz Fidan... Üzümler **teveklerde** kalmış... Toplamak lazım.” (B/69)

“**Yürek Dede** –Haklısın. Zaten öğle namazı vakti de gelmiş. Şu **ıhlamur ağaçlarının** eteğindeki düzlükte kuralım mı çadırı?” (YDİP)

Alaaddin –O da nesi? Karşımda bahçe içinde yüzme havuzlu, üç katlı bir villa!.. Vay anacığım, bahçede **manolya, mimoza ağaçları**. Tam benim istediğim gibi.” (BL/42)

“**Alaaddin** –Hadi benim eve gidelim. Mis gibi **manolya** kokusu burnuma doluyor. Şu **gelin zambaklarına** bak, Fethullah. Sıra sıra balkonun altında. Kör olma emi; kameriye de ki kafese papağan da koymuşsun.” (BL/43)

“**Fatma Aliye** –Bahçeye bakıyordum. Biliyor musun, yıllardır bu bahçeye hiç bakılmadı. **Yaban otları** sardı her bir yanını. Bir bahçevan tutsak diyorum. **Aykırı otları** temizlese fidanları budasa. Bahçeleri ot bastı yazık!” (DKB/35)

“**Talia** –Eskiden ne güzeldi bu bahçe. Aa! **Erik ağacı** yok.

Fatma Aliye: –Kestirdim kurumaya başlamıştı. Erik ağacı **çınar ağacı** gibi değildir. Daha dayanıksızdır.” (DKB/38)

“**Şaziye** –Bakımsız kalmış **çiçekler**. Anlaşılan size çeki düzen vermeye bahçenizden başlamalı.” (DK/20)

“**Murat** –Hey gidi Korhan hey!.. Ne yazık ki **kabak çiçeğinin** ömrü birkaç saattir...” (İA/159)

“**Küçükoğul** –Ağabey saklamaya ne gerek, anamızdan kalan mirası bölüşmek için gidiyoruz baba evine... Köyde iki ev, iki tarla, elli kadar da **kavak ağacı**... Anamız rahmetli istemezdi satılmasını ya, elden ne gelir.” (YA/35)

“**Dede** –Harun şu iri gövdeli **çınar ağacını** görüyor musun?” (DK2/17)

“**Aysel** –...Ohh mis gibi koktu... Ne ağacı bu ya? Mis gibi koktu, **ıhlamur** mu? **Söğüt** mü? Bir **çamı** biliyoruz. Ağaçları öğrenmek lazım...” (Y/5)

“**Adam** –**Erik** zamanı... Ağaçlar çiçeğe durdu...”

Adam –**Kardeşkanı** diye bir ağaç var bu dünyada. Bilir misiniz, kıpkırmızı akar özsuyu. İçen iflah olmaz...” (YE/2)

“**Adam** –...Cenazesinde sokaklarda takılıyordum, yetişemedim. Bir **çınar** altında yatıyor şimdi...” (YE/5)

“**Murat** –Evet. **Çiçek** dikiyordum.” (Sİ/3)

“**Şelale** –...Bir denizin sesini pek net hatırlarım bir de başımızın üstündeki **asmalığı**... Ha bir de kargılar vardı. Sizin **bambu** dediğiniz şeylere biz yıllar önce kargı derdik...” (KKBT/7)

“**Kadın** –Hiç, hiç! Ne şu, ne bu, hiç! Gece de değil, gündüz de! Ne öyleyse? Hiç! **Sardunya** da değil **menekşe** de!..” (BH/17)

4.1.2.4.2.4.2. Hayvan Adları

Türk kültür hayatında önemli bir yere sahip olan hayvanlar çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Yıllarca ekonomik faaliyetlerde ve ulaşımda kullanılan hayvanlar Türklerin var olma mücadelesinde önemli roller üstlenmiştir. Hayvanların varlığı efsanelerde, destanlarda, masallarda, halk hikayelerinde ve çeşitli inanışlarda karşımıza çıkmaktadır. İslamiyet öncesi Türk inanışlarında da hayvanların önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu inanışlarda ve destanlarda geçen ifadelerle baktığımızda Türk soyunun hayvanlardan türediği kabul edilmektedir. Türk kültüründe hayvanlara verilen değerin sonucu hayvanlar kutsal olarak kabul edilmiş, gerek bayraklarında gerekse de armalarında çeşitli hayvan figürlerine yer verdikleri bilinmektedir.

Çeşitli metin türlerinde karşımıza çıkan bu hayvanlar, kahramanlarımızın bazen yol arkadaşı bazen yardımcı bazen de kurgunun içinde ana karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. “Türklerin yol göstericisi, ordularının önünde yürüyen kılavuz olarak görülen kurt, tarih boyunca Türklerin en büyük destekçilerinden biri olan at, Türklerce kutsal sayılan geyik,

Türklerde de gücün ve liderliğin sembolü olan aslan ve Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan, 24 Oğuz boyunun sembolü kuşların ve diğer bazı hayvan adlarının kişi adı olarak kullanılması Türk kültüründe eskiden gelen bir gelenektir” (Şenel ve İlhan, 2008b: 322). Hayvanların Türk kültüründeki yeri yadsınamayacak kadar önemlidir. Tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir:

“**Burhan** –Kör karanlıkta kalkmışsınız ya! Gece de tahta kurusundan uyuyamadım bu evde!

Ahmet –Bir gün bizim **düldül** ile çeşme yolunda gidiyorduk. Biliyor musun ne oldu bey abi?..

At birden bire parlamaz mı...” (PEK)

“**Burhan-Feriha-Seniha** –Tahtakuruları... **Hamam böcekleri... Örümcekler... Burda tabutta gibi yaşıyoruz!**” (PEK)

“**Kadın** –...Git hadi, sür şu **koyunları** içeri... Şöyle gidelim, bunları ağıla sokuvereyim hele...” (Y/84)

“**Baba** –Yine öyle söylüyorsun; artık bilmiyor değilsin ki, babam istemedi işte. **Davarın** bir tekini bile satırmam, dedi.” (Y/97)

“**Adam** –...Gece gündüz başını beklediğin şu avuç içi kadar toprağı bir çift **öküzle** sürüp durmaktasın... Yassıkaya’ya bostan ekersen kavun karpuzun yağmalanmasından, **karga** ve **kartalların** delip geçmesinden korkarsın...” (Y/98)

“**Anne** –Bu zavallı **kanarya** balkonda pek öksüz kalmıştı.” (P)

“**Adam** –Bıkmıştım... Sabahleyin gün doğmadan köşkünden çıkar, saatlerce **at** koştururdum... Bir kulübem vardı, sahilde **balık** tutardım.” (BYS/24)

“**Uşak** –Bu sabah taze **levrek** geldi efendim.” (BYS/55)

“**Mehmet** –...**Akbalalar** ha, pis **akbalalar**... Leş **kargaları**! Burası cehennem öyle mi, kör kuyu... İğneli fıçı!” (BMİ/12)

“**Lerzan** –Ah sevdim **martı** olmayı, çok sevdim” (BMİ/29)

“**Kadın** –Ne güzel... Hoş demek istedim yani. **Kuşları** çok severim. Niçin gelmiyorlar?

Davacı –Bizler aşağıda imzaları olan omurgalılar, omurgasızlar, memeliler, memesizler, sürüngenler, **kuşlar, böcekler, ağaçkakanlar, balıklar**...

Davacı –Peki Sayın Yargıç. Bir de tarafsız var... **Tilki**...(SBV/138)

“**Başkan** –Bu şimdiye kadar denediklerimizin en akla yatkını. Düşünsene, **arı** temizliğin simgesi değil mi?..” (BÇKF/154)

“**Ali Ağa** –Canım, **kıratın** ayağına nal çaktıracacağım.” (BMS)

“**Eroğlu** –Aaa, benim **kısrağı** yorma çok. Senin elinden az çekmiyor hayvancağız.” (BMS)

“**Eroğlu** –...Nikahımız kıyıldığı gün burma boynuzlu **koçumu** yaldızlatıp yoluna kurban edeceğim senin.” (BMS)

“**Büyük Amca** –Erken kalkıyorum evlat.. Bir türkü ben tutturuyorum bahçede, bir türkü **bülbüller** tutturuyor...” (BA)

“**Büyük Amca:** –**Kanaryaya** benzemiyor. **Tibili kuşuna** benziyor. Ama gerçek kuş sesi olmadığı belli... Kuşun sesi yumuşak olur kadife gibi.” (BA)

“**Büyük Amca** –Yok be evlat... Tutup da **inekler** sütlerine kendi hile yapmıyorlar. Aha bu kentteki insanlar yapıyorlar zahir...”

Erkek –Amca! Amca bak, **keçiler**...

Erkek –Şu yanda da **aslan** var. Görmek ister misin?” (BA)

“**Büyük Amca** –Olmalı canım. **Horoz** olmalı ki sabahın tadı çıksın. İlk horozlar ötsün uzun uzun. Onun ardından **serçeler** bağırsınlar, cıvı cıvı. **Kumrular** onlara karşılık versin; sabah oldu, sabah oldu diye. **Bülbüller** dile gelsin. Her yanı sabahın kokusu bürünsün...” (BA)

“**Baba** –...Yok canım sakası için. **Sakası** on beş gündür hastaymış...” (BA)

“**Büyük Amca** –...Sonra beni özlemiştir **tavuklarım**. Hele **karabaş**, kimbilir nerden kokumu alıp havlamaya başlayacak...” (BA)

“**Şâpur Çelebi** –...İki yüz altınım oldu, bir **beygir** aldım, tacirlerin hareketini bekliyorum...” (ŞÇ/139)

“**Abdulgani Hoca** –Benden oğlum Şâpur’a selam söyle!.. Binmesi için de güzel bir **deve** vereceğim...” (ŞÇ/141)

“**Hârunnurreşît** –...Altıncı gün güneş doğmadan iki üç saat evvel kırk **katıra** Kâzerun malları yükledip şehrin dışına göndereceksin!” (ŞÇ/150)

“**Şâpur Çelebi** –...Mektubum ve kervan sana vardığında, gönderdiğim **ata** binip hediyeleri Halife Hazretlerine götür; çünkü kendileriyle eski aşinalığımız vardır...” (ŞÇ/151)

“**Rehber** –Seylan adası verimlidir, lakin halk sebze yetiştirmez. **Koyun** yok gibidir, **tavuk** vardır...” (EF/29)

“**Sinan Ağa** –Sabah şerifler hayrolsun, Gümrükçü Efendi! **Beygiri** dörtlale sürdüm, geldim!” (T/243)

“**Kara Rüstem** –Haydi, şimdi varıp **koyunları** ahıra alalım... Sonrada sen git,bahçenin suyunu kes...” (B/33)

“**I. Adam** –Hadi bakalım. Yine yayla yolları bizi bekliyor... Oğlum, tut şu **katırın** yullarını da bende şu bakır kazanın ipini iyice bir sağlamlaştırayım.

I. Adam –Olmaz oğlum olmaz... Sen kardeşinle beraber **eşeğe** binersin.

Çocuk –Tamam o zaman. Peki küçük **sıpamızda** yaylaya gelebilecek değil mi baba?

Ayşe Nine –Biz de üç **deve** alacak para ne gezer yavrum...” (YDİP)

“**Aslan** –**Tilki** değil mi şu? Ta kendisi.” (K/57)

“**Sincap** –Aman **tavşan** kardeş, başına iş mi açmak istiyorsun?

Tavşan –Siz **sincaplar** ne kadar da korkaksınız. Bacaklarıma güvenirim ben...

Tilki –Aynı düşünceden hareket etmiş olmalıyız ki, sizi de bir **katırın** üstünde görüyoruz.

Tavşan –Doğrusu ya **maymun** kardeş, daha bin yıl yaşasam, böyle bir şey göreceksin deseler inanmazdım: **Eşeğe** binmiş bir **tilki** ile **katıra** binmiş bir **aslan**...” (K/59)

“**Aslan** –Şimdi bir solukta oraya kadar gidersin, iki üç **tavşanla** birkaç **tavuk** getirirsin.

Şöyle hafif bir yemek hazırlarsın bana. Olmaz mı?”(K/68)

“**Tilki** –Kümes **tavşan** ve **tavuklarla**, **hindi** ve **kazlarla** dolu...” (K/70)

“**Tilki** –Hem silahlanmışlar, hem de önlerinde bir sürü **köpek** var. Aman efendim, her şeyi bırakıp buradan kaçalım.” (K/73)

“**4. Adam** –Aman Allah'ım, ellerim titriyor. Tüfeği kaldıramıyorum. **Ayıya** nişan almak bundan kolay.” (K/75)

“**Aslan** –Biz **karınca** mıyız aziz dostum, önceden hazırlayıp yarına saklayalım...” (K/80)

“**Tilki** –Ve işte ahırlar. Şurada açık bir kapı var. Ve işte süt sağan bir kadın. **Keçi**yi bir ürküttüm mü tamam. Kovanın kulpunu boynuma geçirdiğim gibi, haydi yola.” (K/81)

“**Tilki** –Uzakta hayal meyal bir geyik görüyorum. Ona doğru koşuyor. **Geyik** onu fark etmedi daha ve fark etti. Kaçıyor, kaçıyor...” (K/88)

“**Aslan** –...Şunu unutma, kendini bırakmamalısın. Yoksa buralarda kalırsın **akbabalar** parçalar seni.” (K/133)

“**Baykuş** –Biz **baykuşlar** ormanın en sessiz hayvanlarıyız, ama her şeyden haberimiz olur.

Tilkinin kolu kırılmış. Bir **tavşanın** arkasından koşuyormuş. Ayağı bir dala takılmış. Soluğu hayvan hastanesinde almış.

Baykuş –**Maymun** kardeş, haberleri hep benden dinlersin. Oysa dolaşmadığın yer yok...

Maymun –Aman ne güzel. En sevdiğim hayvan **fildir** benim. Tabii iyi filleri severim ben...” (YF/26)

“**Baykuş** –Hey, **sincap** kardeş, ne zamandan beri buradasın?” (YF/27)

“**Sincap** –Olmaz olur mu? Bütün hayvanlara var. **Aslana**, **kaplana**, **tilkiye**, **eşeğe**, **katıra** bile. Hatta köstebeklere bile yazmayı unutmamışlar.” (YF/35)

“**Sebati** –Bir kanarya bu hanım. Hem de eşi emsali görülmemiş bir **kanarya**.” (KKT/25)

“**Sebati** –Aman Tanrım. Siz yoksa bir **papağan** mısınız?” (KKT/27)

“**Alaaddin** –Hadi benim eve gidelim. Mis gibi manolya kokusu burnuma doluyor. Şu gelin zambaklarına bak, Fethullah. Sıra sıra balkonun altında. Kör olma emi; kamariye de ki kafese **papağan** da koymuşsun.

Fetullah –Beğendiğine memnun oldum. Gel bu gece senin evde biraz dinlenelim. Ben süs havuzundaki **balıklara** ekmek filan atarım. Sonra planlar yapacağım.

Alaaddin –**Kuşlar** ötüyor. Bahçeye sofra kurulmuş. Hadi gidelim.” (BL/43)

“**Fatma Aliye** –**Göçmen kuşlar**, küçük **serçeler** ev yapıyorlar üstüne. Gövdesi ise kurudu gitti.” (DKB/35)

“**Fatma Aliye** –Doğru bilemem. Hiç evden ayrılmadım ben. Gece yatisına bile gitmedim bir eve. Ben ve **kedim**, hiç ayrılmadık bu evden...” (DKB/36)

“**Server Paşa** –Nerime Sultan gelecekti bu sabah. **Doru atlar** çekiyordu arabasını. Feracesini açtı, saçları döküldü omuzlarına.” (DKB/57)

“**Fahri** –...Beni dünyaya bağlayan tek bağ sizlerin varlığı... Yoksa benim gibi ununu elemiş, eleğini duvara asmış birinden hayvanat bahçesinde **maymun** bile olmaz.” (DK/45)

“**Fahri** –Efendim bu bir hikâyedir... Çıkış müdürün karşısına. Müdür hayvanat bahçesinde olan tek **gorilin** geçen hafta öldüğünü, şimdi yenisini bulmalarının imkansız olduğunu anlatmış... Komşu kafesteki **aslan** ne yapmış biliyor musunuz?..” (DK/46)

“**Hüseyin** –...Bir baba oğluna kasap Memil’in gerçek dostu olduğunu anlatıyormuş. Sınamak istemişler. Kestiği bir **danayı** çuvala koyup, vermiş oğlunun eline...” (İA/188)

“**Büyükoğul** –Arabalar değil yalnız, **atlarda** kalmış baksanıza oldukları yerde...” (YA/34)

“**Arabacı** –Ah,siz bu hayvanı bilmezsiniz Bey... Elime doğduğunda anlamıştım cin gibi bir şey olduğunu. Daha üç aylık bir **taydı**. Baktım, serpildi gelişti.” (YA/41)

“**Baba** –Kırmızı **kuzuyu** ayır oğlum, sür gelsin bu yana. Hay nalet hayvan! Oğlum, şimdi şamarı çekeceğim ha! Aval aval bakacağına çevirsene önünü şunun.

Baba –Baba, bilirsin bu dükkân artık bizi doyurmaz oldu... Demem şu ki, bizim **bodur katırı** arabaya koşsak, atsak üzerine pazendir, basmadır, lastiktir.” (B2/60)

“**Oğul** –Bizim bir **Boz inek** vardı önceleri Ben dağlarda otlatmaya götürürdüm. Sürüye katmıştık sonradan güzel hayvanı... Dede koştukça o daha da hızlandı. Dede onunla alay ediyor sandı...” (B2/63)

“**Sesler** –...Kırmızı horozu boş ver, sen asıl **Çilli horoza** bak! Yere serecek Kırmızı’yı yaşa Çilli!” (B2/71)

“**Oğul** –...Hadi kal sağlıcakla. Şimdi iş tepeyi aşmaya kaldı. Hava kararmadan aşmalı. Yoksa **kurtlar** parça parça eder insanı.” (B2/78)

“**Oğul** –**Karabatak** değil mi bu?” (B2/83)

“**Anne** –...Dört odunum varsa, ikisini ona verirdim. Irmak donmuştu. Alıp başını giden bir **yağız at**, buzlara gömülmüş, çırpınmıştı. Kaybolup gitmişti sonra...” (ÇK/140)

“**Dede** –Tamam. Şimdi beni iyi dinle bu bitkinin adı Runa. Kırmızı çiçeklerini hayvanlar çok sever. Özellikle **tavşanlar** hamile kaldıklarında yerler...” (DK2/17)

“**Harun** –**Tilkilerden** daha iyi duyuyorum. Anlat Dede.” (DK2/18)

“**Artu** –...Atın çok güzel ve güçlü. Satarsan on altın veririm. Bu devirde kimse bir **at** için on altın vermez.” (DK2/25)

“**Mustafa** –**Koyunlar**, **keçiler** bir de **köpek** treni kovalıyordu. Sen göremedin ama.” (BG/60)

“**Gülderen** –Yok canım. Kimsem yok, **kedilerimden** başka.” (HS/34)

“**Şükran** –Benim de **köpeklerim** var, ama **kedileri** de severim.” (HS/35)

“**Mustafa** –İki güne kadar herhalde, hala teyit bekliyoruz otelden. **Sosis**’i sana bırakalım mı?” (HS/40)

“**Şükran** –Hoş bulduk. **Şılık** nerede? Köpeğimiz...” (HS/44)

“**Serap** –Akşam beş gibiydi sanırım, kapım çalındı. Ben de tam **köpekleri** yıkıyorum, bir taraftan da sobayı yaktım kestane pişiriyorum...” (HBT/73)

“**Thelma** –...Biliyor musun eskiden bu bahçede **ateş böcekleri** olurdu. Beni hep takip ettiklerini sanırdım...” (Y2/2)

“**Thelma** –**Yel** bu ayıyı getirdi bana. Onları sokağa atınca toplayıp getiriyor biliyorsun.” (Y2/3)

“**Yel** –Hayır, **at** değil, bir **eşşek**. Bildiğin **merkep**.” (Y2/6)

“**Thelma** –... Eve doğru koştum. Sana seslendim. Yel tam arkamdaydı, ağzında da poşetin içindeki **yılan**.” (Y2/10)

“**Thelma** –**Tavuklarla** vedalaşmaya mı geldik?” (Y2/13)

“**Adam** –...Hava bozmaya başlamış. Sağanak indi inecekmiş. Ben çok **yılan** öldürdüm sağanak sonrası bozkırda...” (YE/4)

“**Adam** –**Koyunlar** gördüm kardeşim, **itler** gördüm ve **pireler**. Sorduklarında sahte adlar verdim onlara, yanlış adresler...” (YE/5)

“**Ank** –Ormanda bir **kurt** sürüsü tarafından kovalandım. Seslerini duymuş olmalısınız.” (Sİ/4)

“**Moa** –...Rengi bir **geyik** gibi, esmerdi, ama boynuzları yoktu. Saçları bir **aslanın** ki gibi gürdü ama vücudu çelimsizdi. Bir **ayı** gibi vahşi görünüyordu ama çıkardığı ses, cılızdı.” (Sİ/22)

“**Ank** –Hayır bak... Ona bir şey yapmazsan o da sana bir şey yapmıyor.. Tıpkı **köpekler** gibi...” (Sİ/32)

“**Süha** –E hayvanları indirdin midene. Midemizde kim bilir kaç tane '**sarı kız**' var?.. **Kedi** besle, **inek** ye. Oh. Neden? Kedi güzel çünkü. Tüyleri güzel....” (K3/24)

“**Yura** –...Ama sen yine bir şeye yarıyorsun. O yarın sabah çatıya çıkıp, **güvercinleri** tükürüklü kağıtla vurmaya çalışacak her gün olduğu gibi...” (K3/40)

“**Şelale** –Kırmızı **Kargaların** amacı ne biliyor musun? Ajanlık yapıyorlar.” (KKBT/20)

“**Hortlak Kız** –...**Kedileri** çok severdi Kudret... Kudret'in gözlerine bir pırıltı yerleşirdi kedi severken. Ben daha çok **köpekleri** severdim...” (HKH/7)

“**Hortlak Kız** –...Tavuktan geriye eser kalmadı. Babam kemikleri köpeklerin ağzında görünce bu kez dayanamadı, ağlamaya başladı. “Ben **Bitli**'yi çok severdim. Onu ben büyüttüm. Vay ben onu nasıl yedim” diye...” (HKH/13)

“**Kadın** –...Sokaktaki kedilerle selamlaşıp giriyorum evime. **Appa** bana bağılıyor.” (BBKKA/3)

“**Erkek** –Çürümüş sebzelerin, yemişlerin, otların... Ne bileyim?.. Çürümüş **balıkların, salyangozların, kertenkelelerin, pirelerin, tahtakurularının, bitlerin!**...” (BH/8)

“**Erkek** –...Kendimi en yalnız, en uyuz **köpekler** gibi duyuyordum.” (BH/10)

“**Okan** –Değil mi? **Solucanlar** falan vardır o toprakta kesin.” (AB/30)

İncelenen radyo piyeslerinde çeşitli hayvanlara yer verilmektedir. Ulaşımda kullanılan hayvanların yanı sıra, ekonomik faaliyetlerde ön plana çıkan hayvanlar, besin değeri olan hayvanlar ve karakterleri hayvanlardan oluşan piyesler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızda hayvan adlarının yanı sıra hayvanlara verilen isimlere de yer verildiği tespit edilmiştir.

4.1.2.4.2.5. Yer Adları

4.1.2.4.2.5.1. Ülke Adları

Radyo piyeslerinde geçen ülkelerin kimisinin ismi sadece mekânsal olarak ifade edilir, kimisinin ise ayrıntılı olarak kültürel zenginliğine değinilir. Çalışmanın bu bölümünde özellikle vurgulanması gereken kişi Behçet Necatigil'dir. Necatigil, *Ertuğrul Faciası* adlı oyununda sadece ülkelerden bahsetmekle kalmaz, o ülkelerin kültürlerine de yer verir. Tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir:

“**Adam** –...Bir işe girip çalıştım. Azıcık para yapınca bir gazetenin muhabirliğini alıp **Paris**’e gittim. Oradan **İtalya, Almanya**, hatta **İsveç**; bütün Avrupa’yı dolaştım...” (Y/100)

Koleksiyoncu –Şu vitrini görüyor musunuz? **Hindistan**’dan getirttim. Fildişinden oyulmuş, camları safi billur. Amma ne billur. Evet efendim, rengini söyleyin bana.” (BYS/21)

“**Koleksiyoncu** –Ha o mu, **Afrika**’dan getirttim. İçinde bembeyaz insanların kaynadığı bir kazan.” (BYS/22)

“**I. Erkek** –Fakat ben koleksiyonunuzu görmek için ta **Avrupa**’dan geldim, bu akşam dönüyorum.” (BYS/56)

“**Mehmet** –Savaş dünyayı yutuyor... **Fransa** yanıyor, **Avusturya** yanıyor... Dünya yanıyor. Bizim de şekerlerimiz yanıyor: Heil Hitler! **Alman** ırkı büyüktür, Hitlerin çizimleri daha büyük!..” (BMİ/14)

“**Anlatan** –Hatun, oğlundan dahi ruhsat alınca, önce **Şam**’da mevcut cariyelerin cümlesini, esirci kadınlar marifetiyle getirip seyretti...” (RAK/127)

“**Cariye** –Hanımcığım! Buralara **Eşrefiye** derler; Şam’ın en fakir mahallesidir; buralarda hiç bulamazsınız!” (RAK/128)

“**Şâpur Çelebi** –...**Basralı** birkaç tacir, gezdikleri yerleri överlerken kulağıma çalındı, **Bağdat**’ı göklere çıkardılar, görmeden âşık oldum.” (ŞÇ/139)

“**Şâpur Çelebi** –...Bendenizin **İran**’da Kâzerun şehrinde Hoca Abdürrezzak namında bir tüccar pederim vardır ki...” (ŞÇ/147)

“**Hârunnurreşît** –...Altıncı gün güneş doğmadan iki üç saat evvel kırk katıra **Kâzerun** malları yükledip şehrin dışına göndereceksin!” (ŞÇ/150)

“**Ali Ruhi** –Uzak denizler, okyanuslar... **Aden, Kolombo, Bombay, Singapur, Yokohama**... isimlerini yeni öğrendim limanlar... Aliyyülâlâ, Binbaşım!” (EF/16)

“**Ali Ruhi** –O değil de, ben bu **Japonya**’dan geri dönemem, Binbaşım!” (EF/18)

“**Harti Bey** –Kaptanlara sözüm yoktur... Ya gemi? **Hint denizlerine** nasıl gider bu gemi?” (EF/21)

“**Harti Bey** –Hakikati söylüyorum!.. Ada vapuru da **Londra**’dan geldi ya, bu vapurun yeni sistem kompaunt makinesini ancak ben kullanabilirmişim...” (EF/22)

“**Ali Ruhi** –**Tokyo**’da İmparator hazretlerine beni de takdim edersiniz değil mi?” (EF/25)

“**Yüzbaşı Celal Bey** –**Bombay**’dan hareketle **Serendib**, öteki adıyla **Seylan Adası**’nda **Kolombo**’ya doğru yol verildi. Sahile yakın gittiğimizden, ufkumuzda **Hindistan Yarımadası** görülmüyordu. Şair Ali Ruhi Bey, dürbünü elimden aldı.” (EF/26)

“**Ali Ruhi** –Neyin içinde isem aksine hasret duyarım. Singapur’a yaklaştıkça sıkıntım da artıyor. Acayip bir sıkıntı. Şimdi **Bengal Körfezi**’nde miyiz?”

Teğmen İsmail Efendi –Körfez bitmek üzere. Açıkta geçiyoruz. **Sumatra** adasına yaklaşıyoruz...” (EF/31)

Albay Osman Bey –...*Ali Ruhi Bey!* Geminin *Singapur*'da daha fazla beklememesi için, *İstanbul*'dan emir aldık. Yarın **Saygon** 'a hareket ediyoruz...

Sakaf Bey –...Yola çıkacak kadar toparlanın, sizi posta vapuruyla **Yokohama** 'ya bizzat ben götürürüm...” (EF/40)

Ali Ruhi –Ediptir, şairdir. **Mısır**'dan **Yemen**'e gidiyordu. Bindiği gemi yolda fırtınadan battı, boğularak öldü...” (EF/41)

Ali Ruhi –Evet, *İstanbul*! Ben sekiz on sene önce temelli yerleşmek için, pederden izin alıp **Mekke**'ye gitmiştim...” (EF/43)

Ali Osman Bey –**Hong Kong**'a seksen mil yaklaştığımız, gece yarısı birden bire bindiren o poyraz, hiç unutulur mu?” (EF/44)

Süvari –**Formoza** kanalını geçinceye kadar havalar güzel gitmişti, fakat deniz gene bozuyor, Paşam!

Albay Osman Bey –Hayırlısıyla **Nagazaki**'yi bir bulsak, gerisi kolaydır, Süvari Bey!” (EF/45)

Osman Paşa –*Nagazaki*'de tesadüf ettiğimiz İngiliz ve Amerikan amiralleri ve kale ile selamlaştık, **Kobe limanı**na indik...” (EF/47)

Doktor Hüsnü Bey –Bu kolera, *Japonya*'ya her zaman olduğu gibi bu defa da **Şangay**'dan gelmiş, Paşam!..” (EF/51)

Süvari –Pasifik dalgaları, *Honşu* adasını dövüyordu. Adanın doğu kıyıları kayalıktı...

Suvari Muavini –*Kii yarımadası* vardı. Doğusu, güneyi **Kumanonada** deniziyle çevriliydi...

Binbaşı Nuri Bey –*Kumanonada* adasının güney ucunda **Oşima** vardı, küçük bir adaydı...

Süvari –...Kayalık, çamlık bir ada. Doğu ucunda **Kaşinozaki** burnu vardı...

Süvari –Dağınık kayaların en büyüğü, **Funakora** denilen kayalar grubu. Üç kaya, bir sehpa gibi, denize uzanıyordu...” (EF/56)

Hüseyin Efendi –Bre *Sinan Ağa!* Tayyarzâde'yi alıp getirmek için, değil *Fazlıpaşa* sarayına, **Bağdat**'a bile giderim...” (T/243)

Kanarya –Evet dünyanın en ünlü opera salonlarında söylerim ben. *Metropolitan*'da, *Covent Garden*'de **Moskova**'da *Bolşoy Tiyatrosu*'nda...” (KKT/27)

Kanarya –Bayım aç sen şu kafesin kapısını. Seni ihya ederim. Karının ve senin uçak biletleriniz benden. **Avrupa**'yı, **Amerika**'yı tüm dünyayı görürsünüz.

Kanarya –Olur mu? Nasıl kalırım kafeste? Turneler... Konserler beni bekliyor. **New York**'ta tüm biletler satıldı. Yarın *Aida* Operasında *Rademes* rolüne çıkacağım.” (KKT/28)

“**Sebati** –Nerelisin kardeşim sen?

Kanarya –**Modenalayım.**” (KKT/29)

“**Fatma Aliye** –Yoo, hiç haber yok. Bir ara **Amerika**'da olduğunu duyduk. Hepsi o kadar. Ne bir mektup ne bir haber...” (DKB/37)

“**Fatma Aliye** –Reşat, bari Reşat kendini kurtarabilmiş olsa, sen gene **Türkiye**'desin o yaban ellerde.” (DKB/40)

“**Şaziye** –Ne kadınlar var efendim, ne kadınlar. Yalnızca **Avrupa**'da mı? Kocası kürkçülük yapan bir arkadaşım var...” (DK/27)

Dede –...Aralarında konuşurken bir şeyler duydum. Bir saraydan bahsediyorlardı. Sanırım **İtalya**'dan mimarlar gelmiş.” (DK2/20)

“**Kabay** –Askerdeyken yarı **çöl bir ülkede** savaşıyorduk. Su mataralarımız boşalınca deli gibi su aradık...” (DK2/27)

“**Şükran** –Evet, tüm **Türkiye** gördü. Tabi hoş bir şöhet değil. Gelin şöyle oturalım Boğaz'a karşı...” (HS/36)

“**Şükran** –Evet öyle oldu. Yurtdışında, **Avrupa**'da o kadar iyi müzeler ve araştırmacılar var ki. Burada olanları görseler üzüntülerinden kahrolurlardı herhalde... Neticede buna milli servet değil, tüm insanlığın ve gelecek nesillerin serveti olarak bakılması lazım.” (HS/43)

“**Gülderen** –Onun için **İngiltere**'ye gitmemi istiyor.” (HS/52)

“**Thelma** –Biraz zor gelmeye başladı. Toparlanmak yani çok garip. Tuhaf. Anla işte. Selda, **Londra**'da...” (Y2/3)

“**Koray** –Buldum: **Amerika**; ”Dünya barışı bizden sorulur.“, **Türkiye**; ”Hepimiz kardeşiz.” (L/8)

“**Müge** –**Paris** nasıldı?” (L/14)

“**Kadife** –Söylesem bilecek misin, akrabaların mı var **Rusya**'da?” (KKBT/17)

“**Figen** –Elimizdeki halis muhlis **Kafkas** malı. Bir de **Ermenistan**'la **Bulgaristan**'da üretilenler var. Onlar pek kaliteli olmuyormuş.” (GKA/29)

Barbaros –...Barbaros'u öldürüp, malı biz satarız. Ne yapalım? Başa gelen çekilir. Sonra da ver elini **Amerika**!” (GKA/32)

“**Kadın** –...**Atina**'ya gidiyorum. Psiri'de dünyanın en masalsı kafesindeyim...

Kadın –...Kaçıp gitmek istiyorum. İş bırakıyorum. **Londra**'ya gidiyorum. Aklım burda kalıyor. Geri dönüyorum.” (BBKKA/3)

4.1.2.4.2.5.2. Şehir ve Semt Adlar

Şehir ve semt isimleri mekânsal olarak zikredilmiştir. Ayrıntılı betimlemelere yer verilmemiştir. İncelenen piyeslerde mekân olarak en çok İstanbul'a ve semtlerine yer verildiği görülmektedir.

“**Ahmet** –İyi ama ben böyle masa ile iskemlenin üstünde mi kalacağım **Galata Kulesi** gibi?... ”

Feriha –Suat Beyler **Şişli**'ye taşındılar, şimdi bize selam bile vermiyorlar.” (PEK)

“**Adam** –Çift çubuk? Hangi çift çubuk? **Yassıkaya** 'daki topraklar hala boydan boya boş...” (Y/98)

“**Baba** –Hastalığından mıdır nedir, bir tuhaf o da. Bazen şu başı dumanlı **Gelin Dağı**'nı gösterir...” (Y/103)

“**Mehmet** –...İkinci vakti kahveye çıkardık, şekersiz çay içerdik. **İzmir** sıcak. Sarıların Kâmil görünür, bıkkın ve soluktur. Hıncı kime?” (BMİ/15)

“**Lerzan** –Sonra tabii sen **Ankara**'da okumaya gideceksin.” (BMİ/30)

“**Büyük Amca** –...O karşıımızdaki **Karadağ** var ya? Haftada iki kez çıkarım oraya...” (BA)

“**Ali Ruhi** –**Kasımpaşa**'ya hiç gelmişliğim yoktu, Binbaşı Bey! Fakat güzel yermiş.” (EF/14)

“**Ahmet Rasim** –...Bir akşam üstü **Divanyolu** 'ndan ağır ağır gidiyordum. Derken burun buruna geldik.” (EF/16)

“**Harti Bey** –İltifat ediyorsunuz, Binbaşı Bey... Ertuğrul'dan çıkarıldım, **İstanbul**'da adalara işleyen küçük bir vapura verildim...” (EF/20)

“**Anlatan** –Bütün bu konuşmalar üzerinden iki ay geçmemişti ki, rûmî trihle 2 Temmuz 1305 (mîlâdî tarihle: 15 temmuz 1889) pazar günü Ertuğrul fırkateyni hareket etti. **Unkapanı** ve **Galata köprüleri** arasındaki şamandıraya bağlanarak cephanesini almış, saat on buçukta Galata köprüsünden çıkmıştı. **Kız kulesi** önlerine geldi, bütün alay sancaklarını çekmişti... Ve geminin bandosu, **Ahırkapı** açıklarına kadar muhtelif marşlar çaldı...” (EF/23)

“**Teğmen İsmail Efendi** –Bakin, tramvay! Bu şose bizim **Büyükdere** piyasasına benziyor...!” (EF/32)

“**Ali Ruhi** –Mükellef yerlerde işim ne, Mîrim? Siz bana bizim **Balıkpazarı** meyhanelerine benzer, alelade bir yer gösteriniz!” (EF/33)

“**Albay Osman Bey** –Beş altı sene önceki, babasının ani ölümünü hatırlıyor her halde. Babası, **Kayseri** mutasarrıfı Veyis Paşa idi...” (EF/40)

“**Derviş Mehmet** –**Şehremini** semtindedir, Tayyazâde derler, 18-19 yaşlarında bir çelebidir, bir validesi vardır.” (T/226)

“**Tayyarzâde** –Ben gayrı Şehremini’nde oturamam. **Üsküdar**’da **Şemsipaşa**’da münasip bir ev vardır, oraya taşınalım!” (T/234)

“**Yandım Ali** –Sen doğru **Sultanahmet**’e, **Binbirdirek**’e! Cevahirli Esmâ’nın sarayına!..” (T/239)

“**Hüseyin Efendi** –Bre Sinan Ağa! Tayyarzâde’yi alıp getirmek için, değil **Fazlıpaşa** sarayına, **Bağdat**’a bile giderim...” (T/243)

“**Hazinedar** –Helâl dünyalığım vardır, niyetim memleketim **Erzurum**’a gitmektir. Anın için **Üsküdar**’a geçip bir **Erzurum** kervanı gözetmek dilerim.” (T/249)

“**Topal Nuri** –...Tarlada tapanda da iş kalmadı artık. Bir fabrikada filan bana iş bulursan **Ankara**’ya yanına gelirim.” (B/12)

“**Selime** –Dinlemezler bacım, dinlemezler. Kenan oğlum da **İstanbul**’a gitti gideli, hepten değişti...” (B/74)

“**Uzaylı Hamdi** –**Gedikpaşa** doğumluyum. Uzaya sonradan işçi olarak gidenlerdenim ben. **Uzaylı Hamdi** –Yok ablacığım. Ben zarftan falan çıkmadım. Ne diyorum sana, **Tophane**’deki bir şirket tarafından uzaya işçi olarak yollanan son kafiledenim ben.” (YYP/33)

“**Uzaylı Hamdi** –... Meğerse bir Türk uzay pilotu ile anlaşmış, biraz içkiciymiş ya, olsun. Bir volkanın ardında çatana gibi bir gemi varmış. Kızağa çekilmiş. Yirmi dört saat havada, vızır vızır turlayan meteorların arasından geçip sonunda dünyayı tutturduk. Pilot **Ankara**’nın **Güdürlü** ilçesine inmeyi başardı. Otobüsle **Ankara**’ya geldim.” (YYP/35)

“**Alaaddin** –Bu **Antakya**’nın yaz sıcağı çekilmiyor vallahi. Sabahtan beri durmadan şalgam suyu içiyorum, gene de dilim damağım kurudu. Zaten cep cepken kevgir misali...” (BL/38).

“**Talia** –...Akşamın karanlığında doğru dürüst göremedim, özlemişim **İstanbul**’u.” (DKB/36)

“**Talia** –Mutluyduk abla! Hatırlar mısın **Sahaflar Çarşısı**’nı gezer eski kitaplar toplardık.” (DKB/39)

“**Fatma Aliye** –Üşümüyorum. Yalnızca ürperiyorum. Sabahın bu serinliği dirilik katıyor bana. Uyuşukluğumu çözüyor. Yeni hayatlar kurmaya heveslendiriyor... **İstanbul**’a iniyorum, daha **Beyoğlu**’na varmadan edindiğim olanca gücü yitiriyorum...” (DKB/40)

Fatma Aliye “Bak şu seslere. Dozer gürültüleri. Evleri, konakları yıkıyorlar. Onca güzelliği. **Emirgan**, **Emirgan** olmaktan çıktı artık. Buraları **Reşitpaşa**, **Boyacıköy**... **İstanbul**’un kolu her yana uzanıyor. Kanseri her yanı sardı.” (DKB/45)

“**Ayfer** –Ama annem **Bağdat Caddesi**’ni özlemiştir...” (DK/78)

“**Fahri** –On beş günlük bir gezi bu. Giderken ve gelirken vapur birer gün **İzmir**’de kalıyor...” (DK/47)

“**Sıdika** –Engin... Şu **Samsunlu** arkadaşları değil mi?

Fusun –Evet... Hemen her ay **İstanbul**'a geliyor. Alayım bardağını anneciğim. Bizimkileri baştan çıkarıyor...” (DK/75)

“**Engin** –Şu Allah’ın işine bak. Ayda bir gün anacığuma bakacak birini bulup **İstanbul**’a yaşamaya geliyorum...” (AS/85)

“**Engin** –Ne planı yapacağız? Pasaja çıkarız... Yalnız ben saat on bir buçukta **Beyoğlu**’nda birini göreceğim...” (AS/88)

“**Sait Usta** –Benim bir yeğenim var. **İstanbul Emniyet Müdürlüğü Asayiş Amirliğinde** komiser....” (İA/185)

“**Hüseyin** –**Sivas**’ta bir söz vardır. “Dostunu darılt da sına” derler.” (İA/187)

“**Arabacı** –Deeh aslanım dehhe.... Sakin ol kızım... Bey, bey, **Büyük Mağaza** yolu nerede ola ki?” (YA/35)

“**Küçükkoşul** –Hey, çocuklar biz **Üç Elma Sokağı**’nı arıyoruz. Biliyor musunuz?” (YA/44)

“**Sanem** –Siz nerede oturuyorsunuz?

Ertan –**Narlidere**’de.” (V/8)

“**II. Asker** –**Derma** köylüleri, Ben imparatorunuz **Ricardo**. Sizlere yaşadığınız bölgeyi değiştirmenizi emrediyorum. Bundan sonra **Nito dağı**’nın eteklerinde yaşamınızı sürdürmenizi emrediyorum.” (DK2/20)

“**Mustafa** –Baba nereden geliyor bu tren?

Kemal –**İstanbul**.

Mustafa –**İstanbul**’da hiç **Sarıkamuşlu** yok mu?

Hüseyin –Doğru söylüyorsun, son biletli yolcu **Gümüşlüde** indi.” (BG/51)

“**Hüseyin** –Biletiniz. Nerden ineceksiniz?

I. Yolcu –**Topkapı**.” (BG/63)

“**Gülderen** –Hayır, **Kadıköy**’de. Otobüse yetişmek için galiba biraz acele ettim. Suç bende. Koltuk böyle iyi, sağ olun.” (HS/34)

“**Gülderen** –Eviniz çok güzel. Bütün bunlar antika değil mi? Manzara da güzel. Karşıdan **Rumelihisarı, Yeniköy** hep gözüküyor.

Şükran –Evet, tüm Türkiye gördü. Tabi hoş bir şöhret değil. Gelin şöyle oturalım **Boğaz**’a karşı...” (HS/36)

“**Şükran** –Evet ama bizim milli servetlerimizin başına neler geliyor biliyor musunuz? **Kadıköy**’de yol yapımı sırasında tesadüfen çıkan mezarlar vardı hani?... Ve ne tesadüf ki o olaydan on yıl önce de bir kilometre kuzeydeki **Hasanpaşa**’da da aynı mezarlar bulunmuş, günlerce konuşulmuştu....” (HS/43)

“**Şükran** –...Hatta **İstanbul**'dan bile ayrılamıyorum, öyle katı ki kararlar. İnsan anlam veremiyor.” (HS/47)

“**Komiser** –Adam sonra **Ankara** 'ya mı gitmiş?” (HBT/78)

“**Ali** –...Hepimizden ifade aldılar, evlerimize aradılar sesimizi çıkartmadık. Şimdi de **İstanbul**'dan gidemiyoruz.” (HBT/87)

“**Ercan** –...**Moda sahil** olmaz ama hiç giremem kalabalığa vıcık vıcık...” (Y/1)

“**Ercan** –Kankacım ya sonra arayayım mı ben seni?.. Lan rakıya mı gittiniz, ev almaya mı gittiniz... Bak **Balat** 'ta şey var...” (Y/2)

“**Yel** –...**Karaköy** 'e kadar gittiğim olur bazen... Bazen gider **Eminönü** 'nde dükkanların önünde otururum...

Yel –Burası **İstanbul**'da bulunan bir Ortodoks kilisesidir...” (Y2/1)

“**Thelma** –Anne hep geleceğim seni görmeye ama buraya değil **Hatay** 'a geleceğim, köyümüze...” (Y2/7)

“**Durukan** –Ha? Evet evet **İzmit** 'te onlar... Sizinkiler nasıl?” (M/8)

“**Çiçek** –Saçmalama! Hem bak para biriktirmemiz lazım, sen böyle yaparsan **İstanbul** 'da naparız?..” (M/38)

“**Melih** –Buraları çok seviyorum. Her yerinde farklı bir tat var. İki gündür geziyorum. O kadar özlemişim ki. **Beşiktaş**, **Eminönü**, **Kadıköy**... **Taksim** 'e gitmeyeli sanki asır olmuş. Çok kalabalık. Her yerde mağazalar. Vitrinler de daha Avrupai.” (L/23)

“**Şelale** –...Balayına **Alanya** 'ya gitmiştik, oradaki ahabları bizi bir sahil gazinosuna götürdü...” (KKBT/7)

“**Şelale** –Sen hiç güney tarafına gittin mi? **Antalya**, **Manavgat**, **Side**... Oraların kumsalları hep uzundur, upuzun...” (KKBT/13)

“**Şelale** –...**Kocamustafapaşa** 'ya gittin mi hiç? **Gümüş Düğün Salonu** vardı, tövbe yarabbi, sahibi Noel Baba'ya benziyordu. Orada bir nişanda dans etmiştik...” (KKBT/19)

“**Hortlak Kız** –...O akşam birlikte yemek yemiştiz. Babam **Ankara** 'ya gittiği için o gece özgürmüşüm...” (HKH/12)

“**Hortlak Kız** –...Doğruca evlerine gittim. Kahramanlar 'da dört katlı bir binanın çatı katı. Evde kimse yoktu...” (HKH/20)

“**Süha** –**İstiklal** 'de Tendon diye bir kafe-barda garsonluk yapıyorum.” (GKA/4)

“**Gönül** –Taksicilikle uğraşıyor... Hattâ biraz para biriktirdik, **Tekirdağ** 'da bir yazlık aldık geçende...

Süha –Siz de ağustosun sıcaklığında, **İstanbul** 'da kolonya koklayıp oturuyorsunuz!

Gönül –**Haliç** 'in kokusundan bunaldım. Sanki şehrin gazabı gibi bu koku!” (GKA/5)

“Gönül –Ey gidinin Rüstem’i! Seni de merak eden biri çıktı ya! Deli Rüstem! Az arşınlamadıydık Kuzguncuk yollarını!..” (GKA/6)

“Rüstem –...Dolmabahçe tarafına. Taze simit alırım, bir de çay, tavşankanı. Bu saatlerde yaşarım ben.” (GKA/33)

“Kadın –Nefes nefese giriyorum binaya. Osmanbey metro durağından beri koşuyorum. Ah, karnım ağrıyor...

Kadın –...Herkesi öpüp kaçıyorum. Bu ağrıyla metroya binemiycem. Gördüğüm ilk boş taksiye atlıyorum. “Kadıköy’e.” (BBKKA/1)

“Kadın –Uçak İstanbul’a indiğinde rahatlıyorum. Kadıköy’e mahalleme gelince yüzüm iyice gülümsüyor...(BBKKA/3)

“Selen –İstinye...” (AHŞBBY/5)

“Vladimir –Ya Vladimir Vladimir. Şerif Kuyusu sokaktan.” (11’11/9)

4.2. Geçiş Dönemleri

İnsan hayatında üç önemli “geçiş dönemi” vardır: Doğum, evlilik ve ölüm. Her biri alt bölümlere ve basamaklara ayrılan bu üç önemli aşamanın etrafında birçok inanç, gelenek, tören, ritüel, dini ve büyüsel süreç bir araya toplanmakta ve bu “geçişleri” toplumun beklenti ve kalıplarına göre yönetmektedir. Bütün bunların amacı, geçiş döneminde kişinin yeni durumunu tespit etmek, kutsamak ve kutlamak ve aynı zamanda bu dönemde yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilere karşı savunmasıdır (Örnek, 2016: 183). Bu üç dönemin insan hayatında çok önemli bir yeri vardır. Geçiş dönemi olarak adlandırılan bu dönemlerde çeşitli uygulamalar, ritüeller yapılır.

4.2.1. Doğum

Geçiş döneminin başlangıcı olarak kabul edilen doğum, Türk toplumu için önemli bir yere sahiptir. Annenin ve bebeğin sağlığı için yapılan ritüeller doğum öncesinde olduğu gibi doğum sonrasında da devam etmektedir. Bu törenler, hem annenin ve bebeğin korunması hem de gelecekteki yaşamları için iyi dileklerden oluşur. Erman Artun, insan hayatı için önemli bir yere sahip olan doğumu üç evreye ayırır. Bunlar: doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası şeklindedir (Artun, 2019: 154).

Doğum, kadına duyulan saygıyı artırmakla kalmaz, aynı zamanda aile, akraba ve grup içindeki yerini de güçlendirir. Baba ise hem geleceğe güvenle bakar hem de arkadaşları ve akrabaları arasında saygı görür. Anneye benlik ve bütünlük, babaya güven, akrabaya, soya sopa güç veren ve yaşamın başlangıcı kabul edilen doğum olayı, hem söz konusu çiftin hem de yakınlarının gözünde büyük önem kazanır, doğuma ve kendi bünyesinde geçirdiği evrelere bazı geçiş adetleri ve törenleri eşlik eder (Örnek, 2016: 184).

Çalışmamızda ele alınan oyunların bir kısmında yer alan “doğum” unsuru, ilk dönemlerde yazılan (1951-1990) oyunlar ile günümüzde yazılan (2000-2020) oyunların gelenekleri değiştirdiğini ve dönüştürdüğünü göstermesi açısından önemlidir.

Oyunlarda doğum sonrası çocuğu emzirmek, kundağa sarmak gibi yapılan eylemlere ve doğumla ilgili terimsel ifadelerle yer verilmektedir. Güncel oyunlardan olan Derem Çıray’ın yazdığı *Bırak Bu Kurt Kadın Ayaklarını* adlı oyunda doğumdan önce bebek için odanın hazırlanması, süslenmesi, doğum hatırası için hediyeler hazırlanması gibi birtakım hazırlıklar yapıldığına yer verilmektedir.

“**Babaanne** –Ben buraya gelin geldiğimde bacak kadar çocuktum. Şu pencereden kaptanı gözlerdim hep. Şu köşede yün örerdim... Bedriyi yukarıdaki eğri tavanlı odada doğurdum.

Büyükbaba –...Bizi alıştığımız **kundak** sarıp sarmalar kızım!” (PEK)

“**Ana** –Canım çekiyor şeftali dedim sana. Kızına **süt veriyorum**, senin kızına.” (BMİ/18)

“**Genç Balıkçı** –Onları aç mı bırakacağız yani? Bunca yıldır birlikte yaşadık. Oğlumuz onlara nine der dede der... Bebeğin **ebeliğini** nine yaptı...” (SB/125)

“**Baykuş** –Bugün anafıl bir yavru doğuruyormuş. Belki şu saatlerde doğurmuştur bile.” (YF/25)

“**Anne** –Sütten kesilmiştim. Komşu kadın vardı, **lohusa**. Seni emzirmeye gelirdi. Dört **patatesim** varsa ikisini ona verirdim. O da seni **emzirirdi**. Hep gelirdi...” (ÇK/140)

“**Hüseyin** –Doktor gerçeği saklamadı benden. Karımın doğurabilmesi ancak onun ölümüne sebep olur... Evin içinde bir çocuk gezsin istiyorum. Çocuktur yuvanın neşesi, sen benden büyüksün daha iyi bilirsin bunları.” (BG/53)

“**Gülsüm** –Bakamam ben öyle kundaktaki çocuğa. Bu iyi ama!” (BG/55)

“**Aysel** –Bağırma ya! Durulur, emzirilir, binilir,gidilir...

Aysel –35 yaşından sonra anne olursan böyle olur Aysel. On beş yıl raliciler gibi araba kullan, şimdi de arka koltukta damızlık inek gibi süt sağ...” (Y/1)

“Melinda –...İki ay içinde hamileliğim ortaya çıkınca, evden de yolladı beni. Büyükkada’da yaşlı bir herifle evlendirdi...” (Y2/18)

“Durukan –Hamilesin demek... Vay be... Yani sen severdin çocukları öyle hatırlıyorum... Kontrole mi geldin?” (M/10)

“Durukan –Kaç aylık hamilesin sen Çiçek?”

Çiçek –Dört...” (M/12)

“Hortlak Kız –Anlatılanlara göre Meziyet hanım altıncı ve son çocuğunu doğumdan bir hafta sonra emzirirken birden korkuyla elinden atmış. Bebek kafasını sehpaye çarpıp oracıkta hayatını kaybetmiş...” (HKH/11)

“Kadın –...Yan odanın kapısında mavi giysili bir oyuncak bebek asılı. Altında da “hoş geldin Umut bebek” yazıyor... Başka bir odanın önündeyiz. Bu odanın kapısında da pembe giysili bir oyuncak bebek var. Mira ya doğmuş ya da yakında doğacak...” (BBKKA/2)

Fişlenen oyunlar haricinde genel olarak bakıldığında çocuk sahibi olamayan annenin bunu geleneksel yöntemlerle çözdüğü görülmektedir. Fakat günümüz oyunlarına baktığımızda bu istek daha çok modern tıp yöntemleri ile denetlenmektedir. Diğer bir farklılık ise bebeğin doğumundan önce ve sonra yapılan ritüeller olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2.1.1. Ad Verme

İncelenen oyunlarda “adlandırma” iki şekilde karşımıza çıkar. Birincisi aile büyüklerinin isteği üzerine isim konulması veya büyüklerden birinin isminin bebeğe verilmesi, diğeri ise kulağa güzel gelen, hoş anlamı olan bir isim verilmesidir.

“Anafil –.Olmaz. İlk herkesin yanında onun ismini koyalım.

Babafil –.Bunu da sonraya bırakalım. Hem bakalım büyüklerimiz bu konuda ne düşünür. Onların da fikirlerini alalım. Böylece gönüllerini de almış oluruz. Yoksa kızarlar bize.

Anafil –.Dinlemem ben. Benim oğluma ben isim koyarım. Ben onun adını koydum bile. Evet, çocuğumun adı Filfil’dir.” (YF/31)

“Yaşlı Kadın –.Adını ne koydunuz?”

Genç Kadın –.Gül... Hem güle benzediğinden hem de güleç yüzünden ötürü...” (BÇKF/150)

“Şelale –.Sahi neden senin adını Kadife koymuşlar?” (KKBT/13)

“Barbaros –.Oğlumuzu babamın adını vereceğiz. Sıtkı olacak!” (GKA/30)

“Esin –Ne güzel dedin. Sen söyleyince daha bir güzel duyuldu. Adını “Can” koyalım... Kız olursa da Canan koyarız.” (AB/15)

4.2.1.2. Sünnet

Türk kültüründe gerek Peygamberimizin sünneti olması gerek sağlık bakımından yararlı olmasından dolayı sünnet geleneğine çok önem verilmektedir. Bu bakımdan “sünnet düğünü” adı verilen törenlerin düğün salonunda eş, dost, akraba, arkadaş ve komşuların katıldığı büyük organizasyonların yanı sıra evde de mevlit okutarak gerçekleştirildiği görülmektedir. İncelenen piyeslerde bir tane sünnet töreni tespit edilmiştir.

Podacto’ya ait güncel oyunlardan olan ve Özen Yula tarafından yazılan *Gözü Kara Alaturka* adlı oyunda sünnet düğününe yer verilmektedir.

“*Süha* –Herhalde yakınlarda bir yerde **sünnet düğünü** gibi bir şeyler yapıyorlardır.

Gönül –Bu tabanca seslerinden insanda huzur muzur kalmıyor... Ortalık kızılca kıyamet...”
(GKA/8)

4.2.2. Evlenme

4.2.2.1. Evlenme Biçimleri

Geçiş döneminin ikinci kısmını oluşturan evlenme, tıpkı doğumda olduğu gibi belli aşamalardan geçer. Bu aşamaların içeriği gelenekler, görenekler ve adetler gibi zengin bir kültürü içerir. Evlilik her toplumda farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Bu yüzden toplumların kültürünü ve inançlarını yansıtmaları açısından önemlidir. Oyunlarda çeşitli evlenme biçimlerine yer verilmektedir.

4.2.2.1.1. Severek Evlenme

Severek evlenme iki kişinin karşılıklı olarak tanışıp anlaştıktan sonra ailenin diğer üyelerine haber vermesiyle gerçekleşir. Bu kısımda etkili olan kişiler evlenecek olan kişilerdir. Aile bu kısımda biraz daha geri planda kalır. Olumlu veya olumsuz olması fark etmeksizin her iki ailenin de rızasına başvurulur. Çalışmamızda hem eski hem de yeni oyunlarda severek evlenme biçimine rastlamaktayız.

Emine Işınsu, *Bir Milyon İğne* adlı oyunda birbirini seven iki gencin aile engeline takılmasına değinir.

“**Mehmet** –Ne bileyim iki lafta bir ailem diyorsun. Sanki ananın babanın karşısına çıkıp, “Ben bu çocuğu seviyorum, onunla evlenmek istiyorum.” diyemezmişsin gibi.” (BMİ/31)

Füruzan Toprak, *Bir Maşrapa Su* adlı oyunda çeşitli gelenek göreneklere yer vermektedir. Türk kültüründe çok eski bir gelenek olan ve aşıkların haberleşme aracı olarak kullandığı mendille²⁴ yer verilmektedir. Köyde birbirini seven iki kişi mendil vasıtasıyla birbirlerinden haberdar olurlar ve böylelikle birbirlerine karşı olan duygularını ifade ederek evlilik için karşılıklı söz vermiş olurlar.

“**Eroğlu** –Diyesiler ki, sevdalandığı kızın önünde diz kırmış. Yalvar yakar olmuş. Bana soracak olursan, böylelerini ben erden saymam. Yazıklar olsun yav! Erkek kısmı avradın önünde diz kırıpta, senin için çıra misali yanıp tutuşuyum dimez....

Gülsüm –Kız Elif naz etme, söyle **yavuklun** kim?

Elif –Birden elimi cebime soktum, **mendilimi** uzattım ona. Aldı. Bunu, dedi ölene dek saklayacam Elif'im, dedi.” (BMS)

“**Elif** –Kız dedi Elif, ben senin mendilini hala saklıyorum, sen benim mendili nettin, dedi... Kız Elif, ben seni alacağım, dedi. Bana varacağına yemin et, dedi. Sonra yerde duran üvündireği bir ucundan yakaladı. Ben de öteki ucundan yakaladım. Üzerinde yemin ettik...” (BMS)

Behçet Necatigil Tayyarzade adlı oyunda severek evlenme biçimine yer vermektedir.

“**Tayyarzâde** –Sizi dinlerim, buradayım! Benden sual ederseniz. Sultan Murat Han'ın has nedimlerinden oldum, Sahbâ Hanım ile evlendim, Üsküdar'a yerleştim.” (T/266)

Murathan Mungan, *Dört Kişilik Bahçe* adlı oyunda mendil atma/düşürme geleneğine yer vermektedir.

“**Talia** –Ne kadar güzel bir kadınmış o. Zamanın nazırları dolaşırlarmış kadının peşinde. Lakin Kerime Sultan hiçbirine **mendili düşürmemiş**. Bir tek Server Paşamıza düşmüş gönlü.” (DKB/46)

²⁴ Eğer âşık, sevgilisine gösterdiği mendili ortasından tutuyorsa, akşam için buluşmayı beklediğini söylemek ister. Bunun karşılığında sevgilisi mendili sallıyorsa “peki” demek istemektedir. Pencereden aşağıya “yanlışlıkla bırakılan” mendil kızın, erkeğe aşk ilanı olarak anlaşılır. Eğer erkek, mendili katlayıp cebine koyarsa bu kızın aşkının karşılıklı olduğu anlamına gelir. Ayrıntılı bilgi için bkz. URL -14, 2022.

Ülkü Ayvaz, *Bağlanma* adlı oyunda adı geçen karakterlerden biri olan dedenin eşini görerek, severek evlenmesine, torunun da komşu kızına gönlünü kaptırmasına ve evlenmesine yer vermektedir.

“Dede –*Küçükoğul, seferberlikte ben bekardım. Çok uzaklardaydı evimiz. Düşman yaklaşımadan pılyı pırtıyı toplayıp kuzeye gitmemizi istediler. Hiç unutmam, hani kağının iki yanında çıkıntılar var ya, onun birine ben oturmuşum, öbürüne de güzel mi güzel bir kızcağız. Kuzeye gelip yerleştikten sonra gönlüm bu kızı unutmadı Küçükoğul. Köşe bucakta rastlardık birbirimize, utanırdık yüz yüze gelmeye... İşte o kızcağız şimdi ninendir Küçükoğul.*” (B2/69)

“Ana –*Şey... Kulağıma gelmedi değil. Ancak işin imini timini bilmem. Oğlan komşu kızına vurgunmuş dediklerine göre. Pencereden konuşup dururlarmış.*” (B2/77)

Güncel oyunlardan olan ve Ahmet Sami Özbudak tarafından yazılan *Yel* adlı oyunda birbirine aşık iki gencin müzik dinleme vasıtasıyla birbirleriyle haberleştiklerine ve evlendiklerine yer vermektedir.

“Melinda –*Çok romantikti. Atın eğerine hoparlör koyar penceremin önüne gelirdi... O yaz Sezen Aksu’nun ‘Gülümse’ kaseti çıkmıştı. “Beni Yak Kendini Yak, Herşeyi Yak... Sonra evlendik işte.”* (Y2/7)

Özen Yula *Yakındoğu*’da *Emanet* adlı oyunda severek evlenme biçimine yer vermektedir.

“Adam –*Kardeşim... uzun yıllardır söz etmedim ondan... Annemle babam çok günahkârdılar çok. Ama ne kadar? Anlatamam. Güzel bir bahçede âşık olmuşlar birbirlerine...*” (YE/3)

Sabahattin Kudret Aksal *Bay Hiç* adlı oyunda severek evlenme biçimine yer vermektedir.

“Kadın –*Ya, ne iyi, sahi mi? Biliyor musunuz, ben evliydim, boşandım sonra! Biliyor musunuz, çok sevmişti bir adam beni, ben de onu! Evlenmişti benimle!..*” (BH/13)

4.2.2.1.2. Görücü Usulü Evlenme

Türkiye’de kültürel değişimin daha etkili olduğu büyük şehirlerde doğrudan tanışarak ve anlaşarak evlilikler artarken, gelenekselliğin hakim olduğu yerlerde görücü usulü evlilik hala önde gelen evlilik şeklidir. Görücü usulü evlilik de evlenecek erkeğin aile fertlerinin, akraba ve komşulardan seçtiği birkaç kadının, tanıdıklar tarafından tavsiye edilen kızın, evini ziyaret etmeleri ve hem kızı yakından tanımaları hem de niyetlerini belli etmek amacıyla

gerçekleştirilir. Bu olay “kız bakma”, “görücü çıkma”, “dünür gezme” olarak adlandırılır (Örnek, 2016: 256). Eğer görücüler kızı beğenirlerse kızı istemek için ziyaretlerini tekrarlarlar. Görücü usulü evlilikte kızın ya da erkeğin beğenip beğenmemesi önemli değildir. Asıl olan ise ailelerin beğenmesidir. Aile çoğu zaman kendi geleneklerine ve ailelerine uygun bir aday arayışına girerler. Çalışmamızda tespit edilen görücü usulü evlilik unsurları aşağıdaki gibidir:

“Burhan –*Birinin yüzüne dikkatlice baksan bütün gün **görücü** bekler...*” (PEK)

“Lerzan –*Ben yapmayacağım, evde oturup kısmetimi bekleyeceğim... Karşıma çıkacak herhangi yakışıklı biri gönlümü çelebilir.*” (BMİ/30)

“Karısı –*Geçende anlattılar... Çok eskilerde de böyle bir hastalık varmış. Bir adam... Öyle pis öyle pis kokarmış ki hiçbir kız onunla evlenmek istemezmiş. Sonunda kendi halinde çirkin bir kız bulmuşlar. İkisi de nikâhtan önce birbirleriyle hiç görüşmemişler...*” (BÇKF/151-152)

“Eroğlu –*Nasıl çare bulacağız benim bu işe? Yoksa kız kendini naza mı çekti ha? Ananı anasıgile gönderip istetsem mi acaba?*” (BMS)

“Eroğlu –*Canım, çaresi mi kalmış gayrı. Uzattığım maşrapaya kız su doldurmadı. Allah'ın emri ile istedik evinden, anası babası, verecek kızımız yok diye geri çevirdi...*” (BMS)

“Fusun –*Öğrencilik arkadaşları... Aynı yurttaki kalırlarmış. Aynı yıl mezun olmuşlar, beraber yedek subay olmuşlar. Gürol ile Ayten bizden bir ay sonra evlenmişlerdi.*” (AS/76)

“Karısı –*Yani zengince ve yüksekçe bir âdem kızı diye, evladımızı bir çirkine düş edip ömrünce eza çekirtmek vebaldir, hatadır... Bana izin verirsen cariyeye ve kişi kızlarının cümle mevcut olanlarını, birer yolunu bulup arar ve görürüm. Hangisi güzellikte cümleye üstün ise, evladımıza onu aliverelim ki, bari evladımız dünya görsün.*

Süleyman Ağa –*Elbette oğlumuza layık olan kızı bulmak gerek.*” (RAK/127)

“Süleyman Ağa'nın Karısı –*Her neyse... Oğlumu evlendirmek dilerim; bugün otuz gündür ki, Şam mahallelerini gezdim, dolaştım. Bu senin kızının bir parçasına değer bir kız görmedim. Allah'ın emriyle kızınızı oğluma verir misin?*” (RAK/129)

“Derviş –*Haddi imiş ki Cenâbı Hak öyle murat eyledi. Ne güzel tesadüftür ki, sabah şehri tebdil ederken evinizin önünden geçtim de kızını gördüm, ben dahi gönlümün muradına kavuştum. İmdi mihnet ve meşakkat günlerini unut da, düğün şenliklerine hazırlan, Recep Ağa!*” (RAK/136)

“**Nedim** –...Bizim hocanın dünyada evlat olarak bir kızı vardır... Kendi gibi zengin bir tüccarın oğluna vermişti, lakin damat, bir gün bir cahillik etti, bundan üç dört ay önce boşadı kızı...

Abdulgani Hoca –Kızım, Cenâbı Hakk'ın emriyle seni bu delikanlıya verdim, emrine itaat et!” (ŞÇ/142)

“**Oğul** –Hep kapıya bakıp duruyorum. Ha geçti ha geçecek diye diye akşam oluyor.

Kız –O kadar çok özölüyorsan istet beni. Sen de kurtul beni de kurtar, a Küçüköğul.” (B2/70)

“**Kız** –Küçüköğul, ya beni **Allah'ın emriyle istetirsin** ya da yüzümü görmek haram olur sana.” (B2/71)

“**Ana** –Şey... Kulağıma gelmedi değil. Ancak işin imini timini bilmem. Oğlan komşu kızına vurgunmuş dediklerine göre. Pencereden konuşup dururlarmış.

Baba –Hmm... Güzel. Demem şu ki, bu oğlan Dedeyi fırsat bilip, onu evermemiz için kendi dilini tutmasın?.. Gidip kızı istesek Allah'ın emriyle, ertesi gün oğlanın dili çözülüverir... Önceden bir haber salmalı.” (B2/77)

“**Ana** –İnşallah, inşallah. Eh, vakit yitirmeden koyulalım yola. Usulü neyse yerine getirelim... Şimdi kendim gider, konuşurum. Akşama hayırlı bir iş için sizdeyiz derim. Evinizde soğuk şerbetiniz bulunur herhal, derim.” (B2/78)

“**Baba** –Anan bugün komşu kızların evine gitmiş. Anasıyla hoş beşten sonra, lafi dolaştırmadan sana kızı isteyivermiş. Hani canım bir niyet yollamış.” (B2/92)

“**Melinda** –Polis geldi, kapı hiç zorlanmamış. Anlattım olan biteni. Anneanneni hiç öyle görmedim hayatımda... Çekti beni bir kenara sen sanmaki altın saati çaldırdın, sen benim bütün zamanımı çaldırdın. Sen bir zaman ziyanısın kızım; dedi... İki ay içinde hamileliğim ortaya çıkınca, evden de yolladı beni. Büyükada'da yaşlı bir herifle evlendirdi...” (Y2/18)

İncelenen oyunlarda üç farklı şekilde görücü usulü evlilik vardır. İlki birbirini seven iki aşığın niyetlerini ailelerine bildirmeleri. İkincisi, görücü olarak gidecekleri kızın aileye ve oğlana yakışan biri olması. Üçüncüsü ise iki tarafında birbirini hiç tanımadan evlendirilmeleri şeklindedir.

4.2.2.1.3. Kaçarak Evlenme

Türkiye'de görülen evlenme biçimleri arasında kız kaçırma yoluyla gerçekleşenler önemli bir yere sahiptir. Kız kaçırma olayı iki şekilde gerçekleşir. Birincisi, kızın rızası olmadan kaçırılması; ikincisi ise, kızın ailesinin erkeği istememesi veya başka sebeplerle kızın

ailesinin evliliğe karşı olması (Örnek, 2016: 256) şeklinde gerçekleşmektedir. İncelenen piyeslerde Örnek'in ifade ettiği iki farklı kaçırma şekline yer verilmektedir.

“Fidan –Öyle ya; senin hiçbir şeyden haberin yok. Yaşar Ağabeyim Gülbahar Ablayı kaçırdı.” (B/16)

“Fatma Aliye –Yalan mı? Kaçmadınız mı Talia?..

Talia –Gitmek zorundaydım abla. Biliyorsun annem evlenmeme izin vermiyordu. Bense burada çürümek istemiyordum. Galip'i seviyordum. Haytın bir ucuna yapışmak istiyordum.” (DKB/37)

“Talia –Mutlu olamadım abla. Son zamanlarda evliliğimizin hiçbir anlamı kalmamıştı.

Fatma Aliye –Anlamıyorum seni. Ben sanmıştım ki, arada bir kadın var. Ya da içki, kumar... Belki de dövüyordu seni... Ama onun için kaçmıştın evden. Bizi onun için terk etmiştin.” (DKB/43)

“Eroğlu –Canım, çaresi mi kalmış gayrı.. Uzattığım masrapaya kız su doldurmadı. Allah'ın emri ile istedik evinden, anası babası, verecek kızımız yok diye geri çevirdi...

Ali Ağa –Geriye bir yol kaldı. Kızı kaçırma!” (BMS)

4.2.2.2. Evlenme Aşamaları

Türk toplumunda evlilik aşamaları kız isteme, söz, nişan ve düğün şeklindedir. İncelediğimiz piyeslerde bahsi geçen aşamaların hepsi yer almaktadır. Görücü usulü ve severek evlenme biçimlerinde söz, nişan ve düğün şeklinde gerçekleşirken, kaçarak evlenme biçiminde ise sadece düğün yapılmaktadır. Evlenme aşamaları kırsal yerlerde ve kent merkezlerinde farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Kırsal kesimlerde gelenek-görenek ve âdetlerin yapılmasına önem verilirken kent merkezlerinde modernleşmenin ağır basması, tüketimin hızlı olması, başka kültürlerden ödünç alma gibi sebeplerden dolayı farklı âdetlere yer verildiği görülmektedir.

Evlenmenin ilk aşaması kız bakma, dünür gönderme ve kız isteme şeklinde gerçekleşmektedir. Kız istendikten sonra da çeşitli âdetler gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki karşılıklı bohça alıp verme şeklindedir. Daha sonra taraflardan herhangi birinin nişan töreni istemesi ile nişan yapılır. Modernleşen hayatın tüketen toplumu gelenek ve görenekleri isteklerine göre yeniden yorumlamakta ve şekillendirmektedir. Günümüzde gerçekleşen nişan törenleri, akraba, arkadaş ve komşuların katıldığı kalabalık ve çalgılı yapılan törenlerin

aksine yerini organizasyonlu konseptli ve sadece aile ve yakın arkadaşların katılabildiği bir törene dönüşmüştür.

Evlenmenin son aşaması nikah ve düğündür. Nikah yapmak düğünden önce gerçekleştiği gibi bazen düğünden sonra da yapılmaktadır. Türk toplumunda hem resmi hem de dini nikah yapılmaktadır. Fakat bazen sadece resmi nikah yapan çiftler de olabilmektedir. Düğün öncesi ve sonrası çeşitli gelenek, görenek ve âdetler yerine getirilirken bunlar bölgesel olarak değişmektedir.

İncelenen piyeslerde evlenme biçimlerinden severek, görücü usulü ve kaçarak evlenme biçimlerine yer verilmektedir. Fakat bunlar kısmen zikredilerek geçiştirilir. Evlenme aşamalarında da tespit edilen unsurlar çok fazla ayrıntıya yer verilmeden yer almaktadır.

Emine Işınsu, *Bir Milyon İğne* adlı oyunda evlilik teklifine yer verirken, aynı ideolojiyi benimseyen dava arkadaşına haber vermediği ve izin almadığı söylenerek geleneksel olana eleştiri yapılmaktadır.

“**Mehmet** –*Bu başka bir şeyler Lerzan, kelimelere dökemiyorum doğru dürüst ama galiba sen olursan, ben oluyorum. Sen olduğun için ben varım. İncesin, güzelsin, yeşil ve kumralsın, ama bunlar hiç önemli değil, hatırlamıyorum bile her zaman... Evlenmek istiyorum seninle.*” (BMİ/29)

“**Selim** –*Niçin haber vermedin evlendiğini?.. Haber vermen, müsaade alman gerekirdi.*
Selim –*Aynı yolda yürüyebilmenin ilk şartı, disipline riayet edebilmektir.*” (BMİ/48)

Füruzan Toprak, *Bir Maşrapa Su* adlı oyunda sevdalanmaya yer verirken evlenme çağına gelen kızın dedesi tarafından okuldan alınmasına da değinmektedir. Özellikle kırsal kesimlerde rastlanan bir durum olmakla beraber evlilik çağına gelen kızın hal ve hareketlerine dikkat etmesi beklenir. Günümüzde bu tür davranışlar çok az görülmekle beraber kız çocuklarının gerek eğitimi için gerekse de sosyal hayata yer edinmesi için toplum elinden geleni yapmaya çalışmaktadır.

“**Çırak** –*Of of! Genç olupta sevdalanmayan mı var ağalar...*” (BMS)

“**Elif** –*Veli'yle ben ta ilkokuldan arkadaşık. Derslerden hesabı neye aklım pek yatmazdı da gösteri gösteriverirdi. Dördüncü sınıfta dedem rahmetlik, “kız büyüdüün artık, oğlanların arasında okumak doğru olmaz”, diye beni okuldan çekmek istedi...*” (BMS)

Murathan Mungan *Dört Kişilik Bahçe* adlı oyunda ise nesilden nesile geçen çeyize yer verilmektedir. Türk kültüründe çeyiz de en az evlilik kadar önemlidir. Çünkü çeyiz daha çocuk küçükken anne tarafından hazırlanır ve evlilik için ilk adım atıldığında da eksik olan kısımlar tamamlanarak düğün yapılarına kadar eksikler de tamamlanmış olur. Çeyiz sadece kıza hazırlanmaz aynı şekilde erkek içinde hazırlanır.

“**Talia** –*Senin tabakların. Çeyizin!*

Fatma Aliye “*Evet çeyizim. Halis Çin porselenleri. En az yüz elli yaşında bu tabaklar. Babaannemin kaynanasından yadigâr. O günden bu yana hiç kullanılmamış... Cam vitrinlerde bekleyip durmuşlar kullanılacakları, işe yarayacakları günü. Her kaynana gelinine bırakmış. Annemden de bana kaldı, çeyiz diye...*” (DKB/41)

Ahmet Özdemir *Duble Kaynana* adlı oyunda evliliğin içeriğinden bahseder ve başka evlilikle kıyaslama yapar. *Armudun Sapı* adlı oyunda da karakterin evlenme yaşına geldiği ifade edilerek evlilik için ikna etmeye çalışılır.

“**Ayfer** –*Bilmem... Biz evlendikten sonra ilk defa evimize geliyor... Öyle heyecanlıyım ki, ilk gün her şey dört dörtlük olsun istiyorum...*” (DK/15)

“**Şaziye** –*Sen buna evlilik mi diyorsun? Kuzenin Aylin'in evliliğini bir gör. Teyzen ağzı kulaklarına vararak ballandıra ballandıra anlatıyor... Adamcağız sabahları kahvaltısını hazırlayıp yatağına kadar getiriyormuş. Aylin öğleden sonraları alışverişe çıkıyormuş, akşama doğru arkadaşlarıyla briçe oturuyormuş...*” (DK/43)

“**Fusun** –*Ne gezer!.. Niçin evlenmiyorsun diye sordum. “Aman sen de yengeciğim,” dedi...*” (AS/77)

Ülkü Ayvaz, *Yorgun Atlar* adlı oyunda evlilik çağı gelen kıza, evlilik için psikolojik olarak baskı kurulmaktadır. *Bağlanma* adlı oyunda ise birbirini seven iki gencin ailelerin araya girmesi ile söz kesildiğine yer verilmektedir.

“**Kız Kardeş** –*İşte böyle Küçükoğul, ne yalan söyleyeyim hoşlanmıştım onunla konuşmaktan. Çoğu geceler, iş dönüşü pencerenin altına geliyor konuşuyordu benimle.*

Anne –*Kızım, dinle beni güzel gözlüm ne olur... Ağabeylerin evlenip yuva kurdular. Çoluk çocuğa karıştılar. Yaşın geçiyor sen de...*” (YA/47)

“**Baba** –*Hadi hadi müjdem i isterim. **Sözlü** sayılırsın artık.*” (B2/91)

Güncel oyunlardan olan Murat Mahmutyazıcıoğlu tarafından yazılan *Yolda* adlı oyunda evliliğin zannedildiği gibi güzel olmadığı, insanların evlenene kadar birbirlerine iyi

davrandıklarını ve evlendikten sonra değiştiklerini ifade ederek evliliğin aslında dışarıdan görüldüğü gibi güzel olmadığını ifade etmektedir.

“Aysel –Bir bok zannediyorsunuz bu olayı... Evlenmeden sevgilim, evlendikten sonra aşkım, sonra da sadece Aysel... Arada sevimsiz bir –cım eki sadece...” (Y2/5)

Sabahattin Kudret Aksal, *Bay Hiç* adlı oyunda evlilik teklifine yer verir. Geleneksel kültürde evlenme teklifine rastlanmazken modernleşen toplumda evlilik teklifi etmek de bir gelenek haline gelmiştir. Evlilik teklifini yapacak olan erkek, organizasyon eşliğinde teklifini yapar. Oyunda alışlagelmişin aksine erkeğin değil kadının evlilik teklifi ettiği görülmektedir. Bu durum ise toplum tarafından erkeklere yüklenen rolün değiştiğini göstermektedir.

“Kadın –...Yaşar gideriz ömrümüzün sonuna değin, birbirinin yanında akan, ama birbirine hiç yaklaşmayan, birbirinden de hiç uzaklaşmayan ırmaklar gibi!.. Ne dersiniz? Öyle yaşamayı sever misiniz? Severseniz, ben de severim. Kocam olur musunuz, Bay Hiç?” (BH/19)

Sami Berat Marçalı, *Altı Buçuk* adlı oyunda evlilik teklifine yer vermektedir.

“Esin –Benimle evlenir misin?”

Sedat –Hayır... Çünkü zaten evliyim.” (AB/13)

Radyo piyeslerinin ilk yıllarında yazılan piyeslere baktığımızda oyunlarda geleneksel kültür unsurlarına yer verilirken güncel (1990-2020 arası) oyunlarda bu unsurların değiştiği görülmektedir. Geleneksel kültürde evlilik aşamaları belli bir düzen içinde ilerlerken modern kültürde kız ve erkeğin tanışarak evlendiği ve bu tanışmaların çeşitli şekillerde (okul, sosyal medya, sosyal çevre) gerçekleştiği görülmektedir. Modern kültürde evlilik aşamaları şu şekildedir: Kız isteme töreni yapılmadan önce, erkeğin kıza evlilik teklif etmesinin ardından ailelerin tanışması sonucu kız isteme töreni gerçekleşmektedir. Kız isteme töreninde misafirler için kahve hazırlanmaktadır. Damat için hazırlanan kahvenin içine tuz, bal ve çeşitli baharatlar konulmaktadır. Bunun yanı sıra nişan yapma geleneğinin eskisi kadar revaçta olmadığı görülmektedir. Bunu yerine konseptli organizasyonlar eşliğinde söz kesimi törenine katılan aile, akraba ve arkadaşlara ufak hediyeler verilerek pasta kesilir. Geleneksel kültürde yer alan evlenme aşamaları modern kültürde yeniden yorumlanmaktadır. Sadece kız isteme törenine yer verdiğimiz bu kısımda bile geleneğin değiştiğini ve dönüştüğünü gerek gerçek hayata görerek gerekse de metinler üzerinden okuyarak tespit etmek mümkündür.

4.2.2.2.1. Nişan

Sözün kesilmesinden sonraki aşama ise nişandır. Nişan töreni çoğunlukla kız evi tarafından düzenlenir. Nişan elbisesi giyen kıza, kayınvalidesi ve oğlanın akrabaları tarafından “takı” adı altında para ve değerli eşyalar takılır. Köylerde ve şehirlerde yapılan nişan törenlerinde damadın ailesi tarafından satın alınan yüzükler, kızın bir aile büyüğü tarafından nişanlanan çiftin sağ ellerinin nişan parmaklarına takılarak nişan töreni gerçekleştirilir (Örnek, 2016: 267). Bu olaya yüzük takma merasimi adı verilir. Yüzük takma merasimi ardından nişanlanan çift, aile büyüklerinin elini öper ve nişana katılan davetliler tarafından tebrik edilir. Nişan törenine davet edilen misafirlere çeşitli ikramlarda bulunulur.

Günümüzde şehirlerde ve küçük yerleşim yerlerinde devam eden “nişan” geleneği, bazı yerlerde “söz kesimi”, “kız isteme” gibi âdetler yapılırken yapıldığı kabul edilir; bazı yerlerde özellikle maddi durumu iyi olan aileler ayrı bir nişan töreni düzenlenmektedir (Artun, 2019: 205). Geleneksel kültürde var olan geleneksel âdetlerin modern kültürde değiştiği ve nişan töreninde de değişiklikler olduğu görülmektedir. Geleneksel kültürde evliliğin önemli aşamalarından biri olan nişan törenine çoğunluk büyük önem verirken, günümüzde bu geleneğe toplum çok önem vermemektedir. Nedeni ise kız isteme ve söz kesme merasiminde konseptli yapılan organizasyonların bu ihtiyacı karşılaması diğeri ise nişan ve düğün tarihlerinin birbirine yakın olmasıdır.

Geleneksel kültürlerde mütevazı bir şekilde düzenlenen nişan törenin günümüzde hem pahalı olması hem de çiftlerin bu törenlere sıcak bakmaması, nişan için yapılacak masrafın düğün için harcanması olarak sayılabilir. Geleneksel kültürde yapılan nişan törenine katılan kişi sayısı fazla olmakla beraber genellikle evde yapılırken; günümüzde ise yerini yine evde yapılan fakat daha az konukla gerçekleşen söz kesimi sonrası ufak çaplı törenlere bırakmıştır. Daha geniş aileler ise törene katılacak davetlilerin sayısının fazla olma olasılığına karşı düğün salonlarını ve kır bahçelerini tercih ederek daha büyük organizasyonlar eşliğinde nişan töreni yapmaktadır. Tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir:

*“Büyükbaba –Ne kızıyorsun canım! Kıza **sözlü**sünden söz etmek ayıp mı?*

*Burhan –Bizim oturduğumuz apartmanın sahibinin kızıyla **nişanlandı...**” (PEK)*

“**Cariye** –Gönderdiğiniz **bohça**daki elbiseleri giydirdik, güzelliğinden gözlerimiz kamaştı, hanımcığim! Kim bilir, düğünde ne olur?” (RAK/131)

“**Murat** –... Peki ne diye kaçtılar, evlenselerdi ya?..

Fidan –Gülbahar abla nişanlıydı. Ama gönlü olmadan nişanlamışlar. İstemiyormuş nişanlısını... Yaşar Ağabeyimi seviyormuş. Düğün gecesi her şeyi yüzüstü bırakıp kaçtılar.” (B/16)

“**Kız Kardeş** –Şey, bak ne diyeceğim... **Nişanlılıktan** sonra... Yani evlenince, burada otursak. Ha, ne dersin?

Delikanlı –Vay canına, demek lokum kutusunu kaptığımız gibi... Allah'ın emri Peygamberin kavli heyti be!” (YA/48)

“**Baba** –Haydi oğlum, daha çok işimiz var. Hazırlıklara başlamalı, bu işler gecikmeye gelmez. Akşama komşu evde şerbet var.” (B2/92)

“**Şükran** –...Tekstilci Arif Silahtaroğlu'nun dul kızı, kırk iki yaşındaki Şükran Hanım vesair”, Hatta bazı kanallarda evlenmeden önceki nişanlılarımızın isimleri, resimleri de vardı.” (HS/37)

“**Şelale** –...Kocamustafapaşa'ya gittin mi hiç? Gümüş Düğün Salonu vardı, tövbe yarabbi, sahibi Noel Baba'ya benziyordu. Orada bir **nişanda** dans etmiştik...” (KKBT/19)

“**Kadın** –Evet, evet. Bir arkadaşım vardı, nişanlanmıştı da sormuştum ben de kiminle diye. Sözcüklerin üstüne basarak, bir demir döküm uzmanıyla, demişti.” (BH/6)

Teknolojik gelişmelerin sağladığı imkanlar köyden kente göçü arttırmış ve insanları daha dar alanlara itmiştir. Mimari yapının değişmesi ve farklılaşması gelenek, görenek ve âdetleri büyük ölçüde değiştirmiştir. Evde yapılan konseptli nişan törenlerinin yanı sıra düğün salonlarında, kafelerde, konferans salonlarında ve okul bahçelerinde ya da yüzölçümü daha büyük olan alanlarda da gerçekleştiği görülmektedir. Bu durum daha çok ekonomik olarak gelir düzeyi iyi olan ailelerin tercih ettiği mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelenen oyunlarda nişan töreni hakkında detaylı bilgi verilmese de günümüz oyunları incelendiğinde törenin yapıldığı mekânların değiştiği görülmektedir.

4.2.2.2.2. Nikâh

Türk Dili Kurumu sözlüğünde, “Bir erkekle bir kadının evlilik birliği kurmasını sağlayacak yasal işlem, evlilik akdi”²⁵, olarak tanımlanan nikah, geleneksel kültürde de modern kültürde

²⁵ Güncel Türkçe Sözlük, Nikâh maddesi, URL -15, 2022.

de varlığını devam ettirmektedir. “Medeni ya da dinsel nikâhtan sonra gelinle güveyin bir araya gelmelerine “nikâh” denir. Böylece gelinin ve güveyin evliliği yasa, din ve bağlı bulunduğu toplum üyelerinin onayı ile geçerli sayılmış olur” (Örnek, 2016: 272). Resmi nikahın yanı sıra yasal olmamasına rağmen dini nikahın da hala yaygın şekilde devam ettiği görülmektedir. Günümüzde insanlar önce resmi nikah sonrasında da dini nikah yaparlar. Geleneksel kültürde dini nikahın modern kültürde ise resmi nikahın ağırlıkta olduğu görülmektedir. Her ikisini yapan çiftler bunu ya aile dayatması olarak ya da inancı gereği yapmaktadır.

Çalışmada nikah töreni ile ilgili ayrıntılı bilgi mevcut değildir. Oyunlarda hem resmi nikah hem de dini nikah ile ilgili unsurlara yer verilmektedir. Bunun yanı sıra Behçet Necatigil’in “Şapur Çelebi” adlı oyununda hülle²⁶ nikahına yer verilmektedir. İncelenen oyunlarda tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir:

“**Yaşlı Balıkçı** –Hele bir **kocan** gelsin kızım, asıl haberi ondan alırız.” (SB/120)

“**Genç Kadın** –Peki, **karısı** ne yapmış?

Karısı –Geçende anlattılar... Çok eskilerde de böyle bir hastalık varmış. Bir adam... Öyle pis öyle pis kokarmış ki hiçbir kız onunla evlenmek istemezmiş. Sonunda kendi halinde çirkin bir kız bulmuşlar. İkisi de **nikâhtan** önce birbirleriyle hiç görüşmemişler. **Nikâh günü** adamcağız evini kokulu çiçeklerle doldurmuş, kolonyalar, esanslar sürünmüş...” (BÇKF/151-152)

“**Vezir** –Peder Ağa! Padişah efendimiz kızınızı Allah’ın emri ile kendisine **nikâh etmek**, murat eder. Ne dersiniz?” (RAK/135)

“**Derviş** –Sözünden dönmeyişin çok hoşuma gitti. Derhal ulemaya haber saldım, kızın Naime’yi kanun üzere kendime nikah eyliyorum.” (RAK/136)

“**Nedim** –Bir gece için! Bu gece için! Yarın birkaç kişinin yanında boşarsın karını, selametle memleketine gidersin. Kızda **hulleden** sonra tekrar eski nikahlısı ile evlenir.

²⁶ Gerek İslâm’dan önceki Câhiliye döneminde gerekse İslâm’ın ilk yıllarında evlilik ve boşama konusunda bir sınırlama söz konusu olmadığı, bu durumun erkekler tarafından istismar edilip kadınların bundan büyük zarar gördüğü, talâkla ilgili hükümleri düzenleyen Bakara sûresindeki âyetlerin de (2/229-230) bu gelişmeler üzerine nâzil olduğu bilinmektedir. Bu âyetler erkeğin boşama hakkını üçle sınırlandırmakta ve üçüncü boşamadan sonra kadının başka bir erkekle yeni bir evlilik yapmadıkça ve bu evlilik de sona ermedikçe önceki kocasıyla tekrar evlenemeyeceğini hükme bağlamaktadır. Âyetin ifadesi, konuyla ilgili hadisler ve sahâbe uygulaması dikkate alındığında bu sürecin tabii bir şekilde işlemesi, yani üç talâkla boşanan bir kadının aynı erkekle evlenebilmesi için iddet bekledikten sonra bir başkasıyla sahih bir evlilik yapması, bu evliliğin de ölüm veya boşama ile sona ermesi ve tekrar iddet beklenmesi gerekmektedir. Ancak dinen doğru bulunmasa bile teamülde bu şartların sunî bir şekilde yerine getirilip kadını kocasına helâl kılmak amacıyla şekli bir evliliğin yapıldığı da bilinmektedir. Bu tür evliliğe Türkçe’de hülle, Arapça fıkıh literatüründe tahlîl denilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. URL -16, 2022.

Anlatan –O gece yemekten sonra mahalle imamı, Abdülgani Hoca’nın kızı Gülruh Bânû ile Şâpur Çelebi’nin **nikah**larını kıydı. Yatsı namazından sonra Abdülgani Hoca Şâpur’u hareme götürerek kızının dairesine soktu...” (ŞÇ/142)

“Eroğlu –**Nikahta** keramet var derler amma, bilmem ki!

Ali Ağa –...O kolay... Anamı da orda bekletirim. Kızın yanına koruz. Ben de **nikahın** hemencecik kıyılması için ne gerekliyse onu yaptırırım. İşe nereden koyulacağız sen onu de hele.” (BMS)

“Eroğlu –Şükür Allah’ıma. Elif’im benim. Yamacındayım gayrı. Ah gülüm, senle ne kadar mutlu olacağız. Nikahımız kıyıldığı gün burma boynuzlu koçumu yaldızlatıp yoluna kurban edeceğim senin.” (BMS)

“Büyük Amca –Sağ ol kızım... Bir yastıkta kocayın!..” (BA)

“Engin –Siz evlendikten sonra yaşamayı unutmuşsunuz, yaşamayı... Karılarınız üzerinize ölü toprağı serpmişler. Biraz silkelenin yahu.” (AS/84)

“2. Arkadaş –Ne iyi günü, kötü günü be? Nikah mı kıydım seninle. Ben seni tanımıyorum...” (İA/183)

“Melinda –Hepsini zehirlemek lazım değil mi? Biz babanla kilisede evlenmedik.” (Y2/16)

“Thelma –Hapishanede kıyılmayan **nikahı** niye anlatmıyorsun. Aşığın seni inkar etmiş. Rezil olmuşsun oralarda...” (Y2/18)

4.2.2.2.3. Düğün

Düğün, evlilik aşamasının son durağıdır. “Düğün evlenme dediğimiz geçit dönemlerinin en belirgin özelliğidir. Onun için düğünün geleneksel değerlere ve kurallara uygun bir biçimde kutlanmasına çaba sarf edilir” (Örnek, 2016: 271). Düğün, diğer aşamalarda olduğu gibi birçok örf, âdet ve geleneklerin uygulanması açısından önemlidir.

Geleneksel kültürde düğün öncesi ve sonrası pek çok gelenek, görenek ve âdetler uygulanır. Bunlar her yöreye göre farklılık göstermektedir. Bölgeden bölgeye farklılık gösteren bu uygulamaların değişkenlik göstermesi açısından içeriği hakkında çok detay vermemekle birlikte genel kabul olarak değerlendirebileceğimiz davetiye hazırlama, eğlence için müzisyen ayarlama, düğüne gelen misafirler için ikramlar, gelin ve damadın düğün için hazırlık yapması; kuaför ve damat tıraşı, kına gecesi, çiftlerin düğün için çekim yapması gibi âdetler sıralanabilir.

Modern kültürde ise düğün öncesi ve sonrası yapılan çeşitli merasimler, âdetler vardır. Geleneksel olanla benzer özellikler taşısa da içerik olarak farklılıklar görülmektedir. Düğün öncesi çiftler tarafından düzenlenen bekarlığa veda partisi, kına gecesi için salon tutulması ve genellikle gelinin arkadaşları tarafından yapılan, danslı müzikli gösterilerin düzenlenmesi, düğünün süresine göre ya yemek ya da pasta ve içecek ikramı yapılması, gelin-damadin hazırlanması ve düğün için konseptli fotoğraf çekimi yapılması, çiftlerin düğün sonrası kısa bir tatil olarak balayına çıkmaları şeklinde gerçekleşmektedir. Tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir:

“**Karısı** –Geçende anlattılar... Çok eskilerde de böyle bir hastalık varmış. Bir adam... Neyse uzatmayalım. **Düğün gecesi** kızcağız doğru babasının evine kaçmış. Sonracığıma...” (BÇKF/151-152)

“**Elif** –Birkaç yıl önce güzdü. Akılsız yapraklar, rüzgarın önünde uçuşup duruyordu. Hani Durmuş Ağa'nın büyük oğlunun pek şanlı bir **düğünü** olmuştu ya?

Ayşe –He he. Kendi avlulularında. **Kına gecesi**ydi hani. Ben mor bindallı mı giymiştim hani.

Elif –**Düğün** bitmeye yakın **çalgıcı** Aliye abla, “al gülüm şu dümbeleşti köşedeki Nazangilere bırakıver”, dedi.” (BMS)

“**Ali Ağa** –Geçenlerde Tüfekçilerin Recebin **düğünde**; ‘Yarım gitti askere, alır gelir teskere’, türküsünü çağırmış hep.” (BMS)

“**Anne** –...Hem canım biz **evlenirken** bir tel bile çekmeyen adam...” (BA)

“**Nazlı** –Bilmez miyim Ayşe Kadın, bilmez miyim? Geçenlerde gittiğimiz **düğünde** bütün kadınlar, senin kızına imrendiller...

Süleyman Ağa'nın Karısı –**Düğün** tedarikinden helak oldum,Tâbende! Hayırlısıyla şu işi selamete erdirsek de biz de rahat etsek.” (RAK/131)

“**Derviş** –Haddi imiş ki Cenâbı Hak öyle murat eyledi. Ne güzel tesadüftür ki, sabah şehri tebdil gezerken evinizin önünden geçtim de kızını gördüm, ben dahi gönlümün muradına kavuştum. İmdi mihnet ve meşakkat günlerini unut da, **düğün** şenliklerine hazırlan, Recep Ağa!” (RAK/136)

“**Yüzbaşı Celal Bey** –Gördüm. Ayinlerini de gördüm. Cenaze ve **düğün** törenlerini keza.” (EF/34)

“**Cevahirli Hanım** –Bu tahtı benim ilk **düğünümde** babam Vezir Fazlı Paşa, Birinci Sultan Ahmet Han için yaptırmış idi. Tuğrası dahi üstündedir...” (T/255)

“**Ayfer** –O... Maşallah, maşallah... İki **dünür** karşı karşıya geçtiniz, bizi unuttunuz...” (DK/28)

“**Şaziye** –Erkekler... Hepiniz aynısınız... Size güven olur mu? Bak bak **damada**, bıyık altından nasıl da gülüyor...” (DK/30)

“**Fahri** –Ne mutlu bizlere ki, çocuklarımızın mutlu yuvalarında mürvetlerinin bir bölümünü birlikte idrak ediyoruz.” (DK/32)

“**Genç Kız** –Bir köy **düğününe** rastlarız belki...

Üniversiteli –Belki de bizi davet ederler...” (ÇK/150)

“**Yel** –...Anneme ait bir taç ve eldiven, diyecekti. Ama yalandı bu. Melinda bunu kendi **düğünü** için almıştı...” (Y2/4)

“**Çiçek** –Hamdolsun... İyiyim ben de... İşte, evlendim...” (M/8)

“**Melih** –Merve’yi hatırlıyor musun?.. Evlendi.” (L/30)

“**Şelale** –...**Balayına** Alanya’ya gitmiştik, oradaki ahabaları bizi bir sahil gazinosuna götürdü...” (KKBT/7)

“**Hortlak Kız** –...Annem şiddetle çok geç, tam 18 yaşında babamla evlendiğinde tanışmış...” (HKH/10)

“**Gönül** –Evlenin bakalım! Dünyaya da ilan edin mutluluğunuzu! Ama neler olduğunu yalnızca komşularınız bilecek. Gizleyemezsiniz!” (GKA/6)

“**Figen** –...Kadınların **bekârlığa veda** toplantılarına gidip yüklü bahşişler alırdın...” (GKA/33)

“**Kadın** –Nasıl mı? Nasıl istiyorsanız öyle! Tören istersiniz gibime geliyor benim. Tanıkları olmayan bir mutluluk, aynası olmayan bir güzel yüz düşünemezsiniz... Anlayışlı bir kadını ben, hayır demem **düğün** yapmamıza da! Alırım o yükü de sırtınızdan, yerini de zamanını da ben seçerim, isterseniz, konukları da.” (BH/20)

İncelenen oyunlarda düğünle ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilmese de düğün töreni sırasında gerçekleştirilen âdetlere, gelenek ve göreneklere yer verilmektedir. Oyunlar içinde geleneksel düğün ve modern düğün törenlerinde görülen değişimlere de rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra Füzûzan Toprak tarafından yazılan *Bir Maşrapa Su* adlı oyunda sadece düğünle ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilmektedir.

4.2.2.2.4. Boşanma

TDK sözlüğünde boşanma, eşlerden birinin boşanma ilamı almasıyla evlilik birliğinin son bulması (TDK, 2022), şeklinde ifade edilmektedir. Geleneksel kültürde çiftlerin boşanması hoş karşılanmaz ve kadının ya da erkeğin ne olursa olsun evine bağlı, çocuklarına iyi bir

anne-baba olması gerekmektedir. Ataerkil düşüncenin ağır bastığı, erkek egemen toplumda söz hakkının erkeğe ait olması, kadınların da bu duruma itaat etmesi beklenmektedir ve ataerkil toplumlarda boşanmış kadına toplumsal baskı uygulanması sebebiyle bu tarz toplumlarda boşanmak isteyen kadın hem ailesi hem de çevresi tarafından dışlanmaktadır; bu durum kadının boşanmak istememesinde etkili olmaktadır. Fakat günümüz modern toplumlarında ataerkil düşüncenin yerine daha eşit bir düzen söz konusu olmakla beraber, kadın ya da erkeğin boşanması normal olarak karşılanmaktadır. Tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir:

“Yaşlı Kadın –Odasını ayırmış diyorlar. Ne yapsın kadıncağz? Bizim tanıdık bir avukat var da... Diyor ki, karısı isterse şıp diye boşanabilirmiş.” (BÇKF/151)

“Süleyman Ağa’nın Karısı –Şimdi... Hemen şimdi... O kâfir hamalın kızını, oğlumdan boşattır, hemen şimdi.

*Süleyman Ağa’nın Karısı –O makule insanlar, bizim evimize girmeye yakışmaz. Şimdi hemen babası olacak o papazı getir ve **nikâhını** ver. Cehennem olsunlar.” (RAK/132)*

*“Nedim –...Bizim hocanın dünyada evlat olarak bir kızı vardır... Kendi gibi zengin bir tüccarın oğluna vermişti, lakin damat, bir gün bir cahillik etti, bundan üç dört ay önce **boşadı** kızı. Şimdi tekrar evlenmek istiyor.*

*Nedim –Bir gece için! Bu gece için! Yarın birkaç kişinin yanında boşarsın karını, selamete memleketine gidersin. Kızda **hulle**den sonra tekrar eski nikahlısı ile evlenir.” (ŞÇ/142)*

*“Gülruh Bânû –Ah ah! Yedi sekiz ay evli kaldık, evliliğimi bilmedim... Bir kere bile beni düşünmedi. Sonra da bunu kendisine hatırladığımda öfkeleni, **talâk-ı selâse** ile beni **boşadı**...” (ŞÇ/143)*

“Fetullah –Kör olayım, gerçekleri söylüyorum. İlkokul mezunuyum diye kimse iş vermiyor. Değnekçiliğe, ayakkabı boyacılığına bile razıyım. Karım geçen yıl kaçtı. Parasızlığa dayanamadı. Lambanın içinde iki kişi, tıks tıks zaten olacak iş değildi.” (BL/41)

*“Talia –Büyük dayım mutsuz oldu uzun yıllar. İçkiye verdi kendini. Madam Ester’in karakalem resimlerini yapardı. Sonra annem hepsini yaktı. Kendi **dulluğunun** bedelini herkese ödetmek istedi annem herkese...” (DKB/40)*

*“Talia –Evet, yoktu. Sırtımda bir mantom bile yoktu. Bir mantoyu her zaman edinebilirim. Oysa insanın her zaman edinmeyeceği şeyler vardır... Yalnız, **dul**, işsiz bir kadın olmama rağmen dimdiğim, ayaktayım...” (DKB/44)*

*“Şaziye –Ay ömürsünüz Fahri Bey. Aylar sonra güleceğim aklıma gelmezdi. Benim **dul** ve yalnız yaşayan bir kadın olduğumu unutmayın.” (DK/26)*

“**Füsün** –...Yarın buluşacağımız avukata **boşanmak** için gerekli vekaletnameyi verdikten sonra İstanbul'dan ayrılacağız...” (AS/103)

“**Ortancaogul** –Sen kendi hayatını kurdun mu peki? **Karından ayrıldın**, evini dağıttın, dolaşıp duruyorsun... Belli bir işin yok. Yazdığın hikayeler güzel, güzel olmasına, ama sana para kazandırmıyor...” (YA/37)

“**Genç Kız** –Eyyvah! Hani bu gece dönmeyecekti? Hani **eski karısı**yla yemeğe çıkacaktı? Yalancılar...” (ÇK/127)

“**Sanem** –Babam o vazo için annemi **boşadı**.” (V/8)

“**Şükran** –...Tekstilci Arif Silahtaroglu'nun **dul** kızı, kırk iki yaşındaki Şükran Hanım vesair”, Hatta bazı kanallarda evlenmeden önceki nişanlılarımın isimleri, resimleri de vardı.” (HS/37)

“**Şükran –Boşanalı** çok oluyor, çocuğum da yok. Ama siz de benim gibisiniz galiba.” (HS/48)

“**Neşe** –Ee, adam evli.

“**Serap** –Ne yani evli adamlar aşık olamaz mı?” (HBT/86)

“**Ali** –Hem mağdur olan o değil ki. İkimiz de evliydik. Bunu saklamadık. Bir maceraydı yaşandı ve bitti. Maddi olarak da zarar gören bendim. İşte tam o aralar karım hamile kaldı. Düşük ihtimali falan denilince de birden ne kadar hata etmiş olduğumu anladım.” (HBT/88)

“**İnci** –Şöyle sesin geldiği kata eğilip baktım, bir kol görür gibi oldum. Biraz daha eğildim garip bir şey gördüm... Evet sarmaş dolaş olmuş öpüşüyorlar. Melahat ile Osman... Hamiyet'in kocası.” (HBT/98)

“**Serap** –İyi iyi. Kocasından **boşanıyor**. Kendisini ablasıyla aldatan adamla oturacak değil ya!” (HBT/102)

“**Durukan** –Hiçbir doktor senin istediğin şeyi yapmaz. Yapsa da yanlış yapar! Bak biliyorum zina büyük suç, büyük günah ama bununla kıyas kabul etmez. Af dilersen kocandan, konuşursun olmazsa da **boşanırsın**, yok eğer sana zarar vermesinden korkuyorsan...” (M/16)

“**Özlem** –Mehmet. Eski kocam.” (L/35)

“**Şelale** –...Neyse işte, Neriman teyze fitik ameliyatı oldu ya, kocası olacak Asım, Neriman'a bakan kadınla fındırdıyormuş. Eeeh, bu erkek kısmı...” (KKBT/3)

“**Hortlak Kız** –...Evli olmasının konuyla ne alakası olduğunu o an anlayamadım. Ama ertesi gün onu takip ettiğimde, son sınıftan bir kızla ilişkisi olduğunu, karısının 4 aylık hamile olduğunu ve geçenlerde bu ilişkiden haberdar olduğunu ve bebeğin düşme tehlikesi geçirdiğini öğrendim...” (HKH/4)

“Hortlak Kız –...Yanına geldim. Ağzını arayacaktım ki sen bana döküldün. Sevgilin evli çıkmış, canın ondan sıkınmış. Bana da yapma dedin, yuva yıkma. Hem sana da yazık olur dedin...” (HKH/20)

*“Kadın –Ya, ne iyi, sahi mi? Biliyor musunuz, ben evliydim, **boşandım** sonra! Biliyor musunuz, çok sevmişti bir adam beni, ben de onu! Evlenmişti benimle! Sonra? Sonra geçinememiştik hiç! Paramız yoktu. Ama paramız olmamasından değildi geçinemememiz, ya da biz öyle sanıyorduk...”* (BH/13)

*“Esin –Benim için **boşanır** mısın?”* (AB/13)

Geleneksel kültürle modern kültürün düşünce yapısı da birbirinden ayrılmaktadır. Geleneksel kültürde kadının rolü iyi bir eş ve anne olmak iken, modern kültürde kadın birden fazla rol üstlenmekte ve toplumda söz hakkına sahip bir birey olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelenen oyunlarda iki tür boşanmaya yer verilmektedir. İlki mahkeme yoluyla resmi nikâhın sona ermesi, ikincisi ise dini nikâhlı eşlerden birinin üç defa “boş ol” demesiyle bitmektedir. Boşanmalar da en dikkat çeken ise eşlerin birbirini aldatması şeklinde gerçekleşmektedir.

4.2.3. Ölüm

Ölüm geçiş törenlerinin son aşamasıdır. Arapça’da mevt, vefât, helâk gibi kelimelerle ifade edilen ölüm, hayâtın karşıtı olup sözlükte “hayatın sona ermesi” anlamına gelir. Genellikle “ruhun bedenden ayrılması suretiyle kişinin maddî hayat kaynağını yitirmesi” şeklinde tanımlanan ölüm ve ölüm sonrası hakkındaki algılama, inanış ve uygulamalar kültürden kültüre, devirden devire değişmektedir.²⁷ Ölüm de diğer geçiş törenleri gibi birçok aşamadan geçer. Kültürden kültüre farklılık gösteren bu törenler, inançlara bağlı olarak farklı şekillerde gerçekleştirilmektedir.

Doğum ve evlenmede olduğu gibi birçok inanç, gelenek, görenek, tören, ritüel, kalıp davranışlar ölüm etrafında da toplanmaktadır. Ölüm etrafında kümelenen, ölü ile toplum üyelerini çevreleyen bu inançlar, gelenekler, işlemler, törenler ve kalıplaşmış davranışlar üç ana grupta toplanmaktadır. Bunlardan biri, ölen kişinin öteki dünyaya gitmesini

²⁷ Detaylı bilgi için bkz. Salime Leyla Gürkan, “Ölüm”, TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, TDV Yayınları, 2007, s. 34.

kolaylaştırmak; onu hem geride bıraktıklarının gözünde hem de öteki dünyada saygın ve mutlu bir insan yapmaktır. İkinci grup, ölenin geri dönmesini engellemek, yakınlarına ve geride bıraktıklarına zarar vermesini önlemek için bunu yerine getirenlerdir. Üçüncü grupta toplananlar ise, ölenin yakınlarının bozulan ruh hallerini iyileştirmek, sarsılan sosyal ilişkilerini düzeltmek ve topluma yeniden katılımlarını sağlamak için başvurulandır (Örnek, 2016:285).

Ölüm, insan yaşamının son aşamasıdır. Dünyanın farklı yerlerinde ölen kişinin ardından birtakım törenler yapılmaktadır. Bu törenlerde benzerlikler olduğu kadar farklılıklar da vardır. Bu farklılıkların en temel sebebi, insanların farklı inanç sistemlerini benimsemelerinden kaynaklanmaktadır. Piyeslerde tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir:

“**Kadın** –İki ay önce toprağa verdik; sizlere ömür...” (Y/85)

“**Din Adamı** –Kabil... Kardeşi Habil'i öldüren. Hem de taşla. (SBV/132)

“**Kadın** –Oğlum savaşta **öldü**...” (Müzik, Lili Marlen şarkısı) (SBV/143)

“**Elif** –...Dördüncü sınıfta dedem **rahmetlik**, "kız büyüdü artık, oğlanların arasında okumak doğru olmaz", diye beni okuldan çekmek istedi...” (BMS)

“**Eroğlu** –Allah'ım Allah'ım arkadaşımı vurdum. **Öldü** yaşamıyor gayri...” (BMS)

“**Büyük Amca** –Öldü, **öldü** rahmetlik oldu... Bir gün önceden, yarın bahçeden bamya toplayıp, bamya yapalım, diyordu...” (BA)

“**Şâpur Çelebi** –Babam **öldüğünde** ben çok küçükmüşüm. Yabancı bir adamı bana vasi tayin etmişler...” (ŞÇ/139)

“**Ahmet Rasim** –Lemaat sahibi Ali Ruhi **merhum**, hoşsohbet, asabî idi...” (EF/16)

“**Ali Ruhi** –**Ölüm meleğini** görür, ter içinde uyanırım. “Bakıyor mu diye dilhaste-i hicran gözüme/Bakıyor can alıcı gözleri yan yan gözüme...” (EF/43)

“**İmam** –Evet, cümlesi din ve devlet yolunda **şehit oldular**. Başçarkçı Albay İbrahim Bey makinedeydi, patlayan kazanla birlikte parça parça oldu, gördüm, **makam-ı cennettir**. Amiral Osman Paşa, yaverinin ikazlarına rağmen canını kurtarmaya kalkmadı, boğuldu denizlerde **rahmet-i Rahmân'a kavuştu**. Yaşatan Rabbim bizi yaşattı...” (EF/61)

“**Uzun Haydar** –Şimdi daha beter olacak. Artık **kefenimiz** belimizde gezmemiz gerek... Bugünden sonra ölüm kol gezecek dört yanımızda.” (B/55)

“**Ayfer** –Rica ederim babacığım. Aslında annemi tebessüm ederken görmek güzel bir şey. Babamızın **ölümünden** sonra özlediğimiz bir görüntüydü.” (DK/39)

“**Sıdika** –**Rahmetli** baban hep söylerdi. Bu meret şişede durduğu gibi durmaz, diye. (AS/97)

“**Hüseyin** –Oldum, ben de genç oldum... Bir güne bir gün **rahmetli** babamın karşısında ayak ayak üstüne atmadım. Söyle...” (İA/148)

“**Hüseyin** –...Kenarda köşede kalmış bir kaç kuruşluk **kefen paramızı** da eritmeye başladık.” (İA/173)

“**Fatma Aliye** –Madam Ester günden güne bozulan durumumuzun farkındaydı. Dayımın ölümünden sonra birkaç kez gelip gitmişti. Annemle aralarındaki buzları eridi.” (DKB/40)

“**Küçükoğul** –Ağabey saklamaya ne gerek, anamızdan kalan mirası bölüşmek için gidiyoruz baba evine... Köyde iki ev, iki tarla, elli kadar da kavak ağacı... Anamız **rahmetli** istemezdi satılmasını ya, elden ne gelir.” (YA/35)

“**Rejisör** –Sultan, yani padişah ölmüş...” (ÇK/132)

“**Rejisör** –Sanat tarihine adanmıştınız da - kendinizi hani-e, ne diye **canınıza kıymaya** kalktınız? Üçüncü kattan attınız kendinizi... Şansımız varmış ki...” (ÇK/141)

“**Son Ütücü** –Allah'ım sen bana yardım et. Son ütücü olmayı kendim istedim. Yoksa babamın minibüsünde ömür tüketecektim. Azmettim, emek verdim... Son ütücü olmadım mı sonra? **Annem rahmetli** gizli gizli derdi bana, “Oğlum, bu adamın elinde ben ömür tükettim, acı çektim. Ne kız oldum ne gelin. Son ütücü olman sana son sözümdür”. (ÇK/146)

“**Cemal** –Canımı sıkma benim. O vazo babamdan kalan tek yadigar.” (V/10)

“**Rone** –Savaşa yolladığımız gençlerin çoğu **öldü**. Geriye kalanların yarısı sakat. Ya bacağı kesik ya da kolu kopuk. Köyümüzün gençlerini savaşa kurban ettik.” (DK2/19)

“**Sinan** –Hatırlamıyorum ama içerisi olduğu gibi gözüküyor böyle... Sonra kadının yüksek bir yere çıktığını fark ettim. Elinde de bir ip olduğunu gördüm.

Engin –İntihar!” (ES/22)

“**Şükran** –Valla o biraz zor. Bir kere Şıllık burada doğdu. Buradan hiç ayrılmadık ki doğduğundan beri. Şıllık gibi benim de anılarım var burada. **Babamdan kaldı** bana bu çiftlik.” (HS/47)

“**Şükran** –Annem ben lisedeyken **öldü**. Baba tarafı ile oldum olası bir temassızlığımız vardı, ama annem ölünce olan görüşmemizde tamamen kesildi.” (HS/48)

“**Neşe** –Serap'ın annesi yani üvey annesi **öldü**.” (HBT/71)

“**Thelma** –Babamın neden **öldüğünü** de hiç anlatmadın?” (Y2/7)

“**Adam** –Annem çok üzgün **öldü**, çok. Herkes evinden yurdundan ediliyordu. Bütün yollar göç arabalarıyla dolmuştu...” (YE/4)

“**Kadın** –...Günden güne artıyordu ölen kadınlar. Epeski bir şehirde bütün kadınlar teker teker intihar ediyordu. Bazıları, ahlak çöktüğü için savaş çıktı diyorlardı...” (YE/11)

“Durukan –...Sizin apartman ayaktaydı Çiçek, sapasağlamdı. Arkadaşlarım ölmüş benim, bira çaldığım bakkal ölmüş... ” (M/51)

“Yura –Onlar iğrenmez işte. Bak ölmek istiyorsan o ayrı. Sıkılmışsındır. Oluyor ya öyle şeyler. Sıkılıyor adam intihar ediyor... ” (K3/18)

“Süha –Yura? N'oluyor yahu? Cenaze evi gibi... ” (K3/19)

“Süha –Tamam tamam ölüyor işte. Dili katlanmış. Problem yok. ” (K3/49)

“Kadife –Rahmetli de bayağı fitmiş, baksana cuk diye oldu bana, sanki bana dikilmiş gibi. ” (KKBT/25)

“Kadife –Ben de yastayım, Rıza öldü. ” (KKBT/31)

“Hortlak Kız –...Annem üç gün sonra ölünce ben Kudret'i unuttum. Ama o beni unutmamış... ” (HKH/7)

“Gönül –...Rahmetli ninem söylerdi bunu. Böyle gereksiz bir adamdan veya kadından bahsedildiğinde, salıver gitsin derdi. ” (GKA/5)

“Gönül –Allah'ım... Bu kimin cesedi?... (Cesedin üzerine eğilir iyice.) Ay, boynu kırılmış kızcağızın!.. Daha kokmaya başlamamış ceset...

Gönül –Annesine felç geldi. Ayşe Teyze rahmetli olduktan sonra, Rüstem iyice garipleşti... ” (GKA/10)

“Okan –Sen intihar etmişsin. Normal şekillerde ölmemişsin. ” (AB/32)

“Celil –Haydaa... Onun hassas olduğu şey öldü Nadir... Ama baban öldü oğlum. İyi ustaydı o ayrı. Ama öldü. Anne de öldü, mekanları cennet olsun... ” (11'11/54)

Çalışmamızda incelenen oyunlarda ölüm kavramına yer verilmektedir. Bir diğer dikkat çeken ayrıntı ise ölünün arkasından “rahmetli, merhum” gibi ifadelerin kullanılmasıdır.

4.2.3.1. Ölüm ve Gömme ile İlgili Uygulamalar

Ölü gömme töreni çok eski bir gelenektir. Bu törenler ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası olmak üzere birçok aşamadan geçer. Ölüm öncesi kısım, insanların ölüm düşüncesini birtakım inanışlar etrafında yorumlamasıdır. Güneş ve ay tutulmaları hakkında bazı inanışlar, hayvanlar, nesneler ve rüyalar etrafında şekillenen inançlar vardır.

Ölüm sırasında, ölüm haberini duyurmak, defin için hazırlık yapmak ve ölenin ailesine destek olmak için cenaze evine gitmek, cenaze namazını kılmak, cenazeyi defnetmek vb. şeklinde gerçekleşir.

Ölüm sonrasında ise yine birtakım uygulamalar mevcuttur. Fakat bu uygulamalar her yörede aynı olmamakla birlikte farklılık göstermektedir. Ölüm sonrasında cenaze evine başsağlığı ziyaretinde bulunulur. Ölen kişinin ardından ağıt yakılarak yas tutulur ve bazı bölgelerde ölen kişinin ruhunu hoşnut kılmak için helva kavurup dağıtıldığı görülmektedir. Cenaze defnedildikten sonra ilk cuma günü ölen kişinin evinde Kur'an-ı Kerim okutulup yemek dağıtılır ve bu uygulamalara ölen kişinin kabir azabı görmemesi, ruhunun acı çekmemesi amacıyla yedi, kırk ve ellinci günlerde de tekrarlanır.

Çalışmamızda ölüm sırası ve ölüm sonrası ile ilgili uygulamalara rastlamaktayız. Tespit edilen unsurlar şu şekildedir:

“Seniha –Bir evden ölü helvası gelir...” (PEK)

“Adam –Avrupa'daydım. Şey işte; dönünce duydum. Hepimizin başı sağ olsun.” (Y/85)

“Ana –Bıktım anam, bıktım nedir bu halim, çık mezardan gör kızının halini... Uyy anam elimi sıcak sulardan, soğuk sulara vurdurmazdın! Ne yapardın ne ederdin, köşe minderlerinde mi otutturdun?.. Çık mezardan gör halimi, gör de bir kez daha öl anacığım, anacığım...” (BMİ/17)

“Savaşçı –Savaşlardan önce utkular için, savaş sonrası da ölümler için dua eden sizdiniz...” (SBV/132)

“Yargıç –Kabil... Oturun yerinize. Burada taş yok. Dünyada ise artık yalnızca mezar taşları var.” (SBV/134)

“Politikacı –Devrimden hemen sonraydı. İsyancıların asılmalarını emretmişim... İsyancıların hepsi kurşuna dizildi. Kent alanında hiç kimse yoktu, kurşuna dizilenlerin cesetlerinden başka. Bir kadın gördüm. İsyancılardan birinin başını kucağına koymuş okşuyor, zaman zaman da eğilip ölünün yüzünü öpüyordu. Sonra bir ağıt söyledi yavaştan. İnce bir sesi vardı...” (SBV/143)

“Yüzbaşı Celal Bey –Gördüm. Ayinlerini de gördüm. Cenaze ve düğün törenlerini keza.” (EF/34)

“Kobayashi –Bir yandan denizdeki cesetler toplanıyordu. Dikili ağaçlar gibi dünyada, birer mezarları da olmalıydı Türk denizcilerinin...” (EF/62)

“İmam –Şehit düşen subay ve erlerimizin toprağa verilisinde dinimizin son vecibelerini biz ikimiz yerine getirdik, cenaze namazlarını ikimiz kıldık. Mübarek ruhları için Kur'an-ı Kerim okuduk. 260 candılar. 321 şehit, sulara kaybolmuştu, onların mezarları deniz olmuştu. Toplanan 260 cesedi gömdük...”

Takimoto –Mezarlar iki kadem derin kazılmıştı, taze ve sağlam toprakla pekiştirilmişti. Ölüler tahta tabutlara kondu, üzerlerine topraklar örtüldü...” (EF/66)

“**Oki** –Biz de şehitlerin ruhlarının istirahatı için, mezarlarına **sakaki** dalları koyduk...” (EF/67)

“**Şoför** –Neye mi yetiştim? Söyleyeyim de için rahat etsin, delikanlı: Varlığında annemi **kefene sarmışlardı...**” (ÇK130)

“**Adam** –...Cenazesinde sokaklarda takılıyordum, yetişemedim. Bir çınar altında yatıyor şimdi. Nasıl büyüdü o çınar yıllar boyunca. Asırlık oldu, inanmazsın anlatsam...” (YE/5)

“**Adam** –...Aniden olacak... Sonra almak istediğiniz nefes girmeyecek burnunuzdan içeri. Ağzınızı açacaksınız, ama faydası yok. Sanki kafanız, bedeninizin geri kalan kısmından bağımsız... Tıkamış nefes borunuzu. Gözleriniz büyüyecek. Bir farenin kuyruğuna bastığınızda çıkardığı sesleri çıkaracaksınız boğazınızdan. Eğer biri varsa yanınızda, yaşlanmış bir karınız veya kocanız, ödü patlayacak. Anlayacak öleceğinizi. Dehşetle su içirmeye çalışacak size. Bakışlarınız puslanacak. Gözbebekleriniz cam kesilmeden az önce. Yanınızdaki, pencereyi açacak nefes alabilmeniz için... Son bir gayretle orada kalmak istiyorsunuz, ama sizi bekleyenler var. Eski, bildiğiniz biçimlerini kuşanmış olanlar. Çoktan unutmuş olduklarınız, ete kemiğe bürünmüş, “hadi” diyorlar size. Bırakın kendinizi. Rahat bırakın ki kolay gidebilesiniz...” (YE/8)

“**Kadife** –Ben de yastayım, Rıza öldü.” (KKBT/31)

“**Hortlak Kız** –Korkmayın korkmayın. Benim. Cazu... Geçen hafta sonu bir kaza geçirdim. Öldüm. Ama iyiyim. Dört gün oldu. Alıştım sayılır. Öldüm ama ölmeyi de tam beceremedim aslında. Ahiretten kovuldum. Sebebini de bilmiyorum. Kimse bir açıklama yapmadı. Belge de vermediler...” (HKH/2)

“**Hortlak Kız** –Arkamdan gözyaşı dökenler oldu. Ama nedense cenazemde en çok Murat Hoca’nın sevgilisi Hande ağladı...” (HKH/8)

“**Hortlak Kız** –...Buralarda onun gibi çok kadın var. Konuşmasak da **mezarları** arasında gezdikçe hissediyorum...” (HKH/11)

“**Hortlak Kız** –...Mezarımın başındayım. Toprakta, yaşayanların diktiği çiçekler var. Çiçekleri söküyorum...” (HKH/26)

4.3. Halk Bilgisi

4.3.1. Halk Hekimliği

Halk hekimliği bilgisi insanlık tarihi boyunca nesilden nesile aktararak günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. Ülkemizde kapalı ve kırsal alanlarda tüm canlılığıyla yaşayan

pratik ve uygulamalar, kent merkezlerinde bir âdet ve gelenek olarak varlığını göstermektedir. Buna örnek olarak; gelişmiş bir hastanede doğum yaptıktan sonra, kültür düzeyi yüksek modern bir kadının başına bağladığı kırmızı kurdelenin kökünde Orta Asya inanç ve uygulamalarını görmek mümkündür (Artun, 2019: 246).

Boratav halk hekimliği kavramını, “Halkın, olanakları bulunmadığı için, ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince, veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanımlama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne “halk hekimliği” diyoruz. Bu açıdan “hastalık” deyimini de alıştığımızdan geniş bir anlam kapsar. Bununla sadece kişinin sağlık durumundaki aksaklıkları değil, kısırlıktan tutun da nazar değmesi gibi insanlardan gelebilecek kötü etkilere, ve tabiat dışı varlıkların (cinler, periler, v.b.) sebep olabilecekleri sakatlıklara kadar türlü bozuklukları anlamak gerekir” (Boratav, 1994: 122-123) şeklinde tanımlamaktadır.

İncelenen piyeslerde özellikle eski oyunlarda halk hekimliği hakkında detaylı bilgilere yer verilmektedir. Oyunları eski ve yeni olarak karşılaştırmak istediğimizde gelenekselden moderne bir geçiş görüyoruz. Güncel oyunlarda halk hekimliğinin pratik uygulamalarına yer verilmektedir. Tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir:

Adalet Ağaoğlu’nun *Yaşamak* adlı oyununda ayakları tutmayan kız için modern yöntemlerden bahsettiği görülmektedir.

“**Kadın** –Şehirde, büyük hastanelerde elektrik tedavisi yapıyorlarmış; belki bir faydası görüliyormuş...” (Y/108)

Emine Işınsoy, *Bir Milyon İğne* ve *Bir Yürek Satıldı* adlı oyunlarında modern hekimlik terimlerine ve halk hekimliği ile ilgili kavramlara yer vermektedir.

“**Adam –Hemşire** veya **hastabakıcı** da diyebilirsin, hastalandığım geceler başımda oturur, **ilaç**larımı verirdi.” (BYS/36)

“**Ana** –...Mehmettt, Mehmet, neredesin domuz yumurcak, **limon** koştur boğuluyorum...” (BMİ/17)

“**Mehmet –Sanatoryum** güzel halbuki... Çamlar güzel! Çimenler canlanıyor.. Papatyaları da seyretersem saatlerce; kitap da okusam, hep bir hesap!..” (BMİ/37)

“**Mehmet** –...Gelin hepiniz koşun buraya; sanatçılar, öğretmenler, memurlar, öğrenciler koşun koşun buraya, bir ilaç satıyorum, siz aydın arkadaşlarıma, pembesi var, açık kırmızısı,

koyu kırmızısı, vişne çürüğü, alı, kızılı bir ilaç satıyorum aydın vatandaşlarıma. Beyin kıvrımlarınız için bir ilaç! Başınız mı ağrıyor, işte ilacı! Doktorlara koşmayın; çuval çuval paralar vermeyin aydın vatandaşlarım, çok durmayın ve de boş yere aramayın, iyi olamazsınız. Boğazınız ağrır, beyniniz kaşınır, midenizde sancılar başlar, işte ilacı! Alı, kırmızısı, vişne çürüğü, zevkinize göre...” (BMİ/55)

Ülker Köksal, *Binbir Çiçek Kolonya Fabrikası* ve *Sil Baştan* adlı oyunlarında halk hekimliği ile ilgili ayrıntılı bilgilere yer vermektedir. *Binbir Çiçek Kolonya Fabrikası* adlı oyunda halk hekimliğini kocakarı ilacı olarak isimlendirdiği görülmektedir.

“**Genç Balıkçı** –Onları aç mı bırakacağız yani? Bunca yıldır birlikte yaşadık. Oğlumuz onlara nine der dede der... Bebeğin **ebeliğini** nine yaptı...” (SB/125)

“**Karısı** –Geçende anlattılar... Çok eskilerde de böyle bir hastalık varmış. Bir adam... Öyle pis öyle pis kokarmış ki hiçbir kız onunla evlenmek istemezmiş... Zamanlardan zaman geçmiş... Günlerden bir gün yaşlı bir kadın evlerine gelmiş. “Senin derdinin çaresini biliyorum kızım,” demiş. Sonra da ne yapacağını anlatmış kıza. **Adamcağızı çırılçıplak soyup toprağa gömmüşler. Yalnızca başı dışarıda kalmış. Toprağı bir güzel sulamışlar. Islak toprak kuruyuncaya kadar da beklemişler.** Yaşlı kadın, “Bütün pislikleri, kötü kokuları ancak toprak paklar,” diyormuş. Doğru da... Neyse uzatmayalım... Üç gün sonra zavallıyı taş kesmiş bir halde topraktan çıkarmışlar. Çıkış o çıkış, ama adam mis gibi. Ertesi gün de gömüldüğü yerden zehirli bir ot boy vermiş.” (BÇKF/151-152)

“**Karısı** –Şey... Geçenlerde konuşuyorlardı da duydum. Bir **kocakarı ilacı.**

Karısı –İstiyorsun madem söyleyeyim, ama sakın yapmaya kalkma. Önce çırılçıplak soyunuyorsun, bütün vücuduna ince bir tabaka bal sürüyorsun. Sonra bir arı kovanına gidip arıları kızdırıyorsun. Arılar dışarı çıkıp seni sokuyorlar. Acın geçinceye kadar bekliyorsun. Sonra yıkanıyorsun. Bu kadar. Koku moku kalmıyor.” (BÇKF/154)

Muzaffer İzgü’nün oyunlarına genel olarak baktığımızda Türk kültürüne, gelenek ve göreneklerine yer verdiği görülmektedir. *Büyük Amca* adlı piyeste halk hekimliği uygulamasına yer vermektedir.

“**Büyük Amca** –Tatsız matsızdır kabuğa yakın kısmı ama... Her meyvenin en güç verecek yeri kabuğa yakın kısmıdır.

Büyük Amca –Gece su içmek iyidir, insanın içini temizler.” (BA)

“**Baba** –...Yok canım sakası için. Sakası on beş gündür hastaymış... Amcam gitmiş sakayı görmüş, tamam. Sen beni bir aktara götür demiş. Oradan bir kuru yaprak almış bir de toz.

Aktara parayı verirken parayı da çok görmüş, kızmış. Ah, köyde olsam bizim dağda bunlardan çoktu demiş. Eve gelmişler, yaprağı kaynatmış suyunu sakaya içirmiş. Tozu da ağzına sürmüş. Hayvan iki gün sonra dipdiri olmuş...

Büyük Amca –Yoo yoo merak etmeyin... Ben orda hemen iyi olurum. Filiske suyu kaynatır içerim, nane kaynatırım, merdeç kaynatırım, bunlar mideye birebir gelir. Sonra o pınarın suyu, iki günde iyi eder beni...” (BA)

Behçet Necatigil, *Ertuğrul Faciası* adlı oyunda başka ülkelerdeki halk hekimliği uygulamalarına, *Tayyarzade* adlı oyunda ise günlük yaşamda kullandığımız pratik uygulamalara değinmektedir.

“Ali Ruhi –Ağızlarında bir şey çiğniyorlar, nedir o?

Rehber –Gerek Bombay’daki gerek buradaki müslümanlar çiğner. Bir taze yaprak içinde bir çekirdektir, ağızları kıpkırmızı olur. Hazım içindir.” (EF/29)

“Parsî Doktor –İneğin idrarını ölüm halinde hastaya içerirler. İneği hastanın yanına getirir, kuyruğunu hastanın eline verirler, ve hasta ölünceye kadar o kuyruğu elinde tutar. Kutsal sayılır. Cenazelerini yakarlar. Ölen erkek ise, karısını da birlikte yakarlar. Şimdi İngiltere hükümeti, ölenin karısını da yakmak gibi vahşi bir adeti kaldırmıştır, lakin memleketin içeriklerinde adet henüz vardır...” (EF/33)

“Osman Dede –Geçmiş olsun! Gice yatarken ıhlamur iç, ayaklarını sıcak suya sok, şifa bulursun! İster isen sana bir ıhlamur kaynattırayım.” (T/238)

Cahit Zarifoğlu, *Yürekdede ile Padişah* adlı oyununda halk hekimliği uygulamalarında kullanılan şifalı otların adlarına yer vermektedir. *Yüzen Fil* adlı oyunda ise geçiş döneminin ilk basamağı olan doğum dönemine ve doğumu yaptıran kişiye yer vermektedir.

“Yürekdede –Yaradana şükürler olsun... Yahu, şu dağlarda akli olan aç kalır mı hanım? Bu ne nimettir Allah'ım, şu binbir türlü çiçeğe, **türlü şifalar saklı otlara**, yemişlere bir bakar mısın?..” (YDİP)

“Sincap –Ebefil’i çağırmaya gittiklerinden beri... Onun olup bitenlerden henüz haberi yok.

“Ebefil –Ana filin bir oğlu oldu. Tam bir metre boyunda. Kendisini bebek kantarına zor sığdırdık. Şimdi kim koşar adım Baba file müjdeyi yetiştirecek.” (YF/27)

Ahmet Özdemir, *Armudun Sapı* adlı oyunda ilk yardım uygulamasına yer vermektedir.

“Fusun –Metin saçmalayıp durma! Otur şuraya da alnına pansuman yapalım.” (AS/95)

Ülkü Ayvaz, *Bağlanma* adlı piyeste adı geçen anlatıcının, korkudan dili bağlanan çocuğa annesinin şifalı bitkileri kaynatarak boğazına sardığı ifade edilmektedir.

“**Dede** –Kes sesini. Bir tas sıcak su götür Küçükoğul’a. Bir de temiz havlu.” (B2/72)

“**Anlatan** –...Görünüşe bakılırsa oğlan gelecekte umudunu kesmişti. Çoluk çocuğa karışmak da çıkmıştı aklından. Dükkana gitmiyor, evden dışarı adımını atmıyordu. **Anası sıcak çorbalar yapıyor, Küçükoğlun boğazına şifalı otlar kaynatıp sarıyor** ve hep ağlıyordu. Aile bu durumu kötüye yordu. Küçükoğul’un dili çözülmedikçe, baharda koyunların kuzularını dünyaya getiremeyeceğine ve ekinlerin yeşermeyeceğine hükmettiler...” (B2/77)

Murat Dalga, *Derna Köylüleri* adlı oyununda halk hekimliği uygulamalarına yer vermektedir. Oyun için kurguladığı halk hekimliği uygulaması bulunmaktadır. Söz konusu oyunda Runa adında bir bitkiden bahsedilir ve bu bitkinin vücutta bulunan yaraları iyileştirdiği anlatılırken yine aynı bitki kutsal ilaç olarak kabul edilir.

“**Aydın** –Kim **pansuman** yapacak. Ahh!

Sanem –Ben yapamam kandan korkarım. Gözlerimi kapatacağım.” (V/5)

“**Ertan** –Lütfen bana **pamuk** verir misiniz?.. Aydın gözlerini kapat. **Oksijen** dökeceğim yaranın üzerine... Biraz daha **tentürdiyot**... Bana iki **bant** parçası verir misin.” (V/6)

“**Dede** –Şimdi beni iyi dinle bu bitkinin adı **Runa**. Kırmızı çiçeklerini hayvanlar çok sever. Özellikle tavşanlar hamile kaldıklarında yerler... Yaprığın damarlarında bulunan su insan vücudundaki yaraları iyileştirir. Çok acı verir; ama yarayı erken kapatır. Çok dikkatli kullanılmalıdır. Fazlası insanı öldürür.” (DK2/17)

“**Dede** –Şimdi sana ilacın nasıl yapıldığını anlatacağım. Kulaklarını aç... Bana iyi bak. Yaprığın damarını şişenin ağzına iyice dayadıktan sonra hızlı biçimde yaprağın damarını sıkıyorum. Yaprığın damarındaki su şişeye akıyor... Şişeyi doldurduktan sonra kapatıp iyice salıyorum. Şişenin içindeki yaprağın suyu kendini toparlıyor. Sonra onu güneşin önüne koyacağım. Güneşin sıcaklığı onun rengini değiştirecek. Sonunda sarı renkli ilaç ortaya çıkacak.” (DK2/18)

“**Harun** –Dedemle beraber ormana gittik. Dedem bana **ilaç yapmayı** öğretti.” (DK/20)

“**Niya** –**Kutsal ilaçlarını** kullan. Onu ayağa kaldır.” (DK2/31)

Zeynep Ünal, *Hayvan Sevgisi* adlı oyunda hem modern tıp yöntemlerinde hem de halk hekimliğinde sıkça karşılaştığımız bitki suyunun kaynatılıp içilmesine, *Hoş Bir Tesadüf* adlı oyunda ise modern sağaltma yöntemlerine yer vermektedir.

“**Şükran** –Sizi hastaneye götüreyim, **röntgeninizi** çeksinler.” (HS/34)

“**Gülderen** –Bilmem. Belki de bana acısın istedim kim bilir. Belki kedilerim için bir şey yapar diye düşündüm, Hani **kısırlık ameliyatları** falan...” (HS/40)

“**Gülderen** –Valla bence biz götürelim derim çünkü ihtiyacı olan her şey **klınkte** elinin altında. Hemen başlayabilir tedavisine.” (HS/55)

“**Gülderen** –Yatmadan ılık **süt** içseniz veya **anason** kaynatsanız? İyi gelir derler ya.” (HS/56)

“**Serap** –Ambulans gelip aldı. **Adli tıbb**a götürdüler. Olay yeri inceleme daha orada.” (HBT/72)

“**Serap** –Gelemem, köpekleri aşıya götüreceğim, kuduz aşısının vakti gelmiş de geçmiş bile.” (HBT/81)

Güncel oyunlardan olan ve Derem Çıray tarafından yazılan *Son İnsan* adlı oyunda modern tıp yönteminin işe yaramaması halinde ormanda toplanan otlardan ilaç yaparak halk hekimliği uygulanmasına başvurduğunu görmekteyiz. *Hortlak Kızın Hikayesi* adlı oyunda tedavi için çeşitli halk hekimliği yöntemlerine başvurulduğuna yer vermektedir. Diğer oyunlardan farklı olarak burada halk hekimliği uygulamalarında farklı uygulayıcılara -hoca- ve *Bırak Bu Kurt Kadın Ayaklarını* adlı oyunda ise modern tıp yöntemlerine yer vermektedir.

“**Moa** –Sargıyı açıp temizlememiz gerek. Birkaç güne iyileşip ailenin yanına dönebilirsin.

Moa –Merhem kalmadı. Yakınlarda ilaç bulmak imkansız... Eğer bir şey sürmezsek iltihap kapacak... Ama Ormandan topladığım bir ot var. Onu kaynatıp sürersek...” (Sİ/8)

“**Hortlak Kız** –...Babam annemin kulaklarını açtırmak için yıllarca uğraştı. Gitmedikleri doktor, hoca, denemedikleri ilaç, tedavi kalmadı. Ama annemin kulakları açılmadı. Doktorlar annemin biyolojik bir sorunu olmadığını, durumun psikolojik olduğunu söyledi...” (HKH/11)

“**Kadın** –Hemşireyi bana morfin vurması için tehdit ediyorum. Yoksa onu kovduracağımı söylüyorum...” (BBKKA//2)

“**Kadın** –Neşterle göbek deliğime minik bir kesik atılıyor. Bir milimetrelık bir hortum göbek deliğimden girip yumurtalığıma ulaşıyor. Kistleşmiş kan pıhtıları temizleniyor. Doktor hastalığın tekrarlamaması için bir ilaç yazıyor...” (BBKKA/3)

Deniz Madanoğlu, Medet modern tıp yöntemlerine yer vermektedir.

“**Durukan** –Hamilesin demek... Vay be... Yani sen severdin çocukları öyle hatırlıyorum... Kontrole mi geldin?” (M/10)

“Durukan –A-anlıyorum... Sen kürtaj mı olmak istiyorsun?” (M/11)

“Çiçek –Biz de deneyecektik bu tüp bebeği... Vazgeçtik sonra... Allah’ın takdiridir dedik. Kaderde varsa olur... Bende bulantılar başlayınca biz bilemedik... Acilde dediler gebesin. Ben inanamadım. Onca yıl olmayınca...” (M/19)

“Çiçek –İşe yaramıyor. Dil Altını dayayıp yolluyorlar. Acıyıp iğne vurdukları da oluyor. Diazon mu diazen mi bişi... Bak onu yedin miydi güzel güzel uyursun...” (M/31)

Sami Berat Marçalı, *Limonata ve Altı Buçuk* adlı oyunlarda modern sağaltma yöntemlerine yer vermektedir.

“Ege –İki ay kolun alçıda kalmıştı. Çok komik gözüküyordun.” (L/41)

“Esin –Doktora. **Kürtaj** olacağım.” (AB/15)

Ahmet Sami Özbudak *Kar Küresinde Bir Tavşan* adlı oyunda

“Şelale –Hani nerede aşığın, seni bu hale koyan kim, söyle bakayım! Biraz ciğer ye, beyne iyi geliyormuş.” (KKBT/14)

Özen Yula, *Gözü Kara Alaturka* adlı oyunda halk hekimliği uygulamalarına yer vermektedir.

“Rüstem –Böğürtlen çayı nereden çıktı?

Gönül –Hazmı kolaylaştırıyor. Cilde de iyi geliyor.” (GKA/13)

4.3.1.2. Hastalıklar

İnsan sağlığı ile ilgili konularda çeşitli tedavi yöntemleri uygulanmaktadır. Geleneksel kültürde ve özellikle de kırsal kesimlerde sıkça başvurulan yöntemlerden bir olan halk hekimliğinin yanı sıra modern tıbbın sağladığı etkili tedavi yöntemleri neticesinde insanların tercihleri ve uyguladıkları yöntemler de değişmiştir. Çeşitli hastalıkların tedavisinde hem geleneksel yöntemler hem de modern yöntemlere başvurulmaktadır. Halk hekimliği ile ilgili farklı uygulama ve inanışların günümüzde de devam ettiği bilinen bir gerçektir. Erman Artun bu uygulamaları çeşitli başlıklar altında incelemiştir. Bunlar:

1. Tamamen tıbbi yöntemlerle tedavi edilen hastalıklar.
2. Yarı tıbbi bir şekilde, yani birtakım hassalı otlar, kökler kocakarı ilaçları

dediğimiz ilaçlarla tedavi edilen hastalıklar.

3. Hem tıbbi hem de sihri bir şekilde tedavi edilen hastalıklar.

4. Yalnız sihri bir şekilde tedavi edilen hastalıklar (Artun, 2019: 247).

Çalışmamızda adı geçen hastalıkların Artun'un 1. ve 2. maddelerde yer verdiği şekilde oyunlarda geçtiği tespit edilmiştir. Oyun için kurgulanmış hastalıklara yer verilirken halk dilinde unutulmuş günümüzde farklı biçimlerde zikredilen hastalıklara yer verildiği görülmektedir. Tespit edilen unsurlar aşağıdaki şekildedir:

“Burhan –Ay ay ayağım... **Nasırım**, nasırım... En iyisi ben şuraya çökeyim anneciğim.

Büyükbaba –Karşılıklı iç çekip **verem** olurlardı Efendi!” (PEK)

“Neslihan –Bilmem ki. Ateş, ateş... Kendimde değildim. Sonra sonra iyileştim, ama artık yürüyemiyordum amca.” (Y/89)

“Meryem –İyi iyi ne yapşın, ihtiyarladı eni konu, **romatizmalarından** yataktan çıkamaz oldu artık...” (BMİ/22)

“Mehmet –...Bir milyon iğne, bir milyon kerre batıp çıktı beynime... Hastaydım oysa. Kimin umrunda! Pis, **sarı hastalık**! Ciğerlerim parçalanmış ne çıkar, iğneler hiç peşimi bırakmadı ki.” (BMİ/37)

“Genç Kadın –Neymiş hastalığı?

Yaşlı Kadın –**Koku hastalığı**ymış.

Yaşlı Kadın –Tanrı esirgesin komşum, Adamcağız çürümüş teke leşi gibi kokuyormuş.” (BÇKF/150)

“Anne –İster misin doktor bir de **periz** desin! İşin yoksa bir de artık periz yemeği pişir...

Baba –Yok amca ağır!.. Aman amca yüklenme **fıtık** falan vardır.” (BA)

“Ahmet Rasim –Lemaat sahibi Ali Ruhi merhum, hoşsohbet, asabî idi. Yüzündeki **Bağdat çıbanın** enli yara izi, sakalının bir kısmını kazımış, yanağının bir kısmını da yiyip çöktürmüştü... Gözleri dönmüş, çıban yerinin inatçı mukavemetine rağmen, bıyıklarına ulaştırmıştı...

Doktor Hüsnü Bey –Aman, Ali Ruhi Bey, Allah korusun!.. Ne **tifo**, ne **kolera**! Olmayacak şeyleri yormayın kendinize!..” (EF/36)

“Doktor Hüsnü Bey –Çökmüş dam... Ali Ruhi Bey, babasının ölümünü unutamıyor. Hastalığı tifo falan değil. Belki çok şiddetli bir **zatürre**...” (EF/41)

“Hüseyin Efendi –Yaz günü **nevazil** olmuşum da... Gözlerim andan yaşarır!” (T/238)

“**Ayfer** –Ver de ben odasına çıkarayım. **Migren** krizinin tuttuğunu söylüyor. Ben artık bu illetten kurtulduğunu sanıyordum. Hay Allah...” (DK/35)

“**Fusun** –Yalnız Metin'in dediğine göre annesi için evlenemiyormuş. Kadıncağz yatalak hastaymış. Evlenirsem el kızı kaç gün bakar, yarın benim bakmama da itiraz edebilir, diyormuş.” (AS/77)

“**Fusun** –Aman anne!. Midem, kalbim, sindirim sistemim demeye başladı... Allah'tan **yüksek tansiyonun** dışında bir şey çıkmamış.” (AS/81)

“**Ayten** –Hasta ile görüşmeden bir şey söylemem doğru olmaz ama, sizin anlattığınız kadarı ile eşinizin rahatsızlığının nedeni aşırı stres... Hatta stres, kuruntu bulguları vermeye başlamış, diyor... Anladığım kadarıyla kuruntunun belirtilerinden biri aşırı korkularmış... Uykusuzluk, yatakta sürekli dönüp durma, yüksek tansiyon, öfke, her şeye alınır olması hep bu yüzdenmiş...” (AS/89)

“**Hüseyin** –Şimdi bir yerde hem kahve hem çay içtim. Bugün istihkakım tamam oldu. Malum **yüksek tansiyon**...” (İA/170)

“**Ortancaogul** –Kız hasta. Yine ameliyat gerekiyormuş... Yoksa ayağı sakat kalabilirmiş... Boyuna sinir hapları yutup duruyorum. Para durumum kötü... Senet sepet birikti.” (YA/37)

“**Oğul** –Baba, derim ki, çerçiliğe çıkarken beni alsan yanına, dükkanda Dede dursa. Kulaklarımdan sarı sarı sular akıyor, bak. Canımdan bezdim.” (B2/67)

“**Şoför** –Alev almıştı motor. Çöllerde susuz kalmıştım. Yürümüştüm. Ayaklarım derin yara içinde idi, **kangren** olmuştu tabanlarım.” (ÇK/130)

“**Anne** –**Sütten kesilmiştim**. Komşu kadın vardı, lohusa. Seni emzirmeye gelirdi. Dört patatesim varsa ikisini ona verirdim. O da seni emzirirdi. Hep gelirdi.” (ÇK/140)

“**Selma** –**Felç** olmasaydın kendi çocuğunu doğururdun. El âlemden çocuk almazdın..” (BG/63)

“**Lerzan** –Hayır, sinirlerim çok bozuldu, doğru dürüst bir şey de yiyemedim günlerdir.”

“**Sinan** –Ama ben size o zaman psikiyatriste gidin demiştim. Bu herkesin başına gelebilir. Bir **depresyon** geçiriyorsunuz.” (ES/24)

“**Gülderen** –Çok yemekten... Gerçekten de o kadar yiyordu ki **şeker, tansiyon** tavan yapmıştı artık.” (HS/49)

“**Gülderen** –...Köpeğin de tüyleri dökülüyordu, baktım bayağı dökülmüş. Hani **egzama** mı ne onun gibi, acı çekiyor hayvan kaşına kaşına...” (HS/68)

“**Thelma** –Hayır. Sadece yarın gidiyorum diye stres yapıyorsun. Gerginsin. **Tansiyonun** kaçta yükseldi kim bilir.” (Y2/10)

“**Adam** –...**Doktorlar** durmadan **soru soruyorlardı**... Kendi aralarında konuşuyorlardı. Beynimdeki ön korteks küçükmiş. O yüzden kontrol edemiyormuşum içimdeki şiddeti. Duygularım arasında bağlantı kuramıyormuşum o yüzden. İlkel içgüdülerimi bastıramıyormuşum. Cinayet işlemeye eğilimli olmam gerekirmiş, ama nedense özyıkıma yönelmişim...” (YE/5)

“**Moa** –**Kor**’u **obsesyon** haline getirdiğinin farkında mısın?” (Sİ/46)

“**Çiçek** –Ben yıllardır ilaç kullanıyorum **Durukan**. İyi değilim ben. Benim anne olmamam lazım. Bu ilaç içimdekini de bozmuştur. Hasarlıdır o da aynı benim gibi... Ağır ilaç verdiler bana... Çok kötü tesirleri de var, ağır yani, yan etkisiydi, şuydu buydu... Normal değil bu bebek, normal olamaz. Sakat bu!” (M/23)

“**Çiçek** –İstediğimden değil ama duramıyorum bazen. Hep değil öyle... Ama bazı gün yer sallanıyor, yatak sallanıyor, nabzım duvarlarda atıyor sanki, bir el böyle kalbimi sıkıyor, nefes alamıyorum. Kalırsam üstüme devrilecekmiş gibi her şey... kalabilsem kalırdım **Durukan**, bi söz geçirebilsem kendime!”

“**Durukan** –**Panik atak** gibi bir şey mi bu?” (M/33)

“**Karin** –Yanii **zatürre** sanırım.” (K3/49)

“**Şelale**: “...Neyse işte, **Neriman** teyzen **fitik ameliyatı** oldu ya, kocası olacak **Asım**, **Neriman**’a bakan kadınla fındırdıyormuş...” (KKBT/3)

“**Şelale** –Allah aşkına dur, **şekerd**den ne dediğimi biliyor muyum ben?..” (KKBT/15)

“**Hortlak Kız** –...Kadın mı erkek mi tam soracakken şoför felç geçirdi, ve her şey öylece kalakaldı.” (HKH/9)

Hortlak Kız –...Ama çok kısa bir süre içinde annemin kulakları duymakta zorlanmaya başlamış. Sesler git gide azalmış... Yazdığı her şeyi ölmeden önce bana bırakmış. Öleceğini biliyormuş. **Akciğer kanseri**ymiş. Ama bunu bizden gizlemiş.

Gönül –Annesine felç geldi. Ayşe Teyze rahmetli olduktan sonra, **Rüstem** iyice gariipleşti. Okudu, yazdı, kafayı üşüttü. Rapor verip askerlikten uzaklaştırdılar bunu. Epey bir zaman akıl hastanesinde kaldı.” (GKA/10)

“**Rüstem** –...Hattâ, bir doktor böyle hareket etmeyi sürdürürsem, beynimdeki bir parçayı ameliyatla kesip alacaklarını söyledi. Ot gibi olurmuşum. “**Paranoid-şizofren**” diye bir rapor verdiler...” (GKA/15)

“**Kadın** –...Şu keklerden ağzıma bir tane atmam lazım. Başım dönüyor. Bayılısam da kurtulsam... Keşke tek yasaklanan gluten olsa. Keşke **çölyak** olsam. Ama benim hastalığımda hemen her şey yasak...” (BBKKA/1)

“**Nadir** –Rahatsız işte. Bademcikleri şişmiş.” (11’11/69)

4.3.2. Halk Takvimi

Boratav halk takvimini, “Geçmişte belli bir olayın zamanını göstermek için halk dilinde örneklerine sık sık rastlanan yöntem, toplumun yaşamında iz bırakmış daha önemli bir olayın bellek-taşı olarak alınmasıdır” (Boratav, 1984: 132) şeklinde tanımlar. Halk takvimi gayri resmidir ve halk dilinde çeşitli gün ve aylarla ifade edilir. Bu ifade biçiminde gökyüzündeki yıldızlar, doğa olayları, günler ve belirli günlerle ilgili inanç ve gelenekler yer alır.

Halk takviminin bir başka tanımı da Erman Artun tarafından yapılmıştır. Artun, “Halkın bir yıl içinde arka arkaya gelen günlerle toplumsal, hukuksal, ekonomik, tarımsal, siyasal, kültürel, dinsel ve büyüsel oluşumları tespit etmek amacıyla kullandığı geleneksel bilgi ve uygulamaları “halk takvimi” (halk gün bilgisi) olarak”, (Artun, 2019: 266) adlandırıldığını ifade eder. Halk takvimi, herhangi bir yerel halk tarafından edinilen kültürel bir mirastır; Din, tarih, gelenek, eğitim, inanç, hukuk, tarım, siyaset gibi alanlara dayalı, zaman-yaşam sisteminin oluşturduğu, uzun süreli deneyimlere ve doğa olayları ile sosyal kurum ve olgular arasındaki ilişkilere dayanan bir sistemdir. Sonuç olarak halk takvimleri, içinde oluştukları doğal ve kültürel ortamın ürünüdür. Mensubu oldukları toplumlar halk takvimlerini uzun süreli tecrübeler ve birçok maddi ve manevi kayıplar sonucunda elde etmişlerdir. Çalışmamızda tespit edilen unsurlar inanç, tarımsal, günlük, mevsimsel, resmi takvim, özel gün ve geceler şeklindedir. İncelenen piyeslerden tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir.

İnançla ilgili olanlar:

“**Büyükbaba** –Hamparsun efendiyi **sabah namazına** gittiğimde gördüm. Şöyle bir fotoğrafımızı çektirelim diye çağırdım. Bayram hatırası olur...” (PEK)

“**Babaanne** –Vallahi çok oluyor bu adam... **Akşam ezanı** okunalı hanidir, neredeyse **yatsı** namazı kılınacak...” (PEK)

“**Mehmet** –Bu babam benim, babam! Kahveye çıkardık **ikindi vakti**. Karbonatlı çay, şekersiz. Şeker nerede?” (BMİ/14)

“**Yürekdede** –Haklısın. Zaten **öğle namazı vakti** de gelmiş. Şu ıhlamur ağaçlarının eteğindeki düzlükte kuralım mı çadırı?” (YDİP)

“**Padişah** –**Cuma günü** şehre gelince beni Ulu Cami'ye sor. Daha doğrusu ben seni mutlaka bulurum...” (YDİP)

“**Aslan** –Ooo, neredeyse **ikindi** olacak. Şöyle su başında güzel bir yer bulup konaklıyalım mı, ne dersin?” (K/63)

“**Ali Ağa** –Perşembe **ikindi** namazından sonra buluşalım. Bana olup bitenleri haber verirsin.” (BMS)

“**Anlatan** –...**Yatsı** namazından sonra Abdülgani Hoca Şâpur’u hareme götürerek kızının dairesine soktu...” (ŞÇ/142)

“**Yüzbaşı Celal Bey** –...O gün **cuma** idi... Kahvaltı edildi, tekrar arabalara binilip câmii şerîfe gidildi...” (EF/27)

“**Ali Ruhi** –Evet, İstanbul! Ben sekiz on sene önce temelli yerleşmek için, pederden izin alıp Mekke’ye gitmiştim. Lakin **hac zamanına** kadar bile duramadım, İstanbul’a döndüm...” (EF/43)

“**Hüseyin Efendi** –Validesiyle bayramlaştıktan sonra gelecek idi. **İkindi** oldu, görünmedi...” (T/232)

“**Engin** –Olsun. Yine de birkaç dakika ilişelim. Nasıl olsa **kerahat vaktine** daha çok var...” (AS/83)

Mevsimsel/tarımsal zamanla ilgili olanlar:

“**Kadın** –Ağabeyin bir haftadır gidip geceleri **harmanda** yatıyor. Ekin kalkıncaya kadar başını beklemek lazım, bilirsin...” (Y/85)

“**Adam** –...Gece gündüz başını beklediğin şu avuç içi kadar toprağı bir çift öküzle sürüp durmaktasın... Herkes çoktan ekinini ambarına koymuş; sen de durmuş Allah’tan rüzgarın esmesini ne bekliyorsun... Ama dere kenarına pirinç ekersen tohumun ziyan olmasından korkarsın. Yassıkaya’ya bostan ekersen kavun karpuzun yağmalanmasından, karga ve kartalların delip geçmesinden korkarsın. Aşağıdaki bağı budatırsan cebindekilerin yerlerinden oynaması gerekir, korkarsın...” (Y/98)

“**Neslihan** –...Bakın amca, o zaman yaz sonuydu. Şimdi bahar. Çiftlik buram buram toprak kokuyordur şimdi. Hele yağmurlardan sonra; üstünden incecik bir duman yükseliyordur, tül gibi tütüyordur sanki. İnsanlar karıncalar gibi tarlalarda; tohumlar atılıyor, bağlar budanıyor, türkü üstüne türküler gidiyordur...” (Y/127)

“**Adam** –...**Sonbahar** geldi artık dadıcığım, diye kendimi savundum.” (BYS/36)

“**Selime** –Bağa, **üzüm toplamaya**... Ya siz?

Aliye –Bizde tarlaya, **patates sökmeye**...

Sakine –**Güz** geldi, işler kızıştı... Yapacak adam gerek...” (B/41)

“**Eroğlu** –Ali Ağa sende iyi ceza veriyon doğrusu. Bu **yaz gününde** herkes tarlada bayırda, kara öküzün ondan sonracığıma kara sapanın peşi sıra gideceğim diye kan ter içinde...” (BMS)

“**Elif** –Birkaç yıl önce **güzdü**. Akılsız yapraklar, rüzgarın önünde uçuşup duruyordu. Hani Durmuş Ağa’nın büyük oğlunun pek şanlı bir düğünü olmuştu ya?” (BMS)

“**Büyük Amca** –Erken kalkıyorum evlat. Beşte! Gün doğunca ben bahçedeyim. Bir türkü ben tutturuyorum bahçede, bir türkü bülbüller tutturuyor...” (BA)

“**Talia** –Bu sabah yağmur yağdı.

Fatma Aliye –Mevsim sonu yağmurları. Birkaç güne kalmaz büsbütün hızlanır.” (DKB/50)

“**Fatma Aliye** –Bahara bıraksak anne. Nasıl olsa **kış** geliyor, bahçe dirilmez.” (DKB/59)

“**Baba** –**Ağustos** sıcaklığında kar nasıl olur? Baba, soğuk ayran verseler...” (B2/95)

Günlük zamanla ilgili olanlar:

“**Aslan** –İşte **akşamın alacasında** bacası tüten şu çiftliğe bak. Ne kadar güzel görünüyor. Tıpkı bir kartpostal gibi.” (K/81)

“**Anlatan** –Bütün bu konuşmalar üzerinden iki ay geçmemişti ki, **rûmî** tarihle 2 Temmuz 1305 (mîlâdî tarihle: 15 temmuz 1889) pazar günü Ertuğrul firkateyni hareket etti...” (EF/23)

“**Fatma Aliye** –**Sabahları** yine serin oluyor herhalde... Eskisi gibi... Dalmış nereye bakıyorsun öyle kuzum?” (DKB/35)

“**Fatma Aliye** –Doğru bilemem. Hiç evden ayrılmadım ben. **Gece yatısına** bile gitmedim bir eve. Ben ve kedim, hiç ayrılmadık bu evden...” (DKB/36)

“**Küçükoğul** –Annemize kim bakardı o zaman... Söylesene, kız kardeşimiz evlenseydi, anamıza kim bakardı?.. **Yıllar yılı eşikte bekleyip durdular bizi**.” (YA/37)

“**Harun** –Dede, **güneş batıyor**, ilacı saklayalım.

Dede –Yarın **sabah güneş doğarken** kalkacaksın.” (DK2/20)

“**Oğul** –...İnek **gün doğarken** kan içinde kaldı, öldü tabii. Babam, dedeye “keselim şu hayvanı, yazık ziyan olacak”, dedi, ama Dede dinlemedi...” (B2/63)

“**Anlatan** –Ancak henüz **kuşluk** çökmeden köye bir haber yayıldı. Öyle bir haber ki, hayırlı iş çoktan unutuldu...” (B2/77)

“**Sinan** –Dokuzu çeyrek geçiyor. Kırk beş dakikam var... Kapana kısıldım resmen...” (ES/29)

“**Serap** –Anlattım çünkü satış **evvelsi gün** yapıldı.” (HBT/99)

“**Ercan** –...**Çarşamba** da bir basket mi yapsak...” (Y/1)

“Adam –Erik zamanı... Ağaçlar çiçeğe durdu... Ben gitmeyeli çok olmuştu... Nefret besler insani, canlı tutar. Ben nefreti yitireli çok oldu. Ya Rab.” (YE/2)

“Süha –Bırak gitsin, baksın dışarıya! Bir şey yapamaz. Zaten az sonra tan yeri aydınlanır. Gecenin son demlerini görsün.” (GKA/32)

“Erkek –Sonra sabaha değin süren karanlık! Sabah, istemezseniz hemen yanı başınızdadır, ağarırverir tanyeri!” (BH/10)

4.4. Halk Taşıtları /Halk Taşımacılığı

Ulaşım kültürü, teknolojinin hızla değişmesi ve dönüşmesi sonucu modern bir görünüme kavuşmuştur. Her toplumda benzer özellikler gösterir. İnsanların kullandıkları araçlardan kültürlerine, ekonomik faaliyetlerine, mesleklerinden mimarisine kadar pek çok konuda fikir sahibi olabiliriz.

İncelenen oyunların tamamında ulaşım araçlarının varlığına rastlanmaktadır. Eski tarihli oyunlarda insanların ulaşım konusunda daha geleneksel araçlar kullandıkları görülmektedir. Dikkat çeken bir diğer ayrıntı ise, bu araçların ekonomik faaliyetleri destekler nitelikte görünmesidir. Özellikle köy ve köy yaşamını konu alan oyunlarda kullanılan ulaşım araçları daha çok ekonomik faaliyetler için kullanılmaktadır. Güncel oyunlarda ise daha modern ulaşım araçlarının kullanıldığı görülmektedir.

Halk taşıtları kara ulaşımı, deniz ulaşımı, hava ulaşımı ve demiryolu ulaşımı olarak tespit edilmiştir. En çok kullanılan araçlar, kara ulaşımında kullanılan araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir:

4.4.1. Kara Ulaşımı

İncelenen oyunların tamamında kara ulaşımına ait araçlara yer verilmektedir. Bu araçlar geleneksel ve modern araçlar olarak çeşitlilik kazanmaktadır. Tespit edilen örnekler aşağıdaki gibidir:

“Hayran Bey –Günaydınlar efendim... Bir arkadaşın arabası ile geliyordum, trenden vazgeçip onunla çıktım yola...”

Ahmet –Hayrettin Bey’le kamyon alıyoruz da...” (PEK)

“**Ahmet** –Tamam Hanımanne... Sonrada atladım **dolmuş**a şırrak indim apartmanın önüne...” (PEK)

“**Adam** –Sürünün iyi para ettiği sıralarda kaç kere satıp da yerine **makine**, **biçerdöver** falan almayı teklif etmişim.” (Y/97)

“**Neslihan** –...Tutun elimi, bakın işte buradan, bu pencereden uzaktan gelen **atlıları**, **arabaları** ile geçenleri, sırtında çantalarıyla yürüyüp giden yabancıları...” (Y/89)

“**Adam** –Çift çubuk?.. Gece gündüz başını beklediğin şu avuç içi kadar toprağı bir **çift öküz**le sürüp durmaktasın...”

Adam –Niye bir **traktör** almadın, paran mı yoktu?” (Y/98)

“**Baba** –...Osman gelsin de babası gibi tarlada çapa çapalasın, **pulluğa** dayansın da bakalım; hele bir görelim...”

Adam –...Traktör bir yanda, **su motoru** öte yanda... Toprakları ne kadar verimli bir hale gelmiş...” (Y/102)

“**Adam** –Yoldan oradan geçerken babası **otobüsü** durdurdu...” (Y/117)

Rauf –Siz açsınız öbürleri tok. Öbürlerinin hususileri var, siz **otobüste** yer bulamazsınız...” (BMİ/54)

“**Eroğlu** –Ali Ağa sende iyi ceza veriyon doğrusu. Bu yaz gününde herkes tarlada bayırda, **kara öküzün** ondan sonracığıma **kara sapanın** peşi sıra gideceğim diye kan ter içinde...”

Ali Ağa –Dur. Şu ot torbalarını hayvanların başına geçir... Adamı korkuttun be! **Kağının** gölgesi...” (BMS)

“**Baba** –...Kıymetli yeğenim ölmeden önce sizi bir göreyim dedim, sordum soruşturdum sizin kentte gelmek için buradan **cip** ile kasabaya ineceğim. Oradan **minibüs** varmış, sonra da **otobüs**...”

Baba –Siz şurda bekleyin! Ben bir **taksi** alayım...

Baba –Dünyada olmaz! Bunca yolu Ayhan **yaya** giderse evde düşer bayılır...

Büyük Amca –Yok canım, o yorulduğu zaman şöyle sırtıma aldım mı telli türküyü söyleye söyleye...” (BA)

“**Karısı** –Vallahi, sen gittikten sonra kapı çalındı. Harem ağaları geldiler, bizi **arabaya** koyup, buraya getirdiler.” (RAK/134)

“**Şâpur Çelebi** –...İki yüz altınım oldu, bir **beygir** aldım, tacirlerin hareketini bekliyorum...” (ŞÇ/139)

“**Abdulgani Hoca** –Benden oğlum Şâpur’a selam söyle!.. Binmesi için de güzel bir **deve** vereceğim...” (ŞÇ/141)

“**Hârunnurreşît** –...Altuncı gün güneş doğmadan iki üç saat evvel kırk **katıra** Kâzerun malları yükledip şehrin dışına göndereceksin!” (ŞÇ/150)

“**Şâpur Çelebi** –...Mektubum ve kervan sana vardığında, gönderdiğim **ata** binip hediyeleri Halife Hazretlerine götür...” (ŞÇ/151)

“**Yüzbaşı Celal Bey** –...Gayet güzel bir köşktü. Kahvaltı edildi, tekrar **arabalara** binilip câmii şerîfe gidildi...” (EF/27)

“**Sinan Ağa** –Sabah şerifler hayrolsun, Gümrükçü Efendi! **Beygiri** dört nala sürdüm, geldim!” (T/243)

“**Hazinedar** –Helâl dünyalığım vardır, niyetim memleketim Erzurum'a gitmektir. Anın için Üsküdar'a geçip bir Erzurum **kervanı** gözetmek dilerim.” (T/249)

“**I. Adam** –Hadi bakalım. Yine **yayla yolları** bizi bekliyor... Oğlum, tut şu **katırın** yullarını da bende şu bakır kazanın ipini iyice bir sağlamlaştırayım.

I. Adam –Olmaz oğlum olmaz... Sen kardeşinle beraber **eşeğe** binersin.

I. Adam –Öyle deme Ayşe nine. Siz eski topraksınız, maşallahınız var. Siz bu yayla yollarını kim bilir kaç **yüz kere arşunlamışsınızdır.**” (YDİP)

“**Ayşe Nine** –Biz de üç **deve** alacak para ne gezer yavrum. Hem biz yürüyebiliyoruz çok şükür...” (YDİP)

“**Tavşan** –Doğrusu ya maymun kardeş, daha bin yıl yaşasam, böyle bir şey göreceksin deseler inanmazdım: **Eşeğe** binmiş bir tilki ile **katıra** binmiş bir aslan...” (K/59)

“**1. Adam** –Şuraya, şu **arabanın** üzerine çık.” (K/100)

“**Avcı:** “Neler yapmıyorlar ki. **Otobüsler** dolusu insan geldi. Bunların yaridan çoğu avcı.

2. Adam –Telgraf hatları, cankurtaranlar, **polis arabaları**, trafik memurları, göz görebildiğine bir kargaşa.” (K/103)

“**3. Adam** –Karşıya bakın! Bizim otluk da elden gidiyor. **Buldozerler** tasfiye etmeye başlamış bile.” (K/104)

“**3. Adam** –Tenteleri indirilmiş **jipler** üzerindeki kameramanlar, foto muhabirleri, görülmeye değer. Bizim bahçenin alt tarafına iki otel dikeyorlar.” (K/106)

“**Uzaylı Hamdi** –... Meğerse bir Türk uzay pilotu ile anlaşmış, biraz içkiciymiş ya, olsun. Bir volkanın ardında çatana gibi bir gemi varmış. Kızağa çekilmiş. Yirmi dört saat havada, vızır vızır turlayan meteorların arasından geçip sonunda dünyayı tutturduk. Pilot Ankara'nın Gündül ilçesine inmeyi başardı. **Otobüsle** Ankara'ya geldim.” (YYP/35)

“**Alaaddin** –Aman Allah'ım sihirli lambadaki cin çıktı... Lamba cini Fetullahtan ne dilesem acaba? Acaba ilkin bir spor araba mı istesem.” (BL/39)

“**Alaaddin** –Geçen herifin biri ben çıkınca, “**Araba** isterim,” dedi. Allah inandırсын pırıl pırıl bir **at arabası** yapıverdim oracıkta. Herifte bin küfür. Nankör. Meğer son model **spor araba** istermiş. Ben ne bileyim, kardeşim.” (BL/41)

“**Murat** –Kalkmazsak **otobüsü** kaçıracağım...” (B/11)

“**Afife Reşat** –Çabucak doldu **araba**. Erkenden kalktı. Sen hazır mısın?” (DKB/51)

“**Server Paşa** –Nerime Sultan gelecekti bu sabah. **Doru atlar** çekiyordu **arabasını**. Feracesini açtı, saçları döküldü omuzlarına.” (DKB/57)

“**Erol** –Şu anahtarları alıver... Siz önden gidip **arabaya** oturun. Ben bir hamal veya **taşıma arabası** bulmak zorundayım.” (DK/16)

“**Engin** –Kanalizasyona düşecek göz var mı bizde aslanım. Haydi bakalım, **arabayı** bekletmeyin.” (AS/92)

“**Sait Usta** –Aman aman Hüseyinciğim. Verilmiş sadakan varmış. Az kalsın **otomobilin** altında kalacaktın.” (İA/169)

“**Küçükogul** –Şuraya bakın bütün **arabalar** kalakalmış oldukları yerde...

Büyükogul –Arabalar değil yalnız, **atlarda** kalmış baksanıza oldukları yerde...” (YA/34)

“**Baba** –Baba, bilirsin bu dükkân artık bizi doyurmaz oldu. Çünkü dükkânda mal yok. Mal olsa da ufacık köyde kime ne satacaksın. Demem şu ki, bizim bodur katırı **arabaya koşsak**, atsak üzerine pazendir, basmadır, lastiktir.” (B2/60)

“**Dede** –...Hiç unutmam, hani **kağının** iki yanında çıkıntılar var ya, onun birine ben oturmuşum, öbürüne de güzel mi güzel bir kızcağız. Kuzeye gelip yerleştikten sonra gönlüm bu kızı unutmadı Küçükogul...” (B2/69)

“**Oğul** –Bu adamı yok edeceğim! **Çerçi arabası** dükkânın kapı önünde duruyor. Tekerleklerine takoz koymuşlar. Dede yokuş aşağı iniyor işte. Tam sırası. Takoza çek Küçükogul!.. Haydi rastgele!” (B2/73)

“**Oğul** –Herkes rezil oldum. Onun da yüzüne bakamam artık. Ben baksam da o benim yüzüme bakmaz. Bu köyde durdukça elli tane **traktörüm** de olsa hayat bana haram.” (B2/78)

“**Şoför** –Senin sınavların varsa benim de **kamyonum** var? Hem fırsat olsaydı iki üniversite bitirmeyeceğimi kim söyleyebilir?” (ÇK/126)

“**Aydın** –Yolda yağmura yakalandık. **Arabamız** da yok.” (V/2)

“**Kabay** –Ben yanıma dört **atlı** aldıktan sonra Beylerbeyi'nin kapısına giderim.” (DK2/23)

“**Hüseyin** –Bisiklet. Söyle bakayım. **Bisiklet**.” (BG/53)

“**Biri** –Hangi arabaydı? **Arabayı** gören oldu mu?.. Kadını oynatmayın! **Ambulans** çağıralım.” (HS/33)

“**Gülderen** –Hayır, Kadıköy'de. **Otobüse** yetişmek için galiba biraz acele ettim...” (HS/34)

“**Gülderen** –Aman dikkat edin **bisikletli!**” (HS/43)

“**Şükran** –Bak, kulağını aç iyi dinle... Dönüşte evin önünden **taksiye** falan bineyim deme... Durak evin iki yüz metre gerisinde. Belediye **otobüslerinin** ilk gelenine atlarsın. Nereye gittiğin önemli değil...” (HS/62)

“**Neşe** –Neler olmuş bir bilsen. Serap’lar apartmanın önü **ekip otosu** kaynıyor.

Serap –**Ambulans** gelip aldı. Adli tıbbı götürdüler. Olay yeri inceleme daha orada.” (HBT/72)

“**Serap** –...Tam o ara farları sönmük bir **araba** yavaşça sokağa girmiş ve gelip bizim evin biraz ilerisinde durmuş...” (HBT/84)

“**Murat** –Onun **servisi** sekizde geliyor. Sana zahmet olacak ama, biliyorsun saat vermediler, akşama kadar bekleyeceksin artık malum.” (K2/110)

“**Murat** –Kurye ile yollayacağım... Bunlar motor kurye. **Motosikletli.**” (K2/111)

“**Ercan:** “Susmuyorsun ki! Yola mı bakacağım sana mı bakacağım şaşırdım kaldım.” (Y/1)

“**Melinda** –Peki babanın **atla** beni almaya gelişini anlatayım. 1991 yılıydı. Babanın o zamanlar bir atı vardı.

“**Yel** –Hayır, at değil, bir **eşşek**. Bildiğin **merkep**.” (Y2/6)

“**Adam** –Annem çok üzgün öldü, çok. Herkes evinden yurdundan ediliyordu. Bütün yollar **göç arabalarıyla** dolmuştu...” (YE/4)

“**Melih** –**Araban** güzelmiş.” (L/23)

“**Karin** –Ben bir viyadüğün altındaydım durakta. **Otobüs** saatinde gelse ölmüştüm.” (K3/9)

“**Kadife** –Mümkün olduğu kadar, **taksi** çok yazar.” (KKBT/2)

“**Rıza** –Kadife, Kadife...Şu an bir **traktörün** içindeyiz, ben ve arkadaşlar... Seviyorum kız seni, seviyorum... Şu karlı ovaya **kepçeyi** sürüp adını yazmak istiyorum...” (KKBT/38)

“**Hortlak Kız** –Gazeteye resmim çıkmış. Üçüncü sayfadayım. Trafik kazası yazıyor. **Taksideymişim**. Yalnızmışım... Olay yerine ambulans hemen gelmemiş...” (HKH/4)

“**Hortlak Kız** –...Komşu babamın her şeyi satıp bir **karavan** aldığını ve dün gece oradan gittiğini söyledi...

Hortlak Kız –...Babam ısrarlarıma dayanamayıp sonunda bana bir **bisiklet** almıştı. İki tekerlekli idi ve boyuma göre çok büyüktü...” (HKH/9)

“**Kadın** –...Herkesi öpüp kaçıyorum. Bu ağrıyla metroya binemiycem. Gördüğüm ilk boş **taksiye** atlıyorum. “Kadıköy’e.” (BBKKA/1)

“**Selen** –**Taksi!**” (AHŞBBY/4)

“**Umay** –Bir adam **ambulansı** aramış. Adresi vermiş. Kapıyı da açık bırakıp kaçmış...”

(AB/37)

“**Celil** –Yok, **araba** kullanacağım. Dükkana sık ama, ağır bir koku var.” (11’11/2)

4.4.2. Deniz Ulaşımı

Oyunlarda kullanılan deniz araçları da ekonomik faaliyetlere ve bağlı olarak değişmektedir. Deniz ulaşımına kent yaşamını konu alan oyunlarda yer verilmektedir.

“**Hayran Bey** –Bir **sandaldasınız**... Üstünüzde masmavi, tertemiz bir gökyüzü...” (PEK)

“**Küçüköğül** –Sonra kalabalık **vapura** binmiş...” (YA/41)

“**Yaşlı Balıkçı** –Trenler, **vapurlar** da var...” (SB/124)

“**Genç Balıkçı** –Bıçak da benim, **kayık** da, olta da...” (SB/127)

“**Binbaşı Mehmet Bey** –Denizi görmeden paçaları sıvamışsın, Ali Ruhi Bey! **Geminin** seyir defterini şimdiden mi yazmaya başladın?” (EF/16)

“**Teğmen İsmail Efendi** –Siz istesenez bile, biz sizi bırakır mıyız? Hem unutmayın ki, Ertuğrul **firkateyni** bir savaş gemisidir?..” (EF/19)

“**Harti Bey** –İltifat ediyorsunuz, Binbaşı Bey... İstanbul'da adalara işleyen küçük bir **vapura** verildim...” (EF/20)

“**Yüzbaşı Celal Bey** –...Ertuğrul'un bordası **kayıklar** ile dolu idi. Konsolos, bizi iki kere ziyafete davet etti...” (EF/30)

“**Sakaf Bey** –...Yola çıkacak kadar toparlanın, sizi **posta vapuruyla** Yokohama'ya bizzat ben götürürüm...” (EF/40)

“**Osman Paşa** –Cenâbı Hakk'ın izniyle, dediğimiz saatte Yokohama'ya vardık. **İstimbotalar** ile karşıladılar...” (EF/48)

“**Tayyarzâde** –Bu sabah Cevahirli Hanım bir şart ile beni salıverdi. ...hemen **Vezir İskeleyi**’nden bir **kayık** kiralayıp Üsküdar'a geldim ki, ve Cevahirli Hanım'ın benim mühletli salıverme şartı şudur ki...” (T/262)

“**Fahri** –On beş günlük bir gezi bu... Giderken ve gelirken **vapur** birer gün İzmir'de kalıyor. Ağabeyine de uğramak fırsatı buluruz.” (DK/47)

“**Şükran** –Üzülme onu mutlaka halledeceğim. Uygun **gemi** gelsin hele, göndereceğiz. Yardım ederim dedim bir kere.” (HS/45)

“**Kadın** –...Sabahlar da geceler de sizsiniz, Bay Hiç! İstasyonlardan trenleri, rıhtımlardan vapurları, alanlardan uçakları beklemiştim, çıkarsınız diye içlerinden siz!..” (BH/19)

4.4.3. Hava Ulaşımı

Hava ulaşımı da ekonomik faaliyetlere göre değişmekte ve şehir hayatını konu alan oyunlar içerisinde yer almaktadır.

“Çocuk –Uçaklar... Füzeler... Aya giden insanlar... Astronotların mı? Dede yoruldum ben...” (SB/124)

*“Avcı –Olacak şey değil, yolcu taşıyan **helikopter**lerden biri, herhalde yanlışlıkla komşunun harman yerine iniyor.” (K/104)*

*“Kanarya –Bayım aç sen şu kafesin kapısını. Seni ihya ederim. Karının ve senin **uçak** biletleriniz benden. Avrupa’yı, Amerika’yı tüm dünyayı görürsünüz.” (KKT/28)*

*“Uzaylı Hamdi –Şirket bize pasaport çıkarttı. Bir sabah Tophane'den kalkan bir **uzay gemisine** bindik. Akşama doğru Marsa vardık. Doğru madene götürdüler bizi... Zebella gibi bir adam belirdi. ”Haydi”, diye bağırdı. “Kazmalar, kürekler şurada... Irgat gibi çalışmaya başladık.” (YYP/35)*

*“Gülderen –Öyle mi? Ama kadına çocuklarım var demedim. Hem istersem **havaalanına** girmeden paketi açar bakarım...” (HS/64)*

*“Ercan –Dönüşte de sen kullanırsın. Hep aynı muhabbet sıkıldım. **Uçakla** gitseydik keşke...” (Y/1)*

*“Adam –Kıyamet davet edilmez, kendi gelir demişti anam. Havaya bakmıştı **uçakların** seslerini duyunca...” (YE/4)*

*“Melih –Daha yeni geldim. **Uçaktan** doğru eve.” (L/10)*

“Kadın –Uçak İstanbul’a indiğinde rahatlıyorum...” (BBKKA/3)

“Kadın –...Sabahlar da geceler de sizdiniz, Bay Hiç! İstasyonlardan trenleri, rıhtımlardan vapurları, alanlardan uçakları beklemiştim, çıkarsınız diye içlerinden siz!..” (BH/19)

4.4.4. Demiryolu Ulaşımı

Demiryolu ulaşımı da ekonomik faaliyetlere göre değişmekte ve şehir hayatını konu alan oyunlar içerisinde yer almaktadır.

*“Bedri –O, akşam üstü **treni** ile gelecek karıcığım...” (PEK)*

“Yaşlı Balıkçı –Trenler, vapurlar da var...” (SB/124)

“**Yüzbaşı Celal Bey** –Kolombo’da **tramvay** yok galiba?

Rehber –Yoktur. **Şimendifer** vardır, adanın her yerine işler.” (EF/29)

“**Ayfer** –İşte... işte... **Kompartıman** penceresinden el sallıyor...” (DK/15)

“**Şaziye** –Ay aman of... Bir daha **tren** yolculuğu mu, tövbeler olsun. Hele yalnız bir kadın için...” (DK/16)

“**Genç Kız** –**Tren** geçerci uzaktan, o kara tren...” (ÇK/129)

“**Mustafa** –Baba **tren** geliyor, baba tren geliyor.” (BG/51)

“**Kadife** –Abi ne kafalar ya... Ben de dün **metro**da mor saçlı bir kız gördüm, gülümsedim.” (KKBT/8)

“**Kadın** –Nefes nefese giriyorum binaya. Osmanbey **metro durağı**ndan beri koşuyorum. Ah, karnım ağrıyor...” (BBKKA/1)

“**Erkek** –Evet, yalnız! Yapayalnız! Bozkırın ortasında sabaha karşı akıp giden **trenler** gibi!” (BH/1)

“**Kadın** –...Sabahlar da geceler de sizdiniz, Bay Hiç! İstasyonlardan trenleri, rıhtımlardan vapurları, alanlardan uçakları beklemiştim, çıkarsınız diye içlerinden siz!..” (BH/19)

4.5. Giyim-Kuşam-Süslenme

4.5.1. Kıyafet/Süs

Giyim ve kuşam aynı zamanda toplumun kültürünü, zevklerini, yaşam tarzını da yansıtmaktadır. Günlük kıyafetler, yöresel kıyafetler, özel gün ve gecelerde giyilen kıyafetler vb. pek çok çeşidi bulunmaktadır. Geçiş dönemlerinde, özellikle de “evlenme” aşamasında bu çeşitliliğe rastlarız; düğünleri, özel gün ve gecelerde görsel bir şölenle karşılaşmak mümkündür.

“**Babaanne** –Kalfa bu ne hal? O kafadaki danteller, önündeki önlük ne kalfa?.. Ay bir garip olmuştun.” (PEK)

“**Eskici** –Eskiler alıyorum, **elbiseler**... **Paltolar** alıyorum, şişeler, gazeteler alıyorum.” (BMİ/13)

“**Davacı** –...İnsanların hepsinden ve tüm çağlardan davacıyız. Bizi kopardılar, boğazladılar, kurşunladılar... çiğ çiğ yediler, konserve yaptılar, **kürk manto** giymek için doğmamış yavrularımıza bile kıydılar.” (SBV/139)

“**Başkan** –Haklısınız. Sayın Başkan, ben ilk aşamada bir fabrika kurmayı düşünüyorum. Biliyorsunuz dünyanın en güzel çiçekleri ülkemizde yetişiyor. **Kolonyalar, losyonlar,**

esanslar, koku gidericiler, merhemler, kremler, sabunlar, tıraş köpükleri üretecek bir fabrika. Ne dersiniz?” (BÇKF/153)

*“Takano –Biz Japonlar kısa boyluyuz, Türkler uzun boyluydular. Köylüler giyecek nâmina neleri varsa getirmişlerdi. **Kimonolarımız**, Türklere pek kısa geliyordu...” (EF/62)*

*“Hüseyin Efendi –Kâhya! Derhal en pahalı **kumaşlar** ve **şallar** ile bir bohça hazırla, bir kîsede altın al, Tayyarzade oğlumun evine götür...” (T/227)*

*“Aslan –Kapacak, ooo portatif çadır, kazma kürek, diş fırçası, **havlular**, **bornozlar**, yazlık kışlık **esvaplar**, **kremler**, **pudralar**...” (K/60)*

*“Tilki –Ah affedersiniz, ilk kez **gözlüklü** bir aslan görüyorum.” (K/61)*

İncelenen piyeslerde giyim-kuşam unsuruna çok az yer verilmektedir. Kıyafetler için genel kavramlar kullanılmaktadır. Oyunlarda geçen kıyafetler dışında bir de kim tarafından kullanıldığı belli olmayan kıyafet ve süs eşyalarına yer verilmektedir.

4.5.1.1. Erkek Giyimi ve Süs

Çalışmamızda tespit edilen erkek giyimi ve süs, daha çok süs üzerinde yoğunlaşmaktadır. Günlük yaşamda kullanılan kıyafetler ve onların birer parçası olan aksesuarlar eşlik etmektedir. Bu kısımda dikkat çeken oyun yazarlarından biri olan Behçet Necatigil, “*Ertuğrul Faciası*” adlı oyununda farklı kültürlerin kıyafetlerine yer vermektedir. Tespit edilen unsurlar şu şekildedir:

*“Babaanne –...Nasıl bilmezsin canım! Sokağa **pabuçsuz** çıkmadı ya bu adam!*

*Büyükbaba –Pervin, kızım! Al şu **bastonumu**!.. İnsanın evi gibi var mı?..” (PEK)*

“Babaanne –Tıraşın bitti mi Burhan?.. Tası götürsene mutfığa!

*Bedri –Aaa, Babaanne madem gidiyorsun gelirken **pabuçlarımla gömleğimi** de getiriver bari.*

*Büyükbaba –Nerde benim **gözlüğüm**?*

*Babaanne –Ver **paltonu**...” (PEK)*

*“Baba –Ne ütüsüymüş öyle? Bizim şehirli efendinin **pantolonu** değil mi bu? İlle çakı gibi ütülenecek miymiş?..” (Y/107)*

*Anne –...Yalnız **tıraş** olurken başını iki de bir bana döndürme bir yerini keseceksin...*

Anne –Başına yine **briyantın** mi sürdün Aydın?

Anne –Al işte. Sırtından çıkardığın **pijamayı** şuraya koyma diye kaç kere söyledim...

Baba –Eyyvah geç kalmışım ben. Çeneye daldık gördün mü! **Kravata** uzanır mısın karıcım.

Ceketimi de veri ver lütfen.” (P)

“**Anne** –**Süveter** giymiyor musun? Giysen iyi olur.

Aydın –Babam gelmiş. **Ayakkabıları** burda... Şu çantamı içeri atıversene...” (P)

“**Mezatçı** –...ve adamın incecik dudaklar vardı. **Bıyıkları** sarkık. **Sakalı** yüzünün dörtte üçünü kaplamış mıydı ne, sadece gözlerini görüyordum...” (BYS/9)

“**I. Erkek** –Bayramlarda bile, temizlenip **tıraş** olmuyor.” (BYS/24)

“**Adam** –Başka **elbisem** yok ki, aldırma kurur şimdi.” (BYS/30)

“**Adam** –İşte o büyük salonlarda büyük balolar verirdim... Erkekler, siyah, ince ve zariftiler; yakalarına beyaz karanfil takarlardı...” (BYS/36)

“**Mehmet** –Durma öyle, yardım et, **pantolonum** nerde? **Kemerim**... **Gömleğim**... **Gözlüklerim**?” (BMİ/49)

“**İşadamı** –Hayatım, siyah **çoraplarımı** bulamıyorum.” (SB/114)

“**Başkan** –Hanım neredesin? **Kolonyaları** bulamıyorum.” (BÇKF/151)

“**Karısı** –Bakayım, Efendi! On kadar çuhadar ve bir **sakallı** âdem seni sorar, kapıda bekler git konuş Efendi.” (RAK/134)

“**Recep Ağa** –Benim damadım sensin. Ancak senden rica ederim ki, başındaki **külâhı** çıkar...” (RAK/135)

“**Ahmet Rasim** –...Yüzündeki Bağdat çıbanının enli yara izi, **sakalının** bir kısmını kazımış... yerinin inatçı mukavemetine rağmen, **bıyıklarına** ulaştırmıştı...” (EF/16)

“**Rehber** –Müslümanların kıyafetleri bir **peştemal** ve **cekettir**.” (EF/29)

“**Teğmen İsmail Efendi** –Başlarındaki **külâh**, mevlevi sikkelerine benziyor. İpekten galiba. **Rehber** –Pek azı **kundura** giyer, Yüzbaşı Bey!

Ziver Ağa –Fesuphânallah! Onların giydikleridir: Keçe, **külâh**, kıl **potur**, yün **kuşak**, ikide don.

Osman Dede –İki de kara yün artığı, kalın **çorap**! Yanlış vardır oğlan!..” (T/229)

“**Uşak** –Efendim, Tayyarzâdem! Cevahirli Esmâ Sultan, bu bayram bohçasını zatınıza yolladı. İçinde **mücevher**, kabızalı bir **hançer** ve bir **altın saat** ve işte diğer **elbiseler**... Güle güle kullansın, dedi.” (T/231)

“**Hatun** –Esmâ Hanım Sultan sırmalı mavi çuhalarla **esvaplar** göndermişti. Bu sabah giyindi, Hanım Sultan'a teşekkür etti...” (T/234)

“**Cevahirli Hanım** –Ama pek değerli bir **yüzük**.. Hayır! Nadide elmastır, Felemenk taşıdır, pek makbuldür...” (T/260)

“**IV. Murat** –Ya sen benim kim olduğumu hala anlamadın mı? **Sakallı** söktüm, sikkemi **cübbemi** çıkardım, eyice bak!” (T/265)

“**Padişah** –Hayır anlamadı **tebdili kıyafet** nedir bilmiyor... Namazdan sonra sarayı götüreyim, birkaç kese altın vereyim. Bize kesip ikram ettiği devesine karşılık isterse de üç yüz deve alsın.” (YDİP)

“**Fatma** –**Şapkanızı** alayım. **Ceketinizi** de çıkarmak ister misiniz?” (DK/19)

“**Ayfer** –Babacığım lütfen kırmayınız bizi. Erol'un hiç kullanmadığı **pijaması** var...” (DK/29)

“**Şaziye** –Dün sabah banyoya girdim. Kocanın orada **tıraş** olduğunu nereden bileyim. Ben kapıyı açar açmaz ne dedi biliyor musun?” (DK/41)

“**Engin** –**Pijamalarını** iliklemişsindir. Neymiş derdi?” (AS/85)

“**Fusun** –Hala kanıyor... **Gömleğine** de damlamış...” (AS/95)

“**Ayten** –**Şu kravatını** çıkarayım.” (AS/109)

“**Küçüköğül** –Gel, elimden tut. Ellerin ışıyılmış. Hava rutubetli. Al şu **ceketi** sırtına...” (YA/39)

“**Dede** –**Sakalı** boşuna ağartmadık yavrum, onu da düşündük elbet. Küçük oğul bakacak dükkana.” (B2/61)

“**Baba** –Dede öyle sinirlenmiş, öyle sinirlenmiş ki, **bastonu** kaptığı gibi komşunun evine gitmiş, kızın anası babası Dede'yi görünce telaşlanmışlar.” (B2/92)

“**Son Ütücü** –**Gömleğime**, **pantolonuma** son ütüyü yapmadan yerimden kımıldamam.” (ÇK/131)

“**Son Ütücü** –**Urbası** güzeldi. Ben demiştim ona, çıkar son ütüyü çekivereyim diye ama ihmal etti.” (ÇK/132)

“**Üniversiteli** –Ona “**urba**” denmez, “**kostüm**” denir.” (ÇK/135)

“**Aydın** –Yağmur altında banyo yaptık... Külotumun ıslandığını hissedebiliyorum.” (V/1)

“**Aydın** –Bana verdiği **pantolona** bak. İçine bir ben daha girebilir.

Ertan –Benim **gömleğim** amma da su emmiş.” (V/4)

“**Serap** –Cinayet bürosu geldi, parmak izini de verince bırakacaklar sandım... O nasıl savcı yahu, ödüm koptu adamdan. Hani gri **ceketli**.” (HBT/72)

“**Melinda** –Jilet gibi giyinirdi.

Yel –Hep aynı dirsekleri yamalı kadife **ceketi** giyerdi.” (Y2/6)

“**Moa** –Ağaca kafanı çarptıysan, **gömleğindeki** yırtıklar nasıl oldu?” (Sİ/4)

“**Çiçek** –...Kurnazlık bilmez İbrahim, gitmiş koymuş **terliğinin** içine...” (M/34)

“**Süha** –...Koşu bittikten sonra da aldığım **takımı** giysin! Tenini parlatmayı unutmayın. Charleen gelecek.” (K3/44)

“**Hortlak Kız** –...Nasıl biriydi yanımdaki? “**Sakallı**” dedi. Sakallı mı? Bizim okulda sakallı biri yok ki. Sakal bırakmak yasak...” (HKH/20)

“**Kadın** –Giysiniz koyu renk, kravatınız da öyle, hafifçe eğik yürüyorsunuz ya da aksak, gülümsemeden, gülümsüyor gibisiniz...” (BH/10)

“**Erkek** –Çok açık renk ceketli, turuncu kravatlı... Bakın, ceketim açık renk mi, turuncu mu kravatım?” (BH/12)

“**Esin** –Gömleğin ıslak...” (AB/11)

“**Sedat** –Bir **şort tişört** falan da getir.” (AB/13)

“**Sedat** –Benim de **ceketim** içeride kalmış. Bana onu getirir misin?” (AB/40)

“**Önder** –...Karizmatik adam. Saçları dikiyo ya bi de. Ama kirli sakal bıraksa on numara olur...” (11’11/8)

4.5.1.2. Kadın Giyimi ve Süs

Kadın giyiminde erkek giyimine göre daha fazla ayrıntıya yer verilmektedir. Köy hayatını konu alan oyunlarda yerel kıyafetler tercih edilirken, şehir hayatını konu alan oyunlarda daha modern kıyafet ve süs eşyaları kullanılmaktadır.

Füruzan Toprak, *Bir Maşrapa Su* adlı oyunda köy hayatını konu almaktadır. Toprak, oyunda düğünlerde giyilen özel giysilere; Behçet Necatigil, “*Recep Ağa’nın Kızı*” adlı oyunda ise oyunun geçtiği dönemi yansıtan kıyafetlere yer vermektedir. Güncel oyunlara baktığımızda hem giyim hem de süs eşyası açısından daha modern eşyaların tercih edildiği görülmektedir. İncelenen oyunlarda kullanılan ve tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir.

“**Semiha** –Benim de **rujum** olacaktı.” (PEK)

“**Babanne** –Biz eskiden çikolata kağıdıyla boyanırdık. Şimdiki gibi böyle kan kan yalanmış gibi olmazdık.” (PEK)

“**Feriha** –Ay oturmam, **elbisem** buruşur.” (PEK)

“**Kadın** –...Lambanın şişesi kırılıverdi de ondan böyle alacakaranlıkdayım... Hay Allah, başımın **örtüsü**de kaymış gitmiş.” (Y/83)

“**Adam** –*Senin de üstünde hala o eski köylü basması entariler...*” (Y/92)

“**Adam** –*İşte o büyük salonlarda büyük balolar verirdim. Kadınlar tüller içinde gelirlerdi...*” (BYS/36)

“**I. Erkek** –*Belki reisin karısının kaybolan bileziğini de...*” (BYS/43)

“**Reklam Spikeri** –*Gülsev Kremleri. Gülsev kremleri çiçek tozlarının buğusunu, güllerin çiğ damlalarını yüzünüze taşıyacaktır. Düş Köpüğü Yastıkları size iyi uykular diler... Bayanlar, Şeytan Kanı Ojeleri ile tanıştınız mı?*” (SB/115)

“**Ayşe** –*He he. Kendi avlularında. Kına gecesi idi hani. Ben mor bindallı mı giymiştim hani.*

“**Elif** –*He he. Benimki de fes rengiydi. Seninle “et koydum tencereye, yar geldi pencereye”, zeybeğini oynarken...*” (BMS)

“**Ali Ağa** –*Biri hohumluların Recebin karısı, ötekileri pek seçemiyorum... Oy anam! Yemenileri açılmış.*” (BMS)

“**Eroğlu** –*...Örgülü saçlarına kurban olsun Ahmet senin. Kızdan su isteyecek yürek ne gezer...*” (BMS)

“**Anlatan** –*...Sonra köhne bir ferace giyip tebdil-kıyafet, iki cariye ile evleri aramaya çıktı...*” (RAK/127)

“**Recep Ağa’nın Karısı** –*İşte gördünüz; entarisi yamalı, pabucu yırtık, fesi delik deşik... Peri yüzlü, melek huyludur; dünyaya değer. Ancak, bizim gibi fakirlerin kızını kim alır?*

Süleyman Ağa’nın Karısı –*Şu yaşmağımı, feracemi çıkar benim!*” (RAK/129)

“**Recep Ağa** –*...Bu esvapları verdi, giyin, Vezir seni ister! dedi. Yardım et, hemen giyineyim...*” (RAK/134)

“**I. Kadın** –*Bu yeni kurulan mahallede kiralar ateş pahası imiş. Bizim Sosyete Osman buralarda bir yerde bir dükkan kiralamış... Ah şekerim kürkünüzle nasıl duruyorsunuz bu sıcakta?*” (K/105)

“**Macide Hanım** –*Sevgili dinleyiciler bir gece yarısı daha Düşler Dükkanımızda birlikte olacağız bakalım bu gece tozlu raflarda gıcırtılı eski çekmecelerde bize hangi düşler bekliyor? Siz tüm dinleyiciler radyonun başında bekliyorsunuz. Durun bakayım ceketimin cebine mi koydum acaba?*” (YYP/32)

“**Fatma Aliye** –*Gece kapıyı çaldığında sırtında bir manto bile yoktu. Bu soğukta mantosuzdun!*” (DKB/44)

“**Server Paşa** –*Nerime Sultan gelecekti bu sabah. Doru atlar çekiyordu arabasını. Feracesini açtı, saçları döküldü omuzlarına.*” (DKB/57)

“**Şaziye** –*Ne kadınlar var efendim, ne kadınlar... Geçenlerde kadının biri gelmiş kocasının mağazasına bir kürk beğenmiş...*” (DK/27)

“**Kız Kardeş** –Sanki çırılçıplağız, **elbiselerimiz**, **pabuçlarımız** sökülüp alındı üzerimizden...”
(YA/42)

“**Anne** –Dizlerime koy başını... Bir avuç **kına** olsaydı, saçlarına kına yaksaydım.”
(ÇK/139)

“**Şükran** –Evet ama benim saçlarım **boyalı**, **yapılı**. **Makyajım** var. Hatta o denli makyaj yapıyorum ki yakından bakın, gözümün etrafındaki çizgiler seninkilerden epey çok... Ama ben görür görmez fark ettim, neredeyse ikiz kadar benziyoruz...” (HS/37)

“**Şükran** –Evet boyadım avukat da tavsiye etmişti ya. Aslında zamana bırakacaktım ama dibi başka renk ucu başka renk olmasın diye gidip boyattırdım toptan. Şimdi dibinden çıkanlarda kırçıl olacak, böylece eşitlenecek.” (HS/65)

“**Yel** –...Melinda bunu kendi düğünü için almıştı. Ne bu **tacı** ne **eldiveni** kullanmak nasip olmuştu.” (Y2/4)

“**Yel** –Annenin altın saati pek kıymetliydi.” (Y2/18)

“**Adam** –...Parmaklarına kırmızı **oje** sürüyordu. Kurutmak için ojelerini, havada elleriyle daireler çiziyordu...” (YE/7)

“**Melih** –Saçlarının rengi bile aynı.”

“**Müge** –Aslında bir ara kızıl denedim de yakışmadı.” (L/13)

“**Kadife** –ağmur yağacak, **fönüm** bozulmadan gitsem iyi olur.” (KKBT/2)

“**Kadife** –Abi ne kafalar ya... Ben de dün metroda **mor saçlı** bir kız gördüm, gülümsedim.”
(KKBT/8)

“**Şelale** –Biraz yavaş ayaklarım yanıyor... Keşke **terlik** alsaydım. Her yer deniz kabuğu, ayaklarıma batıyorlar... Bunlardan toplayıp **kolye** yapmalı. Ne güzel hediyelik olurlar...”
(KKBT/12)

“**Şelale** –**Makyaj** yakışıyor sana, senin gibi güzelini de elde tutmak zor olmalı.” (KKBT/16)

“**Şelale** –Yılan derisi topuklu ayakkabılarım vardı.

Şelale –Hatırlamıyorum... Mavi bir bluz, yakası dantelliydi, bilmiyorum...” (KKBT/20)

“**Hortlak Kız** –...Boynumda ipek bir **şal**, saçımda bir kelebek **tokayla** bir gece ansızın devrilip ölebilirdim...” (HKH/5)

“**Hortlak Kız** –...Bazen de iş kadını olurdum. Topuklu ayakkabılarım, fönlü saçlarımla bir plazada çalışırdım...” (HKH/6)

“**Kadın** –Bileziğim! Pırlanta **bileziğim**! Çok değerli hem de! Annemin armağanı! Aldınız, cebinize koydunuz göz göre göre!” (BH/16)

“**Kadın** –...Bu benim pırlanta bileziğim değil! Ne yapacaksınız bunu? Bu iki para etmez şeyi? Bu benim saç **tokam**...” (BH/17)

Genel bir değerlendirme yapacak olursak, oyunlarda geçen kıyafetlerin oyunun yazıldığı dönemi yansıtan kıyafetler olduğu görülmektedir. Modernleşmenin getirdiği değişim ve dönüşüm giyim-kuşamı kültürünü de değiştirmiştir.

4.5.2. Kumaş Türleri

İncelenen oyunlarda özellikle ilk yazılan piyeslerde kumaş bilgisine yer verilmektedir. Tespit edilen kumaş türleri şu şekildedir:

“**Mezatçı** –Şu koltuğu görüyor musunuz, bayanlar baylar?.. Kırmızı **kadife**, kırmızı kadife, sirmalarla süslenmiş, yalnız sekiz yüz elli lira.” (BYS/12)

“**Ayşe** –Kırmızı kiremitli, beyaz badanalı evimiz olacak... İki odası da pembe, mutfığı pırıl pırıl... **Basma** perdeler dikeceğim...” (BMİ/45)

“**Teğmen İsmail Efendi** –Başlarındaki külah, mevlevi sikkelerine benziyor. **İpekten** galiba.” (EF/29)

“**Hüseyin Efendi** –Kâhya! Derhal en pahalı **kumaşlar** ve **şallar** ile bir bohça hazırla, bir kîsede altın al, Tayyarzade oğlumun evine götür...” (T/227)

“**Ziver Ağa** –Fesuphânallah! Onların giydikleridir: **Keçe**, külah, kıl potur, yün kuşak, ikide don.

Veli Ağa –**Yelken bezinden**... Lekelidir.” (T/229)

“**Ziver Ağa** –**Kadifedir**, süt mavisi...

Hüsni Ağa –Son sırma işleme...” (T/231)

“**Hatun** –Esmâ Hanım Sultan sırmalı mavi **çuhalarla** esvaplar göndermişti...” (T/234)

“**Baba** –Baba, bilirsin bu dükkân artık bizi doyurmaz oldu... Demem şu ki, bizim bodur katırı arabaya koşsak, atsak üzerine **pazendir**, **basmadır**, lastiktir.” (B2/60)

“**Son Ütücü** –Günlerdir sağ yanın kaşınıp duruyor. Öyle değil mi? Neden? Çünkü **fanılanın** dikiş kısmına son ütü unutulmuş! Çıkar bak... Dikiş yeri dimdik olmuş.” (ÇK/131)

“**Aslan** –Dur sen şimdi. Ben hemen sana eşekten arta kalan **çulları** getireyim.” (K/125)

“**Engin** –**Tül** mül de mi yok?” (ES/22)

“**Serap** –Evet. Işığı yakmadan **tülün** arkasından dışarıyı seyrediyormuş. Başka işi de yok kadıncağızın yazık...” (HBT/85)

“**Yel** –Hep aynı dirsekleri yamalı **kadife** ceketi giyerdi.” (Y2/6)

“**Şelale** –Bu yaptığın şeyin adı, etamin... Aslında bu kumaşın adı etamin.” (KKBT/12)

*“Hortlak Kız –...Boynumda **ipek** bir şal, saçımda bir kelebek tokayla bir gece ansızın devrilip ölebilirdim...”* (HKH/5)

4.6. Halk Sanatları /Zanaatları

Halkın, doğal çevresinde yarattığı geleneksel kültür içinde oluşturduğu veya ödünçlemeler ile yarattığı çeşitli ürünler vardır. Beğeni ve güzellik gibi estetik anlayış ile yaratılan özgün veya yeni terkip ürünlerin yansıttığı sanat anlayışına “halk sanatı” adı verilir. Halk sanatı kavramı daha geniş bir çerçevede düşünüldüğünde, “el sanatı”, “halk zanaatı”, ve “halk resmi” gibi kimi alt basamakları da kapsar.²⁸ Bireyin kendi çabasıyla yaptığı, toplum tarafından benimsenen ve nesilden nesile aktarılan ürünler kültürümüzün bir parçasıdır. Geleneğin hakim olduğu bu ürünler, insan yaratıcılığının en güzel örneklerini bizlere sunmaktadır.

Halk sanatları olarak değerlendirdiğimiz bu ürünler kimi zaman hobi olarak, keyifli vakit geçirmek için kimi zaman da el becerisi iyi olan kişiler tarafından meslek olarak benimsenmiş ve ekonomik kazanç kapısı haline gelmiştir. Çalışmamızda hem halk sanatları hem de halk zanaatları tespit edilmiştir. Tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir:

Marangozluk:

*“Mezatçı –Şu koltuğu görüyor musunuz, bayanlar baylar? Abdulgafur Paşa Hazretlerinin koltuğu. Kırmızı kadife, kırmızı kadife, **sırmalarla süslenmiş**, yalnız sekiz yüz elli lira.”* (BYS/12)

*“Üzeyir –Bahçe mobilyalarının **cilasını** yeni bitirmiştım.”* (HS/45)

Dokumacılık:

*“Babaanne –Ben buraya gelin geldiğimde bacak kadar çocuktum. Şu pencereden kaptanı gözlerdim hep. Şu köşede **yün örerdim**...”* (PEK)

*“Hayran Bey –...Perde, perdedeki **motif**... Bütün bunlar insana siner. Bu eşyanın istediği insanı olup çıkarsınız...”* (PEK)

*“Kadın –...**Yün örerek**, yemek pişirerek, odalarda kapalı bir sinek gibi camlara, duvarlara vurarak... süren bir beklemeydi bu! Anlıyor musunuz?”* (BH/19)

²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. URL -17, 2022.

Kuyumculuk:

“**Mezatçı** –...Ufak, siyah ampuller gibi parlıyordu. Altından örülmüş, üzerinde, Tanrım, dünyanın en güzel yakutu parlayan bir keseyi uzattı.” (BYS/9)

“**Mezatçı** –Fakat kese? Onu unutuyorsunuz, belki yıllarca göz nuru dökülerek tel tel örülmüş altın keseyi ve üzerindeki iri yakutu.

“**Mezatçı** –Evet bayanlar baylar, yok mu arttıran, yok mu arttıran? Hürrem Sultan’ın en nadide reçellerin sakladığı **kristal kavanoz**, ananas reçelleri, badem reçelleri...” (BYS/11)

“**Tayyarzâde** –Derviş çok hünerlidir, Sultanım. Lakin hünerini saklar. Bakırdan altın ve kalaydan gümüş dahi yapar... Sihirli iksiri vardır. Çakılları atsa zümrüt veya yakut yapar, sonra Felemenk tıraşına tabi tutar.” (T/260)

Dericilik:

“**Hazinedar** –Taraftından tarafınıza gönderdiği ulak Yandım Ali oğluma, orta boy **meşin torbalardan** bir adet beş yüz altınlık veresin...” (T/244)

Oymacılık:

“**Koleksiyoncu** –Şu vitrini görüyor musunuz? Hindistan'dan getirttim. **Fildişinden oyulmuş**, camları safi billur. Amma ne billur. Evet efendim, rengini söyleyin bana.” (BYS/21)

“**Adam** –...Benim odam genişti bir hayli, karyolamda öyle. Dedemin babası, gül ağacından oydurmuş, üzerinde **fildişi heykelcikler** ve altın yapraklar vardı...” (BYS/36)

“**Kız** –Anne kabaklara bak!

Büyük Amca –Saksı oldu saksı!..

Büyük Amca –Bir bıçak, bir ateş, biraz da boya... **Bıçakla oydum.**

Kız –Anne şu karanfil resimlerinin güzelliğine bak...

Baba –Kabartma karanfil canlı gibi...

Kız –Aaaa anne, baksana şuna? **Ağaçtan gül oymuş.** Ağaçtan gül. Hem de kolye gibi...

Anne –Boş değilsiniz ki! Bize ağaçtan **kaşıklık oyuyorsunuz...**” (BA)

“**Teğmen İsmail Efendi** –Kaplumbağa kemiğinden sigaralık da çok güzel. Fakat gözüm, kedi gözlerinde kaldı.

Yüzbaşı Celal Bey –Fil dışından birkaç parça şey aldım, bu kadarı bana yeter. Kirpi dikeninden yapılmış çekmecelerde güzeldi, fakat taşınması zor. Alacaktım, vazgeçtim.” (EF/30)

“Yüzbaşı Celal Bey –“Bir Çinliyi seyrettim. Önünde bir tabela, içinde muhtelif renkte hamurlar vardı. İngiliz polislerinden birinin heykelini yaptı. O kadar çabuk ve benzer yaptı ki, hayrette kaldım. Çok da ucuz satıyordu.” (EF/34)

El işlemeciliği:

“Ziver Ağa –Kadifedir, süt mavisi...”

Hüsni Ağa –Son sırma işleme...” (T/231)

“Yusuf –Kör bir kuyuda gibiyim... Her şey karışmış birbirine... Ninemin iplik yumağı gibi iç içe geçmiş... Çözsem çözemem, çözmezsem dayanamam...” (B/32)

“Aydın –Sen asıl cam olduğuna dua et. Çamurdan olsaydı hemen anlaşılırdı.” (V/4)

“Şelale –Sen bir an önce el işine başla. Ağzını toplarsın.” (KKBT/9)

“Kadife –Ne olacak bu yaptığın... O kadar güzel işlemişsin ki...?”

“Şelale –Duvar örtüsü, çerçeveletince güzel olur.” (KKBT/10)

“Şelale –Bu yaptığın şeyin adı, etamin... Aslında bu kumaşın adı etamin... Delikler var üzerinde, bu delikleri takip ederek işlersin motifini...” (KKBT/12)

“Şelale –Model defterimi bulamıyorum...” (KKBT/18)

İncelenen piyeslerde geleneksel mesleklere yer verildiği görülmektedir.

4.7. Ekonomik Faaliyetler

Erman Artun, halk ekonomisini “Halk kültürünün en temel öğelerinden olan halk ekonomisi; kültürel yapının birincil belirleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu’nun kırsal kesimlerinde ekonomik yaşam büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa bağlıdır. Halkın geçimini sağlamak için giriştiği çabaların tümüne halk ekonomisi denir” (Artun, 2019: 280) şeklinde tanımlamaktadır. Halk ekonomisi, mimariden, inançlara kadar yaşamın bütününe etkisi altına almaktadır.

Kültürel yapının belirleyicisi olan halk ekonomisi, kırsal kesimlerde geleneksel olarak, kent merkezlerinde ise teknolojik değişimlerle beraber farklılaşarak çeşitlenmiştir. Yaşanılan coğrafya ile ilgili olarak ekonomik uğraşlar büyük ölçüde değişiklik göstermektedir. İncelenen oyunlarda da bunu görmek mümkündür. Yukarıda halk taşımacılığı başlığı altında ele aldığımız ulaşım araçları ve kara ulaşımında kullanılan araçlara baktığımızda ekonomide halkın kullandığı araçların değiştiğini açıkça görmek mümkündür. Tespit edilen ekonomik faaliyetler köy ve kent olarak iki farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Kırsal yerleşmelerde ekonomik faaliyetler:

“Kadın –Biri geliyor; kim acaba? **Çoban** da yok sürünün başında.... Aman bu çalılarda... Neslihan! Nesli kızım orada mısın?

Kadın –...Nereden çıktın birdenbire? Ben de işte şey yapmaktaydım, **ayran çalkalamaktaydım** yayıkta. **Yağ çıkarıvere**yim dediydim...” (Y/83)

“Kadın –Git hadi, sür şu koyunları içeri... Şöyle gidelim, bunları ağıla sokuvere yim hele...” (Y/ 84)

“Kadın –Ağabeyin bir haftadır gidip geceleri harmanda yatıyor. Ekin kalkıncaya kadar başını beklemek lazım, bilirsin...” (Y/85)

“Baba –Yine öyle söylüyorsun; artık bilmiyor değilsin ki, babam istemedi işte. Davarın bir tekini bile satırmam, dedi.” (Y/97)

“Adam –Çift çubuk? Hangi çift çubuk? Yassıkaya’daki topraklar hala boydan boya boş... Gece gündüz başını beklediğin şu avuç içi kadar toprağı bir çift öküzle sürüp durmaktasın... Herkes çoktan ekinini ambarına koymuş; sen de durmuş Allah’tan rüzgarın esmesini ne bekliyorsun... Ama dere kenarına pirinç ekersen tohumun ziyan olmasından korkarsın. Yassıkaya’ya bostan ekersen kavun karpuzun yağmalanmasından, karga ve kartalların delip geçmesinden korkarsın. Aşağıdaki bağı budatırsan cebindekilerin yerlerinden oynaması gerekir, korkarsın...” (Y/98)

“Baba –...Osman gelsin de babası gibi tarlada çapa çapalasın, pulluğa dayansın da bakalım; hele bir görelim...” (Y/102)

“Adam –Gelirken yolda Sarı Dayılar’ın çiftiliğini gördüm. Biçerdöver çalışmakta. Traktör bir yanda, su motoru öte yanda... Toprakları ne kadar verimli bir hale gelmiş...” (Y/102)

“Ali Ağa –Birgün gelir o da olur inşallah... Benim nalbant İbrahime sözüm var, ben gideceğim... Canım, kıratın ayağına nal çaktıracacağım.” (BMS)

“Ali Ağa –Öyle ise senin bir derdin var, ne ola ki? **Ekinlerinin** maşallahı var, boyunu aşmış. Anam desen, sapasağlam öyle... Bu dert başka dert.” (BMS)

“Büyük Amca –**Kavun** getirdim, size kendi ektiğim kavunlardan...

Büyük Amca –...Bir gün önceden, yarın bahçeden bamya toplayıp, bamya yapalım, diyordu...” (BA)

“Büyük Amca –...Kadri sen bana yarın gübre bul ben şu çiçekleri... Yazık bu çiçeklere, diplerinde yiyecek gıdaları kalmamış. Toprak değil bu! Odun külü...” (BA)

“Büyük Amca –Bu ekmeği mayası gelmeden yapmışlar. İnsanın ağzına sakız gibi yapışıyor. Şurda bir tandır olsa, ben size elceğimle bir hamur yoğurup, ekmek yapsam...

Büyük Amca –Oooo patlıcan kızartıyorsun, tam benim işim... Yalnız bu patlıcanlar çekirdekli, taş gibi. Benim bahçemdeki patlıcanlar yumuşacık olur...” (BA)

“**Oki** –Ada halkı fakirdi, geçimleri denizden geliyordu, **balıkçıydı** çoğu...” (EF/62)

“**Topal Nuri** –...Tarlada tapanda da iş kalmadı artık. Bir **fabrikada** filan bana iş bulursan Ankara'ya yanına gelirim.” (B/12)

“**Selime** –Bağa, **üzüm toplamaya**... Ya siz?

Aliye –Bizde tarlaya, **patates sökmeye**...” (B/41)

“**Selime** –Öyle ya, eskiden **karabasanla**, on günde sürülen **tarlayı** şimdi traktörle, bir iki saatte sürüveriyorlar...” (B/42)

“**Meryem** –Yok... **Bağa** gitti gene... Zaten iyi değil, işler de artınca büsbütün kötü olacak...” (B/45)

“**Tilki** –Ve işte ahırlar. Şurada açık bir kapı var. Ve işte **süt sağan** bir kadın. Keçiyi bir ürküttüm mü tamam. Kovanın kulpunu boynuma geçirdiğim gibi, haydi yola.” (K/81)

“**Baba** –İyi güzel de dükkana nasıl göz kulak olacağız. İyi kötü, **tarlaya** gidenlerin tütünleri satılır, patates dolu dükkân, sonra şeker.

Dede –Demek adam olmak için illa da mektep şart değil... O zaman dükkânı Küçükkoğul işletecek, ikimizde köylere **çerçiciliğe** çıkacağız...” (B2/61)

“**Rone** –...Köyümüzün gençlerini savaşa kurban ettik. Topraklarımız işleyemez olduk. Geçen sene **topraktan** aldığımız **ürünle**, bu sene topraktan aldığımız ürün arasında dağlar kadar fark var. Yakında köylüler kendilerine bakamayacaklar.” (DK2/19)

“**Rino** –...Nito dağının eteklerini çok iyi biliyorum. Topraklar kıraç ve su yok. Siz **tarımla** uğraşan köylüler için uygun değil... Bence topraklarımıza sahip çıkalım.” (DK2/22)

“**Kabay** –...Buna rağmen Beylerbeyi buğdayımızın yarısını bizden vergi olarak istiyor. Her geçen yıl **vergilerimiz** çoğalıyor. Artık boyun eğmeyelim.” (DK2/23)

“**Üzeyir** –Allah'a şükür. Çok iyi Allah sizden razı olsun. Hanımla çocuklar köydeki **tarlayı** almışlar, evin tamirini de bayağı kolaylamışlar...” (HS/45)

“**Moa** –Ormana avlanmaya çıkmıştım. Soğuktı. Etrafta tek bir canlı yoktu. Sonra onu gördüm. Bir hayvan sandım önce. Ama yaklaştığımda, hiçbir şeye benzetemedim...” (Sİ/22)

“**Moa** – Su taşımak, odun toplamak, avlanmak...” (Sİ/27)

“**Kadın** –Evet. Eskiden bostanlar vardı boydan boya, burada, bu apartmanların yerinde... İlk yazın akşamüstleri, okul dönüşü, annem beni salatalık, marul almaya gönderirdi, daha sonraları da bakla, kabak. Bir yandan hep bir su sesi gelirdi, kuşlar da öterdi.” (BH/3)

Kentsel yerleşmelerde ekonomik faaliyetler:

“**Ahmet** –Şimdi böyle işte şöför olacağım...” (PEK)

“**Mezatçı** –Şu koltuğu görüyor musunuz, bayanlar baylar? Abdulgafur Paşa Hazretlerinin koltuğu. Kırmızı kadife, kırmızı kadife, sırmalarla süslenmiş, yalnız sekiz yüz elli lira.” (BYS/12)

“**II. Kadın** –Hem de **mezatta!**” (BYS/20)

“**Kadın** –Ben de fakirim ama senden daha iyiyim, güzel bir odam var, yatağında yumuşacık. Hem pansiyoncu kadının parasını da muntazam öderim, her ay başı.” (BYS/30)

“**Eskici** –Eskiler alıyorum, paltolar, karyolalar, türküler, fikirler alıyorum... Eskiciiii...” (BMİ/13)

“**Lerzan** –Sen sanır mısın ki bilmem neredeki işçi Ahmet Efendi, eğer babam Fabrikatör İdris Bey de işçi olursa, mutlu olacak... Sanıyorsun ki, babam da işçi tulumu giyip onların arasına katılırsa, adamlar mutlu olacaklar. Babamın işçi olması, onların maaşlarına ilave mi edecek? Yedikleri ekmeğe katık mı olacak, hastalarına ilaç, çocukların akıl mı olacak, ne olacak?” (BMİ/32)

“**Reklam Spikeri** –Gülsev Kremleri. Gülsev kremleri çiçek tozlarının buğusunu, güllerin çiğ damllarını yüzünüze taşıyacaktır. Düş Köpüğü Yastıkları size iyi uykular diler. Düş Köpüğü Yastıkları, uzak ormanların küçük kuşlarının en ince tüylerini uykunuzla buluşturur. Bayanlar, Şeytan Kanı Ojeleri ile tanıştınız mı?” (SB/115)

“**Başkan** –Haklısınız. Sayın Başkan, ben ilk aşamada bir **fabrika** kurmayı düşünüyorum. Biliyorsunuz dünyanın en güzel çiçekleri ülkemizde yetişiyor. Kolonyalar, losyonlar, esanslar, koku gidericiler, merhemler, kremler, sabunlar, tıraş köpükleri üretecek bir fabrika. Ne dersiniz?” (BÇKF/153)

“**Karısı** –Ağlamayı bırakın da... Birini götür **bakkala** da, bak bakalım neler alırsın?” (RAK/130)

“**Şâpur Çelebi** –...Basralı birkaç **tacir**, gezdikleri yerleri överlerken kulağıma çalındı...” (ŞÇ/139)

“**Hazinedar** –Helâl dünyalığım vardır, niyetim memleketim Erzurum'a gitmektir. Anın için Üsküdar'a geçip bir Erzurum **kervanı** gözetmek dilerim.” (T/249)

“**IV. Murat** –Ben **imalimdir**, Hatun!... Torbamdadır. Lakin kapı kapalı mıdır?..” (T/263)

“**At Tüccarı** –Yahu bunca yılın at **tüccarıyım**, **pazara** gelip de satılmadan bu kadar çok bekleyen hayvan görmedim...” (YDİP)

“**2. Adam** –Bir merkez karargah kuruldu. Her şey bu merkezin etrafında dönüyor. **Simitçiler**, **kokoreççiler**, **köfteçiler**, **ayrancılar**, **gazozcular**, karpuz kavun sergileri, **yankesiciler**, **lahmacuncular**, “Buz gibi su”cular, bütün **seyyar satıcılar**.” (K/104)

“**Fatma Aliye** –Yarın sabah döner, **mağazada** işbaşı yapmam gerekiyor. Server Paşa'yı yalnız bırakamıyoruz.” (DKB/36)

“**Fatma Aliye** –... İstanbul'a iniyorum, daha Beyoğlu'na varmadan edindiğim olanca gücü yitiriyorum. Bezgin, uyuşuk, karamsar geçiyorum **tezgahın** arkasına. İri, soğuk, **kemik düğmeleri, tokaları** dizmeye başlıyorum. İnsan kemikleşiyor zamanla. Soğuyor. Katılıp kalıyor.” (DKB/40)

“**Erol** –Şu anahtarları aliver... Siz önden gidip arabaya oturun. Ben bir **hamal** veya **taşıma arabası** bulmak zorundayım.” (DK/16)

“**Şaziye** –Ne kadınlar var efendim, ne kadınlar. Yalnızca Avrupa'da mı? Kocas **kürkçülük** yapan bir arkadaşım var. O anlatıyordu. Geçenlerde kadının biri gelmiş kocasının **mağazasına** bir kürk beğenmiş...” (DK/27)

“**Fahri** –Efendim eve dönüyorum.. Baktım altı yedi yaşlarında bir çocuk. İçi süt şişesi dolu bir sepetle kan ter içinde yokuşu çıkmaya çalışıyor... Yukarıdaki **bakkala** götürüyormuş. Düz yolda taşıyorum da yokuşta zorlanıyorum bey amca, dedi...” (DK/33)

“**Murat** –Bak bizim **şirkette** bir güvenlik görevlisine ihtiyaç var. Eğer istersen bir form aldırayım, başvur.

Baba –Baba, bilirsin bu **dükkan** artık bizi doyurmaz oldu. Çünkü dükkanda mal yok. Mal olsa da ufacık köyde kime ne satacaksın. Demem şu ki, bizim bodur katırı arabaya koşsak, atsak üzerine pazendir, basmadır, lastiktir.” (B2/60)

“**Son Ütücü** –Ütü yapıyorum, sayın rejisörüm.

Bayan Öğretmen –Ee o son ütücüdür, **konfeksiyonda**.” (ÇK/131)

“**Son Ütücü** –Yaa... Su iyidir. Benim babam “sudan” gitti... Minibüs şoförüydü babam, ben de muavini idim. **Dolmuş yapıyor eve ekmek götürüyorduk...**” (ÇK/143)

“**Ertan** –Ben şehir merkezindeki **markette** çalışan tezgahtarım. Her cuma alış verişi ettiğiniz dükkanda çalışıyorum” (V/2)

“**Sanem** –Babam **bar** sahibi. Eve geldiği saat belli olmaz.” (V/8)

“**Mustafa** –Sen de hoş geldin Hüseyin amca. **Bilet toplamak** yerine boş koltuklara baktın.” (BG/51)

“**Halil** –Dert ettiğin şeye bak. Sanki iş yok. Olmazsa bizim **şirkette** gelir **temizlik** yaparsın.” (BG/59)

“**Halil** –Devir değişti. Eskiden çocuk yetiştirmek için **dadı** tutarlardı. Şimdi ev işlerini yapmak için çocuk tutuyorlar.” (BG/64)

“**Sinan** –Bekletme kadını ayıp olmasın. İçerdeyken hallettim ben hesabı. Al sen de şu iki yüz lirayı, al al yanında dursun oğlum... Ha, babanın **fabrikasından** bahset, anlasın çevrenin geniş olduğunu.” (ES/30)

“**Şükran** –...**Tekstilci** Arif Silahtarog̃lunun dul kızı, kırk iki yaşındaki Şükran hanım vesair”, Hatta bazı kanallarda evlenmeden önceki nişanlılarımın isimleri, resimleri de vardı.” (HS/37)

“**Şükran** –Evet, **emekli** oldu. Yani onun **sigorta** primlerini ödedim. İsteddiği bir tarla vardı memlekette onu da aldım ona.” (HS/46)

“**İnci** –Duymadım ama **kiracısı** anlattı. Bana aidatı getirdiği gece biraz oturduydı...” (HBT/76)

“**İnci** –Gümüş iş yapıyormuş. **İmalathanesi** mi ne varmış, ya da öyle bir şey, tam bilmiyorum.

K. Yardımcısı –**İnşaat işi** ile uğraşıyorlar. Çalıştıkları yer bir ihale almış, ondan geçici olarak buraya gelmişler.” (HBT/77)

“**K. Yardımcısı** –Kapıcının değil de bir akrabasının **dükkanı** varmış. **İkinci el eşya ve giysi** satıyormuş...” (HBT/95)

“**Murat** –Nihayet **telefoncular** geliyor galiba.” (K2/109)

“**Murat** –...Baykuş gibi, her şeyin en kötüsünü düşünüyorsun. Yok, işte. Of galiba **şirkette** bıraktım.

Murat –Kurye ile yollayacağım... Bunlar **motor kurye**. Motosikletli.” (K2/111)

“**1. Memur** –Kablo içeriden mi geçmiş? Dışarıdan çekmeyecek miyiz? **Klemens** var mı bak.” (K2/112)

“**Aysel** –Sus canım... Bu yolu çok seviyorum... Yani Ediz olmasa sabah atlayıp akşam döneceğim o kadar seviyorum yani... Ne var buralarda **araba fabrikaları** filan öyle bir şeyler değil mi?” (Y/4)

“**Yel** –...Bazen gider Eminönü’nde **dükkanların** önünde otururum...” (Y2/1)

“**Durukan** –Yollama kimseyi! Sen de çık. Bir de söyle, rakı yollasınlar **marketten**.” (M/27)

“**Süha** –...Siz, gerçekten çocuklarınızın, **bakkaldan** aldığınız o iki katlı plastik toplar için mi sizin pikniğe geldiğinizi sanıyorsunuz?..” (K3/7)

“**Karin** –**Çiçekçide** çalışmıştım. Süsleme işleri falan. Sizin? **Yura** –Benim **lokanta** tecrübem var.” (K3/9)

“**Kadife** –Sokakta sütçü dolaşıyor, bir süt alayım, sütlaç yaparsın.” (KKBT/26)

*“**Hortlak Kız** –..Hiçbir yerden kovulmadım ben hayatımda. Yaz tatilinde bir ay çalıştığım kafede bile ayın elemanı seçilmiştim...” (HKH/4)*

*“**Gönül** –**Taksicilikle** uğraşıyor. Bir plakası var, onu kir alıyor. Arada bir, kendi de taksicilik yapıyor. Sırf keyif için. Allah’a şükür iyi kazanıyor. Bana da yetiyor kazandığı. Hattâ biraz para biriktirdik...” (GKA/5)*

*“**Figen** –Yılanları sağlıyorlar. Üst dişlerini, yani zehir saçanları bir camın üzerine bastırıyorlar. Yılan camı ısırınca zehir ortaya çıkmış oluyor. Onu da tüplere dolduruyorlar. Neticede bunları yurtdışından getirip buradaki araçlara satıyorlar. Onlar da üzerine fiyat ekleyip, alıcı buluyorlar.” (GKA/29)*

*“**Bedir** –Gerçi koskoca **banka**. Herkes aynı ofiste çalışacak değil ya.” (AB/1)*

*“**Bedir** –Şirketin bir etkinliği bu sonuçta, hepimiz burada çalışıyoruz. Kendimiz için yakmıyoruz mangalı.” (AB/4)*

*“**Bedir** –Başka kömür yok. Yakınlardan **bakkal** falan var mı?” (AB/9)*

*“**Celil** –Yok, araba kullanacağım. **Dükkana** sık ama, ağır bir koku var.” (11’11/2)*

*“**Celil** –Yanlış anlama bugün sana bu mesleği yaptırmayadabilirdi Nadir! Makinesi var ya... dağıtır bayilik gibi...Yaşattı adamlar mesleği. Berberlik, esnaflık. Sistem yeni ama gelenekçi de. Bugün baktığın zaman kıl tüy yok artık. Ama ne diyo? O önlüğü takıcan diyo....*

***Nadir** –Senelerin esnafıyız.” (11’11/4)*

İncelenen piyeslerin tamamında ekonomik faaliyetlere yer verilmektedir. Köy hayatını konu alan oyunlarda geleneksel faaliyetlere, şehir hayatını konu alan oyunlarda ise daha sistematik ve çalışma saatleri belirli olan ekonomik faaliyetlere yer verilmektedir. Geleneksel ekonomide el gücüne dayalı üretim, kullanılan aletlerle birlikte giderek değişmektedir.

4.7.1. Meslekler

Çalışmamızda çeşitliliğin en fazla olduğu başlıklardan biri de mesleklerdir. İncelenen oyunların tamamında kalabalık bir meslek kadrosuyla karşılaşmaktayız. Piyeslerde adı geçen meslekler, oyunların içeriğine uygun olarak seçilmiştir. Köy ve köy hayatını konu alan oyunlarda geleneksel uğraşlar ekonomik faaliyetlere paralel olarak değişmektedir. Kent yaşamını konu alan oyunlarda ise daha modern meslekler göze çarpmaktadır. Oyunlarda, geleneksel mesleklerin yavaş yavaş ortadan kalktığı ve modernleşen dünyada mesleklerin farklılaşıp yeni meslek dallarının oluştuğu görülmektedir. Tespit edilen meslek adları aşağıdaki gibidir:

“**Pervin** –Bey Baba! **Gazeteci** geldi, sizinle görüşmek istiyor.” (PEK)

“**Seniha** –Ah Hayran Bey... Bu kızı kaç **profesöre** gösterdiysek de nafile, düzelmiyor bir türlü.” (PEK)

“**Ahmet** –Şimdi böyle işte **şöför** olacağım...” (PEK)

“**Kadın** –Biri geliyor; kim acaba? **Çoban** da yok sürünün başında.... Aman bu çalılarda...” (Y/83)

“**Adam** –Peki hiç **doktora** götürmediler mi seni? Hastaneye götürmediler mi?” (Y/89)

“**Neslihan** –Köy **öğretmenleri** bana Osman'la kitaplar gönderiyorlar. Artık ne olursa olsun...” (Y/90)

“**Adam** –...Bir işe girip çalıştım. Azıcık para yapınca bir gazetenin **muhabirliğini** alıp Paris'e gittim...” (Y/100)

“**Adam** –Gelirken yolda Sarı Dayılar'ın çiftliğini gördüm... Toprakları ne kadar verimli bir hale gelmiş. Büyük oğulları İrfan **Ziraat Mühendisi** olmuş değil mi?” (Y/102)

“**Baba** –**Kapıcıyı** da çağırırsaydık bari?”

Baba –Yok yok beceremeyiz bunu biz. Öğleden sonra temiz çoraplı iki **hamal** bulurum ben, söz veriyorum.” (P)

“**Baba** –Ooo... Günaydın sayın **Doktor**. Hoş geldin.” (P)

“**Sesler** –Polis? **Polis** çağırabilirdin, çağırabilirdin.” (BYS/11)

“**Mezatçı** –...Acem Şahı kızı için o güne değin görülmemiş güzellikte bir kese ısmarlar; **kuyumcular, örücüler, türlü sanat sahipleri** uğraşırlar, didinirler, yıllar geçer, altın keselerle dolar taşar... Fakat hayır, hayır! Şah bunların hiçbirini beğenmemektedir. Derken bir gün, bir **şair** gelir saraya, dilinde beyitler, elinde şu kese! Ve kesenin üstünde, yakut! İriliğini görüyor musunuz efendim?” (BYS/14)

“**Adam** –...Bu da kim, diye sorardım kendi kendime. **Uşaklar, hizmetçiler, dadım, babam, sonra daha başkaları, öğretmenlerim, arkadaşlarım...**” (BYS/20)

“**Adam** –Bıkmıştım... Her sabah kahvaltımı getiren dadımdan, mektuplarımı okuyan **sekreterimden, en nadide yemekleri hazırlayan aşçıdan...**” (BYS/24)

“**Kadın** –Yoo, ne gezer... Haftanın öbür günleri de hayvanlar gibi çalışır, sonra bir **ressam** vardı...” (BYS/32)

“**Adam** –**Hemşire** veya **hastabakıcı** da diyebilirsin, hastalandığım geceler başımda oturur, ilaçlarımı verirdi.” (BYS/36)

“**Adam** –**Bahçivana** söyleyin, çoğaltsın onları.” (BYS/55)

“**Kamil** –Canım çekmiyor **Muallim** Bey.” (BMİ/15)

“**Mehmet** –Bugün **avukat** oldum.” (BMİ/46)

“**Rauf** –**Sanatçıların** kıvrımları geniş, **dindarların** dar, **memurların** değişkendir. Öğrencilerde ise pek kıvrım aramayın...” (BMİ/53)

“**Selim** –Benim bir suçum yok **hakim** bey. Vallahi billahi, iki gözüm kör olsun ki yok. Annem babam ölsün ki yok...” (BMİ/61)

“**Selim** –Yok canım, hayır efendim ben kaçmıyordum... Evet, evet efendim kuzenimin kocası **hudut bekçisidir**...” (BMİ/62)

“**Politikacı** –Ne biçim yargı yeri burası? **Gazeteciler** nerede? Aaa.. Bir de kadın var. Şu koltuğa oturabilirim sanırım.

Sanatçı –**Sanatçı**, güzel bayan. **Sanatçıyım**.” (SBV/131)

Din Adamı –**Din adamıyım** Sayın **Yargıç**. Tanrının temsilcisi. Kutsal Ortaçağ.” (SBV/132)

“**General** –Önemsiz biri. **Yazar** olduğu söyleniyor düşünmeyin...

İşadamı –**Dilenciler** buralara kadar geliyorlar mı artık? Bana bak kadının, başın belaya girmeden uzaklaş hemen...” (SB/112)

“**General** –Sevgili bayan, bir **balerin** gibi dans ediyorsunuz.” (SB/113)

“**İşadamı** –Bu yeni **hizmetçi** beş para etmez. Her şeyi karmakarışık ediyor. Hiçbir şeyi yerinde bulamıyorum.” (SB/114)

“**Çocuk** –Nasıl öğretirim ki... Okul yok, **öğretmen** yok. Defter, kitap, kalem yok.” (SB/123)

“**Çocuk** –Uçaklar... Füzeler... Aya giden insanlar... **Astronotların** mı? Dede yorulдум ben...” (SB/124)

“**Yaşlı Kadın** –Odasını ayırmış diyorlar. Ne yapsın kadıncağz? Bizim tanıdık bir **avukat** var da... Diyor ki, karısı isterse şıp diye boşanabilirmiş.

Karısı –Bence bu kolonyayla, pudrayla olacak iş değil. **Doktora** gitmelisin.” (BÇKF/151)

“**Karısı** –Aaa... Benden duymuş olma ama Girişimci de kokuyormuş. **Temizlikçi** kadınları bizimkine söylemiş...” (BÇKF/152)

“**Anlatıcı** –Bu türküleri bir **gazetecinin** çıkardığı söyleniyor...” (BÇKF/156)

“**Elif** –Veli’yle ben ta ilkokuldan arkadaştık... Sonra bir gün dedem okula geldi **başöğretmen** ile konuşmak için...

Elif –Düğün bitmeye yakın **çalgıcı** Aliye abla, “al gülüm şu dümbeleği köşedeki Nazangilere bırakıver”, dedi.” (BMS)

Hüseyin –Dedim ya sana, geçenlerde eşkıya takibine çıkan **jandarma yüzbaşısı** burdan geçerken biraz oturup bir çayımızı içmişti....” (BMS)

“**Anne** –Mutlaka hastadır. Burada kendini **doktora** baktıracak.” (BA)

“**Büyük Amca** –Hey **muavin** oğlum! Nerede benim çuval?..” (BA)

“**Büyük Amca** –...Ha **park bekçisi**yle konuştum. Boş zamanlarımda parka gidecem, ona fidelik hazırlayacağım...” (BA)

“**Anne** –Kaçtır sana söylerim Kadri! Yok **marangoz** bulamadım, usta bulamadım...” (BA)

“**Süleyman Ağa** –Anı bende dilerim, amma bu işi sen yaparsın! Ben **Kapıcıbaşı** Süleyman Ağa isem, sen de benim ehlim ve zevcemsin!...” (RAK/127)

“**Recep Ağa’nın Karısı** –Efendim, cariyeniz Recep Beşe namında bir **hamalın** karısıyım ve bu, kızım Naime cariyenizdir.” (RAK/128)

“**Karısı** –Bakayım, Efendi! On kadar **çuhadar** ve bir sakallı âdem seni sorar, kapıda bekler git konuş Efendi.

Recep Ağa –...Bu esvapları verdi, giyin, **Vezir** seni ister! dedi. Yardım et, hemen giyineyim...

Recep Ağa –Fesuphânallah!.. Amma acaba şu **uşakların** birini göndersem de olup biteni eve haber verseler...

Anlatan –Recep Ağa böyle düşünürken bir **harem ağası** geldi: Efendim, buyurun, sizi haremnden isterler dedi...” (RAK/134)

“**Anlatan** –O gece yemekten sonra mahalle **imamı**, Abdülgani Hoca’nın kızı Gülruh Bânû ile Şâpur Çelebi’nin nikahlarını kıydı...” (ŞÇ/142)

“**Anlatan** –...Bağdat **kadısının** konağına gitti. Kadı Efendi’nin **kethüdasına** yüz ve kadıya iki yüz altın verdi...” (ŞÇ/146)

“**Anlatan** –...Hârunnurreşît, Şâpur Çelebi’yi saraya **kapıcıbaşı** tayin etti, ve Şâpur Çelebi, Gülruh Bânû ile mutlu mesut yaşadı...” (ŞÇ/151)

“**Garson** –Emredin, **binbaşım**.” (EF/114)

Ali Ruhi –Desenize, “bahtın bana bir atası oldu”! Eh, **bahriyeliler** arasında bir de **şair** bulunmalıydı, işte o da bulundu.

Binbaşı Mehmet Bey –Şüphesiz, şüphesiz! Meğer **Albay Osman Bey** de şiirlerinizi okur, severmiş...” (EF/15)

“**Ali Ruhi** –Şey.. Demin Ahmet Rasim derler bir genç **muharrir**e rastladım da...” (EF/17)

“**Harti Bey** –İltifat ediyorsunuz, Binbaşı Bey... **Bahriye Nazırı** Hasan Hüsnü Paşa’nın hışmına uğradım... Ertuğrul **Başçarkçısı** Albay Harti, bir körfez vapurunda!...” (EF/20)

“**Albay Osman Bey** –Telgrafi şöyle yazıverin **Başkatip** Bey!...” (EF/25)

“**Yüzbaşı Celal Bey** –Birazdan **fahri konsolosumuz** gelecek. **Subaylar** şehre çıkacağız, tabii siz de beraber...”

Teğmen İsmail Efendi –...Minberler ancak üç basamak. **Hatibin** elinde bir asâ ve başında bir tül. Bizimkilere benzemiyor.

Ali Ruhi –Camiden çıkınca da ellerimize sarıldılar, hatta en yaşlıları ellerimizi öpmek ve yüzlerine sürmek istediler, **Yüzbaşım.**” (EF/27)

“Yüzbaşı Celal Bey –...Arabaların yanında şehri gezmek isteyenlerin emirlerini bekleyen rehberler...” (EF/28)

“Yüzbaşı Celal Bey –Ne gibi, **Doktor?**” (EF/33)

“Doktor Hüsnü Bey –Aman, Ali Ruhi Bey, Allah korusun!.. Gemide iki doktoruz. **Kolağası** Yasef Efendi ve ben...

Sakaf Bey –Haberiniz yok henüz, Ali Ruhi Bey! Albay Osman Beyefendi **amiralliğe** terfi ettiler...” (EF/36)

“Albay Osman Bey –Beş altı sene önceki, babasının ani ölümünü hatırlıyor her halde. Babası, Kayseri **mutasarrıfı** Veyis Paşa idi... Kayseri mutasarrıfı iken bir gün **hakimin** ziyaretine gitmiş...” (EF/40)

“Ali Ruhi –Sizden veya İsmail Efendi'den bir ricam olacak. İstanbul'a döndüğünüzde **muharrir** Ahmet Rasim Bey'i bulunuz.” (EF/42)

“İmam –Ben geminin **imamı** Hâfız Ali! Gece bastırmıştı. Gemi “Fayrap! Fayrap!” diye inliyordu sanki... “ (EF/58)

“Teğmen Haydar –Adım Haydar, **Teğmen** Haydar! Ertuğrul gemisinin **fotoğraf** memuruydum...” (EF/60)

“Okı –Ada halkı fakirdi, geçimleri denizden geliyordu, **balıkçıydı** çoğu...” (EF/62)

“Hüseyin Efendi –İstanbul **gümrük emini**liğinden azledileli iki senem doldu, Efendi hazretleri!..” (T/225)

“Veli Ağa –Gümrükçü Efendi, **çubukçusunu** çok sever...” (T/229)

Tayyarzâde –...Hüseyin Efendi velinimetim, bohçayı **hazinedarına** hazırlattığını söylemiş idi...

Hatun –Lakin gör işte! Bu bohça **ayvazlara**, külhan erine dahi verilmez.” (T/230)

“Hatun –Namını duymuştur, görmek ister, belki de seni yanına **kâtip** alır.” (T/234)

“Yandım Ali –Ben ben Cevahirli Esma Sultan'ın sarayında **bahçıvanım**, Gümrükçü Efendi!” (T/240)

“TV. Murat –Tedbirimiz tedbir oldu, Tayyarzâde! Bin **yeniçeri** ve beş yüz **bostancı**, sarayı sarmıştır...” (T/265)

“Dilek –Öyle ama. Geçen gün **hocalar** kendi aralarında konuşurken duydum. Senden çok ümitliler. Büyük bir **hukukçu** olmanı bekliyorlar senden.” (B/11)

“Selime –Olmadı, Murat **jandarma** ile basıp engelledi...” (B/65)

“**At Tüccarı** –Yahu bunca yılın **at tüccarı**ym, pazara gelip de satılmadan bu kadar çok bekleyen hayvan görmedim...” (YDİP)

“**Padişah** –**Lala** bizim ihtiyarı kaybettik galiba... İyice tarif edin bütün şehirde arasınlar.” (YDİP)

“**Aslan** –Pekala pekala. Şunlar da **zoolog** Kaplan Kaplan’ın birkaç araştırma kitabı...

Aslan –Pekala pekala. Şunlar da **zoolog** Kaplan Kaplan’ın birkaç araştırma kitabı. Araştırmanın konusu “İnsanlar Alemi...” (K/61)

“**Avcı** –Susun da dinleyin. Biz **avcılar** için zor bir iş başlamak üzere...” (K/94)

“**1. Adam** –**Gazeteciler, bilim adamları, Hayvanat bahçesi müdürleri, “Hayvanları koruma derneği”** genel sekreteri ve hatta “**Kedi sevenler derneği kadın kolu başkanı.**

2. Adam –Telgraf hatları, **cankurtaranlar, polis arabaları, trafik memurları, göz görebildiğine bir kargaşa.**” (K/103)

“**2. Adam** –Bir merkez karargah kuruldu. Her şey bu merkezin etrafında dönüyor. **Simitçiler, kokoreççiler, köfteçiler, ayrıncılar, gazozcular, karpuz kavun sergileri, yankesiciler, lahmacuncular, “Buz gibi su”cular, bütün seyyar satıcılar.**” (K/104)

“**Avcı** –Aklın varsa hemen helikopterin **pilotu** ile anlaştı. Bundan sonraki seferlerinde de senin harman yerine iniş yapsın.” (K/105)

“**1. Kadın** –Gerçekten de öyle. Köylüler, **çiftçiler, turistler, hamallar, açık gözler, vurguncular, müşterek bahisçiler, gazeteciler, televizyoncular, avcılar, seyyar satıcılar...**

“**3. Adam** –Tenteleri indirilmiş jipler üzerindeki **kameramanlar, foto muhabirleri, görülmeye değer. Bizim bahçenin alt tarafına iki otel diyorlar.**” (K/106)

“**Televizyoncu** –Duyduğunuz gibi sayın seyirciler müthiş bir haber bu. **Psikologlar, beyin uzmanları, hayvan bilimciler için müthiş bir bilgi kaynağı...**” (K/113)

“**Babafil** –Acele edin, içinizde ayağı çabuk birisi **doktora** haber versin.” (YF/38)

“**Kanarya** –Eşinize anlattım. Bir **yönetmen** hatası oldu. Ama kafesin kapısı açılınca düzelecek. Nasıl inanmazsınız bana anlamıyorum bu kadar dil döktüm.” (KKT/29)

“**Macide Hanım** –A,a, kim var orada? Kimsiniz Allah aşkına? Nasıl girdiniz içeriye? Polis, **polis çağırmalıyım.**” (YYP/32)

“**Uzaylı Hamdi** –Vallahi tövbeler tövbesi boyumun ölçüsünü aldım Efendim bir ay kadar önce gazetede bir ilan gördüm Mars’a yollanacak **maden işçisi** alınacaktır, yazıyordu...

Uzaylı Hamdi –... Doğru madene götürdüler bizi... Zebella gibi bir adam belirdi. ”Haydi”, diye bağırdı. “Kazmalar, kürekler şurada... **Irgat** gibi çalışmaya başladık.

Uzaylı Hamdi –... Meğerse bir Türk **uzay pilotu** ile anlaşmış, biraz içkiciymiş ya, olsun. Bir volkanın ardında çatana gibi bir gemi varmış. Kızağa çekilmiş. Yirmi dört saat havada, vızır

vızır turlayan meteorların arasından geçip sonunda dünyayı tutturduk. Pilot Ankara'nın Gündül ilçesine inmeyi başardı. Otobüsle Ankara'ya geldim.” (YYP/35)

“**Alaaddin** –Aman Fetullah Abi, sen neler söylüyorsun? Senin için iş bulmak nedir ki? Bir dilesen **armatör** olursun yahu!

Fetullah –...Kaç yıldır uğraşıyorum bir devlet dairesine kadrolu **odacı** olarak dahi giremedim. Başımı sokacak tek delik işte bu bakır lamba...” (BL/40)

“**Fetullah** –Kör olayım, gerçekleri söylüyorum. İlkokul mezunuyum diye kimse iş vermiyor. **Değnekçiliğe, ayakkabı boyacılığına** bile razıyım. Karım geçen yıl kaçtı. parasızlığa dayanamadı...

Fetullah –Yok ne yazık ki bir aydır yapmak istediğim hiçbir şey olmuyor. Çağdışı kaldım. Gücümü yitirdim nedir? Aslında bir **ruh doktoruna** görünmeliyim. Ama param yok. Ay ay ay...” (BL/41)

“**Fetullah** –Umudum yok, ama gayret edeceğim. Dur şu kebabi yiyeyim. Ayrar var mı? Yahu bak şu servisi getiren **garsonun** bile bir iş var. Helal olsun. Çok beğendim çocuğu.” (BL/42)

“**Fetullah** –**Operatör, sanayici, armatör, prodüktör.** Hepsini deneyeceğim işte.” (BL/43)

“**Fatma Aliye** –Bahçeye bakıyordum. Biliyor musun, yıllardır bu bahçeye hiç bakılmadı. Yabanotları sardı her bir yanını. Bir **bahçevan** tutsak diyorum. Aykırı otları temizlese fidanları budasa. Bahçeleri ot bastı yazık!” (DKB/35)

“**Fatma Aliye** –Hafta sonları Peyker Kalfa'ya gidiyor artık. Onunla kafa kafaya verip saatlerce eskiyi konuşuyorlar. Oysa bilirsin annem **dadı**larla, **kalfalarla** hep bir mesafe koymuş insandır.” (DKB/36)

“**Talia** –Ben hep senin ileride büyük bir **yazar** olacağını düşünürdüm. Büyük romanlar yazacağını.” (DKB/44)

“**Talia** –Ne kadar güzel bir kadınmış o. Zamanın **nazırları** dolaşırlarmış kadının peşinde. Lakin Kerime Sultan hiçbirine mendili düşürmemiş. Bir tek Server Paşamıza düşmüş gönlü.” (DKB/46)

“**Erol** –Dur... Dur tahmin edeyim. Gel bakayım şöyle... **Doktora** gittin değil mi?” (DK/13)

“**Erol** –Şu anahtarları alıver... Ben bir **hamal** veya taşıma arabası bulmak zorundayım.” (DK/16)

“**Fatma** –Ben de **hizmetçileri**yim. Buyurun efendim, buyurun içeri.” (DK/18)

“**Şaziye** –Eviniz dışarıdan fena değilmiş. Ama bahçenizin elden geçmesi gerekir. Yok mu **bahçıvanınız?**” (DK/20)

“**Şaziye** –Ay evladım. Günde birkaç saat çalışacak bir **aşçı** da mı tutamıyorsunuz?” (DK/24)

“**Fahri** –Bakınız ben de yalnız yaşayan çiçeği burnunda emekli bir **hariciyeciyim**.” (DK/26)

“**Şaziye** –Ne kadınlar var efendim, ne kadınlar. Yalnızca Avrupa'da mı? Kocas **kürkçülük** yapan bir arkadaşım var...” (DK/27)

“**Erol** –Alo Zeki Ağabey... Ben Erol... Şu **dekoratöre** de uğrayayım istiyorum. Ayfer mi? Bilmem...” (DK/34)

“**Fahri** –Efendim bu bir hikâyedir... Çıkış **müdürün** karşısına...” (DK/46)

“**Ayten** –Hatice'nin bir eltisi var. **Psikologmuş. Doktor** Nezihe. oldukça isim yapmış biri...” (AS/79)

“**Metin** –Efendim ya dairede çatı akarsa, akar da odalara damlarsa, **memurlar** makinaların üzerini örtmedilerse...” (AS/86)

“**Engin** –**Bekçi** misin sen hemşerim?.. Allah rızası için yardım et...” (AS/101)

“**Fusun** –...Yarın buluşacağımız **avukata** boşanmak için gerekli vekaletnameyi verdikten sonra İstanbul'dan ayrılacağız...” (AS/103)

“**Metin** –Ne babacan adammış nöbetçi **komiser**. Helal olsun.” (AS/111)

“**Murat** –...Ben onu manevi babam bilirim. Emine hanım teyze benim **öğretmenim**di...”

Murat –Bak bizim şirkette bir **güvenlik görevlisine** ihtiyaç var. Eğer istersen bir form aldırayım, başvur.

Korhan –Yahu bana **bekçiliği** mi layık görüyorsun?” (İA/160)

“**Korhan** –**Polis** beni arıyor. Bir yerlerde gizlenmem lazım.” (İA/181)

“**Korhan** –Yani ben masanın **konsomatrisi** miydim?” (İA/182)

“**Sait Usta** –Benim bir yeğenim var. İstanbul Emniyet Müdürlüğü Asayiş Amirliğinde **komiser**. Kardeşi de **avukat**...” (İA/185)

“**Büyükoğul** –Ne oluyor **Şoför** bey? Neden durduk?” (YA/34)

“**Dede** –Demek adam olmak için illa da mektep şart değil... O zaman dükkânı Küçükkoğul işletecek, ikimizde köylere **çerçiciliğe** çıkacağız...” (B2/61)

“**Dede** –Heyy! **Bekçibaşı** sağır mısın bre! **Köy bekçisi** olacaksın bir de, düşman bassa haberin olmayacak...” (B2/77)

“**Dede** –Aferin sana Bekçi. Doğrusu işinin ehli adammışsın. Tez yakaladın Küçükkoğulu. Şimdi al bunu **jandarma** gelene kadar kulübeye hapset.” (B2/80)

“**Üniversiteli** –Her cümlemin içinde bir **şoförlük** kelimesi koymak zorunda mısın?

“**Şoför** –Yeni mi aklın başına geldi? Allah'ım, sabah akşam uyuyan bir adamı nasıl **kadastro memuru** yaparlar?” (ÇK/126)

“**Son Ütücü** –Ütü yapıyorum, sayın **rejisörüm**.

Bayan Öğretmen –Ee o son **ütücüdür**, konfeksiyonda.

Rejisör –Allah'ım, böyle kötü **aktör**lerle insan eder, ne yapar?” (ÇK/131)

“Şoför –Projeymiş! Peh... Duyan da **mühendis** sanır. Sen bir kadastro memurusun. Köy ihtiyar heyetinin bile üzerinde olamadın sen.” (ÇK/133)

“Bayan Öğretmen –Bir sanat tarihi öğretmeni gerçekleri dile getirmezse...” (ÇK/141)

“Son Ütücü –Öğretmen Hanım, hicran etmeyin Allah aşkına. Hepimiz dardayız, asabımız bozuk. Kimse ne dediğini bilmiyor.

Son Ütücü –Yaa... Su iyidir. Benim babam “sudan” gitti... **Minibüs şoförü**ydü babam, ben de **muavini** idim. Dolmuş yapıyor eve ekmek götürüyorduk...” (ÇK/143)

“Klarnetçi –Merhabalar efendim... Bendeniz **klarnetçi** dostunuz. Bu da sevgili karım...” (ÇK/158)

“Aydın –İndir ellerini, gökyüzüne **orkestra şefi** olamazsın.

Ertan –Hey evdekiler! **Postacı** geldi.

Ertan –Ben şehir merkezindeki markette çalışan **tezgahtarım**.” (V/2)

“Ertan –Bu kıyafetler içinde **palyaçolara** benzedik.” (V/4)

“Sanem –Bıçak al! Onu **doktora** götürsek daha iyi olmaz mı?” (V/6)

“Cemal –Bugün bizim **şef garson** Kemalle tartıştık.” (V/9)

“Dede –...Aralarında konuşurken bir şeyler duydum. Bir saraydan bahsediyorlardı. Sanırım İtalya'dan **mimarlar** gelmiş.” (DK2/20)

“Rone –Beylerbeyinin ordusunda **yüzbaşı**sınız. Askerler sözünüzü dinler.” (DK2/21)

“Sözcü –Oduncu Rino 'yu dinlediniz. Şimdi söz hakkı **değirmenci Miro** 'da. (DK2/22)

“Artu –Gelecek olan mimarlar İtalyan asıllı. Yanında İtalyanca bilen **tercüman** al.” (DK2/24)

“İlyâ –Duvar işçileri bulundu mu?” (DK2/29)

“Artu –Efendim, aralarındaki en iyi **ustabaşı** Rone 'dir.” (DK2/30)

“Hüseyin –Doktor gerçeği saklamadı benden. Karımın doğurabilmesi ancak onun ölümüne sebep olur.” (BG/53)

“Gülsüm –Anne, Hüseyin Sarıkamış'tan bir çocuk getirecek. Yedi çocuğu olan fakir bir **istasyon bekçisinin** çocuğunu getirecek...” (BG/56)

“Halil –Çocuğu **hizmetçi** diye mi alıyorlar?” (BG/58)

“Mustafa –Makinist Hakkı amca.” (BG/60)

“Sakine –Aç kulaklarını o zaman. Ben Atatürk Ortaokulunda **tarih öğretmeni**yim.” (BG/61)

“Halil –Devir değişti. Eskiden çocuk yetiştirmek için **dadı** tutarlardı. Şimdi ev işlerini yapmak için çocuk tutuyorlar.” (BG/64)

“**Sinan** –Ama ben size o zaman **psikiyatriste** gidin demiştim. Bu herkesin başına gelebilir. Bir depresyon geçiriyorsunuz.

Lerzan –**Doktora** gittim **Sinan**.” (ES/24)

“**Sinan** –Bunlar da benden yani. Hani **memurdum** oğlum? Memur adamda para ne arasın?” (ES/28)

“**Biri** –**Doktor** çağırın!” (HS/33)

“**Şükran** –Tamam, bize gidelim. **Yardımcım** onlara istediğiniz yemeği pişirir. Siz ne istediğinizi tarif ederseniz o da yapar.” (HS/35)

“**Şükran** –...**Tekstilci** Arif Silahtaroglundun dul kızı, kırk iki yaşındaki Şükran hanım vesair...” (HS/37)

“**Özlem** –**Polis** yok demek. Eh bu da Şükran Hanım'ın pek bir işine gelmiştir.” (HS/41)

“**Şükran** –Üzeyir Efendi! Üzeyir Efendi! Buranın **bakıcısı**. Bize kapıyı açar mısın?” (HS/44)

“**Şükran** –Araları o kadar açık ki duruşma günlerinin. Son sefer **hakim** beş ay sonraya gün verince yanlış duyuyorum sandım.” (HS/48)

“**Şükran** –Oldu nasıl isterseniz. Birazdan **notere** gideriz. Oradan da **avukata** uğrarız...” (HS/54)

“**Gülderen** –Bildiğim çok iyi bir **veteriner** var, bana indirimde yapıyor. Diyorum ki müsait bir zamanınızda götürsek.” (HS/55)

“**Avukat** –...Gününüz belli olsun hele, bizim **sekreter** yardım eder size. Bir telefon açın yeter.

Şükran –Bak, **kaptanla** konuştum. Çocuk kan davasından belaya düşmüş, kendi kendini korumak için iki kişiyi vurmuş dedim.” (HS/58)

“**Neşe** –...Herkes şüphe altında. **Savcı** neredeyse beni de sorguya çekecekti.” (HBT/71)

“**Neşe** –Hayır bıçak yok. Kafasına arkadan vurulmuş. **Polis**, “Düşerken alnını duvardaki çukıntıya çarpmış,” dedi.” (HBT/72)

“**K. Yardımcısı** –Valla **komiserim** doğru mu bilmiyorum, ama şu karşı apartmanda oturan yaşlı bir kadın bana adamlardan birinin maktulün eski sevgilisi olduğunu söyledi.” (HBT/78)

“**Feriha** –O kadar romanı boşuna mı okudum yahu. Ben de bir nevi **Dedektif** sayılırım.” (HBT/103)

“**Murat** –Nihayet **telefoncular** geliyor galiba.” (K2/109)

“**Murat** –Kurye ile yollayacağım... Bunlar **motor kurye**. Motosikletli.” (K2/111)

“**Thelma** –Bak **polisi** ararım, bir yerleri ararım, rezalet olmasın.” (Y2/14)

“**Adam** –...Çok sonraları nerede bir öğrenci görsem, hep durdurup onu, bir şeyler söylemek isterdim... **Öğretmenini** dinleme!..” (YE/2)

“**Adam** –...**Doktorlar** durmadan soru soruyorlardı... **Hemşire** anlattı sonradan... Çok güldüm kardeşim. Çok uğraştılar benimle. **Psikiyatristler**...” (YE/5)

“**Çiçek** –*Moda dergisinde çalışıyorum, baş editörlük falan... Oradan oraya koşturuyorum, işim genelde yurt dışında olduğu için....*” (M/4)

“**Çiçek** –*Bütün kızlar hastaydık sana... Sen de gidip kadın **doktoru** olmuşsun sonunda...*” (M/5)

“**Durukan** –**Sekretere** acil demişsin, seni araya sıkıştırmış, istersen önce sıkıntını bir konuşalım...” (M/7)

“**Durukan** –*Yok Çiçek, niye kitleyim? **Hemşire** çıktı en son.*” (M/18)

“**Durukan** –*Şimdi bak şöyle yapalım bence... Önce seni uzman bir **psikologla** görüştürelim...*” (M/19)

“**Durukan** –*Nasıl bilmek zorunda değil, koskoca hastanede nasıl saklayacağız! Hemşiresi, **anestezi uzmanı** var bunun!*” (M/22)

“**Durukan** –*Önce bir kadın **avukat** bulalım, o bizi en doğru şekilde yönlendirir...*

“**Durukan** –...Ben olsam onun yerinde gider bulurum o canavarı, ellerimle teslim ederim polise!...” (M/24)

Ege –*Bak aklıma ne geldi. Bir gün sınıfta bir resim yapmıştın hani. **Öğretmenin** hiç beğenmemişti...*” (L/30)

“**Süha** –**Profesör, doktor, avukat, köşe yazarı** ve **gurme**, hanımefendi Charleen!” (K3/35)

“**Charleen** –**Doktor** olarak konuşuyorum, eklemleri çalışsın. Ve **avukat** olarak konuşuyorum: küçük şeylerle mutlu edin. Ve **gurme** olarak konuşuyorum: iyi besleyin.” (K3/36)

“**Karin** –*Kaçıramadım değil, kaçırmadım. Ben bilmiyorum muyum orada **güvenliğin** olduğunu....*” (K3/40)

“**Kadife** –*Hiç onu **doktora** götürmeyi düşünmedin mi?*” (KKBT/21)

“**Kadife** –*Sokakta **sütçü** dolaşıyor, bir süt alayım, sütlaç yaparsın.*” (KKBT/26)

“**Şelale** –*Dolapta vardır belki yeşil elma, yoksa **kapıcıya** söyleyeyim getirsin.*” (KKBT/33)

“**Hortlak Kız** –*Babamdan ümidi kesince, bana yardımcı olabileceğini düşündüğüm ikinci kişiye gittim. Edebiyat **öğretmenim**. Yani Murat Hoca...*” (HKH/3)

“**Hortlak Kız** –...Boğaz köprüsünden geçerken başka bir araba bize çarpmış... Ağır yaralanan **taksi şoförü** ise hastaneye kaldırılmış.” (HKH/4)

“**Hortlak Kız** –...Babam annemin kulaklarını açtırmak için yıllarca uğraştı. Gitmedikleri **doktor, hoca, denemedikleri ilaç, tedavi** kalmadı...”

Hortlak Kız –...**Polis** kayıtlarında kaza günü takside ben ve taksici dışında kimsenin olduğuna dair bir bilgi yok...” (HKH/11)

“**Süha** –...Hoş, kendi istese, ailesi vız gelirmiş, ama benim gibi bir **garson**la daha fazla birlikte olmak istemiyormuş.” (GKA/4)

“**Gönül** –**Taksicilikle** uğraşıyor. Bir plakası var, onu kir alıyor. Arada bir, kendi de taksicilik yapıyor...” (GKA/5)

“**Gönül** –Bir an önce eve gidip **polisi** aramalı!.. Kimseyi de inandıramam. Sonra bir punduna getirip beni de halleder...” (GKA/10)

“**Rüstem** –Ulan ben bunları hastane duvarına yazdığımda **bekçiler** bana dayak atıyorlardı.” (GKA/11)

“**Rüstem** –...Hattâ, bir **doktor** böyle hareket etmeyi sürdürürsem, beynimdeki bir parçayı ameliyatla kesip alacaklarını söyledi...” (GKA/15)

“**Rüstem** –**Konsomatrislik** günlerinden kalma alışkanlığıdır onun!” (GKA/23)

“**Figen** –Belki bir Amerikan şehrinde **striptizcilik** yapan bir adam olurdun...” (GKA/33)

“**Kadın** –Perdeyi geçer geçmez otuz kırk kişilik bir kalabalık dönüp bana bakıyor. Kürsüde konuşmasını yapan **doktor** bir an susuyor...” (BBKKA/1)

“**Kadın** –**Hemşireyi** bana morfin vurması için tehdit ediyorum. Yoksa onu kovduracağımı söylüyorum...” (BBKKA/2)

“**Erkek** –Biliyor musunuz, her **yazarın** bir yerde saklı bir konusu vardır. Bütün iş bulmaktır onu.

Kadın –Bilmiyorum. Ama neden yeryüzünün gelmiş geçmiş en büyük **sopranosu** oluyormuşum?

Erkek –...Karıları bile onlardan, bizim **doktor** diye söz eder ya da bizim başkan...” (BH/5)

“**Kadın** –Evet, evet. Bir arkadaşım vardı, nişanlanmıştı da sormuştum ben de kiminle diye. Sözcüklerin üstüne basarak, bir **demir döküm uzmanıyla**, demişti.

Kadın –**Banka memurusunuz** demek!

Kadın –Ah, teşekkür ederim... Ben **mankenim**! İnandınız mı?” (BH/6)

“**Kadın** –Bulamıyorum. Bulmak çok güç! Ama hiç değilse bir **şair**! Kaçmış, bana sığınıyor!” (BH/7)

“**Esın** –**Doktora**. Kürtaj olacağım.” (AB/15)

“**Sedat** –...Ben seni çekmek zorunda mıyım? Korunaydın! Doğum kontrol hapi kullanaydın! Ben mi istedim çocuk olsun?” (AB/17)

“**Celil** –...Misal, şimdi senin işin **berberlik** değil mi?” (11’11/3)

“**Celil** –Güvenlik sertifikasını alacağım ya. Şu **korumalık** işi için bir konuşayım diyorum. Ne dersin?” (11’11/4)

“**Celil** –**Stilist** mi olucan lan? He? **Kuaför** mü olucan? Başımıza? Hadi eyvallah.

“**Önder** –...Fransua'nın golü nasıl?.. Herif **futbolcu** yaa...Duruşu olsun, topa vuruşu olsun...” (11’11/8)

İncelenen oyunlarda meslek adlarının yaşanılan bölgeye göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Meslek adlarındaki farklılık ağız özelliklerinin değişkenliği ile ilgilidir. Ancak en etkili faktör modernleşmenin hızla yayılması, insan alışkanlıklarının değişmesi ve buna bağlı olarak gelişen ve değişen tüketim toplumunun şekillenmesi ile ilgilidir. Radyo oyunlarının yazıldığı eski tarihli oyunlara baktığımızda geleneksel meslek dalları, güncel oyunlarda ise modern meslekler yer almaktadır. İncelenen oyunlarda meslek dallarına yer veren isimler: Cahit zarifoğlu, Behçet Necatigil, Ülker Köksal, Ülkü Ayvaz, Nazlı Eray ve Murat Dalga. İncelenen oyunlarda, meslek adlarını en fazla kullanan oyun yazarları olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

4.7.2. Para Birimi

Halk ekonomisi teknolojik gelişmelere, modernleşmeye, tüketime paralel olarak değişmiş ve dönüşmüştür. İncelenen oyun metinlerinde yer alan para birimleri, oyunların yazıldığı döneme göre değişiklik göstermektedir. Metinlerde hem Osmanlı döneminde kullanılan para birimlerine hem de farklı ülkelere ait para birimlerine yer verilmektedir. Oyunlarda kullanılan para birimleri oyun kurgusuna göre değişiklik göstermekte ve dönemin ekonomisi hakkında bilgi vermektedir. Oyunlarda tespit edilen para birimleri aşağıdaki gibidir:

“**Mezatçı** –...renk renk nefis kokuların sardığı halis Avrupa kristali, o nazenin ellerin tuttuğu kavanoz. Yalnız **beş yüz lira**, yok mu artıran?” (BYS/11)

“**Mezatçı** –Tabi alıp gideceksiniz. Yalnız **yirmi bin** demiştiniz, unutmadınız ya?” (BYS/17)

“**Adam** –...Hepsinin arkasında babamın **altın**ları şıkırdarmış, ama benim ne suçum var?” (BYS/20)

“**II. Erkek**: “Ee ekmek, peynir alır, domates alır, alır işte be, veresiye mi getirir bunları.

I. Erkek –Yok canım bir keresinde bir **yüzlük** bozdurdu.” (BYS/42)

“**Süleyman Ağa'nın Karısı** –...Şurada küçük ve köhne bir kapı görünür, belli ki bir fakir evidir; bir suyunu içip birkaç **altın** verelim.” (RAK/128)

“**Recep Ağa** –İşte bir altın ile hem bunları aldım hem bu kadar **akçe** kaldı.” (RAK/130)

“**Şâpur Çelebi** –...İki yüz **altınım** oldu, bir beygir aldım, tacirlerin hareketini bekliyorum...” (ŞÇ/139)

“**Rehber** –Bir saat için bir **rubiye**’dir, Türk parasıyla aşağı yukarı sekiz **kuruş**. Ancak... saatten saate fark eder.” (EF/28)

“**Teğmen İsmail Efendi** –Başlarındaki külah, mevlevi **sikkelerine** benziyor. İpekten galiba.” (EF/29)

“**Yüzbaşı Celal Bey** –Hele biraz daha dolaşalım! Demin öğrendim, bu tramvay, nereye gidersen git, **iki sent** imiş. Bizim para ile onbeş para!” (EF/32)

“**Hüseyin Efendi** –Kâhya! Derhal en pahalı kumaşlar ve şallar ile bir bohça hazırla, bir **kîsede altın** al, Tayyarzade oğlumun evine götür...” (T/227)

“**Hüseyin Efendi** –Tütün bahşışidir, al şu iki altını!” (T/241)

“**Hüseyin Efendi** –Tütün, kahve, berber ve hamam **akçesidir**. Hele şimdilik şu keseyi al.” (T/242)

“**Hazinedar** –Taraftından tarafınıza gönderdiği ulak Yandım Ali oğluma, orta boy meşin torbalardan bir adet **beş yüz altınlık** veresin...” (T/244)

“**Yürekdede** –Hepi topu bir **bakır lira**. Bu paraya ne alabilirim acaba... Belki bir eşek.

Padişah –Namazdan sonra sarayı götüreyim, birkaç **kese altın** vereyim. Bize kesip ikram ettiği devesine karşılık isterse de üç yüz deve alsın.” (YDİP)

“**Harman Sahibi** –İyi fikir. Hey, durun bakalım inmek yok. Adam başı bir **dolar** vermeden kimse köye giremez.” (K/105)

“**Uzaylı Hamdi** –Yatırmaz olur muyum, borç harç bulup birkaç **kuruş** yatırdım...

Gecelerce sevinçten uçtum! Bu şehir, bu dünya dar geldi ya... Gözlerim gök dürbünü gibi Mars yıldızını arıyor...” (YYP/34)

“**Şaziye** –Kürkçü, aman efendim nasıl olur demiş ama kadın pişkinmiş Dobra dobra söylemiş. Biri **bir milyon liralık** olsun, onu hemen ödeyeceğim. İkincisi iki milyon liralık olsun, onu kocama gösterip parasını alacağım...” (DK/28))

“**Fahri** –Efendim bu bir hikâyedir... Bu işi becerirsen sana ayda temiz **200 bin lira** var”, demiş...” (DK/46)

“**Artu** –Sana bir gerçekten bahsedeyim. Atın çok güzel ve güçlü. Satarsan on **altın** veririm. Bu devirde kimse bir at için on altın vermez.” (DK2/25)

“**Hakkı** –Neyle çalıştığını sen bul? Eğer bilersen bir **yüzlük** vereceğim sana.” (BG/52)

“**Bünyamin** –İhtiyarın koklattığı mı var? Ömrümüzü yedi **kuruşları** saya saya. Süper bir projem vardı bundan birkaç yıl önce hatırlasana...” (ES/28)

“**Sinan** –Bekletme kadını ayıp olmasın. İçerdeyken hallettim ben hesabı. Al sen de şu **iki yüz lirayı**, al al yanında dursun oğlum...” (ES/30)

“**Serap** –Deli misin? Ben buna da razıyım. **Rayicin** yarısına bana satış yapacaktım.” (HBT/99)

“**Thelma** –...Hani şu kilisede kaybolan 100 yıllık ikona var ya. Onu ben okuttum. 300 bin **sterline** sattım, burs falan yok. Çaldığım parayla gidiyorum Londra’ya...” (Y2/20)

“**Taksici** –Geldik abla.. 56 lira.. köprüyle beraber 65...” (AHŞBBY/5)

4.8. Gündelik Eşyalar

4.8.1. Kişisel Eşyalar

Çalışmamızda pek çok eşya unsuruna yer verilmektedir. Piyaselerde tespit edilen eşyalar gündelik eşyalar başlığı altında kişisel eşyalar ve ortak kullanıma ait olan eşyalar olmak üzere incelenmiştir. İncelenen oyunların tamamında hem kişisel hem de ortak kullanıma ait eşyalara yer verildiği görülmektedir.

“**Büyükbaba** –Nerde benim **gözlüğüm**?” (PEK)

“**Kadın** –...Elim ayağıma dolandı. Dur hele ver **çantanı** ben alayım.” (Y/87)

“**Neslihan** –...Şehirlerde böyle benim gibilerin oturması için **tekerlekli koltuklar** varmış...” (Y/95)

“**Anne** –**Havluların** kan lekesi için de hep. Ne kadar çok kesiyorsun yüzünü öyle...

Anne –Evin içinde üçer çift **terlik** kullanmak zorundayız biz...

Anne –Yüz havlusu değil, **traş havlusu** bu!

Aydın –Babam gelmiş. **Ayakkabıları** burda... Şu **çantamı** içeri atıversene...” (P)

“**II. Erkek** –Fakat **kese** pek güzel azizim.” (BYS/15)

“**Adam** –Evet ben, bir gümüş **hançer** düşünürdüm... Bütün arzularımı verdiniz. Sizlere teşekkür ediyorum.” (BYS/18)

“**Kadın** –Ben de fakirim ama senden daha iyiyim, güzel bir odam var, **yatağım**da yumuşacık...” (BYS/30)

“**Adam** –...Benim odam genişti bir hayli, **karyolamda** öyle...” (BYS/36)

“**Adam** –Sonra, her şey sessizliğe gömüldü. Ağzındaki **mendil** düşmüş olmalı...” (BYS/51)

“**Eskici** –Eskiler alıyorum, paltolar, **karyolalar**, **türküler**, fikirler alıyorum... Eskiciii...” (BMİ/13)

“**İşadamı** –Hayatım, siyah **çoraplarımı** bulamıyorum.” (SB/114)

“**Reklam Spikeri** –...*Düş Köpüğü Yastıkları*, uzak ormanların küçük kuşlarının en ince tüylerini uykunuzla buluşturur...” (SB/115)

“**Çocuk** –*Battaniye var. Olta var dede.*” (SB/121)

“**Genç Balıkçı** –Duruyor. Bir de kibrit var. Biraz tuz... Bir **kalemle defter.**” (SB/122)

“**Karısı** –Orda **küvetin** kenarında.”

“**Başkan** –*Havlular?*” (BÇKF/151)

“**Elif** –*Düğün bitmeye yakın çalgıcı Aliye abla, "al gülüm şu dümbeleşti köşedeki Nazangilere bırakıver", dedi.*” (BMS)

“**Elif** –Aaa... **Kil torbamı** ne diye fırlatıyon öyle?

Ali Ağa –Ne oldu ki Ahmet? Pek meraklandın. Ver şu **dümbünü** hele.” (BMS)

“**Baba** –...Çocukların yanındaki küçük oda var ya?.. Oraya bir **somya** atarız. Amcam orda yatar kalkar.

Baba –*Valizin falan amca? Hani bavul falan?..*

Büyük Amca –Hey muavin oğlum! Nerede benim **çuval?**..” (BA)

“**Büyük Amca** –Bu **yatak** çok yumuşak... Yumuşak yatakta sabah uyanınca orası burası ağrır. Sert yatak iyidir...” (BA)

“**Teğmen İsmail Efendi** –...Minberler ancak üç basamak. Hatibin elinde bir **asû** ve başında bir **tül**. Bizimkilere benzemiyor.

Hüseyin Efendi –*Kâhya! Derhal en pahalı kumaşlar ve şallar ile bir bohça hazırla, bir kîsede altın al, Tayyartzade oğlumun evine götür...*”(T/227)

“**Ziver Ağa** –**Yüzük** değil, mücevherli **koyun saati** imiş.” (T/229)

“**Uşak** –Efendim, Tayyartzâdem!.. İçinde mücevher, kabızlı bir **hançer** ve bir **altın saat** ve işte diğer elbiseler...” (T/231)

“**Hazinedar** –Ve dahi **frenkkârî abanoz çekmeceyi** veresin ki, anahtarı bendedir, yanımdadır...” (T/247)

“**Cevahirli Hanım** –Ama pek değerli bir **yüzük.**” (T/260)

“**Fidan** –Hem de ne suratlarla, ellerinde **tüfekleri** olanlar bile vardı..” (B/17).

“**Maymun** –Şuna baksana, minicik bir **heybe** atmış sırtına. Ya omzundaki **tüfeğe** ne dersin?” (K/60)

“**Aslan** –Kap kaçak, ooo portatif çadır, kazma kürek, **diş fırçası**, **havlular**, **bornozlar**, yazlık kışlık **esvaplar**, **kremler**, **pudralar**. Velhasıl görenler rahatlıkla diyebilir, “tilki evleniyor olmalı, iyi bir çeyiz düzmüş kendisine.” (K/60)

“**Tilki** –Ah affedersiniz, ilk kez **gözlüklü** bir aslan görüyorum.

Aslan –Pekala pekala. Şunlar da zoolog Kaplan Kaplan'ın birkaç araştırma kitabı. Araştırmanın konusu “İnsanlar Alemi.” Açık renk bir **şemsiye**, bir de gördüğün gibi sert **yaylı kas çalıştırma aleti**.” (K/61)

“**Tilki** –...Ve güneş, yakıcı mı yakıcı. Bari **mendilim** ıslatıp başıma koyayım.” (K/123)

“**Besime** –Ben yukarıya **yorganı** kaplamaya gidiyorum Sebati.” (KKT/26)

“**Fatma Aliye** –Sen gittin gideli hiç kimse yatmadı o **yatakta**. Hiç kimse...” (DKB/35)

“**Talia** –Aa, bu sandalye hala burada mı? Server Paşa'nın meşhur **sandalyesi** değil miydi bu?” (DKB/45)

“**Şaziye** –Ne var ki damat? Hepsi dört **bavul**, bir küçük **valiz**...” (DK/16)

“**Metin** –...Ama arkadaş olarak söylüyorsun, ben de sana arkadaş olarak diyorum ki, git yat **yatağına**...” (AS/86)

“**Metin** –Suyu bırak. Hatırlıyor musun? **Ranzayı** olduğu gibi banyoya taşımıştık da uyanmamıştı.” (AS/87)

“**Oğul** –Sonra ne oldu bak. **Yorganı** başıma çekince derin bir uykuya bırakmışım ki kendimi, eh düşman başına...

Ana –Hemen başını **yastığa** koy, Küçükoğul. Gel, Dede biz çıkalım.” (B2/88)

“**Üniversiteli** –Gözleri buğulu... **Mendili** tutuşu... Usulca gözlerini, gözlerini silişi. Acaba ona gerçeği söylesem mi? Gerçek öyküden haberi yok...” (ÇK/133)

“**Ertan** –Bizim geri zekalı bu sefer senin **yatağa** çarptı.” (V/13)

“**Dede** –Evet, beni iyi takip etmişsin. Aferin sana. Eve gidince büyük armutlardan bir tane vereceğim sana. Askerin bacağındaki derin **kılıç** yarasını hatırlıyor musun?” (DK2/17)

“**Kabay** –Askerdeyken yarı çöl bir ülkede savaşıyorduk. Su **mataralarımız** boşalınca deli gibi su aradık...” (DK2/27)

“**Halil** –Allah'tan babam **silahını** bana vermişti. Evden çıkınca beni sardılar.” (HS/59)

“**Halil** –Abla, **bıçak** dedin değil mi?” (HS/60)

“**Serap** –Neşe kapatıyorum. Bunların **tasmasını** taktım da daha fazla beklemiyorlar. Hadi akşama görüşürüz.” (HBT/81)

“**Thelma** –Yel bu **ayrı** getirdi bana. Onları sokağa atınca toplayıp getiriyor biliyorsun.” (Y2/3)

“**Melinda** –...Mahalledeki çocuklar hep böyle şeyler yaptılar... Nasıl gurur duydum. Ama şimdi **valizin** toplanmış...” (Y2/11)

“**Yel** –Annenin altın saati pek kıymetliydi.” (Y2/18)

“**Adam** –...Herkes **battaniyesinin** altında her gece. Hava ısınırdı. **Pikeyi** atıp, üstünüz açık yatardınız...” (YE/2)

“**Yılan** –Süzülüp girdim kapı altlarından. Evlerinizde korkunç yağ kokuları, **yataklarınızda** cesetler vardı...” (YE/4)

“**Durukan –İsviçre çakısı bu.**” (M/31)

“**Çiçek** –Baktım nabzım olmuş 7.4. Kitliydi kapı ama anahtarın yerini biliyordum ben. Kurnazlık bilmez İbrahim, gitmiş koymuş **terliğinin** içine...” (M/34)

“**Çiçek** –...Babamlar gidince yatmıştım ben hemen. **Yorganı** çekmiştim başıma...” (M/50)

“**Melih –Yatakta** yatıyor?” (L/27)

“**Kadife** –Git bak, **yatağın** altında.” (KKBT/21)

“**Hortlak Kız** –...Neyse bir gün yine çocukla bisikletleri değiştirmiştik ki, babam sinirle apartman kapısından çıktı. Elinde küçük bir **bavul** vardı...” (HKH/10)

“**Hortlak Kız** –...Kolilerden çıkan diğer eşyaların da bir faydası yoktu. **Kitaplar, defterler, kalemler, kıyafetler.** Annemden kalan bir kırık **ruj.** Birkaç eski fotoğraf. Hepsi bu. **Bilgisayar...** Bilgisayarımın olmadığını fark ettim...” (HKH/23)

“**Hortlak Kız** –Kudret’in ailesini korkutmak istemiyordum. **Bazalı yatakta** oğlu uyuyordu. Çok masumdu...” (HKH/24)

“**Kadın –Dürbünle** mi? Dürbünleyse eğer sizi hiç bağışlamayacağım.

Erkek –Gece, erken ya da geç eve döndüğümde, eski bir **koltuğum** var benim, babamdan kalma, ona da babasından kalmış...” (BH/4)

“**Kadın –Şiltenezin yumuşaklığı, yastığınızın sertliği ne kadar olacak?..**” (BH/7)

“**Kadın** –Çok temiz çamaşırlarınız olur, gün gibi kokan! **Yatak, yastık örtüleriniz...** Soğuk suyunuz, sıcak yemeğiniz...” (BH/19)

“**Sedat** –Bir **havlu** versene!” (AB/12)

“**Vladimir –Sırt çantamı** ver şurdan.” (11’11/21)

4.8.2. Ortak Kullanıma Ait Olan Eşyalar

Ortak kullanıma ait olan eşyalar içinde mutfak eşyaları, ev ortamında herkes tarafından kullanılan eşyalar ve tamir etmek, onarmak için kullanılan eşyalar olarak geçmektedir.

Tespit edilen ortak kullanıma ait olan eşyalar aşağıdaki gibidir:

“**Babaanne** –Tıraşın bitti mi Burhan?.. **Tası** götürsene mutfığa!

Bedri –**Sofrada** mı okuyacaksın?.. Yemekte bir şey okumak sağlığa zararlıdır.” (PEK)

“**Seniha** –Bedri! Şu **konsolun** üzerindeki ampulü de takıverin...

Ahmet –Şu **iskemleyi masanın üzerine** koyduk mu...” (PEK)

“**Büyükbaba** –Versene tütün **tabakamı**...

Burhan –Aaa, bir şey kırmak istiyorsan getirim ha? Bir **vazo** falan...

Hayran Bey –Hadi şimdi şu **sedire** doğru yürüyelim...” (PEK)

“**Hayran Bey** –....Perde, **perdedeki** motif... Bütün bunlar insana siner. Bu eşyanın istediği insanı olup çıkarsınız...” (PEK)

“**Babaanne** –Kalfa! Bir kahve sürüver **mangala**.

Ahmet –Ben kaçın kurasıyım be anam... Ortalık yerde **sehpa**msı bir şey vardı...

Babaanne –Seniha kızım, daha kömür atayayım mı **sobaya**?..” (PEK)

“**Kadın** –...Nereden çıktın birdenbire? Ben de işte şey yapmaktaydım, ayran çalkalamaktaydım **yayıkta**. Yağ çıkarıvereyim dediydim...” (Y/83)

“**Adam** –Sen anlıyorsun Nesli!.. Yazık. Çok yazık! On yedi yaşını da burda böyle, bu **sedirin** üstünde bitirmeyecektin.” (Y/91)

“**Neslihan** –Anne! Mutfığa inmeden önce beni sandalyeme oturtsan ocağı yakardım...” (Y/94)

“**Adam** –Sürünün iyi para ettiği sıralarda kaç kere satıp da yerine **makine**, **biçerdöver** falan almayı teklif etmişim.” (Y/97)

“**Baba** –Ne **ütüsüyümü**ş öyle? Bizim şehirli efendinin pantolonu değil mi bu? İlle çakı gibi ütülenecek miymiş?..” (Y/107)

“**Neslihan** –İnanamam. Eskiden beri hep düşünürüm. Şu **minderin** üstünde oturmaya mecbur kaldığım ilk günden beri...” (Y /114)

“**Neslihan** –...Hah, buldum! **Kanepenin** altına kaymış.” (Y/125)

“**Aydın** –Baba biraz yana kayar mısın? **Aynadan** biz de yararlanalım.

Anne –Hele sen Bey! Kaç defa banyoda giyilmesi gereken terlikleri **ayakkabılığın** önünde buldum...

Anne –Yüz havlusu orada asılı. Koridorun karşısındaki **dolabın** içinde.” (P)

“**Baba** –Üstüne oturulmadıktan sonra o **kanepelere** neden örtü geçirip durursunuz anlamam.

Anne –Ben ne düşündüm biliyor musun? **Yemek masasını** salona alalım diyorum. Ne dersin?” (P)

“**Tülin** –Bari altına örtü yaysaydın. Bütün talaşlar **halının** üstüne dökülüyor.

Aydın –Sen **süpürgeyi** getir, şurada dursun... Sen **testereyi** yok et çabuk...

Tülin –Ne diyorsun Baba. O örtünün üstüne **vazo** bile koyduramazdı.” (P)

“**Mezatçı** –Şu koltuğu görüyor musunuz, bayanlar baylar? Abdulgafur Paşa Hazretlerinin **koltuğu**. Kırmızı kadife, kırmızı kadife, sırmalarla süslenmiş, yalnız sekiz yüz elli lira.” (BYS/12)

“**Koleksiyoncu** –Şu vitrini görüyor musunuz? Hindistan'dan getirttim. Fildişinden oyulmuş, camları safı billur...” (BYS/21)

“**I. Kadın** –Ya şu kazan, o nedir?” (BYS/22)

“**Adam** –Yok öyle şey, bak nasıl titriyorsun. Al iç bakalım, kusura bakma bardağım yok.” (BYS/29)

“**Adam** –...Her şey karanlık içindeydi. Mumu yaktım. Öf nasıl dağıtmışlar odayı, ben gelmeden de epey mücadele etmiş olmalılar, **masa** devrilmiş, **sandalye** kırılmış...” (BYS/51)

“**Ana** –Bıktım anam, bıktım nedir bu halim, çık mezardan gör kızının halini... Ne yapardın, ne ederdin, köşe **minder**lerinde mi otutturdun?..” (BMİ/17)

“**Eskici** –Eskiler alıyorum... Şişeler, **tencereler**, paltolar, elbiseler... Eskiler alıyorum...” (BMİ/44)

“**Ayşe** –Kırmızı kiremitli, beyaz badanalı evimiz olacak... İki odası da pembe, mutfuğı pırıl pırıl... Basma **perdeler** dikeceğim...” (BMİ/45)

“**Politikacı** –Ne biçim yargı yeri burası?.. Şu **koltuğa** oturabilirim sanırım.” (SBV/131)

“**Politikacı** –Sayın Bilgin, sizin **tabağınız** neden boş?” (SBV/142)

“**General** –Bakin, şu ağacın dibindeki **koltukta**. Düşünüyor...” (SB/111)

“**Kadın** –Her zamanki yerindedir. Alt **çekmecedeyim**...” (SB/114)

“**Yaşlı Balıkçı** –Köyün arkasındaki dağlar görünüyor. O yana gidelim. Bir **küreği** de bana ver istersen komşum.” (SB/119)

“**Çocuk** –Dur biraz düşünüyüm dede... **Tekerlek... Pusula... Dürbün... Çekiç... Bıçak...**” (SB/123)

“**Elif** –Ayıptır kız, içim yandı denmez... Güğümü şöyle çekem de **maşrapaya** doldurup verem. **Ayşe** –Geç kalmayalım kız, ha? Güğümleri yüklenip yola koyulalım gari.” (BMS)

“**Gülsüm** –Yaa... Deccal çarpası! Şu çamaşır tokaçını görüyor mu sen...” (BMS)

“**Ali Ağa** –Ben şilteyi sana uzatınca usulca alırsın... Sonradan sarsmadan arabaya getiririz...” (BMS)

“**Kız** –Hiç... **Sefertası** aklıma geldi de...” (BA)

“**Anne** –Buyrun oturun... Şu **koltuk** rahattır.” (BA)

“**Baba** –Ben yarın birde **saksı** alayım...” (BA)

“**Anne** –Sen **tabakları, kaşıkları** götür.” (BA)

“**Anne** –Boş değilsiniz ki! Bize ağaçtan kaşıklık oyuyorsunuz...

Baba –Bilmem ki... Ağzını açıp tas yapacak herhalde, **su tası**...

Anne –İnanmam! Kirlenmiştir **halıları**.” (BA)

“**Erkek** –...İşte onun önündeki ağaca çıktı... Tepesinden budadı. Yanında küçücük **testeresi** var... Altını da **çapaladı**, şarkütericinin **keseriyle**...

Büyük Amca –...Hilmi Bey saksısını getirecek, ona da gelin çiçeği ekeceğim... Ha evlat yanıma bir **testi** su koyun.

Büyük Amca –...**Testere**, **keser** ve **çekiç**. Bence bir evin en önemli aygıtları, her evde bulunmalı...” (BA)

“**Recep Ağa’nın Karısı** –Muradınız su olsun, a efendim! **Bardağımız** topraktır, kulbu yoktur...” (RAK/128)

“**Süleyman Ağa’nın Karısı** –Çuvalsa çuval... Olsun! Atlas **minder**lerde de oturursunuz...” (RAK/129)

Abdülgani Hoca –Bu yırtık **pöste**ki üstünde baygın yatan, ter bıyıklı delikanlı kimdir, Hancı?” (ŞÇ/140)

“**Binbaşı Mehmet Bey** –Kazan hep aynı **kazan**, tabi!” (EF/21)

“**Yüzbaşı Celal Bey** –...Sahile yakın gittiğimizden, ufukumuzda Hindistan Yarımadası görülüyordu. Şair Ali Ruhi Bey, **dürbünü** elimden aldı.” (EF/26)

“**Yüzbaşı Celal Bey** –Kolombo şehrinin iskelesi ahşaptı, üzeri kapalıydı, oturup dinlenmek için **kanepeleri** vardı...” (EF/28)

“**Teğmen İsmail Efendi** –Kaplumbağa kemiğinden sigaralık da çok güzel. Fakat gözüm, kedi gözlerinde kaldı.

Yüzbaşı Celal Bey –...Kirpi dikeninden yapılmış çekmecelerde güzeldi, fakat taşınması zor. Alacaktım, vazgeçtim.” (EF/30)

“**Süvari** –Hong Kong’a sağ salim demirlersek, istediğin bir şeyi almak borcum olsun!” dediniz.. **Sekstant** istedi. Gemici akli işte. Denizci aleti istedi.” (EF/44)

“**Osman Paşa** –...Kömürlüklere külliyetli miktarda su giriyor, makine bu suyu basmaya yetişemiyor ve su, **tulumbalar**, **bakraçlar**, **gerdellerle** boşaltılmaya çalışılıyordu.” (EF/57)

“**I. Adam** –Hadi bakalım. Yine yayla yolları bizi bekliyor... Oğlum, tut şu katırın **yullarını** da bende şu **bakır kazanın** ipini iyice bir sağlamlaştırayım.

Çocuk –Baba, **denklerin** üstüne ben bineyim mi ha?

I. Adam –Olmaz oğlum olmaz. hem hayvan çok yüklü hem de bunca **çuvalın**, **kap kacağın** üstüne güvenle oturamazsın. Sen kardeşinle beraber eşeğe binersin.

I. Adam –Hem yol boyu mola verip dinleneceğiz. Gece **çadır** kurup konaklayacağız.” (YDİP)

“**Kadın** –Ayşe nine, hayırlı sabahlar olsun... Siz yaylaya gelmiyor musunuz? **Hurç**larınız hazırlığımız ne alemde?

Yürekdede –...Yükünü indireyim de deveyi de götür bari... Tut bakalım yularından, **testiyi** de sakın unutma.

Yürekdede –Evet, **kilimi** de serdik mi şöyle... Oh, **şükürler** olsun sana Allah'ım.” (YDİP)

Ayşe Nine –...**Ocak** yakıp **sacda** pişiriveririm. Azıcık yağımız, soğanımız bile var **şükür**.

Ayşe Nine –Ayran **tas**larınızı uzatıverin yavrum, birer **kepçe** daha koyayım.” (YDİP)

Ayşe Nine –**Kazmamız** yok, ama **keserimiz** var **hurcun** içinde. İşe yarar mı? Bir güveç dolusu altın var burda.” (YDİP)

Aslan –**Kap** edecek, ooo **portatif çadır**, **kazma kürek**, diş fırçası, havlular, bornozlar, yazlık kışlık esvaplar, kremler, pudralar...” (K/60)

Tilki –Gördüğünüz gibi efendim, **kazma kürek**, **urganlar**, **halatlar**, yazlık kışlık esvaplar, kremler pudralar.

Tilki –Ah affedersiniz, ilk kez **gözlüklü** bir aslan görüyorum.” (K/61)

Aslan –Sıcak ve tatsız. Üstelik dudaklarım yandı. Yumuşacık vıcık vıcık, pelte gibi. Çürümüş bir şeyler bunlar. Neyse bir **el bezi** ver de söyle elimi ağzımı bir sileyim.” (K/66)

Aslan –...Şuna bak, bana neler yedirecekti. Hele konserve dediği şeyi yiyişi. Ekmeği **çatala** takıyor, yemeğe batırıp ağzına atıyor. Sonra da kırta kırta ağzını kuruyor.” (K/67)

Tilki –Ve işte ahırlar. Şurada açık bir kapı var. Ve işte süt sağan bir kadın. Keçiye bir ürküttüm mü tamam. **Kovanın** kulpunu boynuma geçirdiğim gibi, haydi yola.” (K/81)

3. Adam –**Tenteleri** indirilmiş jipler üzerindeki kameramanlar, foto muhabirleri, görülmeye değer. Bizim bahçenin alt tarafına iki otel dikeyorlar.” (K/106)

Başkan –**Semeri**, **yuları** falan var mıydı?” (K/110)

Ebefil: “Ana filin bir oğlu oldu. Tam bir metre boyunda. Kendisini bebek **kantarına** zor sığdırdık...” (YF/27)

Macide Hanım –Sevgili dinleyiciler bir gece yarısı daha **Düşler Dükkanımızda** birlikte olacağız bakalım bu gece tozlu **raflarda** gıcırtilı eski **çekmecelerde** bize hangi düşler bekliyor? Siz tüm dinleyiciler radyonun başında bekliyorsunuz. Durun bakayım ceketimin cebine mi koydum acaba?” (YYP/32)

Uzaylı Hamdi –Şirket bize pasaport çıkarttı. Bir sabah Tophane'den kalkan bir uzay gemisine bindik. Akşama doğru Marsa vardık. Doğru madene götürdüler bizi... Zebella gibi bir adam belirdi. ”Haydi”, diye bağırdı. “**Kazmalar**, **kürekler** şurada... Irgat gibi çalışmaya başladık.” (YYP/35)

Eskici –Gel bak, ben de değişik bakırlar, eski **lambalar** var. Al sen o lambayı hediye olsun sana. Al parlat evine götür.” (BL/38)

Alaaddin –Kuşlar ötüyor. Bahçeye **sofra** kurulmuş. Hadi gidelim.” (BL/43)

“**Uzun Haydar** –Berhudar ol... Fidan kızım **ibrikle** su getir hele...” (B/22)

“**Fatma Aliye** –Aa! Kedicik uyuya kalmış **sobanın** kıyıcığında.” (DKB/49)

“**Fatma** –Sağolun efendim. Şu **tabağı** da alayım... Kahvelerinizi hemen mi almak istersiniz?

Şaziye –Ben **yemek masasında** kahve içmekten hoşlanmıyorum. Kızım, benim kahvem az şekerli olacak...” (DK/24)

“**Şaziye** –Gel bakayım buraya... Şu **konsolun** üzerindeki tozu görüyor musun? Bak adımı yazıyorum.” (DK/30)

“**Erol** –Boya, duvar kağıdı, **perdeler**, **koltukların** yerleşimi gibi konularında fikir verecek.” (DK/36)

“**Şaziye** –Aynen böyle söyledi ve çıkıp gitti... Nasıl fırladım bilemiyorum. Duvarda asılı **saat** düşüp parçalandı...” (DK/50)

“**Fusun** –Evet... Alayım **bardağını** anneciğim. Bizimkileri baştan çıkarıyor...” (DK/75)

“**Engin** –Bu saatte **ocaklar** kapanıyor diyeceksin. Yine kurtardın...” (AS/84)

“**Metin** –Efendim ya dairede çatı akarsa, akar da odalara damlarsa, memurlar makinaların üzerini örtmedilerse, elektronik makinelerin, bilgisayarların hali nice olurmuş?..” (AS/86)

“**Engin** –Metin’ciğim, yurttta uyandırmak için başına bir **kova** su boşalttığımız vatandaş bu değil miydi?” (AS/87)

“**Engin** –Plak takıldı.” (AS/91)

“**Engin** –...Bana bak evde devam edeceğiz. **Masa** hazır olsun ve sakın sızıp kalmayın! Tamam mı?” (AS/92)

“**Fusun** –Dikkat et! **Vestiyere** çarpacaksın.

Metin –Ne komik değil mi?.. Üst kattaki **su saatinin** dolap kapağı geldi çarptı.” (AS/95)

“**Engin** –Banyo yapmak için **küvete** girdim...” (AS/100)

“**Bekçi** –Bekle bekle! Bir **merdiven** ya da **halat** gibi bir şey bulup da geleyim...” (AS/101)

“**Korhan** –Yahu ne anlatayım. Sabah uyandım, **sehpanın** üzerinde bir gazete küpürü. Özenle bezenle kesilmiş...” (İA/162)

“**2. Arkadaş** –Tamam da, önceki gün, **masanın** üzerine ödenmemiş telefon, elektrik, doğalgaz, su ihbarnamelerini koymak ne işti?..” (İA/164)

“**Büyükoğul** –Öyle... Geri dönüp düşünüyorum da, küçük birer çocuk olarak kalabilseydik keşke diyorum. Aynı **sofralara** birlikte otursaydık. Yer **yataklarımız** öyle yan yana...” (YA/52)

“**Arabacı** –Ev eşyası Bey. **Koltuklar**, kanepeler, **sehpalar** filan... Hadi bana müsaade. Yolunuz açık olsun.” (YA/56)

“**Dede** –Selamün aleyküm, Küçükogul... Off, Oturayım şöyle hele. Ver şu **minderi** bana oğlum...” (B2/68)

“**Dede** –...**Kazana** attık başladık kaynatmaya... Meğer bu kuş yenmezmiş, bataklık hayvanıymış. Hayvanı gömdük ya, kokusu evden çıkmaz bir türlü.” (B2/83)

“**Anlatan** –Aman Allah'ım, bir **bıçak!**” (B2/90)

“**Son Ütücü** –Bunları toptan **ütü masasına** yatırıp, kabasını düzleyeceksin ki...

Son Ütücü –Ütüm kırıldı. Bu rejisör denilen adam yere düşürdü can kuzumu, emeğimi, göz nurumu...

Son Ütücü –**Tornavida** var mı? Bir tornavida bulun bana!

Rejisör –Bir **tost makinesi** var şu köşede, ama...” (ÇK/134)

Şoför –Sivri bir demir... **Bıçak** gibi...

Üniversiteli –Bir **kitap açacağı** bu!” (ÇK/137)

“**Üniversiteli** –Kara bir **makara!** Kara kalın şerit sarılı...” (ÇK/152)

“**Genç Kız** –**Kanepeye** uzandı. Kalktı şimdi. Kendine bir içki dolduruyor.” (ÇK/153)

“**Sanem** –Şöyle durun, **halılar** ıslanmasın.” (V/2)

“**Ertan** –Aslında ev eskiye benziyor. **Mobilyalar** yeni.

Sanem –...Islak kıyafetlerinizi poşete koyduktan sonra bana verin. Kuruması için **makineye** atacağım.

Ertan –Eğer bizi **sofraya** davet ederse, ben ona melek kalpli diyeceğim.” (V/3)

“**Ertan** –**Vazonun** büyüklüğüne dua edelim.

Ertan –Bir **leğen** olsa?” (V/4)

“**Sanem** –Üst kata çıkalım. Mutfakta **eza dolabı** var.

Sanem –Boyunuz yetmeyecek galiba şu **sandalyenin** üstüne çıkın.” (V/5)

“**Sanem** –**Bıçak** olur mu?” (V/6)

“**Ertan** –Bana bir **süpürge** verin de ortalığı temizleyelim.” (V/7)

“**Cemal** –Sen bilmiyorsun kızım. Aslında depo diye **çöp tenekesinden** bahsediyordu o.” (V/12)

“**Ertan** –**Dolaptaki** yiyecekleri yiyebilir miyiz?” (V/13)

“**Mustafa** –Sen de hoş geldin Hüseyin amca. Bilet toplamak yerine boş **koltuklara** baktın.” (BG/51)

“**Kemal** –Buyurun **sofraya**.” (BG/54)

“**Selma** –Bir çay demleyeyim beraber içeriz, tek başıma deviremem koca **çaydanlığı**...

Gülsüm –**Dolapta** portakal suyu var. Onu getir.” (BG/56)

“**Engin** –Sinan ne oluyor yahu bir türlü **masa** beğenemedin?” (ES/21)

“**Sinan** –Her neyse bu sokağa girdim bir yandan da evlere bakıyorum, giriş katındaki bir daireye gözüüm takıldı. Işıklar yanıyor ama camlarda **perde** yok.

Engin –**Tül** mül de mi yok?” (ES/22)

“**Şükran** –Siz şöyle buyurun ben şimdi geliyorum. Ayağınızı şöyle uzatın, bakın **puf** da burada.” (HS/35)

“**Gülderen** –Aa? Ne kırılması ayol? Aman iyi ki bir **demliği** düşürdüm.” (HS/ 38)

“**Gülderen** –Sonunda evine gittim. Boğaza nazır bir yalı... **Porselen takımlarda** çay içtik, pasta yedik. Sonra da beni eve bıraktı.” (HS/39)

“**Gülderen** –Ağaçlar... Ne kadar çok hakikaten. **Hamak** da çok güzelmiş. Kuyuyu siz mi yaptırdınız?” (HS/44)

“**Şükran** –Sonra düşündüm bıçak olmaz. Salondaki televizyonun önündeki **masaya mektup açacağı**nı bırakacağım. Bıçaktan daha ince ve keskindir. Kalın gümüş bir sapı var...” (HS/60)

“**Şükran** –Hizmetçiyi de göndereceğim... Antredeki yani ev kapısının salonuna açılan bölümünde kapıdan girince solda bir **portmanto** var. Aç onu, üst rafta kırmızı bir **çantada** para ve bir **yüzük** olacak. İşin bitince o yüzüğü kadına tak. Hangi parmağa olursa olsun tak. Sonra **mumları** yak...” (HS/61)

“**Ender** –O dediğin filmlerde olur. Öyle vurmakla insan ölmez, **bıçak** filan vardır bir yerlerde.” (HBT/72)

“**Serap** –Akşam beş gibiydi sanırım, kapım çalındı. Ben de tam köpekleri yıkıyorum, bir taraftan da **sobayı** yaktım kestane pişiriyorum...” (HBT/73)

“**Serap** –...Şayet adamın oradan girip çıktığını görmüşse, bu kadının **sandalyeye** falan çıkması gerekir ki, o yaşta biraz zor.” (HBT/84)

“**Serap** –Evet. Işığı yakmadan **tülü**n arkasından dışarıyı seyrediyormuş. Başka işi de yok kadıncağızın yazık...” (HBT/85)

“**1. Memur** –Kablo içeriden mi geçmiş? Dışarıdan çekmeyecek miyiz? **Klemens** var mı bak.” (K2/112)

“**1. Memur** –**Aparat** nerede? Mustafa klemens ne oldu.” (K2/113)

“**Murat** –Ha anladım. Onlar **pense** demiştir. Küçük tuvalete bak, orada alet kutum var...” (K2/113)

“**Aydan** –Anne telaşlanmayın, koyu renk olan çalışıyor. Bordo gibi böyle. Hemen **ayakkabılığın** yanında bir kutu var onun içinde...” (K2/114)

“**Aydan** –Hayır hayır. Ben onu **televizyon sehpasının** altına koydum kendisine de söyledim, ama her zamanki gibi dinlememiş beni işte.” (K2/115)

“**Adam** –**Küvete** oturdum. Sımsıcak su. Kaynar. Canım yanıyor. Kan lekeleri çıkıyor yavaş yavaş...” (YE/10)

“**Ank** –Bir süredir bu ıslak kıyafetlerin içindeyim. Bana **battaniyelerinizden** birini verir misiniz?

Ank –...Zaten ayakta zor duruyorum. Uyku sersemi bir bardak su ararken şu **dolabı** açtım sadece...” (Sİ/13)

“**Müge** –Yemeği dışarıda unutmuştum. Onu **dolaba** kaldırmam lazım.” (L/6)

“**Ege** –Resmi alıp uzun uzun bakmıştım. Sonra da **buzdolabının** üstüne asmıştım. Hatırlıyor musun?” (L/30)

“**Melih** –Bir keresinde **koltuğa** kafamı çarpıp yere düşmüştüm, kolumu kırmıştım...” (L/41)

“**Kadife** –Neden **paspasla** silmiyorsun?” (KKBT/33)

“**Hortlak Kız** –...Bir kere evde kırılmadık eşya, kesilmedik kıyafet kalmadı... Pencereleler, **sehpalar**, **kitaplıklar**, **kapılar** bile kırıldı...” (HKH/7)

“**Hortlak Kız** –...Ben panikle mutfığa koştum. Bir elime bir **ekmek bıçağı**, bi elime de **tava** aldım...” (HKH/14)

“**Hortlak Kız** –...Duvarlar çıplaktı. Bir tane bile **tablo**, resim, çerçeve, aile fotoğrafı yoktu. Yerler de halısız, çıplaktı. **Sehpada** sigara izmaritleriyle dolu bir **küllük**, sağda solda bir sürü boş içki şişesi vardı...” (HKH/25)

“**Kadın** –Yok! Yok işte! Oradaydı, **masanın** üstünde!” (BH/15)

“**Kadın** –...Ne kimseye söz verdik bu konuda, ne de birbirimize! Söz versek de **yumurta küfesi** yok ya sırtımızda!...” (BH/20)

“**Bedir** –Kadın demişti, **dolabın** altında diye. Bir bakayım.” (AB/1)

“**Nadir** –Önder, getir **mezurayı**...” (11’11/2)

“**Nadir** –Müşteri **koltuklarından** birine **yatak** hazırla. Sen de içeride elini yüzünü yıka, temizlen.” (11’11/13)

“**Nadir** –Haa söylemişti çocuk. Hatırladım. Hadi sen şu **havluları** as, havalansın...” (11’11/36)

4.9. Halk Mimarisi

4.9.1. Konutlar ve Yardımcı Yapılarda Bölümler

Geleneksel Türk evi, Anadolu’da yüzyıllardır devam eden kültürel yayılma, kültürel uyum ve kültürel etkileşimin bir sonucudur. Ancak kültür, insan-çevre etkileşiminde belirleyici aktördür. Kültür, kişinin çevresine karşı nasıl davranacağını, yaşamını sürdürmek için hangi

uyum stratejilerini geliştireceğini, yabancı kültürlerle ilişkilerinde hangi yenilikleri, hangi düzeyde ve nasıl benimseyeceğini belirler. Dolayısıyla Anadolu'nun kendine özgü ev tipi ve planının kökleri Türk kültürünün temellerinde gizlidir (Köse, 2005: 184).

Halkın geleneksel yöntemlerle öğrendiği ve öğrettiği her türlü yapıya halk mimarisi denir. Halk mimarisini geleneksel yapılar ve modern yapılar olarak incelemek mümkündür. Geleneksel yapılara baktığımızda tek katlı evler; evin bölümleri içinde sofa, kiler, mutfak, yüklük gibi odalar olduğu görülmektedir. Bunun yanında yardımcı yapılar olarak, avlu, ahır ya da ağıl, tandır, samanlık, ambar; çeşme, yol, köprü, mezarlık, kahvehane, değirmen, köy odaları gibi pek çok yapıya rastlanmaktadır.

Gelenek, görenek ve inançlar, aile ve akrabalık gibi birçok konuda bireylerin yaşadığı toplumlar hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlar. Halk mimarisi bu yönüyle ele alındığında kültürün önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Geleneksel olan bu yapılar toplumdan topluma değişiklik göstermekle beraber ait olduğu toplumun simgesel biçimlerini kullanarak oluşturulmaktadır. Bu yönüyle geleneksel mimari, toplum tarafından ortak değerler etrafında şekillenen ve bir sonraki nesile aktarılan kültür mimarisi olarak tanımlanabilir. Geleneksel olan bu yapının iz bırakma amacı yoktur, evin içinde şekillen ilişkiler, üretilen ürünler ve nesilden nesile aktarılan değerler kültürü oluşturmaktadır.

Modern yapılara bakıldığında tek bir yapı birden fazla konutu içine almaktadır. 5-10 kat arasında değişen yapılar ve rezidansların hepsi tek başına bir köy nüfusu kadar kalabalıktır. Fakat mimari yapıların modernize edilmesi insan ilişkilerini zayıflattığı görülmektedir. Geleneksel yapının sahip olduğu değerler ve sonraki nesle bıraktığı kültürel unsurlar, modernleşmenin hakim olduğu kent merkezlerinde kaybolmaya başlamıştır.

Modern yapıların birden fazla odaya ve her bireyin kendine ait odaya sahip olması iletişimi de güçleştirmektedir. Çalışmamızda ayrıntılı olarak yer verdiğimiz ve çok fazla malzemeye ulaştığımız bir diğer başlıkta halk mimarisidir. İncelenen oyunların tamamında halk mimarisinin örneklerine rastlamaktayız. Oyunlarda hem geleneksel mimarinin örneklerine hem de modern mimarinin örneklerine yer verilmektedir. Tespit edilen mimari örnekleri şu şekildedir.

Geleneksel mimari yapılar:

“**Büyükbaba** –Pervin, kızım! Al şu bastonumu!.. İnsanın **evi** gibi var mı?..

Babaanne –**Tavana** da kaynar su dökemezdim ya!” (PEK)

“**Ahmet** –Bir gün bizim düldül ile **çeşme** yolunda gidiyorduk...” (PEK)

“**Bedri** –Öyleyse küçük **odaya** geçelim.

Seniha –Aaa... Rüzgar dinmişse **bahçeye** kur Pervin.” (PEK)

“**Ahmet** –...Aldı içeri bir **odaya** soktu. Ama öyle bir yer ki... Oda desen değil, **sofa**, **avlu** hiç değil. Geniş kocaman bir yer...

Ahmet –**Hamam** havlusu gibi bir şey...

Ahmet –Uzun lafın kisası hanımanne... Ben haddimi bilirim anacığım. Çıktım gittim bir **meyhaneye**. Çek babam çek...

Büyükbaba –**Kahvede** arkadaşlarla konuşmaya dalmıştım canım... Ne soğuk ne soğuk, burnumun direği sızladı.” (PEK)

“**Adam** –Abi! Yenge! Hey, kimse yok mu **evde**? **Bahçede** misiniz?..” (Y/83)

“**Kadın** –...Git hadi, sür şu koyunları içeri... Şöyle gidelim, bunları **ağıla** sokuvereyim hele...” (Y/ 84)

“**Kadın** –Ağabeyin bir haftadır gidip geceleri **harmanda** yatıyor. Ekin kalkıncaya kadar başını beklemek lazım, bilirsin...” (Y/85)

“**Kadın** –...Seni anlıyordum. Yani anladım seni. Onun içinde bu köhne **evden**, ne **bağ**, ne **bahçe**, ne de **tarla** olamamış bu gülünç **çiftlikten** çekip gitmeni hiç ayıplamadım...

Adam –Adeta konuşmaktan korkuyorsun... Peki ama, burada **avlunun** karanlık **samanlığında** mı oturacağız?” (Y/86)

“**Adam** –...Yine şu **sofanın** üstündeki küçük **odada** mı oturuyorsunuz?..” (Y/88)

“**Adam** –Şu hale bakın!.. **Ahırın** kapısı hala yıkık, merdiven desen öyle.” (Y/92)

“**Neslihan** –...**Çeşmenin** yanındaki kavak ağacı bu alacakaranlıkta daha uzaktaymış gibi görünüyor...” (Y/91)

“**Kadın** –Hadi bakalım, bırakalım da şunu bunu, ben bir koşu **mutfağa** ineyim de size şöyle güzelcene mis gibi kızarmış taze tereyağlı bir bulgur pilavı yapayım...” (Y/94)

“**Adam** –..Doğru dürüst ağıl yok, **mera** yok, sürü bakmaya kalkıyorsunuz. İhtimal, yağı peyniri de **pazardan** satın alıyorsunuz.” (Y/97)

“**Adam** –...Herkes çoktan ekinini **ambarına** koymuş; sen de durmuş Allah’tan rüzgarın esmesini ne bekliyorsun... Ama dere kenarına pirinç ekersen tohumun ziyan olmasından

korkarsın. Yassıkaya'ya **bostan** ekersen kavun karpuzun yağmalanmasından... Aşağıdaki **bağ**ı budatırsan cebindekilerin yerlerinden oynaması gerekir, korkarsın..." (Y/98)

"**Anne** –**Holde** giyilmesi gereken terlikle **banyoya** girdiğinin farkında mısın Atıf?" (P)

"**Kadın** –Ben de fakirim ama senden daha iyiyim, güzel bir **odam** var, yatağında yumuşacık..." (BYS/30)

"**Selim** –İhtilal olacak ihtilal! Dünyayı sarsacak gümbürtüsü! **Damların** kiremitleri havaya uçacak bir ihtilal istiyorum..." (BMİ/27)

"**Ayşe** –Kırmızı kiremitli, beyaz badanalı **evimiz** olacak... İki **odası** da pembe, **mutfağı** pırıl pırıl... Basma perdeler dikeceğim... **Bahçemde** leylaklar ve güller açacak... Bir de mavi mineler. Kızımın sarı saçları olacak. Oğlum inadına esmer." (BMİ/45)

"**Yaşlı Kadın** –**Odasını** ayırmış diyorlar. Ne yapsın kadıncağz?... " (BÇKF/151)

"**Karısı** –Şey... Arka **bahçede** var. Deneyecek misin?" (BÇKF/154)

"**Ali Ağa** –**Çeşmeye** gelen kız kızan katıla katıla gülerler sonra sana.

Eroğlu –Ali Ağa sende iyi ceza veriyon doğrusu. Bu yaz gününde herkes **tarlada** bayırda..." (BMS)

"**Ayşe** –He he. Kendi **avlularında**. Kına gecesiydi hani. Ben mor bindallı mı giymiştim hani.

Elif –He he. Benimki de fes rengiydi. Seninle "et koydum tencereye, yar geldi pencereye", zeybeğini oynarken... Bitişikteki **samanlığın** penceresinden cıgara kıvılcımları parıldadıydı..." (BMS)

"**Ali Ağa** –...O kolay. Emimoglu Hasangilin **bağ evi** var. Onlar iş tutmaya ırağa gittiler...

Eroğlu –Arka kapının yanında ki çitten usulca atlayacan, merdivenden **dama** uzanacan. Ordan tahta tarabaya geçip, orda yatan Elif'i yatağıyla alıp inecen değil mi?" (BMS)

"**Baba** –...Çocukların yanındaki küçük **oda** var ya?... " (BA)

"**Büyük Amca** –Erken kalkıyorum evlat. Beşte! Gün doğunca ben **bahçedeyim**..." (BA)

"**Büyük Amca** –...Şurda bir **tandır** olsa, ben size elceğizimle bir hamur yoğurup, ekmek yapsam..." (BA)

"**Büyük Amca** –Bunların hepsi **ev** mi evlat?" (BA)

"**Büyük Amca** –Erkenden kalktım, bakim sabah altı da **dama** çıktım..." (BA)

"**Süleyman Ağa'nın Karısı** –...Şurada küçük ve köhne bir kapı görünür, belli ki bir fakir evidir; bir suyunu içip birkaç altın verelim." (RAK/128)

"**Süleyman Ağa'nın Karısı** –Şöyle içeri girelim, bizi **avlu**'da tuttunuz." (RAK/129)

"**Şâpur Çelebi** –Dün bazı arkadaşlar beni bir **bahçeye** götürdüler..." (ŞÇ/139)

"**Hancı** –Bir de bir hastalığa yakalandı, **odasından** çıkamaz oldu..." (ŞÇ/140)

“**Binbaşı Mehmet Bey** –Güzeldir, açıklıktır. Bahriye Nezareti de burada olduğu için,denizciler uğrağıdır. Bu **kahveye** de “Tokatlı'nın kahvesi” derler.” (EF/14)

“**Albay Osman Bey** –Beş altı sene önceki, babasının ani ölümünü hatırlıyor her halde... Otururlarken mahkemenin **damı** çökmüş...

“**Yandım Ali** –Senin derdin Tayyarzâde oğlan ise dermanım bendedir. Şu yol تنها **bostana** gider...” (T/240)

“**Hüseyin Efendi** –Sözümü olur, hay hay! Sana **selamlıkta** bir de **oda** döşesinler...” (T/242)

“**Teğmen İsmail Efendi** –Bakın ileride ne güzel bir **asma köprü**, bir de fıskiye.” (EF/32)

“**Ayşe Nine** –Yok evladım. Kasabaya **hayvan pazarına** gitti az evvel.” (YDİP)

“**Fadime** –Babana uyma sen... Hem Murat'ın seni **su kanalında** boğulmaktan kurtardığını ne çabuk unuttun?.. Şimdi “arkadaşım” demeye bile dilin varmıyor...” (B/32)

“**Kara Rüstem** –Haydi, şimdi varıp koyunları ahıra alalım... Sonrada sen git,**bahçenin** suyunu kes...” (B/33)

“**I. Adam** –Biz de sizi **köy meydanında** göremeyince telaşlanmıştık. Malum bugün yaylaya çıkma günü. İlk kafilè yola çıkmak üzere. Köylü hazır.” (YDİP)

“**Tilki** –Bir **çiftlik**.” (K/68)

“**Tilki** –**Kümes** tavşan ve tavuklarla, hindi ve kazlarla dolu...” (K/70)

“**Tilki** –Ve işte **ahırlar**. Şurada açık bir kapı var. Ve işte süt sağıan bir kadın. Keçiye bir ürküttüm mü tamam. Kovanın kulpunu boynuma geçirdiğim gibi, haydi yola.” (K/81)

“**Baykuş** –İstersen seninle ana filin **evinin** oraları doğru gideriz. Bakalım neler oluyor. Öğrenelim ki başka merak edenlere de anlatalım.” (YF/26)

“**Fatma Aliye** –Çalışmak zorundayım. Durumumuz bildiğin gibi değil. Çok bozuldu. Sonunda bu yazlık konağı sığınmak zorunda kaldık. Bu **konak** da elden çıkacak diye ödüm kopuyor. Tutunacak son dalımız bu **ev**, sığındığımız son saçak.” (DKB/40)

“**Fatma Aliye** –**Odayı** havalandırıyorum.

Fatma Aliye –Bahçeye bakıyordum. Biliyor musun, yıllardır bu **bahçeye** hiç bakılmadı. Yabanotları sardı her bir yanını...” (DKB/35)

“**Fatma Aliye** –Yok canım korkacak bir şey değil. Paşa Dedem uyuyor. Biri geldi. **Salonda** seni bekliyor. Görünce sevineceksin.” (DKB/51)

“**Ayfer** –**Mutfakta** hayatım, sana ben koştum.” (DK/13)

“**Fahri** –Erol Bey'in **evi** değil mi?” (DK/18)

“**Şaziye** –Eviniz dışarıdan fena değilmiş. Ama **bahçenizin** elden geçmesi gerekir. Yok mu bahçıvanınız?” (DK/20)

“**Ayfer** –Fatma, bavulları annem için hazırladığımız **odaya** çıkarır mısın? İşte Erol'da gelebildi.” (DK/22)

“**Şaziye** –Ben yemek masasında kahve içmekten hoşlanmıyorum... **Salona** getiriver... Haydi afiyet olsun.” (DK/24)

“**Hüseyin** –...Yalnız kasap Memil çuvalı almış, **evinin** arkasındaki **bahçeye** derin bir **kuyu** açarak çuvalı gömmüş ve üzerine de bir lahana ekmiş...” (İA/188)

“**Küçüköğül** –...Köyde iki **ev**, iki tarla, elli kadar da kavak ağacı... Anamız rahmetli istemezdi satılmasını ya, elden ne gelir.” (YA/35)

“**Kadın** –Bir adım atmak yok dışarı, Anladınız mı? **Avludan** çıkmayın.” (YA/43)

“**Baba** –Sakın ha! Kaçırırsan kuzuyu, **ağıla** seni kapatırım. Duydun mu dediğimi?” (B2/60)

“**Oğul** –Çok koştu peşinden çok, inanmazsın. Sonra yakaladı hayvanı, getirip **bahçeye** kapadı. Bahçede Anam soğan ekmişti. Soğanları ayakları ile ezdi dede. Sonra bir odun aldı eline. Hayvana bir girişti...” (B2/63)

“**Oğul** –Dedeyi öbür dünyaya göndermeye kararlıyım. O kulağıma asılırken, elim usulca **tezgahın** altında ki gürgen oduna kaydı. Beynini dağıtacağım Dede'nin... Eğer Dede'nin kafasını dağıtamazsam, ya da Dede yaralı kurtulursa beni meydandaki **çeşmenin yalağına** bağlar, sabaha kadar döverdi...” (B2/66)

“**Anne** –Küçük bir bahçemiz vardı. Ah, o **ahşap evler**. **Sofa yüklük**... Nar gibi odun sobası...” (ÇK/129)

“**Ertan** –Baban bu **odaya** gelirse.

Sanem –Saklanmanız gerekmiyor ama!.. Tam karşıda **mutfak** var. Oraya girin...” (V/13)

“**İlya** –...Yarın sabah erkenden bütün köylüleri **meydanda** toplayın” (DK2/19)

“**Artu** –Askerler buğday **ambarının** etrafını sarın.” (DK2/27)

“**Kemal** –Hoş geldiniz. Buyurun **misafirhaneye**.” (BG/51)

“**Hüseyin** –İstersen bizde Kemal'in **evinde** kalalım” (BG/54)

“**Serap** –Ama ben o gün **evi** arayan polislere de söyledim. Kapıda biraz münakaşa ettik. Sonra ben içeri girdim, o da dönüp gitti.” (HBT/82)

“**İnci** –Siz şu **odaya** geçin ben şimdi geliyorum. Kimse gelmedi anne, sen televizyonunu seyret.” (HBT/87)

“**Ali** –Bilmiyorum ama aynı günün sabahı **mutfak** camından tartışma sesleri duydum. Yukarı bakınca Melahat'in en üst kattaki kadına bağırıldığını duydum. Kadın **balkonu** mu yıkıyormuş ne...” (HBT/92)

“**Melinda** –**Kümese** girsene.” (Y2/13)

“**Adam** –...Sizinkiler **evdi** işte. Pencereleeri daralmış, ufalmış. İçleri eskiye göre sıcak, ama iç sıkıcı. Evdi...” (YE/2)

“**Adam** –Anamı **bahçede** sevmiş babam. Öyle güzel, öyle sulu, öyle kırmızı bir meyveymiş ki, kıyamamışlar hepsini bitirmeye...” (YE/4)

“**Adam** –Akşamları sebze **hallerinden** atıkları toplayıp yedim...” (YE/6)

“**Ank** –Öyleyse burası sizin **bahçeniz**.

“**Moa** –Neden kendi **evine** gitmiyorsun?” (Sİ/3)

“**Hortlak Kız** –...Ertesi akşam gittiğimde **ev** boştu. Komşu babamın her şeyi satıp bir karavan aldığı ve dün gece oradan gittiğini söyledi...” (HKH/9)

“**Hortlak Kız** –...Ben panikle **mutfağa** koştum. Bir elime bir ekmek bıçağı, bi elime de tava aldım. Üstüme geldi. Onun gözü döndüyse benim de döndü. Kan beynime sıçradı...” (HKH/14)

“**Süha** –...Şu **salonun** penceresini açayım biraz daha! Ama içerisi Haliç’in bok kokusuyla dolacak...” (GKA/2)

“**Barbaros** –Dur bakalım! Öyle kendi başına çıkmak yok odadan. Gene beraberce gideceğiz **mutfağa**.” (GKA/26)

“**Nadir** –**Kahvehane** mi burası?” (11’11/11)

“**Bekir Başkan** –Yooook. Orası **evi**... Ona gücümüz yetmez. Değil mi?” (11’11/40)

İncelenen oyunlarda özellikle kırsal kesimi konu alan oyunlarda tek katlı evlerden oluşan ve sofa, kiler, mutfak gibi bölümlerden; avlu, ambar, bahçe, tandır, samanlık, ağıl, ahır gibi yardımcı bölmelerden oluşan geleneksel mimari örneklerine yer verildiği görülmektedir.

Modern mimari yapılar:

“**Büyükbaba** –Hanım ne bağıırıyorsun? Sesin **sokak** kapısından işitiliyor!

Büyükbaba –**Camiden** çıkınca içime bir hafiflik geldi. Şuradan bir **sahile** ineyim dedim, deryayı özlemişim Nazlı...” (PEK)

“**Babaanne** –Seniha, kızım **büfenin** gözünde bir kutu şeker olacak. Şekersiz bayram olur mu? Değil mi Hulusi bey?” (PEK)

“**Feriha** –Anne! **İstasyona** ben de geleyim mi?.. Bu ev boğuyor beni! Hava almak istiyorum. **Ahmet** –İyi ama ben böyle masa ile iskemenin üstünde mi kalacağım **Galata Kulesi** gibi?...”

Feriha –**Karakol** gibi pespembe bir ev...

Ahmet –Tamam Hanımanne... Sonrada atladım dolmuşa şırrak indim **apartmanın** önüne...” (PEK)

“**Adam** –Peki hiç doktora götürmediler mi seni? **Hastaneye** götürmediler mi?” (Y/89)

“**Neslihan** –Pencereyi biraz açsam? **Otel** odaları bazan çok sıkıcı, hatta boğucu olabiliyor...” (Y/125)

“**Anne** –Evin içinde üçer çift terlik kullanmak zorundayız biz... Aynı terlikle yürürsek o tozları **oturma odasına** taşıyabiliriz...

Anne –Hele sen Bey! Kaç defa banyoda giyilmesi gereken terlikleri ayakkabılığın önünde buldum. Demek ki **balkondan** oraya kadar onlarla yürüyorsun.

Anne –Yüz havlusu orada asılı. **Koridorun** karşısındaki dolabın içinde.” (P)

“**Tülin** –İnanma Anne... Okuldan geldiğim zaman ikisini de **misafir salonunda** bacak bacak üstüne atmış, keyifle gazete okurken gördüm.

Baba –Ne müinasebet. **Yemek odası** sık sık kirlenebilir. Misafir salonuyla yan yana bulunması doğru olmaz demiştin.” (P)

“**II. Kadın** –Hem de **mezatta!**” (BYS/20)

“**Adam** –Bıkmıştım... Sabahleyin gün doğmadan **köşkü**nden çıkar, saatlerce at koştururdum... **Evler**, büyük evler... Bir **kulübem** vardı, sahilde balık tutardım.” (BYS/24)

“**Kadın** –Şey, **hastanede** falan mıydın?

Adam –Deli ha, beni deli sanıyorsun, **tımarhaneden** kaçtığımı sanıyorsun!” (BYS/35)

“**Adam** –...Sonra büyük büyük **salonlar** vardı, tavanlarında yağlı boya resimler.” (BYS/36)

“**Kadın** –O evin geniş **balkonları** da vardır mutlaka, parmaklarına sarmaşık güllerinin sarıldığı balkonlar...” (BYS/37)

“**Adam** –Görmek istediğiniz de “garip şeyler **müzesi**” idi zaten.” (BYS/58)

“**Meryem** –Oh yüreğimi fena oynattı **mahallenin** gençleri ayol, bir taze kahve yok mu evinizde, a komşu?” (BMİ/21)

“**Mehmet** –**Sanatoryum** güzel halbuki... Çamlar güzel! Çimenler canlanıyor.. Papatyaları da seyretnem saatlerce; kitap da okusam, hep bir hesap!..” (BMİ/37)

“**Rauf** –Senin de hakkın var o **apartmanlarda**.” (BMİ/41)

“**Rauf** –Siz açsınız öbürleri tok... Onlar paralı doktorlara gider, siz **hastanelerde** sıra beklersiniz...” (BMİ/54)

“**Mehmet** –...onlar **villalar** da otururken siz bu ayın kirasını düşünmeyeceksiniz, çünkü artık villalar da olmayacak!..” (BMİ/56)

“**Yazar** –Ev sahibi olarak siz Sayın General. Oysa **bahçeniz** ne kadar güzel. Işıklar, müzik, çiçekler...” (SB/114)

“**Başkan** –Sayın delegeler... **Toplantı salonunda** kalmanızı rica ediyorum. Lütfen...” (SB/117)

“**Hoparlördeki Ses** –Dikkat... Dikkat... Halka duyuru... Paniğe kapılmadan herkesin **sığınaklara** girmesi gerekiyor...” (SB/118)

“**Çocuk** –Nasıl öğretirim ki... **Okul** yok, öğretmen yok. Defter, kitap, kalem yok.” (SB/123)

“**Genç Balıkçı** –**Barınak** yapmak için aletimiz yok. Bir bıçak bile yok.” (SB/124)

“**Din Adamı** –Kim bana inandı? Kim **tapınakları** doldurdu?” (SBV/144)

“**Başkan** –Tam anlamıyla değil. Biliyorsunuz size verilecek **arazinin** önemli bir kısmı **orman**, öteki kısmı da **yeşil alan**...” (BÇKF/149)

“**Genç Kadın** –Oh... Canıma değsin. Aylardır çöpler toplanmadı. **Mahalle** kırıldı kokudan. Sonunda kendi koktu işte...” (BÇKF/150)

“**Anlatıcı** –Olaylar büyük bir hızla gelişti. Susmayanlar ya başka ülkelere kaçtılar ya da sürgün edildiler. **Hapishaneler** doldu taşı... En sonunda da ülkenin güneşiyle, rüzgarıyla, yağmuruyla, toprağıyla güzel renklere, güzel kokulara bürünen çiçek tarlaları da kurudu...” (BÇKF/157)

“**Baba** –Karıcığım, köyde nerede **postane** nerede **telgraf**. Hem Amcam öyle şey bilmez ki!..” (BA)

“**Anne** –Taa **garajdan**?..

Erkek –**Apartman**... Bunların bahçesi olmaz. Yalnız garajları var...” (BA)

“**Büyük Amca** –**Hayvanat bahçesi** değil burası evlat! Hayvanat hapishanesi!..” (BA)

“**Büyük Amca** –...Az insana çok ağaca alışmışım. Yorulunca **gazino** mu ne oraya oturduk...” (BA)

“**Erkek** –Yolda hani şu **şarküteri** var ya? İşte onun önündeki ağaca çıktı...” (BA)

“**Baba** –**Balkonda** oturmayacak mısınız?” (BA)

“**Büyük Amca** –Ha, tamam canım... Boş zamanlarımda **parka** gidecem, ona fidecik hazırlayacağım...

Baba –...Oradan bir kuru yaprak almış bir de toz. **Aktara** parayı verirken parayı da çok görmüş, kızmış...

Erkek –Biliyor musun **Büyük Amca**? Bayramda **lunapark** olur... Salıncaklar olur, dolaplar olur...

Anne –Yalnız **antrenin** taşılığı kaldı. Onu da bugün temizlerim, tamam.” (BA)

“**Karısı** –Ağlamayı bırakın da... Birini götür **bakkala** da, bak bakalım neler alırsın?” (RAK/130)

“**Şâpur Çelebi** –**Dükkanımı**, eşyayı hemen satılığa çıkardım, sattım...” (ŞÇ/139)

“**Abdulgani Hoca** –İyi ama bu yiğidi ne diye getirip böyle **mescid** ortasına bırakırsın?..

“**Abdülğani Hoca** –Pekâlâ, pekâlâ! Allah'tan ümit kesilmez; bizim **konağa** götürtelim.”
(ŞÇ/140)

“**Hârunnurresî** –Lala! Şu **yalıdan** saz sesleri gelir. Benden korkmadan böyle saz çalıp **türkü** söyleyenler kimlerdir?” (ŞÇ/149)

“**Hârunnurresî** –**Haremde** müsahebim vardır, o da erkenden şehir dışında bu kervana katılsın...” (ŞÇ/150)

“**Binbaşı Mehmet Bey** –Güzeldir, açıklıktır. **Bahriye Nezareti** de burada olduğu için, denizciler uğrağıdır...” (EF/14)

“**Binbaşı Mehmet Bey** –Şüphesiz, şüphesiz!.. Bahriye Nezareti ve **Saray** da uygun görünce... Hâsılı, geliyorsunuz!” (EF/15)

“**Teğmen İsmail Efendi** –Siz istesenez bile, biz sizi bırakır mıyız?.. Yoksa **limanların** birinde karaya çıkıp kayıplara mı karışacaksınız?” (EF/19)

“**Harti Bey** –Yaptırdı, fakat nereye kadar? Ertuğrul gemisi ahşaptır, İstanbul **tersanesinde** inşa edileli 27 sene olmuştur...” (EF/21)

“**Ali Ruhi** –...Oo, tevekkeli seyretmekten bıkmıyorsunuz! **Sahil** baştan başa ağaçlık...”

“**Yüzbaşı Celal Bey** –...Kolombo'ya sağ salim vâsıl olduk. Gece yarısına tesadüf ettiğinden, **mendirekten** içeriye girilmedi...” (EF/26)

“**Yüzbaşı Celal Bey** –Liman girişi pek dardır, vapurlar gece kolaylıkla giremez. Bakın, **limanın** önü okyanusa açık ve yarım ay şeklinde.

Ali Ruhi –Lakin **rıhtım** pek muhkem görünüyor.

Yüzbaşı Celal Bey –İngilizler yapmışlar. **Fener kulesi** de çok sağlam.

Yüzbaşı Celal Bey –O gün cuma idi. Kolombo şehrinin yerlilerinden olan Türk fahri konsolosunun hazırlattığı arabalara üçer kişi binerek, **çarşıdan** ve **bahçeler** arasından geçerek, konsolosun **evine** vardık. Gayet güzel bir **köşktü**. Kahvaltı edildi, tekrar arabalara binilip **câmîi** şerîfe gidildi...

Teğmen İsmail Efendi –Bizimkilere benzerse de **minberleri** ve **minareleri** yüksek değil. Sonra... Minarelerin **şerefeleri** yok. Minberler ancak üç basamak. Hatibin elinde bir asâ ve başında bir tül. Bizimkilere benzemiyor.

Yüzbaşı Celal Bey –....**İskeleden** çıkar çıkmaz etrafımızı nasıl sardılar.” (EF/27)

“**Yüzbaşı Celal Bey** –Kolombo şehrinin iskelesi ahşaptı, üzeri kapalıydı, oturup dinlenmek için kanepeleri vardı, iskelenin dışında **şose bir yol** uzanıyordu, yolun kenarlarında kira arabaları vardı...”

Yüzbaşı Celal Bey –İskele civarındaki **binalar** Avrupa usulü.

Rehber –Evet efendim, çarşıda böyledir. Lakin evler, az sonra göreceksiniz, daha basit, yani tek katlıdır, fakat hepsi muntazamdır.” (EF/28)

“**Rehber** –...Meraklıysanız şuradaki **mağazadan** alabiliriz.” (EF/29)

“**Teğmen İsmail Efendi** –Bakın, tramvay! Sağdaki yoldan gidelim! Bu **şose** bizim Büyükdere piyasasına benziyor. Bir yanı deniz, bir yanı büyük binalar!” (EF/32)

“**Yüzbaşı Celal Bey** –Karşılarında **otel**, altında **gazino**. Bu gazino tam size göre, Ali Ruhi Bey.” (EF/33)

“**Parsî Doktor** –Marifetli heriflerdir. **Tapınaklarını** gördünüz mü?” (EF/34)

“**Sakaf Bey** –**Hastane** olmasaydı gemide iyileşmeniz zordu, Ali Ruhi Bey! Doktor Hüsnü bey yoksa bırakmazdı sizi.” (EF/41)

Ali Osman Bey –...**Süvari Bey**! Valiyi ziyarete çıktığım gün, **kaleden** atılan o toplar...” (EF/45)

“**Süvari** –**Sarayı**, ekspozisyonu, silâhhaneyi,tüfek fabrikasını gezdik; birçok yerler gördük, Paşam!” (EF/48)

“**Osman Paşa** –Tehlikenin en müthişi **kömürlüklerde** idi...” (EF/57)

“**Hüseyin Efendi** –Gerçi azlim de dâğ-ı derûndur, lakin **konağımdan** dışarı çıkmama izin verilmeyişi, âzim işkence olur...”

Tayyarzâde –Evim **Topkapı**'ya yakındır, Sultanım! Şehremininde validemle oturduğumu arz eylemiştim.” (T/226)

“**Osman Dede** –Amma cezasını dahi sen çekersin. İleride, **cumbalı tahini boyalı evdir**...” (T/229)

“**Hüseyin Efendi** –...Şehirde fitne ve fesat kaynar. Gizli bir **batakhaneden** bahsedilir. Gençleri kaçırırlar imiş. Cevahirli Esmâ Sultan tûvana gençleri hile ile bend ider, **sarayına** kapatırmış.” (T/232)

“**Osman Dede** –Yoksa sen de mi o **külhanda** yandın Veli Ağa?” (T/237)

“**Hüseyin Efendi** –Tütün, kahve, berber ve **hamam** akçesidir. Hele şimdilik şu keseyi al.” (T/242)

“**Sahbâ** –Bu saraydaki ihtişamı padişah **sarayında** göremezsiniz, Tayyarzâdem! Burası taşlıktır, lakin şu **havuzun**, şu fiskiye'nin güzelliğine bakınız.” (T/254)

“**Sahbâ** –...Serveti dahi hile ile saraya taşındığı için **bodrumda**, cezadadır.” (T/258)

“**Sahbâ** –Hanım Sultan **divanhanede** bekler...” (T/263)

“**Murat** –Çabuk **Karakola** haber ver...” (B/81)

“**Padişah** –Cuma günü şehre gelince beni Ulu **Cami**'ye sor. Daha doğrusu ben seni mutlaka bulurum...”

Padişah –...Namazdan sonra **sarayı** götüreyim, birkaç kese altın vereyim. Bize kesip ikram ettiği devesine karşılık isterse de üç yüz deve alsın.” (YDİP)

“**1. Adam** –Evet, **prefabrik evler**. Şehirden duvarları hazır evler getirip kuruyorlar.” (K/103)

“**1. Kadın** –Bu yeni kurulan mahallede kiralar ateş pahası imiş. Bizim Sosyete Osman buralarda bir yerde bir **dükkan** kiralamış... Ah şekerim kürkünüzle nasıl duruyorsunuz bu sıcakta?” (K/105)

“**3. Adam** –Tenteleri indirilmiş jipler üzerindeki kameramanlar, foto muhabirleri, görülmeye değer. Bizim **bahçenin** alt tarafına iki **otel** dikeyorlar.” (K/106)

“**Baykuş** –Biz baykuşlar ormanın en sessiz hayvanlarıyız, ama her şeyden haberimiz olur. Tilkinin kolu kırılmış... Soluğu **hayvan hastanesinde** almış.” (YF/25)

“**Alaaddin** –Aman Allah'ım sihirli lambadaki cin çıktı... Lamba cini Fetullahtan ne dilesem acaba? Acaba ilkin bir spor araba mı istesem. Belki **yüzme havuzlu**, dayalı döşeli, iki katlı bir **villa** istesem daha yerinde olur. Yoksa Boğaz'da **dubleks yalı** mı istesem?” (BL/39)

“**Alaaddin** –Hadi benim eve gidelim. Mis gibi manolya kokusu burnuma doluyor. Şu gelin zambaklarına bak, Fethullah. Sıra sıra **balkonun** altında. Kör olma emi; **kameriye** de ki kafese papağan da koymuşsun.” (BL/43)

“**Talia** –Ne yapıyorsun o pencerenin önünde?

Talia –Yine de çok özlemişim buraları abla. Bu kokuyu, **konağın** ahşap yüzünü. Aa! Çınar hala duruyor.” (DKB/35)

“**Şaziye** –Damat sen **caddeden** git.” (DK/18)

“**Şaziye** –Ne kadınlar var efendim, ne kadınlar... O anlatıyordu. Geçenlerde kadının biri gelmiş kocasının **mağazasına** bir kürk beğenmiş...” (DK/27)

“**Fahri** –Evladım, habersiz geldim. Sizi bulamama ihtimalini göz önüne alarak eşyalarımı **otelde** bıraktım...” (DK/28)

“**Fahri** –Efendim **eve** dönüyorum.. Baktım altı yedi yaşlarında bir çocuk. İçi süt şişesi dolu bir sepetle kan ter içinde yokuşu çıkmaya çalışıyor... Yukarıdaki **bakkala** götürüyormuş...” (DK/33)

“**Erol** –Boya, duvar kağıdı, perdeler, koltukların yerleşimi gibi konularında fikir verecek.” (DK/36)

“**Şaziye** –Dün sabah **banyoya** girdim. Kocanın orada tıraş olduğunu nereden bileyim. Ben kapıyı açar açmaz ne dedi biliyor musun?” (DK/41)

“**Şaziye** –Hatırlatma onu bana... Kahvaltısını bile ağabeyine hazırlatıyor. öğleden sonraları **çarşı pazar** sürüyor. Üstelik kumarda oynuyor.” (DK/44)

“**Fahri** –...Beni dünyaya bağlayan tek bağ sizlerin varlığı... Yoksa benim gibi ununu elemiş, eleğini duvara asmış birinden **hayvanat bahçesinde** maymun bile olmaz.” (DK/45)

“**Fahri** –Hayır, hayır! Şu **parka** kadar demek istedim. Ne dersiniz Şaziye Hanım?” (DK/48)

“**Fusun** –Öğrencilik arkadaşları... Aynı **yurtta** kalırlarmış...

Sıdıka –Hatırlıyorum... Yine yandaki **apartmanda** mı oturuyorlar? Ayten nasıl?” (AS/76)

“**Metin** –Efendim ya **dairede** çatı akarsa, akar da **odalara** damlarsa...” (AS/86)

“**Metin** –Suyu bırak. Hatırlıyor musun? Ranzayı olduğu gibi **banyoya** taşımıştık da uyanmamıştı.

Engin: “Metin’ciğim, **yurtta** uyandırmak için başına bir kova su boşalttığımız vatandaş bu değil miydi?” (AS/87)

“**Engin** –Ne planı yapacağız? **Pasaja** çıkarız... Yalnız ben saat on bir buçukta Beyoğlu’nda birini göreceğim...” (AS/88)

“**Engin** –...Bana bak **evde** devam edeceğiz. Masa hazır olsun ve sakın sızıp kalmayın! Tamam mı?” (AS/92)

“**Bekçi** –Bana bak! Çık oradan. Seni **karakola** götürüyüm de orada hesap verirsin.

Engin –Ah benim kafasız başım... Düşüp yatıversene **otelin** birinde...” (AS/101)

“**Engin** –Şimdi benim en yakın yerdeki **hamam** ya da **banyoya** gitmem gerekiyor...” (AS/112)

“**1. Arkadaş** –Yalan mı? burası neresi? **Meyhane**. Biz şimdi ne yapıyoruz?..” (İA/163)

“**Sait Usta** –Geçmiş olsun. Geç şöyle **dükkana** girelim. Ne bu dalgınlık? Bak betin benzin geçti. Sana bir bardak su vereyim.

Hüseyin –Sorma be Sait Usta, bu tarafa yolum düştü... Dalmışım işte **tretuvardan** yola indiğimin farkında bile değilim. Az kalsın **hastaneyi** boyluyorduk. Ohh! Babana rahmet. Su gibi aziz olasın...” (İA/170)

“**Hüseyin** –Keşke bir **huzurevine** gitse.” (İA/180)

“**Sait Usta** –Benim bir yeğenim var... Kardeşi de avukat. Hele gel şu **dükkanı** kapatıp seninle eve gidelim.” (İA/185)

“**Baba** –Baba, bilirsin bu **dükkan** artık bizi doyurmaz oldu. Çünkü dükkanda mal yok. Mal olsa da ufacık köyde kime ne satacaksın...” (B2/60)

“**Baba** –Ama **okula** gidecek o baba. Eli kaleme pek yatkın.” (B2/61)

“**Ertan** –Şu karşıdaki **eve** gidelim” (V/1)

“**Sanem** –Sokağa değil baba **depoya** koyacaktı.” (V/11)

“**Rone** –**Misafir haneyi** hazırlatın. Saygıda kusur etmeyin.” (DK2/19)

“**Dede** –...Aralarında konuşurken bir şeyler duydum. Bir **saray**dan bahsediyorlardı. Sanırım İtalya'dan mimarlar gelmiş.” (DK2/20)

“**I. Asker** –**Kalenin** kapılar açılsın.” (DK2/25)

“**Sinan** –Dün akşam kestirme olsun diye **parkın** üstünde dar bir **sokak** var ya oraya sapayım dedim... Aslında o sokak akşamları biraz ıssız olur, ama gündüzleri iyi bir sokaktır. Eski güzel **evler** var, hani restore edildi ya birkaç sene önce...

“**Sinan** –Her neyse bu sokağa girdim bir yandan da evlere bakıyorum, **giriş katındaki** bir **daireye** gözüüm takıldı. Işıklar yanıyor ama camlarda perde yok.” (ES/22)

“**Şükran** –Evet, bir **hastaneye** götüreyim. Sağ olun beyefendi...” (HS/34)

“**Şükran** –**Apartman** katında mı oturuyorsunuz?

Gülderen –Evet, hep bir **bahçeli ev** hayali kurarak.” (HS/35)

“**Gülderen** –Sonunda **evine** gittim. Boğaza nazır bir **yalı**... Benim kediler için yemek yaptırdı. Evdekilere de **bahçedekilere** de üç gün yeter. Porselen takımlarda çay içtik, pasta yedik. Sonra da beni eve bıraktı.” (HS/39)

“**Şükran** –Evet öyle oldu. Yurtdışında, Avrupa'da o kadar iyi **müzeler** ve araştırmacılar var ki. Burada olanları görseler üzüntülerinden kahrolurlardı herhalde...” (HS/43)

“**Gülderen** –Ağaçlar... Ne kadar çok hakikaten. **Hamak** da çok güzelmiş. **Kuyuyu** siz mi yaptırdınız?” (HS/44)

“**Üzeyir** –Tabii, hemen evin gerisinde. Şuradan dönün arkaya, orada **kulübesi** var zaten.” (HS/45)

“**Şükran** –Hiç bilmiyorum... Başımda kavak yelleri estiğinden, **köşk** ne oldu kimler satın aldı, hatta satıldı mı onu dahi bilmiyorum.” (HS/48)

“**Şükran** –Sizin hiç bilginiz var mı Gülderen Hanım, şu **hayvan barınakları** hakkında? Bu yaka da var mı?Bari oralara bir baksam.” (HS/49)

“**Mustafa** –Hangi hikaye? Dur yahu kafam karıştı. Baştan başlayalım. **Çiftlikte** oturmayı neden reddettin Öncelikle?” (HS/51)

“**Şükran** –Oldu nasıl isterseniz. Birazdan **notere** gideriz. Oradan da avukata uğrarız...” (HS/54)

“**Gülderen** –Valla bence biz götürelim derim çünkü ihtiyacı olan her şey **kliniğe** elinin altında. Hemen başlayabilir tedavisine.

“**Gülderen** –Köpek sevdi beni yemek verdim ya geçen gelişimde. Buradaki **taksi durağı** da tanıyor sizi anladığım kadarıyla, alırlar.” (HS/55)

“**Avukat** –Bilet için yakında tanıdık bir **acente** var, isterseniz oradan alabilirsiniz...” (HS/58)

“**Şükran** –Allah kahretsin! Bana da katilin vicdanlısı düştü. Son dakika vazgeçerse mahvolurum. **Hapishanede** bir gün daha geçiremem, mazallah aklımı kaçıtırırım.” (HS/60)

“**Şükran** –Hizmetçiyi de göndereceğim... Ona da uyku ilaçlarından bir iki tane vereceğim, hiç direnmeyecek. **Antredeki** yani ev kapısının **salonuna** açılan bölümünde kapıdan girince solda bir portmanto var...” (HS/61)

“**Şükran** –Bak, kulağını aç iyi dinle... **Durak** evin iki yüz metre gerisinde. Belediye otobüslerinin ilk gelenine atlarsın...” (HS/62)

“**Gülderen** –Öyle mi? Ama kadına çocuklarım var demedim. Hem istersem **havaalanına** girmeden paketi açar bakarım...” (HS/64)

“**Neşe** –Neler olmuş bir bilsen. Serap’lar **apartmanın** önü ekip otosu kaynıyor.” (HBT/71)

“**Neşe** –Neyse kadın ölmüş işte. **Bodrum** katta **kömürlüklerin** olduğu yerde bulmuşlar. Biri kafasına ağır bir şeyle vurmuş.

Serap –Cinayet **bürosu** geldi, parmak izini de verince bırakacaklar sandım. Ama birinci derece yakınları **karakola** götürdüler...” (HBT/72)

“**İnci** –Burası altı **dairesi** apartman olduğundan yönetici zorunluluğu yok. Yani benim resmi bir sıfatım yok...” (HBT/75)

“**İnci** –Melahat Hanım bodruma indiğinde **bahçeye** açılan kapı aralıkmuş. Mutlaka bir hırsızın işidir...” (HBT/78)

“**İnci** –...Birkaç yıl önce para toplayıp içlerini boyatmıştık, çok da kötü durumda değil. Serap Hanım kendisinininkine **karo** da kaplatmış pırıl pırıl yapmıştı.” (HBT/79)

“**K. Yardımcısı** –Kapıcının değil de bir akrabasının **dükkanı** varmış. İkinci el eşya ve giysi satıyormuş...” (HBT/95)

“**İnci** –Valla ben o şokla hemen içeri girdim... Bazen Hamiyet’i görürdüm, “Osman ablamı **gara** götürdü, yok bilmem nereden alacak,” gibi şeyler söylerdi...” (HBT/98)

“**Serap** –Söylemez olur mu? Kedi köpeklerle ilgili her şeyi söyledi.... “Biliyorsun **belediyede** tanıdıklarım var artık sabrımı taşırdın,” dedi....” (HBT/103)

“**Murat** –Ofisleri yeni bir yere taşındı. Evde taşınma, orada taşınma derken aklını kaçırarak yakında.” (K2/109)

“**Murat** –Ha anladım. Onlar pense demiştir. Küçük **tuvalet** bak, orada alet kutum var...” (K2/113)

“**Ercan** –Kankacım ya sonra arayayım mı ben seni?.. Lan rakıya mı gittiniz, **ev** almaya mı gittiniz...” (Y/2)

“**Aysel** –Sus canım... Ne var buralarda araba **fabrikaları** filan öyle bir şeyler değil mi?”
Aysel –...Bir gün de şuradan içeriye yürümedik... Çok güzel **lokantalar** varmış, balık malık...” (Y/5)

“**Yel** –...Bazen gider Eminönü ’nde **dükkan**ların önünde otururum...” (Y2/1)

“**Yel** –Burası İstanbul'da bulunan bir Ortodoks **kilisesidir**. İstanbul'da Osmanlı döneminde **camiye** çevrilmeyerek Rumların ibadetine bırakılmış Bizans döneminden kalma tek **ibadethanedir**.” (Y2/1)

“**Yel** –Bu aralar **binanın** önüne geldiğinde, aklımdan hep bu geçiyor....

Yel –Bir tereddüt eder, sonra **bahçede** bir sigara içmek için bekler...” (Y2/2)

“**Melinda** –Sen gidince beni **akıl hastanesine** kapatacaklar.” (Y2/10)

“**Melinda** –...**Mahalledeki** çocuklar hep böyle şeyler yaptılar...

Thelma –Anne bunu yapamayız... Senin Hatay’daki **evin** ayarlandı...” (Y2/11)

“**Melinda** –...**Kiliseden** çıkarım karşımda belirir, **pazara** giderim arkamdan yanaşır zerzevat poşetini taşır...” (Y2/17)

“**Thelma** –**Hapishanede** kıyılanamayan nikahı niye anlatmıyorsun. Aşığın seni inkar etmiş. Rezil olmuşsun oralarda. Günlerce **Metris**’in önünde yattığını neden söylemiyorsun?..” (Y2/18)

“**Adam** –...**Sundurmalar**, **taraçalar**, **verandalar**, **avlular** kimi korudu hayattan ki sizi korusun. Emniyet derken **balkonsuz** kaldınız. Kottan **dairelerde** orjiler yapılırdı da anlamazdınız...” (YE/2)

“**Adam** –... **Hastanenin tuvaletine** girdim. Aynada yüzümü gördüm. Çok derin bir uçurum vardı sağ yanımda...

Adam –Duvarlarda ilan panoları, dev ekranlar... Sonra bilinmeyen memleketlerdeki koca koca **oteller**...” (YE/6)

“**Ank** –...Hem gelseler bile, koca bir tel örgünün arkasında duruyorsunuz. Size bir şey yapamazlar.” (Sİ/5)

“**Moa** –**Kömürlüğe**, kömür almaya.” (Sİ/12)

“**Durukan** –Nasıl bilmek zorunda değil, koskoca **hastanede** nasıl saklayacağız!..

Çiçek –**Banyoda** düştüm...Sakarım da ben çok, bilir İbrahim. Kaydım düştüm...” (M/24)

“**Durukan** –Yollama kimseyi! Sen de çık. Bir de söyle, rakı yollasınlar **marketten**.” (M/27)

“**Çiçek** –Annem bırakmıyordu da **bakkala** gideceğim dedim. Sonra geldim ben yanına.

Çiçek –...Ben **yurtta** kalırım, sen de anca böyle **parklarda** yatıp kalkarsın!” (M/38)

“**Durukan** –Sonra sen **eve** gittin. Hatırlıyorum. Benim **halı saham** vardı.” (M/44)

“**Çiçek** –Cama çıktım ben, çıkmaz mıym! Çıkınca gördüm... Karşı **apartman** vardı hani bizim. Lale apartmanı...” (M/50)

“**Müge** –Evet. Öyle **odamda** bir yerde duruyordu. Yayımlamak gibi bir derdim yoktu...

Özlem: “Beni de öldürsene. Ama **köşk** falan olmaz. Ben **sarayda** yaşayacağım. Olur mu?” (L/5)

“**Melih** –...Taksim’e gitmeyeli sanki asır olmuş. Çok kalabalık. Her yerde **mağazalar**. Vitrinler de daha Avrupai.” (L/23)

“**Özlem** –Amcanların orası. Hani eski **evlerinin** orda bir **park** vardı. Sen hep ağlardın oraya gidelim diye.

Melih –Ben bile hatırlıyorum. Bizim eski **yazlık**.

Özlem –Bak burası bizim arka **balkon**. Siz hep saklambaç oynardınız...

Özlem –Ama onun **odası** ordaydı. Çocuk da rahatsız olurdu.” (L/26)

“**Süha** –...Siz, gerçekten çocuklarınızın, **bakkaldan** aldığınız o iki katlı plastik toplar için mi sizinle pikniğe geldiğinizi sanıyorsunuz? Çocuk onu mahallede de oynuyor!..” (K3/7)

“**Yura** –**Depodaydım** ben. Aşağıda. 2 gün mahsur kaldım.

Karin –Ben bir **viyadüğün** altındaydım durakta. Otobüs saatinde gelse ölmüştüm.

Yura –Bir de her yer beton diye şikayet ettiler. Yok yüksek yüksek **binalar** yüzündenmiş...” (K3/9)

“**Süha** –İşe gelince... Burayı bir hafta içinde harika bir yere dönüştüreceğiz. Bu **dükkan**, tamamen sizden sorumlu artık. Kapının önü her zaman gizli şekilde denetlenecek...” (K3/14)

“**Karin** –Ya senin aklın kıt mı ya? Gerizekalı! **Kasap** olacak burası!..” (K3/23)

“**Kadife** –Düşünsene adam **Kadınlar Pazarı**’nda altı ay dolaşmış, kellecilerden keçi, koyun kafası toplamak için...

Şelale –İnsan kafası bulunacak bir **mezbaha** var mı acaba?” (KKBT/2)

“**Şelale** –...Bu **kalede** baba kral, kraliçe ve prens yaşarmış. Üçü birden coşku ve mutlulukla oturmuş her gece akşam yemeğine...” (KKBT/3)

“**Kadife** –...Galerinin arka tarafında bir **fırın** vardı. Yarı **bodrum** bir yer...

Şelale –**Apartmanı** ayağa kaldıracaksın!” (KKBT/6)

“**Şelale** –...Balayına Alanya’ya gitmiştik, oradaki ahabları bizi bir sahil **gazinosuna** götürdü. Bir denizin sesini pek net hatırlarım bir de başımızın üstündeki **asmalığı**...” (KKBT/7)

“**Şelale** –...Kocamustafapaşa’ya gittin mi hiç? Gümüş **Düğün Salonu** vardı, tövbe yarabbi, sahibi Noel Baba’ya benziyordu. Orada bir nişanda dans etmiştik...” (KKBT/19)

“**Şelale** –...Ayten Hanım bu yağmurda ıslana ıslana **pazara** gitmiş, hiç üşenmemiş...”
(KKBT/29)

“**Hortlak Kız** –...Hiçbir yerden kovulmadım ben hayatımda. Yaz tatilinde bir ay çalıştığım **kafede** bile ayın elemanı seçilmiştim...” (HKH/4)

“**Hortlak Kız** –...Bazen de iş kadını olurdum. Topuklu ayakkabılarım, fönli saçlarımla bir **plazada** çalışırdım...” (HKH/6)

“**Hortlak Kız** –Kudret’le tanıştığım gün on altıncı yaş günümdü. Annem beni **kuaföre** götürmüştü...” (HKH/7)

“**Hortlak Kız** –Babam evden ilk gittiğinde beş yaşındaydım. O zamanlar **lojmanda** oturuyorduk...” (HKH/9)

“**Hortlak Kız** –...Neyse bir gün yine çocukla bisikletleri değiştirmiştik ki, babam sinirle **apartman** kapısından çıktı...” (HKH/10)

“**Hortlak Kız** –Kudret’e hapis cezası çıkmış. **Cezaevine** ziyaretine gittim. Çok çökmüş, yaşlanmıştı...” (HKH/11)

“**Hortlak Kız** –...İkimiz de geç kalmıştık. Hoca sınıfa almayınca **kantine** gidip kahve içmiştik...” (HKH/15)

“**Hortlak Kız** –...Sabah **otoparkta** size flash disk verecektim...” (HKH/17)

“**Hortlak Kız** –...Sonra genç bir çocuk geldi. Aldı seni götürdü. **Balkondan** baktım. Bir taksiye bindiniz beraber.” (HKH/20)

“**Hortlak Kız** –...Havuzlu bir **villada** oturuyorlardı. Eve gittiğimde Fatih havuz başında nintendo oynuyordu...” (HKH/21)

“**Hortlak Kız** –Ev sahibinin oğlu **internet kafede** çalışıyordu. Soluğu orda aldım. Yani mecazen. Dükkanda sadece ergen müşteriler vardı...” (HKH/23)

“**Süha** –...Bunu Cuma günü yazmış: “Bu adamların hepsini alıp **kitabevine** götürmeli...”
(GKA/2)

“**Gönül** –Affedersin. Duvarlar kâğıt gibi. Bizim müteahhitin suçu bu. Eskiden burada üç katlı **kâgir bir ev** vardı. Sonra, müteahhitin biri bu **apartmanı** dikti... O zamanlar ben, Rüstem’in iki **bina** yanında otururdum. Sonra, orası yıkılınca buraya taşındım.” (GKA/8)

“**Gönül** –...Hiç sen bir **karakolda** benim gibi bir polis gördün mü?” (GKA/13)

“**Kadın** –Gece uyandırıp beni zorla yataktan kaldırıyorlar. **Odadan** koridora çıkmak bile on beş dakikamı alıyor. **Koridorda** hemşireyle kol kola yürür gibi yapıyoruz...” (BBKKA/2)

“**Kadın** –...Alt katları, üst katları, en alt katları, en üst katları, **bodrumları**, **çatıları** ayağa kaldıracağım.

Kadın –Yaralı mısınız yoksa? Yaralıysanız yanımızda **eczane** var. Arkamızla önümüz de **hastane!**” (BH/2)

Kadın –Komşum mu? Bu **apartmanda** mı oturuyorsunuz? Hangi katta? Ama olamaz! Olamaz ki! Dokuz **dairenin** dokuzunu da tanıyorum ben. Yalan bu!” (BH/3)

Erkek –Benim ışığım! **Odamın** ışığı!

Kadın –Boyanızla **evimi** boyuyorsunuz sanki! Boydan boya külrengine!” (BH/3)

Kadın –...Sonra eviniz, nasıl istiyorsanız öyle, dar ya da geniş? Çok ya da az eşyalı, aydınlık ya da loş, kışın serin, yazın sıcak... Kışın sıcak, yazın serin! Sarı, kırmızı, mavi, turuncu, yeşil, yemyeşil, kahverengi badanalı odalarınız, odalarımız olur, kitaplarımız, kitaplığımız...” (BH/19)

Selen (iç ses) –Sokakta değiliz. Dünyaya evden katılıyoruz. **Avmlerden**, Ve **plazalardan**,” (AHŞBBY/5)

Bedir –Gerçi koskoca banka. Herkes aynı **ofiste** çalışacak değil ya.” (AB/1)

Esin –**Tuvaletteydim**. Kusura bakma.” (AB/11)

Bedir –Girişteki **binanın bodrum** katında bir **oda** verdiler bize.” (AB/23)

Umay –**Morgun** yanındaki mi?” (AB/23)

Celil –Yok, araba kullanacağım. **Dükkana** sık ama, ağır bir koku var.” (11’11/2)

Spiker –...Meselelerin en çok konuşulduğu yerlerden olan **berber dükkanlarından** yedi tanesi daha, bugün 'Adamlar' tarafından yapılan baskınla mühürlendi...” (11’11/2)

Nadir –Tövbe tövbe! **Eczane** mi burası?” (11’11/9)

Nadir –**Atari salonu** mu lan burası?.. O fotoğraf ne? Sen onlara mı özeniyon oğlum?..”

Nadir –**Lunapark** mı lan burası?” (11’11/15)

Nadir –**Muhtarlık** mı lan burası! Çıkın dışarı! Çık!” (11’11/30)

İncelenen oyunlarda zaman içerisinde köy ve şehirlerde mimari yapının değiştiği ve bu değişimin aile yapısını da etkilediği görülmektedir. Çok katlı bina ve odalardan oluşan bu yapılar sadece insanlar arasındaki iletişimi kesmekle kalmamış, aynı zamanda gelenek, görenek ve değer yargılarını da olumsuz etkilemiştir. Sanayileşen toplumun iş gücünün fazla olduğu yerleri tercih ederek kırsaldan kente göç etmek zorunda kalan ailelerin geleneksel yapılarda sürdürdüğü aile ve komşu ilişkilerini kent yaşamında terk etmek durumunda kaldıkları ve şehir merkezlerindeki modern yapıların birçok ailenin yaşadığı apartman denilen kalabalık bir köy gibi görünse de hem aile içi iletişim eksikliğinden hem de mahalle yardımlaşmalarından yoksun oldukları görülmektedir.

Apartman kültüründe her bireyin kendine ait bir odasının olması aile bağlarına zarar vermiş ve bu durum sadece aile içi iletişimi olumsuz etkilemekle kalmamış, komşuluk ilişkilerini de sonlandırmıştır. Kendi sorunlarıyla uğraşan bireyler kapı komşularından habersiz hale gelmiş ve böylelikle kırsalda var olan imece geleneği kent merkezlerinde terk edilmiştir. Apartman kültürü çocukları da olumsuz etkilemektedir. Modern toplum mimarisi çocukları apartman dairelerinde büyütmeyle zorlamış, sanayileşmiş dünyada yeni iş olanakları ve refah düzeyini yükseltmek için ana yurdunu terk eden insanlar büyük şehirlere taşınmış ve yeni bir aile yapısı oluşturmuştur. Bunun sonucunda aileler küçülmüş ve çocuklar büyükanne, büyükbaba ve hatta yaşlıları olan akrabalarından ayrı büyüme zorunda kalmışlardır.

4.9.1.1. Yerleşim-Yerleşim Türleri

4.9.1.1.1. Sürekli Yerleşim (Köy, Kasaba, Kent)

İncelenen oyunlarda hem köy hem kasaba hem de şehir unsurlarına rastlanmaktadır. Radyo oyun yazarlarının piyeslerin içeriğine uygun mekânlar tercih ettikleri görülmektedir. Tercih edilen mekânlarda daha çok orada yaşayanların günlük yaşamları, örf âdetleri, zevkleri ve uğraşları yansıtılmış ve kurgulanmıştır. Kurgularda mekânların işlevsel özellikleri kullanılmış olup, oyun kahramanlarının psikolojik durumlarına göre mekânların tercih edildiği ve oyunlarda bahsedilen mekânların oyunun yazıldığı dönemi yansıttığı görülmektedir. Çalışmamızda tespit edilen sürekli yerleşim unsurları şu şekildedir:

“Seniha –O nasıl söz Peder Bey! Hayran Bey Bedri’nin iş arkadaşı. Köylere birlikte gidecekler.” (PEK)

“Kadın –...Git hadi, sür şu koyunları içeri... Şöyle gidelim, bunları ağıla sokuvereyim hele...” (Y/ 84)

“Neslihan –Bir iki defa kasabanın doktoruna getirmişlerdi ama, o da şehre, şöyle şöyle bir hastaneye götürüp yatırmak lazım dedi...”

Neslihan –...Çeşmenin yanındaki kavak ağacı bu alacakaranlıkta daha uzaktaymış gibi görünüyor...” (Y/91)

“Neslihan –İbrahim kendilerine bir de ev yaptı. Köyün en yeni, en güzel evi diyorlar. Ben buradan sadece kırmızı kiremitli damını görebiliyorum...” (Y/95)

“Yaşlı Balıkçı –Köyün arkasındaki dağlar görünüyor. O yana gidelim. Bir küreği de bana ver istersen komşum.” (SB/119)

“**Anlatıcı** –...İsterseniz önce **kentimizin** yoksul kesimindeki bir evde olup bitenlere kulak verelim...” (BÇKF/150)

“**Karısı** –Aaa... **Kentte** dedikodu almış yürümüş. Benden duymuş olma ama Girişimci de kokuyormuş...” (BÇKF/152)

“**Ali Ağa** –**Çeşmeye** gelen kız kızan katıla katıla gülerler sonra sana.” (BMS)

“**Eroğlu** –Ali Ağa sende iyi ceza veriyon doğrusu. Bu yaz gününde herkes **tarlada** bayırda...” (BMS)

“**Gülsüm** –Küçük kızlar, **şehir** kızları gibi şu ağacın altında dinleme koyverin hadi!

Eroğlu –Birader, şehir örneği; **köy** yerinde ki her haneye birer çeşme koyacan ki su kavgası sona ersin.” (BMS)

“**Baba** –...Kıymetli yeğenim ölmeden önce sizi bir göreyim dedim, sordum soruşturdum sizin **kentte** gelmek için buradan cip ile **kasabaya** ineceğim...” (BA)

“**Baba** –Karıcığım, **köyde** nerede postane nerede telgraf. Hem Amcam öyle şey bilmez ki!..

Büyük Amca –...O karşıımızdaki Karadağ var ya? Haftada iki kez çıkarım oraya...

Büyük Amca –Tatsız... Altı ay beklemiş su gibi. Siz bizim **pınarlardan** içeceksiniz...

Büyük Amca –Evet, Ayhan’la uçurtma uçurmaya, **kırlara**...” (BA)

“**Hârunnurreşît** –...Altıncı gün güneş doğmadan iki üç saat evvel kırk katıra Kâzerun malları yükledip **şehrin** dışına göndereceksin!” (ŞÇ/150)

“**Yüzbaşı Celal Bey** –Birazdan fahri konsolosumuz gelecek. Subaylar **şehre** çıkacağız, tabii siz de beraber...” (EF/27)

“**Takano** –Adım Takano Tomokiçi Takano! Kaşino **köyündenim**...”

“**Derviş Mehmet** –Şehremini **semtindedir**, Tayyarzâde derler, 18-19 yaşlarında bir çelebidir, bir validesi vardır.” (T/226)

“**Tayyarzâde** –Mümkün değildir Sultanım! Evinden **taşra** hiç çıkmamıştır, anın evi anın gülistanıdır...” (T/227)

“**Sakine** –Gençler de **büyük şehirlere** gitti... Kaç kişi kaldı ki geride...” (B/41)

“**Topal Nuri** –Bana müade. Gideyim de, etrafı şöyle bir kolaçan edeyim. Bakayım yeni bir haber var mı **kasabada**... Kasabanın ayaklı gazetesi olduk çıktık... Hadi kalın sağlıcakla...” (B/52)

“**Ayşe Nine** –Yok evladım. **Kasabaya** hayvan pazarına gitti az evvel.

I. Adam –Biz de sizi **köy** meydanında göremeyince telaşlanmıştık. Malum bugün yaylaya çıkma günü...” (YDİP)

“**Tilki** –Bakın ilerde ağaçların arasında bir **kaynak suyu** var.” (K/63)

“**2. Adam** –Ben de küçük **mezralara** haberciler salacağım.” (K/100)

“**3. Adam** –Karşıya bakın! Bizim **otluk** da elden gidiyor. Buldozerler tasfiye etmeye başlamış bile.

Avcı –Olacak şey değil, yolcu taşıyan helikopterlerden biri, herhalde yanlışlıkla komşunun **harman yerine** iniyor.” (K/104)

“**1. Kadın** –Bu yeni kurulan **mahallede** kiralar ateş pahası imiş. Bizim Sosyete Osman buralarda bir yerde bir dükkan kiralamış... Ah şekerim kürkünüzle nasıl duruyorsunuz bu sıcakta?” (K/105)

“**Fatma Aliye** –Yedi yıl boyunca **taşra** kentlerini bir bir dolaşmayı, yaşamak mı sanıyorsun sen?” (DKB/37)

“**Fatma Aliye** –Çalışmak zorundayım. Durumumuz bildiğin gibi değil. Çok bozuldu. Sonunda bu **yazlık** konağa sığınmak zorunda kaldık.” (DKB/40)

“**Baba** –...Çünkü dükkanda mal yok. Mal olsa da ufacık **köyde** kime ne satacaksın. Demem şu ki, bizim bodur katırı arabaya koşsak, atsak üzerine pazendir, basmadır, lastiktir.” (B2/60)

“**Şoför** –Projeymiş! Peh... Duyan da mühendis sanır. Sen bir kadastro memurusun. **Köy ihtiyar heyetinin** bile üzerinde olamadın sen.” (ÇK/133)

“**I. Asker** –Ormanın içinde yolumuzu kaybettik. **İns nehrinin** kıyısında bulunan **Derma köyüne** gidiyoruz...” (DK2/18)

“**II. Asker** –Derma köylüleri, Ben imparatorunuz Ricardo. Sizlere yaşadığınız bölgeyi değiştirmenizi emrediyorum. Bundan sonra **Nito dağının** eteklerinde yaşamınızı sürdürmenizi emrediyorum.” (DK2/20)

“**Üzeyir** –Allah'a şükür. Çok iyi Allah sizden razı olsun. Hanımla çocuklar **köydeki** tarlayı almışlar, evin tamirini de bayağı kolaylamışlar...” (HS/45)

“**Thelma-Yel** –Görünmeyecek çünkü İstanbul kadar ışıklı bir **şehir** değil.

Thelma-Yel –Anne, asıl sen **köyde** daha çok yıldız göreceksin, orada hiç ışık yok.” (Y2/6)

“**Thelma** –Anne hep geleceğim seni görmeye ama buraya değil Hatay’a geleceğim, **köyümüze**...” (Y2/7)

“**Adam** –...**Şehir**den bir kız sevdim. Çok güzel sakız çiğniyordu. Sırf bunun için ha!..” (YE/5)

“**Adam** –**Şehir** çürüyormuş içten içe. Her dakika daha çok çürüyormuş şehir. **Kasabaların, köylerin** kokusunu da bozuyormuş bu şehrin kokusu.” (YE/7)

“**Ank** –Eskiden.. **Şehirler** varken.. Sanki yıldızlar bu kadar parlak değildi.” (Sİ/38)

“**Moa** –Kor bir katil Ank. Benim Küçük Moa’mı, bütün **köyümü** öldürdü...” (Sİ/48)

“**Çiçek** –...Kendimden biliyorum koca **şehir**, bizim oralara benzemez, insan bocalıyor tabii başta. İlk geldiğimde ben de savruldum öyle...” (M/36)

“**Süha** –...Siz, gerçekten çocuklarınızın, bakkaldan aldığınız o iki katlı plastik toplar için mi sizinle pikniğe geldiğinizi sanıyorsunuz? Çocuk onu **mahallede** de oynuyor!..” (K3/7)

“**Yura** –...Ben **şehir** geldim. Kardeşim orada kaldı. Hâlâ teyzesinin yanında. Ama burada kimsem yok...” (K3/8)

“**Kadın** –Uçak İstanbul’a indiğinde rahatlıyorum. Kadıköy’e mahalleme gelince yüzüm iyice gülümsüyor. Sokaktaki kedilerle selamlaşıp giriyorum evime. Appa bana bağılıyor.” (BBKKA/3)

“**Erkek** –Evet, yalnız! Yapayalnız! **Bozkırın** ortasında sabaha karşı akıp giden trenler gibi!” (BH/1)

“**Erkek** –Ne olur, bağırmayın!.. Sabahtan akşama kadar bıktım bu **kentin** gürültüsünden, başımı dinlemek istiyorum...” (BH/2)

“**Kadın** –Evet. Eskiden **bostanlar** vardı boydan boya, burada, bu apartmanların yerinde.

Erkek –Vadinin öbür yanında, tam karşınızdaki tepe! Oradaki ışıklara bakın!..

“**Erkek** –İnanın bana, bu sokakları, bu mahalleleri bu akşama kadar bilmiyordum.” (BH/4)

“**Erkek** –Hep sizi duyuyordum içimde, **köylerdeki** sürülerin çingirakları gibi geliyordu kulağıma sesleriniz!..” (BH/10)

4.9.1.1.2. Geçici Yerleşim (yaylak, kışlak)

Geçici yerleşme başlığı altında tanımlanan unsurların baskın yönü, geleneksel olanın yerini modernleşmenin almasıdır. İhtiyaçlardaki değişiklikler insanların ilgi alanlarını da değiştirmiştir. Geleneksel halk mimarisinden modern mimariye geçişin insanlar arasındaki iletişimi olumsuz etkilediğinden bahsetmiştik. Geçici yerleşim yeri gibi görünen yaylalar ve kışlaklar ekonomik aktiviteler ile şekillenmektedir. Ancak güncel oyunlarda kullanılan geçici yerleşmelerin, daha çok insanların iyi vakit geçirmek için tercih ettiği “yazlık”lara bıraktığı görülmektedir. Tespit edilen geçici yerleşim yeri türleri aşağıdaki gibidir:

“**Adam** –...Doğru dürüst ağıl yok, **mera** yok, sürü bakmaya kalkıyorsunuz. İhtimal, yağlı peyniri de pazardan satın alıyorsunuz.” (Y/97)

“**Büyük Amca**: “Hiç kırlara çıkarıp taze ot yedirmezler mi? Çalı dibi yedirmezler mi?..” (BA)

“**I. Adam** –Hadi bakalım. Yine **yayla** yolları bizi bekliyor... Oğlum, tut şu katırın yullarını da bende şu bakır kazanın ipini iyice bir sağlamlaştırayım.

I. Adam –Hem yol boyu mola verip dinleneceğiz. Gece **çadır** kurup konaklayacağız.

Çocuk –Biz dinlenirken, hayvanlarımız da otlayıp doyacak, yatıp dinlenecek elbet. Yolda da sulak dağ çayırılarından geçerken kuzukulağı toplarım bende.

I. Adam –Biz de sizi **köy** meydanında göremeyince telaşlanmıştık. Malum bugün **yaylaya** çıkma günü. İlk kafilе yola çıkmak üzere. Köylü hazır.” (YDİP)

“**Ayşe Nine** –Şu **obanın** manzarası pek iç açıcı geldi bana. Acaba bu gece burda mı konaklasak?” (YDİP)

“**Tilki** –Güzel bir **kamp yeri** oldu. Ben hemen katırla eşeğin yemlerini vereyim. Sonra da güzel bir öğle yemeği hazırlayayım kendimize olur mu?” (K/64)

“**Aslan** –Şimdi hemen yola çıkıyoruz. Görülecek daha nice ülkeler var. Değişik dağlar, ormanlar, **meralar** göreceğiz.” (K/83)

“**Adam** –....Hava bozmaya başlamış. Sağanak indi incekmiş. Ben çok yılan öldürdüm sağanak sonrası **bozkırda**...” (YE/4)

“**Moa** –Günaydın güneş, günaydın sana... Yeşil ovalardan, çiçekli dağlardan sana güneş getirdim...” (Sİ/14)

“**Gönül** –...Hattâ biraz para biriktirdik, Tekirdağ’da bir **yazlık** aldık geçende. Şimdi de onu kiraya verdik.” (GKA/5)

Geçmişte kırsal kesimlerde yaşamını sürdüren halk tarafından ekonomik faaliyetler için kullanılan yaylak ve kışlaklar günümüzde şehir insanının tatil için tercih ettiği yazlık ve kışlık (dağ evi) alanlar olarak hem isimleri hem de kullanım amaçları değişmiş ve modern çağa ayak uydurmuştur.

4.10. Aydınlanma /Isınma

4.10.1. Işık elde etme; ışık araç ve gereçleri

Eski (1951-1990) ve yeni (1990-2020 arası) oyunların karşılaştırılması yapıldığında, eski tarihli oyunlarda daha geleneksel ve elektriğe ihtiyaç duyulmadan kullanılan araçlara yer verilirken güncel oyunlarda ise teknolojinin sağladığı kolaylıklar ölçüsünde daha modern aydınlatma araçları kullanıldığı görülmektedir. Başlıca aydınlatma örnekleri şu şekildedir:

Geleneksel aydınlatma araçları:

“**Seniha** –Su yüzü görmedik desem yeridir. Havagazı doğru dürüst yanmıyor. Elektrikler desen sık sık sönüyor. **Gaz lambası** kullanmadığımız içinde **mum** ışığında oturuyoruz...

Adam –Sonra, her şey sessizliğe gömüldü... Her şey karanlık içindeydi. **Mumu** yaktım.” (BYS/51)

“Yaşlı Balıkçı –Hani birbirine sürtünce duman çıkıyor. Kıvılcım oluşuyor sonra tutuşuyor. Ateş oluyor. Hay Allah... Hah... Buldum. Çakmaktaşı. **Mum... Gaz lambası... Elektrik...** Bunları nasıl anlatacağız?” (SB/122)

“Şükran –Hizmetçiyi de göndereceğim... İşin bitince o yüzüğü kadına tak. Hangi parmağa olursa olsun tak. Sonra **mumları** yak...” (HS/61)

“Ege –Mum da istedin mi?” (L/38)

Modern aydınlatma araçları

“Seniha –Bedri! Şu konsolun üzerindeki **ampulü** de takıverin. Telaştan unutuverirsek tek gözlü **avize** ile Hayran Beye de rezil oluruz.” (PEK)

“Hamparsun Efendi –Buranın **elektrik** dalaveresi nerededir? Evin içine gölge düşünce iyi olmaz. **Projektörü** yakmamız lazım.” (PEK)

“Seniha –Su yüzü görmedik desem yeridir. Havagazı doğru dürüst yanmıyor. **Elektrikler** desen sık sık sönüyor...

Kadın –...**Lambanın** şişesi kırılıverdi de ondan böyle alacakaranlıkdayım...” (Y/83)

“Uşak –Hemen koşup, aramalı, haber verin, **fenerleri** yakınsınlar.” (BYS/19)

“Yazar –Ev sahibi olarak siz Sayın General. İşte çağrı yazınız... Oysa bahçeniz ne kadar güzel. **Işıklar, müzik, çiçekler...**” (SB/114)

“Yaşlı Balıkçı –Bir **fener** olacaktı, duruyor mu?” (SB/122)

“Yaşlı Balıkçı –... Ateş oluyor. Hay Allah... Hah... Buldum. Çakmaktaşı. Mum... Gaz lambası... **Elektrik...**” (SB/122)

“Cariye –On kese eder bir **avize** ve bir o kadar yüzük vardır, hanımcığım! Bana iki yüz de altın emanet etmiştiniz.” (RAK/129)

“Ali Ruhi –...Oo, tevekkeli seyretmekten bıkmıyorsunuz! Sahil baştan başa ağaçlık... Bir de **fener** görülüyor. Ne feneri acaba” (EF/26)

“Yüzbaşı Celal Bey –İngilizler yapmışlar. **Fener kulesi** de çok sağlam.” (EF/27)

“Teğmen İsmail Efendi –O zamanlar böyle savaş gemileri yoktu. Şimdi **elektrik** bile var.” (EF/31)

“Suvari Muavini –Kaşinozaki burnunda bir **fener**. Dört bin mumlukmuş, ve ışıkları on yedi buçuk mil mesafeden görülürmüş. Bir fener.” (EF/56)

“Eskici –Gel bak, ben de değişik bakırlar, eski **lambalar** var. Al sen o lambayı hediye olsan sana. Al parlat evine götür.” (BL/38)

“**Ayten** –Alo Füsun... Bu saatte rahatsız ediyorum. **Işığ**ı gördüm de açtım. Yatmış mıydınız?” (AS/98)

“**Engin** –Amma karanlık ha... **Sokak lambaları** da yanmıyor...” (AS/99)

“**2. Arkadaş** –Tamam da, önceki gün, masanın üzerine ödenmemiş telefon, **elektrik**, doğalgaz, su ihbarnamelerini koymak ne işti?..” (İA/164)

“**Delikanlı** –Evin önündeki şu **elektrik direği** de olmasa seni göremeyecektim.” (YA/46)

“**Genç Kız** –**Işıkları** söndürdü.” (ÇK/153)

“**Aydın** –Üst katın **ışıkları** yanıyor. Mutlaka evde birileri vardır.” (V/1)

“**Sinan** –Her neyse bu sokağa girdim bir yandan da evlere bakıyorum, giriş katındaki bir daireye gözüüm takıldı. **Işıklar** yanıyor ama camlarda perde yok.

Sinan –Hatırlamıyorum ama içerisi olduğu gibi gözüküyor böyle. Baktım kadının biri **avizeye** uzanıyor. Başta anlamadım, çünkü her şey olabilir....” (ES/22)

“**Serap** –Evet. **Işığ**ı yakmadan tülün arkasından dışarıyı seyrediyormuş. Başka işi de yok kadıncağızın yazık...” (HBT/85)

“**Adam** –Suyun içine bıraktım kendimi. Gözüümü açtım. Bulanık bir tavan, bir **lamba, ı**şıık...” (YE/10)

“**Ank** –Kendi çıkardığımız **ışıklardan**, tanrının ışıklarını göremez olmuştuk.” (Sİ/38)

“**Süha** –...Neyse küfürler kıyametler yürümeye devam ettim... O anda **ışıklardan** biri yandı birden... Tam bir tanesi daha yanacaktı ki; o an yakaladım. Yandığı anı yakaladım **ampulün**. O an aydım mevzuya. O bölgelerdeki sensörlüyümü...” (K3/22)

“**Hortlak Kız** –...Ama hemen hepsinin saçı beyazladı. En çok da babamın. Adamcağız beni görür görmez zıplayıp tavanda sallanan **ampule** yapıştı...” (HKH/2)

“**Hortlak Kız** –...Hala dedim benim param yok. Ev sahibi kapıya dayandı, **elektrikler** kesildi...” (HKH/13)

“**Süha** –Aşağıda... **Elektrik** direğinin altında durmuş buraya bakıyor. **Işıkları** kapatsam mı?” (GKA/8)

“**Erkek** –Benim ışığım! Odamın **ışığı**!” (BH/3)

“**Vlademir** –Ne? Bi tek buranın **ışıkları** açtkı şansımı denedim. Ne var?..” (11’11/10)

4.10.2. Isı elde etme; ısı araç ve gereçleri

Çalışmamızda kırsal kesimi konu alan oyunlarda geleneksel yöntemler, araç ve gereçler kullanılırken güncel oyunlarda daha pratik ve modern araçlar kullanıldığı görülmektedir. Tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir:

Geleneksel ısı elde etme araç ve gereçleri:

“**Babaanne** –Seniha kızım, daha **kömür** atayayım mı **sobaya?**..” (PEK)

“**Adam** –...Yine şu sofanın üstündeki küçük odada mı oturuyorsunuz? **Ocağını** yakıyor musunuz, ocağını?.. Kışları... **Çıra** kokusu... ” (Y/88)

“**Neslihan** –Sen istersen git artık anne... Şu **çirayı** uzatıverin. Şurda ocağın üstünde. **Kibrit** de. İşte işte, tutuşuyor **odunlar**...” (Y/95)

“**Adam** –Haydi haydi, sus artık, **ocağı** yakacağım sana. Konyak da olacaktı şuracıkta bir yerde.

Adam –Bak **odunlar** tutuştu bile, gel ocağın yanına, korkma ben adam yemem.” (BYS/29)

“**Genç Balıkçı** –Çıkalım. Köye bir bakalım. Biraz yiyecek, **odun** falan buluruz belki.” (SB/119)

“**Yaşlı Balıkçı** –Hani birbirine sürtünce duman çıkıyor. Kivircim oluşuyor sonra tutuşuyor. **Ateş** oluyor. Hay Allah... Hah... Buldum. **Çakmaktaşı**. Mum... Gaz lambası... Elektrik... Bunları nasıl anlatacağız?” (SB/122)

“**Çırak** –Of of! Genç olupta sevdalanmayan mı var ağalar... Amanin **ocağı** unuttum, kahifeler ne oldu ki?” (BMS)

“**Büyük Amca** –Bu **soba** demi?.. Ama borusu eğri...

Büyük Amca –...Şurda bir **tandır** olsa, ben size elcegizimle bir hamur yoğurup, ekmek yapsam...” (BA)

“**Anne** –Bugün hiç çıkmadı ki dışarıya... Sabahtan o iki kabağı da aldı girdi odasına. Bir de **ispirto ocağı** buldurdu Ayhan’a...” (BA)

“**Yürekdede** –...Dur, dur da hemen **ocağı** yakıp o mantarları bir közleyim şöyle... Ben biraz **yaban tezeğiyle çalı çırpı** toplamaya gidiyorum.” (YDİP)

“**Fatma Aliye** –Aa! Kedicik uyuya kalmış **sobanın** kıyıcığında.” (DKB/49)

“**Engin** –Bu saatte **ocaklar** kapanıyor diyeceksin. Yine kurtardın...” (AS/84)

“**Anne** –Küçük bir bahçemiz vardı. Ah, o ahşap evler. Sofa yüklük... Nar gibi **odun** sobası...” (ÇK/129)

“**Bayan Öğretmen** –Bugün **sobayı** da yakmadı... Hiç dışarı çıkmıyor...” (ÇK/155)

“**Mustafa** –Hoş geldin Hakkı amca... Yazık değil mi trenin yaktığı **kömüre**.” (BG/51)

“**Serap** –Akşam beş gibiydi sanırım, kapım çalındı. Ben de tam köpekleri yıkıyorum, bir taraftan da **sobayı** yaktım kestane pişiriyorum...” (HBT/73)

“**İnci** –Kömür hiç olmadı zaten de, **odun** Serap Hanım’la benimkinde var” (HBT/79)

“**Aziz** –Süper. **Çıra** da var mı?

Bedir –Bakıyorum. Buldum. **Kömür** de var.” (AB/2)

“**Ank** –Odun. **Odun** toplamak için gelmiştim. Yakmak için. Ailemi ısıtmak için.” (Sİ/6)

“**Moa** –Kömürlüğe, **kömür** almaya.” (Sİ/12)

Modern ısı elde etme araç ve gereçleri:

“**Seniha** –Havagazı yok, **kalorifer** yok...” (PEK)

“**Babaanne** –Kalfa! Bir kahve sürüver **mangala**.” (PEK)

“**Genç Balıkçı** –Duruyor. Bir de **kibrit** var. Biraz tuz... Bir kalemle defter.” (SB/122)

“**2.Arkadaş** –Tamam da, önceki gün, masanın üzerine ödenmemiş telefon, elektrik, **doğalgaz**, su ihbarnamelerini koymak ne işti?..” (İA/164)

“**Genç Kız** –Bardağı yere fırlattı... Karanlık... Tam seçemiyorum... **Kibrit** çaktı. Aaa...” (ÇK/153)

“**Şükran** –Yangın çıkartacaksın. **Şöminenin** yanında her şey var **gaz**, **çakmak**, **kibrit**... Yangın, işi garantiye almak için. Salonun içi ahşap mobilya dolu. Bir sorun çıkacağını sanmam...” (HS/62)

“**Komiser** –Soba mı kullanıyorsunuz? **Doğalgazınız** yok mu?” (HBT/82)

“**Ercan** –Öft tamam be tamam!.. **Çakmağı** ver?” (Y/6)

“**Çiçek** –Yakmak lazım ucunu! **Çakmak** ver sen bana.” (M/31)

“**Özlem** –Ocakta yemeğim vardı. Bir baksana. Kaynamıştır.” (L/37)

“**Kadife** –Kahve **ocakta** hazır mı bekliyordu?” (KKBT/4)

“**Selen** –Bir **çakmak** alabilir miyim?” (AHŞBBY/3)

“**Bedir** –Okan **çakmağını** alabilir miyim?” (AB/8)

“**Nadir** –...En sonunda, annem üzölmeme dayanamamış olacak; 'geç oldu, bu saatte pasta alacak yer bulamayız ama istersen bi **kibrit** yakarız, sen de üfleyip dilek tutarsın.' dedi.” (11’11/60)

4.11. Halk Mutfağı

4.11.1. Beslenme

4.11.1.1. Besin Türleri

4.11.1.1.1 Hayvansal Besinler

Hayvansal ürünler, büyükbaş, küçükbaş, kümes hayvanları ve deniz canlılarından elde edilen et, süt, yağ, peynir gibi besinlerdir. Halk ekonomisinin temelinde üretim vardır. Üretim de insan ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir. İnsan yaşamının devamlılığı üretime bağlıdır.

Halk ekonomisini geleneksel ve modern yöntemler olarak incelemek mümkündür. Kırsal kesimlerde yaşayan insanlar ekonomik faaliyetlere bağlı olarak üretim yapmakta ve ürettiğini satmaktadır. Kent merkezlerinde ise daha çok kırsal kesimden elde edilen ürünler alınıp işlenmekte ve insanlara pazarlama yoluyla ulaştırılmaktadır.

Turgut Özakman, *Pembe Evin Kaderi* adlı oyununda kent yaşamını konu alır. Yazar burada tüketimden bahsetmektedir.

“**Semiha –Peynir** ye kızım.” (PEK)

Adalet Ağaoğlu, *Yaşamak* adlı oyunda kırsal kesimin ekonomik faaliyetlerine yer verirken insanların tüketim alışkanlıklarının ve geleneksel üretimin giderek etkisini kaybettiğini dinleyiciye hissettirmektedir.

“**Kadın**– ...Nereden çıktın birdenbire? Ben de işte şey yapmaktaydım, **ayran** çalkalamaktaydım yayıkta. **Yağ** çıkarıvereyim dediydim...” (Y/83)

“**Adam** –...İhtimal, yağı **peyniri** de pazardan satın alıyorsunuz.” (Y/97)

Emine Işınsu, *Bir Yürek Satıldı* adlı oyunda deniz canlılarından elde edilen hayvansal ürünlere, *Bir Milyon İğne* adlı oyunda ise, üreten değil tüketen kesime yer vermiştir.

“**Adam** –...Denizlere açıldım, dalgalar hep yüreğime çarpıyordu. Geri döndüm. Bir kulübem vardı, sahilde **balık** tutardım.” (BYS/24)

“**II. Erkek** –Ee **ekmek**, **peynir** alır, **domates** alır, alır işte be, veresiye mi getirir bunları.” (BYS/42)

“**Uşak** –Bu sabah taze **levrek** geldi efendim.” (BYS/55)

“**K. Mehmet** –Anne bak **yoğurt** getirmiş babam.” (BMİ/19)

Ülker Köksal, *Sıfıra Bir Var* adlı oyunda hayvansal ürünlere, *Sil Baştan* adlı oyunda ise deniz canlılarından elde edilen besinlere yer vermektedir.

“**Savaşçı** –Bu **et** çok kanlı. Benim gibi bir savaşçı için bile. Yiyemiyorum.” (SBV/142)

“**İşadamı** –Al şu çörekleri, **karides** tabağını da al. Şu **etleri** de götür. Kimse görmeden sınış...” (SB/ 112)

“**Genç Balıkçı** –Bugün **balık** çok az. Hiçbirimizi doyurmaz.” (SB/124)

Muzaffer İzgü, *Büyük Amca* adlı oyununda oyun kahramanının kendi yaptığı hayvansal besinden sağladığı ekonomik faaliyetlere değinir.

“**Büyük Amca** –...Şekere pek kulak asma evlat. Ben evde sabahları **yoğurt** yerim, bir bardak çay ve bir çanak yoğurt...” (BA)

Behçet Necatigil, *Recep Ağa'nın Kızı* ve *Ertuğrul Faciası* adlı oyunlarda hem hayvansal besinlere hem de deniz canlılarına yer vermektedir.

“**Recep Ağa** –Dur a kızım, önce şu **yoğurt** çanağını al elimden. Düşer, kırılırsa ne yeriz akşama?

Kızı –Ah ne güzel. **Et**, pirinç, yağ, soğan... Bir sürü yiyecek baba!” (RAK/130)

“**Parsî Doktor** –Size göre değildir. Başlıca yemekleri domuz eti ve **balıktır**... Siz pirinç yeseydiniz! Pirinci, pilav gibi, lakin yağsız pişirir, yerler.” (EF/34)

“**Kaşıda** –...Oşima adası köylüleri bütün patates ve **tavuklarını** yaralılarına yolladılar, onları haşladım, pişirdim. Çorba, sövüş yaptım...” (EF/62)

Cahit Zarifoğlu, *Yürekdede ile Padişah* adlı oyunda ekonomik faaliyetlere yer verir. Yaylaya çıkan yaşlı çiftin kendi ürettikleri ve tükettikleri hayvansal besinlere, *Katıraslan* adlı oyunda ise, hem hayvansal besinlere hem kümes hayvanlarından elde edilen besinlere yer verir.

“**Ayşe Nine** –**Yoğurt** çalkalayayım. İstersin değil mi?

Yürekdede –Acı tereyle **lor peyniri** de yakışır birbirine. Bir de lavaş ekmeğe dürüm yaptın mı? İşte sana gençlik iksiri Hanım.” (YDİP)

“**Tilki** –Güzel bir kamp yeri oldu. Ben hemen katırla eşeğin **yemlerini** vereyim...” (K/64)

“**Aslan** –Tabii sevgili dostum, Ancak küçük minik bir alışkanlığımdan söz etmek istiyorum: Annem beni geceleri yatmadan önce bir tas **süt** içmeye alıştırmıştırmıştır...” (K/79)

“**5. Adam** –Gürültü patırtı beni etkiliyor şahsen. Uyku girmiyor gözüme. Hatta hayvanlar bile süttten kesildi. Tavuklar yumurtlamaz oldu.” (K/104)

Nazlı Eray *Kuş Kafesindeki Tenor* adlı oyunda hayvanlar için üretilen ve tüketilen besine, Ahmet Özdemir *Duble Kaynana* adlı oyunda hayvansal besin olan süte, Zeynep Ünal *Elim Sende* oyununda deniz canlılarından elde edilen besinlere, *Hayvan Sevgisi* adlı oyunda ise hem büyükbaş hem de kümes hayvanlarından elde edilen besinlere yer vermektedir.

“**Besime** –Öyle gerçekten öyle. Getir camın önüne asalım kafesi. **Yeminden** de aldın mı?” (KKT/26)

“**Fahri** –Efendim eve dönüyorum.. Baktım altı yedi yaşlarında bir çocuk. İçi **süt** şişesi dolu bir sepetle kan ter içinde yokuşu çıkmaya çalışıyor...” (DK/33)

“**Lerzan** –Bu akşam seni yemeğe bekliyorum. Bak, çok güzel **balık** yaparım.” (ES/25)

“**Gülderen** –Vallahi pek seçici değiller. **Dana ciğeri, tavuk ciğeri** falan işte ne olursa.”
(HS/35)

Yeni nesil kulak tiyatrosu deneyimini dinleyiciye sunan Podacto, güncel oyunlarda toplumsal sorunlara değinmektedir. Murat Mahmutyazıcıoğlu tarafından yazılan *Yolda* adlı oyunda deniz canlılarından elde edilen besinlere, Özen Yula *Yakındoğu'da Emanet* adlı oyununda kümes hayvanlarından elde edilen besinlere, Sami Berat Marçalı *Limonata* adlı oyunda deniz ürünlerine, *Altı Buçuk* adlı oyununda ise hayvansal besinlere, Halil Babür *Kasap* adlı oyununda işlenmiş hayvansal besinlere, Ahmet Sami Özbudak *Kar Küresinde Bir Tavşan* adlı oyunda hem deniz canlılarından hem de kümes hayvanlarından elde edilen besinlere yer vermektedir. Sabahattin Kudret Aksal, *Bay Hiç* adlı oyununda deniz mahsullerine yer vermektedir.

“**Aysel** –...Bir gün de şuradan içeriye yürümedik... Çok güzel lokantalar varmış, **balık** malık...” (Y/5)

“**Adam** –Akşamları sebze hallerinden atıkları toplayıp yedim... Kırılmış **yumurtaların** dibinde kalan beyazını içiyorduk...” (YE/6)

“**Özlem** –Tamam annem. **Balık** yaptım. Onu da yanına al.” (L/6)

“**Süha** –...Ana ve vazgeçilmez besin kaynağımız eti yeniden nasıl elde edebiliriz?..” (K3/5)

“**Karin** –Sonra yine dilimlenmiş **kaşar peyniri**. Hep kaşar peyniri.

Karin –**Salam**. Dilimlenmiş, küflenmiş.” (K3/16)

“**Yura** –Et yiyecek et!” (K3/17)

“**Şelale** –**Balık** kızartıyor yine yukarıdakiler, gecenin kaç olmuşt, baksana nasıl koktu?..”
(KKBT/5)

“**Şelale** –E bir **yumurta** kırarım... Rıza kim? O mu?” (KKBT/8)

“**Erkek** –Kılıçlardan kaçan **istavritler** gibi!” (BH/18)

“**Aziz** –...Mangallar mı? Yaktık şefim yaktık. **Etleri** mi gelip alalım? Onları başkası getirmeyecek miydi?” (AB/7)

Eski ve güncel oyunlar arasındaki en belirgin fark, ekonomik faaliyetlerin değişmesi, üreticiden çok tüketicinin bulunmasıdır. Güncel oyunlarda yer alan gıdalar pazarlama yoluyla insanlara sunulurken, eski oyunlarda daha geleneksel ve ekonomik faaliyetlere bağlı olarak bir üretici kesiminin olduğu görülmektedir.

4.11.1.1.2. Bitkisel Besinler

Bağ ve bahçelerde yetişen bitkilerden elde edilerek yapılan tüm yiyecekler bitkisel besin grubuna girer. Oyunlarda ekonomik faaliyetlere bağlı olarak bitkisel besinler, üretilen ve tüketilen besinler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal kesimlerde daha çok besinlerin üretim kısmına yer verilirken kent merkezlerinde tüketim alışkanlıklarına bağlı olarak besinlerin market ve pazar yerlerinden satın alma yoluyla elde edildiğine yer verilmektedir. İncelenen oyunlarda tespit edilen bitkisel besinler aşağıdaki gibidir:

“**Feriha –Zeytin** yemem ben.

Babaanne –Kalfa! **Kabakta** kızartıver akşama, iyi olur. Zekayı geliştirmiş.” (PEK)

“**Kadın** –Ağabeyin bir haftadır gidip geceleri harmanda yatıyor. **Ekin** kalkıncaya kadar başını beklemek lazım, bilirsin...” (Y/85)

“**Adam** –...Herkes çoktan **ekinini** ambarına koymuş; sen de durmuş Allah’tan rüzgarın esmesini ne bekliyorsun... Ama dere kenarına **pirinç** ekersen tohumun ziyan olmasından korkarsın. Yassıkaya’ya bostan ekersen **kavun karpuzun** yağmalanmasından, karga ve kartalların delip geçmesinden korkarsın...” (Y/98)

“**II. Erkek** –Ee ekmek, peynir alır, **domates** alır, alır işte be, veresiye mi getirir bunları.” (BYS/42)

“**Ana** –...Mehmettt, Mehmet, neredesin domuz yumurcak, **limon** koştur boğuluyorum...” (BMİ/17)

“**Ana** –Canım çekiyor **şeftali** dedim sana. Kızına süt veriyorum, senin kızına.” (BMİ/18)

“**Baba** –Artık herkes **nohut** içiyor.” (BMİ/21)

“**Selim** –Yürek yok sende, yürek! Bir çuval **unu** sırtlamak, ya da matbaada bir top kağıda bel vermekle kuvvetli olmaz insan...” (BMİ/24)

“**Mehmet** –...Hepsinin ceplerini doldurayım. Çocuklara balon, ihtiyarlara hatıra, köylülere **ekin** de olabilirim...” (BMİ/26)

“**Davacı** –...Gül diyor ki... suyumı çıkardılar, ezip **yağımı** süzdüler, kopardılar, kuruttular, değmez insanların ayaklarına döktüler yapraklarımı, vazolara tutsak ettiler... Hepsine boyun eğdim. Başka çarem de yoktu zaten. Ama ben **reçel** yapılacak çiçek miyim diyor.” (SBV/139)

“**Ali Ağa** –Öyle ise senin bir derdin var, ne ola ki? **Ekinlerinin** maşallahı var, boyunu aşmış...” (BMS)

“**Büyük Amca** –...Unutuyordum, size kabak getirdim. **Su kabağı**...”

Büyük Amca –**Kavun** getirdim, size kendi ektiğim kavunlardan...

Büyük Amca –...Bir gün önceden, yarın bahçeden **bamya** toplayıp, bamya yapalım, diyordu...” (BA)

“**Erkek** –Evet. **Yemlerini** görevliler getiri verirler.” (BA)

Büyük Amca –Hiç kırlara çıkarıp taze **ot** yedirmezler mi? Çalı dibi yedirmezler mi?..

Büyük Amca –...Yalnız bu **patlıcanlar** çekirdekli, taş gibi. Benim bahçemdeki patlıcanlar yumuşacık olur...” (BA)

“**Kızı** –Ah ne güzel. Et, **pirinç, yağ, soğan**... Bir sürü yiyecek baba!” (RAK/130)

“**Parsî Doktor** –Size göre değildir. Başlıca yemekleri domuz eti ve balıktır... Siz **pirinç** yeseydiniz! Pirinci, pilav gibi, lakin yağsız pişirir, yerler.” (EF/34)

“**Kaşıda** –...Oşıma adası köylüleri bütün **patates** ve tavuklarını yaralılarına yolladılar, onları haşladım, pişirdim. Çorba, sığış yaptım...” (EF/62)

“**Selime** –Bağa, **üzüm** toplamaya... Ya siz?

Aliye –Bizde tarlaya, **patates** sökmeye...” (B/41)

“**Ayşe Nine** –Hele şu **ekinlerin**, yel vurdukça dalgalanışı beni mest ediyor.

Ayşe Nine –Var var, şükürler olsun. Epeyce **bulgurumuz** var, yoğurdumuz var. **Ekmek** çok hamdolsun. Tükenirse yarım torba **unumuz** var. Ocak yakıp sacda pişiriveririm. Azıcık **yağımız, soğanımız** bile var şükür.” (YDİP)

“**Tilki** –Afedersiniz ama efendim, gördüğünüz teneke onun dış kısmıdır. Yani bir bakıma kabuğu. Siz hiç maymunları **muz** yerken görmediniz mi? Nasıl soyuyorlar kabuklarını.” (K/65)

“**Tilki** –Beş kiloluk sebze konservesi bu. **Patlıcan, kabak, fasulye, domates** ve parça etle hazırlanmıştır.” (K/66)

“**Aslan** –Serin olmasını isterim. Zıyanı yok henüz sıcaksa. Beklerim biraz. Sen ancak biraz **şeker** at içine.” (K/82)

“**Maymun** –Bakmaz olur muyum? Ama **muzlar, Hindistan cevizleri** o kadar dikkatimi çekiyor ki, başka şeylerle ilgilenmeye fırsat bulamıyorum.” (YF/25)

“**Hüseyin** –...Yalnız kasap Memil çuvalı almış, evinin arkasındaki bahçeye derin bir kuyu açarak çuvalı gömmüş ve üzerine de bir **lahana** ekmiş...” (İA/188)

“**Baba** –İyi güzel de dükkana nasıl göz kulak olacağız. İyi kötü, tarlaya gidenlerin **tütünleri** satılır, **patates** dolu dükkân, sonra **şeker**.” (B2/61)

“**Oğul** –...Çok koştu peşinden çok, inanmazsın. Sonra yakaladı hayvanı, getirip bahçeye kapadı. Bahçede Anam **soğan** ekmişti. Soğanları ayakları ile ezdi dede. Sonra bir odun aldı eline. Hayvana bir girişti...” (B2/63)

“**Anne** –Sütten kesilmiştim. Komşu kadın vardı, lohusa. Seni emzirmeye gelirdi. Dört **patatesim** varsa ikisini ona verirdim... Dört avuç un vardı idi torbada, iki avuç ona verirdim...” (ÇK/140)

“**Dede** –Evet, beni iyi takip etmişsin. Aferin sana. Eve gidince büyük **armut**lardan bir tane vereceğim sana. Askerin bacağındaki derin kılıç yarasını hatırlıyor musun?” (DK/17)

“**Rone** –Bu sene yetiştirdiğimiz **buğday** ancak köylünün ihtiyacını karşılayabilir. Beyler beyine ne vereceğiz?” (DK2/19)

“**Kabay** –Bu sene tarlalarımızdan yetiştirdiğimiz **buğday**, bizim un ihtiyacımızı karşılayacak kadar değil...” (DK2/23)

“**Serap** –Akşam beş gibiydi sanırım, kapım çalındı. Ben de tam köpekleri yıkıyorum, bir taraftan da sobayı yaktım **kestane** pişiriyorum...” (HBT/73)

“**Aydan** –Sağ ol Anne. Anne eğer işin yoksa dolapta **sebze salata** malzemesi falan da vardı. Onları yıkar mısın bir zahmet? Aslında **fasulyenin** bugün pişmesi lazım ya.” (K2/116)

“**Aysel** –...Yavaşça yana koyarsın **patatesleri** filan gibi bir şey oldu...”

Aysel –...Yavaşça yana koyarsın **karpuzu**...soğusun.” (Y/1)

“**Adam** –Akşamları sebze hallerinden atıkları toplayıp yedim... Çürümüş **karnabaharlar** pazar çöplerinde. Kıyasıyla çekişiyorduk, kim daha güçlüyse o alıyordu sebzeyi. İçi acımış **patlıcanlar**, ulumuş **domatesler**, lime lime olmuş **fasulyeler**...” (YE/6)

“**Yılan** –Masanın üstündeki **elmayı** aldın, ısırдың. Ne güzel bir meyveydi o...” (YE/7)

“**Ege** –Ama **ispanak** yemek istemiyorum.... Yeşil **fasulye** de!” (L/22)

“**Süha** –...Asıl soruyu soruyorum: Nasıl besleneceğiz? 3 yıl boyunca, eldeki kaynakları - idareli kullanmamıza rağmen- tükettik. **Sebze, tahıl** ve **baklagil** ağırlıklı beslendik...” (K3/5)

“**Şelale** –...Ayten Hanım bu yağmurda ıslana ıslana pazara gitmiş, hiç üşenmemiş... **Taze fasulye** ucuzlamaya başlamıştır,.. Haşır huşur **elma** yersin...” (KKBT/29)

“**Hortlak Kız** –...Hat kesildi. Açlık, parasızlık dayanılmaz noktaya geldi. Ekmek ve **patatesle** günlerimi geçirmeye çalışıyordum...” (HKH/13)

“**Kadın** –...İlk yazın akşamüstleri, okul dönüşü, annem beni **salatalık, marul** almaya gönderirdi, daha sonraları da **bakla, kabak**...” (BH/3)

Bunun yanı sıra oyunlarda en çok yer verilen bitkisel besinler sırasıyla: ekin, buğday, pirinç ve patates şeklindedir.

4.11.2. Yemek Çeşitleri / Halk Mutfağı

4.11.2.1. Tatlılar

TDK sözlüğünde tatlı, “Şekerle veya şekerli şeylerle yapılan yiyecek”²⁹, şeklinde tanımlanmaktadır. İncelenen oyunlarda tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir:

Turgut Özakman, *Pembe Evin Kaderi* adlı oyunda bayramlarda dağıtılan şekere yer verir. Bayramlarda şeker dağıtıldıktan sonra gelen misafire muhakkak tatlı da ikram edilir. Özakman, şeker yanında lokuma da yer verir.

“**Babaanne** –*Seniha, kızım büfenin gözünde bir kutu **şeker** olacak. Şekersiz bayram olur mu? Değil mi Hulusi bey?*

Ahmet –*Tamam Hanımanne... Şekerciden yarım kilo **kaymaklı lokum** yaptırdım...*” (PEK)

Emine Işınsu, *Bir Milyon İğne* adlı oyunda misafire şeker ikram etme geleneğine yer verir.

“**Mehmet** –...*Mehmet misafir **şeker**lerini aşırırsan, Yahudilere veririm seni, götürüp iğneli fıçıya atarlar seni...*” (BİM/12)

Ülker Köksal, *Binbir Çiçek Kolonya Fabrikası* adlı oyununda tatlı bir yiyecek olan ve sofralardan eksik etmediğimiz “bal”a yer verir.

“**Başkan** –...*Deneyeceğim, denemeden önce de bir kilo **bal** yiyeceğim.*” (BÇKF/155)

Cahit Zarifoğlu, *Yürekdede ile Padişah* adlı oyunda Türk ve Osmanlı mutfağında yer alan en eski şekerleme türüne yer vermektedir. *Katıraslan* adlı oyunda ise, nişasta, şeker ve su karışımından oluşan “pelte” tatlısına yer vermektedir.

“**Yürekdede** –*Yahu senin çayın da mı var hatun? Allah bilir **limonlu akide şekerinde** vardır ha.*” (YDİP)

“**Aslan** –*Sıcak ve tatsız. Üstelik dudaklarım yandı. Yumuşacık vıcık vıcık, **pelte** gibi. Çürümüş bir şeyler bunlar. Neyse bir el bezi ver de söyle elimi ağzımı bir sileyim.*” (K/66)

Ahmet Özdemir, “*Duble Kaynana*” adlı oyunda, çeşitli karışımlardan oluşan çikolataya yer vermektedir.

²⁹ Güncel Türkçe Sözlük, Tatlı maddesi, URL -18, 2022.

“**Fahri** –...*Vay efendim, sabah şerifler hayır olsun... Olsun efendim, bu da **çikolatanız**.*”
(DK/31)

Murat Dalga, “*Baloncuklu Gazoz*” adlı oyunda çocuğa ödül olarak çikolata vermektedir.
“**Hüseyin** –*Aferin sana, al bakalım bu **çikolata**yı.*” (BG/52)

Zeynep Ünal, *Hayvan Sevgisi* adlı oyunda özel gün ve gecelerde kullanılan tatlı atıştırmalıklara yer vermektedir.

“**Gülderen** –*Sonunda evine gittim. Boğaza nazır bir yalı... Porselen takımlarda çay içtik, **pasta** yedik. Sonra da beni eve bıraktı.*” (HS/39)

“**Şükran** –...*Ben çayı koyuyorum. Üzeyir Efendi bizim için **kurabiye** almış.*” (HS/46)

Podacto tarafından dinleyiciye sunulan ve Deniz Madanoğlu tarafından yazılan *Medet* adlı oyunda yazar, tel tel yapılan bir helva türü olan pişmaniye yer vermektedir.

“**Çiçek** –*Evleneli beri işte... Çok sevindi İbrahim, çıktık bana döndü dedi ki “ne istersin, ne çekiyor canın? Ben dedim **pişmaniye** isterim. Gittik, yedik....”* (M/19)

Sami Berat Marçalı, *Limonata* adlı oyununda çay saatlerinde ve özel günlerde sohbet meclislerinde eksik etmediğimiz tatlı atıştırmalıklara yer vermektedir.

“**Ege** –*Aaa kalpli **pasta**. Nerden çıktı?*

Ege –*Nil’in **keki** çöp mü oldu?”* (L/38)

Ahmet Sami Özbudak, *Kar Küresinde Bir Tavşan* adlı oyunda; süt, şeker ve pirinçten yapılan sütlü bir tatlı olan sütlaca yer vermektedir.

“**Kadife** –*Sokakta sütçü dolaşıyor, bir süt alayım, **sütlac** yaparsın.*” (KKBT/26)

Derem Çıray, *Hortlak Kızın Hikayesi* ve *Bırak Bu Kurt Kadın Ayaklarını* adlı oyunlarında tatlı atıştırmalıklara yer vermektedir.

“**Hortlak Kız** –...*Renkli şekerler, tavşanlı çikolatalar, balonlu sakızlar...*” (HKH/6)

“**Kadın** –...*Şu **kek**lerden ağzıma bir tane atmam lazım. Başım dönüyor. Bayılsam da kurtulsam...*” (BBKKA/1)

Sami Berat Marçalı, *Altı Buçuk* adlı oyunda Halil Babür ise, *II’II* adlı oyununda özel gün ve geceler için yapılan hamur tatlısı olan pastaya yer vermektedir.

“**Umay** –...*Kardeşimin yedinci yaş günü... Gıcıklık yapacak ya, **pasta** kesilene kadar açmıyor...*” (AB/39)

“**Nadir** –...*En sonunda, annem üzülmeme dayanamamış olacak; 'geç oldu, bu saatte **pasta** alacak yer bulamayız ama istersen bi kibrit yakarız, sen de üfleyip dilek tutarsın.'* dedi.” (11’11/60)

4.11.2.2. İçecekler

İçecekler de halk mutfağının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. İncelenen oyunlarda çeşitli içeceklere yer verilmektedir.

Turgut Özakman, *Pembe Evin Kaderi* adlı oyununda Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan, sohbet meclislerinde, özel gün ve gecelerde, günlük hayatta sıkça kullandığımız sıcak içeceklere yer vermektedir.

“**Semiha** –Pervin! **Çayları** koy.

Babaanne –Kalfa! Bir **kahve** sürüver mangala.” (PEK)

Adalet Ağaoğlu, “*Yaşamak*” adlı oyununda halk mutfağında önemli bir yere sahip olan, yoğurt ve su karışımından elde edilen içeceğe yer verir.

“**Kadın** –...*Nereden çıktın birdenbire? Ben de işte şey yapmaktaydım, **ayran** çalkalamaktaydım yayıkta...*” (Y/83)

Fazıl Hayati Çorbacıoğlu, *Pasaklı* adlı oyununda kahve, şeker ve su karışımından yapılan, sıcak olarak tüketilen kahveye yer vermektedir.

“**Doktor** –Hmm. Ben de ağız tadıyla bir **kahve** içerim diye umutlanmıştım.” (P)

Emine Işınsu, *Bir Milyon İğne* adlı oyunda karbonatlı çaya yer verir. Karbonatlı çay özellikle kıraathane tarzı kalabalık insan topluluğunun oyun oynamak, kitap okumak, sohbet etmek ve hoşça vakit geçirilen yerlerde tercih edilen içecek türüdür. Çaya karbonat katılması çok eskiden beri devam eden bir gelenek olmakla birlikte, katıldığında çayın rengini kırmızılaştırıp daha koyu bir hale getirmek için kullanılır. Işınsu, kahvenin yanında nohut içeren bir içeceğe de yer vermektedir. Nohutlu kahve³⁰ olarak bilinen bu içecek, köklü bir geleneğe dayanmaktadır.

³⁰ Birinci Dünya Savaşı yıllarında yaşanan kıtlık nedeniyle hayati önem arz etmeyen hiçbir şey ithal edilemeyince kahveye ulaşamaz oldu. Zor yılların yaşandığı dönemlerde Türk kahvesinin yerine nohut kahvesi yapımı hayata geçirildi. Ayrıntılı bilgi için bkz. URL -19,2022.

“**Mehmet** –Bu babam benim, babam! Kahveye çıkardık ikindi vakti. **Karbonatlı çay**, şekersiz. Şeker nerede?” (BMİ/14)

“**Meryem** –Oh yüreğimi fena oynattı mahallenin gençleri ayol, bir taze **kahve** yok mu evinizde, a komşu?

Ana –Nohut içersen...

Baba –Artık herkes **nohut** içiyor.” (BMİ/21)

Ülker Köksal, *Binbir Çiçek Kolonya Fabrikası* adlı oyunda sohbet meclislerinde hoş vakit geçirmek amacıyla tüketilen kahveye yer vermektedir.

“**Genç Kadın** –Ne yani? üzülecek miydim?.. Dur komşum bir **kahve** yapayım da tatlı tatlı konuşalım.” (BÇKF/151)

Fürüzan Toprak, *Bir Maşrapa Su* adlı oyunda yandan çarklı hazırlanan kahveye yer verir. Kahve veya çayın yanına kesme şeker konulmasına yandan çarklı kahve denilmektedir.

“**Ağa** –Ulen hüsen bu kahve mi yoksa bulaşık suyu mu? Hemi de şekerini içine komuşsun. Sana hep dimez miyim ben! Benim **kahve** köpüklü olacak ve yandan çarklı olacak diye.

Köylü –Hüsen! **Çaylar** ne oldu?” (BMS)

“**Ayşe** –İçim pek yandı kız. Çekil şöyle de kana kana bir **su** içem.” (BMS)

Muzaffer İzgü, *Büyük Amca* adlı oyununda çeşitli içeceklere yer verir. Bunun yanı sıra halk hekimliğinde halk tarafından kullanılan sağlığa iyi geldiği düşünülen çeşitli bitki çaylarına da yer vermektedir.

“**Anne** –Size **çay** mı yapayım yoksa **kahve** mi?..

Anne –Öyleyse **ayran** vereyim...

Büyük Amca –Soğuk... Ama tadı... Yolda da yüreğim yanmıştı. Bir yerde otobüs durunca içtim, aynısı bunun gibi. **Ayran** kokulu su, ama ayran değil... Hiç yapışmıyor insanın ağzına...” (BA)

“**Büyük Amca** –Yok be evlat... Tutup da inekler **sütlerine** kendi hile yapmıyorlar. Aha bu kentteki insanlar yapıyorlar zahir...

Büyük Amca –Tatsız... Altı ay beklemiş **su** gibi. Siz bizim pınarlardan içeceksiniz...”(BA)

“**Büyük Amca** –...Ben orda hemen iyi olurum. **Filiske suyu** kaynatır içerim, **nane** kaynatırım, **merdeç** kaynatırım, bunlar mideye birebir gelir. Sonra o pınarın suyu, iki günde iyi eder beni...” (BA)

Behçet Necatigil, *Recep Ağa'nın Kızı* ve *Ertuğrul Faciası* adlı oyunlarda gündelik hayatta sıkça tüketilen içeceklere, *Tayyarzade* adlı oyunda halk hekimliği tedavisinde kullanılan bitki çayına, özel gün ve gecelerde tüketilen içeceklere yer vermektedir.

“**Recep Ağa'nın Karısı** –...Naime, kızım! Tanrı misafirlerimize bir **su** getir.” (RAK/128)

“**Derviş –Kahveni** içtim, maceranı dinledim, Baba! Kabul eyledim, ancak... Bir kere görüp almak caizdir.” (RAK/133)

“**Ali Ruhi** –Kahvelerdeki nesneler bana göre değildir ya, neyse... Bir **çayınızı** içeyim!” (EF/14)

“**Hüseyin Efendi –Sade kahven** meşhurmuş, Dede!” (T/236)

“**Osman Dede** –Geçmiş olsun! Gice yatarken **ıhlamur** iç, ayaklarını sıcak suya sok...” (T/238)

“**Cevahirli Hanım** –Tez sofraya gelsin, kurulsun ki, Tayyarzâdem ile halvet edip **badeler** içelim!” (T/256)

“**Tayyarzâde** –...Hararet bastıkça sana buzlu **şerbet** versin... Bu gece bu Sahbâ kıza râm olma!” (T/257)

Hasan Erkek, *Bedel* adlı oyunda çeşitli içeceklere ve bitki çaylarına yer verir.

“**Fidan** –Ben sana **ayran** getireyim ağabey. susamışsındır...” (B/20)

“**Fadime** –Sana bir **dağ çayı** yapayım... Yusufumla pek severdiniz eskiden...” (B/37)

Cahit Zarifoğlu, *Yürekdede* ile *Padişah* ve *Katıraslan* adlı oyunlarında çeşitli içeceklere yer vermektedir

Ayşe Nine –O zaman sen çadırı indirip açiver, ben de **su** alıp geleyim ha?

Ayşe Nine –**Ayran** için çıkarmıştım zaten. Sen geç otur, ben getireyim.

Yürekdede –Yahu senin **çayın** da mı var hatun? Allah bilir limonlu akide şekerinde vardır ha.” (YDİP)

“**Tilki** –Bakın ilerde ağaçların arasında bir **kaynak suyu** var.” (K/63)

“**Tilki** –Evet, işte bu da bitti. **Kahve** arzu eder misiniz?” (K/67)

“**Aslan** –Tabii sevgili dostum, Ancak küçük minik bir alışkanlığımdan söz etmek istiyorum: Annem beni geceleri yatmadan önce bir tas **süt** içmeye alıştırmıştırmıştır...” (K/79)

Nazlı Eray, *Bakır Lamba* adlı oyunda çeşitli içeceklere yer verir. Bunun yanı sıra Güney bölgesinde üretilen, rengi kırmızı ve ekşimsi bir tada sahip olan, yemeklerin yanında da sıkça tüketilen şalgam suyuna yer verir.

“**Alaaddin** –Bu Antakya'nın yaz sıcağı çekilmiyor vallahi. Sabahtan beri durmadan **şalgam suyu** içiyorum, gene de dilim damağım kurudu. Zaten cep cepken kevgir misali...” (BL/38)

“**Fetullah** –Umudum yok, ama gayret edeceğim. Dur şu kebabı yiyeyim. **Ayran** var mı? Yahu bak şu servisi getiren garsonun bile bir iş var. Helal olsun. Çok beğendim çocuğu.” (BL/42)

Murathan Mungan, *Dört Kişilik Bahçe* adlı oyununda gündelik hayatta sıkça tüketilen içeceklere yer verir.

“**Fatma Aliye** –Ben birazdan hepimize şöyle okkalı birer **kahve** yaparım. Karşılıklı geçer, içeriz.” (DKB/47)

“**Fatma Aliye** –Çayını karıştırmayı unuttun... Keşke **süt** alsaydım sana” (DKB/50)

“**Şaziye** –Ben yemek masasında **kahve** içmekten hoşlanmıyorum. Kızım, benim kahvem az şekerli olacak... Salona getiriver... Haydi afiyet olsun.” (DK/24)

“**Ayfer** –Fatma, annemin **meyve suyu**..?” (DK/34)

Ahmet Özdemir, *Armudun Sapı* ve *İnsanın Alacası* oyunlarında çeşitli içeceklere yer verir.

“**Fusun** –Söylerim canım... Taze **çay** yapmıştım... Hem seni merak ettim” (AS/79)

Ayten: “Yarın akşam söz... Masanı ben hazırlayacağım... Bir **kahve** yapayım ister misin?” (AS/109)

“**Korhan** –Zaten sizinle konuşulmaz ki... Anne odama bir bardak **çay** getir.” (İA/151)

“**Murat** –Estağfurullah.. Estağfurullah amcacığım... Ama önce ne içeceğiz. **Çay, ıhlamur, kahve** ne emredersiniz?” (İA/168)

“**Sait Usta** –Geçmiş olsun... Bak betin benzin geçti. Sana bir bardak **su** vereyim.” (İA/170)

Ülkü Ayvaz, *Bağlanma* ve *Çekmece Komedi* adlı oyunlarında, içecek çeşitlerine ve geçiş döneminin ikinci kısmını oluşturan evlenme aşamasında kız isteme merasiminde ikram edilen şerbet içme geleneğine yer vermektedir.

“**Dede** –Var mı soğuk **ayranın**?” (B2/60)

“**Ana** –Şimdi kendim gider, konuşurum. Akşama hayırlı bir iş için sizdeyiz derim. Evinizde soğuk **şerbetiniz** bulunur herhal, derim.” (B2/78)

“**Bekçi** –Nasıl olsa buluruz onu Dede. Acelen ne, yarın sabah **sütümü** içer düşerim yola.” (B2/77)

“**Baba** –Ağustos sıcağında kar nasıl olur? Baba, soğuk **ayran** verseler...” (B2/95)

“**Bayan öğretmen** –Kalbim çarpıyor, bir bardak **su** olsaydı.” (ÇK/143)

Murat Dalga Vazo, *Derna Köylüleri* ve *Baloncuklu Gazoz* adlı oyunlarında çeşitli içeceklere yer verir.

“**Cemal** –Hayır. **Kahve** içmeyeceğim. **Moralim bozuk.**” (V/9)

“**Kabay** –Askerdeyken yarı çöl bir ülkede savaşıyorduk. Su mataralarımız boşalınca deli gibi **su** aradık...” (DK2/27)

“**Selma** –Bir **çay** demleyeyim beraber içeriz, tek başıma deviremem koca çaydanlığı...”

“**Gülsüm** –Dolapta **portakal suyu** var. Onu getir.” (BG/56)

“**Hüseyin** –...Paşa koltuğuna otur. Ayaklarını uzat, keyfine bak. Ben sana **meyve suyu** getireyim.

Mustafa –**Baloncuklu gazoz.**” (BG/59)

“**Hüseyin** –Al sana kutulu **soda** getirdim.” (BG/61)

Zeynep Ünal Elim Sende, Hayvan Sevgisi ve Hoş Bir Tesadüf adlı oyunlarında günlük hayatta sıkça tüketilen içeceklere ve bitki çaylarına yer vermektedir.

“**Engin** –Oğlum bize birer köfte, yanına piyaz... **Ayran** da getir. Hadi anlat bakalım.” (ES/22)

“**Şükran** –Madem hastaneye gitmek istemiyorsunuz, bana gelip bir **çay** içer misiniz?” (HS/35)

“**Şükran** –Taşırmadan **kahve** pişmez biliyorsunuz? Sigara?” (HS/54)

“**Gülderen:** “Yatmadan ılık **süt** içseniz veya **anason** kaynatsanız? İyi gelir derler ya.” (HS/56)

“**İnci** –...Selam verip geçtim. Sonradan bir gün Melahat Hanım'ın kardeşi **kahveye** gelince biraz bahsetti...” (HBT/79)

“**Komiser** –Bir şey bulunmadı neticede. Karşınızda oturan yaşlı bayan camın önünde **çay** içiyormuş...” (HBT/83)

Podacto'ya ait güncel oyunlara baktığımızda günlük hayatta tüketilen çeşitli içeceklere ve bitki çaylarına yer verildiğini görmekteyiz. Murat Mahmutyazıcıoğlu tarafından yazılan *Yolda* adlı oyunda kahveye, Derem Çıray tarafından yazılan *Son İnsan* adlı oyunda su ve süte, *Hortlak Kızın Hikayesi* adlı oyunda sütlü çay, çay ve kahveye, *Bırak Bu Kurt Kadın Ayaklarını* adlı oyunda ise, çaya; Sami Berat Marçalı tarafından yazılan *Limonata* adlı oyunda çay, kola, su, limonataya, *Altı Buçuk* adlı oyunda ise, kahve ve çaya; Halil Babür tarafından yazılan *Kasap* adlı oyunda çay ve suya, *11'11* adlı oyununda içecek olarak çaya; Ahmet Sami Özbudak tarafından yazılan *Kar Küresinde Bir Tavşan* adlı oyunda çay, kahve ve suya; Özen Yula tarafından yazılan *Gözü Kara Alaturka* adlı oyununda gazoz, kola ve böğürtlenli çaya yer verilmektedir.

“**Aysel** –...Bir de burada aradan göl görünüyor ya çok hoşuma gidiyor... Olsun güzel bir **kahveye** bile razıyım...” (Y/5)

“**Moa**–Bu halde yola devam edemezsin. Sana biraz **su** ve **ekmek** getireceğim.” (Sİ/7)

“**Moa**–Sana biraz **süt** getireyim mi?” (Sİ/16)

“**Özlem** –**Müge** **çay** koysana?” (L/3)

“**Ege** –...**Kola** da koysana.” (L/7)

“**Koray** –**Su** ister misin?” (L/9)

“**Müge** –Bir gece hep beraber oturuyoruz... Annem bir sürü limon almış. Bir hafta içelim, çok seviyoruz diye de beş altı sürahi **limonata** yapmış...” (L/41)

“**Süha** –...Çevik akıllılardan bu. Senin gibi adama **çay** koyarım ben Yura. Çay içer misiniz?” (K3/11)

“**Süha** –**Su** getir, su!” (K3/21)

“**Şelale** –**Çay** içmeden gitme!” (KKBT/2)

“**Kadife** –**Kahve** ocakta hazır mı bekliyordu?” (KKBT/4)

“**Şelale** –**Türk kahvesi**?” (KKBT/16)

“**Şelale** –**Su** ister misin?” (KKBT/38)

“**Hortlak Kız** –...Kimilerinde İngiltere prensesiydim, günlerimi kış bahçemde **sütlü çay** içip klasik müzik dinleyerek geçirirdim...” (HKH/6)

“**Hortlak Kız** –...Sabah güzel bi kahvaltı hazırlarım, demli de bi **çay** koyarım, öyle açıklarım durumu dedim...” (HKH/13)

“**Hortlak Kız** –...İkimiz de geç kalmıştık. Hoca sınıfa almayınca kantine gidip **kahve** içmiştik...” (HKH/15)

“**Süha** –Önce biraz toparlamam lazım... Bu arada bir şey içer misin? **Gazoz, kola** filan?

Gönül –**Böğürtlenli çay** var mı?” (GKA/6)

“**Rüstem** –...Dolmabahçe tarafına. Taze simit alırım, bir de **çay**, tavşankanı. Bu saatlerde yaşarım ben.” (GKA/33)

“**Kadın** –...Şu keklerden ağzıma bir tane atmam lazım. Başım dönüyor. Bayılsam da kurtulsam. Derken kayınvalidem bana bir kek ve **çay** getiriyor...” (BBKKA/1)

“**Garson** –**Süt**?” (AHŞBBY/6)

“**Umay** –**Kahve** mi içiyorsun?.. **Çay** demlemiştim.” (AB/35)

“**Önder** –**Çay** söylüyorum? Nadir çay söyle abine...” (11’11/8)

4.11.2.3. Yiyecek/Yemek

Türk halk mutfağı zengin ve köklü bir geçmişe sahiptir. İncelenen oyunlarda farklı yörelere ait yiyeceklere ve yemek çeşitlerine yer verildiği görülmektedir. Yemekler çoğunlukla bitkisel ve hayvansal besinlerden oluşmaktadır. Bununla birlikte kahvaltıda tüketilen besinlere de yer verilmektedir.

Turgut Özakman, *Pembe Evin kaderi* adlı oyunda bitkisel besinlere yer verir. Bunun yanı sıra farklı şekillerde hazırlanan, çeşitli baharat ve bitkisel besinlerden oluşan, bazen de yoğurt ile yapılan ve güneşte kurutulan, genellikle de kışın tüketilen tarhana çorbasına yer verir. Bir diğer yemek çeşidi de, kapuskadır. TDK sözlüğünde kapuska, “Etle pişirilmiş lahana yemeği”³¹ olarak geçmektedir.

“**Pervin –Ekmek** kesiyorum.

Semiha –Feriha, yavrum! *Tabağını izlemeyi bırak da **kahvaltını** et.*

Feriha –Zeytin yemem ben.

Semiha –Peynir ye kızım.” (PEK)

“**Babaanne –Kalfa! Kabakta kızartıver akşama**, iyi olur. *Zekayı geliştirmiş.*

Kalfa –Çorba kaynadı indireyim mi?.. *Oh oh mis gibi olmuş, elime sağlık.*

Babaanne –Hulusi Bey pek sever **tarhanayı**...

Babaanne –Çorba, **kapuska**...” (PEK)

Adalet Ağaoğlu, *Yaşamak* adlı oyunda halk mutfağında sıkça yapılan bulgur pilavına yer verir. “Et, un, yoğurt katılarak özellikle düğünlerde yapılan ve üzerine kızgın yağ dökülen bir çorba türü”³² olan düğün çorbasına yer verir.

“**Kadın –Hadi bakalım**, bırakalım da şunu bunu, ben bir koşu mutfağa ineyim de, size şöyle güzellene mis gibi kızarmış taze **tereyağlı** bir **bulgur pilavı** yapayım; sanki bilmiş gibi, **yayık çalkalamaya**, yoğurdun yağını almaya boşuna sıvanmamışım demek ki... Sana ilkin bir **düğün çorbası** yapayım da gör; çok severdin.” (Y/94)

Emine Işınsoy, *Bir Yürek Satıldı* adlı oyununda çeşitli atıştırmalıklara kahvaltıda tüketilen yiyeceklere, bitkisel, hayvansal ve deniz canlılarından elde edilen besinlere yer vermektedir.

³¹Güncel Türkçe Sözlük, Kapuska maddesi, URL -20, 2022.

³² Güncel Türkçe Sözlük, Düğün çorbası maddesi, URL -21.

“**Mezatçı** –Evet bayanlar baylar, yok mu arttıran, yok mu arttıran? Hürrem Sultan’ın en nadide **reçellerin** sakladığı kristal kavanoz, **ananas reçelleri, badem reçelleri...**” (BYS/11)

“**Adam** –Bıkmıştım... Her sabah **kahvaltımı** getiren dadımdan, mektuplarımı okuyan sekreterimden, en nadide **yemekleri** hazırlayan aşçıdan... ” (BYS/24)

“**Adam** –Deli misin, bu kadın işi değil, yat uyu sen, bak filenin içinde **ekmek** var, ye.” (BYS/32)

“**Adam** –Belli, hadi ben balıkları kızartacağım.” (BYS/39)

“**II. Erkek** –Ee **ekmek, peynir** alır, **domates** alır, alır işte be, veresiye mi getirir bunları.” (BYS/42)

“**Uşak** –Bu sabah taze **levrek** geldi efendim.” (BYS/55)

Ülker Köksal, *Sıfıra Bir Var, Sil Baştan ve Binbir Çiçek Kolonya Fabrikası* adlı oyunlarında çeşitli hayvansal, bitkisel ve deniz canlılarından elde edilen besinlere yer vermektedir.

“**Davacı** –...İnsanların hepsinden ve tüm çağlardan davacıyız. Bizi kopardılar, **turşumuzu** kurdular, döve döve öldürdüler, çiğ çiğ yediler, **konserve** yaptılar, kürk manto giymek için doğmamış yavrularımıza bile kıydılar.

Kadın –Aaa... Bunu da hiç düşünmemiştim. **Gül reçeline** de bayılırım...” (SBV/139)

“**Savaşçı** –Bu **et** çok kanlı. Benim gibi bir savaşçı için bile. Yiyemiyorum.

Din Adamı –Şarap da **yemekler** de çok lezzetli...” (SBV/142)

“**İşadamı** –Al şu **çörekleri, karides** tabağını da al. Şu **etleri** de götür. Kimse görmeden siviş...” (SB/ 112)

“**Genç Balıkçı:** “Bugün **balık** çok az. Hiçbirimizi doyurmaz.” (SB/124)

“**Başkan** –...Deneyeceğim, denemeden önce de bir kilo **bal** yiyeceğim.” (BÇKF/155)

Muzaffer İzgü, *Büyük Amca* adlı oyunda bitkisel besinlere yer verirken, Aydın yöresine ait ve dalgan köftesi³³ olarak bilinen ısırgan köftesine yer verir.

“**Baba** –On beş yıl önce köye gittiğimde, o zaman bir **ısırgan köftesi** yapmıştı. Hala tadı damağımda.” (BA)

“**Büyük Amca** –...Unutuyordum, size kabak getirdim. **Su kabağı...**

Büyük Amca –**Kavun** getirdim, size kendi ektiğim kavunlardan...

Anne –Öğle yemeğine **patates ile pilav** yaptım. Herhangi bir perhiziniz yok ya efendim?

Büyük Amca –Bu **ekmeği** mayası gelmeden yapmışlar. İnsanın ağzına sakız gibi yapışıyor. Şurda bir tandır olsa, ben size elceğizimle bir **hamur** yoğurup, **ekmek** yapsam...” (BA)

³³ Dalgan köftesi için Ayrıntılı bkz. URL -22, 2022.

“**Büyük Amca** –Oooo patlıcan kızartıyorsun, tam benim işim... Yalnız bu patlıcanlar çekirdekli, taş gibi...

Büyük Amca –...Şekere pek kulak asma evlat. Ben evde sabahları **yoğurt** yerim, bir bardak çay ve bir çanak yoğurt...” (BA)

Behçet Necatigil, *Recep Ağa'nın Kızı* adlı oyunda halk mutfağında sıkça kullanılan pilava yer verir. “Safranla renk ve koku verilen bir çeşit şekerli pirinç peltesi”³⁴ olan zerde'den bahseder. *Ertuğrul Faciası* adlı oyunda ise farklı kültürlerle ait yemeklere ve yiyeceklere yer verir.

“**Recep Ağa'nın Karısı** –İnşallah, bahtımız açıldı. Bundan sonra **pilavlar, zerdeler**...

Recep Ağa –Dur a kızım, önce şu **yoğurt** çanağını al elimden. Düşer, kırılırsa ne yeriz akşama?” (RAK/130)

“**Parsî Doktor** –Size göre değildir. Başlıca yemekleri domuz eti ve balıktır... Siz **pirinç** yeseydiniz! Pirinci, **pilav** gibi, lakin yağsız pişirir, yerler.” (EF/34)

“**Kaşıda** –...Aşçılık görevini ben üzerime aldım. Her milletin yemekleri, mutfağı başka başkadır. Japon yemekleri başka, Türk yemekleri başka... Oşima adası köylüleri bütün **patates** ve **tavuklarını** yarahlılara yolladılar, onları haşladım, pişirdim. **Çorba, söğüş** yaptım...” (EF/62)

Hasan Erkek, *Bedel* adlı oyununda, uzak yola giden veya bağ bahçe işlerinde çalışan kişiye hazırlanan yolluktan (azık) bahseder. Azık içine kişinin karnını doyurması için ihtiyaç duyduğu yiyecek ve içecekler koyulur.

“**Fidan** –Bağda acıkırsın diye sepete bolca **azık** koydum.” (B/69)

Cahit Zarifoğlu, *Yürekdede ile Padişah* adlı oyunda bitkisel ve hayvansal besinlere yer verirken, *Katıraslan* adlı oyununda da çeşitli besinlere ve etli bamyaya yemeğine yer verir.

“**Yürekdede** –Hanım, denklerin arasına bir bakıver. Kolay yerdeyse azıcık **tuz** ver bana.

Yürekdede –Acı **tereyle lor peyniri** de yakışır birbirine. Bir de **lavaş ekmeğe** dürüm yaptın mı? İşte sana gençlik iksiri Hanım.” (YDİP)

“**Ayşe Nine** –Bir kazan **bulgur pilavı** pişirip, ne kadar yağımız varsa kızdırıp dökeceğim üzerine. Sonra da iri taslarla soğuk bir ayran...” (YDİP)

³⁴ Güncel Türkçe Sözlük, Zerde maddesi, URL -23. 2022.

“**Tilki** –*Afedersiniz ama efendim, gördüğünüz teneke onun dış kısmıdır. Yani bir bakıma kabuğu. Siz hiç maymunları **muz** yerken görmediniz mi? Nasıl soyuyorlar kabuklarını.*

Tilki –*Beş kiloluk **sebze konservesi** bu. **Patlıcan, kabak, fasulye, domates** ve parça etle hazırlanmıştır.*” (K/66)

“**Tilki** –*Ooh, tıka basa doydum. Aslan efendim, siz de aç kaldınız. Ama hiç merak etmeyin bir dahaki sefere koca bir teneke **haşlama** var.*” (K/67)

“**Başkan Yardımcısı** –*Sanırım bu Katıraslan’a aittir. Nasıl söylesem **etli bamya** gibi bir şey.*” (K/109)

Nazlı Eray, *Yıldızlar Yoksulların Pırlantalarıdır* adlı oyunda sofralarımızda sürekli yer verdiğimiz çorbadan, *Bakır Lamba* adlı oyunda genellikle güney bölgesindeki illerimizle özdeşleşen ve “doğrudan doğruya ateşte veya kap içinde susuz olarak pişirilmiş et”³⁵ yapılan kebaba yer verir. Farklı ülkelerde çeşitli şekillerde yapılan kebabın ülkemizde de çeşitleri mevcuttur.

“**Uzaylı Hamdi** –*Çorba gibi bir şey getiriyordu Zebella ortaya. Şöyle kazan gibi bir şeyin içinde...*” (YYP/35)

“**Alaaddin** –*Fetullah, gıdasızlıktan olacak. Gel şurda birer **acılı adana** yiyelim.*” (BL/41)

“**Alaaddin** –*Kimbilir, canlandın işte. Belki de yediğin **kebab** iyi geldi. Bir kebab daha söylüyorum sana.*” (BL/42)

Murathan Mungan, *Dört Kişilik Bahçe* adlı oyunda genellikle kahvaltıda kullanılan kızarmış ekmeğe, Ahmet Özdemir, *Duble Kaynana* adlı oyunda sabahları hazırlanıp yenilen yiyeceklerin genel adı olarak kullanılan “kahvaltı”ya yer verir.

“**Fatma Aliye** –*Kızarmış **ekmek** alır mısın?*” (DKB/50)

“**Ayfer** –*Kahvaltı?*” (DK/33)

Ülkü Ayvaz, *Yorgun Atlar* adlı oyunda, hayvansal ve bitkisel yiyeceklere yer verir. Bunun yanında “genellikle çekilmiş etten, bazen de tavuk, balık veya patatesten yapılan”³⁶ köfte adındaki yiyeceğe yer verirken, “*Bağlanma*” adlı oyunda “az yağlı, bazen şekerli ve yumurtalı, gevrekçe bir hamur işi”³⁷ olan çöreğe ve “oklava ile açılan ve sacda pişen bir ekmek türü” olan yufkaya yer vermektedir.

³⁵ Güncel Türkçe Sözlük, Kebab maddesi, URL -24, 2022.

³⁶ Güncel Türkçe Sözlük, Köfte maddesi, URL -25, 2022.

³⁷ Güncel Türkçe Sözlük, Yufka maddesi, URL -27, 2022.

“**Küçüköğül** –Hatırlıyor musun: Biz üç oğul, sen, anamız babamız birlikte uzak bir yere pikniğe gitmiştik. Anamız **köfte** yapmıştı **ekmek**lerimiz arasına, **haşlanmış yumurtalarımızı** yerken nasıl da sevinçliydik. Koşup oynuyorduk.” (YA/40)

“**Kadın** –Aferin size. Uslu uslu oynarsanız size **çörek** pişiririm anladınız mı?” (YA/43)

“**Ana** –Gel oğlum, gel benim Küçüköğlum, gel yavrum. Bak taze **yufka** yaptım sana. Sıcak sıcak ye.” (B2/67)

Murat Dalga, *Vazo* adlı oyunda yine halk mutfağında sıkça karşılaştığımız, “tavuk, kuzu gibi hayvanların veya biber, domates vb. sebzelerin içine pirinç ve başka şeyler doldurularak pişirilen”³⁸ bir yemek olan dolmaya yer yer verir. *Derna Köylüleri* adlı oyunda bitkisel besinlere, *Baloncuklu Gazoz* adlı oyunda ise, “tuzlu suda, sirkede bırakılarak özel bir kıvama getirilmiş sebze veya meyve”lerden³⁹ oluşan turşuya yer verir. Turşu genellikle kışa hazırlık yapılırken kurulur ve kışın tüketilir. Aynı zamanda çeşitli hastalıklara iyi geldiği düşünülerek çokça tüketilir.

“**Ertan** –Sende bir şey yesene. Bak **dolma** çok güzel.” (V/14)

“**Hişa** –...Yerin altındaki zindanlara atın. **Ekmek su** vermeyin İmparatorun büyüklüğünü anlasın.” (DK2/25)

“**Hakkı** –**Ekmek arası** küçük bir şeyler getirseydin daha iyi olurdu.

Hüseyin –**Çorba** çok taze, mis gibi.

Mustafa –**Turşu** getirdim. Annem yolladı.” (BG/54)

Zeynep Ünal Elim Sende, *Hayvan Sevgisi*, *Hoş Bir Tesadüf* ve *Klemens* adlı oyunlarında çeşitli atıştırıcılara, hayvansal ve bitkisel besinlere yer verir.

“**Engin** –Oğlum bize birer **köfte**, yanına **piyaz**... Ayran da getir. Hadi anlat bakalım.” (ES/22)

“**Gülderen** –Vallahi pek seçici değiller. **Dana ciğeri**, **tavuk ciğeri** falan işte ne olursa.” (HS/35)

“**Serap** –...O gün sobayı yakmış **kestane pişiriyordum**, ne hoş bir tesadüf değil mi?” (HBT/106)

“**Aydan** –Sağ ol Anne. Anne eğer işin yoksa dolapta **sebze salata** malzemesi falan da vardı. Onları yıkar mısın bir zahmet? Aslında **fasulyenin** bugün pişmesi lazım ya.” (K2/116)

³⁸ Güncel Türkçe Sözlük, Dolma maddesi, URL -28, 2022.

³⁹ Güncel Türkçe Sözlük, Turşu maddesi, URL -29, 2022..

Güncel olan oyunlara baktığımızda, Murat Mahmutyazıcıoğlu tarafından yazılan *Yolda* adlı oyunda meyve ve deniz canlılarından elde edilen yiyeceklere yer verilmektedir.

“**Aysel** –...Yavaşça yana koyarsın **karpuzu**...soğusun.” (Y/1)

“**Aysel** –...Ohh mis gibi koktu... Bir gün de şuradan içeriye yürümedik... Çok güzel lokantalar varmış, **balık** malık...” (Y/5)

Özen Yula tarafından yazılan *Yakındoğu'da Emanet* adlı oyunda yazar bitkisel ve kümes hayvanlarından elde edilen besinlere yer vermektedir.

“**Adam** –Akşamları sebze hallerinden atıkları toplayıp yedim... Çürümüş **karnabaharlar** pazar çöplerinde. Kıyasıyla çekişiyorduk, kim daha güçlüyse o alıyordu sebzeyi. İçi acımış **patlıcanlar**, ulumuş **domatesler**, lime lime olmuş **fasulyeler**. Kırılmış **yumurtaların** dibinde kalan beyazını içiyorduk...” (YE/6)

Derem Çıray, *Son İnsan* adlı oyunda su ve ekmeğe; *Artık Hiçbir Şey Bizi Birbirimize Yaklaştıramaz* oyunda ise hem bitkisel hem de deniz canlılarından elde edilen yiyeceklere yer verir. *Hortlak Kızın Hikayesi* adlı oyunda ise çeşitli atıştırmalıklara yer vermektedir.

“**Moa** –Bu halde yola devam edemezsin. Sana biraz **su** ve **ekmek** getireceğim.” (Sİ/7)

“**Rabarba** –**Bamya** çok güzel abla, tazecik. **Midye** vereyim mi? Bugün geldi.” (AHŞBBY/6)

“**Hortlak Kız** –...Et yiyemez oldum. **Makarnacıya** giderdik sık sık. Kudret ketçap sıkardı makarnasına. Ben de ketçaplı yemeye başladım...” (HKH/7)

“**Hortlak Kız** –...Annemin öldüğü gün, babam hiçbir şey olmamış gibi bahçede beslediğimiz tavuğu kesti, pişirdi. Tek başına koca **tavuğu** yedi, bitirdi...” (HKH/13)

Sami Berat Marçalı, *Limonata* adlı oyunda bitkisel, kümes hayvanlarından ve deniz ürünlerinden elde edilen yiyeceklere yer verirken, “genellikle domates, zeytin, peynir, mantar, çeşitli et ve sebze türlerinin üzerine konulmasıyla hazırlanıp fırında pişirilen pide”⁴⁰ şeklinde yapılan ve İtalyan yemek kültürüne ait olan pizzaya ve “içine peynir, sucuk vb. konularak özel makinesiyle”⁴¹ kızartılıp ve üstü yağlanarak hazırlanan, tost adı verilen atıştırmalıklara yer vermektedir. *Altı Buçuk* adlı oyunda ise, kornfleks adı verilen mısır

⁴⁰ Güncel Türkçe Sözlük, Pizza maddesi, URL -30, 2022.

⁴¹ Güncel Türkçe Sözlük, Tost maddesi, URL -31, 2022.

gevreğine ve “yumurta, süt, un ile tavada kızartılarak yapılan, küçük yuvarlak tatlı veya tuzlu yiyecek”⁴² olan krep yer vermektedir.

“**Özlem** –Tamam annem. **Balık** yaptım. Onu da yanına al.” (L/6)

“**Koray** –**Pizza** zamanı bebeğim.” (L/7)

“**Melih** – “Ekmek varsa **tost** yapsana.” (L/10)

“**Ege** –Ama **ıspanak** yemek istemiyorum.... **Yeşil fasulye** de!” (L/22)

“**Koray** –Gerçekten mi? Çok uğraştım. Unla yumurtayı çırp çırp çırp. Nil’in dediği kadar kolay değil. Zor iş.” (L/38)

“**Sedat** –Sen **kornfleks** mi yiyorsun?” (AB/30)

“**Umay** –**Krep** yapar mıyız?.. **Sucuk** da istiyorum.” (AB/39)

Halil Babür, *Kasap* adlı oyunda yer verdiği yiyeceklerle günümüzde değişen yemek yeme alışkanlıklarına dikkat çeker. Fast food olarak karşımıza çıkan bu atıştırma malikar, insanların tüketim alışkanlıklarına bağılı olarak modern toplumda yerini almıştır. Değişen beslenme alışkanlıkları, Türk halk mutfağının zengin ve köklü yemek kültürünü de olumsuz etkilemektedir. İnsanlar bu hızlı ve pratik atıştırma malikarla zamandan tasarruf ettiklerini düşünürken sağlıksız beslenip yemek kültüründen uzaklaşmaktadırlar.

“**Süha** –...**Fast food** tüketimine karşı çıkan, o iki yüzölölere de soruyorum. Malum markaların **patatesi** iyi olanını mı yoksa **hamburgeri** iyi olanını mı seçtiğinizi herkes biliyor!..” (K3/7)

“**Karin** –Önce garip gelmedi. Komşuluk falan dedim. Ben de **çorba** falan yaptım.

“**Karin** –Sonra yine dilimlenmiş **kaşar peyniri**. Hep kaşar peyniri.” (K3/16)

Ahmet Sami Özbudak, *Kar Küresinde Bir Tavşan* adlı oyunda “açılmış hamurun veya yufkanın arasına, peynir, kıyma, ıspanak vb. konularak çeşitli biçimlerde pişirilen hamur işi”⁴³ olan böreğe, “mayalı hamurdan yapılan, yağda kızartılarak pişirilen”⁴⁴ bir yiyecek olan pişiye ve Ardahan yöresine ait kaz mantısına yer vermektedir. Kaz mantısı; kıyma, soğan, yumurta, tuz, su ve çeşitli baharatlar katılarak yapılan bir yemektir⁴⁵. Ardahan yöresine ait olduğu bilinmekle birlikte, farklı illerde yapılan çeşitlerine rastlamak mümkündür.

Özbudak bunu yanı sıra, “çiğ kıyma, soğan ve baharat karışımının açılmış yufkaya konulup yağda kızartılmasıyla yapılan”⁴⁶ çiğ böreğe ve “iyice dövölmüş çiğ etle ince bulgura biber,

⁴² Güncel Türkçe Sözlük, Krep maddesi, URL -32, 2022.

⁴³ Güncel Türkçe Sözlük, Börek maddesi, URL -33, 2022.

⁴⁴ Güncel Türkçe Sözlük, Pişi maddesi, URL -34, 2022.

⁴⁵ Kaz mantısı için ayrıntılı bkz. URL -35, 2022.

⁴⁶ Güncel Türkçe Sözlük, Çiğ Börek maddesi, 2022.

soğan, baharat, salça, maydanoz katılıp bulgur yumuşayınca kadar yoğrulduktan sonra pişirilmeden biçim verilerek yenir”⁴⁷ çiğ köfteye yer vermektedir. Özbudak yazdığı oyunda farklı yörelere ait yemeklere yer vermektedir.

“**Şelale** –Biraz **börek** koyayım mı?” (KKBT/2)

“**Şelale** –...Çok güzel **kaz mantısı** yapardı... Yarın kahvaltıya **pişi** yapayım mı, ister misin? Kahvaltıda iyi olur...” (KKBT/3)

“**Şelale** –**Balık** kızartıyor yine yukarıdakiler, gecenin kaçı olmuş, baksana nasıl koktu?..” (KKBT/5)

“**Şelale** –E bir **yumurta** kırarım... Rıza kim? O mu?” (KKBT/8)

“**Kadife** –Kimse **salata**daki soğanları senin kadar güzel doğramıyor. Nasıl bu kadar güzel burnaz doğruyorsun?

Kadife –Bu akşam rakının yanına, iki tane de **çiğ börek** atar mısın?” (KKBT/26)

“**Adam 2** –Abla bizim için bir **çiğ köfte** ye.” (KKBT/38)

Özen Yula, *Gözü Kara Alaturka* adlı oyunda kahvaltıda tüketilen çeşitli atıştırmalıklara ve Güney yöresine ait acılı şişe, “çırpılmış yumurtayla sade olarak yapılabilen veya içine peynir, kıyma vb. katılarak tavada pişirilen bir yemek”⁴⁸ olan omlete yer vermektedir.

“**Süha** –...Ayşe Hanım, oğlunu ziyarete gel. **Barbunya** pişir. Oğlun aç. Afiş as!..” (GKA/3)

“**Süha** –Affedersin. Belki miden kazanmıştır. Sana **çerez** getirdim.” (GKA/10)

“**Gönül** –Emrin olur! İki de **acılı şiş** isteteyim mi?” (GKA/11)

“**Figen** –O çok sevdiğin hayalarından **omlet** yapar, sana yediririm!” (GKA/26)

“**Rüstem** –...Dolmabahçe tarafına. Taze **simit** alırım, bir de çay, tavşankanı. Bu saatlerde yaşarım ben.” (GKA/33)

Sabahattin Kudret Aksal, *Bay Hiç* adlı oyunda et ürünlerinden yapılan ızgaraya yer verir.

“**Erkek** –...Hele akşam oldu mu, bir belirsiz buğu sardı mı ortalığı, biraz hüüzünle karışık alkolle evlerden sızan **ızgaraların** kokusu...” (BH/10)

4.12. Halk Müziği ve Müzik Araçları

Çalışmamızda incelenen oyunların hemen hemen tamamında müzik bazen efekt bazen de ezgi ve sözlerle kullanılmıştır. Oyunlarda çeşitli müzik türlerine yer verilmektedir. Köy

⁴⁷ Güncel Türkçe Sözlük, Çiğ Köfte maddesi, URL -37, 2022.

⁴⁸ Güncel Türkçe Sözlük, Omlet maddesi, URL -38, 2022.

hayatını konu alan oyunlarda Türk Halk Müziğine ait parçalara yer verilirken, kent hayatını konu alan oyunlarda, modern hayatın parçası olan eserlere yer verilmektedir. Bunun yanı sıra İstanbul’u konu alan oyunlarda şehrin eski büyüsunü yakalamak adına Türk Sanat Müziğine yer verildiğı görölmektedir. Dikkat çeken bir diğerk detay ise insanların dinleme alışkanlıklarının değışmesi ve yeni müzik arayışlarının olmasıdır. Türk müzik kültürünün yanı sıra farklı ölkelerin müziklerine de yer verildiğı görölmektedir.

Turgut Özakman, *Pembe Evin Kaderi* adlı oyunda eski ile yeninin, iki kuşağın çatışmasını anlattığı oyununda, konunun içeriğine uygun bir müzik seçimi yapar. Oyunda Türk Sanat müziğine ait bir parçaya yer verir. Oyunda yer alan müzik oyun boyunca kurguya eşlik eder.

“**Türk Sanat Müziğı** –M. Nurettin Selçuk eseri kalamışta...” (PEK)

“**Adam** –Müzik... Ne kadar güzel Neslihan; hadi, durup dinleyelim. Öyle: Ben bensem, sen de sen olmalısın. (Fonda son sahne boyunca devam eden müzik gitgide yükselir ve fading’lenirken)” (Y/128)

Ölker Köksal, *Sıfıra Bir Var* adlı oyunda Ortaçağ anlayışı ile yazdığı ve farklı düşünce biçimlerine sahip karakterler yargıç karşısında hesap verirken savaşta oğlunu kaybeden kadının acısını “Lili Marlen” şarkısı⁴⁹ ile vermeye çalışır. Ve oyunda bir diğerk klasik parça olan Beethoven’ın *Dokuzuncu Senfoni*’sine yer verir. *Sil Baştan* ve *Binbir Çiçek Kolonya Fabrikası* adlı oyunlarında ise efekt olarak kullandığı müzikleri zaman geçişlerinde ve eğlence ortamlarında kullandığı görölmektedir.

“**Kadın** –Oğlum savaşta öldü... (Müzik, Lili Marlen şarkısı)

Kadın –Sevgili davacı, biz hepimiz suçlarımızı kabullendik. Siz de suçunuzu kabul edin... Bizimle birlikte olun. Her şeye yeniden başlayabiliriz. (Beethoven-dokuzuncu senfonisi koral kısmı)...” (SBV/143)

“**Efekt** –(Dans müziğı, neşeli konuşmalar, kahkahalar, Müzik biraz silinir) (BÇKF/149)

“**Kadın** –İçkiyi fazla kaçırma... (Güncel çok bilinen bir hafif müzik. Zaman zaman fona geçip silikleşecek, zaman zaman da belirginleşecektir) (SB/115)

Behçet Necatigil, *Şappur Çelebi* adlı oyunda türkü türünün ezgisine ve müzik aleti olan saza yer verirken *Ertuğrul Faciası* adlı oyunda ise askeri marşların isimlerine yer vermektedir.

“**Hancı** –Dört yıldır Bağdat’tadır. Güzel saz yapar, iyi **saz** çalardı.” (ŞÇ/140)

⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. URL -39, 2022.

“**Hârunnurresît** –Lala! Şu yalıdan saz sesleri gelir. Benden korkmadan böyle saz çalıp türkü söyleyenler kimlerdir?” (ŞÇ/149)

“**Ali Ruhi** –Çayın soğuyor neye içmezsin? Sevincinden midir? Peki, de bakalım, sen neler çalarsın mızıkanda?” (EF/18)

“**Teğmen İsmail Efendi** –Ben? Marşlar çalarım. Bahriye marşları. Mahmudiye, Mecidiye, Hamidiye marşları... Sivastopol, askeri marşlar... Bilmiyor musunuz?” (EF/19)

Füruzan Toprak *Bir Maşrapa Su* adlı oyunda anonim bir eser olan ve Aydın yöresine ait “Kır Atıma Bineyim Yâr Yoluna Gideyim”⁵⁰ adlı esere yer vermektedir. Bunun yanı sıra Karacaoğlan’a ait “İncecikten Bir Kar Yağar” adlı türküyü yer vermektedir.

“**Eroğlu** –Kıratıma bineyim/yar yoluna gideyim...

Türkü –Yüce dağdan bir yel eser /Tozar Elif diye diye/ Deli gönül abdal olmuş/ Aman aman gezer Elif Elif diye...” (BMS)

Cahit Zarifoğlu, *Katıraslan* adlı oyunda oyun için kurgulanmış türkü örneğine yer vermektedir.

“**Aslan** –(Aslan bir okul türküsü söylemeye başlar).

“Biz aslan yavruları,

Ormanın gelecek kralları,

Dersimiz açık havada,

Avlamak çakalları.” (K/63)

Nazlı Eray, *Kuş Kafesindeki Tenor* adlı oyununda farklı kültürlere ait müzik parçalarına ve müzisyenlere yer vermektedir. *Bakır Lamba* adlı oyunda ise Rus müzisyen Nikolay Rimski-Korsakov tarafından bestelenen “Scheherazade” isimli parçaya yer verir.

“**Kanarya** –Mozart’ın Sihirli Flüt Operası sahneye konurken rejisörün bir yanlışlığından oldu.

Kanarya –Ne diyorum ben size dünyaca ünlü tenor Pavarotti’yim ben. Avustralyalı soprano Kiri Te Kanawa ile söylerim. Hintli Şef Zubin Mehta idare eder orkestrayı.

Kanarya –Bana hala inanmadınız galiba durun size Puccini’nin *La Boheme* operasından bir **arya** söyleyeyim.” (KKT/27)

“**Sebati** –Duyuyor musun Hanım? Ne müthiş bir şey klasik söylüyor hayvan.” (KKT/29)

“**Müzik** –Rimski Korskov-Şehrazat.” (BL/38)

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. URL -40, 2022.

Murathan Mungan, *Dört Kişilik Bahçe* adlı oyununda İstanbul’da yaşayan ve konakta sıkışıp kalan dört kişilik bir ailenin hayatına yer verir. Oyunun kurgusuna göre müzik seçimi yapan yazar, oyunda Türk Sanat Müziğinden eserlere ve Klasik Türk Müziği araçlarından biri olan “ut”a yer verir.

“**Talia** –Niye öyle diyorsun abla? Yine ut çalıyor musun hala?.. Aaa. “Kaçınıcı fasl-ı bahar bu solar gider emelim...” Paşa’nın şarkısı.” (DKB/39)

“**Talia** –Tamam! Şimdi sende al **sazını** sevdiceğim şen hevesinle.)

Fatma Aliye –Yoo, yapma Talia! **Ut** kederle güzeldir, hüznle güzeldir. Sen hiç utla göbek havası çalındığını gördün mü kuzum?”

Efekt –KAÇINCI FASL-I BAHAR BU SOLAR GİDER EMELİM...” (DKB/48)

Ahmet Özdemir, *Duble Kaynana* ve *Armutun Sapı* oyunlarında Türk sanat müziğine ait parçalara yer vermektedir.

“**Fatma** –Yine gam yükünün kervanı geldi...

“**Şaziye** –Kızım sen gürültüsüz iş yapmaz mısın? Ne ağzında bir **türkü** tutturmuşsun!...” (DK/30)

“**Şaziye** –Evet Fahri Bey. Nereden nereye geldik? Hani bir şarkı var... “Yar gönlüm yar... Yar ki bu sinede neler var, kimsenin dış görünüşüne aldırma, herkesin yüreğinde ne dramlar var...” (DK/52)

“**Gürol** –Haydi söylesene... Neydi o şarkı? Ah Gönül ah! Fakültede Mediko Sosyal’ın korusu... Tamam mı, o söylerdi ya! Tutî-i mu’cize guyem. Guyemden sonrası neydi?

Engin –Plak takıldı.” (AS/91)

“**Engin** –Tutî-i mu’cize guyem ne desem laf değil... Çerh ile söyleşemem ayinesi saf değil....” (AS/92)

Ülkü Ayvaz *Yorgun Atlar* adlı oyununda “Geceler Yarım Oldu” adlı türküye yer verirken Murat Dalga *Baloncuklu Gazoz* adlı oyununda oyun için kurgulanan türkü örneğine yer vermektedir.

“**Delikanlı** –(Türkü söyler) Geceler yârim oldu /Ağlamak kârım oldu hey, merhaba!” (YA/46)

“**Mustafa** –(Kendi kendine türkü söyler) Benim bir annem vardı elleri kınalı/ Dağda gezerdi severdi koyunları/La la la la la. Benim bir annem vardı elleri kınalı.” (BG/60)

Güncel oyunlara bakıldığında da içeriğe uygun müzik tercihleri yapıldığı görülmektedir. Ahmet Sami Özbudak, *Kar Küresinde Bir Tavşan* adlı oyunda Türk sanat müziğine ait parçaya yer verir.

“**Şelale** –Celal Bey ah! Celal Bey çok güzel uzun hava okurdu. Ama Türk Sanat Müziğini daha güzel okurdu...”

“Aşkımı bir sır gibi senelerdir sakladım,
Geceleri rüyamda ismini sayıkladım.” (KKBT/7)

“**Şelale** –(O anı yaşayarak, zaman zaman ağlayarak) Hiç unutmuyorum, eylül akşamıydı... Ben balık kızartıyordum, benim kara bir tava var... Celal Bey marul doğruyordu, taze soğan da olabilir. Muazzez Ersoy çalıyordu, o yıl nostalji kaseti çıkarmıştı. İkimiz de dalıp gitmişiz öyle...” (KKBT/35)

Deniz Madanoğlu, *Medet* adlı oyunda futbol maçında tarafların tuttukları takım için söyledikleri marşa ve türkü örneğine yer vermektedir.

“**Durukan** –Nasıl mutluyum nasıl mutluyum, bi hareketler çekiyorum sahada milletin ağzı açık kalıyor. Almışım gazı zorla marş söyletiyorum millete! Ralalla Ralalla Rallallallallallal la! Yeşille siyahın kalbimde yeri, sevdamdan vazgeçmem dönemem geri! Anadolu beyi kupanın beyi, Saldır Kocaeli, durma ileri!” (M/45)

“**Durukan** –Bir taş attım pencereye tık dedi, anası çıktı kızım evde yok dedi vay vay!
İnanmazsan gel yukarı bak dedi, armut dalda kız balkonda sallanır vay vay!
Şeker yemiş dudakları ballanır vay vay. Atalım mı Arap gızı, atalım mı vay vay!
Senin için onbeş sene yatalım mı vay vay! Rakıyı da şaraba katalım mı vay vay!” (M/42)

Derem Çıray, *Hortlak Kızın Hikayesi* adlı oyunda oyun için kurgulanan parçayı karakter seslendirir. Oyunda ölüyü canlandıran karakter rolüne göre şarkısını seslendirmektedir. Ve “ikişer ikişer aynı değerde dört çift teli olan, kısa saplı bir çalgı”⁵¹ olan mandoline yer verir.

“**Şarkı** –Karanlık bir yol
Ürkütücü olabilir
Eğer korkarsan
Sana bir şey olabilir
Uykunda birden nefesin kesilebilir
Ya da banyoda aniden ayağın kayıverir

⁵¹ Güncel Türkçe Sözlük, Mandolin maddesi, URL -41, 2022.

*Bir hortlak karşına çıkınca
Kalbin tekleyebilir. Aklın yerinden çıkabilir.
Ben bir ölüyüm..
Bana kim dayanabilir?” (HKH/3)
(Işık değişir, Hortlak kız dans ederek şarkı söyler.)*

Şarkı –Karanlık ormanda

*Pelerinli yabancı
Seni bulursa
Adını sorarsa
Şşt! Sakın söyleme
Aklını çelmesine
Sakın izin verme
Adını verme
Sakın ona söyleme
Bir kurt gibi güçlü dişlerin var
Keskin gözlerin
Hislerin var sezgilerin
Seni kandırmasına izin verme
Adını ona söyleme..” (HKH/8)
“**Hortlak Kız** –...Müzik kulağı da çok iyiymiş. Kendi kendine şarkılar yazar, mandolinle çalarmış. Ama babam buna devam etmesine izin vermemiş. **Mandolinini** kırıp atmış...”
(HKH/10)*

Özen Yula, *Gözü Kara Alaturka* adlı oyununda Türk sanat müziğinden iki farklı parçaya yer vermektedir.

*“**Müzik** –Gönül Akkor’un eski bir kasetinden, “Gönlümün içindedir, gözden ırak sevgilim”
(GKA/1)*

*“**Süha** –...Ne yer, ne içer bilmiyorum. Büyük olasılıkla, sanat müziğini seviyor. Hem de klasik şarkıları. Yandaki sokağa bazı şarkı sözlerini yazıyor...” (GKA/7)*

*“**Rüstem** –Kimseye etmem şikâyet/ Ağlarım ben halime/ Titrerim mücrim gibi/ Baktıkça istikbalime.” (GKA/15)*

Çalışmamızda incelediğimiz piyeslerin tamamında gerek arka planda fon olarak gerekse de ezgisiyle beraber çeşitli müziklere yer verilmektedir. Oyunların kurgusuna göre özenle

seçilen müzikler hem mekânların ruhunu hem de karakterin ruh halini yansıtmaktadır. Kırsal kesimi konu alan oyunlarda çoğunlukla türkü örneklerine yer verilirken kent merkezlerini konu alan oyunlarda dönemin müzik zevkini yansıtan tercihler yapılmaktadır. Özellikle mekân olarak İstanbul’un tercih edildiği oyunlarda Türk Sanat Müziği eserlerine, güncel oyunlarda ise günümüz müzik örneklerine yer verildiği görülmektedir. Piyeslerde hem varlığı bilinen parçalara hem de oyunlar için kurgulanan müzik parçalarına yer verilmektedir.

4.13. Halk Oyunları (Dansları)

Çalışmamızda incelenen oyunların sadece birkaçında halk oyunlarına yer verilmektedir. Bunlardan ikisi Türk kültürüne ait iken, diğer oyunların başka kültürlere ait olduğu görülmektedir. Eski tarihli oyunlarda Türk kültürüne ait halk oyunlarına yer verilirken güncel oyunlarda yabancı kültürlere ait halk danslarına yer verilmektedir. Emine Işınsu ve lker Köksal, sıra dışı bir kurguyla yazdıkları oyunlarda, tercihen balolarda kullanılan valse yer verirler. Bunun yanı sıra güncel oyunlardan olan Ahmet Sami zbudak tarafından yazılan *Kar Küresinde Bir Tavşan* adlı oyunda “folklor” teriminin yanlış kullanıldığı görülmektedir. Folklor, bir bölgede yaşayan halkın sözlü kültür ürünlerini, geleneklerini, törelerini, inançlarını, mutfağını, halk hekimliğini, müziğini, oyunlarını inceleyen birbirleriyle olan ilişkilerini açıklamaya çalışan geçmişten günümüze aktarılan bu değerlerin oluşum, yayılım ve gelişimine dair bilgi veren, sorunlarını kuram ve yöntemlerle açıklamaya çalışan bilim dalıdır. İncelenen oyunlarda tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir:

Türk kültürüne ait halk oyunları:

“*Büyükbaba –İstersen sana bir bahriye çiftetelli*⁵² oynayayım ha?..” (PEK)

“*Elif –He he. Benimki de fes rengiydi. Seninle “et koydum tencereye, yar geldi pencereye”, zeybeğini oynarken...*” (BMS)

“*Eroğlu –Diyesiler ki, sevdalandığı kızın önünde diz kırmış. Yalvar yakar olmuş. Bana soracak olursan, böylelerini ben erden saymam. Yazıklar olsun yav! Erkek kısmı avradın önünde diz kırıda, senin için ıra misali yanıp tutuşuyum dimez. Benim bildiğim erkek takımı, zeybek*⁵³ oynarken diz kırar ancak.” (BMS)

⁵² iftetelli için ayrıntılı bkz. URL -42, 2022.

⁵³ Batı Anadolu yöresinde görülen halk oyunudur. Zeybek kendi içinde türlere ayrılmaktadır: Tek kişi tarafından ya da birkaç oyuncunun çember şeklinde dizilmesiyle oynanır. Zeybek, halkı koruyan cesur bir

“**Cevahirli Hanım** –Nevcivanlara mestanelik yaraşır. Zülüflerin misâl-i semmûrdur ve gözlerin mahmur gerek. Sazlar çalınır, **köçekler**⁵⁴ oynar, senin dahi yüreğin depreşmez mi, a Tayyarzâde?” (T/256)

Yabancı kültürlerle ait halk dansları

“**Kadın** –Bilmem, anlattıklarını düşünüyorum da, masal gibi. Öyle tüller içinde kadınlar, yakalarına beyaz karanfil takan erkekler... Müzik de olur bilir misin, **vals** yaparlar. Bir de balonlar uçsun isterim, yüzlerce binlerce balon...” (BYS/37)

“**General** –...Sayın bayan, **vals** sevdiğinizi biliyorum sizinle dans etme onurunu bana bağışlar mısınız?” (SB/112)

“**Durukan** –....Çiçek mutsuz, Durukan mutlu. Çiçek koşarak gider. Durukan havalara uçuyor. Kalkıp şarkı ve dansa başlar. **Roman dansı** gibi...” (M/42)

“**Kadife** –Başka ne var sende, dans falan bilir misin? **Çaça, rumba, oryantal.**” (KKBT/19)

“**Kadife** –Offf, yok, yok... Benim **folklore** falan başlamam lazım.” (KKBT/32)

4.13.1. Oyun /Eğlence /Spor

Oyunları amaçlarına ve kurallarına göre kümeleyen Boratav, oyunlar için şu tanımlamayı yapar: “Çocukların, ve daha az ölçüde büyüklerin -günlük geçim didinmelerinden ayırabildikleri boş zamanlarında- herhangi bir üretim çabasını, ya da başka çeşitten bir hizmeti zorunlu kılmadan, sadece eğlenme yolu ile dinlenmelerini sağlayan eylemlerdir bunlar: cirit, güreş, horoz döğüşü, saklambaç, bilye, topaç, aşık... gibi” (Boratav, 1984: 232).

Geçmişten günümüze süregelen ve nesilden nesile aktarılan bu oyunlar bireyin sosyalleşmesine ve eğitime katkı sağlamaktadır. Geçmişte zengin bir oyun geleneğine sahipken günümüzde bu çeşitliliğin giderek azaldığı ve bu oyunların bilinirliğinin azalarak unutulduğu görülmektedir. Bunun en büyük nedenleri arasında teknolojinin gelişmesi ve toplum yapısının yeniden şekillenmesi, değişen tüketim alışkanlıkları, çocukların teknolojik cihazlara olan ilgisi ve sanal ortamda çok fazla vakit geçirmeleri sayılabilir.

adamı temsil eder. Zeybek oynayan dansçı, kollarını omuz hizasında, elleri başıyla aynı hizada olacak şekilde iki yana doğru açar ve bazı oyunlarda kollarını dirseklerden hafifçe kırar. Büyük adımlar atarak ağır ağır hareket eder. Ara sıra yere doğru eğilip bir dizin yere dokundurulması, bu dansın belirgin hareketlerindendir. Ayrıntılı bilgi için bkz. URL -43, 2022.

⁵⁴ Köçekçe, köçeklerin dans etmesi için çalınan müzik olarak ortaya çıkmış ve zaman içinde halk türkülerinin bir araya getirilmesinden oluşan bir müzik biçimi hâline gelmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. URL -44, 2022.

Dijital çağ olarak adlandırılan bu çağda her şey çok hızlı üretilip tüketilmektedir. Günümüz dünyasında iletişim kurmayı beceremeyen, tek başına hiçbir iş halledemeyen, ebeveynlerine bağlı bir nesil yetiştirilmektedir. Teknolojinin sağladığı imkanlar insanların bilgi edinmesine kolaylık sağladığı gibi insanları bağımlı hale de getirmiştir. Dijital çağın olumsuzluklarından en çok etkilenen çocuklar olmuştur. Bu çağda, oyun oynamayı bilmeyen çocuklar, hazır olarak üretilen oyunlarla vakit geçirmekte, dışarı çıkmadan ve akranlarıyla etkileşime girmeden yaşadıkları sanal dünyanın bir parçası haline gelmektedir. Çalışmamızda incelenen oyunlara baktığımızda oyunların geçmişten günümüze değişimi ve dönüşümü net bir şekilde görülebilmektedir.

4.13.1.1. Çocuk Oyunları

Çalışmamızda çocuk oyunları başlığı altında belirlenen oyunlar, geleneksel oyunlar içerisinde yer almaktadır. Mendil kapmaca, kutu kutu pense, çelik çomak, saklambaç, birdirbir, çatlak patlak, ip atlama, aç kapıyı bezirganbaşı, yağ satarım bal satarım, misket gibi geleneksel oyunların günümüzde unutulduğu ve yerini bilgisayar oyunlarının aldığı görülmektedir.

Modern kentleşme, plansız yerleşmeler, kalabalık şehirler çocukları küçük yeşil alanlara sıkıştırmıştır. Geniş sokaklardan, köy meydanlarından uzakta olan çocuklar küçük odalarında teknolojik cihazlara maruz bırakıldı. Bilgisayar, tablet, telefon gibi teknolojik cihazların başından ayrılmayan çocuklar hazır uygulamalarla ve oyunlarla vakit geçirmeye başlamıştır. Dar alanlara sıkışan çocuklar ne oyun oynamayı ne oyun kurmayı ne de arkadaş edinmeyi becerebilmektedir. Yalnızlığa alışan çocuklar; sosyalleşmeyi, paylaşmayı ve sorumluluk almayı bilemez hale gelmiştir. Piyeslerde hem eski hem de güncel oyunlarda çocuk oyunlarına yer verildiği görülmektedir. Eski piyeslerde geleneksel oyunlara yer verilirken güncel oyunlarda kaydırak, barbie evi gibi geniş alan ve arkadaş grubu gerektirmeyen oyunlara yer verilmektedir.

Turgut Özakman, *Pembe Evin Kaderi* adlı oyunda çocukların oynadığı futbol oyununa yer vermektedir.

“Burhan –Maça bile üç vasıta ile gidiyorum!” (PEK)

Emine Işınsu, *Bir Milyon İğne* adlı oyunda karakterin çocukluğunda kendi kendine ürettiği ve vakit geçirdiği bir oyuna yer vermektedir.

“**Selim** –Benim bir suçum yok hakim bey... Çocukluğumdan beri severim kırmızı topları. Kırmızı toplarla oynuyordum ben...” (BMİ/61)

Fürüzan Toprak, *Bir Maşrapa Su* adlı oyunda köy hayatına yer verir. Oyunda çeşitli gelenek ve göreneklere değinir. Söz konusu piyeste karakterlerin çocukken oynadığı çeşitli sokak oyunlarına yer vermektedir.

“**Elif** –Ah... İçim kan ağlıyordu. Okul hayatı ne güzeldir. Tenefüste arkadaşlarla **çelik çomak** oynamak mı istersin...

Ayşe –**İp atlamak** mı istersin...

Elif –**Saklambaç** oynamak mı istersin...

Ayşe –**Elim ucum sende** oynamak mı istersin...” (BMS)

Muzaffer İzgü, *Büyük Amca* adlı oyunda uçurtmaya ve uçurtmanın nasıl yapıldığı ile ilgili bilgiye ve bunun yanı sıra, genellikle büyük şehirlerde çocukların vakit geçirdikleri mekânlara ve hazır oyunlara da yer vermektedir.

“**Erkek** –Olur Büyük Amca. Bana **uçurtma** da yapar mısınız?

Büyük Amca –Ha ipli uçurtma?.. Nasıl istersin? Armut gibi mi? Köşeli mi? Yıldız mı?.. Yalnız önce kargı bulalım.” (BA)

“**Erkek** –Biliyor musun Büyük Amca? Bayramda **lunapark** olur... **Salıncaklar** olur, dolaplar olur...

Büyük Amca –Bir bayram köyde, köyün ortasında bir **salıncak** kurmuştum. Çocuklar o kadar sevmişlerdi ki...” (BA)

Ülkü Ayvaz, *Yorgun Atlar* adlı oyununda top ile oynanan oyunlardan bahsederken iç daire adlı oyunun nasıl oynandığı ile ilgili bilgi vermektedir.

“**Küçükkoğul** –Ağabey, **top** atıyor, yakalamamızı istiyordu ki, anamız seslendi bize...” (YA/40)

“1. **Çocuk** –Mızıkçılık yok ama...

2. **Çocuk** –Kimmiş **mızıkçı**, asıl sensin mızıkçılık yapan...

1. **Çocuk** –Bak, önce bir dairenin içine atlayacağız... Sonra arkamıza hiç bakmadan ikincinin üzerinden atlayacağız.

Çocuklar –Buradayız anne, **iç daire** oynuyoruz.” (YA/43)

“2. Çocuklar –Birinci daire, birinci daire

Atlayıp geldim evine

Al beni içeriye Al beni içeriye!

1. Çocuklar –Benimdir birinci daire

Kapılar kilitli girilmez içeriye

2. Çocuk –İkinci daire ikinci daire

Koşup geldim evine

Aç kapıyı gireyim içeriye!

Birlikte –Kapılar kapılar

Örtülü perdeler

Boşa geldin a kardeş

Girilmez içeriye!” (YA/44)

Güncel oyunlara bakıldığında oyunlarda bir eylemsizlik olduğu görülmektedir. Nesilden nesile aktarılan, geniş mekânlar ve arkadaş grupları gerektiren geleneksel oyunlar yerine; tek başına dar alanlarda oynanabilen, hazır alınan oyuncaklarla oynanan oyunlar tercih edilmektedir. Çocukların oyun oynadığı parklar çocuklar için güvenli bir alan sağlarken, hazır halde sunulan oyun araçları çocukların oyun kurmasını ve oyun oynamasını engellemektedir. Oyunlarda tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir:

“Adam –...Arkadaşları çocuk bahçesinde **kaydıraktan** kayarken, kaydırağın merdiveni önünde durup metal çubuklara bakan çocuğu sevmiştim...” (YE/10)

“Müge –Aaa hatırladım. Şu kahverengi **kaydırak** falan. Ayyy bi kere nasıl da düşmüştüm. Kaşımı yarmıştım.

Özlem –Bak burası bizim arka balkon. Siz hep **saklambaç** oynardınız. Gelip arka balkona saklanırdınız. Ege de sizi ele verirdi.” (L/26)

“Süha –...Siz, gerçekten çocuklarınızın, bakkaldan aldığınız o iki katlı plastik toplar için mi sizinle pikniğe geldiğinizi sanıyorsunuz? Çocuk onu mahallede de oynuyor!..” (K3/7)

“Yura –Ferit de senin gibi sessizdi böyle. Ona da hep derdim. Ağlamayana meme yok oğlum... O yarın sabah çatıya çıkıp, güvercinleri **tükürüklü kağıtla vurmaya** çalışacak her gün olduğu gibi....” (K3/40)

“Şelale –Çocukluğundan beri çok sever. Tek bildiği gofret yemektir, bir de **savaşçılık** oynamaktı. Babasına da özeniyordu...” (KKBT/9)

“Şelale –Bir gün, çok çok eskiden, şu pencereden baktım. Çocuklar mukavva kutulardan gemi yapmışlar... Kimi kürek çekiyor, kimi eline gazeteden dürbün yapmış etrafı seyrediyor. Gemi batıp batıp çıkıyor, kocaman dalgalar...” (KKBT/24)

“Hortlak Kız –...Ona arkadaş olamayacağımızı anlatmaya çalıştım. Anlamadı. Saklambaçla onu kandırdım. O saklanırken bazanın altından bilgisayarımı aldım...” (HKH/24)

“Rüstem –Eski bir oyun... çocukluğumuzda oynadığımız... Bir oğlumuz oluyordu güya... Sonra, pikniğe gidiyorduk günün birinde... sonra, bir kaza geçiriyorduk... Çocuk topal kalıyordu...”

Barbaros –Lan, herkes çocukluğunda oyun oynamıştır, ama böyle zırtapoz oyunlar değil!” (GKA/25)

“Umay –...Sonra da beni çağırıyor. “Bak bana annemler ne almış?.. Bir Barbie Evi. Ama böyle kocaman ihtişamlı olanlar var ya, ondan.” (AB/39)

4.13.1.2. Büyüklerin Oyunları

Çocuk oyunlarında olduğu gibi yetişkinlerin oyunlarının da değiştiği ve dönüştüğü, mekânların köy olarak seçildiği piyeslerde geleneksel oyunlar tercih edilirken şehir hayatının anlatıldığı oyunlarda iskambil, tavla, bılardo gibi oyunların tercih edildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra video oyunlarına ve oyun salonlarına yer verilmektedir.

Fürüzan Toprak, *Bir Maşrapa Su* adlı oyunda kadınlar arasında devam edip gelen çok eski bir gelenekten bahsetmektedir. Buna göre, evlilik çağına gelmiş genç kız salıncağa bindirilir ve genç kız gönlündekini yani yavuklusunu itiraf etmeyene kadar salıncaktan indirilmez. Salıncaktan hızlı hızlı sallanan genç kız, bu eziyete daha fazla dayanamayarak sevdiği kişiyi itiraf eder. Yetişkinler arasında ve genellikle de kadınlar arasında oynanan bu oyun sayesinde kızın gönlündeki kişi öğrenilir ve köyün diğer gençleri de ona göre uzak durmaya çalışırlar.

“Ayşe –Sen bana baksana? Ben o biçim oyunları hiç yutmam. Salıncağı niye icat etmişler ha? Ninelerimizin, analarımızın gönüllerinde yatan aslanları tüm köy halkı nasıl anlarılarmış ha? Şimdi de senin gönlünü ateşleyeni öğreneceğiz.” (BMS)

Behçet Necatigil, *Ertuğrul Faciası* adlı oyunda, oyuna yer vermez, fakat oyunu dinlediğimizde arka planda tavla sesi duyarız.

“**Sesler** –(**Tavla** sesleri, “Çay bir, demli olsun”, “Nargile ver”...) (EF/14)

Nazlı Eray, *Kuş Kafesindeki Tenor* adlı oyununda “Bölmelere ayrılmış iki yanlı tahta üzerinde on beşerden otuz pul ve iki zarla iki kişinin karşılıklı oynadığı oyun”⁵⁵ olan tavlaya yer vermektedir.

“**Sebati** –*Tamam hanım, ben kahveye **tavla** atmaya gidiyorum. Hadi eyvallah.*” (KKT/30)

Ahmet Özdemir, *Duble Kaynana* adlı oyunda yetişkinlerin oynadığı ve dört kişiyle oynanan bir iskambil oyunu olan “briç”e yer verir.

“**Şaziye** –*Sen buna evlilik mi diyorsun?.. Aylin öğleden sonraları alışverişe çıkıyormuş, akşama doğru arkadaşlarıyla **briçe** oturuyormuş...*” (DK/43)

“**Şaziye** –*Hatırlatma onu bana... Kahvaltısını bile ağabeyine hazırlatıyor. öğleden sonraları çarşı pazar sürtüyor. Üstelik **kumarda** oynuyor.*” (DK/44)

Ülkü Ayvaz, *Bağlanma* adlı oyununda mahalledeki gençlerin kendi aralarında oynadığı horoz dövüşü oyununa yer vermektedir.

“**Sesler** –*Yaşa! Yaşa sen kırmızı horoz!*

-*Kırmızı horozu boş ver, sen asıl Çilli horoza bak! Yere serecek Kırmızı'yı yaşa Çilli!”* (B2/71)

“**Oğul** –*Şey horoz dövüştürüyorlardı da... hani bir baktım öyle... Dede yapma! Bütün köylü bize bakıyor! Eline ayağına kurban olayım yapma, vurma Dede. Vurma!”* (B2/72)

Zeynep Ünal, *Hayvan Sevgisi* adlı oyununda yetişkin insanların vakit geçirmek ve genellikle de bunu kazanca dönüştürmek için oynadıkları oyunlardan bahseder.

“**Şükran** –*Şans oyunları oynar mısınız?*” (HS/36)

Murat Mahmutyazıcıoğlu, *Yolda* adlı oyununda basketbola, Deniz Madanoğlu, *Medet* adlı oyunda halı saha maçına ve at yarışlarına, Derem Çıray, *Hortlak Kızın Hikayesi* adlı oyunda basketbola ve oyun konsolunda oynanan video oyunlarına, Sabahattin Kudret Aksal, *Bay Hiç* adlı oyunda karakterin yaşadığı duygusal karmaşayı iskambil oyununu metafor olarak kullanmaktadır. Halil Babür, *Kasap* adlı oyunda hem çocuk hem de yetişkinlere yönelik çeşitli elektronik/dijital oyunların olduğu oyun salonuna yer vermektedir.

⁵⁵ Güncel Türkçe Sözlük, Tavla maddesi, URL -45, 2022.

“**Ercan** –...Çarşamba da bir **basket** mi yapsak...” (Y/1)

“**Durukan** –...Ben senin için it gibi ÖSS çalışayım, maça bile gitmeyim, elaleme madara olayım...” (M/41)

“**Durukan** –Sonra sen eve gittin. Hatırlıyorum. Benim **halı saham** vardı.” (M/44)

“**Çiçek** –...Kapıyı üstüme kilitleyip gittiler. Kendi gibi bi leş herif vardı işyerinden, **at yarışı** da oynarlardı beraber...” (M/49)

“**Hortlak Kız** –...Ali’yle hiçbir diyalogum olmamıştı... Ertesi gün okuldan sonra takıldıkları **basketbol** sahasına gittim. Seda yoktu. Ali ve arkadaşları **turnuvalara** hazırlık maçları yapıyorlardı...” (HKH/15)

“**Hortlak Kız** –...Eve gittiğimde Fatih havuz başında **nintendo** oynuyordu. Beni görünce elindeki oyun konsolunu havuza fırlattı...” (HKH/21)

“**Erkek** –İnansaydım... her şey bozulacaktı. Küçük **iskambillerle** kurduğum tüm kuleler yıkılacaktı.” (BH/6)

“**Nadir** –**Atari salonu** mu lan burası?.. O fotoğraf ne? Sen onlara mı özeniyon oğlum?..” (11’11/15)

4.14. Eğlence Hayatı /Eğlence Mekanları /Bayramlar, Özel Gün /Gece Kutlamaları

4.14.1. Eğlence Hayatı

İncelenen oyunlarda eğlence hayatında çeşitlilik olduğu görülmektedir. Eğlence hayatı da oyunların konularına göre şekillenmektedir.

Turgut Özakman, *Pembe Evin Kaderi* adlı oyunda kuşak çatışmasına yer verir. Oyun boyunca iki nesil arasında yaşanan bir çatışma söz konusudur. Bayramlardan, yemeklere, gelenek ve göreneklerde yaşanan çatışmalara şahit oluruz. Kuşaklar arasındaki bir diğer çatışmayı da eğlence hayatında görmekteyiz. Yeni nesil, modern hayata adapte olmaya çalışırken; eski nesil olan büyükbaba kahvehânede vakit geçirmektedir.

“**Bedri** –Anne! **Sinemalara** bir bakar mısın?

Burhan –**Maça** bile üç vasıta ile gidiyorum!” (PEK)

“**Ahmet** –Uzun lafın kisası hanımanne... Ben haddimi bilirim anacığım. Çıktım gittim bir **meyhaneye**. Çek babam çek...

Büyükbaba –**Kahvede** arkadaşlarla konuşmaya dalmıştım canım...” (PEK)

Emine Işınsu, *Bir Yürek Satıldı* adlı oyunda at binmek, balık tutmak gibi aktivitelere ve büyük salonlarda pek çok insanın eğlenmek için toplandığı balolara yer vermektedir.

“**Adam** –Bıkmıştım... Sabahleyin gün doğmadan köşkünden çıkar, saatlerce **at koştururdum**... Denizlere açıldım, dalgalar hep yüreğime çarpıyordu. Geri döndüm. Bir kulübem vardı, sahilde **balık tutardım**.” (BYS/24)

“**Adam** –İşte o büyük salonlarda büyük **balolar** verirdim. Kadınlar tüller içinde gelirlerdi. Erkekler, siyah, ince ve zariftiler; yakalarına beyaz karanfil takarlardı...” (BYS/36)

Ülker Köksal da Emine Işınsu gibi insanların bir araya gelip eğlendiği büyük davetlere yer vermektedir. *Sıfıra Bir Var* ve *Binbir Çiçek Kolonya Fabrikası* adlı oyunlarda yer verdikleri eğlence anlayışı aynı olmakla birlikte, ele aldıkları konuların içeriği ile karakterlerin yaşam tarzının uyumlu olduğu görülmektedir.

“**Yargıç** –Merhaba suçlular. **Şölenimize hoş geldiniz**.” (SBV/141)

“**Anlatıcı** –İşte her şey o yaz gecesi Başkan’ın evinin o güzelim bahçesindeki, canlı müzikli, danslı, eğlence sırasındaki bu konuşmayla başladı....” (BÇKF/149)

Muzaffer İzgü, *Büyük Amca* adlı oyunda, köy hayatından şehir hayatına uyum sağlamaya çalışan karakterin başından geçenlere yer vermektedir. Genellikle orta yaşlı ve yaşlıların vakit geçirmek, sohbet etmek ve oyun oynamak için gittikleri kahvehâneler de eğlence hayatının bir parçası haline gelmiştir.

“**Anne** –Oh oh oh! Yetmiş altı yaşında... Amca **kahveye** çıktı mı işin yoksa yetmiş altı yaşındaki kadınla otur konuş!” (BA)

Behçet Necatigil, *Ertuğrul Faciası* adlı oyunda hem kahvehâneye hem de “yemek yenilen, gösteri izlenen, müzik dinlenen, bazen oyun sergilenen eğlence yeri”⁵⁶ olan gaziinoya yer verir. *Tayyazârde* adlı oyunda, insanların eğlenmek için gittikleri gazinolarda gerçekleşen saz ve söz fasıllarından bahseder. Burası saz çalınır, köçeklerin oynadığı ve sohbetlerin edildiği bir sohbethâne özelliği taşımaktadır.

“**Binbaşı Mehmet Bey** –Güzeldir, açıklıktır. Bahriye Nezareti de burada olduğu için,denizciler uğrağıdır. Bu **kahveye** de “Tokatlı’nın kahvesi” derler.” (EF/14)

“**Yüzbaşı Celal Bey** –Karşılarında otel, altında **gazino**. Bu gazino tam size göre, Ali Ruhi Bey.” (EF/33)

⁵⁶ Güncel Türkçe Sözlük, Gazino maddesi, URL -46, 2022.

“**Yandım Ali** –Endişe gereksizdir, Hazinedar Ağa! Efendi, Tayyarzâdesini buldu. Şâdlıktan zevk-ü sefaya daldı. Memnundur. **Saz ve söz fasılları** eyler...” (T/245)

“**Cevahirli Hanım** –Nevcivanlara mestanelik yaraşır. Zülüflerin misâl-i semmûrdur ve gözlerin mahmur gerek. Sazlar çalınır, köçekler oynar, senin dahi yüreğin depreşmez mi, a Tayyarzâde?” (T/256)

“**Tayyarzâde** –Adına bakmayınız, Dede Sultan! Burası ulemânın dahi devam ettiği bir **sohbethanedir**. Kahve ve çubuk bahanedir.” (T/262)

“**Cevahirli Hanım** –Dede Sultan! Dede derim, lakin genç ve dinç olduğum bellidir... Hemen meclis kurup işret edelim.” (T/264)

Cahit Zarifoğlu, *Yüzen Fil* adlı oyunda genellikle eğlence ve yarışlardan oluşan gösteriye yer vermektedir.

“**Anafil** –Amacımın ne olduğunu senin aklın almaz. Bizi yalnız bırak, çalışmalarımıza engel olma. Büyük bir **gösteriye** hazırlanıyoruz biz.” (YF/34)

Murathan Mungan, *Dört Kişilik Bahçe* adlı oyunda insanların hoşça vakit geçirmek için gittikleri sinemaya yer verir. Yazar oyunda eğlence hayatını çoğunlukla eğlence mekânları ile sınırlamaktadır.

“**Afiye Reşat** –Bu hafta sonu *Peyker Kalfa*’lara gitmeyeceğim *Fatma Aliye*:. Ne zamandır kapalı kalıyorsun hafta sonlarında. Çık gez bu sefer. *Beyoğlu*’ndan **sinemaya** git istersen.” (DKB/59)

Ahmet Özdemir, *Duble Kaynana* adlı oyunda hem belirli zaman aralıklarında yapılan kupa maçına hem de özel günleri kutlamak veya sosyalleşmek için belirli zamanlarda düzenlenen eğlenceye, aynı zamanda briç denilen oyunu oynamak ve belirli aralıklarla tekrarlamak için bir araya gelen insanların eğlence anlayışına yer vermektedir. Konken partisi, 70’li 80’li yılların eğlence hayatını yansıtan, özellikle zengin kadınların evde oturup oynadığı kumar eğlencelerini içermektedir. Konken partisi yerini briç denilen oyuna bırakmıştır.

“**Erol** –Biliyorsun bugün *Çarşamba*... Statta **kupa maçı** var. Şu saatlerde dağılmak üzere. Ama istiyorsan?” (DK/18)

“**Şaziye** –Çocuklar, belki de *Fahri Bey*’in **felekten bir gece çalma** programı vardır ve yalnız kalmak istiyordur.” (DK/29)

“**Şaziye** –Sen buna evlilik mi diyorsun? *Kuzenin Aylin*’in evliliğini bir gör. Teyzen ağzı kulaklarına vararak ballandıra ballandıra anlatıyor... Adamcağız sabahları kahvaltısını

hazırlayıp yatağına kadar getiriyormuş. Aylin öğleden sonraları alışverişe çıkıyormuş, akşama doğru arkadaşlarıyla briçe oturuyormuş...” (DK/43)

“**Fahri** –Efendim, şaka bir yana... Sabah gazetede gözüme çarptı. Denizcilik işletmesi “**Mavi Yolculuk**” seferlerine tekrar başlamış. Erol işini ayarlayabilirse hep beraber bir geziye ne dersiniz?” (DK/47)

“**Şaziye** –Aynen böyle söyledi ve çıkıp gitti. Dona kaldım. Aydın'ı bekledim. Sevgili gelinim bilmem nerede **konken partisini** sürdürdursun...” (DK/50)

Ülkü Ayvaz, *Yorgun Atlar* adlı oyunda insanların yoğun iş yaşamına ara verdikleri ve tatil günlerinde ailece yaptıkları bir aktivite olan pikniğe yer vermektedir. Oyundaki bir diğer eğlence ise karakterin kuş avlamasıdır. Kırsal kesimde sıklıkla karşılaşılan bir eğlence türü olan kuş avcılığı hâlen devam etmektedir. *Çekmece Komedi* adlı oyunda da özel günler için verilen davetlere yer verilmektedir. Eğlence hayatının önemli bir parçası olan davetlerde insanlar bir araya gelerek çeşitli kutlamalar yapmaktadır.

“**Küçükoğul** –Hatırlıyor musun: Biz üç oğul, sen, anamız babamız birlikte uzak bir yere **pikniğe** gitmiştik. Anamız köfte yapmıştı ekmeklerimiz arasına, haşlanmış yumurtalarımızı yerken nasıl da sevinçliydik. Koşup oynuyorduk.” (YA/40)

“**Dede** –Evet evet iyi bildin. Dinle Küçükoğul, ben bu sazlıklarda bir gün **kuş avladım**, çiftyle. Alıp eve götürdüm koca kuşu. Şu karabatağa benziyordu. Hiçbirimiz kuşun nasıl bir kuş olduğunu bilmiyorduk. Kazana attık başladık kaynatmaya... Meğer bu kuş yenmezmiş, bataklik hayvanıymış. Hayvanı gömdük ya, kokusu evden çıkmaz bir türlü.” (B2/83)

“**Rejisör** –...Nefret ederim alay edilmekten. Ayakta binlerce seyircinin alkışladığı biriyim ben. Kokteyllerde, prömiyerlerde yanıma yaklaşmak için birbirini ezerdi insanlar...” (ÇK/149)

Murat Dalga, *Vazo* adlı oyunda insanların eğlenmek için gittikleri mekâna; Zeynep Ünal, *Hayvan Sevgisi* adlı oyunda ise bir çeşit kumar oyunu olan şans oyunlarına yer vermektedir.

“**Sanem** –Babam **bar** sahibi. Eve geldiği saat belli olmaz.” (V/8)

“**Şükran** –**Şans oyunları** oynar mısınız?” (HS/36)

Güncel oyunlarda da eğlence anlayışı aynı olmakla birlikte isimlendirme konusunda değişiklikler olduğu görülmektedir. Ahmet Sami Özbudak, *Yel* adlı oyununda insanların boş günlerini birlikte geçirdikleri bir aktiviteye ve eğlenmek amacıyla düzenlenen kostüm

partisine yer verilmektedir. Kostüm partisinde belirlenen konsepte uygun olarak kılık değiştirilerek farklı kostümler tercih edilir.

*“**Thelma** –Biraz zor gelmeye başladı.... “Selda, Londra’da.” Ayşegül **piknikte** gibi...*

***Thelma** –Anne çok güzel. Oradaki ilk **kostümlü partide** giyeceğim.” (Y2/5)*

Deniz Madanoğlu, “Medet” adlı oyunda sinemaya yer verir.

*“**Çiçek** –...Ya biri görecektir şimdi nolur bak yarın konuşalım tamam mı, gündüzden gelirim ben, istersen Titanik varmış bak çok güzel ona gideriz.” (M/40)*

Halil Babür, *Kasap* adlı oyunda tatil günlerinde ailecek gidilen ve eğlenilen bir aktivite olan pikniğe yer vermektedir.

*“**Süha** –...Ailenizle birlikte gittiğiniz **pikniklerde**, en kıymetlileriniz olan çocuklarınızın, o pikniğe katılmasındaki en geçerli neden mangal keyfi değil miydi? Siz, gerçekten çocuklarınızın, bakkaldan aldığınız o iki katlı plastik toplar için mi sizinle pikniğe geldiğinizi sanıyorsunuz? Çocuk onu mahallede de oynuyor!..” (K3/7)*

Ahmet Sami Özbudak, *Kar Küresinde Bir Tavşan* adlı oyununda insanların eğlenmek için gittikleri mekâna yer vermektedir.

*“**Şelale** –...Balayına Alanya’ya gitmiştik, oradaki ahabları bizi bir sahil **gazinosuna** götürdü...” (KKBT/7)*

Derem Çıray, *Hortlak Kızın Hikayesi* adlı oyunda eğlenmek amacıyla balık avına gittiklerine ve yine eğlenmek için yapılan partilere yer vermektedir.

*“**Hortlak Kız** –...Akşamları sahilde balık tuttuğunu biliyordum. Tuttuğu balıkla beraber çıktım denizden. Bu kez hiç bozuntuya vermedi, olta takımını toplayıp kayalıklara doğru yürüdü...” (HKH/9)*

*“**Hortlak Kız** –Öldüğüm gece beni evden almışsın, bir **parti** varmış, oraya gitmişiz. Orda neler oldu? Beni en son saat kaçta gördün?” (HKH/18)*

Sabahattin Kudret Aksal, *Bay Hiç* adlı oyunda çeşitli eğlencelere ve eğlence mekânlarına yer vermektedir.

*“**Erkek** –Sokakları yiyor, bitiriyordum. **Kahveleri**, deniz kıyılarını, **meyhaneleri** yiyor, bitiriyordum...*

***Erkek** –...En çok yanımda duymak istediğim anda sizi, söndürüveriyordunuz ışığınızı... **Sinemaya** mı gidiyordunuz, bir tanıdığınıza mı?..” (BH/10)*

“Kadın –Geceleri, dostlarımıza giderdik, dostlarımız olurdu çok seçkin, gelirlerdi onlar da bize. Sinemalara giderdik, çok iyi bir yemekten sonra. Balolara, balozlara, salonlara salozlara... giderdik. Giderdik, değil mi?” (BH/19)

Sami Berat Marçalı, *Altı Buçuk* adlı oyunda eğlenmek ve bir araya gelip motive olmak için şirket tarafından düzenlenen mangal diğer bir ifadeyle barbekü partisine yer vermektedir.

“Bedir –Mangal yakma işi bize verildiğine göre mangal yakacağız sanırım.” (AB/1)

4.14.2. Eğlence Mekânları

İncelenen piyeslerde gerek eski oyunlarda gerekse de güncel oyunlarda eğlence mekânlarına yer verildiği görülmektedir. Kullanılan eğlence mekânları eğlence hayatı ile orantılı bir şekilde kurgulanmıştır. En çok kullanılan eğlence mekânı ise kahvehânedir. Kahvehâne, eski oyunlarda sıklıkla adı geçen eğlence mekânı iken güncel oyunlarda hoş karşılanmayan ve çalışmayan insanların zaman öldürmek için tercih ettikleri mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra meyhâne, gazino ve pavyon aynı işlevi yerine getiren mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Güncel oyunlarda en çok tercih edilen ve ismi geçen bir diğer mekân ise “bar”lardır. Genellikle genç kesimin eğlenmek ve alkol almak için gittiği mekânlar arasında yer almaktadır. Güncel oyunlardan tespit edilen diğer mekânlar; cafe, atari salonu ve lunaparktır. Alkolsüz olan bu mekânlar eğlenceli vakit geçirmek ve oyun oynamak için tercih edilen mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Oyunlarda tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir:

Kahvehâne:

Turgut Özakman, *Pembe Evin Kaderi* adlı oyunda insanların eğlenmek ve boş zamanlarını değerlendirmek için gittikleri mekânlara yer verir. Kahvehâne kültürü, vakit geçirmek için kullanılan eski bir eğlence mekânı olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem eski oyunlarda hem de yeni oyunlarda kullanılan mekânlar arasındadır. Geçmişten günümüze bakıldığında hâlen insanların vakit geçirmek ve oyun oynamak için gittikleri mekân tercihleri arasında yer almaktadır.

“Büyükbaba –Kahvede arkadaşlarla konuşmaya dalmıştım canım...” (PEK)

Emine Işınsu da “*Bir Milyon İğne*” adlı oyunda kahvehaneye yer vermektedir.

“**Mehmet** –Bu babam benim, babam! **Kahveye** çıkardık ikindi vakti. Karbonatlı çay, şekersiz. Şeker nerede?” (BMİ/14)

Muzaffer İzgü, *Büyük Amca* adlı oyunda mekan olarak kahvehaneye yer verir.

“**Anne** –Oh oh oh! Yetmiş altı yaşında... Amca **kahveye** çıktı mı işin yoksa yetmiş altı yaşındaki kadınla otur konuş!” (BA)

Behçet Necatigil, *Ertuğrul Faciası* ve *Tayyarzâde* adlı oyunlarda eğlenceli vakit geçirmek için gidilen kahvehâneye yer verilir.

“**Binbaşı Mehmet Bey** –Güzeldir, açıklıktır. Bahriye Nezareti de burada olduğu için,denizciler uğrağıdır. Bu **kahveye** de “Tokatlı'nın kahvesi” derler.” (EF/14)

Kâhya –Şehremini'nde Kemânî Osman dedenin **kahvehanesine** git, sor, gösterirler.” (T/228)

Hasan Erkek, *Bedel* adlı oyunda yaşça büyük olan insanların akranlarıyla vakit geçirmek için gittikleri mekân olarak kahvehâneye yer verir.

“**Selime** –Yaşlı erkekler, **kahveleri** bekler oldular... İşe güce varmaz artık elleri...” (B/41)

Nazlı Eray, *Kuş Kafesindeki Tenor* adlı piyesinde karakterlerin oyun oynamak için kahvehaneyi tercih ettiği görülmektedir.

“**Sebati** –Tamam hanım, ben **kahveye** tavla atmaya gidiyorum. Hadi eyvallah.” (KKT/30)

Ahmet Özdemir, *Armudun Sapı* adlı oyunda kahvehâneye yer verir.

“**Gürol** –Haydi bakalım beyler... Burası **kahvehane** değil. Bak dışarıda odacılar bekliyor. Herkes evine barkına gidecek...” (AS/88)

Sabahattin Kudret Aksal, *Bay Hiç* adlı oyunda iki farklı eğlence mekânına yer verir. Bunlardan biri alkolsüz, güzel vakit geçirmek için kullanılan kahvehâne iken, diğeri alkol alınan eğlence mekânı meyhânelerdir.

“**Erkek** –Sokakları yiyor, bitiriyordum. **Kahveleri**, deniz kıyılarını, **meyhaneleri** yiyor, bitiriyordum...” (BH/10)

Halil Babür, *11'11* adlı oyunda kahvehâneye yer verir. Bunun yanı sıra çocukların ve gençlerin eğlenmek için kullandıkları dijital oyun salonuna yer verilir. Bir diğeri eğlence mekânı ise genellikle çocukların gittiği lunaparklardır.

“**Nadir** –*Kahvehane mi burası?*” (11’11/11)

Meyhâne:

İncelenen oyunlarda adı geçen bir diğer mekân ise meyhânelerdir. Meyhâneler, insanların alkol tüketerek eğlendiği mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

“**Ahmet** –*Uzun lafın kisası hanımanne... Ben haddimi bilirim anacığım. Çıktım gittim bir meyhane**ye. Çek babam çek...*” (PEK)

Vali Ruhi –*Mükellef yerlerde işim ne, Mîrim? Siz bana bizim Balıkpazarı meyhanelerine benzer, alelade bir yer gösteriniz!*” (EF/33)

Ahmet Özdemir, *İnsanın Alacası* adlı oyunda alkol tüketilen bir eğlence mekanı olan meyhane

VI. Arkadaş –*Yalan mı? burası neresi? Meyhane. Biz şimdi ne yapıyoruz?..*” (İA/163)

VHüseyin –*...Beyefendinin içkisine, eğlencesine emekli maaşımızı yetmiyor...*” (İA/173)

Sabahattin Kudret Aksal, *Bay Hiç* adlı oyunda iki farklı eğlence mekânına yer verir. Bunlardan biri alkolsüz, güzel vakit geçirmek için kullanılan bir kahvehâne iken, diğ

“**Erkek** –*Sokakları yiyor, bitiriyordum. Kahveleri, deniz kıyılarını, meyhaneleri yiyor, bitiriyordum...*” (BH/10)

Gazino:

Behçet Necatigil, *Ertuğrul Faciası* adlı oyununda “yemek yenilen, gösteri izlenen, müzik dinlenen, bazen oyun sergilenen eğlence yeri” olan gazinoya yer vermektedir.

“**Yüzbaşı Celal Bey** –*Karşılarında otel, altında gazino. Bu gazino tam size göre, Ali Ruhi Bey.*” (EF/33)

Ahmet Sami Özbudak, *Kar Küresinde Bir Tavşan* adlı oyunda, müzik dinlenen, yemek yenilen, alkol alınan, gösteri izlenen eğlence yerine yer verir.

“**Şelale** –*Balayına Alanya’ya gitmiştik, oradaki ahabpları bizi bir sahil gazinosuna götürdü...*” (KKBT/7)

Batakhâne:

“**Hüseyin Efendi** –*...Şehirde fitne ve fesat kaynar. Gizli bir batakhane**den bahsedilir. Gençleri kaçıırırlar imiş...*” (T/232)

Bar:

Murat Dalga, *Vazo* adlı oyunda alkol alınan ve eğlence mekânı olarak bilinen bara yer verir. Meyhâne ile aynı özelliklere sahip olmasına rağmen, bar daha çok gençlerin takıldığı ve eğlendiği bir eğlence yeri, meyhâne ise genellikle yetişkinlere hitap eden bir eğlence yeridir.

“**Sanem** –*Babam bar sahibi. Eve geldiği saat belli olmaz.*” (V/8)

Özen Yula, “*Gözü Kara Alaturka*” iki çeşit eğlence mekanına yer vermektedir. İlki, danslı içkili ve ayak üstü içki içilen bir eğlence mekanı iken, ikincisi oturarak ve genellikle orta yaşlı ve yaşça büyük insanların tercih ettikleri mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

“**Süha** –*İstiklal’de Tendon diye bir kafe-barda garsonluk yapıyorum.*” (GKA/4)

Kafe:

Ahmet Sami Özbudak, *Yel* adlı oyunda her yaştan insanların gidebildiği ve genellikle alkolsüz bir mekân olan kafeye yer verir.

“**Yel** –...*Bir kafenin önünde kıvrılır yatarım. Birisi gelir başımı okşar. Güzel bir şey söyler...*” (Y2/1)

Derem Çıray, *Hortlak Kızın Hikayesi* adlı oyununda kullanılan mekânlar amaç olarak aynı olsa da iki farklı şekilde yer verilmektedir. İlki sohbet etmek, vakit geçirmek ve yiyecek-içecek tüketilen bir mekân iken, diğeri sanal dünya denilen internet bağlantısı üzerinden kurulan oyunların oynandığı bir mekândır. Bu bakımdan birbirinden ayrılırlar.

“**Hortlak Kız** –...*Hiçbir yerden kovulmadım ben hayatımda. Yaz tatilinde bir ay çalıştığım kafede bile ayın elemanı seçilmiştim...*” (HKH/4)

“**Hortlak Kız** –*Ev sahibinin oğlu internet kafede çalışıyordu. Soluğu orda aldım. Yani mecazen. Dükkanda sadece ergen müşteriler vardı...*” (HKH/23)

Pavyon:

Özen Yula, *Gözü Kara Alaturka* iki çeşit eğlence mekânına yer vermektedir. İlki, danslı içkili ve ayak üstü içki içilen bir eğlence mekânı, ikincisi oturarak ve genellikle orta yaşlı ve yaşça büyük insanların tercih ettikleri mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

“**Gönül** –*Söylemek istedim, ama o öğrenmek istemedi. Zaten, pavyondan çıktığımı anlamadıysa salak demektir.*” (GKA/13)

Atari Salonu:

Halil Babür, *11'11* adlı oyunda kahvehâneye yer verir. Bunun yanı sıra çocukların ve gençlerin eğlenmek için kullandıkları bir mekân olan dijital oyun salonuna yer verir. Bir diğer eğlence mekânı ise, çocukların eğlendiği bir mekânı olan lunaparktır.

“Nadir –Atari salonu mu lan burası?.. O fotoğraf ne? Sen onlara mı özeniyon oğlum?..”
(11'11/15)

Lunapark:

“Nadir –Lunapark mı lan burası?” (11'11/15)

4.14.3. Dini Bayramlar

Bayramlar bir dizi gösteriden oluşur, oluşumları ve kuralları gelenek tarafından belirlenir. Bayram, bir topluluğun bütünü için düzenlenen ve uygulanan törenlerin birleşimidir. Dini bayram günleri kameri takvimine göre hesaplandığından her yıl dönümü güneş takviminin aynı günlerine denk gelmez. Yılda on gün geriler bu gerileme uzun bir zaman diliminde bayramların mevsimlerini de değiştirir. Bu değişiklik bayramların her mevsimde olmasını sağlayarak tatillere çeşitlilik katmaktadır. Dini bayramlar, Ramazan ve Kurban Bayramı olarak bilinir. Bu bayramların ana özelliği, dost ve akrabaların birbirlerinin bayramlarını kutlaması ve ziyaret etmesidir (Artun, 2019: 298). Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan bayramlar, toplumsal bağları kuvvetlendirmektedir. Her iki bayram da benzer özellikler taşımaktadır. Bayram öncesi temizliği, arife günü yapılan kabir ziyaretleri, karşılıklı yapılan bayramlaşmalar, bayram namazı gibi. Farklılık ise, oruç tutma ve kurban kesme şeklindedir. Çalışmamızda hem eski oyunlarda hem de güncel oyunlarda dini bayramlara yer verildiği görülmektedir. Tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir:

Turgut Özakman, *Pembe Evin Kaderi* adlı oyunda iki kuşağın çatışmasını konu edinirken bayramların eskisi kadar önemsenmediği gerçeği üzerinde durulur. Babaanne nesilden nesile aktararak yaşattıkları bayramların aynı şekilde devam etmemesinden yakını. Özakman, kaleme aldığı piyeste bayram için yapılan hazırlıklara, bayram namazına ve bayramlaşmaya yer verir. Oyun baştan sona geleneksel değerlerin eski ile yeni arasındaki çatışması üzerinden ilerlemektedir.

“**Babaanne** –Hadi hadi! İnsanı bunak yerine komayın... Ömrümde işitmedim **bayram** sabahı eve geç gelmeyi! Bizim bildiğimiz insan **namazını** kılar, konu komşuyla **bayramlaşır** sonrada çıkar gelir evine. Doğru değil mi?

Feriha –Aaaa dün **arifeydi** demi anne. Bugün **bayram** olduğunu ben bilmiyordum.

Büyükbaba –Bana öyle geliyor ki bu bayramlar yıldan yıla da olsa, insanları birbirine ilmekler düğümler. Söyle Bedri haksız mıyım?” (PEK)

“**Babaanne** –Ya Rabbi sen bilirsin... Bu yaşa gelinceye kadar biz her yıl **bayramları** kutladık. Çünkü büyüklerimizden öyle gördük.

Babaanne –Seniha, kızım büfenin gözündeki bir kutu şeker olacak. Şekersiz bayram olur mu? Değil mi Hulusi bey?”

Ahmet –Cümleten bayramınız mübarek olsun... Öpeyim elini bey baba.

Büyükbaba –El öpenlerin çok olsun. Hemşireni niye getirmedin?” (PEK)

Emine Işınsu, *Bir Yürek Satıldı* adlı oyunda, hem bayram öncesi hem de bayram sonrası yapılması gereken bir takım âdetlerin olduğunu ifade etmektedir. Tam bu noktada bayramların eskisi kadar önemsenmediği üzerinde durur.

“**I. Erkek** –**Bayramlarda** bile, temizlenip tıraş olmuyor.” (BYS/24)

Muzaffer İzgü, *Büyük Amca* adlı oyunda bayramda çocukların eğlenmesi için yapmış olduğu oyuna yer vermektedir. Bayram öncesi gün ve bayramın habercisi olan arefe gününü isim olarak zikreder.

“**Büyük Amca** –Bir **bayram** köyde, köyün ortasında bir salıncak kurmuştum. Çocuklar o kadar sevmişlerdi ki...

Büyük Amca –Tamam evlat. **Arefe günü** salıncak hazır!..” (BA)

Behçet Necatigil, *Ertuğrul Faciası* adlı oyununda hem Ramazan Bayramı’na hem de Kurban Bayramı’na yer verir. *Tayyarzâde* adlı oyunda ise, Kurban Bayramı’na ve Kurban Bayramı öncesi ve sonrasında yapılan gelenek ve göreneklere yer verir.

“**Osman Paşa** –“...şimdi gözümün önünde bulunan mektubunuz da lütfen tebrik ettiğiniz **Ramazan Bayramı’nın** birinci gecesi idi ki, gayet iri pruva denizlerine saplanıyorduk...” (EF/47)

“**Osman Paşa** –Takdiri İlâhi Doktor! Geçen **Kurban Bayramı** Süveyş’te kuma oturduk. Sonraki **Ramazan Bayramını** Hong Kong’la Nagazaki arasında, denizde, kezâ zahmetler içinde geçirdik...” (EF/50)

“**Tayyarzâde** –Bugün **arif**edir, velinimetim efendim.

“**Hüseyin Efendi** –Pekâlâ! Yarın **bayram namazını** kılar, validenin elini öper, eğlenmeden döner, gelirsin.” (T/228)

“**Tayyarzâde** –...Alnımız her zaman açıktır. Sen imdi bunu unut! Yarın **kurban bayramıdır**, tedarik gör!..” (T/230)

Halil Babür, *Kasap* adlı oyununda distopik bir dünyaya yer verir. Farklı bir bakış açısıyla ele aldığı oyunda bütün hayvanlar birden ortadan kaybolur. Oyunda bayramlarda kesilen kurbanlık hayvanlara yer verir.

“**Süha** –...**Bayramlarda**, o günahsızları kesip, Tanrı'nın görkemli huzuruna gitmelerini ve orada sonsuz huzuru tatmalarını kutlamadık mı?..” (K3/6)

Sabahattin Kudret Aksal, *Bay Hiç* adlı oyunda bayramı terim olarak kullanmakta ve bayram tatillerinde yaptıkları etkinliklere yer vermektedir.

“**Kadın** –Buralara gelip sordunuz araştırdınız tabii.. Bir cumartesi akşamı hani, **bayramdan** bir hafta önceki bir cumartesi akşamı.” (BH/4)

“**Kadın** –Giderdik giderdik! Kuşlar gibi güney ülkelerine! Bayram tatillerinde ve baharda! Çok özel arabamızla! Viskilerimiz ve çocuklarımız arkamızda!” (BH/19)

4.14.4. Özel Günler ve Geceler

Özel gün ve gecelere, dini bayramlar, kandil geceleri, Nevruz ve Hıdırellez bayramlarını dahil etmek mümkündür. Dini bayramları yukarıda zikrettiğimiz için bu başlık altında tekrardan yer verilmeyecektir. Özel gün ve geceler toplumsal birlikteliğin, gelenek ve göreneklerin yaşatıldığı, kuşaktan kuşağa aktarıldığı önemli günlerdir. Geçmişten günümüze kadar gelen özel gün ve geceler için yapılan kutlamalarda değişiklik yaşansa da insanlar arasında hâlen kutlanmakta ve sürdürülmektedir.

Turgut Özakman, *Pembe Evin Kaderi* adlı oyunda kuşak çatışmasını anlatırken değişen geleneklerden bahseder. Oyunda baba karakteri bayramın geldiğinden habersizdir. Öyle ki bayram olduğunu milli piyango çekilişi sayesinde anımsar.

“**Bedri** –Bugün **milli piyango** çekilecek demi?.. Öyleyse, aaa bugün bayram!

Semiha –**Yılbaşı** olsa neyse!..” (PEK)

Behçet Necatigil, *Ertuğrul Faciası* adlı oyunda gemi ile gittikleri ülkelerin kültürlerine yer verirken, resmi bayramlarını kutladıkları tarihle beraber yer verir.

“**Osman Paşa** –Temmuzun on dördünde **resmi bayramları** var. Bordamızda yatan gemileri, verecekleri ziyafetten sonra gidecekmiş...” (EF/50)

Podact'o'nun güncel oyunlarına baktığımızda oyunların pek çoğunda doğum günleri, yılbaşı ve evlilik yıldönümlerinin özel gün ve gecelerde yer aldığı görülmektedir.

“**Aysel** –Alo merhaba yer ayırtmak istiyorum... Evet iki kişi, çocuk var... Bir saate ordayız, göl havası alalım... (İçinden) Ne de olsa bugün **evlilik yıldönümümüz**...” (Y/6)

“**Melinda** –**Doğum günü** nasıldı?” (Y2/3)

“**Özlem** –Yarın değil. Bugün önemli. Abinin **doğum günü**.” (L/11)

“**Koray** –Önce mum üfleyeceksin... Doğum günün için. Doğum gününü kutluyoruz.” (L/38)

“**Süha** –...Birbirimizle o muhteşem tatları paylaşarak kaynaşmadık mı? Ya **yılbaşında**? Sofranızın orta yerinde duran o neredeyse "sanat eseri"ni yemedik mi?..” (K3/6)

“**Hortlak Kız** –Kudret’le tanıştığım gün on altıncı **yaş günüm**dü. Annem beni kuaföre götürmüştü...” (HKH/7)

“**Gönül** –Ay, sana da şey oluyor mu, hani her **yılbaşı** geldiğinde, “Yahu geçen yılbaşını daha yeni kutlamış gibiyim” diyor musun sen de?” (GKA/4)

“**Umay** –...Kardeşimin yedinci **yaş günü**. Annemler ona hediye almış böyle kocaman bir şey. Tabii ben çok merak ediyorum. Gidiyorum yanına, “Hadi açalım” diyorum. Gıcıklık yapacak ya, pasta kesilene kadar açmıyor...” (AB/39)

“**Önder** –**Yaş günüm** evet. Ne...” (11’11/59)

“**Nadir** –O sabah uyandım. Dedim ki bugün doğum günüm. Artık bugün büyürüm. Ne de olsa 18 olacaktım artık... İstediyimi yaparım. Kendi hayatımı kurmak için planlar yapmaya başladım dedim. Hepsi birden bugün olur dedim... Üzüldüm. En sonunda, annem üzülmemeye dayanamamış olacak; 'geç oldu, bu saatte pasta alacak yer bulamayız ama istersen bi kibrit yakarız, sen de üfleyip dilek tutarsın.' dedi.” (11’11/60)

4.15. Halk İnançları ve İnanışları

4.15.1. Sayı ile İlgili İnanışlar

Türk kültüründe sayılarla ilgili çeşitli inanışlar vardır. “Halk inanışında kimi sayılara özel bir anlam verildiği, onların sık sık kullanılmasından, tam ve gerçek rakam yerine, bildirilmek

istenen miktarın böyle bir sayı ile gösterilmesinden de anlaşılır. 1, 3, 5, 7, 9, 12 gibi ilk sayılarla, 40, 70, 72, 99, 300, 360, 366, 1001, 18.000 gibi daha yüksek sayılardan her biri kutluluk, hayırlılık, uğurluluk anlamı taşırlar. Onların bu anlamları nasıl, nereden aldıkları sorunu çeşitli incelemelere konu olmuştur” (Boratav, 1984: 90). Sayıların farklı anlamları ve değerleri vardır.

Erman Artun, Türk kültüründe sayıların çok önemli olduğunu ve bunların çoğunun dini inançlardan kaynaklı olduğunu ifade etmektedir. Bazı sayıların kültürümüzdeki işlevi İslamiyet öncesi toplumsal hayata dayanmaktadır. İslam'da bazı sayıların kutsal özellikleri vardır. Bir, üç, dört, beş, yedi, dokuz, on iki, kırk vb. Kutsal nitelikler taşıyan bu sayıların dini açıdan çeşitli anlamları vardır. Geleneksel kültürümüzde sayılara dayalı inançların kökenleri hem İslam'a hem de Orta Asya yaşamına ve Şamanizm'e dayanmaktadır (Artun, 2019: 382). İnançlara dayalı olan bu sayılar günlük hayatta da çokça kullanılmaktadır. Çalışmamızda incelenen piyeslerde de bu sayıların varlığına rastlanmaktadır. Tespit edilen sayılar; üç, yedi ve kırk şeklindedir.

4.15.1.1. Üç

Halk kültüründe en çok kullanılan sayılardan biri üçtür. “Eski Türk efsanelerinde üç sayısına çeşitli motiflerde rastlanmaktadır. Türklere göre insan evrenin üç önemli varlığından biri olarak kabul edilir. Türk mitolojisinde de ilahlar, Gök Tanrı, Yer Sular ve Yağız yer olmak üzere üçe ayrılır” (Artun, 2019: 382).

Üç sayısının kullanım alanı oldukça çeşitlidir. “Anadolu'da gelenek ve göreneklerde, inançlarda ve edebi ürünlerde farklı şekillere bürünerek kendini göstermiştir. Anadolu'da çok eski dönemlerden bu yana üç sayısına kutsal ya da uğurlu kabul edilen bir takım anlamlar yüklenmiş gerek dini hayatta gerekse günlük yaşamda gerçekleştirilen birtakım pratiklerde için söz konusu manevi anlamlarından yararlanma yoluna gidilmiştir” (Bozkurt ve Bozkurt, 2012: 721). İncelenen piyeslerde üç sayısına çeşitli şekillerde yer verildiği görülmektedir.

Ülker Köksal, *Sil Baştan ve Binbir Çiçek Kolonya Fabrikası* adlı oyunlarında üç sayısına yer vermektedir. Köksal, oyunlarında sıra dışı konulara yer verirken üç sayısını basmakalıp bir ifade olarak kullanır.

“**Genç Kadın** –Hani nerede? Geliyor ya... Bugün **üçüncü** gündür yoktu.

Çocuk –Ben tam **üç** tane balık tuttum baba...” (SB/120)

“Karısı –...Neyse uzatmayalım... **Üç gün** sonra zavallıyı taş kesmiş bir halde topraktan çıkarmışlar. Çıkış o çıkış, ama adam mis gibi. Ertesi gün de gömüldüğü yerden zehirli bir ot boy vermiş.” (BÇKF/151-152)

Muzaffer İzgü, *Büyük Amca* adlı oyununda üç sayısının günlük hayatta kullanılış biçimine yer vermektedir.

“Büyük Amca –Rahmetli yengen çok çay içerdi. Sabah **üç** bardak içerdi. Öğleden sonrada yapardı. **Üç** bardakta öğleden sonra...” (BA)

Behçet Necatigil, *Recep Ağa'nın Kızı* adlı oyunda üç sayısını zaman belirtmek, zaman kazanmak için kullanır. *Ertuğrul Faciası* adlı oyunda da uykusuz kalmanın güçlüğüne yine üç sayı ile ifade etmektedir.

“Derviş –...Biz dervişiz! Şeyhimizden ruhsat almayınca nikah edemem. Bana **üç gün** ruhsat ver!” (RAK/133)

“Osman Paşa –Amansız mücadelede yenildik. **Üç gündür** uyku yüzü görmemiş, yorgun bitkin levendler, ümitlerini kestiler...” (EF/58)

Ülkü Ayvaz, *Yorgun Atlar*, *Bağlanma* ve *Çekmece Komedi* adlı oyunlarında karakter isimlerinin olmadığı ve ele aldığı konularda masal unsurlarını kullandığı görülmektedir. *Üç* oyunda da üç sayısına yer verildiği görülmektedir. *Yorgun Atlar* adlı oyunda sayı belirtirken, *Bağlanma* adlı oyunda gün belirtir ve *Çekmece Komedi* adlı oyunda ise başından geçen olayı dramatize ederken kullanır. Ayvaz, oyunlarında olağanüstülükler yer verirken bunun yanı sıra sayı formellerine de sıkça başvurduğu görülmektedir.

“Küçüköğül –Hatırlıyor musun: Biz **üç oğul**, sen, anamız babamız birlikte uzak bir yere pikniğe gitmiştik. Anamız köfte yapmıştı ekmeklerimiz arasına, haşlanmış yumurtalarımızı yerken nasıl da sevinçliydik. Koşup oynuyorduk.” (YA/40)

“Arabacı –Ah,siz bu hayvanı bilmezsiniz Bey. Ne güzel bir attır o. Anasından yadigar kaldı bana. Bunu doğururken ölüp gitti zavallıcık. Elime doğduğunda anlamıştım cin gibi bir şey olduğunu. Daha **üç aylık** bir taydı. Baktım, serpildi gelişti.” (YA/41)

“Oğul –...İnek gün doğarken kan içinde kaldı, öldü tabii. Babam, dedeye “keselim şu hayvanı, yazık ziyan olacak”, dedi, ama Dede dinlemedi. Götürüp sazlığa attılar. Sonra biz anamla **üç gün** uyuyamadık, inanmazsın, gece hep rüyamda kan gördüm.” (B2/63)

Kız –Sanada **üç gün** izin, ya beni istet, ya da bir daha buralara gelme.” (B2/87)

Anne –...Irmak donmuştu. Alıp başını giden bir yağız at, buzlara gömülmüş, çırpınmıştı. Kaybolup gitmişti sonra. Dört avuç un vardı idi torbada, iki avuç ona verirdim. Yürümeye başladın; **üç** adım attın. Konuşmaya başladın; bir dinler **üç** konuşurdun. **Üç** çeşmeden su taşıdım sana, **üç** günlük yollardan ekmek getirirdim.” (ÇK/140)

Murat Dalga, *Derna Köylüleri* ve *Baloncuklu Gazoz* adlı oyunlarında üç sayısını zaman belirtmek için kullanmaktadır.

“**I. Asker** –İmparatorun emrine karşı gelen kılıçtan geçirilecektir. Taşımanız için **üç gün** süreniz var.” (DK2/21)

“**Halil** –...Çocuk yemek pişiremez, yine sana muhtaç olurlar. **Üç gün** sonra dönersin işine.” (BG/64)

Güncel oyunlarda üç rakamının kullanımı gün ve zamanı belirtmek içindir. Halil Babür *Kasap* adlı oyunda zaman olarak üç sayısına yer verirken, Derem Çıray ise *Hortlak Kızın Hikayesi* adlı oyunda üç sayısını kalıp olarak kullanmaktadır. Ahmet Sami Özbudak, *Gözü Kara Alaturka* adlı oyununda dünyanın gelip geçiciliğini ve ne kadar kısa olduğunu üç sayısı ile anlatmaya çalışmaktadır.

“**Yura** –**Üç yıl** oldu ya. **Üç yıldır** ağzıma lokma girmedi biliyor musun sen? Ne yiyecek insan?” (K3/17)

“**Hortlak Kız** –...Annem **üç gün** sonra ölünce ben Kudret’i unuttum. Ama o beni unutmamış...” (HKH/7)

“**Gönül** –Aman, boşver canım!.. Alt tarafı **üç** günlük dünya. Gözünü açıp kapatıyorsun, bir de bakıyorsun ömür geçmiş.” (GKA/4)

4.15.1.2. Yedi

Kutsal kabul edilen ve en çok kullanılan sayılardan biri de yedidir. “Yedi sayısı Orta Asya’daki Türk boylarından günümüze kadar Türk halk inançları ile günlük yaşamlarında en çok sözü edilen sayılardandır. Yedi sayısı Anadolu’da ve bütün Türk boylarında kutsal sayılmaktadır” (Artun, 2019: 383).

Yedi sayısı hem İslamiyet öncesinde hem de sonrasında karşımıza çıkmaktadır. İslamiyet öncesi sözlü kültür ürünlerinde görülmektedir. “İslam dünyasında da yedi sayısının özel anlamı vardır. Dini yazılara göre cennetin yedi kapısı, cehennemin ise yedi basamaklı

merdiveni mevcuttur. Hacca giden kişiler ibadet yaparken Kabe'nin etrafında yedi kez dolaşır" (Torebekkyzy, 2021: 83). Çalışmamızda sadece dört oyunda yedi sayısına yer verilmiştir.

Ülker Köksal *Sıfıra Bir Var* adlı oyunun kurgusunda ana karakter olarak yedi kişiye yer verir. Yedi karakter dünyanın içinde bulunduğu bütün olumsuzluklardan sorumlu tutulurlar. Murathan Mungan *Dört Kişilik Bahçe* adlı oyunda yedi sayısını zaman belirtmek için kullanmaktadır. Murat Dalga *Baloncuklu Gazoz* adlı oyunda miktar belirtmek için kullanmaktadır. Halil Babür *Kasap* adlı oyununda ele aldığı konu olağanüstülüklerle örülüdür. Sözlü kültür ürünlerinde de gördüğümüz "yedi gün yedi gece" ifadesine yer vermektedir.

"**Yargıç** –Kayıtlara göre **yedi** sanık olacaktı. Kimliğini açıklamayan var mı?" (SBV/133)

"**Fatma Aliye** –Özlersin elbet. Kolay mı? **Yedi** yıl oldu sen gideli. Biz İstanbulluyuz Talia. Hakiki İstanbulluyuz. Başka yerlerde kök tutamayız... Her şey değişti buralarda her şeyin tadı kaçtı." (DKB/36)

"**Hakkı** –Olmaz. **Yedi** çocuk, bir kadın. Bizim için rahatsız olmasınlar." (BG/54)

"**Süha** –...Et için kimlerden vazgeçeriz? Bakın vazgeçmeli miyiz demiyorum! Bunu sormuyorum! İyi düşünelim! 7 gün verelim kendimize. 7 gün ve 7 gece! Hep birlikte düşünelim!.." (K3/7)

4.15.1.3. Kırk

Kutsal sayılan ve sıkça karşılaştığımız sayılardan biri de kırk sayısıdır. Türk kültüründe kırk sayısı İslam inancında da yer almaktadır. Kırk sayısının masallar, Türk destanları, dini alanlar, deyim ve atasözleri, halk inançları gibi çeşitli alanlarda kullanıldığı görülmektedir. Çalışmamızda tespit edilen unsurların daha çok zaman ifade etmek için kullanıldığı görülmektedir. Güncel oyunların sadece bir tanesinde kırk sayısı geçmektedir. Tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir.

"**Baba** –Al bakalım. Bu işi her zaman yapıyoruz sanacak şimdi. **Kırk** yılda bir suç işledik yahu." (P)

"**Başkan** –Öyle... İnsanın **kırk yıllık** karısı bile kaçarsa..." (BÇKF/153)

"**Kadı** –Eğer **kırk güne** kadar mektup veya âdem veya para gelirse ne âlâ!.." (ŞÇ/148)

*“Hârunnurreşît –...Altıncı gün güneş doğmadan iki üç saat evvel **kırk katura** Kâzerun malları yükledip şehrin dışına göndereceksin!” (ŞÇ/150)*

*“Osman Dede –Tayyarzâde gibi görgülü, bilgili, çelebi bir delikanlıya reva mıdır?.. Yirmisinde Tayyarzâde, **kırk yıllık** baba evinden neye kaçtı?..” (T/237)*

***Sahbâ –Kırk oda** vardır, her oda bir cariyenindir. Her birinin de dörder beşer hizmetkârı...” (T/257)*

*“Ayfer –...Maşallahları var. Sanki **kırk yıllık** dostlar. Pes vallahi!” (DK/37)*

*“Arabacı –Sakin ol aslanım... Sakin ol, Arabayı devireceksin aslanım, sakin ol. **Kırk yıldır** burada oturuyorum, yolu şaşırdım. Hay Allah, bu sis aklımı karıştırdı benim.” (YA/34)*

*“Küçüköğül –**Kırk yılda** bir basar böylesi sis... Geçip gidecek sonunda...” (YA/43)*

*“Delikanlı –Mesaiden geliyorum ben de. Bu hafta tam **kırk** saat mesai yaptım.” (YA/46)*

*“Cemal –Bugün geldi. **Kırk yıllık** Kemal, oldu sana Temal. Aklım başımdan gitti. Ne yapacağımı bilmez oldum.” (V/10)*

*“Gönül –Eh, **kırk** sene filan olmuştur. Hattâ belki geçmiştir de. Niye sordun ki?” (GKA/5)*

4.15.2. Renk ile İlgili İnanışlar

Türk kültüründe kullanılan renkler bir anlam ve değer ifade eder. Tıpkı sayılar gibi renkler de inançlarla şekillenmiştir. “Bütün diğer milletlerde olduğu gibi, Türk milletinin de en eski zamanlardan başlayarak tarihî seyir içinde renklere çeşitli sembol anlamlar ile millî ve manevî değerler kazandırdığı görülmektedir” (Genç, 1997: 1075). Çeşitli çalışmalara konu olan renklerin sembolik anlamları olmakla birlikte, sözlü kültür ürünlerinde de sıkça kullanıldığı görülmektedir. En çok kullanılan renkler, kara, al, ak, yeşil, sarı, kırmızı ve kızıl şeklindedir.

“Kara rengin de Türk mitolojisine dayanan anlamlar ifade ettiği ve fakat tarihî seyir içerisinde bu rengin olumludan olumsuza çok değişik anlamlarda kullanıldığı bilinmektedir” (Genç, 1997: 101). İncelenen piyeslerde kara ve kırmızı renklerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Siyah renk genellikle olumsuzluk ifadesi olarak kullanılmıştır. Tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir:

*“Osman Dede –İki de **kara yün** artığı, kalın çorap! Yanlış vardır oğlan!..” (T/229)*

*“Fidan –Ak giysiler içindeydin düşümde. Düğün alayı gibi büyük bir kalabalık, beni **kara** giysili bir adama veriyor... Adamın elleri, yüzü hep kapkara... Nereme dokunsa kanlar*

akıyor. Sonrada adam, ağzını aç aça gülüyor... Tıpkı gök gürültüsü gibi... Çığlık atarak uyanıyorum ki, yataktayım... Ne zamandır hep böyle... Ne olur bir şeyler yap. Yoksa iki gün sonra, beni bedel diye götürecekler.” (B/18)

*“Rone –Desene **kara haber** geliyor.” (DK2/19)*

*“Hüseyin –Ya işte böyle oğlum. Kimileri var ki, insanı hem dünyada hem ahrette felakete sürükler... Kimileri vardır ki oğul, gerçek arkadaşdır. “**Kara gününde**”, felaket anında yanında bulunur.” (İA/186)*

*“Baba –**Kırmızı kuzuyu** ayır oğlum, sür gelsin bu yana. Hay nalet hayvan! Oğlum, şimdi şamarı çekeceğim ha! Aval aval bakacağına çevirsene önünü şunun.” (B2/60)*

*“Şelale –**Kırmızı Kargaların** amacı ne biliyor musun? Ajanlık yapıyorlar.” (KKBT/20)*

4.15.3. Dini İnanışlar

Türkler tarih boyunca farklı inanç sistemlerini benimsemişlerdir. Eski Türk inanç sistemindeki bu inanışlar, insanların düşüncelerinde ve sözlü kültür ürünlerinde çeşitli şekillerde varlığını sürdürmektedir. Kültürel bellekte bu inançların kültürel kalıntılarını görmek mümkündür. Geçmişten günümüze süregelen fakat bugün kullandığımız birtakım gelenek, görenek, âdet ve hatta batıl inançların ne zaman ve nereden geldiğini bilmemekle beraber İslamiyet’in kabulünden sonra da İslami bir kimlik kazandığı görülmektedir. Hâlen uygulamakta olduğumuz bu inanışlar, eski Türklerin inanç sistemlerine dayanmaktadır. Türkler İslamiyet’i kabul ettikten sonra bu inanışları İslamiyet’in bir parçası olarak kabul etse de bu inanç ve uygulamaların köklerinin çok eskilere dayandığı bilinmektedir. Türkler İslamiyet’i kabul ettikten sonra bu inanışlardan kopmamış ve bu inanışlarla İslamiyet’i bir bütün halinde yorumlamıştır.

İbrahim Kafesoğlu *Eski Türk Dini* adlı çalışmasında bozkır Türklerinin dinî inançlarını üç noktada toplamanın mümkün olduğunu ifade eder. Bunlar: Tabiat kuvvetlerine inanma, Atalar kültü, Gök-Tanrı inancı şeklindedir.⁵⁷ Eski Türkler doğada bir takım güçlerin olduğunu ve bu güçlerinde insanları koruduğuna inanıyordu. Bu güçler dağ, tepe, ay, yıldız, su, ateş, ağaç şeklindedir. “Eski Türklerin inanç sisteminde yıldızlar, ay ve gün birer koruyucu iye idi. Onlar günün çekildiği anda yeryüzüne Tanrı’nın insanoğluna gönderdiği ışığı bildirmekteydi...” (Kıyak, 2010:192). Tabiatın bir parçası olan bu güçlerin insanları

⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim Kafesoğlu, *Eski Türk Dini*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1980.

koruduğuna inanılırdı. Türkler kutsal kabul ettikleri bu iyeleri hayatlarının pek çok alanında sembol olarak kullanmışlar ve kurbanlar kesmişlerdir.

Atalar Kültü⁵⁸ Türk inanç sisteminde önemli bir yere sahiptir. Ata kültü, ölmüş aile üyelerine duyulan saygı ve korkuyu ifade etmektedir. Öldükten sonra atanın ruhunun, kişiyi her türlü kötülüklerden koruduğuna inanılmaktadır. Bunun için de ataya duyulan saygıyı ifade etmek için ve memnun etmek için kurbanlar kesilirdi.

İnsanların çeşitli inanışları benimsemeleri o inanmaların din olduğunu göstermez. Türklerin asıl inancı Gök Tanrı inancıdır. “Eski Türklerde Gök-Tanrı dini hâkimdi. Gök-Tanrı bozkır kavimleri inancında tek yaratıcı olarak görünmekte ve din sisteminin merkezinde yer almış bulunmaktadır” (Kafesoğlu, 1980: 55). İnanışa göre bütün kainat Gök Tanrı tarafından yaratılmıştır. Bu inanışa göre Tanrı diriltir, öldürür, yol gösterir, kötüyü cezalandırır, iyiyi mükâfatlandırır. Ayrıca Türklerde devlet kurma ve yönetme yetkisinin Gök Tanrı tarafından verildiğine inanılıyordu.

Tarih boyunca farklı inanışlar benimseyen Türklerin en son benimsediği dini inanç İslamiyet olmuştur. Kurban kesme geleneği, ölüm öncesi ve sonrası yapılan tören ve âdetler İslam kültüründe hâlen devam etmektedir. İslam kültüründe devam eden âdet ve törenler, Türklerin en eski inançlarının kalıntılarıdır.

Çalışmamızda incelenen piyeslerde İslam inancına ait çeşitli unsurlara yer verildiği görölmektedir. Piyelerde imanın şartlarına ve İslamın şartlarına, ibadet yapılan mekanlara, Hz. Peygamberin sünnetlerine, dua etmenin önemine, haram ve sevap olan eylemlere, özel gecelere, ölümle ilgili inançlara yer verildiği görölmektedir.

Turgut Özakman, *Pembe Evin Kaderi* adlı oyununda Allah’ın takdir ettiği kadere (alın yazısı), dinen suç sayılan ve Allah’ın buyruklarına, takdir ettiğine karşı gelmesi anlamına gelen günaha, İslam dinine özgü olan bayramlara ve kılınan namaz ibadetine yer vermektedir.

⁵⁸ Atalar kültü ailenin ölmüş üyelerine karşı saygı, tâzim ve korkuyu ifade eder. Saygı ve tâzim esasen hayatta iken büyüklere, yaşlılara, özellikle baba ve atalara karşı duyulan ilgi ve yakınlıktan kaynaklanır. Korku ise ata ruhlarının mekân ve zamana bağlı olmaksızın geriye döneceği, yaşayanlara zarar verebileceği inanç ve endişesinden ileri gelir. Her iki durumda da ata ruhlarının hayattaki insanlarla ilişkisinin devam ettiği inancı esastır. Ayrıntılı bilgi için bkz. URL -47, 2022.

“**Babaanne** –*Haklısın ama ne yapalım, **alın yazısı**...*” (PEK)

“**Babaanne** –*Aaa! Allah’ın nimetini beğenmemek **günahtır** kızım.*” (PEK)

“**Babaanne** –***Ya Rabbi** sen bilirsin... Bu yaşa gelinceye kadar biz her yıl **bayramları** kutladık. Çünkü büyüklerimizden öyle gördük.*

Büyükbaba –*Hamparsun efendiyi **sabah namazına** gittiğimde gördüm. Şöyle bir fotoğrafımızı çektirelim diye çağırdım. Bayram hatırası olur...*” (PEK)

“**Babaanne** –*Vallahi çok oluyor bu adam... **Akşam ezanı** okunmalı hanidir, neredeyse **yatsı** namazı kılınacak...*” (PEK)

“**Babaanne** –...*Ömrümde işitmedim bayram sabahı eve geç gelmeyi! Bizim bildiğimiz insan **namazını** kılar, konu komşuyla bayramlaşır sonrada çıkar gelir evine. Doğru değil mi?*” (PEK)

Adalet Ağaoğlu *Yaşamak* adlı oyunda İslam dininde ölünün arkasından kötü söz söylenmemesi gerektiğini dile getirir. Bunun yanı sıra ölen kişinin ardından söylenen kalıp söze yer verir.

“**Kadın** –*Ölünün arkasından kötü konuşma. Sakın...*” (Y/93)

“**Kadın** –...***Allah rahmet eylesin;** öyleyken yine de hastalığımı bileyim, yattığım yerde yatayım, demediler...*” (Y/85)

Emine Işınsu *Bir Milyon İğne* adlı oyunda Yahudilik inancına kavram olarak yer vermektedir.

“**Mehmet** –*Mehmet, sokağa kaçarsan, Mehmet komşunun camını kırarsan, Mehmet misafir şekerlerini aşırırsan, **Yahudilere** veririm seni, götürüp iğneli fiçiyi atarlar seni...*” (BMİ/12)

Ülker Köksal, *Sıfıra Bir Var* adlı oyunda dini genel bir terim olarak kullanır. Ve yeryüzündeki bütün dinlerin temsilcisi olan din adamına yer verir. Köksal, oyunda yedi tane sanığa yer verir. Bu yedi sanık dünya üzerindeki karmaşadan ve bütün kötülüklerden sorumlu tutulur. *Sil Baştan* adlı oyunda, İslam dinindeki dört büyük melekten biri olan ve insanların canını almakla görevli Azrail yer alır. İslamiyet’ten önce farklı inanışların olduğundan ve insanların putlara taptıklarından bahseder. *Binbir Çiçek Kolonya Fabrikası* adlı oyunda karakterin kötü durumu kişilere göre ya hâyır ya da şer olabileceği ifade edilmektedir.

“**Din Adamı** –Sayın bayan, gördüğüm kadarıyla moda çok değişmiş. Tanrı tanığımdır, bizim zamanımızda kadınlar, dinimizin gereklerine uygun giyinirlerdi.” (SBV/131)

“**Savaşçı** –Savaşlardan önce utkular için, savaş sonrası da ölümler için **dua** eden sizdiniz...” (SBV/132)

“**Politikacı** –Yok canım... Savaşın ruhunu siz yaptınız. Siz ve Din adamı. En uzun en acımasız savaşlar din yüzünden yapılmıştır.

Din Adamı –Yalan bu. Dinimiz öldürmeyeceksin, der...” (SBV/136)

“**Sanatçı** –Siz hep gençsiniz. Güzelsiniz. Venüs’sünü. **Kibele**’siniz. Mona Liza’sınız.” (SBV/141)

“**Din Adamı** –Şeytanla bir olup Adem’i kandıran da Kadın... Barış için **dua** etmeliydim. Kardeşliğe, sevgiye açmalıydım inananların yüreklerini... Tanrı günahlarımızı bağışlasın.” (SBV/144)

“**Yazar** –Bu **Azrail**’in yaşamın güvencesi olmasına benziyor.” (SB/114)

“**Yaşlı Kadın** –Belki de **kıyamet** koptu. Olamaz mı?” (SB/119)

“**Çocuk** –Taşlara çizelim... Daha iyisi çamurdan heykeller yapalım. Eski insanlar çamurdan yaptıkları **put**lara taparlarmış.

Yaşlı Balıkçı –Putlara mı? Ya insanlar yeniden putlara tapmaya başlarsa... Onlara **Tanrı**’yı anlatmalıyız. Başka neler geliyor aklına?” (SB/123)

“**Genç Kadın** –Hayrola?

Yaşlı Kadın –Hayır mı şer mi bilmem artık. Söylenenlere göre Başkan hastalanmış.” (BÇKF/150)

Füruzan Toprak *Bir Maşrapa Su* adlı oyunda karakter, farklı bir kültüre ve inanca sahip bir ülkeden bahsetmektedir. İslam inancının şartları bulunmaktadır: şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, oruç tutmak ve hacca gitmektir. Toprak, kaleme aldığı piyesinde İslamın şartlarından biri olan namaza yer vermektedir.

“**Ayşe** –He he... Ne acayip memleketler varmış, dünyada. Öğretmen hele bir yeri anlatmıştı. Orda kadınlar burunlarını küpe takıyorlarmış. Bir yerde de ineğe tapıyorlarmış, tövbe tövbe...” (BMS)

“**Ali Ağa** –Perşembe **ikindi namazından** sonra buluşalım. Bana olup bitenleri haber verirsin.” (BMS)

Behçet Necatigil *Recep Ağa’nın Kızı* adlı piyesinde sabretmenin kıymetinden bahsetmektedir. “Sabır “nefsi telâştan, dili şikâyetten, organları çirkin davranışlardan

koruma, nimet haliyle mihnet hali arasında fark gözetmeyip her iki durumda sükûnetini muhafaza etme, Allah'tan başkasına şikâyetle bulunmama"⁵⁹ şeklinde tanımlanmaktadır. İslami inanca göre sabretmek imanın güzelliğinden gelir. Sabretmek, güzelliklerin mükafatı olarak görülür. Yazarın üzerinde durduğu bir diğer husus ise tevekkül etmektir. Tevvekül, "Kişinin, kendini her durumda Allah'ın irade ve takdirine teslim ederek O'ndan gelene rıza göstermesi"⁶⁰ şeklinde tanımlanmaktadır. *Şapur Çelebi* adlı oyunda ise hasta bakmanın büyük sevap olduğunu ifade etmektedir. İslami inanca göre sevap, dünya üzerinde yapılan iyiliklerin ve salih amellerin ahiretteki mükafatıdır. Oyunda geçen bir diğer inanışa dayalı unsur hülledir. Hülle, hem İslamiyet öncesi Cahiliye Dönemi'nde hem de İslamiyet'in ilk yıllarında evlenme ve boşanma konusunda herhangi bir kısıtlama olmadığı, bu durumun erkekler tarafından istismar edilmekte olduğu ve kadınların bundan büyük zarar gördüğü Bakara sûresi (2/229-230) ayetlerinde de belirtilmiştir. Bakara sûresindeki (2/229-230) âyetlerin bu durumlar üzerine indirildiği bilinmektedir. Bu ayetler erkeğin boşanma hakkını üç ile sınırlandırmakta ve üçüncü boşanmadan sonra kadının başka bir erkekle evlenmedikçe önceki kocasıyla tekrar evlenemeyeceğini ve bu evliliğin de sona ereceğini belirtmektedir.⁶¹ Oyunda kocasından boşanmış olan kadın, kocasıyla yeniden evlenebilmek için başka biriyle evlenmeye zorlanmaktadır. Bunun yanı sıra namaz ibadetine de yer vermektedir.

Ertuğrul Faciası adlı oyunda islamın şartlarından olan namaz kılmak ve hacca gitmek ibadetlerine yer vermektedir. Konusu itibariyle yolculuğa çıkan gemi çeşitli ülkelerden geçmektedir. Geminin geçtiği ülkelerin kültürlerine ve inançlarına yer veren yazar, ibadetlerin yapıldığı mâbetlere de yer vermektedir. İlk peygamber olarak kabul edilen Hz. Âdem'in (a.s) dünya üzerinde ilk ayak bastığı yer olduğu düşünülen Serendip Adası'na değinmektedir. Farklı biçimlerde yapılan cenaze törenlerine, ölüm sırasında ve sonrasında yapılan ritüellere; oyunda islam dinine özgü dini bayramlara da yer vermektedir. Oyunda geçen bir diğer kavram ise, şehitlik makamıdır. "Sözlükte "bir olaya şahit olmak, bildiğini söyleyip tanıklık etmek, bir yerde hazır bulunmak" gibi anlamlara gelen şehâdet (şühûd) mastarından türeyen şehîd (çoğulu şühedâ) dinî bir terim olarak Allah yolunda öldürülen müslümanı ifade eder (dört mezheple Zâhiriyye, Zeydiyye, İmâmiyye ve İbâziyye mezheplerindeki şehid tanımları için bk. Mv.Fİ, VII, 59-61)"⁶² şeklinde tanımlanmaktadır.

⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. URL -48, 2022.

⁶⁰ Tevekkül için ayrıntılı bilgi bkz.URL -49, 2022.

⁶¹ Hülle nikahı için ayrıntılı bilgi bkz.URL -50, 2022.

⁶² Ayrıntılı bilgi için bkz. URL -51, 2022.

Tayyarzâde adlı oyunda ise, dini ifadeler yer verir. Oyunda dini bayramlara, bayram öncesinde ve sonrasında yapılan gelenek ve göreneklere değinmektedir.

“Recep Ağa –Dedim, dedim... Dinletemedim! Beyhude Ağlama! Çare ne? Belaya ilaç, sabırdır...

Kızı –...Yüce Tanrı şimdiye kadar bizi besledi, bundan sonra da beslemeye kâdirdir. Onlar mallarına güvenirlerse biz de Allah’a güveniniz.” (RAK/133)

“Derviş –Haddi imiş ki Cenâbı Hak öyle murat eyledi. Ne güzel tesadüftür ki, sabah şehri tebdil gezerken evinizin önünden geçtim de kızını gördüm, ben dahi gönlümün muradına kavuştum...” (RAK/136)

“Abdulgani Hoca –Hastaya bakmak **sevaptır**, ecri büyüktür, Hancı!” (ŞÇ/140)

“Nedim: “Bir gece için! Bu gece için! Yarın birkaç kişinin yanında boşarsın karını, selamete memleketine gidersin. Kızda **hulleden** sonra tekrar eski nikahlısı ile evlenir.

Anlatan –O gece yemekten sonra mahalle imamı, Abdulgani Hoca’nın kızı Gülruh Bânû ile Şâpur Çelebi’nin nikahlarını kıydı. **Yatsı namazından** sonra Abdulgani Hoca Şâpur’u hareme götürerek kızının dairesine soktu...” (ŞÇ/142)

“Kadı –Oğlum Şâpur!.. Şeriat seni o kızdan ayırır. Sebebi de hulle nikahı ile damat oluşudur. Kızın dengi de değilsin!” (ŞÇ/147)

“Ali Ruhi –Azizim Ahmet Rasim Bey!.. **Allah’a ısmarladık**, beni artık göremeyeceksin! Allah’a ısmarladık...” (EF/17)

“Ali Ruhi –Onu demiyorum, yani bizim İstanbul **câmil**lerinden farklı değil mi?

Yüzbaşı Celal Bey –Beni en çok **müslümanların** bizlere gösterdikleri yakınlık duygulandırdı...” (EF/27)

“Ali Ruhi –Hazreti Âdem’in cennetten çıkınca geldiği Serendib adası bu ada, öyle değil mi, Muzaffer Efendi?” (EF/29)

“Rehber –Ayak izleri var, derler. Binlerce yıldan beri Hz. Âdem’in ayak izi durur mu bilmem ya, tepede mücevher ve yakut çıkar. Lakin buradaki inanca göre, Hz. Âdem’in ayağının boyu bir buçuk, iki; eni de yarım metre imiş. Meraklıysanız şuradaki mağazadan alabiliriz.” (EF/29)

“Parsî Doktor –İneğin idrarını ölüm halinde hastaya içerirler. İneği hastanın yanına getirir, kuyruğunu hastanın eline verirler, ve hasta ölünceye kadar o kuyruğu elinde tutar. Kutsal sayılır. Cenazelerini yakarlar. Ölen erkek ise, karısını da birlikte yakarlar. Şimdi İngiltere hükümeti, ölenin karısını da yakmak gibi vahşi bir adeti kaldırmıştır, lakin memleketin içeriklerinde adet henüz vardır...” (EF/33)

“Parsî Doktor –Marifetli heriflerdir. **Tapınaklarını** gördünüz mü?” (EF/34)

“**Yüzbaşı Celal Bey** –Gördüm. Ayinlerini de gördüm. Cenaze ve düğün törenlerini keza.”
(EF/34)

“**Albay Osman Bey** –Ertuğrul'u ziyarete gelenlerin çoğu **müslüman**lardı, fakat aralarında **ateşperest**lerle, **putperest**lere de rastlanıyordu...” (EF/39)

“**Albay Osman Bey** –...Cuma günü **namaz** kılmak üzere gemiden pek çok kimse, câmiye gelmişlerdir...” (EF/39)

“**Ali Ruhi** –**Ölüm meleğini** görür, ter içinde uyanırım. “Bakıyor mu diye dilhaste-i hicran gözüme/Bakıyor can alıcı gözleri yan yan gözüme...”

Ali Ruhi –Evet, İstanbul! Ben sekiz on sene önce temelli yerleşmek için, pederden izin alıp Mekke'ye gitmiştim. Lakin **hac zamanına** kadar bile duramadım, İstanbul'a döndüm...”
(EF/43)

“**Osman Paşa** –...şimdi gözümlün önünde bulunan mektubunuz da lütfen tebrik ettiğiniz **Ramazan Bayramı**'nın birinci gecesi idi ki, gayet iri pruva denizlerine saplanıyorduk...”
(EF/47)

“**İmam** –Evet, cümlesi din ve devlet yolunda **şehit** oldular. Başçarkçı Albay İbrahim Bey makinedeydi, patlayan kazanla birlikte parça parça oldu, gördüm, **makam-ı cennettir**. Amiral Osman Paşa, yaverinin ikazlarına rağmen canını kurtarmaya kalkmadı, boğuldu denizlerde **rahmet-i Rahmân'a kavuştu**. Yaşatan Rabbim bizi yaşattı...” (EF/61)

“**İmam** –Şehit düşen subay ve erlerimizin toprağa verilişinde dinimizin son vecibelerini biz ikimiz yerine getirdik, cenaze namazlarını ikimiz kıldık. Mübarek ruhları için Kur'an-ı Kerim okuduk. 260 candılar. 321 şehit, sulara kaybolmuştu, onların mezarları deniz olmuştu. Toplanan 260 cesedi gömdük...” (EF/66)

“**Hüseyin Efendi** –İnşallah, Dede Sultan! Ümidim vardır, zira doğruların yardımcısı Hazreti Allah'tır...” (T/225)

“**Hüseyin Efendi** –Pekâlâ! Yarın **bayram namazını** kılar, validenin elini öper, eğlenmeden döner, gelirsin.” (T/228)

“**Tayyarzâde** –Mahalleli bizim ehl-i namus olduğumuzu şimdi mi öğrenecek, valide? Alnımız her zaman açıktır. Sen imdi bunu unut! Yarın **kurban bayramıdır**, tedarik gör!..” (T/230)

“**Hazinedar** –Hazinedar İbrahim Ağa! Seni azat eyledim! Nice zamandır muradın idi, sen dahi muradına eresin! Ekmeğim sana helâl olsun, sen dahi bende olan **hakkını helâl eyle!**...”
(T/248)

Cahit Zarifoğlu, *Yürekdede ile Padişah* adlı oyunda helal-haram, şükretmek, namaz kılmak gibi ibadetlere ve abdestte yer verir. Ayrıca oyunda detaylı bir duâ örneğine, imam tarafından

cuma ve bayram namazlarında edilen duâ ve çeşitli öğütlerden oluşan hutbe örneği yer almaktadır. *Katıraslan* adlı oyunda çeşitli hurafelerden bahseder ve inançların önemli bir parçası olan duâyaya yer verir.

“**Satıcı** –Dert etme sen gelir elbet alıcısı. Yeter ki eğrilik gözün bakışında olmasın. Elbet, bunda da bir hayır vardır.” (YDİP)

“**Yürekdede** –Hakkını helal et.

Satıcı –Helali hoş olsun.” (YDİP)

“**Yürekdede** –Allah senden de razı olsun... Ee bu senede yaylaya çıktık demektir. Mevlaya bin şükür olsun.” (YDİP)

“**Yürekdede** –Haklısın. Zaten **öğle namazı vakti** de gelmiş. Şu ıhlamur ağaçlarının eteğindeki düzlükte kuralım mı çadırı?

Yürekdede –Hem ben lafın gelişi sordum öyle. İnsan bu dağlarda hiç aç kalır mı yahu... Ben şu gözede **abdestimi** alıp geleyim. Sen istirahatine bak.” (YDİP)

“**Yürekdede** –Oğul, yaradan sana **sırlı bir söz** söyledi. Ben bir şeyler anladım ama istersen bir de sen anlat.” (YDİP)

“**Yürekdede** –Helal olsun sana Ayşe Hanım. Sen bu dağların, yaylaların gerçek Sultanısın. **Cenabı haktan duam odur ki, cennette de seninle birlikte olalım.**” (YDİP)

Yürekdede –Bu yoğurdun üstündeki otları da gözenin ayağından kendi topladı, siz gelmeden evvel Ayşe Hatun... Sanki bu **mübarek dağ** bir **evliyadır** da, Allah'ın sonsuz kudreti ve rahmeti karşısında ürpererek ipil ipil gözyaşı dökmektedir. O azıcık su, etrafına zümrütler saça saça akıp gider. Nice kurda kuşa hayat verir.

Padişah –Bak aklıma ne geldi. Ulu camiye bu **cuma** padişah gelecek. Hem **hutbe** okur vaaz eder hem de halkın isteklerini dinler... Gidersen, padişaha yaklaş sende bir şey dile. O seni alıp sarayı'na götürür, izzet-i ikram eder, ihsanlarda bulunur. Hadi Allah'a ısmarladık...” (YDİP)

“**Padişah** –...**Namazdan** sonra sarayı götüreyim, birkaç kese altın vereyim. Bize kesip ikram ettiği devesine karşılık isterse de üç yüz deve alsın.” (YDİP)

“**Tilki** –Islık çalıyor... Puh puh, şeytanları başımıza topluyor... Şey efendim, **ıslık çalmak** pek iyi değildir, derler.” (K/62)

“**Avcı** –Hayalet görmüş gibi mi? Hepiniz bir **hayalet** görmüş oluyasınız?” (K/94)

“**Tilki** –Bense bir an önce ormanlara erişelim diye **dua** edip duruyorum. Aha, dualarım kabul olundu, bakın bakın kara göründü.” (K/134)

Nazlı Eray, *Yıldızlar Yoksulların Pırlantalarıdır* adlı oyunda oruç tutmanın aşamalarına ve sahur vaktine yer vermektedir.

“**Macide Hanım** –Demek anahtarı kapının üstünde unutmuşum. Evet, acele ile çıkmıştım geçen sefer. **Sahura** konuklarım vardı.” (YYP/33)

Ahmet Özdemir, *Armudun Sapı* adlı oyunda nasip kavramına yer verir. Nasip, İslam dininde Allah'ın kuluna verdiği veya vereceği her nimete denilmektedir. Nasip, oyunda evlenme yaşı gelmesine rağmen kısmetini bulamayan karakter için kullanılmıştır. Yazarın yer verdiği bir diğer kavram ise kerahat vaktidir. Kerâhat vakti “güneşin doğuş, batış ve tam tepede bulunduğu vakte denir. İslam dinine göre kerahet vakitlerinde namaz kılınması mekruhtur.”⁶³ “*İnsanın Alacası*” adlı oyunda ise günlük dilde kullanılan kalıplaşmış dinsel ifadeler yer verilmektedir. Bunun yanı sıra İslam dininde sadaka vermek dini bir vecibedir. Allah rızası için yardıma muhtaç insanlara mal veya para yardımı yapılmasıdır. Oyunda, Hz. Peygamber'in sadakanın belayı def ettiği ve ömrü uzattığı ile ilgili hadisi bulunmaktadır.

“**Sıdika** –İlahi muzip çocuk... Anlaşılan çok ince eleyip sık dokuyor. Biraz da **nasip** be evladım.” (AS/77)

“**Engin** –Olsun. Yine de birkaç dakika ilişelim. Nasıl olsa **kerahat vaktine** daha çok var...” (AS/83)

“**Engin** –Bekçi misin sen hemşerim?... Allah rızası için yardım et... Yardım et de kurtulayım şu lanet yerden...” (AS/101)

“**Hüseyin** –Yalan mı, hanım yalan mı? Oğul değil, ömür törpüsü... Hey gidi anacığım hey! Rahmetli... Ne günah işledim, kimin ahını, bedduasını aldım da, evladım mazarat çıktı...” (İA/148)

“**Murat** –Estağfurullah.. **Estağfurullah** amcacığım. Size bir hizmetim olursa mutlu olurum...” (İA/168)

“**Sait Usta** –Aman aman Hüseyinciğim. Verilmiş sadakan varmış. Az kalsın otomobilin altında kalacaktın.” (İA/169)

“**Hüseyin** –...Allah saklasın bir kez ayağın sürçmeye gör. Bir kere şeytana uymaya gör. Vay başına geleceklere.” (İA/175)

“**Hüseyin** –Ya işte böyle oğlum. Kimileri var ki, insanı hem dünyada hem ahrette felakete sürükler...” (İA/186)

⁶³ Kerâhat vakti için ayrıntılı bilgi bkz. URL -52, 2022.

Ülkü Ayvaz, *Bağlanma* adlı oyunda hayvanın ölmeden önce kesilmesi gerektiğini, aksi takdirde ziyan olacağını belirtir. Dini kâidelere göre, eğer hayvan uygun bir şekilde kesilmezse, yani kişi ölmekte olan hayvanı kurallara uygun olarak kesmezse veya kesime yetişemezse, hayvan murdar olur ve eti yenmez hale gelir. Bunun yanı sıra oyunda “öbür dünya” kavramına da yer vermektedir. Öbür dünya, dini anlamda insanların öldükten sonra gidecekleri ve yaşayacakları yer, ahiret anlamına gelmektedir. Ayvaz, oyunda “verilmiş sadakan varmış” ifadesine de yer vermektedir. Bu açıklamaya göre verilen sadakaların belayı uzaklaştırdığına ve insanın yaptığı iyilikler karşılığında kötü durumlardan kurtulacağına inanılır. *Çekmece Komedi* adlı oyunda “yazgı” ve “baht” terimlerine yer verir. Bu iki teriminde İslam dininde bir karşılığı vardır: “...beşerî arzuların sınırsız denecek kadar çok olmasının yanında hayatta gerçekleşme imkânlarının sınırlı olduğu da gözlenmekte ve bilinmektedir. ...İnsanlar fiilen gerçekleştiremedikleri veya gerçekleşmesinin zor olduğunu sandıkları önemli işleri kader denen ilâhî programa bağlamışlardır. Türkçe’de bu duygu ve düşünceleri dile getiren baht, talih, kısmet, nasip ve kader gibi kelimeler yer almış”tır.⁶⁴ Ülkü Ayvaz, oyunlarda dini unsurlara çokça yer vermektedir.

“**Oğul** –...İnek gün doğarken kan içinde kaldı, öldü tabii. Babam, dedeye “**keselim şu hayvanı, yazık ziyan olacak**”, dedi, ama Dede dinlemedi. Götürüp sazlığa attılar. Sonra biz anamla üç gün uyuyamadık, inanmazsın, gece hep rüyamda kan gördüm.” (B2/63)

“**Oğul** –Dedeyi **öbür dünyaya** göndereceğim. kimse engel olamaz bana. Dede’yi öbür dünyaya gönderip rahata kavuşacağım. Birazdan gelecek nasılsa, odunu tezgahın altından usulca çıkarıp, o arkasını dönünce kafasını ortadan ikiye ayıracağım...” (B2/65)

“**Dede** –Yarabbi sana bin şükür! **Verilmiş sadakam varmış**. Bir an gecikseydim...” (B2/74)

“**Dede** –...Hiçbirimiz kuşun nasıl bir kuş olduğunu bilmiyorduk. Kazana attık başladık kaynatmaya... **Meğer bu kuş yenmezmiş, bataklık hayvanıymış**. Hayvanı gömdük ya, kokusu evden çıkmaz bir türlü.” (B2/83)

“**Genç Kız** –Biliyorum. **Yazgım** böyle. **Bahtım** böyle yazılmış. **Şikayetçi miyim? Bilmiyorum.**” (ÇK/129)

Murat Dalga, *Derna Köylüleri* adlı oyununda kalıp ifadelere yer verirken halk hekimliğine değinen yazar, el yapımı bitkisel ilaçların kutsal olduğunu ifade etmektedir. Bunun yanı sıra *Baloncuklu Gazoz* adlı oyunda gündelik hayatta kullanılan dini terimlere yer vermektedir.

⁶⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. URL -53, 2022.

“**Kabay** –Bu konuda **hayırlı haberler** var efendim.” (DK2/19)

“**Oduncu** –Yolunuz açık olsun. **Hayırlı haberler** bekliyorum.” (DK2/29)

“**Niya** –Kutsal ilaçlarını kullan. Onu ayağa kaldır.” (DK2/31)

“**Hüseyin** –Eve gittiğimde her zaman beni bir matem havası karşılıyor. Ses yok, hareket yok.

Ruhlar aleminde gibiyim. Mustafa yeni bir umut olacak bana” (BG/53)

“**Gülsüm** –Şeytanı taşlar gibi konuşma.

Selma –Öyle deme. Allah'ın hayırlı kuludur, o Allah onu sever istediğine murat verir.” (BG/63)

Zeynep Ünal, *Hayvan Sevgisi* adlı oyunda kalıp ifadeler yer verir. Kutsal kitapta her canlının bir gün ölümü tadacağı bildirilmektedir. İmanın şartlarından biri olan ahirete inanmak, her canlının başına ölümün geleceği ve bizi sonsuz bir hayatın beklediği anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra şükretmek, ölen kişinin arkasından iyi temennilerde bulunmak ve duâ etmek gibi ifadeler de yer verildiği görülmektedir.

“**Gülderen** –Elli beş oldum Allah’a şükür.” (HS/36)

“**Gülderen** –Ne yapalım ölüm Allah'ın emri... Burada çok mutlu. Karnı tok, özgür daha ne istesin?” (HS/46)

“**Gülderen** –Çok, çok üzıldüm. Altın gibi bir kalbi vardı. **Nur içinde yatsın**, hayvanları da çok seviyordu...” (HS/68)

Kendisini yeni nesil kulak tiyatrosu olarak tanımlayan Podacto, oyunlarında çokça dinsel ifadeler yer vermektedir.

Ahmet Sami Özbudak, *Yel* adlı oyunda din mimarisi örneklerine yer verirken ibadetlerin yapıldığı mabâtlere değinir. Bunun yanı sıra “Tanrı ile insan arasında aracılık yaptığına ve nurdan olduğuna inanılan manevi varlık”⁶⁵ olarak tanımlanan melek'e ve farklı dini inançlara ve dua etmeye yer verir.

“**Yel** –Burası İstanbul'da bulunan bir Ortodoks kilisesidir. İstanbul'da Osmanlı döneminde camiye çevrilmeyerek Rumların ibadetine bırakılmış. Bizans döneminden kalma tek ibadethanedir.” (Y2/1)

“**Thelma** –Bundan kötüsü olamaz.

Melinda –Meleklerin gücüne gider.” (Y2/8)

⁶⁵ Güncel Türkçe Sözlük, Melek maddesi, URL -54, 2022.

“**Melinda** –Terbiyeni takın, dua et benimle. Allahım evimizi başımızdan eksik etme... RAB benim ışığım, kurtuluşumdur. RAB yaşamımın kalesidir... Tanrı sığınağımız ve gücümüzdür...” (Y2/9)

“**Melinda** –Aynen böyle canım, **dualar** bizi iyileştirir.” (Y2/16)

“**Yel** –Hristiyan olmadığını o zaman anladın ama sustun.” (Y2/17)

Özen Yula *Yakındoğu'da Emanet* adlı oyunda İslamiyet'te yaşamın bir sonu ve her sonun bir başlangıç olduğunu ifade eden kıyamet kavramına ve kalıp ifadelere yer vermektedir.

“**Adam** –...Gökte, eriyen bir dolunay. Çevresinde kırmızı bir hale. Kıyamet alametidir belki. Koskoca bir sıfır gece göğünde. Ben onu sevmiştim...

“**Yılan** –Ahret suallerini bırak da içeri al onu. Temizle, pakla. Yoldaşlık eder, fena mı?” (YE/9)

Derem Çıray *Son İnsan* adlı oyunda dinde yaratılan ilk Peygamber olan Hz. Âdem ve Havva'ya atıfta bulunur. *Hortlak Kızın Hikayesi* adlı oyunda öldükten sonra ahiretten kovulan ve arafta kalan bir karaktere yer verir.

“**Ank** –Biz nefes aldıkça, sen ve ben bu dünyada kalan son insanlar olsak bile.. Yeni baştan başlayabiliriz.

Moa –Adem ve Havva gibi.” (Sİ/35)

“**Hortlak Kız** –Korkmayın korkmayın. Benim. Cazu... Geçen hafta sonu bir kaza geçirdim. Öldüm. Ama iyiyim. Dört gün oldu. Alıştım sayılır. Vakit biraz daha hızlı akıyor sanki. Gece hayatı güzel. Geceleri yaşanıyor zaten daha çok. Yani yaşanıyor derken.. öldüm ama ölmeyi de tam beceremedim aslında. Ahiretten kovuldum. Sebebini de bilmiyorum. Kimse bir açıklama yapmadı. Belge de vermediler...” (HKH/2)

Deniz Madanoğlu, *Medet* adlı oyunda, İslami inançta büyük günah olduğu söylenen durumlara yer verir. Yaratmak ve can almak Allah'a mahsustur. Ne sebeple olursa olsun başka bir canlının hayatına son vermek büyük günahlardan sayılır. Bununla birlikte imanın şartlarından biri olan kaza ve kadere inanma, dua ve teslimiyete yer verilir.

“**Durukan** –Çiçekciğim bak, bu işin bir de sonrası var. Hadi diyelim ki kürtaaj oldun, senin vicdanın, inancın nasıl kaldırabilecek ki bunu... Yani tamam yapmışsın bir hata, etmişsin bi cahillik de...” (M/14)

“Durukan –Kusura bakma Çiçek... Ne ahlaken ne vicdanen ne mesleki olarak böyle bi suça ortak olmayacağım... Hatta senin anlayacağın şekilde diyeyim; Sizinkilerin dediği gibi hani! Günah senin bu istediğin. Cinayet!” (M/15)

“Durukan –Hiçbir doktor senin istediğin şeyi yapmaz. Yapsa da yanlış yapar! Bak biliyorum zina büyük suç, büyük günah ama bununla kıyas kabul etmez. Af dilersen kocandan...” (M/16)

“Çiçek –Günah daha büyük! Ruh üflendiği vakit, cana kıymak haramdır. Öyle der İbrahim!

Durukan –Madem o kadar günah, madem İbrahim de karşı, girme o zaman günaha! Git güzel güzel cennete!” (M/46)

“Çiçek –İbrahim duysa çok kızar. Kadere isyan edilmezmiş... Allah'ın takdirine razı olursan, kader hükmünü icra eder, sen de sevap kazanırsın. Ama sen Allah'ın takdirine razı olmazsan, kader yine hükmünü icra eder, sen de günahkâr olursun. Allah'ın sınavı bunlar hep...” (M/50)

“Çiçek –İbrahim der ki zulüm görmüş kişi Müminse, o vakit Allah'ın merhametine sığınmalı... O vakit Allah ona yardım eder.” (M/55)

Halil Babür, Kasap adlı oyunda Kurban Bayramı'nı eleştirmekte ve kıyamet terimine yer vermektedir.

“Süha –...Bayramlarda, o günahsızları kesip, Tanrı'nın görkemli huzuruna gitmelerini ve orada sonsuz huzuru tatmalarını kutlamadık mı? Birbirimizle o muhteşem tatları paylaşarak kaynaşmadık mı?..” (K3/6)

“Karin –Ben, kıyamet benim yaşadığım zamana mı denk geldi diye üzül müştüm.” (K3/8)

Sabahattin Kudret Aksal, Bay Hiç adlı oyunda dini inanışların kaynaklarına ve kutsal kitaplara değinir.

“Kadın –Birdenbire? Ne olmuşsa birdenbire olmuştur bu yeryüzünde! Kutsal kitaplar bile böyle yazar bunu. İnsan birdenbire yaratılmıştır, toprak, su, hava, deniz! Buluşlar birdenbire olmuştur...” (BH/20)

Sami Berat Marçalı, Altı Buçuk adlı oyunda İslam dininde büyük günah sayılan davranışlara yer verir. Ayrıca İslam'ın beş şartından biri olan namazdan ve Kuran-ı Kerim'de geçen Lut kavminden bahseder.

“Okan –Sen intihar etmişsin. Normal şekillerde ölmemişsin... Başkasını öldürseymişsin bile sana daha az günah yazılmış falan filan. Günahların en büyüğünü işlemişsin. Bunu biliyor muydun?.. Ben de dedim sanki namaz kıl kıl ölüyorduk!

***Okan** –Ben sana günahkâr demedim ki. Dinen öyle sayılıyorsun... Yani, lut kavimyle ilgili olan ayette günah olduğuna dair bir çıkarımda bulunuyorlar... Bizimkiler pek bir dindardır. Cennettedirler şimdi. Görebileceğini hiç sanmıyorum.” (AB/32)*

4.15.4. Halk İnançları; töreler, adetler, gelenekler, görenekler

Halk inançlarını toplumsal normlar başlığı altında ele alan Sedat Veyis Örnek, toplumsal normlarla ilgili aşağıdaki ifadeleri aktarmaktadır:

“Toplumsal yaşam bireyler, gruplar ve cemaatler arasındaki ilişkilerin düzenli bir biçimde sürdürülmesi için bir dizi beklenti, kalıp davranış, işlemi, kaçınmayı ve yasağı gerektirir. Bu türden davranış ve beklentiler sosyal normlar kavramı içinde kümelenmektedirler. Birtakım düzenleyici ve denetleyici mekanizmanın özlerini oluşturduğu sosyal normlar, sosyal alışkanlıklardan örf, âdet, töre, gelenek, görenek ve kanunlara kadar genişleyen bir tabloyu içine almaktadır” (Örnek, 2016: 171).

Kültürü meydana getiren ve şekillendiren sosyal normlardır. Çoğunlukla toplum tarafından oluşturulan normlar, toplumsal düzeni denetleyen ve düzenleyen bir yapıya sahiptir. Toplumdan topluma değişebilen bu normlar, kuşaktan kuşağa aktararak sadece sonraki kuşağın toplumdaki konumunu belirlemekle kalmaz, bireyin toplumun kural, örf ve geleneklerini de kendi içinde benimsemesini ve uygulamasını sağlar. Toplumsal normların değişmeye başladığı aşama, birey ve toplum arasındaki çatışmayla orantılı olarak gerçekleşir.

Sosyal normlar toplumdan topluma farklılık gösterir. Bu normlara uymayanlar toplum tarafından çeşitli şekillerde cezalandırılabilir. Bu cezalar ayıplama, dışlama ve bazen tavsiye/nasihat yoluyla davranış düzeltme şeklinde olabilir. Katı kuralları olan bazı toplumlar daha da ileri gitmekte ve ölüm cezası şeklinde cezalar uygulamaktadır. Sosyal normlar ile ilgili çeşitli tanımlar yapılmaktadır.

Metin Ekici geleneği, “Eskiden beri devam edip gelen, gayri resmi yol ve yöntemlerle kazanılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan ve zamanın ihtiyaçlarına göre her kuşakta belli ölçüde bireysel yaratıcılığa ve değişmeye ve de gelişmeye izin veren bilgi, hareket ve materyal ürünleri üretme ve kullanma tarzıdır, şeklinde tanımlamak mümkündür” (Ekici,

2019: 19) şeklinde ifade eder. Gelenek bir diğer ifadeyle, toplum tarafından nesilden nesile aktarılan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, gelenek ve davranışlardır.

Sedat Veyis, örf için şunları ifade eder: “Örfler çoğu zaman toplumun katı beklentileri olarak birtakım örnek tutum ve davranışlardır. Örfler, aynı zamanda toplumun herhangi bir değer sisteminin bünyesini oluşturan temel taşlarını da temsil ederler” (Örnek, 2016:174). Toplumuna göre, hukukun ve ahlakın yerini alabilecek, ancak gerçekte hukuksal olmayan bir davranış modelidir. Örf, âdete göre daha güçlüdür. Toplumda var olan örfler bazen yasalardan daha güçlü olmakla beraber, toplumdan topluma değişme özelliği gösterir.

Erman Artun, âdet terimini şu şekilde tanımlamaktadır: “Âdet toplum içerisinde alışlagelen davranışların yerleşmesi şeklinde özetlenebilir. Örflerde davranış ve tutumların yerine getirilip getirilmemesi boyutunun âdetlerde biraz daha yumuşatıldığı görülmektedir. Âdetlerin de örfler gibi bireyin toplumdaki diğer bireylerle olan ilişkilerini düzenleme ve denetleme işlevi bulunmaktadır” (Artun, 2019: 141). Sosyal hayatın akışında, bireyler arasındaki iletişim ve etkileşimin düzenli olmasında âdetler büyük önem taşımaktadır.

Sedat Veyis, Töre’yi diğer kavramları içine alan “normatif” bir kavram olarak tanımlar. Bir diğer ifadesiyle; “Bir toplulukta, bir grupta, bir yöre halkında bireyin uymakla yükümlü oldukları ya da uymaya zorlandıkları kalıplarının ve tutumların tümünü içine alan töreler, özellikle geleneksel kesimde ve kırsal alandaki etkinliğiyle dikkat çeker” (Örnek, 2016: 181). Töre, geçmişten günümüze değin var olan toplumda yaşadı. Bazı töreler oldukça sert ve katıdır. Kırsal kesimlerde devam eden bazı törelerin devamını hâlâ görmektediriz.

Oyunlarda geçen sosyal normlar töre, âdet, gelenek, görenek ve teâmül gibi uygulamalarla ilgilidir. Hem eski hem de yeni oyunlarda bu uygulamalara yer verildiği görülmektedir. Özellikle de radyo piyeslerinin ilk zamanlarına baktığımızda bu uygulamaların daha çok kullanıldığı ve kırsal kesimi konu alan piyeslerde yer verildiği görülmektedir.

Turgut Özakman, *Pembe Evin Kaderi* adlı oyunda kuşak çatışmasını anlatmaktadır. Eski kuşak geleneklerine, âdetlerine bağlıyken yeni kuşak bir o kadar uzaktır. Oyunda bayram törenlerinde yapılan uygulama ve geleneklere yer verildiği görülmektedir.

“Babaanne –Hadi hadi! İnsanı bunak yerine komayın... Ömrümde işitmedim bayram sabahı eve geç gelmeyi! Bizim bildiğimiz insan namazını kılar, konu komşuyla bayramlaşır sonra da çıkar gelir evine. Doğru değil mi?

Babaanne –Bilmem ki ne demek kız? Öyledir öyle.... Biz anamızdan babamızdan bunu gördük. Ama şimdi nerde o eski **gelenekler, görenekler**... Baksana neredeyse öğle olacak daha hiçbir kalkmadı. Hulusi Beye gelince o da sokakta pabuç paralıyor...” (PEK)

“**Babaanne** –“Sus şimdi! Hadi sus. Zeytinyağı gibi üste çıkma... Kızcağz elini öpmeye gelmiş, uzatsana elini...”

Pervin –Haa! Öpeyim elini büyükbaba.

Büyükbaba –Sağ ol kızım, var ol... Bayram sabahı kötü kötü söyletme beni... Al yavrum güle güle harca.” (PEK)

“**Büyükbaba** –Ne kızırıyorsun canım! Kıza sözlüsünden söz etmek ayıp mı?

Babaanne –İn kızım sen aşağı, bu adam iyice azıttı! Dilini milini tutamaz oldu...

Burhan –Aaa Baba? Niye ayakta duruyorsun?

Büyükbaba –Bilmem... Buyur demenizi bekliyorum zahir!” (PEK)

“**Babaanne** –Ya Rabbi sen bilirsin... Bu yaşa gelinceye kadar biz her yıl bayramları kutladık. Çünkü büyüklerimizden öyle gördük.

Büyükbaba –Çok haklı çocuk. Bayramların tadı hiçbir şeyde yok. Gönül istiyor ki, küçükler büyüklerin elini öpsün, bayramlaşsın, hayır duasını alsın.” (PEK)

“**Bedri** –Öpeyim elinizi babacığım.

Büyükbaba –Berhudar ol yavrum... Çok yaşa oğlum!

Babaanne –Seniha, kızım büfenin gözündeki bir kutu şeker olacak. **Şekersiz bayram** olur mu? Değil mi Hulusi bey?

Büyükbaba: “Bana bakın! Kalfayla da **bayramlaşın**, ihmal etmeyin sakın.” (PEK)

“**Ahmet** –Cümleten bayramınız mübarek olsun... Öpeyim elini bey baba.

Babaanne –Kızım, misafire şeker tutsana!

Babaanne –...Bir şeye ne kadar karşı çıksam, bilirim ki, son söz erkeğindir! Biz annemizden babamızdan böyle gördük...

Büyükbaba –Bu çocuklarda ata-baba ocağını hop diye terk edecek kadar çıldırmadılar ya!..” (PEK)

Adalet Ağaoğlu, *Yaşamak* adlı oyunda geleneklerine bağlı bir aile ile yurtdışında yaşamını sürdüren amcanın ülkeye dönmesi ve aile arasındaki çatışmasını konu edinir. Amca; gelenek, görenek ve törelere karşı çıkarken ailenin diğer üyeleri bu geleneksel yaşantıyı ve davranışları sürdürmekte kararlıdırlar. Ağaoğlu oyunda gelenek, görenek ve teâmül normlarına yer vermektedir.

“**Neslihan** –Yanılıyorsunuz amca. Bu evde hala büyükbabamın hükmü geçer.” (Y/93)

“Baba –Ben baba ocağına, bu toprağa bağlıyım. Çocuklarım da öyle kalacak. Oğlum da bu topraklar üstünde ölecek. Eskilerin çoluk çocukları için çektikleri eziyetlere saygı lazım.” (Y/102)

“Kadın –Bırak canım! Düşünme öyle şeyler... Unut gitsin. Biz, burdaki kadın kızlar aşk meşk bilmeyiz. Ağza almak bile ayıp... Hayatımız gün ışığı ile başlar, akşam karanlığı ile biter; öyle dümdüz basit insanlarız biz.” (Y/107)

Füruzan Toprak, *Bir Maşrapa Su* adlı oyunda gelenek ve terim olarak töreye, aynı zamanda günlük dilde sıkça kullandığımız kalıp ifadelerle yer vermektedir. Bu ifade kalıplarından bazıları dini inanışlara göre bazıları ise gelenek ve göreneklere göre değişmektedir. Oyunda dikkat çeken bir diğer unsur ise geçiş dönemlerinden biri olan “evlilik aşaması” ile ilgili örf ve âdetlere yer verilmesidir.

“Ayşe –Sen bana baksana? Ben o biçim oyunları hiç yutmam. Salıncağı niye icat etmişler ha? Ninelerimizin, analarımızın gönüllerinde yatan aslanları tüm köy halkı nasıl anırlarmış ha? Şimdi de senin gönlünü ateşleyeni öğreneceğiz.

Ayşe –Bana tuzsuz deme! Darılırım... Ah gülüm, ben senin ta şu kadarcıktan beri arkadaşınım. Ne yapalım **töre** bu. Törelere tutsağıyız işte.

Elif –Birden elimi cebime soktum, **mendilimi** uzattım ona. Aldı. Bunu, dedi ölene dek saklayacam Elif'im, dedi.” (BMS)

“Eroğlu –Nalbant İbrahime **selam söyle** benden... Nalı usul usul taksın, dedi Eroğlu Ahmet de, olur mu?” (BMS)

“Elif –Ayıptır kız, içim yandı denmez... Güğümü şöyle çekem de maşrapaya doldurup verem.” (BMS)

“Eroğlu –Nasıl çare bulacağız benim bu işe? Yoksa kız kendini naza mı çekti ha? Ananı anasıgile gönderip istetsem mi acaba?

Eroğlu –Canım, çaresi mi kalmış gayrı.. Uzattığım maşrapaya kız su doldurmadı. Allah'ın emri ile istedik evinden, anası babası, verecek kızımız yok diye geri çevirdi...

Eroğlu –Bizim sülalede kız kaçırın hiç yoktur. Sonra kınarlar beni.

Eroğlu –Şükür Allah'ıma. Elif'im benim. Yamacındayım gayrı. Ah gülüm, senle ne kadar mutlu olacağız. Nikahımız kıyıldığı gün burma boynuzlu koçumu yaldızlatıp yoluna kurban edeceğim senin.” (BMS)

Muzaffer İzgü, *Büyük Amca* adlı oyunda gündelik dilde kullanılan kalıp ifadelerle, bunun yanı sıra bayram öncesi yapılan âdetlere ve bayramlaşma geleneğine yer verdiği görülmektedir.

“**Anne** –Öpüm amca...

Büyük Amca –Sağ ol kızım... Bir yastıkta kocayın!..” (BA)

“**Büyük Amca** –...Az insana çok ağaca alışmışım. Yorulunca gazino mu ne oraya oturduk. Ben adamlara selam dedim, Şaşkın şaşkın yüzüme baktılar. Siz selamlaşmıyorsunuz da!..

Baba –Korkarım bu adam sana **bayram temizliği** de yaptırmaz...” (BA)

Behçet Necatigil, *Recep Ağa'nın Kızı* ve *Şapur Çelebi* adlı oyunlarında geçiş dönemlerinden biri olan evlilik biçimlerine yer verirken; *Ertuğrul Faciası* adlı oyunda gündelik hayatta kullanılan kalıp ifadelerle, jest ve mimiklere yer verir. Yazar ayrıca gezi sırasında ziyaret edilen ülkelerin gelenek, görenek ve dini inançlarına da değinmektedir. *Tayyarzâde* adlı oyunda dönemin bayramlaşma gelenekleri ve âdetlerine yer vermektedir.

“**Süleyman Ağa'nın Karısı** –Her neyse... Oğlumu evlendirmek dilerim; bugün otuz gündür ki, Şam mahallelerini gezdim, dolaştım. Bu senin kızının bir parçasına değer bir kız görmedim. **Allah'ın emriyle kızınızı oğluma verir misin?**” (RAK/129)

“**Abdulgani Hoca** –Kızım, Cenâbı Hakk'ın emriyle seni bu delikanlıya verdim, emrine itaat et!” (ŞÇ/142)

“**Ali Ruhi** –Azizim Ahmet Rasim Bey!.. **Allah'a ısmarladık**, beni artık göremeyeceksin! **Allah'a ısmarladık...**” (EF/17)

“**Ali Ruhi** –Ben de onun **elini öpmeye** geliyorum, lakin yemeğe değil... Geç gelirim.” (EF/20)

“**Ali Ruhi** –Camiden çıkınca da ellerimize sarıldılar, hatta en yaşlıları ellerimizi öpmek ve yüzlerine sürmek istediler, **Yüzbaşım**.” (EF/27)

“**Parsî Doktor** –İneğin idrarını ölüm halinde hastaya içerirler. İneği hastanın yanına getirir, kuyruğunu hastanın eline verirler, ve hasta ölünceye kadar o kuyruğu elinde tutar. Kutsal sayılır. Cenazelerini yakarlar. Ölen erkek ise, karısını da birlikte yakarlar. Şimdi İngiltere hükümeti, ölenin karısını da yakmak gibi vahşi bir adeti kaldırmıştır, lakin memleketin içeriklerinde **adet** henüz vardır...” (EF/33)

“**Osman Paşa** –...Şafakla beraber kıyıları gören, ikinci bölüm teğmeni **müjdeyi** verdi... Cenab-ı Hakka şükürler ettim.” (EF/47)

“**Hüseyin Efendi** –El öpenin çok olsun, Tayyarzâde oğlum...

Hüseyin Efendi –Tayyarzâde oğlum için hazırlattığım **bayram bohçası** nerededir?” (T/228)

“Hüseyin Efendi –Validesiyle bayramlaştıktan sonra gelecek idi. İkinci oldu, görünmedi...”
(T/232)

Hasan Erkek *Bedel* adlı oyunu konu olarak töre üzerine kurgulanmıştır. Oyunda töreye karşı çıkan, kendi kaderini çizen, birbirini seven iki genç ve onları canı pahasına korumaya çalışan iki eski arkadaşı karşı karşıya getirir. Oyunun sonunda iki arkadaş da törenin kurbanı olur. Oyun başından sonuna kadar örf ve âdetlerine bağlı bir köy halkının töreleri için neler yapabileceğini anlatılmaktadır.

“Murat –Ne yazık ki öyle Dilek... Bizim oralarda kız çocuklarını okutmak pek adet değildir. Murat –Nasıl desem... O küçük kasabaya sıkışıp kalmışlar öyle... Süregelen töreleri var... Çocuklar büyüyüp törelere uyarlar... Törelerin gereğini yerine getirmek için büyürler sanki...” (B/9)

“Topal Nuri –Fidan bacı... Muştumu isterim... Muştumu vermezsen mümkünü yok söylemem.” (B/12)

“Fidan –Hem de çok kötü oldu ağabey. Şimdi de Gülbahar ablanın yerine beni verecekler... Bedel töresi işte... Bu nasıl töre...” (B/17)

“Kara Rüstem –Sen töre nedir bilmez misin? Bizim töremizde kız, çamur toprağı gibidir. Hangi duvara vursan yapışır, kime versen gider, “yok” demez. Bin senedir, böyle hüküm süren töreleri de ben yaratmadım!..” (B/39)

“Aliye –Kan davası, namus davası, töreler arkadaşlık dinler mi hiç?..” (B/66)

Cahit Zarifoğlu, *Yürekdede* ile *Padişah* ekonomik faaliyetlere dayalı jest ve mimiklere, *Yüzen Fil* adlı oyunda ise töreye terim olarak yer vermektedir.

“Satıcı –Her neyse... Ver o bakır lirayı da al deveciği... Tut elimi, “duyan duymayan kalmasın, ben bir bakır liraya deveyi verdim.

Yürekdede –Ben de bir bakır liraya aldım deveciği...”

Satıcı –Haydi, ver elini madem tüyü sayısınca hayrını gör...”

Yürekdede –Hakkını helal et.

Satıcı –Helali hoş olsun.” (YDİP)

“Ebefil –Ana filin bir oğlu oldu. Tam bir metre boyunda. Kendisini bebek kantarına zor sığdırdık. Şimdi kim koşar adım Baba file müjdeyi yetiştirecek.” (YF/27)

“Babafil –Hatasız fil olmaz. Hepimizin bir zayıf, bir çürük tarafı vardır. Eğer tümümüz eksiksiz, hatasız olsaydık, ne gerek kalırdı onca yasaya, düzene, töreye. Onca eğitimin,

tecrübenin ne değeri kalırdı. Bunun için sizi affediyor ve sevgi ile bağrıma basıyorum.”
(YF/39)

Murathan Mungan, *Dört Kişilik Bahçe* adlı oyunda kayınvalide tarafından geline bırakılan çeyize ve el öpme âdetine yer vermektedir.

“**Fatma Aliye** –Hala da hazmedemiyorum. **Böyle yetiştirildik biz;** işe giderken hala başım önde gidip geliyorum, kendimle boğuşup duruyorum... Madam Ester vardı, bilirsin. Annemler istememişlerdi dayımın onunla evlenmesini...” (DKB/40)

“**Fatma Aliye** –Evet çeyizim. Halis Çin porselenleri. En az yüz elli yaşında bu tabaklar. Babaannemin kaynanasından yadigâr. O günden bu yana hiç kullanılmamış... Cam vitrinlerde bekleyip durmuşlar kullanılacakları, işe yarayacakları günü. **Her kaynana gelinine bırakmış.** Annemden de bana kaldı, çeyiz diye...” (DKB/41)

“**Server Paşa** –Aman ne iyi. **Öp bakayım elimi.** Haah şöyle geç otur bakayım oraya. Senin zevcen Harb-i Umumi Nazırı’nın mahdumuydu değil mi?” (DKB/46)

Ahmet Özdemir *Duble Kaynana* adlı oyunda müjde verme ve el öpme âdetine yer vermektedir. *Armudun Sapı* adlı oyunda gündelik hayatta kullanılan kalıp ifadelere, jest mimiklere ve el öpme âdetine yer verir. Bunun yanı sıra oyunda atalar kültürüne yer verdiği görülmektedir. *İnsanın Alacası* adlı oyunda Türk aile terbiyesine, gelenek, görenek ve âdetlerine, yer verirken diğer oyunda olduğu gibi burada da atalar kültürüne yer verdiği görülmektedir.

“**Ayfer** –Büyük bir müjdem var.” (DK/13)

“**Ayfer** –Babacığım... Hoş geldiniz. Öpeyim elinizi. Ne kadar sevindim bilemezsiniz...”
(DK/21)

“**Ayten** –Sıdika Hanım Teyze mi? Ah ne kadar çok sevindim. **Gözün aydın olsun.** Ne zaman geldi?

Ayten –Çok selamımı söyle. Özledim vallahi.” (AS/78)

“**Füsun** –Söylerim canım... Onun da sana selamı var. Gözlerinden öpüyor Ayten’ciğim. Haydi gelsene. Taze çay yapmıştım... Hem seni merak ettim” (AS/79)

“**Ayten** –Ah teyzeciğim... Hoş geldiniz, **öpeyim elinizi...**” (AS/82)

“**Sıdika** –Aman kızım benim bakacağım faldan ne olacak, **atalarımız fala inanma demişler...**” (AS/90)

“**Hüseyin** –Oldum, ben de genç oldum... Bir güne bir gün rahmetli babamın karşısında ayak ayak üstüne atmadım. Söyle... Yalanım varsa söyle. Bir güne bir gün, kayın babamla, kayınvalidemle “siz”siz konuştum mu?” (İA/148)

“**Hüseyin** –**Türk terbiyesi**, büyüklerin yanında sigara içmemeyi emreder. **Gelenektir** bu. **Görenektir**.” (İA/165)

“**Hüseyin** –Hanım, hanım! **Gelenek**lerimizde, yüzlerce yıl işlene işlene yüceleşmiş terbiyeler vardır. Bunlara uyulduğu, saygı gösterildiği ölçüde değer kazanırız.

Hüseyin –Çünkü bunlar bir sigara uğruna **geleneği** feda edecek kadar özgüvensiz, heveslerinin tutsağı, insanlık **görgüsü**nden nasipsiz mahluklardır.” (İA/166)

“**Murat** –Ooo! Hüseyin amca... Buyur buyur. Hoş geldin. Buyur şöyle otur. Öpeyim elinizi.” (İA/167)

“**Murat** –...Durun size bir bardak su getireyim. Ah şurada kolonya olacaktı...” (İA/169)

“**Hüseyin** –Görüyorum oğlum. **Atalar** boşuna söylememiş, gençler görebilselerdi, yaşlılar yaşayabilseydi, diye.” (İA/177)

Ülkü Ayvaz, *Bağlanma* adlı oyunda çeşitli gelenek ve âdetlere yer verirken; *Baloncuklu Gazoz* adlı oyunda el öpme âdetine yer verdiği görülmektedir.

“**Dede** –Kulağını iyi aç şimdi, yarından sonra babanla biz çerçiliğe çıkacağız. Dükkanı sana emanet ediyoruz... **Haydi şimdi gel elimi öp, sonra babanın ananın elini öp, artık dükkan senin.**” (B2/62)

“**Dede** –...Adam olsun isterim. Oğlun sokaklara düşsün, başıboş biri olsun ister misin? Dünya kötülüklerle dolu... Bu kalabalık dünyada yitip gider izini bulamazsın onun. Hepimiz yaşlandık. Bir delikanlı **o var soyumuzu yürütecek.**” (B2/73)

“**Baba** –Hadi hadi **müjdemo** isterim. Sözlü sayılırsın artık.” (B2/91)

“**Mustafa** –Merhaba Gülsüm anne. Verin elinizi öpeyim.” (BG/64)

Zeynep Ünal, *Hayvan Sevgisi* adlı oyununda törenin uygulanışına ve alınan cezaya yer verilmektedir.

“**Şükran** –Bak, kaptanla konuştum. Çocuk **kan davası**ndan belaya düşmüş, kendi kendini korumak için iki kişiyi vurmuş dedim.” (HS/58)

Murat Mahmutyazıcıoğlu, *Yolda* adlı oyunda İslami unsurlara yer vermektedir. İslam inancına göre selâmlaşma âdeti vardır. İslam da selâm vermek ve almak Allah’ın emridir.

“**Ercan** –...Çarşamba da bir basket mi yapsak... Ha bana bak, Aysel’in de **selamı** var...” (Y/1)

Özen Yula, *Yakındoğu*’da *Emanet* adlı oyunda toplumsal normlara yer vermektedir.

“Adam –...Çok sonraları nerede bir öğrenci görsem, hep durdurup onu, bir şeyler söylemek isterdim... Öğretmenini dinleme!.. Ama diyemezdim. Çünkü birtakım kuralları var dünyanın. Sonra sübyancı sanırdınız beni ve linç ederdiniz en içten duygularınızla...

Adam –...Artık lanetlenmeye başladınız. Dinliyorsunuz çünkü. Asırlarca sürece bu lanet ve dölden döle geçecek, dilden dile... çünkü bir kez başladınız dinlemeye! Kutlu olsun!..” (YE/2)

“Adam –...Unutuveriyorum suskunlarla dolu bir dünyada çığlık çığlığa gezindiğimi. Haa, asıl, vaktiyle bir emanetten bahsetmiştim size, değil mi?.. Bizden sonrakilere bırakılacak bir emanetten. Anlamamış olmanız mümkün değil. İşte ben bu emaneti sizlere teslim ettim. Anlattıkça kulaklarınıza mühürlendi emanetim. Ortalık yerde anlattım açık açık, hiçbir şeyi gizlemedim. Gün gelir, siz de, size bırakılan emanetin farkına varırsınız diye ümit ettim. O zaman anlatacaksınız sizden sonrakilere, bir zamanlar nasıl yaşayamadığımızı...” (YE/12)

Sabahattin Kudret Aksal, *Bay Hiç* adlı oyununda teamül örneğine yer verilmektedir.

“Erkek –Gece, erken ya da geç eve döndüğümde, eski bir koltuğum var benim, babamdan kalma, ona da babasından kalmış, o koltuğa gömülür, vadinin karşısına, bu yakaya, bu ışığa bakardım saatlerce.” (BH/4)

“Kadın –Hayır! Hayır, yağma yok! Bırakacak değilim bileziğimi size! Annemin armağanı o bana, ona da annesinden kalmış, ona da büyükannesinden! Değerli hem de! Bu evin şu alçakgönüllü haline yakışmayacak kadar değerli!” (BH/16)

Deniz Madanoğlu’un *Medet* adlı oyununda kalıp ifadeler ve sosyal normlara yer vermektedir.

“Çiçek –Kendi işini kurmuşsun, hayırlı olsun...” (M/7)

“Çiçek –Biliyor musun döverken çok komik oluyor suratınız... Babamın suratı da komiğime gitti. Tutamadım güldüm bende... “gülüyor bir de kahpe!” dedi. “Yarın seni kontrole götürdüğümde de gülecek misin bakalım!” Anneme döndü, “hele bi de kız çıkmasın bu yollu...! O vakit kimse alamaz seni elimden!” (M/49)

Halil Babür Kasap ve *11’11* adlı oyunlarında sosyal normlara yer vermektedir.

“Yura –Ben 13 yaşımdan beri şerefimle, namusumla çalışıyorum Süha Bey. Kimse arkamızdan lafetmesin diye...” (K3/23)

*“Celil –Yanlış anlama bugün sana bu mesleği yaptırmayadabilirdi Nadir! Makinesi var ya... dağıtır bayiilik gibi...Yaşattı adamlar mesleği. Berberlik, esnafılık. Sistem yeni ama **gelenekçi** de. Bugün baktığın zaman kıl tüy yok artık. Ama ne diyo? O önlüğü takıcan diyo. Di mi?..” (11’11/4)*

“Celil –Haydaa... Onun hassas olduğu şey öldü Nadir. O babana hassastı... Şu demode mesleği sana kilitlediler; yanlış mıyım? Annen ne istedi? Babasının yaptığını yapsın. Onun yolundan gitsin. Bu kadar!...” (11’11/54)

Derem Çıray, *Hortlak Kızın Hikayesi* adlı oyunda yazar toplumsal baskılara dayalı normlara yer vermektedir.

“Hortlak Kız –...Çocukken her şey yasaktı, başkalarının kurallarına göre yaşıyordum, yani anne ve babamın.. daha doğrusu sadece babamın. Ve kurallar saçma sapandı. Mesela oje sürmek bizim evde yasaktı. Nedeni hiçbir zaman açıklanmadı. Sonra etek, elbise giymek yasaktı. Çok soru sormak yasaktı. Hayır demek yasaktı. Gece kabus görüp korkmak yasaktı. Bacaklarını açıp oturmak yasaktı. Ağlamak yasaktı. Çok gülmek yasaktı. Sakız çiğnemek yasaktı. Gece dışarı çıkmak yasaktı. Erkeklerle konuşmak yasaktı. Ve yasakların nedenini sormak da yasaktı. Ve bu yasaklar çiğnendiğinde bedelleri ağır oluyordu...” (HKH/6)

4.15.5. Fal /Uğur /Uğursuzluk /Büyü /Sihir /Kerâmet ve Diğer inanışlar

Boratav, halk inancının bir düşüncenin bir olgunun bir nesnenin bir varlığın kişisel veya toplumca gerçek olarak kabul edilmesi olduğunu belirtir. İnanç, sözlük anlamıyla insan düşüncesini kavrar ve bu düşünce yapısının büyük bir grubunu kapsar: din, politika, etik... İnançlar tüm bu çeşitlilik ve yaygınlıkları ile folklorun sınırını aşmaktadır. Halkbilimi, belirli bir toplumun eski dinlerinden biridir. Devraldığı ve kendi zamanının koşullarına uyguladığı yeni dinin de yaşam koşullarının gerektirdiği yeni biçimlerin oluşturduğu inançları yeni içerik ve anlatılarla ele alır (Boratav, 1984: 7). Halk inançları bölgeden bölgeye değişerek, nesilden nesile aktarılacak çeşitlilik kazanır. Bu çeşitlilik çağın gereklerine uygun formlarla şekillenmektedir.

Sözlü kültür ürünleri halk inançlarını çeşitli şekillerde aktarmaktadır. Efsaneler, destanlar, halk hikâyeleri, masallar, türküler halk inanışları hakkında bize bilgi verir. Bunun yanı sıra örf ve merasimler, özel gün ve geceler, günlük hayatta kötülüklerden, nazardan korunma gibi pek çok inanç türü ile günlük hayatta karşılaşmaktayız. Çalışmamızda incelenen

piyeslerde çeşitli halk inanışlarına yer verilmiştir. Belirlenen unsurlar günlük hayatta sıklıkla karşılaştığımız ve kullandığımız inançlarla ilgili olanlardır.

Adalet Ağaoğlu, *Yaşamak* adlı oyununda atalar kültürüne yer vermektedir. Atalar kültürü, dünyada yaşarken ruhen güçlü olanların, öldükten sonra da ailelerini ve topluluklarını korumaya devam edecekleri inancına dayanıyordu. Bu kült inancından da anlaşılacağı gibi eski Türkler her insanın bir ruhu olduğuna inanırlardı. Eski Türklere göre ruhsal kimlik ölümle kaybolmaz, ölümden sonra da varlığını sürdürür (Candan, 2011: 30-31). Oyunda ekonomik koşulların kötü olması nedeniyle atalara sitem edilmektedir.

“**Neslihan** –...Biz köylü olabilmek şansına bile sahip bulunmayan o bedbaht insanlardanız! Aile çift-çubuk sahibi!.. Toprakların altında üstünde dedelerimizin o inatçı, müstebit ruhları dolaşmakta adeta...” (Y/112)

Emine Işınsoy’un *Bir Yürek Satıldı* adlı piyesi olağanüstü kurgusuyla dikkat çekmektedir. Yazar, büyü ve sihir kavramlarını kullanarak metine zenginlik katmaktadır. *Bir Milyon İğne* adlı oyunda ise hamile kadının rüyasında gördüğü meyveyi aşermesinden bahsetmektedir. Yazar, bunun yanı sıra uğur getirmek ve kerâmet terimine yer vermektedir. Uğur, “bir nesnenin, bir kişinin, bir hayvanın, bir işin, bir zamanın, bir yerin özündeki iyiliği, mutluluğu, bereketi, kolaylığı, kısacası olumlu niteliği ve gücüdür” (Boratav, 1984: 95). Halk inanışlarında bazı insan ve hayvan davranışları uğurlu ve uğursuz olarak nitelendirilir. İnsanlar uğurlu olduğunu düşündüğü şeyleri tercih ederken, uğursuz olduklarından ekseriyetle kaçınmakta ve uzaklaşmaktadır. Yazar, eve ilk gelen misafirlerin uğur getirdiğini belirtiyor. Kerâmet ise sözlükte, “Ermiş kimselerin gösterdiklerine inanılan, doğaüstü, şaşkınlık uyandırıcı davranış veya durum”⁶⁶ olarak geçmektedir. Oyunda ise karakterin ideolojisi çevresinde teşekkül etmiştir. Bunun yanı sıra yazar “mavi boncuk” terimine de yer verir. Mavi boncuk, nazar değmeyeceği veya göze gelmeyeceği inancıyla takılan bir boncuktur.

“**Adam** –Ah yüreğim sevinçten çıldırır, gururdan şişerdi. Parmaklarımı bir oynatmam kafi, en hünerli **büyücünün** en keskin **sihirinden** daha etkili.” (BYS/20)

“**Ana** –Canım çekiyor şeftaliyi, gece **rüyalarım** giriyor.” (BMİ/19)

“**Ayşe** –Bekleriz... Siz bizim ilk misafirlerimiz oldunuz... **Uğur getireceksiniz bize.**” (BMİ/48)

⁶⁶ Güncel Türkçe Sözlük, Keramet maddesi, URL -55, 2022.

“**Rauf** –...Biz, hücre toplantılarımızda, hürriyet havasını ciğerlerimize bol bol doldurarak, evet arkadaşlar biz bu yüksek kararın **keramet**lerini münakaşa edebiliriz...” (BMİ/51)

“**Rauf** –...Sesin de pek edalı, gel pisi pisi, **mavi boncuk** takayım sana.” (BMİ/53)

Ülker Köksal, *Sil Baştan* adlı oyunda emeğinin görmezden gelinmesini kadının uğursuzluğuna bağlar. *Binbir Çiçek Kolonya Fabrikası* adlı oyunda, ülkeyi saran koku hastalığının neden olduğu kaosu hâya alamet olmadığı belirtiliyor.

“**Yaşlı Balıkçı** –**Uğursuz** kadın... Onca emeği, umutlarımı hiçe saydın. Öldüreceğim seni...” (SB/126)

“**Genç Kadın** –Aman komşum bunlar hiç hayra alamet değil.” (BÇKF/155)

Füruzan Toprak, *Bir Maşrapa Su* adlı oyunda halk arasında uğursuzluk getirdiğine inanılan, sevdalıkta dökülen gözyaşının iyi olmadığını belirtir ve kerâmet terimine yer verir. Aynı zamanda atasözü olan ve halk dilinde sıkça kullanılan “nikahta kerâmet vardır” atasözü, “nikâh evlenenleri sevgi bağıyla bağlar”⁶⁷ anlamına gelmektedir. Birbirini tanımaya fırsat bulamayan çiftlerin, halk dilinde nikah kıydıktan sonra sevginin güçleneceği ve güçlü bir bağ kurulacağına, olan inancı taşımaktadır. Oyunun konusu kız kaçırma üzerine kurgulanmıştır. Başkasına sevdalı olan kıza, köyün başka delikanlısı sevdalanmıştır. Kızı kaçırmak isteyen karakter, bunu bilmesine rağmen nikahlandıktan sonra aralarında güçlü bir bağ kurulacağına inanmaktadır.

“**Ayşe** –Ağlama kız, gözyaşı dökmek sevdalıkta iyi değildir.

Eroğlu –Nikahta **keramet** var derler ama, bilmem ki!” (BMS)

Behçet Necatigil, *Recep Ağa'nın Kızı* adlı oyunda İslam dinine ait unsurlar taşımaktadır. *Şapur Çelebi* adlı oyunda ise “Hızır Kültü”ne yer verir.

“Anadolu Halk İnancı’na göre Hızır’ın ya da Hızırlar’ın kim olduğu belli değildir. Çünkü onu tanımak mümkün değildir. O herhangi bir insan gibi aramızda dolaşabilir ve bizimle irtibat kurabilir ama uyanık olanı ancak uyanık olanlar anlayabileceği için bizler onu farkedemeyiz. Anadolu Halk İnancı’nda o denli saygın bir yeri vardır ki, O adeta bir kurtarıcı gibi görülür. Nitekim halk deyimlerindeki: “Kul sıkışmayınca Hızır yetişmez” ya da “Hızır gibi yetişti” sözleri onun bu özelliğini çok açık bir şekilde dile getirmektedir” (Candan, 2011: 469).

⁶⁷ Güncel Türkçe Sözlük, URL -56, 2022.

Oyunda zor durumda kalındığında beklenmedik bir anda gördüğü yardım anlamında kullanılan “hızır gibi yetişmek” sözüne yer vermektedir. Behçet Necatigil, *Ertuğrul Faciası* adlı oyunda da “Hızır Kültü”ne yer verir. Ertuğrul gemisinin batması sonucu çok sayıda insan ölmüştür. Fakat buna rağmen kurtulanlar da olmuştur. Kurtulan mürettebat ise başka bir geminin oradan tesadüf eseri geçmesiyle, “hızır gibi yetişmesi” ile kurtarılmıştır. Bunun yanı sıra farklı kültürlerle ait inanışlara da yer verilmektedir. Necatigil, *Tayyarzâde* adlı oyununda da gördüğü mücevherin güzelliği karşısında şaşkına dönen Cevahirli Esmâ Sultan, bu güzelliğin bir kerâmet olduğunu düşünür.

“**Recep Ağa** –Dedim, dedim... Dinletemedim! Beyhude Ağlama! Çare ne? Belaya ilaç, sabırdır...” (RAK/133)

“**Recep Ağa** –...Bu esvapları verdi, giyin, Vezir seni ister! dedi. Yardım et, hemen giyineyim... Bu işte bir hikmet var.” (RAK/134)

“**Şâpur Çelebi** –Dar zamanımda **Hızır** gibi imdadıma yetişti. O olmasaydı ben ölmüştüm...” (ŞÇ/141)

“**Oki** –Bizim Oşima adası, uzak sapa bir yerdir. O vapur tesadüfen geçmeseydi, felaket bununla bitmezdi. Vapur **Hızır** gibi imdada yetişti.” (EF/62)

“**Takimoto** –Evet, Bay Oki! **Ay tanrısı** ışığını serpsedi, yol açık aydınlık olurdu. Türk gemisi Rota değiştirdi: Şinto’ya, Tanrılar yoluna yöneldi. Türkler kendi Tanrılarına kavuştular. Evet, sonra gene işbaşı yaptık. Toplayabildiğimiz cesetleri de **toprak ananın** kollarına emanet etmeliydik, cesetler... çok hazin!” (EF/66)

“**Cevahirli Hanım** –Aman derim, Dede Sultan! Böylesi Âli Osmân hazinesinde yoktur. Bu ne **keramet**? Lakin bu kadar yetmez!” (T/264)

Hasan Erkek, *Bedel* adlı oyununda karakterin rüyasında kötüye yorumlanan olaylar görmesi şerre yorumlanır. Artun, insanların rüyalarında gördükleri etrafında inançlar oluşturduklarını ifade eder. Rüyalarında gördüklerinden anlamlar çıkaran insanlar, gelecekle ilgili yorumlar yaparlar. Rüya da yeşil ve beyaz renkleri görmek güzel olana ve hâyra yorumlanırken, siyah renk görmek ise kötüye yorumlanır (Artun, 2019: 372). Yazar, oyunun ilk girişinde gidişatın kötüye gideceğini ve kan döküleceğini rüya aracılığıyla dinleyiciye hissettirir.

“**Murat** –...Bu gece bir de düş gördüm. Aslında böyle şeylere pek inanmam. Ama yine de çok etkilendim. Düşümde odamdaydım... Gök gürlüyor, şimşekler çakıyor, rüzgar açık duran pencereleri birbirine çarpıp duruyor... Fidan’ın gönderdiği mektupta masamın

üstünde... Mektubun zarfında bir damla kan vardı... O kadar çok kan boşaldı ki zarfın içinden, odam bir anda kan gölüne döndü.” (B/7-8)

“Fidan –Ak giysiler içindeydim düşümde. Düğün alayı gibi büyük bir kalabalık, beni kara giysili bir adama veriyor... Adamın elleri, yüzü hep kapkara... Nereme dokunsa kanlar akıyor. Sonrada adam, ağzını aç aça gülüyor... Tıpkı gök gürültüsü gibi... Çığlık atarak uyanıyorum ki, yataktayım... Ne zamandır hep böyle... Ne olur bir şeyler yap. Yoksa iki gün sonra, beni bedel diye götürecekler.” (B/18)

“Ahmet –Öyle deme bu pek hayra alamet değil.” (B/29)

“Meryem –Hayırdır inşallah...”

Murat –Pek hayra benzemiyordu... Düşümde evimiz yanıyordu ana... Hepimiz evden dışarı çıkmıştık, bir tek Fidan kalmıştı alevler arasında... Çığlıklar atıyor, ellerini uzatıp yardım istiyordu...” (B/46)

Cahit Zarifoğlu, *Katıraslan* adlı oyunda ıslık çalmanın iyi bir şey olmadığını belirtir. Halk arasında özellikle de gece ıslık çalmak hâyra yorulmaz. Çünkü, gece çalınan ıslık birtakım doğaüstü kötü güçlerin insanın başına üşüşeceği anlamına gelmektedir.

“Tilki –Islık çalıyor... Puh puh, şeytanları başımıza topluyor... Şey efendim, ıslık çalmak pek iyi değildir, derler.” (K/62)

Ahmet Özdemir, *Duble Kaynana* adlı oyunda kızını ziyarete gelen kayınvalide gördüğü rüyayı kötüye yorumlar, kötü şeyler olacağı düşüncesine kapılarak evin hizmetini gören kadının evden gitmesini ister. Çünkü rüyada kadının damadı ile ilişkisi olduğunu görür. *Armudun Sapı* adlı oyunda ise hem atalar kültürüne hem de fal bakmaya yer verilir. Günümüzde hâlen fal bakmanın yaygın biçimlerine rastlıyoruz. Fal, geniş anlamda yorumlama tekniklerini içerir. Müjde böceği uçurma, niyet kuyusuna bakma, düşü yorma vb. gibi işlemler de birer çeşit fal olarak değerlendirilebilir. Daha dar ve yaygın anlamda falcılığı, özel teknikleri, araçları ve uzmanları olan “yorumlama bilgisi” olarak tanımlayabiliriz. Kişi geleceğini öğrenmek, yakınlarından birinin sağlık durumunu, uzaktaki birinin halini öğrenme, çaldırdığı veya kaybettiği değerli bir eşyayı bulma kaygısı gibi önemli durumlarda, kendi imkanlarıyla ulaşamadığı bilgi için bir falcıya (bakıcıya) başvurur (Boratav, 1984: 101). Yazar, *İnsanın Alacası* adlı oyunda da beddua örneğine yer vermektedir.

“**Fatma** –Efendim ben sözümde duramayacağım... Söylemişim ama biraz evvel gece rüyasına girip onu rahatsız ettiğimi söyleyerek beni azarlardı. Hanımefendi uyanıkken her istediğini yerine getirmek elimde ama rüyasına girmek benim elimde değil...” (DK/40)

“**Fusun** –Ama şekerim, sen merak etme... Haydi, bitir de **fal** çevirelim. Annem bizi kırmaz...” (AS/89)

“**Sıdika** –Aman kızım benim bakacağım faldan ne olacak, atalarımız fala inanma demişler...” (AS/90)

“**Hüseyin** –Yalan mı, hanım yalan mı? Oğul değil, ömür törpüsü... Hey gidi anacığım hey! Rahmetli... Ne günah işledim, kimin ahını, **bedduasını** aldım da, evladım mazarat çıktı...” (İA/148)

Ülkü Ayvaz, *Bağlanma* adlı oyununda karakterin yaşadığı olumsuz bir tecrübenin etkisini rüyasında da devam ettirdiğini görmekteyiz. Oyunda sürekli sorun çıkaran, kafasına göre hareket eden bir çocuk ve onu kendi kurallarına göre büyötmeye çalışan bir dede yer almaktadır. Dede, başlarına gelen talihsiz olayların, çocuğun uğursuz olmasıyla bağdaştırmaktadır. Bunu yanı sıra, çocuğun dedesi ile yaşadığı bir problem yüzünden dili bağlanır. Aile çocuğun dilinin çözölmediğı sürece kötü şeylerin olacağını düşünür. *Çekmece Komedi* adlı oyun olağanüstü bir kurguya sahiptir. Oyunda çeşitli halk inanışlarına yer verilmektedir.

“**Oğul** –...İnek gün doğarken kan içinde kaldı, öldü tabii. Babam, dedeye “keselim şu hayvanı, yazık ziyan olacak”, dedi, ama Dede dinlemedi. Götürüp sazlığa attılar. Sonra biz anamla üç gün uyuyamadık, inanmazsın, gece hep **rüyamda** kan gördüm.” (B2/63)

“**Dede** –Küçüköğul, neden patates çuvallarını kapı önüne koydun? Sana kaç kere çuvallar içeride dursun demedim mi?.. **Uğursuz çocuk!**” (B2/65)

“**Anlatan** –...Görünüşe bakılırsa oğlan gelecekte umudunu kesmişti. Çoluk çocuğa karışmak da çıkmıştı aklından. Dükkana gitmiyor, evden dışarı adımını atmıyordu. Anası sıcak çorbalar yapıyor, Küçüköğulün boğazına şifalı otlar kaynatıp sarıyor ve hep ağlıyordu. Aile bu durumu kötüye yordu. **Küçüköğul’un dili çözölmedikçe, baharda koyunların kuzularını dünyaya getiremeyeceğine, ve ekinlerin yeşermeyeceğine hükmettiler...**” (B2/77)

“**Genç Kız** –Usulca kapatırdım. Elin saçlarını okşar. Derin uykular pencerelerini açmaz mı? **Rüyalarda** yemyeşil kırlar...” (ÇK/129)

“**Üniversiteli** –Biz evde yedi nüfustuk. Büyükanne, amca, eder mi onbir nüfus. Ekmeğı on bire bölmek ne zordur. Çok **rüya** görürdüm çocukken... Her gece rüya görürdüm soğuk

odalarda; yolda para bulduğumu görür, aynı yerde ertesi gün okula giderken bulurdum parayı... Babam hep derdi; Bir de rüyanda defîne gör. İki ölçü ekmek verirlerdi bana o yüzden. Defîne gör, defîne gör.” (ÇK/140)

“**Üniversiteli** –Bay Rejisör, bakın ne diyeceğim size: Onu yok ettiniz çünkü, birini yok etmekte bir iş yaptınız. Onun dramını üstlendiniz. Başkasının dramını alıp giyemezsin. Son ütücünün yok olmasına neden oldunuz. O, kendi dramayla uçup havaya karıştı. **Bir büyü bu, bu sihir!**” (ÇK/147)

“**Üniversiteli** –Şu bizdeki şansa bak! **Kör talih.**” (ÇK/153)

“**Bayan Öğretmen** –Ayak sesleri duymadık ama? Gizli gizli mi geliyor? Bu hayra alamet değil.” (ÇK/155)

Murat Dalga, *Derna Köylüleri* adlı oyunda uğursuzluk kavramına yer vermektedir. *Baloncuklu Gazoz* adlı oyunda ise çocuğu olmayan kadına yine başka bir kadın tarafından hocaya gitmesi tavsiye edilmektedir. Modern tıpta tedavisi olmadığı düşünülen hastalıkların tedavisinde inançlara dayalı geleneksel tedavi yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir.

“**Rone** –Kapat şu **uğursuz** çeneni de bizi Beylerbeyi Hişa'nın yanına götür.” (DK2/25)

“**Selma** –Benim öyle bir niyetim yok. Sen inanmazsın ama, bizim **Hacı efendi** hastalıklı kadınların doğum yapmasını sağlıyor.

Gülsüm –Saçmalama. Binlerce yıllık bilimin çare bulamadığı hastalığa uyduruktan **üfürükçü** mü çare bulacak.

Selma –Öyle deme. Allah'ın hayırlı kuludur, o Allah onu sever istediğine murat verir.” (BG/63)

Zeynep Ünal, *Klemens* adlı oyunda şans ve şanssızlık kavramlarına yer verilir. Bunun yanı sıra halk arasında hayvanlara bağlı inanışlar bulunmaktadır. Bu hayvanlar bazen şans bazen uğur ya da uğursuzluk bazen de haberci olarak yorumlanmaktadır. Ünal, oyundaki karakterin her şeyi kötü tarafından düşünmesi ve yorumlamasını felaket habercisi olduğu düşünülen baykuşa benzetmektedir.

“**Anne** –...Geçen sefer çok **şanssızlık** oldu, tam öğlen vakti yemek için bir şeyler alayım dedim o ara gelmişler. Ne kötü oldu...” (K2/109)

“**Murat** –**Felaket habercisi** misin anne ya. **Baykuş** gibi, her şeyin en kötüsünü düşünüyorsun...” (K2/111)

Podact'o'nun güncel oyunlarına baktığımızda eski oyunlarda tespit edilen unsurların aynı şekilde kullanıldığı görülmektedir. Geçmişten günümüze halk inançları sözlü ve yazılı olarak aktarılmaya devam etmektedir.

Ahmet Sami Özbudak, *Yel* adlı oyununda Melinda bir hikâye anlatır. Hikâyeye göre, “Doğu Roma imparatoru Birinci Aleksios, Konstantinopolis sokaklarında bir kuşun peşine düşmüş. Bu kuş rüyasında ona demiş ki. Yeryüzünde kalan türünün son örneği benim, o kadar yalnızım ki beni vurdurup acıma son verirsen, iktidarın baki olacaktır. Bunu yapsa yapsa senin gibi bir İmparator yapar, demiş. Bunun üstüne Aleksios emrindeki askerlere o kuşu bulmasını emretmiş. Her gün imparatorun huzuruna onlarca kuş ölüsü geliyormuş. Ama bir türlü rüyasında gördüğü o kuşu bulamamış imparator. Azap çeker olmuş, uykularından olmuş. O kuş bulunamadıkça iktidarının yavaş yavaş elinden gittiğini hissetmiş. Oysa askerlerden biri o kuşu vurmuş ama ölüsünü getirememiş. Kuş toprağa düşer düşmez bir ağacın kökü olmuş. İşte o ağaç da bu ağaçmış.” Ağacın altında oturduklarında bu hikâyeyi anmamak uğursuzluk olarak ifade edilmiştir. Oyunda uğursuzluk kavramı yer almaktadır.

“**Melinda** –Ama şimdi bunu anmamak **uğursuzluktur**.”

Melinda –Bazen onun altına bir şey gizlenirmiş. Bulana **uğur getirsin** diye.

Yel –Melinda çocukluğundan beri kızı için bazen hediyeler saklardı ağacın altına.” (Y2/4)
Özen Yula, *Yakındoğu*’da *Emanet* adlı oyunda lanet ve fal bakmaya kavram olarak yer vermektedir.

“**Yılan** –Biz aşkı seçeriz ve severiz. Ama sen insanoğlu... Çok zalimsiniz... Bakın bizi dinleyerek **laneti** seçiyorsunuz.” (YE/4)

“**Adam** –...Sabaha karşı kimseler bakmıyordu yüzüme. Halbuki kan içindeydi yanağım, boynum. Kurumuş eski bir kardeş kanı ağacının özsuyu gibi. Yüzümde **fallar** bakılabilirdi...” (YE/9)

Derem Çıray, *Son İnsan* adlı oyunda rüyaya yer vermektedir. Bunun yanı sıra Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan yıldızlarla ilgili olan inanışlara da yer vermektedir. Gökyüzü ile ilgili çeşitli inanışlar vardır. Bunlar güneş, ay ve yıldızlarla ilgilidir. Türk kültüründe yıldızların koruyucu bir iye olduğu düşünülmektedir. “Gökyüzü ile yeryüzü arasında kurulan dinsel-büyüsel ilişkilerden biri de “insanların gökyüzünde birer yıldızı” olduğu tasarımıdır. Böylece insanlarla yıldızlar arasında “kayma” , “göçme” ve “sönme” yönünden koşutluklar kurulmaktadır” (Örnek, 1971: 24). Yıldız kayması insanlar tarafından farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Oyunda yıldız kayarken dilek tutmaya ve tutulan dileğin gerçekleşeceğine yer verilirken tuttuğu dileği söylediği takdirde

de gerçekleşmeyeceği ifade edilmektedir. *Hortlak Kızın Hikayesi* adlı oyununda ise “cazu, hayalet, hortlak” gibi birbiri yerine kullanılan kavramlara yer vermektedir.

“**Ank** –Sanırım hepsi rüyalarım yüzünden. Her gece korkunç rüyalar görüyorum. Buraya geldiğimden beri.. Ve sesler.. Sesler susmuyor.” (Sİ/17)

“**Ank** –Bir yıldız kayıyor.

“**Moa** –Bir dilek tut... Tuttun mu?... Ne diledin?

Ank –Söylersem gerçekleşmez.

Moa –Bu yanlış bir inanış. Bir kitapta okumuştum. Dileğinin gerçekleşmesi için onu bulabildiğin herkese söylemen lazım. İnsanlar, hayvanlar, hepimiz aynı tanrının çocuklarıyız. Gözlerimiz tanrının gözleri, kulaklarımız tanrının kulakları. O yüzden ne kadar çok kulağa fısıldarsan, tanrının da dileğini duyma ihtimali o kadar artar.” (Sİ/39)

“**Hortlak Kız** –Korkmayın korkmayın. Benim. **Cazu**. Biraz değişik görünüyorum ama benim aslında. Sadece küçük bir fark var. Geçen hafta sonu bir kaza geçirdim. Öldüm...

Hortlak Kız –Olmaz kızım ben sana yardım edemem... Ben **hayaletten** çok korkarım bilmiyor musun?” (HKH/2)

“**Cazu** –Özür dilerim! Pişmanım!.. Kimseye söylemedim gerçeği, hep dilimi tuttum... Ta ki ölene dek! Sonsuz karanlık ve müthiş sessizlik yok! Sonsuz ızdırap var! Hortlağım ben! **Hortlak!**” (HKH/27)

Deniz Madanoğlu *Medet* adlı oyununda “Telli Baba” adlı türbeye yer vermektedir. “İnanç merkezlerinde eskiye oranla düşük yoğunlukta da olsa sorun ve sıkıntıların çözümünde büyüsel olarak nitelenebilecek pratiklere başvurulduğu görülmektedir. Bu inanç merkezlerindeki yatırımlar ziyaretleri, evlialardan medet umma, adak adama, ağaçlara çaput bağlama vd. pratikler din adamları tarafından hoş görülmemesine rağmen sürmektedir” (Artun, 2019: 368). Telli Baba türbesine insanlar genellikle çocuk sahibi olmak, şifa bulmak, evlilik yapmak ve başarılı olmak gibi çeşitli dileklerde bulunmak için gitmektedir. Oyunda kavram olarak yer verilse de Türk inanç kültüründe önemlidir. Oyunda yer verilen bir diğer inanış ise nazardır. Türk halk inanışlarında nazar; göz değme, göze gelme, nazar değmesi, nazara gelmek şeklinde tanımlanmaktadır. Nazar bazen kıskançlığın bazen çok isteyip de ulaşamamanın bazen de çok sevilen bir şeye ilgi duymanın bir sonucu olarak ortaya çıkar. Kişi nazardan korunmak için çeşitli yöntemlere başvurmaktadır. Bunların başında da nazarlık ve dua gelmektedir. Oyunda hamile kadın bunu insanlardan gizlemek ister ve nazar degeceğini düşünür. Bir diğer inanış ise kadının tutulmayan yeminin başlarına felaket getireceğini düşünmesi ile ilgilidir.

“**Çiçek** –Ani olsun umurumda değil! Çok vakit kaybettik artık yeter. Rüyalarla idare edemem artık...” (M/6)

“**Durukan** –Evet korkuyorum! Senin Allah’tan korktuğun kadar korkuyorum bende!.. Kafayı yememek için gece gündüz çalıştım ben! Bir günde olmadı bunlar, **Telli babaya** gidip de dilek tutmadım ben!..” (M/26)

“**Çiçek** –Sevindik çok ama **nazar** değer dedik söylemeyelim kimseye. Ama duramadı İbrahim söyledi herkese...” (M/35)

“**Çiçek** –Yeminini tutmazsan kıyamet kopar. O zaman olduğu gibi... Gene bozarsan gene yıkılır evler, biz altında kalırız! Evler yıkılmasa da biz içinde kalırız. Hep enkaz kalırız...” (M/58)

Halil Babür, *Kasap* adlı oyunda başkalarına iyilik yapıldığında, iyiliğin karşılığı olarak dua edecek ve adak adayacak kadar mutlu olacaklarını ifade etmektedir. *II’II* adlı oyunda da doğum günü kutlamalarında pastanın üzerindeki mum üflenirken dilek tutulursa gerçekleşeceği düşüncesine yer verilmektedir.

“**Yura** –Dua ederler dua! **Adak** adarlar!” (K3/23)

“**Nadir** –...Üzüldüm. En sonunda, annem üzülmeme dayanamamış olacak; 'geç oldu, bu saatte pasta alacak yer bulamayız ama istersen bi kibrit yakarız, sen de üfleyip **dilek** tutarsın.' dedi.” (11’11/60)

Ahmet Sami Özbudak, *Kar Küresinde Bir Tavşan* adlı oyununda psikolojik problemleri olan bir adamın, annesi ile verdiği hayat mücadelesi anlatılmaktadır. Oyunda anne (Şelale), evine aldığı (Kadife) kadından oğlunu kıskanmaktadır. Kadife bunun mücadelesini anne ile verirken her seferinde evden uzaklaştırılma ile tehdit edilmektedir. Bunun yanı sıra Şelale, oğluna büyü yapıldığını düşünmektedir. Halk arasında en etkili olduğu düşünülen ve kara büyü olarak bilinen domuz yağı büyüüne yer vermektedir.

“**Şelale** –Neden götürecekmışim doktora?

Kadife –*Hayaletlerle konuşuyor...*” (KKBT/21)

“**Kadife** –Odasındaki duvarda bir çatlak var, o çatlak büyüyünce bu dünyadan kaçacağını düşünüyor. Kanatlı tavşanlar gelip alacakmış onu, o çatlaktan.” (KKBT/23)

“**Şelale** –Sen iyi bilirsin ne olduğunu! Kimden öğrendin sen bu **büyü** işlerini... Bunun üstüne **domuz yağı** sürmüşsün. Niyetin ne senin?” (KKBT/28)

Sami Berat Marçalı, *Altı Buçuk* adlı oyununda bilinçaltında yaşantılardan kaynaklanan veya gelecekte haber verdiği düşünülen rüya inancına yer verir.

“*Umay –Bütün gün rüyama girdi biliyor musun?*” (AB/38)

4.16. İletişim /Haberleşme

4.16.1. Ağızlar

Türk Dil Kurumu tarafından “Aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerine veya sınıflara özgü olan konuşma dili”⁶⁸olarak tanımlanan ağız Türkiye coğrafyasında oldukça çeşitlilik göstermektedir. Anadolu coğrafyasında birçok ağız bulunmaktadır. Bunun en önemli sebepleri, Türklerin göçebe bir yaşam tarzından gelmeleri, Osmanlı Devleti'nin çeşitli etnik grupları bir araya getiren ve iskân politikasını benimseyen bir imparatorluk devleti olması ve Türklerin İslamiyeti kabul ederek Arap-Fars kültüründen etkilenmesi sayılabilir.

Folklor, bir bölgede yaşayan halkın sözlü kültür ürünlerini, geleneklerini, törelerini, inançlarını, mutfağını, halk hekimliğini, müziğini, oyunlarını inceleyen birbirleriyle olan ilişkilerini açıklamaya çalışan, geçmişten günümüze aktarılan bu değerlerin oluşum, yayılım ve gelişimine dair bilgi veren, sorunlarını kuram ve yöntemlerle açıklamaya çalışan bilim dalıdır. Bu noktada folklorun çeşitli bilim dallarıyla ilişkisi olduğu görülmektedir. Folklor bir bütün olarak halk hayatını inceler ve Antropoloji, Etnoloji, Etnografya, Tarih, Sosyoloji, Halk Edebiyatı, Mitoloji, Dilbilim gibi alanlarla yakından ilgilenir. “Gökalp halk lisanıyla şekillenen, tarihin derinliklerinden günümüze kadar ulaşan, belli bir geleneğe sahip sözlü kültür ürünlerini gerçek edebiyat mahsulleri olarak kabul eder. Halka ulaşmak için halk diliyle ve halk kültüründen beslenen eserler vücuda getirmek gerektiğine inanır” (Bars, 2017: 186). Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde ağız farklılıklarının olduğu görülmektedir. Bu farklılıklar bize o bölgede yaşayan insanların sözlü kültür ürünleri hakkında bilgi vermektedir. Bu farklılıklar sözlü kültür ürünlerinin anlatımında ve aktarımında değişiklikler yaratarak yeni anlam katmanları kazandırmaktadır. Sözlü anlatı ürünlerinden olan halk hikâyeleri ve masallar, ağız farklılıkları nedeniyle farklı şekillerde icra edilebilmekte ve yeni anlam katmanları oluşturabilmektedir.

⁶⁸ Güncel Türkçe Sözlük, Ağız maddesi, URL -57, 2022.

İncelediğimiz piyeslerde çeşitli ağız özelliklerini görmekteyiz. Kırsal kesimlerde geçen oyunlarda yazar, karakterlerini konuşma diliyle yani yaşadığı bölgenin ağız özellikleriyle konuştururken; şehir hayatını konu alan eserlerde ise yazarlar, yazı dilini yani İstanbul Türkçesini tercih etmişlerdir. Oyunlarda çeşitli halkbilimsel unsurlar tespit edilmiştir. Tespit edilen unsurların ağız özellikleri dikkate alındığında gelenek, görenek, sözlü kültür ürünleri, geçiş dönemleri, halk mutfağı gibi konularda halkın yaşadığı yöre hakkında bize bilgi verildiği görülmektedir. Özellikle oyunlarda, deyim ve atasözlerinin yer aldığı ve halk arasında kullanılan bu kalıp ifadelerin bazıları TDK'de yer alırken bazılarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca halk ağızlarında çeşitli argo ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra tespit edilen diğer unsurlara baktığımızda türkü başlığında yöresel türkülere, halk mutfağında yöresel yemeklere yer verildiği görülmektedir. Tespiti yapılan unsurlar aşağıdaki gibidir:

“Büyükbaba –Yok efendim, tövbe latifeydi...

Babaanne –Eee böyle bostan korkuluğu gibi duracağına güzel bir şeyler söyle. Bunu demek istiyorum.

Babaanne –Hatırşinas oğlum benim, sağ ol.” (PEK)

“Baba –...Yukarıdaki kıraçları satıp da traktör alacakmış. Biçerdöver alacakmış... Osman gelsin de babası gibi tarlada çapa çapalsın, pulluğa dayansın da bakalım; hele bir görelim...” (Y/102)

“Neslihan –...Biz köylü olabilmek şansına bile sahip bulunmayan o bedbaht insanlardanız! Aile çift-çubuk sahibi!.. Toprakların altında üstünde dedelerimizin o inatçı, müstebit ruhları dolaşmakta adeta...” (Y/112)

“Anne –Hmm... Özrün kabahatinden büyük Atıf... Tevekkeli sabahları ortalığı silerken koridorun taşlarında nedenini bilmediğim lekeler görüp duruyorum...” (P)

*“Kadın –...Hem pansiyoncu kadının parasını da **muntazam** öderim, her ay başı.” (BYS/30)*

“Adam –Kim bilir kaç tanesi, bana müşfik yardım elini uzatmıştır?” (BYS/37)

*“II. Erkek –Vermedik **kerataya**. Arayıp sormadı bile.” (BYS/42)*

“Kamil –Ne halt edecen ya, çekecen. Sen okulu çekmiyon mu bu sıcakta? Bin bir ananın doğurduğu, bin bir veledi çekmiyon mu?” (BMİ/15)

*“Ana –...Saçıma süpürge ettim, ohh, yemedim yedirdim, giymedim giydirdim, ohh... Sabahtan akşama, **yuğ yıka, pişir kotar**, süpür yıka... Gençliğimi harcadım, gül yüzümü soldurdum... Ne verdin bana karşılığında ha? Aşıftelerle fingirdiyorsun ha, sokak süprüntüleriyle... Yok, bu sefer yook, göstereceğim sana dünyanın kaç bucak olduğunu,*

anlayacaksın benim kim olduğumu... Mehmettt, Mehmet, neredesin domuz yumurcak, limon koştur boğuluyorum... Çok çektim çok ben bu heriften, kanımı, iliğimi kuruttu, soldurdu beni soldurdu, boyu devrilesi, gün yüzü görmeyesi...” (BMİ/17)

“**III. Hasta** –Bir adamın kafasına **tasallut etmişler**, anlayacağın!..” (BMİ/43)

“**Savaşçı** –Savaşlardan önce **utkular** için, savaş sonrası da ölümler için dua eden sizdiniz...” (SBV/132)

“**Politikacı** –Oysa politikacı olarak yarın sözcüğünü çok severim ben... Gelecek zamanlı tümcelerle donatırım **söylevlerimi**. Hem kulağa hoş gelir hem de...” (SBV/134)

“**Ali Ağa** –Ulen hüsen bu kahve mi yoksa bulaşık suyu mu? Hemi de şekerini içine komuşsun. Sana hep dimez miyim ben! Benim kahve köpüklü olacak ve yandan çarklı olacak diye.

Ali Ağa –Ulan ben adamı ni'derem biliyomusun sen? Ula ben senin şu kafanı deh şu yalağa dombayların yani sıra batırır batırır da çıkarırım...” (BMS)

“**Eroğlu** –Diyesiler ki, sevdalandığı kızın önünde diz kırmış. Yalvar yakar olmuş. Bana soracak olursan, böylelerini ben erden saymam. Yazıklar olsun yav! Erkek kısmı avradın önünde diz kırıpta, senin için çıra misali yanıp tutuşuyum dimez. Benim bildiğim erkek takımı, zeybek oynarken diz kırar ancak.” (BMS)

“**Gülsüm** –Kız ne çok konuşuyon sen! Fingiri fink yapıp fiskos edin bakam. Kocaya varıp enikler etrafınızı sarınca fingiri fink yapıp, fiskos miskos konuşamıyacaksınız.

Elif –Kız dedi Elif, ben senin mendilini hala saklıyorum, sen benim mendili ne ettin, dedi... Kız Elif, ben seni alacağım, dedi. Bana varacağına yemin et, dedi. Sonra yerde duran övendereği bir ucundan yakaladı. Ben de öteki ucundan yakaladım. Üzerinde yemin ettik. Senden gayrısına varırsam, nah şu övendereği ile kafamı yar dedim...

Ayşe –Çekil bakalım sen şöyle. Hükümet bu çeşmeyi sadece senin için mi yaptırttı. Allah'ın ırmağına kıran mı gelmiş. Birazını da ırmakta yoğur.” (BMS)

“**Ali Ağa** –Al bir tellendir bakalım...

Eroğlu –Arka kapının yanındaki çitten usulca atlayacan, merdivenden dama uzanacan. Oradan tahta tarabaya geçip, orada yatan Elif'i yatağıyla alıp inecen değil mi?” (BMS)

“**Büyük Amca** –Soğuk... Ama tadı... Yolda da yüreğim yanmıştı. Bir yerde otobüs durunca içtim, aynısı bunun gibi. Ayran kokulu su, ama ayran değil... Hiç yapışmıyor insanın ağzına. Biz buna imansız ayran deriz. Eee imansızlar yoğurdu imansız yapınca ayran da imansız oluyor...” (BA)

“**Süleyman Ağa** –Hatun, bir şey demeye niyetlenir, vazgeçere benzersin. Meramın her neyse aşikâr söyle!

Süleyman Ağa –Anı bende dilerim, amma bu işi sen yaparsın! Ben Kapıcıbaşı Süleyman Ağa isem, sen de benim ehlim ve zevcemsin! Oğlanın iznini al, bir münasibini bul, bana haber eyle!” (RAK/127)

“Süleyman Ağa’nın Karısı –Ah Tâbende! Otuz gündür kapı kapı dolaşırız; bir münasibini bulamadık; ne etse ki?” (RAK/128)

“Süleyman Ağa’nın Karısı –Tenhalarda zeklendikleri yetmez de tevatür edip âleme de mi rezil ederler? Tâbende! Çabuk çağır bana işçi Nazlı’yı!” (RAK/132)

“Derviş –Haddi imiş ki Cenâbı Hak öyle murat eyledi. Ne güzel tesadüftür ki, sabah şehri tebdil gezerken evinizin önünden geçtim de kızını gördüm, ben dahi gönlümün muradına kavuştum. İmdi mihnet ve meşakkat günlerini unut da, düğün şenliklerine hazırlan, Recep Ağa!” (RAK/136)

“Gülruh Bânû –Ah ah! Yedi sekiz ay evli kaldık, evliliğimi bilmedim... Bir kere bile beni düşünmedi. Sonra da bunu kendisine hatırladığımda öfkелendi, talâk-ı selâse ile beni boşadı...” (ŞÇ/143)

“Kadı –...Bugün ve bu gece, sana mühlet! İyi düşün, sonra **peşîman** olursun!..” (ŞÇ/147)

“Şâpur Çelebi –Zevcem cariyeniz vardı, Erenler... Gerçi şarap içmek mutadımız değildi, lakin icap etti içiyorduk...

Hârunnurreşît –Kızım, müsterih ol, dua et! Hak Teala elbet bir sebep **halk eder**...” (ŞÇ/150)

“Binbaşı Mehmet Bey –Şüphesiz, şüphesiz! Meğer Albay Osman Bey de şiirlerinizi okur, severmiş. Bahriye Nezareti ve Saray da uygun görünce... Hâsılı, geliyorsunuz!” (EF/15)

“Ali Ruhi –Uzak denizler, okyanuslar... Aliyyülâlâ, Binbaşım!

Ahmet Rasim –Lemaat sahibi Ali Ruhi merhum, hoşsohbet, asabî idi. Yüzündeki Bağdat çıbanın enli yara izi, sakalının bir kısmını kazımış, yanağının bir kısmını da yiyip çökertmişti... Gözleri dönmüş, çıban yerinin inatçı mukavemetine rağmen, bıyıklarına ulaştırmıştı...” (EF/16)

“Ali Ruhi –Ya? Çok iyi, çok iyi. “Bu haber dâhi güzel, ey cânım!” İsmail hassas çocuktur. Ne de olsa mûsikî-âşinâ! Üçümüz... âlâ, rânâ! Sacayak olacağız desenize.” (EF/18)

“Harti Bey –İltifat ediyorsunuz, Binbaşı Bey... Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa’nın hışmına uğradım, Ertuğrul’dan çıkarıldım, İstanbul’da adalara işleyen küçük bir vapura verildim. Ertuğrul Başçarkçısı Albay Harti, bir körfez vapurunda!.. Revâ-yı Hak mıdır?

Binbaşı Mehmet Bey –Geminin yenisi, kaptanın eskisi... derler.” (EF/21)

“Harti Bey –...Kumandan Albay Osman Bey, büyükelçi sıfatıyla Japon İmparatoru Meici cenaplarına, Padişahımızın birinci rütbeden murassâ Osmanlı nişanını ve diğer hediyelerini götürecektir, götürmelidir...” (EF/23)

“**Ali Ruhi** –Mükellef yerlerde işim ne, **Mîrim**? Siz bana bizim Balıkpazarı meyhanelerine benzer, alelade bir yer gösteriniz!” (EF/33)

“**Albay Osman Bey** –Mevki ve mansıp ârızı şeylerdir ya, işte ümmid edilir, tamah edilir. Cenâbı Hak sana da tez günde sıhhat ve şifa ihsan eylesin.” (EF/37)

“**Sakaf Bey** –Bir de “Bombay Kaası” gazetesinde bir yazı var. Bu gazetede Bombay’da çıkar, fakat **Gücerat diliyledir...**” (EF/38)

“**Osman Paşa** –...Devletim adına iftihar ettim.. Türk bayrağını ilk defa gören Japonlar “Banzay” sesleriyle yeri göğü inlettiler. Banzay Japoncada “Yaşa! Yaşasıné” demektir.” (EF/48)

“**Süvari Muavini** –... Emri daha fazla geciktiremeyiz Süvari Bey, doğru söyler. Üç bayramı **yâdelde** geçirdik, dördüncüsünde de İstanbul’da olamayacağız!..” (EF/52)

“**İmam:** “Ben geminin imamı Hâfız Ali! Gece bastırmıştı. Gemi “Fayrap! Fayrap!” diye inliyordu sanki...” (EF/58)

“**Derviş Mehmet** –Dünyada sadık dost, vefalı ahbab bulmak müşküldür, Gümrükçü efendim. Cenâbı Hak rahîmdir, elbet gene günün birinde ikbale erişir, makamınıza döner, şimdi sizden kaçanları o zaman mahcup edersiniz görürsünüz!” (T/225)

“**Tayyarzâde** –Mahalleli bizim ehl-i namus olduğumuzu şimdi mi öğrenecek, valide? Alnımız her zaman açıktır. Sen imdi bunu unut! Yarın kurban bayramıdır, tedarik gör! Ben de biraz kahveye çıkayım.” (T/230)

“**Hüseyin Efendi** –Lakin duyarız ki Mısırçarşılı Osman Efendi ve Kaptanzâde Güzel Ahmet gibi muteber kimseler kayıplara karışmıştır. Şehirde fitne ve fesat kaynar. Gizli bir bataktaneden bahsedilir. Gençleri kaçıırırlar imiş. Cevahirli Esmâ Sultan tüvana gençleri hile ile bend ider, sarayına kapatmış.” (T/232)

“**Yandım Ali** –Efendi’nin **ayak türabı** olayım! Ömrüne ömürler katayım...” (T/248)

“**Tayyarzâde** –**Rumuzlu muamma** söylersiniz, Ağa! Size derim ki, hiçbir şey anlamıyorum. Vallahi de, billahi de dediklerinizden zerresini anlamadım.” (T/250)

“**Kara Rüstem** –Arkadaşlık filan lafl!.. **Dostunu dost, düşmanını düşman bileceksin... Dostuna dost, düşmanına düşman olacaksın...**” (B/33)

“**Kara Rüstem** –Laflı uzatma Murat. Sen de bilirsin ki, eskiden, Yusuf’la ikinizi bir tutardım. Ama geçti artık o günler. Siz **ekmek yediğiniz sofraya bıçak vurdunuz!..**” (B/38)

“**Murat** –Kalktım **ana**... Babam yok mu?” (B/45)

“**Murat** –Olmaz Fidan... Üzümler **teveklerde** kalmış... Toplamak lazım.” (B/69)

“**Çocuk** –Baba, **denklerin üstüne** ben bineyim mi ha?

Ayşe Nine –Çok güzel, çok münasip bir yer. Gözenin ayağı nasıl da yemyeşil. Her şeye sudan can veren Mevlam, sana şükürler olsun.” (YDİP)

“Padişah –Yürek dede ha...

Yürekdede –Öyle devletlum.

Yürekdede –Bilmem ki, dilime öyle dolandı. Ama şöyle bir bakıyorum da sen ve arkadaşların devletlu olmaya değer insanlarsınız. Diliniz kibar, edebiniz, huyunuz, suyunuz asil. Tedbiriniz ince.

Yürekdede –Hani ne derler bilirsin; yürüğün evini bir katır taşır, keyfini kırk katır taşıyamamış. Bizimki de o hesap işte.

Padişah –Bak aklıma ne geldi. Ulu camiye bu cuma padişah gelecek. Hem hutbe okur vaaz eder hem de halkın isteklerini dinler... Gidersen, padişaha yaklaş sende bir şey dile. O seni alıp sarayı'na götürür, izzet-i ikram eder, ihsanlarda bulunur. Hadi Allah'a ısmarladık...” (YDİP)

“2. Adam –Canım tilki o! Başka bir hayvana binebilir. Anasının ipliğini pazarda satar o. Onun mahallemize muhtar seçildiğini duysam şaşırمام. Ama aslan bu, hiçbir katırın sırtında gezinip durur mu?” (K/92)

“Aslan –Kerata katır pek de lezzetliymiş.” (K/130)

“Tilki –Evet efendim. Katırın sırtında epey göbek bağlamıştınız. Onlar eridi. Sırım gibisiniz şimdi.” (K/133)

“Alaaddin –Bu Antakya'nın yaz sıcağı çekilmiyor vallahi. Sabahtan beri durmadan şalgam suyu içiyorum, gene de dilim damağım kurudu. Zaten cep cepken kevgir misali... Anlarsınız. Bütün param şalgam suyuna gidiyor. Ne yaparsınız tüfeyli takımındanım. Şu yolun kenarındaki bakırlar güneşin altında ne güzel parlıyor yahu.” (BL/38)

“Eskici –Gel delikanlı, gel civanım. Ne o öyle güneşin altında bezgin bezgin yürüyorsun. Yavuklundan mı ayrıldın? Ha, söyle bakayım, bir derdin mi var?” (BL/38)

“Fetullah –(Fellah şivesi ile konuşur.) Sen Alaaddinsin değil mi?” (BL/39)

“Server Paşa –Aman ne iyi. Öp bakayım elimi. Haah şöyle geç otur bakayım oraya. Senin zevcen Harb-i Umumi Nazırı'nın mahdumuydu değil mi?” (DKB/46)

“Fatma –İşte bu beyefendinin arabasının sesi. Geldiler galiba... Siz istirahat buyurun. İzninizle ben yardıma gideyim.” (DK/19)

“Fahri –Efendim şeref yap oldum. Hoş geldiniz, sefalar bahsettiniz. Yalnız hemen bir şeyi açıklamama izin veriniz. Kızım bir daha Şaziye hanımefendiye annem diye hitap etmeyin... Arkadaş gibisiniz.” (DK/21)

“Fahri –İstirham ederim hanımefendi. O da hanım değil mi?” (DK/22)

“**Fahri** –...Ne mutlu bizlere ki, çocuklarımızın mutlu yuvalarında mürvetlerinin bir bölümünü birlikte idrak ediyoruz.” (DK/32)

“**Fusun** –Metin'in umurundaydı sanki. Bilmez misin dünya yıkılsa kendine dert edinmez o... Sallasın başını alsın maaşını...” (AS/80)

“**Metin** –Bilmem mi? Evet! Elbette bilirim. Hanımefendi, arz-ı hürmetler ederim.” (AS/94)

“**Sıdika** –Rahmetli baban hep söylerdi. **Bu meret şişede durduğu gibi durmaz**, diye. (AS/97)

“**Engin** –Hüviyet, cüzdan hepsi gitti pis suların içine...” (AS/111)

“**Sıdika** –İlahi çocuklar! Üçünüz de beni iyi dinleyin. İçki içersiniz, içmezsiz sizden bileceğiniz iş. Nur içinde yatsın kocamın bir sözü vardı: Sarhoş ayılınca düşünmeye başlar...” (AS/114)

“**Hüseyin** –Yalan mı, hanım yalan mı? Oğul değil, ömür törpüsü... Hey gidi anacığım hey! Rahmetli; “**Yularsız at, hayırsız evlat, mazarattır mazarat... Yularlı at, hayırlı evlat, devlettir devlet**” derdi. Ne günah işledim, kimin ahını, bedduasını aldım da, evladım mazarat çıktı. Ne devletni gördüm ne mürüvvetini.” (İA/148)

“**Murat** –Ne kendi eyledi rahat, ne halka verdi huzur/ Yıkıldı gitti cihandan ehl-kubûr” Hüseyin amcaı, kanlı bir zalim olan Halet Efendi'ye benzetmeni yakıştıramadım.” (İA/159)

“**Hüseyin** –Şimdi bir yerde hem kahve hem çay içtim. Bugün istihkakım tamam oldu. Malum yüksek tansiyon...” (İA/170)

“**Hüseyin** –Sivas'ta bir söz vardır. “**Dostunu darılt da sına**” derler.” (İA/187)

“**Kız Kardeş** –Ne güzel oynuyor **bacaksızlar...**” (YA/44)

“**Dede** –Demek adam olmak için illa da **mektep** şart değil. Hani yazı bilmesen, hesap bilmesen dediğin doğru yavrum. İnsandan saymaz kimse seni. Cehalet boğar geçer... O zaman dükkânı Küçükkoğul işletecek, ikimizde köylere **çerçiciliğe** çıkacağız...” (B2/61)

“**Dede** –Geceleri yine köyde dolaşıp dururmuşsun, kulağıma türlü söylentiler geliyor. **Kulaklarını koparırım** senin anladın mı?..” (B2/65)

“**Dede** –Hele bir **şamarı** yesin, o dakika açılır dili...” (B2/75)

“**Kız** –Dur şaka yaptım, mahsus söyledim. Gitme...” (B2/87)

“**Son Ütücü** –Urbası güzeldi. Ben demiştim ona, çıkar son ütüğü çekivereyim diye ama ihmal etti.” (ÇK/132)

“**Şoför** –Şimdi boynunu kirayım da gör, Üniversiteli **mahluk**.” (ÇK/134)

“**Rejisör** –Aklımı kaçıracağım! İçimi **bun** bastı! Çıkmak istiyorum burada...” (ÇK/135)

“**Son Ütücü** –Öğretmen Hanım, **hicran etmeyin** Allah aşkına. Hepimiz dardayız, asabımız bozuk. Kimse ne dediğini bilmiyor.” (ÇK/143)

“**Anne** –Ya biz... O terk edince, biz böyle kalakalırsak bu **izbede**? Ne korkunç...” (ÇK/145)

“**Komiser** –Kim bilir belki bir **yardakçısı** var. Kadını beraber öldürdüler, cinayet silahını da alıp o götürdü...” (HBT/91)

“**Neşe** –Sen de amma **ketummuşsun** ha. Hiç belli etmedin.” (HBT/100)

“**Anne** –...Hatta şey derim, gelinim zaten bana **bunak** muamelesi yapıyor, oğlum aman onun diline düşürme beni deyip kendimi acındırırım.” (K2/112)

“**Yel** –Hayır, at değil, bir **eşşek**. Bildiğin **merkep**.” (Y2/6)

“**Çiçek** –Adalet mi? Sen bunu Kendini tehlikeye atmak istemediğinden istiyorsun! Bana maval okuma!” (M/25)

“**Çiçek** –...Eve gittiğimde babam beni bekliyordu zebellah gibi!..” (M/48)

“**Melih** –Abim çok tatlı çıkmış da sen biraz gıcık çıkmışsın... Surata bak. Meymenetsiz.

Müge –Hiç de bile. Esas sen zırlak çıkmışsın.” (L/26)

“**Süha** –İlçeden ilçeye farklı diller konuşmuyor mu insanlar?

Yura –Doğrusunuz Süha Bey. Biz mesela Dutağaçlılar'la kavgalıyız. O gökyüzü tavanı çöktüğünde onların dili konuşanların hemen hemen hepsi öldü. Hala inat ediyorlar. Bizim dili konuşmuyorlar. Yani o kadar kişi bizim dili öğrenseler, çok zengindir yani dilimiz.” (K3/24)

“**Şelale** –Ahhh, geç şuraya, burada mazbut insanlar yaşar!

Şelale –Kadın kısmının eli çabuk olur.” (KKBT/4)

“**Kadife** –Kimse salatadaki soğanları senin kadar güzel doğramıyor. Nasıl bu kadar güzel burnaz doğruyorsun?” (KKBT/26)

“**Kadife** –Ne yapayım be senin seme oğlunu!” (KKBT/27)

“**Gönül** –Bir an önce eve gidip polisi aramalı!.. Kimseyi de inandıramam. Sonra bir **punduna getirip** beni de halleder...” (GKA/10)

“**Gönül** –Rüstem, gene niye dellendin sen?

Rüstem –Asıl şimdi delleneceğim. Niye benim yazdıklarımı okuyorsun durmadan?” (GKA/11)

“**Gönül** –O senin hüsnü kuruntun!” (GKA/27)

“**Gönül** –Bana masal okuma allasen! Gençliğimi böyle yaktın zaten. Kafamı karman çorman ederdin. Şimdi de aynı şeyi yapamayacaksın!.. Aman, bırak kızım! Bu oldum bittim böyledir. Elif kıçına, mertek saçına yaşayıp gidiyor işte!” (GKA/30)

“**Esin** –**Şaklaban!**” (AB/28)

“**Celil** –Yanlış anlama bugün sana bu mesleği yaptırmayadabilirdi Nadir! Makinesi var ya... dağıtır bayiilik gibi... Yaşattı adamlar mesleği. Berberlik, esnaflık. Sistem yeni ama

gelenekçi de. Bugün baktığın zaman kıl tüy yok artık. Ama ne diyo? O önlüğü takıcan diyo. Di mi?...” (11’11/4)

“Vladimir –Köyden yoğurt geldi mi?’ gibi düşün. Ya da ne bileyim? Şey gibi... Haspin karaya vurdu mu gibi? Anlamı yok gibi ama var. Ne biçim gençsin lan sen? Hiç duymadın mı böyle şeyler? Önder –Bi keresinde ustam 'kamuşa su yürüdü mü?’ demişti.” (11’11/17)

4.16.2. Haberleşme

Teknolojideki hızlı değişim birçok gelişmeyi de beraberinde getirmiştir. Bu değişimler hem sosyal hayatı hem ekonomik hayatı hem de kültürel hayatı olumlu ve olumsuz yönde değiştirmiştir. Bu değişim ve gelişim, çalışmamızda incelenen oyunlarda açıkça görülmektedir. Oyunlar tarihsel olarak eskiden yeniye doğru sıralanmaktadır. Köy hayatını konu alan oyunlarda geleneksel, şehir hayatını konu alan oyunlarda daha modern iletişim araçlarının kullanıldığı görülmektedir. Oyunlarda tespit edilen unsurlar: geleneksel haberleşme kaynakları, yazılı haberleşme kaynakları ve elektronik haberleşme kaynakları başlıkları altında verilmiştir. Tespiti yapılan haberleşme kaynakları aşağıdaki gibidir:

Geleneksel haberleşme kaynakları:

“Elif –Birden elimi cebime soktum, mendilimi uzattım ona. Aldı. Bunu, dedi ölene dek saklayacam Elif'im, dedi.” (BMS)

“Büyük Amca –Olmalı canım. Horoz olmalı ki sabahın tadı çıksın. İlk horozlar ötsün uzun uzun. Onun ardından serçeler bağırsınlar, cıvı cıvı. Kumrular onlara karşılık versin; sabah oldu, sabah oldu diye. Bülbüller dile gelsin. Her yanı sabahın kokusu bürünsün...” (BA)

“Hüseyin Efendi –...Bundan böyle habercimsin, ulağımsın! Taşra ile münasebetlerimi düzenlersin!” (T/242)

“TV. Murat –Mendili salla, Tayyarzâde!” (T/265)

“Kemal –Mustafa çanı çal.” (BG/51)

Yazılı haberleşme kaynakları:

“Semiha –Pervin gazeteyi versene!” (PEK)

“**Aydın** –...Şu çantamı içeri atıversene. **Dergilerden** kestiğimiz artist resimlerine çerçeve yapacağım.” (P)

“**Kadın** –Günün birinde dönüp geleceğini artık hiç ummuyordum, ummuyorduk. Gideli beş yıl oldu. Bunca zamandır ne bir **mektup**, ne bir haber...” (Y/ 84)

“**Adam** –...Bu evde öyle **gazete**, kitap falan girmez ama, bakıyorum hiç öyle tek kitap okumamış insanlar gibi konuşmuyorsun...” (Y/90)

“**Tülin** –nanma Anne... Okuldan geldiğim zaman ikisini de misafir salonunda bacak bacak üstüne atmış, keyifle **gazete** okurken gördüm.” (P)

“**Adam** –Bıkmıştım... Her sabah kahvaltımı getiren dadımdan, **mektuplarımı** okuyan sekreterimden, en nadide yemekleri hazırlayan aşçıdan...” (BYS/24)

“**Adam** –Eh şimdi iş başlıyor. Dönüş şerefine bir balo vereceğim. **Davetiyeler** hemen yazılsın, bütün dostlarım bulunsun istiyorum. Dost olmayanlar da. Herkes gelmeli. Haa, kadınlar tül elbiseler giyecek, erkeklerde yakalarına beyaz karanfil takacak, ilave edin bu notu davetiyelere.” (BYS/54)

“**Eskici** –Eskiler alıyorum, elbiseler... Paltolar alıyorum, şişeler, **gazeteler** alıyorum.” (BMİ/13)

“**Çocuk** –Yazıdan önce **resim** geliyor dede. İlk insanlar mağara duvarlarına resim yaparlarmış... Baskı makinesini bulan adamın adını biliyordum ama unuttum.” (SB/123)

“**Davacı** –Dava dilekçeleri Sayın Yargıç. Bu birinci cildi. Hepsi yirmi bir cilt. Her yüzyıl için bir cilt hazırladık. Ayrıca tarih öncesi için de **broşürlerimiz** var.” (SBV/135)

“**Anlatıcı** –Bu haber **gazetelere** yansımadı. Radyo ve televizyonlarda ilgilenmediler bu olayla. Halk arasında yalan doğru dedikodular yayıldı...” (BÇKF/151)

“**Anlatıcı** –Bu türküleri bir gazetecinin çıkardığı söyleniyor. Tüm **basın yayın organlarının** susturulduğu bugünlerde bir tek susmayan o. Onun sözleri duvarlara yazılıyor, **fısltı gazetesiyle** de her yere anında dağılıyor.” (BÇKF/156)

“**Anne** –Başka bir şey yazmıyor mu **mektupta**?..

Baba –...Kıymetli yeğenim ölmeden önce sizi bir göreyim dedim, sordum soruşturdum sizin kentte gelmek için buradan cip ile kasabaya ineceğim. Oradan minibüs varmış, sonra da otobüs... Selam eder, gözlerinden öper. Amcan...” (BA)

“**Baba** –Karıcığım, köyde nerede **postane** nerede **telgraf**. Hem Amcam öyle şey bilmez ki!..

Erkek –Yoo yoo annecim! Kocaman serdi **gazeteleri** yere hiçbir şey dökmedi.” (BA)

“**Şâpur Çelebi** –Pederime **mektup** yazdım, birkaç güne kadar para ve haber gelir...” (ŞÇ/147)

“**Albay Osman Bey** –**Telgrafı** şöyle yazıverin Başkatip Bey!..” (EF/25)

“**Anlatan** –...Gemideki topçu subaylarından Yüzbaşı Celal Bey, İstanbul’a **Bahriye gazetesine** gönderdiği bir **mektupta** Kolombo’da gördüklerini şöyle anlatıyordu...” (EF/26)

“**Sakaf Bey** –Bir de “Bombay Kaası” **gazetesinde** bir yazı var. Bu gazetede Bombay’da çıkar, fakat Gücerat diliyledir...” (EF/38)

“**Yandım Ali** –Bre İbrahim Ağa, Hazinedar! Hüseyin Efendi’den sana **mektuptur**, gereğini yap!” (T/244)

“**Dilek** –Hiç ipucu yok mu **mektupta**?” (B/7)

“**Aslan** –İşte akşamın alacasında bacası tüten şu çifiliğe bak. Ne kadar güzel görünüyor. Tıpkı bir **kartpostal** gibi.” (K/81)

“**Uzaylı Hamdi** –Vallahi tövbeler tövbesi boyumun ölçüsünü aldım Efendim bir ay kadar önce **gazetede** bir ilan gördüm Mars’a yollanacak maden işçisi alınacaktır, yazıyordu. Tophane’de bir şirket, adrese gittim ilk sıraya yazıldım. İyi para var. Orada uzaylı kızlar güzel. İsteyen anlaşmalı evlilik yapıp orada kalabilir. Yeşil kart çıkartılıyor.” (YYP/34)

“**Fatma Aliye** –Yoo, hiç haber yok. Bir ara Amerika’da olduğunu duyduk. Hepsi o kadar. Ne bir **mektup** ne bir haber...” (DKB/37)

“**Talia** –**Resimler** göndermiştim... Sonra **tebrik kartları. Uçan kuşlar...** Küçük şehirlerin **kartpostalları**. Sense yalnızca iki kez yazdın bana.” (DKB/45)

“**Fatma** –Bırakıyorlar efendim... Her sabah üç **gazete**... Pazartesi günleri de iki **dergi** bırakırlar. Hemen getireyim.” (DK/31)

“**Korhan** –Yahu ne anlatayım. Sabah uyandım, sehpanın üzerinde bir **gazete küpürü**. Özenle bezenle kesilmiş...” (İA/162)

“**Üniversiteli** –Ya **daktilo** kağıdı ise?

Son Ütücü –**Gazete** kağıdına benziyor...

Rejisör –Yok canım. Gönderdiğin o **kartpostal** neydi?” (ÇK/142)

“**Haberci** –Efendim. Beylerbeyinin askerleri geliyor. Sanırım İmparatorun **fermanını** getiriyorlar.

Şükran –...Hatta bazı kanallarda evlenmeden önceki nişanlılarımın isimleri, **resimleri** de vardı.” (HS/37)

“**Gülderen** –Öf, oğlum. “Eser kaçırdı bilmem ne,” diye çıktı ya bütün **gazeteler** de...” (HS/39)

“**Sincap** –Anafıl **davetiyeler** yollamış her birimize, bunları dağıtıyoruz.” (YF/35)

“**Melinda** –Gir, **fotoğrafını** çekmek istiyorum.” (Y2/13)

“**Adam** –...Duvarlara yazılar yazıyordum. **Gazete** çıkarıyordum. Bir kere takıldılar mı rengârenk harflerime vazgeçemiyorlardı benden...” (YE/5)

“**Ank** –Sakin ol. hiçbir şey bilmiyorum. Sabah bir kaç **fotoğraf** gördüm evin içinde...” (Sİ/13)

“**Çiçek** –Moda **dergisinde** çalışıyorum, baş editörlük falan... Oradan oraya koşturuyorum, işim genelde yurt dışında olduğu için....” (M/4)

“**Sunucu** –Bundan üç yıl önce, 27 yaşındayken yayımlanan ilk kitabıyla, önceleri pek bilinmese de **fısıltı gazetes**ıyla büyük bir okuyucu kitlesine erişen sürprizin başarı öyküsünden biraz bahsedeceğiz...” (L/2)

“**Radyo Ses** –Bu durumda, seçim öncesi anketlerde görüldüğü gibi oylamanın son sandıklara kadar neredeyse başa baş bir oranda gittiğini görebiliyoruz... Sonuçlar tamamıyla resmiyet kazandığına göre, bu, kimine göre mağlubiyet, kimine göre galibiyet olan tabloyu yeniden dinleyicilerimize duyurabiliriz.” (K3/55)

“**Şelale** –Rıza'yla alakası ne? **Fotoğrafi** var mı?” (KKBT/9)

“**Hortlak Kız** –**Gazeteye** resmim çıkmış. Üçüncü sayfadayım. Trafik kazası yazıyor. Taksideymişim...” (HKH/4)

“**Süha** –Adam duvarları **gazeteye** çevirmiş. Bir sürü cümle yazıyor...” (GKA/5)

“**Erkek** –Şu **resimdeki** ihtiyar, babanız mı?” (BH/2)

“**Erkek** –...Gözlerinizi dikmiş, deminden beri ayırmamacasına bakıyorsunuz **gazeteye!**” (BH/9)

Elektronik haberleşme kaynakları:

“**Neslihan** –Aa, siz misiniz amca? **Radyo** dinliyordum. Akşam olmuş; farkında bile değilim.” (Y/122)

“**Kadın** –Geçen gün **televizyonda** bombardımandan sonra sokaklardaki kaçışan insanları gördüm. Korku içinde koşan kadınlar, ağlayan çocuklar...” (SB/111)

“**İşadamı** –Neler oluyor yahu? Hanım, şu **radyoyu** açsana.” (SB/115)

“**Çocuk** –Yazıdan önce resim geliyor dede. İlk insanlar mağara duvarlarına resim yaparlarmış... **Baskı makinesini** bulan adamın adını biliyordum ama unuttum.” (SB/123)

“**Anlatıcı** –Bu haber gazetelere yansımadı. **Radyo ve televizyonlarda** ilgilenmediler bu olayla. Halk arasında yalan doğru dedikodular yayıldı...” (BÇKF/151)

“**Baba** –Ha... Antenleri diyorsun amca. **Televizyon** anteni.” (BA)

“**Avcı** –Köyümüzde bir **telefon** var. Üstelik manyetolu...” (K/100)

“**2.Adam** –**Telgraf hatları**, cankurtaranlar, polis arabaları, trafik memurları, göz görebildiğine bir kargaşa.” (K/103)

“**Başkan Yardımcısı** –Efendim, artık **telsizleri** çalıştırmalıyız. Sesinizi uzaklaşan ekipler duymuyorlar.” (K/107)

“**Televizyoncu** –Efendim, **televizyon** için çekim yapmak istiyoruz. Çekeceklerimiz naklen bütün dünyaya verilecek.” (K/113)

“**3. Uzman –Bilgisayar sistemlerinden yararlanalım.**” (K/116)

“**Macide Hanım** –Sevgili dinleyiciler bir gece yarısı daha **Düşler Dükkanımızda** birlikte olacağız bakalım bu gece tozlu raflarda gıcırıtılı eski çekmecelerde bize hangi düşler bekliyor? Siz tüm dinleyiciler **radyonun** başında bekliyorsunuz. Durun bakayım ceketimin cebine mi koydum acaba?” (YYP/32)

“**Erol** –Söyle sevgilim. Ne zaman? Hemen babama **telefon** edeyim. Ne zamanmış?” (DK/14)

“**Ayten** –Hatice'nin bir eltisi var... Hatice **telefon**da beklediğini söyleyince, hemen sokağa fırladım...” (AS/79)

“**Metin:** “Efendim ya dairede çatı akarsa, akar da odalara damlarsa, memurlar makinaların üzerini örtmedilerse, **elektronik makinelerin, bilgisayarların hali nice olurmuş?..**” (AS/86)

“**Engin –Plak** takıldı.” (AS/91)

“**Ayten** –Baktım öylesine saçmalıyor ki, açtım **teybi** hepsini kaydettim.” (AS/98)

“**Murat** –Akşam görmedin mi **televizyonda**? Adam kadın kılığına girmiş, milyonların önünde küfür yarıştıyor...” (İA/156)

“**1. Arkadaş** –Hani nerde kalmıştık. Kapatın bu zırvaları. Şu bizim kızlara **telefon** et...” (İA/163)

“**Bayan Öğretmen** –Açmıyor, **telefonu** açmıyor.

Rejisör –Radyoyu açtı.” (ÇK/136)

“**Şükran** –Evden beklerler mi? İsterseniz bir **telefon** edelim, sonra götüreyim. Ya da hastaneden ararız?” (HS/34)

“**Gülderen** –Sizi **televizyonda** gördüm.” (HS/36)

“**Mustafa** –Hatta isterse **faks** olarak bile yollar. Hele şimdi **elektronik posta** var aynen gönderiyorsun...” (HS/63)

“**İnci** –İşte buldum! Buyurun **telefonu** da buraya yazdım.” (HBT/77)

“**İnci** –Siz şu odaya geçin ben şimdi geliyorum. Kimse gelmedi anne, sen **televizyonunu** seyret.” (HBT/87)

“**Murat** –Bir de şu cep **telefonunu** bırakayım sana ne olur ne olmaz.” (K2/112)

“**Ercan** –Kankacım ya sonra arayayım mı ben seni?..” (Y/2)

“**Bünyamin –Telefonun** mu çalışıyor senin?” (ES/27)

“**Aysel** –**Radyoyu** açar mısın biraz?” (Y/5)

“**Melinda** –Çok romantikti. Atın eğerine **hoparlör** koyar penceremin önüne gelirdi... O yaz Sezen Aksu’nun ‘Gülümse’ **kaseti** çıkmıştı. “Beni Yak Kendini Yak, Herşeyi Yak...” (Y2/7)

“**Melinda** –Bekle, müzik açayım. **Telefonunu** ver. Buradan bir şey çalayım.” (Y2/13)

“**Melinda** –...Bir gün güzelce giyinip sokağa çıktım... Hoparlörler bir tane araba **teybine** bağlı...” (Y2/17)

“**Adam** –Duvarlarda ilan **panoları**, **dev ekranlar**. Hiç kimsenin alamayacağı türlü türlü mamulleri gözlerimize sokuyorlar...” (YE/6)

“**Durukan** –Evine götürecektim ama ne adres biliyorum ne sen bir şey söyleyebildin... **Telefonunu** da vermedin ki birilerini arayım...” (M/30)

“**Çiçek** –...Bazen **televizyonun** en heyecanlı yerinde geliyor, bazen kafayı yastığa koyar koymaz.” (M/33)

“**Çiçek** –Para biriktirebilirsem belki bi **cep telefonu** alırım, ararım hep mesajlar atarım...” (M/39)

“**Müge** –Evet. Benden izinsiz bir sürü **yayınevine** göndermiş. Bir gün **telefon** geldi.” (L/2)

“**Özlem** –Evet. Ne güzel kadıncağız kitabının reklamını yapmış.” (L/3)

“**Koray** –Dalga geçme. Haberlerde izledim dedim.

Ege –Olsa olsa moda savaşıdır. Ya da başka diğer bir deyişle Seda Sayan sendromu.

Ege –Ülkeler arası **twitter** savaşı yapalım. Kim daha çok laf sokarsa, o kazansın” (L/8)

“**Müge** –Ezberimde yok. **Cep telefonumun** da şarjı bitmiş. Sonra arar söylerim.” (L/14)

“**Süha** –...Evet, yüzüme emin emin bakan, **televizyonda**, **radyoda** olduğum için bana içinden bir yerden cevap vermek isteyen... Sana sesleniyorum! Şimdi, şu an, bana bakan! Beni duyan!..” (K3/7)

“**Karin** –Selfie çekiyorum.” (K3/32)

“**Süha** –**Telefonlarınızı** verin.” (K3/33)

“**Kadife** –Birlikte şarkı söylediniz mi, biz Rıza’yla çok söyleriz, **telefonda** bile söyleriz...” (KKBT/27)

“**Hortlak Kız** –...**Bilgisayarını**, bira şişelerini, **telefonunu**, çerez kaselerini... Ondan intikam almaya geldiğimi sanıyordu...” (HKH/14)

“**Hortlak Kız** –...Ölmeden önceki gece bütün romanı baştan sona okuyup bir **flash diske** kaydettiğimi hatırlıyorum...” (HKH/17)

“**Hortlak Kız** –...Ama okuldakiler bayılıyordu. Herkes Fatih’in arabasının önünde **selfie** çekip duruyordu...” (HKH/21)

“**Sedat** –Sen söylesen? Şimdi **telefonda** ben gerilirim.” (AB/37)

“**Figen –Telsiz** almayı deneseydin. Bir ara pek revaçtaydı. Evine telsiz alan, bayan arkadaş arıyordu.” (GKA/28)

“**Kadın** –...Kafası rahat bi abiye denk geliyorum. “Müzik var mı?” diyorum. **Radyoyu** açıp sesi köklüyor...” (BBKKA/1)

“**Kadın** –...Beni uyku tutmuyor. Kalkıyorum, **bilgisayarın** başına geçiyorum. Bir word dosyası açıp bir sigara yakıyorum. Appa da uyanıyor.” (BBKKA/2)

“**Vladimir –Kamu spotlarında** 'ulan' diyemezsin. Özür dilerim; genel olarak 'ulan' diyemezsin...” (11’11/11)

“**Nadir –Televizyonu** aç bakayım!” (11’11/31)

4.17. Keyif Verici, Uyuşturucu Maddeler ve Zararlı Alışkanlıklar

Çalışmamızda incelenen oyunlarda çeşitli keyif verici maddelere yer verildiği görülmektedir. Bu çeşitlilik dönemlere göre farklılık göstermektedir. Oyunlarda eğlence mekânlarının yanı sıra evde tüketilen alkollü içeceklerin de yer aldığı görülmektedir. Bunlar; konyak, şampanya, şarap, hurma şarabı, bade, rakı, viski, bira ve votka şeklindedir. Bu içeceklerle birlikte alkol için kullanılan ve bütünü ifade eden “içki” terimi kullanılmaktadır.

Tütün ve tütün ürünleri de keyif veren diğer maddeler arasındadır. Oyunda tütün, sigara ve nargile içme alışkanlıklarının yanı sıra içme aracı olan pipoya da yer verilmektedir. Keyifli alışkanlıklardan bir diğeri olan kumar ise sadece iki oyunda yer almaktadır. Uyuşturucu madde kullanımının güncel oyunlarda sadece terim olarak yer aldığı görülmektedir.

4.17.1. Alkol

Alkol TDK sözlüğünde “Bira, şarap vb. sıvıların veya pancar, patates nişastasının şekere dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan glikoz çözeltilerin mayalaşmış özlerinin damıtılmasıyla elde edilen, kokulu, uçucu, yanıcı, renksiz sıvı, ispirto, etanol, etil alkol”⁶⁹ anlamına gelmektedir. Alkol kullanımı oyunlarda eğlence mekânlarının yanı sıra davetlerde, sohbet meclislerinde ve evlerde kullanıldığı görülmektedir.

⁶⁹ Güncel Türkçe Sözlük, Alkol maddesi. URL -58, 2022.

Turgut Özakman, *Pembe Evin Kaderi* adlı oyunda alkol tüketilen eğlence mekânına ve alkolü içecekler için kullanılan “içki” terimine yer vermektedir.

“**Ahmet** –Uzun lafın kisası hanımanne... Ben haddimi bilirim anacığım. Çıktım gittim bir **meyhaneye**. Çek babam çek...” (PEK)

“**Büyükbaba** – Kes! Zehir etme şimdi iki yudum **içkiyi**. Yasak be...” (PEK)

Emine Işınsu, *Bir Yürek Satıldı* adlı oyunda “İspirto derecesi yüksek, özel kokulu, kiremit rengine bir içki türü, konyak” olan konyak adlı alkollü içeceğe yer vermektedir.

“**Adam** –Haydi haydi, sus artık, ocağı yakacağım sana. **Konyak** da olacaktı şuracıkta bir yerde.” (BYS/29)

Ülker Köksal, *Sıfıra Bir Var* adlı oyunda “Üzüm veya başka meyve sularını türlü yöntemlerle mayalandırarak elde edilen alkollü içki, mey” olarak bilinen ve tüketilen şaraba yer vermektedir. *Sil Baştan* adlı oyunda da şarabın bir diğer çeşidi olan “Açık renkli, tatlı ve köpüklü şarap” olarak bilinen şampanyaya yer vermektedir.

“**Davacı** –Sanmıyorum sevgili bayan. Şu **şaraptan** içsenize...” (SBV/140)

“**General** –Sayın bayan, **şampanyanız** bitmiş. Doğrusu böyle bir gecede olacak şey değil. İzninizle **kadehinizi** doldurabilir miyim?” (SB/111)

“**Yazar** –Sayın bayan, bir **sarhoşla** dans etmeye tenezzül eder miydiniz?” (SB/113)

Behçet Necatigil, *Şapur Çelebi* adlı oyunda genel bir kavram olan “içki”ye ve şarabın bir diğer çeşidi olan ve az bilinen hurma şarabına yer verilmektedir. *Ertuğrul Faciası* adlı oyunda genel kavrama, *Tayyarzâde* adlı oyunda ise şarap ve badeye yer verilmektedir.

“**Hancı** –...Memleketinden gelirken bir miktar altında getirmişti, tükendi. Kendini **içkiye** verdi.” (ŞÇ/140)

“**Gülruh Bânû** –İç şu **hurma şarabını** da bir daha çal, a efendim!” (ŞÇ/149)

“**Doktor Hüsnü Bey** –... Lakin bünye mukavemeti çok az. **İçkiye** çok düşkündü. Zaman zaman nöbet gelir.” (EF/41)

“**Cevahirli Hanım** –Tez sofraya gelsin, kurulsun ki, Tayyarzâdem ile halvet edip **badeler** içelim!” (T/256)

“**Tayyarzâde** –Ahh! Cevahirli Hanım’ın içirdiği **şaraplardan** başım döner...” (T/259)

Nazlı Eray *Yıldızlar Yoksulların Pırlantalarıdır* adlı oyunda genel bir terime yer vermektedir.

“Uzaylı Hamdi –... Meğerse bir Türk uzay pilotu ile anlaşmış, biraz içkiciymiş ya, olsun. Bir volkanın ardında çatana gibi bir gemi varmış...” (YYP/35)

Murathan Mungan *Dört Kişilik Bahçe* adlı oyunda genel içki terimine yer verirken bunun yanı sıra; “Üzüm, incir, erik vb. meyvelerin alkolle mayalanarak damıtılmasıyla elde edilen içki, aslansütü, imamsuyu” olarak bilinen rakıya yer vermektedir.

“Talia –Büyük dayım mutsuz oldu uzun yıllar. İçkiye verdi kendini. Madam Ester’in karakalem resimlerini yapardı...” (DKB/40)

“Afife Reşat –Bu gece sen Paşa’ya ut çalarken, ben de dinleyeceğim. Belki bir kadeh rakı bile içerim.” (DKB/59)

Ahmet Özdemir, *Duble Kaynana* adlı oyunda alkol tüketiminden sonra kişide görülen değişime yer verirken, *Armudun Sapı* adlı oyunda ise genel bir terime ve karakterin alkol aldıktan sonraki değişimine yer vermektedir. *İnsanın Alacası* adlı oyunda alkol tüketilen eğlence mekânına, alkol tüketimi sırasında kullanılan kalıp ifadeler ve genel terimlere yer vermektedir.

“Şaziye –Adamın biri, etrafımda saatlerce kur yapıp durdu... Kötü bir adama benzemiyordu. Ama her halde sarhoştı.” (DK/17)

“Füsün –Ne gezer!.. Niçin evlenmiyorsun diye sordum. “Aman sen de yengeciğim,” dedi. İçki içtiği zamanlar efkar bastıyormuş, bekarlığı canına tak ediyormuş ve evlenmeye karar veriyormuş. Fakat sarhoş olduğu için kimse teklifini ciddiye almıyormuş...” (AS/77)

“Engin –...Bana bak evde devam edeceğiz. Masa hazır olsun ve sakın sızıp kalmayın! Tamam mı?” (AS/92)

“Ayten –O arkadan gelecekmış. Ne gelen oldu, ne giden. Güya içkiye bizim evde devam edeceklermiş...” (AS/99)

“1. Arkadaş –Haydi şerefe... Ne demek önemli değil? Oğlum şuraya felekten bir gece çalmaya geldik. Sen gecemizin içine ediyorsun.” (İA/161)

“1. Arkadaş –Yalan mı? burası neresi? Meyhane. Biz şimdi ne yapıyoruz?..” (İA/163)

“Hüseyin –...Beyefendinin içkisine, eğlencesine emekli maaşımızı yetmiyor...” (İA/173)

Ülkü Ayvaz, *Çekmece Komedi* adlı oyunda alkollü içecekler için kullanılan genel kavrama yer vermektedir.

“Genç Kız –Kanepeye uzandı. Kalktı şimdi. Kendine bir içki dolduruyor.” (ÇK/153)

Murat Dalga, *Vazo* adlı oyunda alkol tüketen kişiler için kullanılan ifadeye yer verir.

“**Sanem** –Cemal. Genelde **sarhoş** Cemal derler.” (V/15)

Zeynep Ünal, *Elim Sende* adlı oyunda alkol alınırken yenilen yiyecekler için kullanılan “meze” kavramına ve içki çeşidi olan rakıya yer verir. Bunun yanı sıra “Tahıllar malt yapılarak şekerlendirildikten ve gereği kadar mayalandıktan sonra damıtılarak elde edilen alkollü içki” çeşidi olan viskiye yer vermektedir.

“**Lerzan** –Haklısın... Benim **mezelerim** çok meşhurdur. Öyle fazla değil, bir iki şey hazırladım, yanına bir balık alacağım. Herhalde **rakı** içeriz değil mi? Ne dersin?” (ES/25)

“**Sinan** –Bekletme kadını ayıp olmasın... Giderken bir şişe **içki** al olur mu? Görgüsüz bunun arkadaşları, eli boş geldi demesin...” (ES/30)

“**Sinan** –Al tabi **viski** al. Ufak da bir çiçek götür. Adresi yaz önce sonra tarif ederim...” (ES/30)

Güncel oyunlara baktığımızda alkollü içeceklerin daha çok evde tüketildiğini görüyoruz. Ayrıca eski ve yeni oyunlarda benzer içecek tüketimlerinin olduğu görülmektedir. Murat Mahmutyazıcıoğlu, *Yolda* adlı oyununda bira ve rakıya yer vermektedir.

“**Ercan** –Abicim kankam diye çağırdığın adam iki **biradan** sonra saçma sapan konuşmaya başladı kızların yanında yavşak yavşak...” (Y/1)

“**Ercan** –Kankacım ya sonra arayayım mı ben seni?.. Lan **rakıya** mı gittiniz, ev almaya mı gittiniz...” (Y/1)

Ahmet Sami Özbudak, *Yel* adlı oyunda genel terim ve jest, mimiklere; *Kar Küresinde Bir Tavşan* adlı oyununda ise rakıya yer vermektedir.

“**Thelma** –Anne yüzüme bak. Çok **sarhoşsun**.” (Y2/5)

“**Meryem Ana/Yel** –...Bahçe duvarından içeriye boş **içki** şişeleri, taşlar fırlatıyorlardı...” (Y2/9)

“**Şelale** –Bir sandalyede oturuyordu, iki tane **rakı** bardağını birbirine vurup duruyordu. Amcası onu uyarıyor ama devam ediyordu...” (KKBT/20)

Deniz Madanoğlu, *Medet* adlı oyunda içki çeşitlerine yer vermektedir.

“**Çiçek** –Sen rakıcısın biracısın biliyorum ama... Bu kutlamak için daha uygun olur diye düşündüm.” (M/6)

“**Durukan** –Yollama kimseyi! Sen de çık. Bir de söyle, **rakı** yollasınlar marketten.” (M/27)

Halil Babür, *Kasap* adlı oyunda alkollü içeceklerin bir çeşidi olan şaraba yer verir.

“**Süha** –*Sen dalga mı geçiyorsun? Biz ne için buradayız Yura?.. İlk biz hazırlayıp, biz yiyeceğiz. **Şarapla** birlikte...*” (K3/38)

Derem Çıray, *Hortlak Kızın Hikayesi* adlı oyunda “Tahıl tanelerinin damıtılmasıyla elde edilen alkollü içki”⁷⁰ çeşidi olan votkaya ve bunun yanı sıra bir diğer alkol çeşidi olan biraya yer vermektedir. *Bırak Bu Kurt Kadın Ayaklarını* adlı oyunda ise alkollü içecekler için kullanılan genel kavrama yer vermektedir.

“**Hortlak Kız** –...*Bilgisayarını, **bira** şişelerini, telefonunu, çerez kaselerini... Ondan intikam almaya geldiğimi sanıyordu...*” (HKH/14)

“**Hortlak Kız** –...*Ali de odasında içiyordu. Beni görünce **votkası** boğazına dizildi. Bir süre nefessiz kaldı. Sonra öksüre öksüre kendine geldi...*” (HKH/25)

“**Kadın** –*Kendimi işe veriyorum. Dışarı çıkmıyorum. **İçki** içmiyorum. Arkadaşlarımla görüşmüyorum...*” (BBKKA/3)

Özen Yula, *Gözü Kara Alaturka* adlı oyunda rakıya yer verir.

“**Gönül** –*Daha çok ararsın! İç **rakını**, tut merakını!..*” (GKA/7)

Sabahattin Kudret Aksal, *Bay Hiç* adlı oyunda genel adlandırmaya ve “Tahıllar malt yapılarak şekerlendirildikten ve gereği kadar mayalandıktan sonra damıtılarak elde edilen alkollü içki” çeşidi olan viskiye yer vermektedir.

“**Kadın** –*Mideniz? **İçkili** misiniz, yoksa? Bakın bu aklıma gelmemişti.*” (BH/8)

“**Kadın** –...*Bayram tatillerinde ve baharda! Çok özel arabamızla! **Viskilerimiz** ve çocuklarımız arkamızda!*” (BH/19)

4.17.2. Tütün Ürünleri

Bu başlık altında tespit edilen tütün ve tütün ürünleri ağız özelliklere bağlı farklı adlandırmalar olsa da hem eski hem de yeni oyunlarda kullanım biçimi aynıdır. Tespit edilen unsurlar şu şekildedir:

⁷⁰ Güncel Türkçe Sözlük, Votka maddesi, URL -59, 2022..

“**Büyükbaba** –Versene **tütün** tabakamı...”

Babaanne –Dur efendiciğim dur! Ben sana bahçede incecik bir **sigara** sararım.” (PEK)

“**Neslihan** –...Ne o? Siz **pipo** mu içiyorsunuz?” (Y/95)

“**Mehmet** –**Sigara** içmek ne güzel yahu, yaşamak güzel aslında, yaşamak...” (BMİ/45)

“**Elif** –...Bitişikteki samanlığın penceresinden **cigara** kıvılcımları parıldadıydı...”

Ali Ağa –Al bir **tellendir** bakalım...” (BMS)

“**Hüseyin Efendi** –**Tütün** bahşışidir, al şu iki altını!” (T/241)

“**Fahri** –**Sigara** hanımefendi?” (DK/25)

“**Emine** –Akıllı ol. Hayatına bir düzen ver... **Sigara** elinden düşmüyor, anlamıyor muyuz sanıyorsun?” (İA/153)

“**Baba** –İyi güzel de dükkana nasıl göz kulak olacağız. İyi kötü, tarlaya gidenlerin **tütün**leri satılır, patates dolu dükkân, sonra şeker.” (B2/61)

“**Dede** –Hem senin yüreğin pek yufka. “Baba baba”, dese yumuşarsın. Sonra tutar oğlan boş gezenin boş kalfası olur, gider sazlıklara **tütün** içer, çayırlarda gezer durur.” (B2/62)

“**Aslan** –Hazırla bakalım. Bende şöyle sırtıma göre bir ağaç bulup yaslanayım. **Pipomu** tütüreyim.” (K/64)

“**Şükran** –Taşırmadan kahve pişmez biliyorsunuz? **Sigara**?” (HS/54)

“**Aysel** –Hayır canım dışarıda, beş dakika **sigara** molası...”

“**Yel** –Bir tereddüt eder, sonra bahçede bir **sigara** içmek için bekler...” (Y2/2)

“**Kadife** –Geçen gece iş bittikten sonra, pencereye çıktım, **sigara** içiyordum...” (KKBT/15)

“**Hortlak Kız** –...Sehpada **sigara** izmaritleriyle dolu bir küllük, sağda solda bir sürü boş içki şişesi vardı...” (HKH/25)

“**Rüstem** –Senin de sevdiğin bir şey olsun: **Nargile**!” (GKA/12)

“**Rüstem** –...Neli tütün yerleştirdin tömbekiye? Elmalı mı, kayısı mı?” (GKA/16)

“**Rüstem** –Sen bilmezsin... Eskiden mavi, sarı, kırmızı, kara tütünler olurdu. Şimdilerde düz tütünü dayayıveriyorlar. Bir de böyle turistik tütünler var. Ben rayıhalı tütünü severim.” (GKA/16)

“**Kadın** –...Beni uyku tutmuyor. Kalkıyorum, bilgisayarın başına geçiyorum. Bir word dosyası açıp bir **sigara** yakıyorum. Appa da uyanıyor.” (BBKKA/2)

“**Taksici** –**Sigara** içeceksen iç abla...” (AHŞBBY/5)

“**Aziz** –Yok ben **sigara** kullanmıyorum.” (AB/8)

4.17.3. Kumar

Çalışmamızda sadece üç oyunda tespit edilen keyif veren alışkanlıklardan olan “kumar” dönem dönem farklı şekillerde adlandırılmıştır.

Murathan Mungan, *Dört Kişilik Bahçe* adlı oyunda terim olarak değinmektedir.

“**Fatma Aliye** –Anlamıyorum seni. Ben sanmıştım ki, arada bir kadın var. Ya da içki, **kumar**... Belki de dövüyordu seni... Ama onun için kaçmıştın evden. Bizi onun için terk etmiştin.” (DKB/43)

Ahmet Özdemir, *Duble Kaynana* adlı oyunda 70’li ve 80’li yıllarda eğlence anlayışını oluşturan, zengin kadınların evde oynadıkları kumar olarak bilinen konken partisine yer vermektedir.

“**Şaziye** –Hatırlatma onu bana... Kahvaltısını bile ağabeyine hazırlatıyor. öğleden sonraları çarşı pazar sürtüyor. Üstelik **kumarda** oynuyor.” (DK/44)

“**Şaziye**–Aynen böyle söyledi ve çıkıp gitti. Dona kaldım. Aydın’ı bekledim. Sevgili gelinim bilmem nerede **konken partisini** sürdürdürsün...” (DK/50)

Zeynep Ünal, *Hayvan Sevgisi* adlı oyunda bir diğer kumar çeşidi olan şans oyunlarına yer vermektedir.

“**Şükran** –**Şans oyunları** oynar mısınız?” (HS/36)

4.17.4. Uyuşturucu Maddeler

Güncel oyunlarda tespit edilen uyuşturucu maddelere terim olarak yer verilmektedir.. Tespit edilen unsurlar aşağıdaki gibidir:

“**Hüseyin** –Ah Sait usta içime su serptin. İyi ki sana geldim. Korkum o ki, içki, sigara içiyor biliyorum; ya **uyuşturucuya** alışırsa...” (İA/174)

“**Gülderen** –Şimdi, bu benim paket tehlikesiz olan. Ama belki götüreceğim pakette başka şey olabilir. Mesela elmas bir gerdanlık veya **esrar**.” (HS/64)

“**Serap** –Melâhat, babamın ölümünden sonra yurt dışı yurt için bir sürü seyahatler yapmaya, çok para harcamaya başladı. Habibe Hanım’a göre babamdan kalanlarla bu işi yapamaz o bir **esrar kaçakçısı!**” (HBT/85)

“**Kadife** –Torbacının adı Altı Parmak Muharrem mi? Onun kafalar bunlar.” (KKBT/5)

“Süha –Uyuşturucu mu satıyorsun?” (GKA/22)

SONUÇ

Teknolojinin gelişimi ve dönüşümü kitle iletişim araçlarını da değiştirmiş ve dönüştürmüştür. 20. yüzyılın en aktif iletişim araçlarından biri olan radyo, kitleleri etkileyen yapısıyla dinleyicisine pek çok avantaj sunmuştur. Radyo yayıncılığı her ülkede olduğu gibi amatörler tarafından geliştirildi. Ülkemizdeki yayıncılık faaliyetlerine bakıldığında diğer ülkelerden çok geç bir tarih olmamakla birlikte benzer özellikler taşıdığı görülmektedir. Radyonun amatörler elinde gelişmesi, propaganda aracı olarak kullanılması, iletişimdeki gücünün fark edilmesi, radyofonik piyeslere yer verilmesinin yanı sıra; eğitme, kültürleme, bilgi verme, eğlendirme, mal ve hizmetleri tanıtmaya gibi işlevleri bulunmaktadır.

Radyonun iletişimdeki gücünün farkına varılması sonucunda, ülkeler radyoyu bir propaganda aracı olarak kullanmaya başlamıştır. Bu durum radyonun etkileşimde aktif olarak kullanılmasını sağlamıştır. Radyo, Soğuk Savaş döneminde altın çağını yaşamıştır. Radyoyu savaş döneminde propaganda aracı olarak kullanan ülkelerin yanı sıra bazı ülkelerde sahip oldukları sınırları ve bağımsızlıklarını korumak amacıyla kullanmışlardır. Almanya ve Sovyet Rusya radyoyu en aktif propaganda aracı olarak kullanan ülkelerdendir. Türkiye, savaş döneminde tarafsız olmayı tercih etmiştir. Radyo çok partili dönemde propaganda aracı olarak etkili bir şekilde kullanılmıştır.

Tarihsel süreçte yeni kurulan Türk devletinin temel kurumlarından biri olan radyo, halkı bu yeni düzen hakkında bilgilendirmiş ve eğitmiş, gerek devletin kurumsallaşmasında gerekse de tarihsel süreçteki dönemlere göre farklı roller üstlenmiştir. Radyonun haber verme ve bilgilendirme, eğitme ve kültürlendirme, eğlendirme, inandırma ve harekete geçirme işlevleri olduğu gibi, mal ve hizmetlerin tanıtımını yapma işlevleri de bulunmaktadır. Radyonun ilk yıllarına baktığımızda eğlence işlevinin ön plana çıktığı görülmektedir. Önceleri bir müzik kutusu olarak düşünülen radyo, daha sonraki dönemlerde kültürel etkileşimde önemli bir yere sahip olmuştur. Radyonun tanıtım ve bilgilendirmedeki değeri anlaşıldıktan sonra kültürel etkinliklerin tanıtımında önemli rol oynamıştır. Radyo sayesinde iletişim kanalları, o dönemde yaşayan insanların ve gelecek neslin hayatını büyük ölçüde değiştirerek şekillendirmiştir.

Ülkemizdeki radyo yayıncılığı serüveni 6 Mayıs 1927 yılında TTTAŞ (Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi) tarafından İstanbul'da, Büyük Postane ve Ankara Palas'ta yayına başladı. İki farklı şehirde yayın hayatına başlayan radyonun ilk yılları amatörler elinde gelişti. Şirket dönemi olarak adlandırılan bu dönem, profesyonellikten uzak, gerek teknik açıdan gerekse içerik olarak zayıftır. 1936 yılına kadar devam eden yayıncılık, şirketin başarısızlığı ile sonuçlanmış ve tasfiyesine karar verilerek PTT'ye devredilmiştir.

Radyonun, 1927'de TTTAŞ tarafından başlayan yayıncılık serüveni 1936 yılında PTT'ye verilir ve devlet dönemine geçişin ilk adımları atılır. 1936'dan 1960'a kadar sürecek olan bu dönem geçiş dönemi olarak nitelendirilmiştir. Kısmen de olsa devlet kontrolünde olan bu dönem, radyo için hazırlık dönemi özelliği göstermektedir. PTT'nin elindeki telsiz yönetimi de fazla gelişmemiş ve bir geçiş süreci yaşamıştır. Ankara Radyosu'nun vericilerinin güçlendirilmesi, uzun dalga ve kısa dalga yayıncılığına başlanması bu dönemin önemli gelişmelerinden biridir.

1940-1964 Çok Partili Hayat ve Basın-Yayın Radyoculuğu, Türk radyo yayıncılığında 1936 yılı devlet tekeli döneminin başladığı dönemdir. 1940 yılına kadar PTT tarafından yürütülen bu görev, 1940 yılında Matbuat Umum Müdürlüğüne devredilir. İkinci dünya savaşının etkileri ve iktidarın radyoyu propaganda aracı olarak kullanması radyoya bu dönemde altın çağını yaşatır. Radyo bu dönemde adını “Radyo Savaşları” ve “Parazit Savaşları” olarak yazdırır.

1964-1994 TRT Dönemi ve Özel Radyo Yayıncılığı Dönemi TRT'nin 1964 yılında kurulması ve özerk olmasıyla beraber yayın içerikleri de çoğunlukla değişmiştir. 1964 yılından itibaren radyo, halkı eğitme işlevini de üstlenir. Vericilerinin güçlenmesiyle radyo yayınları, daha geniş kitlelere ulaşmıştır. Radyo bu dönemde televizyon karşısında zorlu bir rekabete girmiştir. TRT döneminde ülkenin farklı illerinde radyo istasyonları kurulmuştur. 1987 yılında kurulan “Radyo 4” ile yayın ağı genişletilmiş ve “Radyo 1”, “Radyo 2” ve “Radyo 3” Türkiye'nin her yerinde yayına başlamıştır. 1927 yılından 1990 yılına kadar radyo, örgütsel ve yönetsel olarak değişmiş, teknik açıdan gelişmiş ve boyutsal olarak küçülmüş daha kolay taşınabilir ve her yerde dinlenebilir bir duruma gelmiştir.

Dijital Radyo ve İnternet Radyoculuğu geleneksel kitle iletişim araçlarının ağ platformlarına kaymaya başlaması, dijital medyaya özgü yeni bir kitle iletişim türünün ortaya çıkmasına

neden olmuştur. 1990'larda internetin ortaya çıkması ve 2000'lerde hızlanması ile birlikte iletişim araçları ve internet teknolojisi eş zamanlı olarak gelişmiştir. Teknolojinin dönüşümü ile yayıncılık yeni işlevler kazanmış, geleneksel yayıncılık yerini tematik yayınlara bırakmıştır.

Radyo oyunları için farklı kaynaklarda kullanılagelmiş pek çok isimlendirme mevcuttur. Bunlar: Mikrofonda Tiyatro, Radyofonik Piyes, Radyo Oyunları, Radyo Tiyatrosu, Radyo Temsili gibi isimlerdir. Fakat incelediğimiz kaynaklarda en çok kullanılan kavram “radyo oyunları” kavramıdır. Radyo oyunlarındaki adlandırma karışıklığı, çoğunlukla sahne tiyatrosu ve radyo oyunlarının uygulanışına dayalı farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Sahne tiyatrosu göze hitap ederken, radyo piyeslerinde gözün işlevini, zihin üstlenir. Kulaklarımızla duyduğumuz her şey zihninizde karşılık bulur. Radyo oyunları, insan zihninde kurulan bir sahnedir. İncelenen çalışmalarda ise çoğunlukla benzerlik ve farklardan doğan ayrımlar üzerinde durulur. Çalışmamızda “radyo tiyatrosu” yerine, “radyo piyesi” kavramını kullanmayı tercih ettik. İncelenen pek çok çalışmada “radyo oyunu” kavramı kullanıldığı görülür. Fakat tiyatro, bu türü karşılamak için yeterli bir kavram değildir, çoğunluk kullanılmaması konusunda hemfikirdir.

Radyo, yayıncılığının ilk yıllarında eğlence ve müzik dinleme aracı olarak kullanılmıştır. Radyonun iletişimdeki gücünün ve diğer ülkelerde etkili kullanım biçiminin fark edilmesi sonucunda, insanları eğitmek, bilgilendirmek ve kültürlemek gibi işlevleriyle kullanılmaya başlanmıştır. Radyonun ilk yılları Şirket Dönemi elinde gelişti. Gerek teknik gerek örgütsel gerekse de içerik olarak zayıftır. 1936 yılında radyonun PTT'ye devredilmesiyle yayıncılık örgütsel olarak gelişmiş ve program içeriği çeşitlenmiştir. Bu dönemde etkinliği artan Ankara Radyosu bir halk üniversitesi olarak değerlendirilmiştir. Türk halkının eğitimi ve bilgileneceği açısından önemli olan bu dönemle beraber halk, Türk müziği, halk müziği, senfonik müzik, tiyatro, güzel ve doğru konuşmak, kültür ve kitap tanıtım faaliyetleri gibi çeşitli programlarla tanışmış ve Türk kültürünün zenginliğini keşfetmeye başlamıştır.

Bunun yanı sıra 1936 yılında başlayan derleme çalışmalarında Muzaffer Sarısözen'in katkıları büyüktür. Ankara Radyosu'nun 1938 yılından sonra özellikle halk müziğinin derlenmesi ve radyolar vasıtasıyla halka tanıtılması konusunda önemli katkıları olur. Sarısözen, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden on binlerce türkü ve öykü toplayarak bunları çalgılarıyla beraber arşive geçirmiştir. Yurttan Sesler programıyla da halka duyurmaya

çalışmıştır. Sözlü kültür geleneğinden biri olan âşıklık geleneği de radyoda kendine yer bulmuştur. İcra bağlamı değişen geleneğin aşıkları radyoda çeşitli programlara katılmış ve halk tarafından tanınmaya, dinlemeye başlamışlardır. Kısaca radyo programlarına çıkarılan âşıklar geniş halk kitlelerine tanışmış ve geleneğin icra bağlamı sözlü kültür ortamından, elektronik kültür ortamına taşınmıştır. Yine bu dönemde devletin, dilin doğru telaffuzu ve kullanımı hakkında güzel Türkçemizi korumayı amaçlayan programlara yer verdiği görülmüştür. Radyo yayınlarında İstanbul Türkçesinin esas alınması cumhuriyetin dil politikaları çerçevesinde ortak bir kültür dili oluşturulması amaçlanmıştır.

Bu dönemde yapılan programlar sadece devletin kültür politikalarını destekleyen programlarla sınırlı kalmamış, Türk halkı da aktif bir rol üstlenmiştir. Radyo programlarına gönderilen dinleyici mektupları yapılan programların geliştirilmesi açısından halkın isteklerine göre de şekillenmiştir. Gönderilen mektuplar sözlü ve yazılı kültürümüz açısından önemlidir. Her kesimden insanların gönderdiği mektuplarda şiir, hikâye, şarkı, fıkra, masal, bilmece, atasözleri, deyim gibi kültürel ürünlerimizin radyoda yer alması için pek çok mektup gönderilmiştir. Radyo yayınlarında yer verilen diğer konu ise radyonunun eğlendirme ve güldürme işlevinden hareketle yayınlarda Nasrettin Hoca, Karagöz ve Orta Oyunu gibi geleneksel Türk tiyatro oyunlarında kullanılan mizah unsurlarına yer verilmesidir. Burada dikkatimizi çeken nokta, geleneksel halk bilgisi ürünlerinin radyo aracılığıyla, radyo oyunlarında yer bulması ve aktarılması olmuştur.

Çocuklara yönelik programlar, çocukların küçük yaşta milli değerler, kültür ve eğitim konusunda yetiştirilmesinin önemli olduğunu ve bunun da toplum oluştururken o ülkenin çocuklarının yetiştirilmesiyle mümkün olduğunu göstermiş ve programların içeriklerinde kullanılan kültürel unsurlarla çocuklara eğitim verilmesi amaçlanmıştır. Radyo oyunları, 1940'lardan sonra Ankara Radyosu'nda altın çağını yaşamıştır. Çeşitli program ve içeriklerle geleneksel unsurlar (masal, türkü, mani, fıkra vb.) kullanılmış, geleneksel Türk tiyatrosu radyoda yaşatılmaya devam etmiştir. Radyo yayınları uzun yıllar halkı eğitme, bilgilendirme ve sosyalleştirme aracı olarak kullanılmıştır. Özellikle devletin kültür, sanat ve dil politikaları çerçevesinde radyo, nesilleri şekillendiren bir kültür aktarıcısı rolünü üstlenmiştir. Radyonun ilk yıllarından itibaren devam eden kültürel aktarım rolü hâlâ devam etmektedir, radyo bir kültür vasıtasıdır.

Radyo oyun yazarları ile ilgili kapsamlı bir çalışma olmadığı ve çalışmalarda yer verilen yazarların bilinirliği olan yazarlardan meydana geldiği görülmektedir. Literatür taramasında radyo oyunları ile ilgili kısıtlı çalışmaların yer almasının yanı sıra radyo oyun yazarları ile ilgili çalışmaların da belli kişiler etrafında döndüğü görülmektedir. Halbuki gerek TRT'nin arşivinde gerekse de farklı sitelerde yapılan derleme çalışmalarında keşfedilmeyi bekleyen sayısız isimle karşılaştık. Bu isimlerden bazıları bir defaya mahsus yazdıkları oyunlarla katkıda bulunurken bazıları da birden fazla oyunla katkı sağlamıştır.

Burada üzerinde durulması gereken asıl mesele, oyunların yazılı bir arşivi olmamasıdır. İsmi dahi bilinmeyen oyun yazarlarının tespit edilmesi, yazdıkları oyunların gün yüzüne çıkarılması ve yazılı bir oyun arşivinin oluşturulması gerekmektedir.

Çalışmamızda elli oyun incelenmiş olup en eski (1951-) oyunlardan en güncel (2020) oyunlara kadar geleneğin dönüşümüne yer vermeye çalıştık. Radyo oyunlarında çeşitli halk bilimsel unsurlara sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Piyeslerde, anonim halk edebiyatı manzum türlerinden türkü, ağıt ve ninni örnekleri tespit edilmiştir. On beşe yakın oyunda hem terim hem de ezgi olarak türkü örneklerine rastlanılmaktadır. Türk halk kültürüne ait dört türkü örneğine yer verilirken terim olarak kullanılan türkünün yanı sıra sadece metin için uydurulmuş ezgisel türkü örneklerine de rastlanılmaktadır. Podcast olarak dinlenen oyunlarda özellikle köy ve köy hayatını konu alan oyunlarda arka planda bağlama sesine yer verildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra incelenen oyunlarda iki ağıt örneğine rastlanılmaktadır. Bu ağıt örneklerinden biri savaş meydanlarında yakılan ağıt örneği iken diğeri ise ölümden sonra duyulan acıyı dile getiren ağıt örneğidir. Ülker Köksal'ın, *Sıfıra Bir Var* adlı oyununda ağıtın biçimsel özelliklerinden ziyade savaş meydanlarında ve sonrasında yaşanan acı dile getirilmektedir. Hasan Erkek'in, *Bedel* adlı oyununda ise hem oğlu hapse düşen bir annenin acısı hem de çocuğu ölen bir kadının feryadı dile getirilmektedir. İncelenen oyunlarda anonim halk edebiyatı manzum türlerinden biri olan ninni örneğine beş oyunda rastlanılmaktadır. Oyunlarda gerek terim olarak gerekse ezgisel ninni örneklerine yer verildiği tespit edilmiştir.

İncelediğimiz piyeslerde mensur türler başlığı altında masal ve halk hikâyesi örneklerine rastlanmıştır. Masal başlığı altında ele aldığımız oyunlarda göze çarpan önemli noktalar şunlardır: Oyunlarda “anlatıcı kişi” kullanılarak oyunları anlatan kişiye masal atası/anası rolü verilmiştir. Anlatıcı, oyunlarda bazen kahramana yol göstermektedir bazen de oyunun kurgusuna ruh halini yansıtarak dinleyiciyi de ortak etmektedir. Masal formellerine yer

veren oyun yazarlarının başında gelen Ülker Köksal, Emine Işınsu, Cahit Zarifoğlu, Ülkü Ayvaz gibi isimlerin gerek biçimsel gerekse de dilsel olarak birbirlerine benzer kurgu oluşturdıkları görülmektedir. Masal daha çok çocuklara hitap eden bir tür olmaktan çıkıp yetişkinlere de hitap eden bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Yabancı kültürlerle ait masal örneklerine metinlerarası ilişkiler bağlamında yer verilmektedir. İncelenen oyunlarda masalın kurgusal olma özelliği, hayatın gerçeklerini yansıtmaması vurgulanırken masal ironik bir dille eleştirilmiştir. Bazı oyunlarda ise masalın sadece terim anlamıyla kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra oyun için kurgulanmış ve masal formelleri kullanılarak oluşturulmuş masal örneklerine rastlanılmaktadır.

Halk hikâyesi içinde farklı türlere yer verildiği görülmektedir. Göze çarpan bir diğer ayrıntı ise radyoya uyarlanan halk hikâyelerinin orjinalliğine zarar verilmeden alt metin oluşturulmuştur. Halk hikâyeleri ile metinlerarası ilişki kurulduğu ve halk hikayesinin dil özellikleri kullanılarak yeni metinlere ve hikâye terimine yer verilerek metinlerarasılık yöntemi kullanılmaktadır. Aynı zamanda hikâyenin gerçek hayatı yansıtmadığı, kurgusal nitelikte olduğu dile getirilerek hikâye türüne eleştiri yapılmaktadır. İncelenen eserlerde realist halk hikâyeleri örneklerinden *Şâpur Çelebi* ve *Tayyarzâde* adlı oyunlara yer verilirken metinde yer verilen anlatıcı kişi bize metnin türü hakkında bilgi vermektedir. Bunun dışında tespit edilen hikâyeler oyun için kurgulanmış ve halk hikâyesinin biçimsel özellikleri kullanılarak radyo piyesi için yeniden oluşturulmuştur.

İncelenen piyeslerde sıklıkla kalıp sözlere, atasözlerine ve deyimlere yer verildiği görülmektedir. Kullanılan atasözlerin bağlamına uygun kullanıldığı tespit edilmiştir. Oyun içinde atasözlerinin yerlerinde değişiklik yapılmakla birlikte bu değişikliğin birkaç oyunda yapıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra piyeslerde ele alınan deyimlerin yer yer bağlamına uygun olarak kullanıldığı yer yer de piyeslerin kurgusuna göre yeniden düzenlenerek yeni bir deyim oluşturulduğu tespit edilmiştir. Metin içinde kullanılan deyimlerin yerlerinin değiştirildiği ve araya kelimeler girdiği görülmektedir.

Oyunlarda dua, beddua, selamlaşma, vedalaşma ve yemin ifadelerine de yer verilmektedir. Dua örneklerine baktığımızda günlük dilde sıkça kullanılan dilek/niyaz, temenni gibi ifadeler yer verildiği görülmekle birlikte ayrıntılı dua etme biçimlerine de yer verildiği görülmektedir. Bazı oyunlarda ise dua sadece terim olarak kullanılmaktadır. Oyunlarda çok az da olsa beddua örneklerine yer verilmektedir. Dua ve beddualar birbirini tamamlayan

unsurlar olarak karşımızda çıkmaktadır. Oyunda geçen yemin ifadeleri ise yemin etmek, söz vermek, ant içmek, değerli bir varlığın üzerine yemin etmek gibi çeşitli şekillerde kullanılmaktadır. Aynı zamanda sözünü geri almak, verilen sözden dönmek gibi ifadeler de yer almaktadır. Selamlaşma ve vedalaşma ifadeleri ise oyun içinde birbirini tamamlayan iki unsurdur. Eski tarihli ve köy hayatını konu alan oyunlarda geleneksel selamlaşma ve vedalaşma ifade örneklerine yer verilirken 1990 sonrası yazılan güncel oyunlarda ise birbirinin aynı olan kalıp ifadelere yer verildiği görülmektedir.

Oyunlarda kullanılan argo ifadeler eski ve yeni oyunlarda farklılık göstermektedir. Gerek konuşma dilindeki farklılıklar gerekse radyonun kullanım amacı gibi sebeplerden dolayı argo ifadeler değişkenlik göstermektedir. Radyo zaman zaman sansüre maruz kalmıştır. Radyonun iletişimdeki gücünün fark edilmesi, insanlar üzerindeki etkisi göz önünde bulundurularak propaganda aracı olarak kullanılmasını sağlamıştır. Bunun yanı sıra her yaştan insanın radyoya ulaşma imkanına sahip olması radyo diline özen gösterilmesini sağlamıştır. 2000 sonrası dijital radyo yayıncılığının daha çok ön plana çıkması insanların ilgi alanlarına göre podcast dinlemesini sağlamıştır. 2020 yılında kulak tiyatrosu adı altında storytel uygulamasında özgün içerikler üreterek yayın hayatına başlayan Podacto, oyunlarda çokça argo ifadelere yer verdiği ve bu ifadelerin küfür niteliği taşıdığı görülmektedir. Ücretli bir uygulama olan Storytel üzerinden başladıkları maceraları daha özgür ve sansüre maruz kalmadan devam etmektedir.

İnsan hayatı üç önemli geçiş döneminden oluşmaktadır. Bunlar doğum, evlenme ve ölümdür. Bu üç aşama etrafında pek çok inanç, gelenek, adet, tören, ritüel gibi uygulamalar oluşturmaktadır. İncelediğimiz oyunlarda geçiş dönemi başlığı adı altında doğum (ad verme, sünnet), evlilik (evlenme biçimleri, evlenme aşamaları), ölüm (ölüm ve gömme ile ilgili uygulamalar) aşamalarına yer verilmektedir. Radyo piyesleri geleneksel kültürle modern kültürün değişim ve dönüşümü hakkında bize bilgi vermektedir. Doğum aşaması doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası şeklinde üç aşamadan oluşmaktadır. Bu üç aşama etrafında çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Oyunlarda genel olarak doğum sonrası çocuğu emzirmek, kundağa sarmak gibi yapılan eylemlere ve doğumla ilgili terimsel ifadelere; doğumdan önce bebek için odanın hazırlanması, süslenmesi, doğum hatırası için hediyeler hazırlanması gibi birtakım hazırlıkların yapıldığına yer verilmektedir. İncelenen oyunlarda çocuğa “ad vermek” iki şekilde karşımıza çıkar. Birincisi, aile büyüklerinin isteği üzerine

isim konulması veya büyüklerden birinin isminin bebeğe verilmesi, diğeri ise kulağa güzel gelen, hoş anlamı olan bir isim verilmesi şeklindedir.

Doğum kısmında tespit edilen bir diğ er unsur sünnettir. İslam inancında gerek Peygamberimizin sünneti olması, gerek sağlık bakımından yararlı olmasından dolayı sünnet geleneğine önem verilmektedir. Bu bakımdan “sünnet düğünü” adı verilen törenlerin düğün salonunda eş, dost, akraba, arkadaş ve komşuların katıldığı büyük organizasyonların yanı sıra evde mevlit okutarak gerçekleştirildiği görülmektedir. İncelenen piyeslerde sadece bir oyunda sünnet töreni tespit edilmiştir.

Geçiş dönemlerinin ikinci aşaması olan evlilik başlığı altında evlilik biçimleri: severek evlenme, görücü usulu evlenme ve kaçarak evlenme; evlilik aşamalarında ise nişan, nikah düğün ve boşanma unsurları tespit edilmiştir. Evlilik biçimleri başlığı altında severek evlenme, görücü usulü evlenme ve kaçarak evlenme biçimleri tespit edilmiştir. Severek evlenme de asıl karar evlenecek çiftler tarafından verilmektedir. Çalışmamızda gerek eski oyunlarda gerekse güncel oyunlarda severek evlenme biçimine yer verilmektedir. Ve günümüzde severek evlenme biçimi daha çok tercih edilmektedir. Geleneksel kültürün hakim olduğu -Bir Maşrapa Su, Dört Kişilik Bahçe- oyunlarında mendil alma/verme geleneği yer almaktadır. İncelenen piyeslerde görücü usulü evliliğe üç farklı şekilde değinilmiştir. İlki birbirini seven iki aşığın niyetlerini ailelerine bildirmeleri. İkincisi, görücü olarak gidecekleri kızın aileye ve oğlana yakışan biri olması. Üçüncüsü ise evlenecek kişilerin birbirini hiç tanımadan ya da görmeden evlendirilmesi şeklindedir. Kaçarak evlenme biçiminde ise iki şekilde gerçekleştiği görülmektedir. İlki kızın rızası olmadan kaçırılması, ikincisi ise kızın ya da erkeğin ailelerinden herhangi birinin evliliğe karşı olması şeklindedir. İncelenen piyeslerde her iki kaçırma şekli de tespit edilmiştir.

Türk kültür hayatında evlilik aşamaları kız isteme, söz, nişan ve düğün şeklindedir. İncelediğimiz piyeslerde bahsi geçen aşamaların hepsi yer almaktadır. Evlenme aşamaları kırsal kesimlerde ve kent merkezlerinde farklılık göstermektedir. Kırsal kesimlerde gelenek-görenek ve âdetlerin yapılmasına önem verilirken kent merkezlerinde modernleşme, hızlı tüketim, diğ er kültürlerden ödünç almaya bağı lı olarak farklı gelenek, görenek ve âdetlerin değ işerek ve yeniden yorumlanarak yer aldığı, radyo piyeslerinin ilk dönemlerinde yazılan

oyunlara baktığımızda geleneksel kültür unsurlarına yer verilirken güncel oyunlarda bu unsurların değiştiği görülmektedir.

Geleneksel kültürde evlilik aşamaları belli bir düzen içinde ilerlerken modern kültürde kız ve erkeğin tanışarak evlendiği ve bu tanışmaların çeşitli şekillerde (okul, sosyal medya, sosyal çevre) gerçekleştiği, modern kültürde evlilik aşamalarının geleneksel kültürden izler taşıdığı ve modern hayat içinde değişerek yeniden yorumlandığı görülmektedir. Günümüzde evlilik aşamaları şu şekildedir: Erkek ve kızın tanışması, erkeğin kıza evlilik teklifinde bulunması, ailelerin tanışması ve kız isteme töreni şeklinde gerçekleşmektedir. Kız isteme töreninde misafirler için kahve hazırlanmaktadır. Damat için hazırlanan kahvenin içine tuz, bal ve çeşitli baharatlar konulmaktadır. Bunun yanı sıra nişan yapma geleneğinin eskisi kadar revaçta olmadığı ve bunu yerine konseptli organizasyonların yapıldığı, söz kesimi törenine katılan aile, akraba ve arkadaşlara ufak hediyeler verilerek pasta kesildiği görülmektedir. Geleneksel kültürde var olan gelenek ve göreneklerin kırsal kesimlerde hala devam ettiği, geleneksel kültürün gelenek ve âdetlerinin modern kültürde içerik olarak değiştiği ve dönüştüğü tespit edilmiştir.

Geleneksel kültürde evliliğin önemli aşamalarından biri olan nişan törenine çoğunluk büyük önem verirken, günümüzde bu geleneğe toplum tarafından ilgi gösterilmemektedir. Nedeni ise kız isteme ve söz kesme merasimlerinde yapılan organizasyonların bu ihtiyacı karşılaması, bir diğer neden ise nişan ve düğün tarihlerinin birbirine yakın olmasıdır. Geleneksel kültürlerde kız evinde mütevazı bir şekilde yapılan nişan töreninin günümüzde hem pahalı olması hem de çiftlerin bu törenlere sıcak bakmaması gibi durumlardan ötürü ekonomik durumu iyi olan aileler tarafından tercih edilmektedir. İncelenen piyeslerde nişan töreni hakkında detaylı bilgi verilmese de günümüz piyesleri incelendiğinde nişan töreninin yapıldığı mekânların değiştiği görülmektedir. Mimari yapının değişmesi ve farklılaşması gelenek, görenek ve âdetlerin değişmesini ve yeniden yorumlanmasını sağlamaktadır. Günümüzde yapılan nişan törenleri gelenekselin aksine evde yapılan konseptli nişan törenlerine, popüler kültürün yaygınlaşmasıyla düğün salonlarında, kafelerde, konferans salonlarında ve okul bahçelerinde ya da yüzölçümü daha büyük olan alanlarda yapılan gösterişli partilere dönüşmüştür.

İncelenen piyeslerde nikah törenine üç farklı şekilde yer verilmektedir. Geleneksel kültürde dini nikah önemli bir yere sahipken, modernleşen kültürel hayatta resmi nikahın daha önemli olduğu görülmektedir. Her ikisini yapan çiftler bunu ya aile dayatması olarak ya da inancı gereği yapmaktadır. Çalışmamızda nikah ile ilgili ayrıntılı bir bilgi bulunmamakla birlikte, piyeslerde hem resmi nikaha hem de dini nikaha ait unsurlara ve bunun yanı sıra Behçet Necatigil'in *Şapur Çelebi* adlı oyununda hulle adı verilen nikaha yer verildiği görülmektedir.

Evliliğin son aşaması olan düğün, diğer aşamalarda olduğu gibi çeşitli gelenek, görenek ve âdetlerin uygulandığı törendir. Geçiş dönemlerinde karşılaştığımız gelenek, görenek, âdet ve törenler bölgelere göre farklılık göstermektedir. Kırsal kesimde geleneksel kültürün varlığı devam ederken kent merkezlerinde ise geleneksel kültürün değişen biçimlerine yer verildiği görülmektedir. Diğer geçiş dönemlerinde olduğu gibi düğün de modern dünyanın ihtiyaçlarına uyum sağlamış ve geleneksel kültürün ötesinde yeniden yorumlanmıştır. Bölgesel olarak farklılık gösteren gelenek ve göreneklerin değişkenliği açısından içeriği hakkında detay vermemekle birlikte genel kabul olarak değerlendirebileceğimiz davetiye hazırlama, eğlence için müzisyen ayarlama, düğüne gelen misafirler için ikramlar; gelin ve damadın düğün için hazırlık yapması, kuaför ve damat tıraşı, kına gecesi, çiftlerin düğün için çekim yapması gibi âdetler sıralanabilir. Modern kültürde ise düğün öncesi ve sonrası yapılan çeşitli merasimler ve âdetler vardır. Geleneksel olanla benzer özellikler taşısa da içerik olarak farklılıklar görülmektedir. Düğün öncesi çiftler tarafından düzenlenen bekarlığa veda partisi, kına gecesi için salon tutulması ve genellikle gelinin arkadaşları tarafından yapılan, danslı müzikli gösterilerin düzenlenmesi, düğünün süresine göre ya yemek ya da pasta ve içecek ikramı yapılması, gelin-damadın hazırlanması ve düğün için konseptli fotoğraf çekimi yapılması, çiftlerin düğün sonrası kısa bir tatil olarak balayına çıkmaları şeklinde gerçekleşmektedir.

Geleneksel kültürde boşanmaya sıcak bakılmamakta ve toplum tarafından bu kararı alan çiftler hoş karşılanmamaktadır. Modern dünyanın insanı boşanmayı normal bir olgu olarak karşılamaktadır. Geleneksel kültürün düşünce yapısıyla modern kültürün düşünce yapısı değişkenlik göstermektedir. Özellikle cinsiyet ayrımına dayanan geleneksel kültürün ataerkil düşünce yapısına karşı modern dünyanın akılcı düşünce sistemi, toplumda yaşayan insanlara eşit roller dağıtmıştır. Sosyal hayatta ve iş hayatında daha çok görev üstlenen kadınlar doğal olarak evde ve toplumda söz hakkı kazanmakla birlikte kendi görüşünü savunan, ekonomik bağımsızlığı olan güçlü, çalışan kadınlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geleneksel yapının karşı çıktığı ve hoş karşılamadığı boşanma, modern dünyanın düşünce yapısıyla çatışmaktadır. Hem kadınlar hem de erkekler mutsuz ve sağlıklı bireyler yetiştirmek yerine, eşit rollere sahip, çocuklara karşı sorumluluklarını daha sağlıklı bir ortamda yerine getirebilmek için sağlıklı olanın ayrılarak yola devam etmek olduğunu düşünmektedirler. Geleneksel kültürde boşanmak isteyen kadın ya da erkek fark etmeksizin aile ve toplum tarafından baskı ve dışlanmaya maruz bırakılırken modern kültür de ise boşanmanın hem erkek-kadın hem de çocuklar açısından daha sağlıklı bir yol olduğu düşüncesi yer almaktadır. İncelenen oyunlarda iki tür boşanmaya yer verilmektedir. Birincisi mahkeme yoluyla resmi nikahın sona ermesi, ikincisi ise dini nikahlı eşlerden birinin üç defa “boş ol” demesiyle gerçekleşmektedir.

Geçiş döneminin son kısmını oluşturan ölüm, insan yaşamının son aşamasıdır. Dünyanın farklı yerlerinde ölen kişinin ardından birtakım törenler yapılmaktadır. Bu törenlerde benzerlikler olduğu kadar farklılıklar da vardır. Bu farklılıkların en temel sebebi, insanların farklı inanç sistemlerini benimsemelerinden kaynaklanmaktadır. Çalışmamızda incelenen piyeslerde ölüm kavramına yer verilmektedir. Ölüm sonrasında ise yine birtakım uygulamalar mevcuttur. Fakat bu uygulamalar her bölge de farklılık göstermektedir. Ölüm sonrasında cenaze evine başsağlığı ziyaretinde bulunulur. Ölen kişinin ardından ağıt yakılarak yas tutulur ve bazı bölgelerde ölen kişinin ruhunu hoşnut kılmak için helva kavurup dağıtılır. Cenaze defnedildikten sonra ilk cuma günü ölen kişinin evinde Kur'an-ı Kerim okutulup yemek dağıtılır ve bu uygulamalara ölen kişinin kabir azabı görmemesi, ruhunun acı çekmemesi amacıyla yedi, kırk ve ellinci günlerde de tekrarlanır. Çalışmamızda ölüm sırası ve ölüm sonrası ile ilgili uygulamalara rastlanmaktadır. Tespit edilen unsurlar şu şekildedir: Ölenin ardından yas tutmak ve ağıt yakmak, cenaze namazı kılmak, Kur'an-ı Kerim okumak, kefene sarmak, helva kavurmak, mezar taşı yaptırmak, mezara çiçek dikmek ve arafta kalmak gibi.

Halk hekimliği başlığı altında hem geleneksel halk hekimliği uygulamalarına hem de modern sağaltma yöntemlerine yer verildiği görülmektedir. Özellikle eski tarihli oyunlarda geleneksel yöntemlere sıklıkla yer verilirken günümüz oyunlarında modern tedavi uygulamalarına yer verildiği tespit edilmiştir. Oyunlarda dikkat çeken bir diğer ayrıntı ise halk hekimliği uygulamalarında farklı uygulayıcılara (hoca) yer verildiği görülmekle beraber hafif hastalıklarda kullanılan çeşitli bitki çaylarına yer verilmektedir. Halk hekimliği uygulamaları geleneksel toplumlarda devamlılığını sürdürürken modern toplumun insanları

bu uygulamalara “kocakarı ilacı” ya da “kocakarı lafı” diye itibar etmemektedir. Fakat genetiği ile oynanmış gıdaların artması, çeşitli hastalıkların ortaya çıkması insanları geleneksel olana yaklaştırmakta ve günümüzde halk hekimliği uygulamaları modern insan tarafından sıklıkla uygulanmaktadır. Oyunlarda tespit edilen hastalıklar için hem geleneksel yöntemler hem de modern tıbbi yöntemlerin uygulandığı ve hastalıkların halk ağzında farklı zikredildikleri günümüzde ise kullanılan yöntemlere paralel olarak genel bir isimlendirme kullanıldığı görülmektedir.

Halk takvimi, din, tarih, gelenek, eğitim, inanç, hukuk, tarım, siyaset gibi alanlara dayalı, zaman-yaşam sisteminin oluşturduğu, uzun süreli deneyimlere ve doğa olaylarına dayanan bir sistemdir. Halk takvimleri, mensubu oldukları toplumun uzun süreli tecrübeleri ve deneyimleri sonucu elde edilen maddi manevi kayıpların sonucunda var olmuşlardır ve bu yönüyle içinde oluştukları kültürel ortamın ürünüdürler. Çalışmamızda tespit edilen unsurlar daha çok günlük zamanla ilgili olanlardır. Bunun yanı sıra halk takvimi; inançla ilgili olanlar, mevsimsel/tarımsal zamanla ilgili olanlar, günlük zamanla ilgili olanlar, şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Halk taşıtları başlığı altında kara ulaşımı, deniz ulaşımı, demiryolu ulaşımı ve hava ulaşımı ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir. Piyaselerde en fazla kullanılan ulaşım, kara ulaşımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknolojinin gelişimi ulaşım araçlarını da değiştirmiştir. Hem eski oyunlarda hem de yeni oyunlarda bu gelişimi görmek mümkündür. Kırsal kesimi konu alan oyunlarda el gücüne dayalı geleneksel araçlar kullanılırken güncel oyunlarda daha modern araçların kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra günümüzde ulaşımında en sık tercih edilen kara yolu ulaşımı olurken insanların zamanı verimli kullanmak istemesi, gidecekleri yere daha kısa sürede ulaşmak istemeleri gibi sebepler düşünüldüğünde ulaşımındaki çeşitliliğin kara ulaşımı yanında deniz, demiryolu ve hava ulaşımı olarak değiştiğini görmekteyiz.

Giyim-kuşam, erkek giyimi ve süs, kadın giyimi ve süs olarak incelenmiştir. İncelenen piyaselerde giyim-kuşam unsuruna çok az yer verilmektedir. Kıyafetler için genel kavramlar kullanılmaktadır. Oyunlarda hem özel gün ve gecelerde tercih edilen hem de kim tarafından kullanıldığı belli olmayan kıyafet ve süs eşyalarına yer verilmektedir. Erkek giyimi ve süs başlığı altında tespit edilen unsurlar: pantolon, pabuç, ayakkabı, kundura, baston, peştemal, külah, esvap, ceket, palto, pijama, süveter, kravat. Süs olarak briyantın, sakal ve bıyık,

kolonya, gözlük kullanımının yanı sıra kıyafetler için elbise, tebdili kıyafet, urba ve esvap gibi genel kavramlara yer verildiği görülmektedir. Erkek giyimine çok az yer verilirken kadın giyiminde çeşitli giyim-kuşam ve süs eşyalarına yer verilmiştir. Bunlar: entari, basma, bindallı, yemeni, ferace, yaşmak, fes, pabuç, kürk, ceket, manto, terlik, bluz, şal; süs eşyası olarak ruj, bilezik, krem, oje, saç örgüsü, kına, makyaj, taç ve eldiven, saç boyası, fön, kolye, tokaya yer verilirken erkek giyiminde olduğu gibi kadın giyiminde de genel adlandırmalar - elbise, esvap- tespit edilmiştir. Kadın giyiminde süs eşyalarına sıklıkla yer verilirken kullanılan kıyafetlerin piyesin kurgusuna göre değiştiği ve oyunlardan sadece birkaçının geçiş döneminin ikinci aşaması olan düğün töreninde kullanılan giysiler olduğu görülmektedir. Çalışmamızda genel bir değerlendirme yapacak olursak oyunlarda kullanılan kıyafetlerin oyunun yazıldığı dönemi yansıtan kıyafetler olduğu, bununla beraber özellikle güncel oyunlarda süs eşyasının kullanımındaki fazlalık göze çarpmaktadır. Modernleşmenin getirdiği değişim ve dönüşüm giyim-kuşam kültürünü de değiştirmiştir. Tespit edilen kumaş türleri bilgisi de sadece eski tarihli (1951-1990) oyunlarda geçmektedir. Bunlar; kadife, basma, ipek, keçe, yelken bezi, çuha, pazen, fanila, çul ve tül şeklindedir.

Halkın, doğal çevresinde ve geleneksel kültür içinde oluşturduğu veya ödünçlemeler ile yarattığı çeşitli ürünler vardır. Halk sanatları ve zanaatları ekonomik faaliyetleri şekillendiren meslek dallarını içermektedir. Çalışmamızda geleneksel mesleklere yer verildiği görülmektedir. Bunlar: Marangozluk, kuyumculuk, dericilik; oymacılık, dokumacılık, el işlemeciliği şeklindedir. İncelenen oyunlarda ekonomik faaliyetler, kırsal alanlarda geleneksel yöntemlerle yürütülen faaliyetler ve kent merkezlerinde modern yöntemlerle yürütülen faaliyetler olarak tespit edilmiştir. Kırsal alanlarda ekonomik faaliyetler hayvancılık ve çiftçilik şeklindedir. Kent merkezlerinde ise daha sistematik ve çalışma saatleri belirli olan ekonomik faaliyetlere yer verilmektedir. Şehir merkezlerine bakıldığında iş kollarının çeşitlilik gösterdiği ve üretim-tüketim-pazarlama şeklinde devam ettiği görülmektedir.

İncelenen piyeslerde en geniş malzemeye sahip başlıklarından biri de “meslekler”dir. Piyelerin tamamında çeşitli meslek dallarına yer verildiği tespit edilmiştir. Bu çeşitlilik geçmişten günümüze artarak devam etmiştir. Mesleklerdeki çeşitlilik, teknolojik gelişmelerin sağladığı olanaklara, tüketim alışkanlıklarındaki değişikliklere bağlıdır. Kırsal kesimi konu alan oyunlarda emeğe dayalı meslekler yer alırken, kent yaşamıyla ilgili oyunlarda daha modern mesleklere yer verildiği görülmektedir. Oyunlarda en çok

mesleklere yer veren yazarlar; Cahit Zarifoğlu, Behçet Necatigil, Ülker Köksal, Ülkü Ayvaz, Nazlı Eray ve Murat Dalga. İncelenen oyun metinlerinde yer alan para birimleri, oyunların yazıldığı döneme göre değişiklik göstermektedir. Metinlerde hem Osmanlı Döneminde kullanılan para birimlerine hem de çeşitli ülkelerin para birimlerine yer verilmiştir. Oyunlarda kullanılan para birimleri oyunun kurgusuna göre değişiklik göstermekte ve dönemin ekonomisi hakkında bize bilgi vermektedir.

İncelenen piyeslerden tespit edilen unsurlar gündelik eşyalar; kişisel eşyalar ve ortak kullanıma ait eşyalar olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Kişisel eşyalar: gözlük, çanta, tekerlekli sandalye, terlik, ayakkabı, kese, havlu, hancer, yatak, karyola... Ortak kullanıma ait eşyalar: yorgan, yastık, bavul, battaniye, yatak, tencere, sefer tası, kaşık... Ortak kullanıma ait eşyalar ev eşyası, mutfak araç gereçleri, tamir için kullanılan araç gereçler şeklindedir.

Piyelerden tespit edilen halk mimarisi unsurları, geleneksel halk mimarisi ve modern halk mimarisi olarak yer almaktadır. Geleneksel Türk evi, tek katlı şekildedir. Evin bölümleri içinde sofa, kiler, mutfak, yüklük gibi odalar ve bunun yanında yardımcı yapılar olarak, avlu, ahır ya da ağıl, tandır, samanlık, ambar; çeşme, yol, köprü, mezarlık, kahvehâne, değirmen vb. yapılardan meydana gelmektedir. Kırsal kesimi konu alan piyesler geleneksel Türk evine, güncel oyunlarda ise daha modern, çok katlı, çok odalı apartman dairelerine yer verildiği görülmektedir. Bu apartmanlar bir köy nüfusunu içinde barındıracak kadar büyüktür. Fakat çok katlı bu yapılar Türk aile yapısını ve komşuluk ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. İncelenen piyeslerin tamamında mimari yapı örnekleri tespit edilmiştir. Piyelerin kurgusuna göre seçilen mekânlar dönemin mimarisi hakkında bilgi vermektedir. Mimari yapılardaki değişimler Türk kültürünün aile yapısını olumsuz etkilemektedir. Geçmişte tek katlı ve az odalı evlerde yaşayan bireylerin iletişimde daha iyi oldukları, gelenek-görenek ve değerlerine bağlı oldukları görülmektedir. Modern binaların, oda sayılarının fazla olması bireyler arasındaki iletişimi olumsuz etkilemiş, aileler arasındaki birlik ve beraberliği zedelemiş ve onları yalnızlığa itmiştir. İletişim eksikliği sadece aile ile sınırlı kalmamış, akraba ve komşuluk ilişkilerine de zarar vermiştir.

Çalışmamız da yerleşim yerleri, geçici yerleşim yerleri ve sürekli yerleşim yerleri başlıkları altında incelenmiştir. Yerleşim yerlerinin değişkenlik gösterdiği açıklanırken bu değişkenliğin nedenleri üzerinde durulmuştur. Piyelerde yerleşim yeri türlerinin

değişkenlik göstermesi iki şekilde açıklanmaktadır. Bunlardan birincisi oyunun kurgusuna göre mekânların işlevsel özelliklerinden yararlanılması, diğeri ekonomik faaliyetlere bağlı olarak yerleşim yerlerinin değiştirilmesidir. Yerleşim alanları teknolojiye ve ekonomiye bağlı olarak zamanla değişerek, dönüşerek modern çağa ayak uydurmuştur. İnsanlar ekonomik durumlarının daha iyi olması, hayat standartlarını yükseltmek ve eğitim, sağlık hizmetlerinden daha iyi yararlanmak amacıyla doğdukları toprakları terk ederek yerleşim mekânlarını değiştirmişlerdir. Böylece geçici yerleşim adını verdiğimiz yaylak ve kışlaklar işlevlerini değiştirerek zaman içerisinde dönüşerek insanların tatil için kullandıkları mekânlar olarak karşımıza çıkmıştır.

Aydınlanma ve ısınma başlığı altında geleneksel aydınlatma -mum ve gaz lambası- araçları ve modern aydınlatma -elektrik, ampül, avize, lamba, fener- araçlarının değişimi örneklerle açıklanmıştır. Isı elde etme araçları da geleneksel ve modern ısı elde etme olarak tespit edilmiştir. Geleneksel ısı -kömür, çıra, odun, gaz lambası, soba, tandır, tezek- ve modern ısı -kalorifer, mangala, kibrit, şömine, gaz, çakmak, kibrit, ocak- elde etme araçları şeklinde tespit edilmiştir.

Türk halk mutfacı köklü ve zengin bir yemek kültürüne sahiptir. Yemek kültürü bölgeden bölgeye değişmektedir. İncelenen piyeslerde besin türleri başlığı altında hayvansal besinlere ve bitkisel besinlere yer verilmiştir. Piyeslerde tespit edilen hayvansal besinler, büyükbaş ve küçükbaş, kümes hayvanları ve deniz canlılarından elde edilen et, süt, yağ, peynir gibi besinler olurken bitkisel besinler ise bağ, bahçe ve tarlalar da yetişen bitkiler şeklindedir. Ekonomik faaliyetlere göre şekillenen besinler, kırsal kesimlerde üretim kısmını, kent merkezlerinde ise tüketim ve pazarlama kısmını oluşturmaktadır. Köylerde yaşayan insanlar geleneksel yöntemlerle hayvansal gıdalar üreterek kendilerine geçim kaynağı oluşturmaktadır. Kent merkezinde yaşayan insanlar bu gıdaları kullanarak tüketici rolünü üstlenmişlerdir. Aynı durum bitkisel gıdalar için de geçerlidir. Coğrafi koşullar nedeniyle kırsal alanlar üretici sınıfında, kentsel alanlar ise tüketici sınıfında yer almaktadır.

Halk mutfacı başlığı altında tespit edilen bir diğeri besin tatlılardır. İncelenen piyeslerden tespit edilen unsurlar: çikolata, şeker, bal, limonlu akide şekeri, pelte, kurabiye, pişmaniye, pasta, kek ve sütlaçtır. Piyesler de çeşitli içeceklerle yer verilmektedir. Bazı içecekler keyif almak için tüketilirken bazıları ise halk hekimliği uygulamalarında kullanılan ve sağlığa iyi geldiği düşünülen içecekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Piyeslerde geçen içecek örnekleri

ayran, karbonatlı çay, kahve, filiske suyu, bade, şerbet, kaynak suyu; nane, merdeç, dağ ayı, anason, süt ihlamur, gibi eşitlirnlere yer verilmiştir. Adı sıklıkla kullanılan içecekler çay ve kahvedir.

İncelenen piyeslerde farklı yörelere ait yiyecek ve yemek eşitleri tespit edilmiştir. Yemekler çoğunlukla bitkisel ve hayvansal besinlerden oluşmaktadır. Bununla birlikte kahvaltıda tüketilen besinlere de yer verilmektedir. Geçmişten günümüze nesilden nesile aktarılan yemek kültürünün günümüzde eşitlendiğ görülse de bu yemeklere özellikle genç kuşak tarafından çok itibar edilmemektedir. Bunun nedeni, farklı kültürlere ait gıda markalarının diğerklkelerde olduğu gibi ülkemizi de pazar yeri olarak kullanmasıdır. Fast food olarak karşımıza çıkan bu hazır yiyeceklere rağbet çok fazladır.

Radyonun ilk yıllarında yazılan piyeslere baktığımızda, emek gerektiren yemeklere az da olsa yer verilirken, bu yemeklerin yerini günümüz oyunlarında hazırlanması kolay, yer yer hazır alınarak tüketilen, pratik olan yiyeceklere bırakmıştır. Tespit edilen geleneksel Türk kültürüne ait yemekler ve yapımı kolay hazır yiyecekler şu şekildedir: Düğün orbası, kapuska, tarhana, bulgur pilavı, ananas reçelleri, badem reçelleri, çörek, ısırğan köftesi, patates, pilav, etli bamya, zerde, çorba, söğüş, lor peyniri, acılı adana, kebab, köfte, çörek, piyaz, haşlama, çiğ köfte, kebab, karnabahar, börek, mantı, çiğ börek, kaz mantısı, acılı şiş; levrek, turşu, konserve, karides, midye, tost, makarna, cornflakes, krep, sucuk, fast food, pizza, hamburger, çerez, omlet.

Piyeslerde çeşitli halk mziğ örneklerine yer verilmektedir. Piyeslerde dikkat çeken nokta, tercih edilen müziklerin oyunun kurgusuna göre seçilmiş olmasıdır. Köy ve kent ayrımını, kullanılan müziklerde net olarak görmekteyiz. Köy hayatını konu alan oyunlarda bazen efekt olarak bağlama sesine yer verilirken bazen de bağlama sesine eşlik eden türkü örneklerine rastlanmaktadır. Kent hayatını konu alan oyunlarda ise müzik zevkinin insanların alışkanlıklarına ve ihtiyaçlarına göre değıştiğini görmek mümkündür. İstanbul'u konu alan oyunlarda ise sıklıkla Türk Sanat Mziğ örneklerine yer verilmiştir. Gerek radyo piyeslerinin yazıldığı ilk dönemlerde gerekse de günümüz oyunlarında kullanılan müziklerin oyun kurgusuna uygun olmasına dikkat edilmiştir. Oyunlarda hissettirilen, köyde yaşayan insanların sürekli türkü dinlediğ, şehir merkezlerinde yaşayan insanların ise çeşitli müzik aletleriyle çalınan -caz, pop, klasik- müzikler dinledikleri düşüncesinin yansıtılması, radyo piyeslerinin olumsuz bir özelliğidir. Oyunların tamamında bazen arka planda efekt olarak

bazen sözlü müzik örneklerine bazen de oyun için kurgulanmış müzik örneklerine yer verilmektedir.

İncelenen piyeslerde Türk kültürüne ve yabancı kültürlerle ait halk oyunları karşımıza çıkmaktadır. Piyeslerde halk oyunlarına çok az yer verilmekle birlikte farklı kültürlerle ait oyunlara da yer verildiği tespit edilmiştir. Türk kültürüne ait halk oyunları: çiftetelli, zeybek ve köçek. Yabancı kültürlerle ait halk oyunları ise, vals, çaça, rumba, roman dansı ve oryantal şeklindedir. Bunun yanı sıra “folklor” teriminin halk oyunları ile bir tutulduğu, anlam olarak aynı oldukları şeklinde yanlış bir kullanım dikkat çekmektedir.

Çalışmamız da tespit edilen diğer unsurlar çocuk oyunları ve büyüklerin oynadıkları oyunlar şeklindedir. Geçmişten günümüze süregelen ve nesilden nesile aktarılan bu oyunlar bireyin sosyalleşmesine ve eğitime katkı sağlamaktadır. Çocuk oyunlarına baktığımızda geçmişte zengin bir oyun geleneğine sahipken günümüzde bu çeşitliliğin giderek azaldığı ve bu oyunların bilinirliğinin azalarak unutulduğu görülmektedir. Bunun en temel nedeni ise teknolojik gelişmeler, mimari yapıların etkisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknolojik gelişmelerin sağladığı imkanlar ölçüsünde değişen tüketim alışkanlıkları çocukları olumsuz etkilemiştir. Dışarıda akranlarıyla oyun oynamak ve sosyalleşmek yerine çocuklar, evde oturmayı ve televizyon, tablet, bilgisayar ve cep telefonu başında vakit geçirmeyi, sanal ortamın sağladığı çeşitli uygulamalar sayesinde çocuk dışarıda oyun oynamak yerine ekran başında oyun oynamayı tercih etmektedir. Bu durum çocukların, gerek psikolojik gerek fiziksel gerekse de sağlıksız beslenerek gelişimini ve sosyalleşmesini olumsuz etkilemektedir. Oyunlardaki en belirgin değişiklik, geniş alanlarda kalabalık arkadaş grubuyla oynanan oyunların yerini, bireysel ve dar alanlarda oynanan oyunların yanı sıra ekran başında oynanan hazır dijital oyunların almasıdır. Tespit edilen geleneksel çocuk oyunları: çelik çomak, ip atlamak, saklambaç, elim ucum sende, iç daire; günümüzde ise lunapark, saklambaç, barbie evi, savaşçılık ve top oynamak şeklindedir. Yetişkinlerin oynadığı oyunlara bakıldığında oyunların eğlence mekânları ile orantılı olduğu görülmektedir. Güncel piyeslerde dijital oyunlara yer verilmektedir. Tespit edilen oyun örnekleri: tavla, briç, şans oyunları, iskambil, at yarışı, horoz dövüşü; basketbol ve futbol, nintendo, atari salonu şeklindedir.

Çalışmamızda belirlenen diğer unsurlar ise eğlence hayatı, eğlence mekânları, dini bayramlar ve özel gün/gece kutlamalarıdır. Oyun kurgusunda eğlence hayatının ve eğlence

mekânlarının birbirine bağı olduğu görülmektedir. Oyunlarda geçmişten günümüze eğlence mekânlarının zaman içinde değiştiği görülmektedir. Sohbet etmek, vakit geçirmek ve oyun oynamak için tercih edilen mekânların, tüketim alışkanlıklarına bağı olarak değiştiği ve günümüzde daha çok eğlencenin ön planda olduğu mekânların tercih edildiği görülmektedir. Köy yaşamını konu alan piyeslerde kahvehâneler en sık kullanılan eğlence mekânları olurken, kent hayatını konu alan oyunlarda ise eğlence mekânlarında çeşitlilik olduğu tespit edilmiştir. Eğlence hayatı ile eğlence mekânları arasındaki paralellik dikkate alındığında belirlenen mekânlar şu şekildedir: Kahvehâne, meyhâne, gazino, batakhâne, bar, cafe, pavyon, atari salonu, lunapark. Çalışmamızda hem Ramazan Bayramına hem de Kurban Bayramına yer verilmiştir. Oyunlarda bayram öncesi ve sonrası yapılan âdetlere yer verildiği tespit edilmiştir. Burada dikkat çeken ayrıntı, eski bayramların giderek önemini yitirdiği ve insanların bu konuda özensiz davrandığı görülmektedir. Özel gün ve geceler toplumsal birliğin, gelenek ve göreneklerin yaşatıldığı ve nesilden nesile aktarıldığı önemli günlerdir. Geçmişten günümüze özel gün ve gece kutlamalarında değişiklikler olsa da halk arasında hâlâ kutlanmakta ve sürdürülmekte olduğu tespit edilmiştir.

İncelenen piyeslerde halk inançları ve inanışları, sayılarla ilgili inanışlar, renklerle ilgili inanışlar, dini inanışlar, halk inançları; töreler, âdetler, gelenekler, görenekler ve diğer inanışlar başlıkları altında değerlendirilmiştir. Piyelerde sayılarla ilgili inanışlara üç, yedi, kırk şeklinde yer verilmiştir. İnsanlar, İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrası kutsal kabul edilen bu sayılarla ilgili çeşitli ritüeller yapmaktadır. Piyelerde tespit edilen bu sayıların kimisi masallarda kullanılan sayı formeli olarak kimisi de günlük hayatta kullanılan kalıplaşmış ifadeler olarak çıkmaktadır. Temelde inançla ilgili oldukları ve geçmişten günümüze kullanılarak kalıplaşmış ifadelere dönüştükleri görülmektedir. Türk kültüründe sayılarda olduğu gibi renklere de birtakım anlam ve değerler yüklenmiştir. Piyelerde ak, kara, kırmızı renklerine bazen inanç bazen de kalıplaşmış ifade olarak yer verilmiştir.

İncelenen piyeslerde İslam inancına ait çeşitli unsurlara yer verildiği görülmektedir. Piyelerde imanın şartlarına ve İslamın şartlarına, ibadet yapılan mekânlara, Hz. Peygamberin sünnetlerine, dua etmenin önemine, haram ve sevap olan eylemlere, özel gecelere, ölümle ilgili inançlara yer verildiği görülmektedir. Bu inançların birçoğu Şamanizm'den günümüze ulaşan, kutsal sayılan ve İslam ile yoğrulan inançlardır.

Oyunlarda geçen halk inanışları örf, âdet, gelenek, görenek, teâmül ve uygulamalar olarak belirlenmiştir. Hem eski hem de yeni oyunlarda bu uygulamalara yer verildiği görülmektedir. Radyo piyeslerinin ilk yıllarında yazılan oyunlara baktığımızda halk inançlarına sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Burada da dikkat çeken nokta köy yaşamını konu alan oyunlarda gelenek, görenek, tre ve adetlerine bağlı insan tiplerine yer verilirken kent yaşamını konu alan oyunlarda bu uygulamalar devam etse de geleneğe bir eleştiri ve başkaldırı olduğu görülmektedir. Oyunlarda tespit edilen halk inanışlarına ilişkin uygulamalar; günlük hayatta uymamız gereken sosyal kurallar, geçiş döneminin ikinci evresinde yapılan uygulamalar, dini bayramlarda yapılması gerekenler atalara sayęı ve hürmet şeklindeyir. Diğer inanışlar başlığı altında hem eski oyunlarda hem de güncel oyunlarda çeşitli uygulama ve inanışlara yer verildiği görülmektedir. Podact'o'nun güncel oyunlarına baktığımızda eski oyunlardan tespit edilen unsurların aynı şekilde kullanıldığı görülmektedir. Geçmişten günümüze halk inançları sözlü ve yazılı olarak aktarılmaya devam etmektedir. Piyelerde tespit edilen diğer inançlar: sihir, rüya, uğur/uğursuzluk, keramet, mavi boncuk, hızır, toprak ana, adak, dilek, büyü, cazu, hayalet, nazar, ısıık çalmak, fal, beddua, talih, şans, frk, hayvanlarla ilgili inanışlar, yıldızlarla ilgili inanışlar, yatırlarla ilgili inanışlar şeklindeyir.

İncelenen piyelerde, köy hayatını konu alan oyunlarda, az da olsa ağız özelliklerine yer verildiği görülmektedir. Piyelerde yazar, yaratmış olduğu karakteri ağız özellikleriyle konuşturmuştur, böylelikle daha gerçekçi ve samimi kurgular ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra oyunlarda kullanılan dil özelliklerine bakılarak oyunun yazıldığı dönemle ilgili yorum yapılabilir. Kırsal kesimi konu alan oyunlarda yazar, karakterlerini konuşma diliyle yani yaşadığı bölgenin ağız özellikleriyle konuştururken; şehir hayatını konu alan eserlerde ise yazarlar, yazı dilini yani İstanbul Türkçesini tercih etmişlerdir. Oyunlarda, deyim ve atasözlerinin yer aldığı ve halk arasında kullanılan kalıp ifadelerin bazılarının TDK'de yer almadığı tespit edilmiştir. Ayrıca halk ağızlarında çeşitli argo ifadelere yer verilmiştir. Türkü başlığı altında yöresel trklere, halk mutfağı başlığında yöresel yemeklere yer verildiği görülmektedir.

Haberleşme kaynakları, geleneksel haberleşme, yazılı haberleşme ve elektronik haberleşme başlıkları altında incelenmiştir. Başlangıçtan günümüze kadar kullanılan haberleşme araçları: mağara duvarına çizilen resimler, dumanla/ateşle haberleşme, posta güvercinleri, ulak ile haberleşme, mektup, gazete, dergi, telgraf, daktilo, radyo, televizyon, bilgisayar, telefon, internet, sosyal medya... İncelenen oyunlarda çeşitli haberleşme araçları yer

almaktadır. Geleneksel haberleşme kaynakları: mendil, ulak, çan; yazılı haberleşme kaynakları: gazete, dergi, mektup, davetiye, broşür, kartpostal, tebrik kartları, ferman; elektronik haberleşme kaynakları: televizyon, radyo, telgraf, telsiz, bilgisayar, plak, teyp, faks, elektronik posta, hoparlör, cep telefonu, twitter. Keyif verici maddeler ve zararlı alışkanlıklarla ilgili tespit edilen unsurlar alkol, tütün ürünleri, kumar ve uyuşturucu maddeler şeklindedir.

Sonuç olarak radyo, tarihi süreç içinde Türk kültürünü tanıtmaya ve aktarmaya görevini üstlenmiştir. Teknolojik gelişmelerle beraber şehirleri modernleşen insanlar, ihtiyaçları doğrultusunda içinde bulundukları çağı yeniden şekillendirmişlerdir. Türk kültürünün tanıtımı ve aktarımı teknolojik gelişmelere bağlı olarak günümüze kadar devam etmiştir. Kültürel aktarım konusunda halen radyo yayınlarından etkili ve aktif bir şekilde faydalanılmaktadır. Radyo piyeslerine baktığımızda da eskisi kadar aktif olmadığı görülmektedir. Bu aktif olmama durumu yeni oyunların değil eski oyunların hâlâ radyoda yer almasıyla ilgilidir. Radyo piyeslerinde tespit edilen halk bilimsel unsurlar bize geçmişten günümüze (1951-2020) değişen gelenek ve görenekler hakkında bilgi vermektedir. Radyo piyesleri kültürel zenginliğimizi göstermesi ve aktarması konusunda oldukça önemlidir, bu anlamda radyo bir kültür aktarıcısıdır, denilebilir. Tespit edilen unsurların geçmişten günümüze kullanımında azalma olduğu görülmektedir. Radyonun PTT eline geçtiği ve Geçiş Dönemi olarak da adlandırılan dönemi kültür politikalarının çok fazla olduğu bir dönem olarak geçmektedir. Teoman Yazgan'ın Ankara Radyosu'nu bir halk üniversitesine benzetmesi dönemin kültür politikalarına dair yapılan önemli bir tespittir. TRT'nin elinde gelişen bir radyo programı formatı olan radyo oyunları, yine TRT'nin Türk kültürünü, dilini, edebiyatını aktarma konusundaki çabası diğer programlarda olduğu gibi bu tür içinde geçerlidir.

Radyo piyesi yazan yazarlardan özellikle bazıları Türk kültürünün sözlü kültür ürünlerinden faydalandıkları, oyunlarda masallardan, halk hikâyelerine, geleneksel Türk tiyatrosunun örneklerine, mizaha kadar pek çok konuya yer verdikleri görülmektedir. Piyeslerde halk bilimsel unsurların varlığı en çok köy hayatını konu alan oyunlarda geçmektedir. Oyunlar üzerinden yapılan ilk eleştiri bu noktada başlamaktadır. Geleneksel kültür, köy hayatını konu alan piyesler üzerinden yaşatılmaktadır. Gelenek, görenek ve âdetler gibi halk inançlarının kalıntıları köy hayatını konu alan oyunlarda yaşatılmaktadır. Kent hayatını konu alan oyunlarda ise eski-yeni, geleneksel-modern çatışması yer almaktadır. Eleştirel bir bakış

açısıyla yazılan piyeslerin temelde verdiği mesaj aynıdır, Türk kültürünün zengin gelenek, görenek ve âdetlerini nesilden nesile aktarımını sağlamak. Piyeslerde geleneksel-modern çatışması köy-kent hayatı üzerinden verilmeye çalışılmaktadır.

İncelenen piyesler tarihsel olarak 1951 ve 2020 arasını kapsamaktadır. İlk otuz oyun eski oyunlardan 1951-1990 arası oyunlardan oluşmaktadır. Özellikle bu dönem aralığında yazılan oyunlarda geleneksel unsurlara çokça yer verildiği görülmektedir. Program formatının TRT'ye ait olması da bunu etkileyen etmenlerdendir. Podacto tarafından yeni nesil “kulak tiyatrosu” olarak adlandırılan ve storytel adı verilen dijital bir platform üzerinden dinleyiciye sunulan oyunlara baktığımızda ise geleneksel unsurlara çok az yer verildiği görülmektedir. Güncel piyeslerin kültürü aktarma ve tanıtmaya gibi kaygıları olmamakla birlikte daha çok toplumsal konular ele alınmakta ve eleştirel bir bakış açısıyla dinleyiciye sunulmaktadır. 1990 sonrası yazılan piyesler geleneksel ile modern dünyanın insanın değişimi ve dönüşümü üzerinden ilerlemektedir. Genel olarak geleneksel olanın değiştiği ve modern kültür içinde yeniden yorumlandığı görülmektedir. Piyeslerden tespit edilen unsurların azlığı-çokluğu dönemin kültür politikaları, oyun yazarlarının yaşadıkları kültürel ortam ve TRT'nin etkisi büyüktür. Piyeslerin yazıldıkları dönemden izler taşıdıkları ve o dönemin gelişmelerini yansıttıkları düşünüldüğünde radyo piyeslerinden toplumsal gelişmeleri ve değişimleri takip etmek mümkündür.

TRT'nin “TRT Dinle” adlı podcast arşivi yüzlerce radyo oyunu içermektedir. Oyunları radyodan dinleme imkânı bulamayan dinleyiciler uygulama sayesinde oyun arşivine ulaşabilir ve temalarına göre sınıflandırılan oyunları diledikleri yerde ve zamanda dinleyebilir. Konularına göre sınıflandırılan bu piyeslerin çoğunluğu eski piyeslerden oluşmaktadır. Radyo piyeslerinin kültürel unsurları -masal, halk hikâyeleri, türkü, ağıt, atasözleri ve deyimler, inançlar, gelenek ve görenekler- taşıdığı ve bunun yanı sıra geleneksel Türk tiyatrosunun örneklerinden faydalandığı, özellikle çocuklara yönelik yapılan radyo oyunlarında yer verildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra çalışmamızda oyunlarından istifade ettiğimiz Podacto -kulak tiyatrosu- storytel üzerinden 2020 yılından beri oyunlarını aktif bir şekilde dinleyicisi ile buluşturmaya devam etmektedir. Gelenğin devamı açısından oldukça önemli bir gelişmedir. Özetle radyoda oyun geleneği bitmedi! Analogdan dijital yayıncılığa geçen radyo yayıncılığı farklı dinleme stilleriyle gerek kültürel gerek haber verme ve eğitme gerekse de eğlendirme anlamında hâlâ dinleyicisine pek çok konuda imkân sağlamaktadır.

Çalışmamızın araştırma soruları şu şekildedir:

1. Kitle iletişim araçlarının gelişimi radyonun içeriğini değiştirdi mi? Değiştirdiyse hangi konulara ağırlık verildi?

Evet, değiştirdi. Radyo yayıncılığının ilk yıllarına bakıldığında yapılan programların radyo alıcısı yapmak gibi kaygıları olduğu görülmektedir. Fakat radyonun iletişimdeki gücü zamanla insanların dikkatini çekmeye başlamıştır. Ve radyo alıcısı yapma kaygısı yerini insanların ilgi alanlarına göre program yapmaya ve içerik üretmeye bırakmıştır. Bu noktadan sonra radyo eğlendirme ve haber verme işlevlerine ek olarak eğitme, kültürleme, tanıtım gibi konularda kullanılmaya başlamıştır. Radyonun iletişimsel eylem gücü dikkate alındığında özellikle geçiş döneminde kültürümüzü tanıtmaya, koruma ve yaşatma gibi konulara ağırlık verildiği görülmektedir. Eray Alpyıldız'ın *Radyo Dergisi Temelinde Radyo ve Gelenek Kültürü İlişkisi* adlı yüksek lisans çalışmasına *Radyo Dergisine* gönderilen dinleyici mektuplarına baktığımızda halkın, kültürümüzü tanıma ve nesillere aktarma konusunda radyoya mektuplar gönderdiği görülmektedir. Teknolojik gelişmelerin sağladığı avantajlar sayesinde radyo, çeşitli kitle iletişim araçlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum radyoyu olumlu ve olumsuz olarak etkilemiştir. İnsanlar, çeşitlenen kitle iletişim araçları sayesinde saymış olduğumuz bu ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Aynı zamanda kitle iletişim araçları sayesinde radyo erişilebilir ve taşınabilir özellikler kazanmıştır. Radyonun analogdan dijitale geçmesi ile beraber farklı dinleme stilleri ortaya çıkmıştır. Podcast adı verilen bu dinleme stili sayesinde radyo dinleyicisi istediği yayını istediği yerde ve zamanda dinleme imkanına sahip olmuştur. Depolanan yayınların radyoların arşivinde kayıtlı tutulması insanlar tarafından her zaman erişebilme imkanı sağlamaktadır.

2. Radyo oyunları kültürel mirasın aktarıcısı oldu mu?

Radyo oyunları geçmişten günümüze halen devam etmektedir. TRT'nin arşivinde eski oyunlar çoğunlukta olsa da 2020 yılında Podactio tarafından Storytel üzerinden aktif bir şekilde devam ettirilmektedir. Bu noktada eski ve yeni üzerinden bu soruyu çok net bir biçimde cevaplamak mümkündür. 1950'den 1990'lara kadar radyo oyunlarının halk kültürünü içerdiği ama bu yoğunluğun daha çok eski oyunlarda var olduğu görülmektedir.

Bunun bir diğ er nedeni de TRT'nin büyük emeği, kültürü tanıtma ve gelecek nesillere aktarmadaki rolüdür. Radyo piyeslerinde dikkat çeken bir diğ er nokta ise özellikle köy hayatını konu alan oyunlarda geleneksel olana vurgu yapılırken kent hayatını konu alan oyunlarda modernizmin değiştirdiği ve şekillendirdiği geleneksel unsurlara yer verilmektedir. Piyeler arasında geçmiş ve günümüz arasındaki çatışma, geleneksel ve modern olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde aktif şekilde devam eden yeni nesil “kulak tiyatrosu” olarak adlandırılan radyo piyeslerine baktığımızda, kültürel unsurlara çok az yer verdikleri, bunun yanı sıra birbirinden  zg n içeriklerle yer yer düşündüren yer yer güldüren toplumsal mesajlar da içeren kurgulara yer verdikleri görülmektedir. Yeni nesil kulak tiyatrosu geleneği devam ettirmenin yanı sıra ele aldıkları çeşitli konularla çok kısa sürede dikkatleri üzerlerine çekmeyi başarmışlardır.

3. Geçmişten günümüze radyo oyunları gelenek ve g reneklerimizi yaşattı mı? Tespit edilen unsurların katkıları kültürümüzü olumlu veya olumsuz olarak nasıl etkiledi? Radyo ve radyo oyunları insanlar için ne gibi bir öneme sahip?

Radyo piyeslerinin içeriğindeki halk bilimsel unsurları tespit etmek için yaptđımız bu çalışmada oyunların Türk halkının gelenek ve göreneklerini yařattđı ve radyonun kültürel bir aktarıcı olduğu görülmektedir. Piyelerde geçen halk bilimsel unsurlar toplumu yansıtan ayna görevi rolünü üstlenmiştir, diyebiliriz. Piyelerde halk hikayeleri, atasözleri, deyimler, geçiş dönemi adetleri, halk inançları ve inanışları gibi Türk kültürünü yansıtan bu değerler piyeslerle yeniden yorumlanmış, hayal gücüyle kurgulanmış, daha anlaşılır hale gelmiş ve geniş kitlelere yayılarak ölümsüzlük kazanmışır.

Çalışmamızda tespit edilen sorunlar şu şekildedir:

1. Radyo bir bütün olarak ele alınmalı ve değerlendirilmelidir. Literatür taramasında en dikkat çeken hususlar radyonun yayıncılık tarihi üzerine yapılan çalışmalardır. Radyo bir kültür aktarıcısıdır. Radyonun kültürleme ve eğitme işlevi göz önünde bulundurulurak program içeriklerine yönelik çalışmalara yer verilmelidir.
2. Radyo programlarına baktđımızda özellikle Avrupalı Türklere hitap eden

Türkiye'nin Sesi Radyosu, Türk kültürünü tanıtmaya ve aktarmaya yönelik zengin bir arşive sahiptir. Bu programların içeriklerinin incelenmesi ve çalışmalara dahil edilmesi kültürümüzün aktarımında nelerin dikkate alındığını göstermesi açısından önemli bir çalışma olacaktır.

3. Radyo oyunlarında geleneksel tiyatro ve mizah örneklerine yer verildiği görülmektedir. Radyo ve Geleneksel Tiyatro, Radyo ve Mizah, Radyo ve Kültür, Radyo ve Müzik, Radyo ve Edebiyat üzerine daha ayrıntılı çalışmalara yer verilmelidir. Özellikle radyonun kültür aktarıcısı olduğu düşünüldüğünde “Radyo ve Kültür” ile ilgili ayrıntılı bir çalışmaya yer verilmeli ve kültürün aktarımı konusunda yapılan çalışmalar değerlendirilerek üzerinde yeniden düşünülmelidir. Radyo sanıldığı gibi dinleyici kaybetmedi, aksine her yerde dinleme imkanı ve erişim kolaylığı sağlayan bir aygıta dönüştü. Radyonun dinleyicisine avantaj sağlayan bu dönüşümü kültürü tanıtmaya ve aktarmaya konusunda daha faydalı bir hale getirilebilir. Özellikle TRT'nin dikkat ettiği kültür, diğer radyolarda göz ardı edilmektedir.
4. Çalışmamızın konusu olan radyo piyesleri ile ilgili halihazırda çok az çalışma bulunmaktadır. Bu açıdan yaptığımız çalışma bütün olarak önemli bir kaynak olacaktır. Bizim için bir diğer önemli ve ihmal edilen konu ise radyo oyun yazarları hakkında detaylı bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır. Arşivde bulunmayı bekleyen yüzlerce oyun yazarı bulunmaktadır. Bunlardan kimisi bir seferliğine kimisi sayısız yazdığı oyunlarla katkı sağlamıştır. Literatür taramasında dikkat çeken çalışmalar belli yazarlara ait piyesler etrafında dönmektedir. Bunun giderilmesi ve diğer oyun yazarlarının gün yüzüne çıkarılması edebiyat sahası ve tiyatro için önemli bir çalışma olacaktır.
5. Çalışmamızda karşılaştığımız bir diğer sorun ise basılı oyun örneklerinin çok az olması ve arşivdeki yüzlerce oyunun metinden yoksun oluşudur. Bu eksikliğin giderilmesi, arşivde kaydı bulunan oyunların basımı edebiyat alanına önemli bir katkı sağlarken, insanların unutulmuş geleneği hatırlamasını ve yeni neslin de bu türe ilgi duymasını sağlayacaktır. Bunu yanı sıra yazılı metinlerin varlığı diğer alanlarda gerek sahne de gerekse bu türün tanıtılması ve yazılırken dikkat edilmesi gereken hususları göstermesi açısından önemli olacaktır.

KAYNAKLAR

- Ağaoğlu, A. (2011). Çağımızın Tellalı: Radyo Oyunları, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ahıska, M. (2018). Radyonun Sihirli Kapısı: Garbiyatçılık ve Politik Öznellik, İstanbul, Metis Yayınları.
- Akdoğan, P. (2013). Türkiye'de Çok Partili Dönemde Radyo ve İktidar, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alpyıldız, E. (2016). Radyo Dergisi Temelinde Radyo ve Gelenek Kültürü İlişkisi Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arsal, T. (2019). Türkiye'nin Dijital Dönüşümünde Radyo'nun Rolü, İstanbul, Duvar Yayınları.
- Arslan, S. (2010). Türkiye'de Radyo Oyunları, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Artun, E. (2019). Türk Halkbilimi, Ankara, Karahan Kitabevi.
- Aziz, A. (2018). Radyo Yayıncılığı, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Avcı, Ö. (2018). Propaganda Çeşitleri, M. Karaca ve C. Çakı (Ed.), İletişim ve Propaganda, Konya, Eğitim Yayınevi.
- Ayvaz, Ü. (2012). Radyo Oyunları, İstanbul, Mitos-Boyut Tiyatro Yayınları.
- Balık, M. (2021). Hem Edebî Hem Teatral Bir Tür: Radyo Oyunları, Turnalar, Sayı 83, s. 12-19.
- Bars, M. E. (2017). İdeolojik Halk Bilimi Kuramı'na Göre Ziya Gökalp'in Masalları, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 14, s.183-200.
- Bulut, M. (2021). Cahit Zarifoğlu'nun Radyo Oyunları Üzerine Bir İnceleme, Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 2, s. 115-134.
- Boratav, P. N. (1969). 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, İstanbul, Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1984). 100 Soruda Türk Folkloru, İstanbul, Gerçek Yayınevi.
- Bozkurt, K. ve Bozkurt, H. (2012). Sayıların Gizemli Dünyası: Kültür ve Edebiyatta Sayı Sembolizmi, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, Sayı 1, s. 717-728.
- Bölükbaş, K.. (2020). Türkiye'de Radyo Tiyatrolarının İlk Yılları (1941-1948) Radyofonik Piyesler, Ankara, Astana Yayınları.
- Candan, E. (2011). Türkler'in Kültür Kökenleri, İstanbul, Sınır Ötesi Yayınları.

- Cankaya, Ö. (2015). Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927-200, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.
- Çakı, G. (2020). İkinci Dünya Savaşı'nda Radyo Yayınlarında Uygulanan Sansürün Propaganda Posterlerine Yansıması, TRT Akademi, Sayı 9, s. 250-269.
- Çalışkan, S. (2020). İkinci Dünya Savaşı'nda Japon Radyo Propagandasına Yönelik ABD Karşı Propagandası: “Tokyo Woes” Çizgi Filmi Üzerine İnceleme, TRT Akademi, Sayı 9, s. 182-203.
- Çelebi, H. (2016). Radyonun İletişimsel Eylem Gücü: Sabah Kuşakları, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik Varol, M. ve Varol, E. (2019). Kavram ve Kuramlarıyla Marshall McLuhan’a Bakış: Günümüzün Egemen Medya Araçları Ekseninde Bir Değerlendirme, Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 5, s. 137-158.
- Çetinkaya, E. (2012). 1930’lardan 1970’lere Türkiye’nin Gündelik Hayatında Yeni Bir Toplumsallaşma Aracı Olarak Radyo, Kültür ve İletişim, Sayı 15, s. 37-71.
- Çobanoğlu, Ö. ve Çobanoğlu, S. (2015). Türk Halk Kültüründe Konuşmalık Türler Bağlamında Sözel Nasihatler, Dualar ve Beddualar, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Sayı 7, s. 1-32.
- Çorbacıoğlu, F. H. (1965). Radyo Tiyatrosu ve Piyes. İstanbul, Mikrofon Yayınları.
- Dalga, M. (2006). Toplu Radyo Oyunları, İzmir, Altı Nokta Basım Yayın Dağıtım.
- Demirkıran, C. (2020). Kısa Dalga Savaşın Soğuk Savaşa, Uluslararası Radyo Yayıncılığı, TRT Akademi, Sayı 09, S. 146-161.
- Dilçin, C. (1983). Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doğan, S. (2017). Türkiye’de Değişen Radyo Dinleme Alışkanlığı ve Özel Radyolarda Radyo Tiyatrosu, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ekici, M. (2019). Halk Bilgisi (Folklor), Ankara, Geleneksel Yayıncılık.
- Elçin, Ş. (2004). Halk Edebiyatına Giriş, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Eray, N. (1991). Kuş Kafesindeki Tenor, İstanbul, Can Yayınları.
- Erkek, H. (2012). Bedel, İstanbul, Kreatif Yayıncılık.
- Ertuğrul, Ü. (1998). Türkiye’de Radyo Yayıncılığının Gelişim Süreci, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Genç, R. (1997). Türk İnanışları ile Millî Geleneklerinde Renkler ve Sarı-Kırmızı Yeşil Erdem, Erdem, Sayı 19, s.1075-1110.

- Gölcü, A. (2018). Radyo İçeriğinin Dönüşümünde Tematik Yayıncılığın Cazibesi, Radyovizyon, Sayı 31.
- Gür, B. F. (2013). Bilinçte Bir Sahne: Radyo Oyunu ve Onun Işığında Türkiye'deki Radyo Oyunlarının Gelişimine Genel Bir Bakış, Hacettepe Üniversitesi.
- Güzel, A. ve Torun, A. (2003). Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Horoz, T. (2018). Analogdan Dijitale Radyo Yayıncılığı, 1983-1993 ve Özel Radyolar Dönemi, İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, Sayı 1, s. 1-13.
- Işınsu, E. (2017). Bir Milyon İğne, İstanbul, Bilge Kültür-Sanat.
- Işınsu, E. (2017). Bir Yürek Satıldı, İstanbul, Bilge Kültür-Sanat.
- İlhan, N. ve Şenel, M. (2008b). Av Hayvanlarının Kişi Adlarındaki Yansıması, Av ve Avcılık Kitabı. Edit. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, İstanbul, Kitabevi Yayınları..
- Kafesoğlu, İ. (1980). Eski Türk Dini, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karakoç, E. (2018). Dijital Radyo Yayıncılığının Toplumsal Alana Etkisi, Radyovizyon, Sayfa 31. s. 12-13.
- Kars, N. (1993). Kavram ve İçerik Açısından Radyo Oyunları Değerlendirmesi Marmara İletişim Dergisi, Sayı 2, s. 273-302.
- Kayador, V. (1999). Türkiye'de Radyo Yayın Tekeli Döneminde Siyasal, Toplumsal Yapı-Radyo Programcılığı, Yayıncılığı Etkileşimi, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıç, N. (2020). Tematik Radyo Yayıncılığı, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 23, s. 281-302.
- Kıyak, A. (2010). İslam Öncesi Türk Kültüründe Yıldızlarla İlgili İnanışlar, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 15, s. 189-197.
- Kıyık Kıcı, G. ve Tonus, H. Z. (2020). Türkiye'de Radyo Yayıncılığının Yeni Kurumsal Kuram Bağlamında Değerlendirilmesi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 1. s. 191-208.
- Kocabaşoğlu, U. (2010). Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna, İstanbul, İletişim Yayıncılık.
- Koç, N. (2012). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Radyo, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Sayı 15, s. 70-103.
- Korkmaz, Zeynep. (1992). Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara, TDK Yayınları.
- Köse, A. (2005). Türkiye'de Geleneksel Kırsal Konut Planlarında Göçebe Türk Kültürü

- İzleri, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 2, s. 159-191.
- Köse, E. (2019). Süleyman Kazmaz'ın "Köyün Saati" Adlı Radyo Programına Gönderilen Mektuplar (1950-1955), Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Köksal, Ü. (2002). Toplu Oyunları 4, İstanbul, Mitos-Boyut Tiyatro Yayınları.
- Kuruoğlu, H. (2006). Propaganda ve Özgürlük Aracı Olarak Radyo, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mungan, M. (2013). Dört Kişilik Bahçe, İstanbul, Metis Yayınları.
- Necatigil, B. (2019). Konuş ki Göreyim Seni: Radyo Oyunu Uyarlamaları 1, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Necatigil, B. (2016). Düzyazılar I, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Necatigil, B. (2018). Ertuğrul Faciası, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. vd. (2013). Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Ankara, Grafiker Yayınları.
- Okur, A. (2019). 1927-1950 Arasında Türkiye'de Radyo Yayıncılığı, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Ong, W. J. (2013). Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözüñ Teknolojileşmesi, İstanbul, Metis Yayınları.
- Örnek, S. V. (2018). Türk Halkbilimi. Ankara, Bilgesu.
- Örnek, S. V. (1971). Anadolu Folklorunda Ölüm, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Özakman, T. (2017). Oyun ve Senaryo Yazma Tekniğı. Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Özel, S. (2014). Yeni Medya Çağında Radyoların Dönüşümü, Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı 22, s. 168-189.
- Özdemir, A. (2017). Radyo Tiyatroları, İstanbul, Tura Yayınları.
- Özdemir, N. (2008). Medya Kültür ve Edebiyat, Ankara, Geleneksel Yayınları.
- Özdemir, N. (2019). Kuşaklararasılık ve Kültürel Değişme, Çocuk ve Medeniyet Dergisi, Sayı 7, s. 125-149.
- Öztürk, B. (2020). Dijital Radyo ve E-Dinleyici. Ankara, Akademisyen Kitabevi.
- Öztürk, G. (2017). Bir propaganda aracı olarak radyo. Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR), 2017. Cilt 2 (3), 157-174.
- Öztürk, S. (2004). Bir Radyo Piyesinin Yarattığı Yankılar (1939), İletişim Araştırmaları,

- Pösteke, N. (1998). Bir Program Biçimi Olarak Radyo Oyunu ve Tarihsel Gelişimi Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sadıç, G. (2014). Sözlü Kültürden Âşıkların Hazırlayıp Sunduğu Radyo Programlarına Aktarılan Unsurlar, Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Serarslan, M. (1999). Türkiye'nin Siyasal Ortamında Özerklik Kavramı ve TRT Kurumunun Özerklik Dönemi (1964-1972), Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Soydan, E. (1998). Dünya'da ve Türkiye'de Alternatif Radyo Yayıncılığı, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Soydan, E. (2016). Radyonun Demokratikleştirilmesinde Yeni Bir Olanak: İnternet Radyoculuğu, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Sayı 42, s. 340-352.
- Süllü, Z. (2018). Sözlü Kültürden Dijital Kültüre İletişim ve İletişim Araçlarının Tarihsel Kökenleri, Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi, Sayı 1, s. 119-135.
- Şen, C. (2017). Edebi Bir Tür Olarak Tiyatroda Anlatıcı Meselesi, Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 2, s. 20-40.
- Torebekkyzy, L. (2021). Türk Halk Kültüründe ve Edebiyatında Yedi Sayısı, Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi E-Dergisi, Sayı 1, s. 82-91.
- Tokmak, M. (2007). Basın-İktidar İlişkileri Çerçevesinde Demokrat Parti ve Ankara Radyosu, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Ulutaş, S. (2009). Radyonun Yapısal Dönüşüm Sürecinde Habercilik Anlayışı, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ünal, Z. (2011). Radyo Oyunları, İstanbul, Mitos-Boyut Tiyatro Yayınları.
- Yazgan, T. (2006). Önce Radyo Vardı, İstanbul, Tekin Yayınevi.
- Yazgan, T. (2016). Cumhuriyet'in Örnek Bir Kültür Kurumu: Ankara Radyosu, TRT Akademi, Sayı 01, s. 310-314.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, B. (2018). Radyo Yayıncılığında Podcast Uygulamasının Önemi ve Sunduğu Avantajlar, Radyovizyon.
- Yılmaz, E. (2017). Türkiye Radyoculuğunda Yayıncılık Seçeneği Olarak Tematik Radyolar, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Yılmaz, T. (2011). Âşıklardan Halk Hikâyeleri II, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Yükselsin, İ. Y. (2015). Bir ‘Kültürel Aracı’ Olarak Muzaffer Sarısözen ve Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Halk Müziği’nin Yeniden İnşasındaki Rolü, Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi, Sayı 14, s. 77-90.

Zarifoglu, C. (2016). Radyo Oyunları, İstanbul, Beyan Yayınları.

Podacto-Storytel kaynakları:

Mahmutyazıcıoğlu, M. (2020). Yolda (Basılmamış oyun metni).

Özbudak, A. S. (2019). Yel (Basılmamış oyun metni).

Özbudak, A. S. (2015). Kar Küresinde Bir Tavşan (Basılmamış oyun metni).

Yula, Ö. (2020). Yakındoğu'da Emanet (Basılmamış oyun metni).

Yula, Ö. (2020). Gözü Kara Alaturka (Basılmamış oyun metni).

Çıray, D. (2020). Son İnsan (Basılmamış oyun metni).

Çıray, D. (2020). Bırak bu kurt kadın ayaklarını (Basılmamış oyun metni).

Çıray, D. (2020). Artık Hiçbir Şey Bizi Birbirimize Yaklaştıramaz (Basılmamış oyun metni).

Çıray, D. (2020). Hortlak Kızın Hikayesi (Basılmamış oyun metni).

Madanoğlu, D. (2020). Medet (Basılmamış oyun metni).

Marçalı, S. B. (2020). Limonata (Basılmamış oyun metni).

Marçalı, S. B. (2020). Altı Buçuk (Basılmamış oyun metni).

Babür, H. (2015). Kasap (Basılmamış oyun metni).

Babür, H. (2020). 11’11 (Basılmamış oyun metni).

Sabahattin K A. (2020). Bay Hiç. (Basılmamış oyun metni).

İnternet Kaynakları

URL-1 (2021). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Radyo maddesi), (17.04.2021).

URL-2 (2021). <https://tr.wikipedia.org/wiki/Propaganda>, Vikipedi, Propaganda, (23.05.2021).

URL-3 (2021). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Tiyatro maddesi), (14.08.2021).

- URL-4 (2021). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Piyes maddesi), (14.08.2021).
- URL-5 (2021). <https://www.rtuk.gov.tr/hakkimizda/1749>, RTÜK, Hakkımızda, (30.08.2021).
- URL-6 (2021). <https://www.trtdinle.com/radyolar>, TRT Dinle, (30.08.2021).
- URL-7 (2021). <https://www.turkiyeninsesiradyosu.com/?r=program>, Türkiye'nin Sesi Radyosu, (30.08.2021).
- URL-8 (2021). <https://www.trtdinle.com/>, TRT Dinle, (30.08.2021).
- URL-9 (2021). https://tr.wikipedia.org/wiki/Hasan_Erkek, Vikipedi, Hasan Erkek, (03.09.2021).
- URL-10 (2022). <https://www.google.com/>, Güncel Türkçe Sözlük (Argo maddesi), (15.05.2022).
- URL-11 (2022) <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük, (12.05.2022)
- URL-12 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Ad maddesi), (12.05.2022).
- URL-13 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Lakap maddesi), (18.05.2022).
- URL-14 (2022). <https://www.gzt.com/nihayet/osmanlida-mendil-aliskanliklari>, Osmanlı'da Mendil Alışkanlıkları, (24.05.2022).
- URL-15 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Nikâh maddesi), (25.05.2022).
- URL-16 (2022). <https://islamansiklopedisi.org.tr/hulle>, TDV İslam Ansiklopedisi, Hülle, (29.05.2022).
- URL-17 (2022). <https://kulturelbellek.com/halk-sanatlari-ve-zanaatlari-nelerdir/>, Kültürel Bellek, Halk Sanatları ve Zanaatları, (7.04.2022).
- URL-18 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Tatlı maddesi), (11.04.2022)
- URL-19 (2022). <https://www.ntv.com.tr>, NTV, (11.04.2022).
- URL-20 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Kapuska maddesi), (12.04.2022).
- URL-21 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Düğün çorbası maddesi), (12.04.2022).
- URL-22 (2022). <http://sevinclemutfak.blogspot.com/>, Sevinçle Mutfak, (12.04.2022).

- URL-23 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Zerde maddesi), (12.04.2022).
- URL-24 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Kebap maddesi), (12.04.2022).
- URL-25 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Köfte maddesi), (12.04.2022).
- URL-26 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Çörek maddesi), (12.04.2022).
- URL-27 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Yufka maddesi), (12.04.2022).
- URL-28 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Dolma maddesi), (12.04.2022).
- URL-29 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Turşu maddesi), (12.04.2022).
- URL-30 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Pizza maddesi), (12.04.2022).
- URL-31 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Tost maddesi), (13.04.2022).
- URL-32 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Krep maddesi), (13.04.2022).
- URL-33 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük, Börek maddesi), (13.04.2022).
- URL-34 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Pişi maddesi), (13.04.2022).
- URL-35 (2022). <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ardahan/neyenir/etli-manti>, Türkiye Kültür Portalı, Etli Manti, (13.04.2022).
- URL-36 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Çiğ Börek maddesi), (13.04.2022).
- URL-37 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Çiğ Köfte maddesi), (13.04.2022).
- URL-38 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Omlet maddesi), (13.04.2022).
- URL-39 (2022). https://tr.wikipedia.org/wiki/Lili_Marleen, Vikipedi, Lili Marleen, (13.04.2022).
- URL-40 (2022). <https://tr.wikisource.org/wiki/Kategori>, Vikipedi, (05.06.2022).
- URL-41 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Mandolin maddesi),

(13.04.2022).

URL-42 (2022). <http://www.turkulife.com.tr/haber/ciftetelli/>, Çiftelli, (05.06.2022).

URL-43 (2022). [https://tr.wikipedia.org/wiki/Zeybek_\(oyun\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Zeybek_(oyun)), Vikipedi, Zeybek, (05.06.2022).

URL-44 (2022). <https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%B6%C3%A7ek%C3%A7e>, Vikipedi, Köçekçe, (05.06.2022).

URL-45 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Tavla maddesi), (14.05.2022).

URL-46 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Gazino maddesi), (14.05.2022).

URL-47 (2022). <https://islamansiklopedisi.org.tr/atalar-kultu>, TDV İslam Ansiklopedisi, Atalar Kültü, (06.06.2022).

URL-48 (2022) <https://islamansiklopedisi.org.tr/sabir>, TDV İslam Ansiklopedisi, Sabır, (18.04.2022).

URL-49 (2022). <https://islamansiklopedisi.org.tr/tevekkul>, TDV İslam Ansiklopedisi, Tevekkül, (18.04.2022).

URL-50 (2022). <https://islamansiklopedisi.org.tr/hulle>, TDV İslam Ansiklopedisi, Hülle, (18.04.2022).

URL-51 (2022). <https://islamansiklopedisi.org.tr/sehid>, TDV İslam Ansiklopedisi, Şehid, (18.04.2022).

URL-52 (2022). https://tr.wikipedia.org/wiki/Kerahat_vakti#cite_note-1, Vikipedi, Kerahat Vakti, (18.04.2022).

URL-53 (2022). <https://islamansiklopedisi.org.tr/baht>, TDV İslam Ansiklopedisi, Baht, (19.04.2022).

URL-54 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Melek maddesi), (19.04.2022).

URL-55 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Keramet maddesi), (25.04.2022).

URL-56 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük, (26.04.2022).

URL-57 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Ağız maddesi), (28.06.2022).

URL-58 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Alkol maddesi), (29.04.2022).

- URL-59 (2022). <https://sozluk.gov.tr/>, Güncel Türkçe Sözlük (Votka maddesi), (29.04.2022).
- URL-60 (2022). <https://www.trtdinle.com/show/bir-masrapa-su>, TRT Dinle, Bir Maşrapa Su, (09.01.2022).
- URL-61 (2022). <https://www.trtdinle.com/show/pembe-evin-kaderi?id=3975930>, TRT Dinle, Pembe Evin Kaderi, (27.01.2022).
- URL-62 (2022). <https://www.trtdinle.com/show/yurek-dede-ile-padisah>, TRT Dinle, Yürekdede ile Padişah. (27.08.2021).
- URL-63 (2021). <https://www.trtdinle.com/show/pasakli?id=4067570>, TRT Dinle, Pasaklı, (27.10.2021).

EKLER

EK 1: İncelenen piyeslerin adı ve yazarı, yayım tarihi ve hangi radyo tarafından yayınlandığı bilgisi ekte sunulmuştur.

Piyes adı	Yazarı	Yayım tarihi	Yapım
Pembe Evin Kaderi	Turgut Özakman	1951	Ankara Radyosu
Yaşamak	Adalet Ağaoğlu	1953	Ankara Radyosu
Pasaklı	Fazıl Hayati Çorbacıoğlu	Belirsiz	Ankara Radyosu
Bir Yürek Satıldı	Emine Işınsu	1967	Ankara Radyosu
Bir Milyon İğne	Emine Işınsu	1967	Ankara Radyosu
Sıfıra Bir Var	Ülker Köksal	1966	Ankara Radyosu
Binbir Çiçek Kolonya Fabrikası	Ülker Köksal	1970	Ankara Radyosu
Sil Baştan	Ülker Köksal	1970	Ankara Radyosu
Bir Maşrapa Su	Füruzan Toprak	1970	Ankara Radyosu
Recep Ağa'nın Kızı	Behçet Necatigil	1969	İstanbul Radyosu
Şâpur Çelebi	Behçet Necatigil	1970	İstanbul Radyosu
Ertuğrul Faciası	Behçet Necatigil	1973	İstanbul Radyosu
Tayyarzâde	Behçet Necatigil	1974	İstanbul Radyosu
Bedel	Hasan Erkek	1989	Ankara radyosu
Yürekdede ile Padişah	Cahit Zarifoğlu	1989	Ankara radyosu
Katıraslan	Cahit Zarifoğlu	Belirsiz	Ankara radyosu
Yüzen Fil	Cahit Zarifoğlu	Belirsiz	Ankara radyosu

Kuş Kafesindeki Tenor	Nazlı Eray	1991	Ankara radyosu
Yıldızlar Yoksulların Pırlantalarıdır	Nazlı Eray	Belirsiz	Ankara radyosu
Bakır Lamba	Nazlı Eray	Belirsiz	Ankara radyosu
Dört Kişilik Bahçe	Murathan Mungan	1997	Ankara radyosu
Duble Kaynana	Ahmet Özdemir	1990	Ankara radyosu
İnsanın Alacası	Ahmet Özdemir	1991	Ankara radyosu
Armudun Sapı	Ahmet Özdemir	1991	Ankara radyosu
Yorgun Atlar	Ülkü Ayvaz	Belirsiz	Ankara radyosu
Bağlanma	Ülkü Ayvaz	1992	Ankara radyosu
Çekmece Komedi	Ülkü Ayvaz	2002	Ankara radyosu
Vazo	Murat Dalga	2002	Belirsiz
Derna Köylüleri	Murat Dalga	Belirsiz	Belirsiz
Baloncuklu Gazoz	Murat Dalga	Belirsiz	Belirsiz
Elim Sende	Zeynep Ünal	Güncel	Belirsiz
Hayvan Sevgisi	Zeynep Ünal	Güncel	Belirsiz
Hoş Bir Tesadüf	Zeynep Ünal	Güncel	Belirsiz
Klemens	Zeynep Ünal	Güncel	Belirsiz
Yolda	Murat Mahmutyazıcıoğlu	2020	Podacto-Storytel
Yel	Ahmet Sami Özbudak	2019	Podacto-Storytel
Kar Küresinde Bir Tavşan	Ahmet Sami Özbudak	2015	Podacto-Storytel
Yakındoğu'da Emanet	Özen Yula	2020	Podacto-Storytel
Gözü Kara Alaturka	Özen Yula	2020	Podacto-Storytel
Son İnsan	Derem Çıray	2020	Podacto-Storytel
Bırak Bu Kurt Kadın	Derem Çıray	2020	Podacto-Storytel

Ayaklarını			
Artık Hiçbir Şey Bizi Birbirimize Yaklaştıramaz	Derem Çıray	2020	Podacto-Storytel
Hortlak Kızın Hikâyesi	Derem Çıray	2020	Podacto-Storytel
Medet	Deniz Madanoğlu	2020	Podacto-Storytel
Limonata	Sami Berat Marçalı		Podacto-Storytel
Altı Buçuk	Sami Berat Marçalı		Podacto-Storytel
Kasap	Halil Babür	2015	Podacto-Storytel
11'11	Halil Babür	2020	Podacto-Storytel
Bay Hiç	Sabahattin Kudret Aksal	2020	Podacto-Storytel

